1667

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
24 D
11

[illegible]

Digitized by Google

Proibito dalla Sac: Congreg:ne

8, 24. D. 11

# THEOLOGIÆ MORALIS,

## SVMMA BIPARTITA DE REGVLIS CONSCIENTIÆ,

& de ſingulis vitæ humanæ & Chriſtianæ Officiis.

*PARS PRIOR*

VERA MENS D. THOMÆ ET EIVS Scholæ, de opinionum ex Lege delectu in quâlibet re Morali explicata & defenſa,

*ADVERSVS*

D. CARAMVELIS APOLOGEMA IN D. Fagnanum, alioſque laxiores, aut rigidiores Theologos.

*Authore R. P. VINCENTIO BARONIO, Ordinis Prædicatorum, Familiæ Toloſanæ S. Thom. Aquinatis.*

EDITIO SECVNDA AD MENTEM SEX THEOLOGORVM, qui primam iuſſu S. Pont. recognouerunt.

PARISIIS,
Sumptibus SIMEONIS PIGET, viâ Iacobeâ, ad inſigne Prudentiæ.

M. DC. LXVII.

*Cum Priuilegio Regis, & Approbatione Doctorum.*

Hic liber est Conv[illegible] [illegible]
[illegible]

Digitized by Google

SERENISSIMO

REGIÆ STIRPIS PRINCIPI

# ARMANDO BORBONIO

PRINCIPI DE CONTY

PARI FRANCIÆ

OCCITANIÆ PROREGI.

*HAS pro lege, & pro canâ veritate ac doctrinâ antiquâ, pro moribus Eccleſiæ purioris ætatis, noſtrâ inſtaurandis, diſſertationes grauiſſimas, quamuis ingenij mei tenuitate detritas, te boni conſulturum, & habiturum acceptas, hoc nomine, & argumento certiſſimus ſum,* PRINCEPS SERENISSIME, *quod iam præcipua, ac pene vna Tibi ſit rerum quas propugno, cura; ti-*

*bique ex ſola lege, antiquis Chriſtianorum moribus viuendum, & vni à Scriptura hauſtæ, & Traditione Patrum receptæ doctrinæ adhærendum, iamdiu indixeris: & ſummis votis, ac totis viribus contendas, vt omnes ad ſalutem, hac tutiſſima via graſſentur. Quare tuo accenſus, ac confiſus ſtudio, ad virtutem & bonam mentem, & ſubinde mea oblitus infirmitatis, & imperitiæ; nihil dubito, meum de lege & antiqua doctrina, aduerſus laxitates aut nouitates opinionum tutanda, ſuſceptum opus & conſilium, eo Te animo accepturum, quo Deus obſequia noſtra grata habet; quibus licet longe imparibus, ſuo in nos iuri ſerundo patitur tamen nos, nedum ſua, ſed etiam ſeipſum demereri.*

*Ea namque inexhauſtæ bonitatis Dei ratio, &* nimiæ, *vt loquitur Paulus, vis eſt* charitatis; *vt noſtri, non ſui cauſâ, atque vt nobis bene ſit, ſuas leges ſanciat, nec ſuam gloriam patiatur ſolitariam eſſe, ſed omnium noſtrum ſaluti, & vtilitati indiuiduam eſſe*

*velit, & quidquid in illius cultum & honorem impendimus, in noſtrum bonum refundat. Bonitatis diuinæ abſolutum exemplar imitandum Tibi ſumpſiſti,* PRINCEPS SERENISSIME, *quaſi Tibi vni illud Euangelij verbum ſcriptum eſſet,* Eſtote perfecti ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. *Et quæ tuis Natalibus, ac majori Regia ſtirpe, virtuti Chriſtianæ debentur officia, miro genere bonitatis, diuinæ non diſſimilis, eo tantum conſilio pateris exhiberi, quod in maius colentium Te bonum, & decus, quam in tuum, & in ipſius tandem veritatis, ac virtutis commendationem redundatura ſint: Id etiam omnem à me timorem, & penè pudorem depulit, quem audaciſſimo cuique poſſet ingerere tua dignitas, & par eruditio, niſi humanitas & pietas accederet, vtriuſque dotis temperamentum, recreatura, quos illæ deterrerent. Ad ſummam Reipublicæ felicitatem, optabant Sapientes, magis quam ſperarent, Principem Philoſophum: ſed illorum vota videtur no-*

*ſtra felicitas ſuperare. Diuino munere contigit nobis è Regia ſtirpe Princeps Theologus, qui diſciplinam, qua à puero imbutus eſt,* non oſtentationem ſcientiæ, *vt loquitur Tullius*, ſed vitæ legem *putat; & ab ea vel minimum receſſiſſe, quaſi piaculum exhorreſcit. Atque hæc eſt præcipua mei conſilij ratio. Quamuis enim more receptum ſciam, litterarum patrocinium ambiri à viris Principibus; qui litteras magis ament quàm calleant; exemplo non diſſimili Eccleſiaſticæ poteſtatis, cuius vindices agunt, licet ab ea ſibi vindicanda religioſe abſtineant. Sed quis neget munera litteraria, & ſacra deberi magis, aut conuenientius dari Principibus, qui natalium iuri merita adiunxere, & rerum diuinarum, humanarumq; peritiam, ac morum ſanctimonia auctam, cumulatamque? Et hoc ſingulariſſimum eſt noſtris diſſertationibus pro lege, & antiqua doctrina præſidium. Amorem ferunt ſua indole cæcum: & hoc malum auget; ſi res quibus videtur affici, ignoret, & propugnet ſuo ſtudio, alieno*

*iudicio. At Tibi,* PRINCEPS SERENISSIME, *ſummum in ſcientias imperium, earumque patrocinium, comparauit præter congenitam potentiam, & ingenij præſtantiam, rerum ſacrarum incredibilis ardor, & nihilo minor recondita & inexhauſta eruditio, atque his omnibus maior vitæ Chriſtianæ ad ſeueriorem legis ſenſum inſtitutio. Et hoc vno exemplo & præſidio tutus eſſe poſſum, & intactus à telo, atque argumento, quod aduerſarij hactenus putarunt ineluctabile. Id enim millies obtrudunt, qui probabilioris pro lege opinionis delectum docent; præcipere inconceſſa hominibus, quæ vires noſtras ſuperent, quæ optare magis liceat, quam ſperare: imponi iugum hominibus, cui Angeli ſuccumbant: denique* Hæreſis *ſuſpectos, aut compertos eſſe, qui ſic pro lege pugnent, & ex illa vna omnes viuere velint. Multis hanc accuſationem eleuare conati ſumus: ſed vix nobis, nulla verò ratione aduerſariis ſatisfieret, niſi adeſſes,* SERENISSIME PRINCEPS, *noſtro ſæculo datus,* ne de-

eſſet exemplum, aut conuitium: *& vt demonſtrares falsò cauſari plurimos, quæ totis his diſſertationibus docentur, ſcribi poſſe, non impleri: cum contra ſtet ſanctè inſtituta, & à multis annis à te ſeruata, longè exactius, & ſeuerius vita Christiana, quam fuerit hactenus à Theologorum rigidiſſimis præſcripta: vt omni demonſtratione euidentius palam fiat, quem tutioris ſententiæ, pro lege delectum propugnauimus ad ſalutem neceſſarium, nedum grauem aut impoſſibilem, ſed facillimum & ſuauiſſimum eſſe: nec* audere ſequi homines, quod difficilis ſit; ſed difficilem euaſiſſe, quod aggredi & ſequi non audeant, *nec velint. Gratulor noſtro ſæculo tantum bonum, & meis hiſce diſſertationibus tantum præſidium, ab hoc tuo exemplo eſſe comparatum.*

# PROLOQVIVM

*DE NOVA EDITIONE, CVM breui confutatione obiectionum Nicolai du Bois Louanienſis Academiæ Theologi, Iuriſconſulti,* &c.

HVMANITATI ac pietati tuæ plurimum debeo ( Chriſtiane & erudite Lector, ) quod citius meâ ſpe, & multorum opinione, ac forte etiam votis, poſt tranſactum biennium à primâ noſtræ Ethices editione, locum dederis, nouæ, & emendatioris adornandæ: nec huius beneficij præcipuam partem, quamuis ſit maxima, pono, adeò properè diſtracta priora exemplaria, quæ argumento ſint, tibi quem propugno opinionum ex lege delectum placere, & noſtros qualeſcumque conatus ad promouendam rem litterariam, & ſalutis animorum ſecuritatem firmandam, te boni conſuluiſſe: ſed longe maior ad hanc augendam & commendandam gratiam acceſſit, oblata opportunitas vt ex noſtris libris quædam immutarem, quæ iis noueram minus placuiſſe, qui non tantum autoritatem, ſed etiam ſummum in me imperium tenent.

Equidem noſtræ Familiæ documentis & exemplis ita ſum à puero inſtitutus, vt nihil mihi ſit potius & antiquius obſeruantiâ in Maiores; & ſi quæ ſit quærenda gloria, ſolam obſequij, quod illis debeo ambiam; atque vnius eorum mihi magis timenda, aut dolenda ſit vel minima offenſio, quam gratus eſſe poſſit totius orbis fauor & applauſus. Quare cum ita ſim comparatus, nonnihil me commouit, & diu ſuſpenſum atque anxium habuit, illa quam libelli noſtri Romæ ſubierunt ſatis longi Iudicij & examinis alea: quamuis enim tutiorem viam ad ſalutem vbique muniuiſſem, & adhæſiſſem doctrinæ ſaniſſimæ magiſtris; præterea licet nullius ne dicam erroris aut fraudis meditatæ, vel interpolationis; ſed nec vllius rei inſincere ſcriptæ mihi conſcius eſſem; verebar tamen ne cum tribus aut quatuor lutoſis & rixoſis aduerſariis congreſſo mihi aliquid illarum ſordium affricaſſent; & ipſamet vis veritatis exerte prolatæ reputaretur habere aliquid audaciæ & petulantiæ ſcriptorum quæ confutabantur: nec eram adeo meæ innocentiæ ſecurus, quin timerem, ne per incogitantiam aut imperitiam mihi aliquid temere excidiſſet quod cenſuram commereretur.

Sed poſt ſerium & longum ſex menſium, totidem Theologiæ conſultis iniunctum meæ Ethices examen, nihil ſapientiſſimi viri ſuſpecti habuerunt, aut improbarunt, præter nonnulla verba quæ ab ingenita Sanctiſſimo Præceptori lenitate videbantur remota; eaque noluiſſent inſerta operi, aut eraſa vellent. Nihil eâ iudicij æquitate, & examinis ſeu veritate, quæ nec etiam verbis pepercit,

excogitari poteſt dignius eruditiſſimis & iuxta piiſſimis cenſoribus. Ex Sanctiſſimo Doctore, omnia fere deprompta, nedum approbarunt, ſed etiã commendarunt maxime; verum eius grauitate ac moderatione proſequenda & deffendenda optabant: id eſt iuſta eſſe implenda ne vel minimum eius modeſtiæ perinde ac doctrinæ deſideraretur.

Excuſari forte poſſent multa liberius aut acrius dicta, quòd ita exigere videretur eorum quibus reſpondetur, ſcribendi ratio, quæ, grauioribus vitiis non carebat: verum cenſebant Angelici Doctoris diſcipulum & deffenſorem non minus eius grauitatis, quam ſententiarũ ſtudioſum & tenacem eſſe oportere. Et reuera ita eſt: ſed paucis datum eſt hanc ingenij & ſapientiæ præſtantiam conſequi, à qua me longe ab eſſe vltro agnoſco: nec mihi quicquam potuit optatius aut felicius contingere, eâ à te, Lector humaniſſime, oblatâ occaſione nouæ editionis, quâ licuit teſtari promptiſſimum ad emendationem animum, eaque delere quæ nedum omnes, aut plures conſultorum, iuberent, ſed quæ vel vnus optaſſet immutari, aut annotaſſet ad Sanctiſſimi Doctoris ſtylum & mores eſſe accomodanda: quod à me præſtitum accurate comperiet, quiſquis poſteriorem priori editioni contulerit: & multo eſſet certius, ſi obſeruationes ſingulorum in vtramque Ethicæ partem, amici curâ ad me miſſas, vacaret explorare, ſuiſque locis admotas expendere: & cum pro ſummâ humanitate & æquitate non ſolum à cenſuris ferendis, ſed etiam à priuatâ monitione abſtinuerint viri ſapientiſſimi, & raro omnes, aut plures eadem improba-

rint; perinde tamen ſingulorum obſeruationibus obſecutus ſum, ac ſi omnes communi ſuffrag o in illas conſenſiſſent; & priuati cuiuſque judicij rationem habui, quaſi vim publicæ ſententiæ obtinerent: eoque reuerentius excipienda, aut ex illorum mente corrigenda exiſtimaui, quæ recognouerant, quo de iudiciariæ poteſtatis iure, ipſi per ſummam humanitatem remiſere. En quo tandem recidit res maximâ expectatione ſuſcepta, & cum adeo certâ nonnullorum opinione meæ Ethices cenſurâ, vt vix indicto & inchoato iudicio, quorumdam litteris & ſermonibus longe lateque meæ damnationis fama percrebuerit.

Hæc te Lector de noſtro periculo & conſilio ignorare non patiebatur nouæ editionis emendatio: ſed & ea breui enarratione contentus, te pluribus detinendum, aut grauandum non putarem, ne nimio aut præpoſtero in res noſtras affectu viderer priuatum negotium, & occultis ſuffragiis peractum intempeſtiue euulgare; quaſi quæ ad quemque noſtrum attinent, digna ſint quæ omnes ſciant, aut curent. Sed paulo fuſius iſta referre cogit, anno ſuperiore edita Louanij in me atrox cenſura, Authore Nicolao du Bois, vt libri de 45. propoſitionibus Ethicæ Chriſtianæ Romæ damnatis titulus præfert, Theologo, Iuriſconſulto, & ſacrarum Litterarum in Vniuerſitate Louanienſi Regio, ac primario Profeſſore: id eſt, trium facultatem magiſterio quaſi Triſmegiſto. Ne tantorum, nominum maieſtate obruar, & quam Romæ iudicij aleam feliciter euaſi, maiori per totam orbem ad eam periculo, iam damnatus à tot ſcien-

tiarum Profeſſore, qui vt ſuos diſcipulos à meorum librorum lectione deterreat his verbis ita de me ſtatuit, num. 368. *Vix in manus meas inciderat Vincentij Baronij Theologia moralis, aduerſus laxiores probabiliſtas, quin ſimiliter ſuſpectiſſima fidei mihi fuerit; tum quod magis propriam, quam veritatis inquirendæ cauſam agat; tum quod libellus ille ſarcaſmis, ſcomatibus, aliiſque ebullientis animi indiciis ſcateat. Suſpicionem augebant deprahenſæ parum ante in alio ſimilis ſtyli & materiæ libro, plures falſæ, aut impertinentes citationes, diſſimulationes, coorruptiones textuum, interpretationes in ſenſum peruerſum, vel à mente authoris alienum.* Male illum habebat, quod præferebant Louanienſes Magiſtri, & auditores in meis libellis lectitandis ardentius quam vellet ſtudium: hinc cenſuram claudit: *magnâ ergo diſcretione diſcipuli mei in legendis authoribus vti debent, & non ſtatim omni ſpiritui credere.*

Si cui vnquam tot nominibus damnandus, & alicuius erroris ſuſpectus, aut compertus futurus eram, non crediidiſſem proditurum ex Academiâ Louanienſi, quam ob eximias dotes, & præ cæteris ob indefeſſum in fide Catholicâ, & doctrinâ Auguſtinianâ, atque Ethicâ Chriſtianâ contra etherodoxos propugnandâ ſtudium, tum mea ſponte, tum poſtremo Ludouici à Soto Maioris, cum in extremis ageret mandato, quam potui impenſe, ſed infra ipſius merita, non vno loco laudaueram. Sed Nicolaum du Bois Louanienſem Theologiæ, Iuris ciuilis, & ſacrarum Litterarum profeſſorem, eâ reuerentiâ & commendatione demereri non potui,

nec eius animum in me, neſcio quibus de cauſis, exaſperatum delinire; forte quod Louanenſium à me ſcriptas laudes cenſeret ad ſe nihil pertinere: nam libellum eius vidi, quo litem grauem proſequitur contra Vniuerſitatis Louanienſis Rectorem; vt mirum non ſit, me apud illum nihil promouiſſe officiis in eius matrem & Academiam, cuius impetito capite non videatur admodùm illi cum toto corpore conuenire.

Sed his omiſſis ad noſtram cauſam præiudiciis; ad illius æſtimationem, & ad cenſuræ vim & æquitatem referret plurimùm, vt mitioribus verbis efferretur, aut firmioribus, quam quæ toto illo opere extant argumentis muniretur: quid enim iuuat tot & tanta in me congerere, quæ quidem, ſi vera eſſe probentur, dignus ſim totius generis humani execratione: at ſi contra ne dicam falſa, ſed vel incerta, at temere dicta demonſtrem, aliquid illius, quod in me molitur mali, ſit in illius caput redundaturum.

Suſpectiſſimæ apud ſe fidei, me pronuntiat, ante lectionem meorum librorum, *cum vix in manus eius incidiſſent*. Ipſo accuſationis limine vult omnibus eſſe teſtatum, ſe à maturando iudicio laudem non ambire, cum iſtud in me prolatum videri velit ita feſtinaſſe, vt non patiatur nos dubitare quin præceps ſit: & vix aſſumpto in manus opere authorem pronuntiet, ſibi de fide eſſe ſuſpectiſſimum: cuiuſnam vero ſuſpicionem conceperit, aut aliis moliatur injicere, diuinæ, an humanæ, in medio incertum, & Lectori, ex conglobatis coniecturis, ſequentibus probationibus iudicandum relinquit:

Cæterum, ſi quæ, eo loco congerit, aut toto libello in me ſpargit, expendantur; non tam me *ſuſpectiſſimæ fidei*, quam ſe probat animi ſuſpicioſiſſimi, ne dicam temere iudicantis; qui leuiſſimis ac nullis coniecturis, nihil vereatur, non ſolum de aliis peſſime ſentire, ſed etiam ſiniſtras ſuas ſuſpiciones publicis ſcriptis euulgare.

Verum ne illi vicem reponere videar, & quam de me concepit opinionem confirmare, *me nihil agere niſi mei cauſâ*; illum ab hac accuſatione præcipitis judicij, vt offenſus gratiam reponam gratis me lædenti, liberandum cenſeo, hâc æquâ excuſatione; iſta ſcripſiſſe, ante viſos, aut lectos meos libros, cum Romæ ad iudicium vocabantur; & qui cenſuram vrgebant totis viribus, indubitatam illi feciſſent, putauit ſe tuto poſſe his ſuſpicionibus priuatis publicæ damnationi proludere. Itaque hæc quidem ſuâ manu, ſed alieno iudicio ſcripſiſſe crediderim: quo poſſit, ſi quæ ſit præcipitis iudicij, ſin in totum tolli, certe culpa imminui.

Cæterum quam longe à ſuſpicione fidei, vel minimum læſæ abſim, contra has coniecturas duorum aut trium teſtimoniorum inuictâ veritate promptum eſt euincere: in primis qui vtramque partem Ethices diligentiſſime recognouerunt, ne verbum quidem, vel apicem adnotarunt his ſuſpicionibus vel in ſpeciem opportunum; nonnulli quidem (vt publicâ confeſſione culpam eluam) Diui Thomæ aliquid moderati ſtyli deſiderarunt in diſcipulos; ſed fidei ſinceritatem ne vnus quidem in dubium reuocauit. Deinde his maius à Summo Pontifice teſtimonium ſuppetit. Cuidam

eminentiſſimæ dignitatis, maioriſque ſapientiæ viro, meam apud ſe cauſam commendanti, reſpondere pro ſummâ humanitate dignatus eſt, *ſe hanc ac me mirari ſollicitudinem, cum plures qui meos libros legerant, teſtati ſint, docere tuta, ſana, & ſolida cum aliquo etiam cultu: his addidit ſe curaturum, ne vlla nota operi inuratur, quod etiam fructu & laude non careat*: hæc litteris conſignata, viri, cuius nomen ſubticeo, nec eo inconſulto euulgare auſim de me magnificentiora ſunt, quam pudor & modeſtia pateretur hîc inſeri, niſi ea extorſiſſent, quas Nicolaus ingerere non dubitat ſiniſtræ ſuſpiciones, me fidei male conſuluiſſe: nam ea accuſatio vt alio loco ſcripſi adeo atrox eſt, vt cum ad cæteras quamlibet immanes ſilentium & patientia ſummæ laudi & infinito prope merito ducatur, ad iſtam, piaculum ſit obmuteſcere, & ſummæ impietati vertatur, niſi totis viribus illi obſiſtas.

Hæc duo teſtimonia excipi & eleuari poſſent, quaſi priuata, vel à me conficta, quorum tota fides ſit penès me *fidei ſuſpectiſſima hominem*: ſed præter quod hæc temere ſuperioribus non diſſimilia reponerentur, tertium quo priora confirmantur accedit teſtimonium; ita in contrariam ſententiam verſum fuit quod mihi infauſtiſſimum expectabatur iudicium, vt pro his quas me commeritum quidam putabant, pœnis, peracto examine, aliquod potius probatæ fidei præmium diplomate pontificio, quam cenſurâ reprobæ pœnam aut ſuſpectæ notam receperim nuperrime. Ex Quæſitorum, quos vocant fidei, munere à Domini-

canæ

canæ Familiæ Parente inchoato, & ſeruato per plura ſæcula, quod in Galliis ſupereſt veſtigium & monumentum, ideſt nomen, ab eâdem authoritate à qua iudicium expectabatur ad me nihil tale cogitantem peruenit: eoque titulo, ſin in alios fidei malæ aut ſuſpectæ ius inquirendi conceſſum ſit, ſaltem obtinebo, vt à Theologiæ conſultis S. Congreg. à Summi Pontificis litteris, potius quam à Nicolai du Bois ſuſpicionibus, fidei quæ in me eſt certa perſuaſio repetenda ſit. Sane Petri domum, in quam hoc nouo titulo adminiſtri inductus ſum, minus ſuſpectæ fidei homines patitur quam Cæſaris domus fœminas ſuſpectæ famæ. Licet his tribus præſidiis munitus in tuto ſim contra huius ſcriptoris incuſationes, acrius vt ipſe loquitur num. 717. *in me agentis, quaſi à Sede Apoſtolicâ damnatum: quem ſi Eccleſiaſtica fulmina non terrent, acriori ſtylo vt Sancti Patres fecere impetere poſſit.* Sed ne videar eadem præcipitis iudicij, quo me damnat ſuſpicione in illum peccare, expendamus momenta accuſationum, & argumenta quibus illam munit.

Ait itaque meis libris *me propriam magis quam veritatis inquirendæ cauſam agere.* Ille nihil putat differre probationem ab accuſatione: & ideò illa ſe ſtrenue defunctum credit, ſi argumentorum loco, crimina in me congeſta cumulet & congeminet: non magis certum eſt, *quam me fidei eſſe ſuſpectiſſimæ*, quod in primum argumentum arripit, *me propriam, non veritatis cauſam agere*: Imo hoc poſtremum apertius fal-

ſi conuincitur, quod nihil ſcripſerim aut ſcribendum habuerim mei cauſâ, antequam vltimâ Launoij epiſtolâ & ipſius ſcripto fuerim laceſſitus. Quid enim ante defenſam Familiam Dominicanam contra Petrum à Clauſa Valle & P. Aluam, ante D. Fagnanum contra Caramuelem, interceſſit mihi cum vllo mortalium negotij? Neque tam D. Fagnanum, quam legem & veritatem diuinam propugnaui: vnde in meam maximam commendationem recidit, ea pars accuſationis.

Prima omnium aut verius ſola, à me ſuſcepta cauſa, eſt honeſti contra voluptatem, officij contra commodum & vtilitatem, & iurium diuinæ legis contra libertatis humanæ ius, eoque verſa eſt tota controuerſia, æquatis probabilitatum momentis, quænam harum, quæ contendunt partium vincat: Et pro honeſto, ac Dei iure pro virili pugnaui. Plurimum tibi debeo Nicolae, quod diuinæ legis cauſam mihi aſſeras quaſi propriam. Sed à veritate diuellis, aut à me ſacrilega diuiſione ſeiunctam aſſeris. Hoc tibi probandum potius fuerat, quam temere nullâ veriſimili adhibita probatione ſcribendum. Et ſane ſi ita lubebat obiicere, ad tantam quæ præfers nominum dignitatem, attinebat validioribus argumentis confirmare, iis quæ toto tuo libello extant, ita infirmis, vt vnus ſit labor referre. Vbique monſtras te de meis lucubrationibus potius aliorum relatione, quam illarum lectione, aut proprio iudicio, & experimento ſtatuiſſe: Quid enim magis ab omni ſpecie veri alienum, quam iſtud quod expendo ex tuis accuſationi-

bus, *propriam me cauſam non veritatis agendam ſuſcepiſſe?* Qui animo & conſilio ſcribunt propriæ gloriæ & vtilitatis, aut ſecuritatis, alieni ſunt ab eâ, quam ineo, & quam fere affecto, diſſerendi ratione: tantum abeſt vt quemquam ſuâ laude fraudem, aliorumque acute & erudite dicta, occulto plagio, multis familiari, tacito authorum, à quibus iuuantur nomine, mihi arrogem; quin potius enitar maxime, vt cum Chriſto mihi dicere liceat, *doctrina mea, non eſt mea*, & id diligenter quæram, cui aſcribere poſſimquæ ſcribo. Si Dominus Fagnanus, ſi Mercorus, ſi alij cuiuſcumque ſint Familiæ Theologi, conſulerentur, agnoſcerent ſine dubio & præ ſe ferrent, ſi quid ſelectum & reconditæ eruditionis afferam, in ſe etiam vix cogitantes referre, quæ citra plagium, aut diminutæ ipſorum gloriæ ſuſpicionem poſſem mihi quaſi inuenta vindicare: quod omnino alienum eſt ab eorum more, qui ſuam cauſam agunt.

Aliud addo huic calumniæ amoliendæ efficacius, qui propriæ cauſæ ſtudio ſua edunt, ſpe aut metu ducuntur & eorum, qui potentiâ, aut gratiâ valent, offenſiones etiam cum veritatis noxa fugiunt: infirmis & lapſis, ne dicam ſuccurrere, ſed nequidem illorum ſe miſereri ſignificare audent; denique ſi quod ſit deffenſæ innocentiæ & veritatis commodum, ſi quæ gloria, auidiſſime captant: ſed incerta & periculoſa auerſantur. Ab iis vero affectibus ſic ipſemet Nicolaus me agnoſcit remotum, vt à de-

formi obſequio in præruptam audaciam alterâ accuſationis parte me criminetur incurriſſe, meis ſcriptionibus; *quia*, inquit, *ſarcaſmis, ſcommatibus, aliiſque ebullientis animi indiciis ſcatent.* Sed bona verba, hæc accuſatio priorem euertit: neque enim is eſt ſtylus ſuam cauſam agentis, infirmi, niſi inſanus ſit, contra potentiores qui ſe poſſint opprimere.

Sed iſtud poſtremum operoſiùs eſt expendendum. Et ne per plura excurram, vnum aut alterum è pluribus quæ hîc occurrunt, tantum annotabo: primum, ſi quid eò liberiori & inuidioſo genere ſcribendi à me peccatum fuit, debuerat plane meæ culpæ,quam vbique exaggerat, atrocitas, ab eius imitatione ipſum deterrere: verum ita longe ab hoc ſano conſilio abfuit; vt his quatuor verbis complexus ſit, & ſuperarit etiam quidquid ſcommatum & conuiciorum criminatur meis libris extare. Sed vno aut altero diſtamus: primum, quod gratis, nullâ iniuriâ prouocatus, imo laudibus demerendus congeſtis in Academiam cuius Anteceſſorem agit, ſi eas ſuâ referre putaret, vel in eius collegas & deceſſores, niſi à ſe alienas exiſtimaret; me laceſſat & proſcindat quaſi conuitiatorem, & ſycophantam, & diſcipulis velut à peſtilenti lectione meorum operum, pro ſumma quâ valet authoritate interdicat.

At ego ſi in quemquam ſcripſerim, tanta egi diuinæ legis,&aut Familiæ Scholę noſtrę deffendendæ adactus neceſſitate; vt qui nuper viuere deſiit, fœlicis memoriæ, Summi Pontificis

Alexandri VII. hæc vox quaſi è cælo delapſa ad me certiſſime peruenerit; primum legitimis D. Thomæ diſcipulis vindicandam eſſe à nuperis opinionum laxitatibus Ethicem Chriſtianam: deinde iis qui noſtrum inſtitutum omni calumniarum & conuiciorum genere laceſſunt, prorſus eſſe reſpondendum; etiamſi Apologiam cenſuræ & prohibitioni obnoxiam eſſe vir ſagaciſſimi & prudentiſſimi iudicij peruideret. At quid hactenus à me præſtitum fuit, quàm obſequium his duobus Pontificiis conſiliis, aut mandatis?

Dicet forte me illa fuiſſe prætergreſſum, & corrupiſſe ſarcaſmis, &c. Sed reponam ego primum, ſi quid mali ſubſit huic ſcriptionum generi, longe grauius eſſe cum eo ſponte & gratis veteris ad eos laceſſendos, qui nequidem tuum nomen nouerunt; quam ſi vſurpes coactus importunitate æmulorum, & veritatis ac innocentiæ læſæ non ſolum iuſtâ ſed etiam neceſſariâ deffenſione. Præterea æquius & humanius de me pronuntiare iubebat, quod alio loco monueram. & hic vno verbo iam inſinuaui, incommodum eſſe & periculoſum congredi cum aduerſario lutulento, & rixoſo, (quale mihi quater contigit infortunium) quia vix fieri poteſt, quin ex illâ luctâ aliquid tibi vitiorum adhæreat, quibus paleſtritæ tui ſordeſcunt: & vt omittam duos Petros, Aluam & à Clauſâ Valle, & Ioannem Launoium, qui licentius præter omne fas ſibi agere permiſerunt; in Amadæo præ iſtis modeſto & ſincero; ipſemet Nicolaus,

quamuis in illum benigniſſimus 1. partis cap. 6. *ait duo ſibi diſplicere, quod non ſatis fideliter Thomiſtas, Sylueſtrum, Caietanum, Serram & ipſummet D. Thomam referat*, &c. *Deinde, quod licet damnatas, aut errori vicinas propoſitiones non tueatur ex profeſſo; erroris tamen & lapſus occaſionem præbeat, diuerſos qui eaſdem tradiderunt referendo, abſque eo, quod, vel ipſos refutet, vel contrariæ opinionis meliores, ſanioreſque Authores referat, vt videre, ait eſſe aliquot, quæ annotat locis.* Si is ipſe totus ad modeſtiam compoſitus, & in Amadæum humaniſſimus, has non potuit labes illi condonare aut diſſimulare; quid facturos putas eos, quibus magis cordi eſt, aut communis ipſa Ethicæ Chriſtianæ, cui male ipſo iudice conſulit, cauſa, aut Scholæ Thomiſticæ in quam omnino innoxiam & ſinceriſſimam tot importat corruptelas?

Attendere etiam debuerat, eum qui ſcriptori præter verum & æquum, plura ſibi permittenti, reſpondet, eſſe illi loco ſpeculi è regione poſiti. Si quis de oris & totius corporis habitu conſulit ſpeculum, immerito in illud refert, quos ciet motus incompoſitos, quos præfert iræ aliarumque cupiditatum turbidos affectus, quod illos ad viuũ repræſentet: non minus videberis à vero & ab æquitate recedere; ſi ſcriptorem, æmuli quem refellit, & quaſi ſpeculum refert, vitiis graues; ſi detecta mendacia, ſi ſarcaſmos depulſos, ſi amarulenta dicta reiecta, eodem nomine appelles. Et cum viri ſapientes interdum iſta volunt, non minus ab Apologiis, quam à ſa-

ty ris eraſa, paci & tranquillitati conſulunt, concordiæ ſtudium præferunt, & diſcordiarum nollent in totum vllum extare veſtigium: hoc tamen diſcrimine, quod Apologiſtarum, quamuis æquent verbis, quæ refellunt conuitia & crimina; excuſent tamen, & in aduerſarios qui prouocarunt, omnem referant malorum originem & culpam. Et ſane ſi votis res humanæ peragerentur, quæ Neroni primo Imperij quinquennio, vel fraude; vel forte nondum corruptâ indole, ſententiam in reum ad mortem damnatum latam, ſua manu confirmaturo, vox excidit, *vtinam ſcribere neſcirem*, mihi ſumme placet, & ex imo pectore prorumpit. Sed vt aliàs monui, ſi filium Crœſi mutum paternæ deffenſionis ardor vocalem fecit, & impedimentum linguæ abrupit, vt inclamaret in ſicarios, qui violentas patri manus injiciebant; parricidij genus eſſet, ſi è vocali mutus fierem, & ſilentium diu ſeruatum, grauiores quam paternæ cædis, cauſæ abrumpere non cogerent, metu cuiuſcumque periculi aut incommodi, quod ex defenſione veritatis, legis diuinæ, aut innocentiæ oppreſſæ poſſem in meum caput euocare.

Cæterum quod me *ebullientis animi ex quibuſdam indiciis* coniiciat, plane falſus eſt, & me ſibi eſſe inexploratum teſtatur: longe aliud ſentiunt, qui me propius à puero nouerunt, & Stoïcorum mores pene in naturam inductos ab efferueſcentis animi motibus remotiſſimos identidem mihi obuium; quos tamen Chriſtiano & religioſo, meliori diſciplinâ, & in ſanctiori

ſcholâ inſtituto, vitio ducerem : ſed verius mihi, de me familiarius noto teſtanti fidem habere poteſt Lector, me ad ingenuitatem, & ad quamdam ruſticam ſimplicitatem ſtudio & natura comparatum, res quaſque ſuo nomine ſolere appellare; & quod ipſe Nicolaus ebullienti animo imputat, reuera aliud nihil eſt, quam libertas illa, & ſimplicitas, incauta fortaſſe, ſed ingenua tamen, & ſi minus à prudentia, certe à charitate profecta, communium ſtudiorum litterariæ rei & Chriſtianæ veritatis, & ſalutis omnium, quam ægerrime patior laxioribus vt puto opinionibus, in apertum diſcrimen Dei offenſæ & damnationis vocari.

Atque hinc Deo in teſtem meæ conſcientiæ aduocato iurare poſſim, ne gratiæ, nec odio quidquam dem præcipuum mihi eſſe, ac fere vnicum totius vitæ ſcopum & ſtudium; à quo ſi recedam aliquando, quod meæ infirmitatis conſcius nolim abnuere, id congenitæ cæcitati & ignorantiæ, nulli vero in quemquam præpoſtero affectui conſcientiâ ſaluâ imputandum eſſe, certo aſſerere poſſim.

Sed ab eo inſtituto recedere, quidquid quaſi ſarcaſmos & ſcommata Nicolaus damnat, non facile aſſentiar : neque enim adeo diuerſam exiſtimo ſcriptoris & iudicis conditionem, quin vtraque eâdem regi poſſit lege; quam Pſaltes regius iudicibus præſcribit his verbis, *quia illic ſederunt ſedes in iudicio* Nihil differre putat oportere à tribunali quod inſident, iudices, nec contra ius vllo moueri, aut tangi magis affectu,

quam ligna aut lapides; & quamuis ſint remoti ab omni odio aut gratiâ, nihil vetat hæc affectuū vacuitas, imo potius iuuat, vt pro culparum gradu, minores leuioribus & maiores grauioribus, pœnis caſtigent. Ad illud exemplar, quid mali fuerit, ſi noſtras ſcriptiones componamus, & verba (quandoquidem aliud non ſuppetit iudicij exercendi & depellendæ calumniæ genus) rebus perperam factis, aut obiectis exæquemus?

Si ad hanc iudicibus præſcriptam legem, (emotis qui perſtrepunt affectibus, res ſibi permiſſas dirimendi; ad quam, meas reſponſiones, quàm potui enixâ operâ admenſus ſum, ſuas accuſationes Nicolaus exegiſſet; omne de ſe expoſtulandi ius abſtuliſſet. Sed niſi mea me fallat opinio, ab illa longius receſſiſſe inuictis euincendi argumentis copiam vno libello ac materiam pene inexhauſtam ſuppeditauit. Quidam Politiano familiaris ſic ſcribebat: *In libro tuo vbique ſumma eruditio, vbique faſtidij expultrix blanditur varietas: quicumque hac ſugillare tentauerit, canis latrator haberi poſſit, non demorſor.* Abſit à me adeo ſuperba cogitatio, vt prima huius encomij verba mihi arrogem: ſed ſi quid poſtremæ huic commendationi ſimile poſſit mihi in mentem venire; nihil efficacius induceret, iis quæ aduerſarius ex meis libellis carpit: vix enim quidquam fingi poteſt aut debilius, aut ab omni ſpecie veri alienum magis ſugillatione locorum quæ ex noſtra ethica arrodenda ſuſcepit? Prioris partis cap. 8. Me primum ex Dominicanis accenſet, qui in aliquot è quadraginta quin-

que propoſitionibus vltimâ cenſurâ Romanâ damnatis impegerunt; idque inſequenti cap. 9. tantâ aſſeueratione confirmat, vt non dubitet me in exemplum recentiſſimum omnibus ſubjicere, Dei eos punientis, qui lapſus in errorem aliis obiecere, vt pœnas ipſi ferant in eo in quo peccauerunt. Atque vt poſtrema vltimis reſpondeant, ad finem libri iterum me omnium oculis oſtentat, quaſi diuinæ ſeueritatis documentum, quo cæteri ſapiant & terreantur. In quas vero errauerim propoſitiones capite 10. pluribus adnotat locis.

Sed accuſationes grauiores orditur à conſenſu in hanc 16. propoſitionem damnatam; *qui beneficium curatum habent, poſſunt ſibi eligere in confeſſarium, ſimplicem ſacerdotem non approbatum:* & art. 3. in eamdem propoſitionem, & præter apertum contra illam errorem; poſtremam inde putat ſuæ accuſationis partem demonſtrari; me ſcilicet *plures falſas, aut impertinentes citationes, corruptiones textuum, interpretationes in ſenſum peruerſum, vel à mente authoris alienum, paſſim adhibere.* Huius vero atrociſſimæ criminationis nullum aliud toto opere exemplum aut argumentum profert, præter illud quod arripit ex 2. parte Ethices pag. 245. qua ex Panormitano & Soto, hanc curatis datam facultatem eligendi ſibi confeſſarium, admitto.

Vix poſſunt enarrari quot & quanta ipſemet iſta accuſatione peccauerit; fateor in primis me ex duobus illius ſententiæ relatis authoribus,

vnum conſuluiſſe Sotum, quem ad manum habebam; Panormitanum nec videre, nec legere erat in promptu: & ideo fidem habui Amadæo, ſic ex illo referenti: ſed nunquam credidiſſem hanc credulitatem mihi adeo graui pœnâ redimendam, vt inde audirem quaſi corruptor, & falſator authorum quos interpretarer *in ſenſum peruerſum, & ab illorum mente alienum.* Docet nos Nicolaus tuta quæque timere; nec cuiquam mortalium, ſed noſtris tantum oculis fidere: tanti fuit vel ſemel credidiſſe Amadæum, vbique authoribus non imponere, vt fides illi habita quaſi probo Theologo adeo grande infortuniũ in meum caput aduocauit. Si me irationem habere nolebat, Nicolaus debuiſſet ſaltẽ conſulere Amadæo meo ſponſori, & vadi, nec ipſi inimico.

Quid præterea dicam, ſi eo loco demonſtrem me præter grauiorem illius leuis culpæ pœnam, inſontem duplicis criminis falſo accuſari, nempe quod Panormitani mentem corruperim, & in damnatam à Summo Pontifice propoſitionem impegerim, conceſsâ facultate curato eligendi, *in confeſſarium ſimplicem ſacerdotem, non approbatum ab ordinario.* Si quid ſimile extet in meis libris de *ſimplici ſacerdote*, pœnam capitis non deprecabor. Sed ſi horum nihil ſcripſerim, aut mihi in mentem per ſomniũ venerit; viderit quid ipſe commereatur adeo iniquâ accuſatione. Ego non ſolum deffendam quæ ſcripſi, ſed etiam quidquid de re cogitaui, aperiam. Non alia plane mihi fuit mens, quam quæ ex Panormitano refertur; vt neſciens & imprudens in illius ſenten-

tiam conceſſerim; cuius corruptor audio; nempe vt ex approbatis ab Epiſcopo ſacerdotibus poſſit ſibi Curatus eligere confeſſarium, quamuis alij Parrochiæ addictum: maxime ſi accedat conſuetudo & conſenſus tacitus Epiſcopi, quam ex Soto conditionem exigebam, vt curatus tuto poſſet confiteri ſacerdoti eiuſdem diœceſis approbato, ſed alteri Parrochiæ addicto. Viderit cenſor noſter, an facultas curato his reſtrictionibus conceſſa diſſentiat à Panormitano, quem à me corruptum criminatur, vel à cenſurâ pontificiâ, quæ illos tantum ferit, qui delectum permittunt curato in confeſſarium *Sacerdotis ſimplicis* non approbati ab ordinario. Si quid ſecus ſenſerim; aut ſcripſerim, actoris eſt probare.

Multo infelicior, minuſque in me æquus eſt accuſatione alterius loci num. 256. & ſequentibus annotati; quâ ait me ſcripſiſſe contra cenſuram propoſitionis 10. qua prohibetur diſtrictiſſime ex Decreto Vrbani VIII. ne ſacerdotes vnam miſſam pro pluribus ſtipendiis celebrent, aliàs peccare, *& ad reſtitutionem teneri*: contra hoc decretum me inuitum, & quaſi obtorto collo trahit, quod 2. parte, pag. 252. opinionem Caietani, aliud ſentientis, quâ potui ſolertiâ explicuerim; nec illi probabilitatem detraxerim; aut Decretum Vrbani, & Romanam cenſuram immolitus ſim tanquam vnico principio, ſententiæ Suaris, Bellarmini, & Toleti, qui ſacrificij fructum ad certum gradum ita arctant, vt nullius augmenti ſit patiens: ſi rationum mo-

menta expendantur, dixi opinionem Suaris probabilitate non ſuperare, nec forte æquare opinionem Caietani: ſed cum tutior ſit, & legi faueat; addidi ante poſitam fuiſſe ſententiæ Caietani & ex illâ Romanorum Pontificum perpetuâ, & vere aureâ regulâ, in dubiis tutiorem partem, quæ ſtat pro lege, contra commodum, eſſe eligendam.

Quid ergo totâ eâ diſſertatione peccaui? Nempe quod principio recentiorum incerto, & ad ſummum probabili, noluerim ſtare decreta pontificia, & illis ſolidius fundamentum perſtruxerim, nempe ſecuritatem opinionum à lege repetendam eſſe, eamque diſtare toto genere, & toto cœlo à probabilitate, & illius potius certæ quam iſtius ad arbitrium verſatilis rationem habere ſapientiſſimos Pontifices, illique ſuorum decretorum aſtruere firmitatem: cui cum melius conſultum ſit à nobis, quam ab aduerſariis, miror nobis ab illa propoſitione diſſenſum obiicere profeſſorem Louanienſem; ſed forte notior eſt illi & charior nupera & extranea, quam auita & domeſtica doctrina, quæ ex SS. Auguſt. & Thoma regulas vitæ & decretorum à tutis, non à probabilibus depromit.

Hæc duo ex verâ Sanctiſſimorum Doctorum mente adeo immane diſtant, vt quiſquis ex aſſertâ principiis Caietani probabilitate, mihi objicia poſſe ſacerdotem, ſaluâ conſcientiâ contra, decretum Vrbani, vnâ miſsâ duo integra ſtipendia ſibi comparare, nec vllo vnius aut veriùs vtriuſque reſtituendi onere grauari, aut ad id in-

iuſtè à Pontifice adigi; Is, inquam, qui iſta obiicit, meritò in Auguſtini & Thomæ ſcholâ peregrinus habendus ſit: neque enim ſolâ opinionum probabilitate à culpâ, vel à reſtitutionis vinculo exſolui poteſt, qui vnâ miſsâ duo emercatur ſtipendia; ſi contra ſtet etiam minus probabilis pro lege opinio, qualem agnoſco eſſe recentiorum ſententiam: Et hinc inconcuſſam Conſtitutionem Vrbani VIII. & æquiſſimam Cenſuram Romanã eſſe pronuntio. Quare ſi de obſeruantiâ in vtramque ſit contendendum, non facile concedam, à Nicolao, quàm à me reuerentius habitam, aut validius eſſe deffenſam. Et hoc ſatis agnouere ſex conſulti congregationis indicis, qui nec in illam, nec in cæterarum vllam quicquam me ſcripſiſſe annotarunt, quod vel minimùm erroris ſuſpectum eſſe poſſit, & me ab aduerſarij ſuſpicionibus in tuto poſuerunt.

Fateor duas ſuperiores, quamuis manifeſte iniquas & falſas ſugillationes vtcumque excuſari poſſe, quia ad minus aliquo probationis in ſpeciem genere illas munire quâ potuit, enixus eſt: quis verò ferat, quod prioris partis capite 7. ſcribit me in propoſitionis decimæ octauæ Cenſuram impegiſſe, quâ damnantur, qui docent, *licere interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam iudicem, à quo iniqua certò imminet ſententia, ſi aliâ viâ non poteſt innocens damnum euitare*? Nunquam crediidiſſem ab vllo mortalium poſſe adeo atrocem in me calumniam importari, qui nequidem mortis alienæ deſiderium vlli priuato homini permitto; eamque dumtaxat

excuſo, cum deuentum eſt ad dimicationem armis peragendam, eâ neceſſitate vt aggreſſionem paſſo ſubeunda ſit, niſi præter eius mentem aggreſſori inferatur. Et poſt iſta meæ mentis indubitata argumenta, quæ extant parte 2. pag. 137. & in ſequentibus, non dubitauit Nicolaus aſſerere, me aſſenſum eſſe iis qui docent poſſe aggreſſorem occupari, & in illum regeri etiam abſentem quodcumque in me molitur malum.

Verum ad examen illius propoſitionis & cenſuræ, conſcius, me iniquiſſimè accuſatum, videtur palinodiam canere, num. 75. aut de calumniâ remittere; quaſi iſta non ſcripſerim, ſed Bannem tantum expreſsè hæc docentem, perperam excuſarim. Leuior quidem eſt hæc præ alterâ criminatio, ſed non minus apertè falſi conuincitur: neque enim ſecundæ partis, pag. 240. quâ de mente Banneſij diſputo, illum ab omni libero culpâ, ſed multo peiora de aggreſſore occupando Amicum docuiſſe demonſtro, pluribus inter vtriuſque opinionem, quibus longiſſimè diſtant gradibus conſtitutis: Bannes enim quæſt. 64. dubio 4. in art. 7. ex 2. 2. nullum prorſus dat ius occupandi aduerſarium ex ſolâ ſuſpicione quamlibet vehementi, ab illo tibi mortem impendere, aut grauem noxam, niſi certus ſis ad hoc parata præſidia, vt venenum, aut gladium ad necem, vel aditum iudicem cauſa falſi criminis imponendi: Amicus autem huiuſmodi cautelas amouet, & viam latiſſimam aperit ſuſpicionibus. Deinde ex Banne poteſt tantum aggreſſor occupari, quem certo ſcias non ſolum tui, ſed etiam ſocietatis

perniciem moliri; ex Amico autem debet etiam ſi ſuſpectus tantum ſit. Præterea Bannes vult damnum inferendum metiri oportere, illo quod aggreſſor machinatur; Amicus permittit certam mortem inferre ob incertum ſolius famæ damnum. Iis diſcriminibus indubitatis hos inter Theologos demonſtraueram vnum altero grauius erraſſe: ſed vtrumque aut ad minus Bannem ab omni culpâ me exemiſſe, vnde probat Nicolaus, vt me tantâ fiduciâ grauet Cenſurâ decimæ octauæ propoſitionis?

Nec ſincerius agit, dum num. 454. ſcribit Canonem vlt. diſt. 97. directè repugnare mihi permittenti horas canonicas per alium in Choro decantari: & paulo ſuperius criminatur me Syluestrum in *peruerſum vt ipſe loquitur ſenſum*, *vel ab eius mente alienum detorſiſſe verbo*, *Hora*, qu. 2. pag. 204. ſcribo *Syluestrum agere de officio non priuatim, ſed perſoluendo in Choro, cui minus mali ſit alium ſufficere in abſentis locum*. Et reuera hunc ſenſum præfert verbũ Sylu. licet barbarũ, efficax tamen ad meam cauſam *Beneficiatos exiſtentes in minoribus, poſſe horas dicere per alium, præcipuè ſi ex iuſtâ cauſâ ſint abſentes, & per idoneum officient Eccleſiam*. Quid hoc aliud ſibi vult, quam ſolemni & publico ritu ac Cantu penſum Horarium perſoluere? Et ad id onus aut munus Sylueſtro & Soto aſſentiebar poſſe vicariam operam adhiberi: ſed illâ in totum exſolui etiam priuatim à penſo Horario, eum qui beneficio potitur, probandum erat aduerſario, vt me aliquâ veri ſimilitudine iſtius erroris accuſaret. Id verò vnde colligere

colligere poſſit non video, quia nullum mihi etiam non cogitanti verbum excidit, quod huic pateat calumniæ, aut coniecturæ; neque enim adeo ſum ab omni pietatis ſenſu alienus, vt Canonicos liberem à penſo horario priuatim aut tacitè perſoluendo, quod ipſis aſtantibus & mutis, in quibuſdam capitulis, inferioris Chori cantores & adminiſtri ad officium, publice recitandum veluti præficæ in antiquorum obſequiis ad luctum, mercenariâ, aut precaria voce adhibeantur.

Vnus ſupereſt locus, quem ex eadem 2. parte, pag 269. carpit, dum ait, me non potuiſſe diſſimulare opinionem Ledeſmæ incurrere in Cenſuram propoſitionis 22. quæ aliquod admittit lucrum licitum ex collatione Beneficij, pro emolumento temporali: ſed me iterum *falli & fallere*, dum intendo illum à cæteris ſcholæ noſtræ Doctoribus deuiare. Accuratius, quam vnâ aſſeueratione, aut authoritate cenſôris, eram huius duplicis fraudis, adhibitis tabulis & teſtimoniis conuincendus: & ſi ita temerè eos authores quibus cum diſceptandum mihi fuit, huiuſmodi criminibus grauaſſem, nullo teſte aduocato, nullo argumento, quo ita eſſe euiciſſem; dignum omnino me pronuntiarem, iis quæ in me congerit cẽſuris ac notis falſi & fallacis.

Sed cum paris ſit periculi & improbitatis inſontes damnare, & ſcelerum atque errorum compertos abſoluere; vti hoc poſtremo improbitatis genere quinque argumentis conatus eſt probare Nicolaus me conſcium; ita prioris & multo grauioris malitiæ & improbitatis me reum peragit, quod 2. partis, pag 261. Caſtropalaum Authorem faciam ſextæ propoſitionis damnatæ, quæ ita habet: (*con-*

*feſſarius, qui in ſacramentali Confeſſione tribuit pœnitenti chartam, poſteà legendam, in qua ad venerem incitat, non cenſetur ſollicitaſſe in confeſſione, ac proinde non eſt denunciandus.* Et loco meæ Ethicæ citato inſontem Theologum criminor, *miro cauillo factum excuſare,* quia traditio Epiſtolæ non eſt inductio pœnitentis ad rem veneream, nec pœnitens tunc mouetur, ſed cum abſolutâ confeſſione Epiſtolam legit: *Tantum abeſt, inquit Nicolaus, num.* 187. *vt Caſtropalao id factum excuſet, quin potius apertè damnat; nam cum adductis ex Hurtado rationibus, dixiſſet eas probabilem videri reddere partem negatiuam, ſtatim ſubiunxit: verum quia hoc delictum grauiſſimum & perniciosiſſimum eſt, præcaueri debet, & coërceri omnis occaſio illud committendi.*

Si quid hâc re falsò imputatum ſit Caſtropalao, non eſt in me referenda culpa, ſed in ipſius & aliorum eiuſdem inſtituti Theologorum Apologiſtas duos, nempe in Aquilar, & Amadeum; quorum primus Hiſpano, alter Latino ſermone eandem his doctoribus nauarunt, accuratæ defenſionis operam. Et neuter diſſimulat hanc propoſitionem fuiſſe Caſtrapolai ſcriptis inſertam; & hoc vno illum nomine excuſant; inſinuatam eſſe, & iudicio Lectoris permiſſam tantum, non probatam. Sed Nicolaus multo ardentior in his Theologis ab omni ſuſpicione laxiorum opinionum vindicandis Amadeo & Aquilar, qui accurate hoc officio defuncti ſunt, exertè pronuntiat; non iudicio Lectorum, vt illi Apologiſtæ reſpondent, ſubiectam & permiſſam, ſed in totum damnatam à Caſtropalao, fuiſſe propoſitionem. Cui horum ſit magis fides habenda, iudicet ipſe Lector: ſanè credibile eſt hos

duos Scriptores Hiſpanos, ſi adeò facilis & obuia fuiſſet, quam Nicolaus adhibet in purgando Palao reſponſio, non obmiſſuros, nec quod refertur ex illo monitum, id euincit: ſolemne enim eſt his, qui nouas tentant opiniones inducere, huiuſmodi verborum formulis omnem nouitatis & erroris inuidiam à ſe amoliri, quaſi damnent quod ex animo probant, & totis viribus promouere enituntur.

Cæterum quàm longè abſim ab illorum more, quibus ſi quid ex vno authore occurrat quod improbent, in totum eius libros abjiciunt, & bona ac ſana eorum manibus porrecta, vel damnant, vel ſuſpecta habent, teſtari poteſt ex priori parte pag. 371. qua Caſtropalao aurea plane verba quam poſſum impensè laudo & commendo: neque illos imitandos exiſtimo, qui more turbinis quæcumque obuia vi & impetu, nullo boni & veri, aut ſecus facti & ſcripti diſcrimine euertunt & auerſantur; quo genere cenſurarum, meos libros configit Nicolaus.

Nondum exhauſtæ ſunt noſtri Cenſoris accuſationes. Prioris partis cap. 10. nonnullas à Sinnichio & Vuendrochio diſſenſiones de ignorantiæ inuincibilis iuris naturalis progreſſu, in argumentum arripere videtur, vel certæ falſitatis doctrinæ quam vno conſenſu propugnamus, vel futuri excidij ex illo ſapientum adagio: *Concordiâ res minimas creſcere, diſcordiâ maximas dilabi.* Sed is qui in oculo alieno feſtucam vidit, trabem in ſuo non ſentit. Quid ſunt contentiones Theologorum, qui delectum opinionum ex vnâ lege repetendum defendunt, præ diſcordiis quibus inter ſe digladiantur, qui opinionum pro libertate & commodo

ſtantium patrocinium ſuſcepere? Eorum ſententias ex Mercoro quindecim recenſuimus capitaliter ſibi aduerſas; & quæ minima ſint portio nouarum, quæ quotidiè ſubnaſcuntur more militum Cadmi, vt mutuò ſe conficiant. Si quid vero diſſidij ſit inter ſeucrioris Auguſtinianæ & Thomiſticæ Theologiæ ſtudioſos, & me; non ſummam rerum, nec doctrinæ capita, ſed fibras tantum, & minimos apices ſpectat iuris naturalis; quorum quidam negant, alij nihil curant, an ignorantia inuincibilis dari poſſit. Quid vero hæ leuiſſimæ diſputationes de ipſis apicibus iuris, cum ſumma ſit conſenſio; nullam dari ignorantiam inuincibilem de iuris naturalis partibus præcipuis, quibus continentur decalogi præcepta, & quæ illum antecedunt, quibuſque aſtruitur lex diuina, prima ſyndereſeos & indemonſtrabilia principia, quibus accenſemus hanc theſim de quâ tot feruent, & perſtrepunt diſputationes; *dum res libratur æqualibus, aut parum diſparibus probabilitatum momentis, hinc pro libertate, inde pro lege; iſti non ſolum ex conſilio (quod nemo negat) ſed etiam ex præcepto ſtandum.*

Iis communi conſenſu Theologorum, quibus Nicolaus diſcordiam obiicit quaſi erroris iudicium, poſitis fundamentis, quibus ſalutis ſecuritatem immolimur; non diffitebor me ab Vuendrochio & forte etiam à Sinnichio diſſentire. Quo tamen commune ad bonam mentem ſtudium & delectus opinionis tutioris munitur potius quàm eleuetur. Illi cenſent doctrinam de opinionum ex lege delectu, non poſſe ſtare, niſi huic vnico fundamento aſtructam; *dogma eſſe fidei ab Auguſtino contra Pelagianos propugnatum; nullam poſſe dari iuris naturalis,*

*etiam quoad minimos apices ignorantiam inuincibilem quæ excuſet à peccato quidquid fit contra legem.* At ego contendo, & vtraque Ethices noſtræ parte confectum & demonſtratum arbitror, præter illud præſidium, pluribus aliis muniri poſſe & inuictam eſſe ſententiam de tutioris opinionis delectu. Itaque ſi exactius in noſtram diſſentionem inquiratur, eò totam controuerſiam verti conſtabit, an vnicum ex ſola ignorantiâ inuincibili, an plura extrui debeant & poſſint, huius cauſæ communis præſidia: illi vnicum eſſe volunt, ego plura eſſe demonſtro. At quid iſtis priuatis & minutis tandiu te detineo, grauioribus occupatum, Chriſtiane Lector! & in publicum bonum pecco? Sed quis eſt in causâ? In eum ſanè culpa recidit, qui tot falſa & futiliſſima mihi improperat, & ab eâ vacat, qui cogitur reſpondere. Si dicas vti maligni & maledici, aut moroſi hominis eſt, leuia inquirere, & in maius augere, aliorum famæ deterendæ causâ; ſic etiam delicati hominis eſſe hæc ferre non poſſe, & otioſi refutare. Ita eſſe tecum, Lector, ſentirem, niſi ex leuiſſimis & falſis huiuſmodi accuſationibus confutatis maxima commoda & compendia ad veritatem caperentur: ſi grauia & ſimilia vero obtruderent aduerſarij, vix fieri poſſet, quin aliqua ingeneraretur ſuſpicio erroris: at ſi noueris non deeſſe aduerſariis animum, ſed facultatem lædendi, nec ſuppetere quæ contra ſcribant niſi futilia aut falſa; næ tum accuſati innocentia comperta, & ipſi doctrinæ laceſſitæ vis inuictæ veritatis conſtat. Duo ad emendationem vel ad gloriam neceſſaria ſapientes recenſebant: nempe fidos amicos, & acres aduerſarios, qui in hoc conſentiant, vt nihil

ſunt ex odio, aut ex amore diſſimulent, in eo quem caſtigandum ſuſcepere. Nihil horum defuiſſe noſtræ Ethicæ, gratias Deo habeo immortales. Theologi Romani fidam amicorum operam nauarunt, ita ad meum bonum ſeueri, vt verbis, iis etiam non pepercerint, quæ animo improbandi retuleram: poſt adeo enixam ex verâ charitate curam vix locum reliquere ad nouum examen, niſi fortè moroſis qui plerumque probanda damnant. Quo vero ſit loco reponendus Nicolaus du Bois, malim, Lector ipſe, tuo iudicio ex relatis, quam meo quicquam ſtatuas; ne fortè aliquid mihi excidat, quod arripi poſſit in eorum argumentum, quæ de me pronuntiauit.

Ego ſane homini me grauiſſimorum malorum vltro reum agnoſcerem, ſi ita ſtatuiſſent Theologi Romani, aut ſi magis idoneis argumentis id probaſſet Anteceſſor Louanienſis: neque horum criminum me reatum & pœnas deprecari poſſe crederem, ſi in quemquam tot errorum, & vitiorum ſuſcepiſſem accuſationem, niſi validioribus, quam quibus ſuam in me toto libro proſequitur, probationibus muniuiſſem.

Iſta cenſui paucis te monendum, Lector Chriſtiane, ne aut huius critici cenſuras mereris, & certo noris nihil eorum quæ ſuis diſcipulis ex meo libro denuntiauit, timendum, multaque expectanda bona, ex hâc poſtremâ editione à qua ſemoui quidquid æqui iudices minus probarunt, & quæ, ex priori aliis diſplicent, immerito damnata, aut ſuſpecta eſſe demonſtraui.

## *FACVLTAS REVERENDISSIMI Patris Generalis.*

NOs F. Ioannes Baptiſta de Marinis, ſacræ Theologiæ Profeſſor, Ordiniſque Prædicatorum humilis Magiſter Generalis, & ſeruus. Harum ſerie, noſtrique authoritate officij, tibi R. A. P. F. Vincentio Baronio, Prouinciæ noſtræ Tholoſanæ, licentiam facimus & facultatem, publicis Typis emittendi in lucem, opus à te editum, cui titulus eſt, *Theologia Moralis aduerſus laxiores Probabiliſtas*, habitâ prius approbatione duorum in ſacrâ Theologiâ Doctorum, aut Profeſſorum Ordinis noſtri, à R. A. P. Priore, ſeu Moderatore Nouitiatus noſtri Generalis Pariſienſis deſignandorum: ſeruatiſque iuxta ſacros Canones, decreta ſummorum Pontificum, Conſtitutiones noſtras, & acta Capitulorum Generalium Ordinis noſtri, aliis de iure ſeruandis. Datum Romæ, die prima Aprilis 1664.

F. IOANNES BAPTISTA DE MARINIS,
Magiſter Ordinis.

F. IACOBVS BARELIVS,
Magiſter & Socius.

## *Approbatio Doctorum.*

NOs ſubſcripti in ſacræ Theologiæ Facultate Pariſienſis Doctores fidem facimus, Nos perlegiſſe librum cui titulus eſt, *Theologia Moralis aduerſus laxiores Probabiliſtas, Authore R. P. F. Vincentio Baron, Theologiæ Profeſſore, Ordinis Prædicatorum*, in quo nihil deprehendimus ab Ec-

cleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ, Religione & doctrina, alienum aut bonis moribus contrarium, ſed omnia Doctoris Angelici ſcriptis conformia & ideo digna quæ ad publicam Theologorum vtilitatem prælo mandentur. Pariſiis die duodecima Iulij anni Domini 1664.

F. BALTHASAR LANGLOIS.

F. BERNARDVS GVYARD.

---

## *Approbatio Profeſſorum Ordinis.*

LIBRVM cui titulus, *Theologia Moralis aduerſus laxiores Probabiliſtas*, *Authore* R. P. BARONIO, ex Commiſſione Reuerendiſſimi P. Generalis, attente perlegimus: opus ſuo Authore dignum; quod præter doctrinam Scripturæ, Patribus, & Pontificum decretis conſentaneam, hoc habet præcipuum, vt in defenſionem diuinæ legis, contra laxiores ſententias ſuſceptum, virtutis Apologia dici debeat. Bonis omnibus acceptum fore, æquitas poſtulat, & omnium expectatio ſuadet, quibus ſua ſalus curæ eſt: ideoque digniſſimum prælo iudicamus. Datum Pariſiis 9. Ianuarij anni 1665.

F. BERNARDVS LAPALISSE, ſacræ Theologiæ Profeſſor, & Nouitiatus Generalis Pariſienſis, FF. Prædicatorum Prior.

F. ANTONINVS MASSOVLIE', Lector Theologiæ.

Digitized by Google

# DISPVTATIO PRIMA.

## De vſu probabilium generatim, & in re Sacramentariâ, aduerſus Theophili Raynaudi exceptionem, ſeu Diſputationem de Epiſtolari confeſſione, & abſolutione Moribundi.

DE moderando probabilium opinionum vſu, cum tribus aduerſariis acerrimis, doctiſſimis, & contraria obtendentibus, diſputaturus, putaui è re noſtrâ fore, & maximam veritati lutem acceſſuram; ſi hoc argumentum aggrederer ab exercitatione cum Theophilo, nuper viuis exempto, & vt opto Beatis accenſito. Nam cũ eius diſſertationi de Epiſtolari confeſſione (quod tertium ex eius Libris in Dominicanos editis opus extabat) reſpondiſſem, antequam Apologema Caramuelis prodiiſſet in lucem aduerſus Fagnanum, & ad meas manus perueniſſent Anonymi Authoris Nodi, contra Baſim Mercori, eiuſque ſolutiones; & quaſi præſagâ mente ſubodoratus fuiſſem eam tractationem ſuſceptam ad defenſionem Dominicanorum iterum reſumendam, & fuſius proſequendam fore: eâ pro Dominicanis Apologiâ de Sacramento Pœnitentiæ inter abſentes adminiſtrato, prima tantum huius controuerſiæ lineamenta duxi, & fundamenta poſui cum Aduerſariis communia, aut quæ vix negare audeant; ex quibus conſecutione quaſi neceſſariâ deducemus ea de quibus minus inter nos conuenit, aut apertè diſſentimus.

Itaque maximam ex hâc primâ exercitatione, ad reliquas lucem hauriemus. Et quamuis hæc rationum momenta minime nos vrgerent, ad hunc concertationum ordinem inſti-

tuendum; conſentaneum plane erat, hunc honorem haberi Theophilo, vt ſit primo loco; tum quia antiquior eſt, & iam viuere deſiit; & alij adhuc ſunt ſuperſtites; qui ſi viſum fuerit, ipſius defenſionem, aut potius cauſæ communis, eius nomine ſuſcipere poſſint: tum quia Scholam Thomiſticam & Familiam Dominicanam acerbiſſimè excepit ille Author, & miris conuitiis ac calumniis exagitauit, cum quâ, nulla aliis interceſſit contentio & ſimultas. Id vero æquitatis & charitatis lex iubet; vt tui prius quam extraneorum rationem habeas; tuæque defenſioni, & ſaluti antè conſulas, quam alienæ.

## SECTIO PRIMA.

### *Huius diſſertationis occaſio, Argumentum, & Partitio.*

SCIRE aues (Erudite Lector) quid nobis interceſſerit negotij, & litium, quæ origo fuerit contentionum, cum Theophilo Raynaudo, noſtri ſæculi poliſtore, & plurium voluminum ſcriptore: cur multi è noſtris in illum ſcripſerint, qui viſi ſint acerbius habuiſſe, quàm vellent nonnulli: Sed facilè excuſabis, immò & boni conſules, hanc nedum iuſtam, ſed etiam neceſſariam defenſionem; ſi paucis eius cauſas aperuero, quæ ad rem faciunt; & ſunt velut Iſagoge ad noſtram controuerſiam.

### ARTICVLVS PRIMVS.

### *Tres à Theophilo libri in Dominicanam Familiam, & totidem in Societatem ſcripti.*

VIDEBOR forte nonnullis ſæuire in mortuos, eorum ſepulchra diripere, & pios manes ſollicitare; ſi commemorem, & ab origine repetam, aduerſus Dominicanos diſceptationes, & ſimultates à triginta annis ſuſceptas, ſopitas interdum, extinctas numquam, niſi fortè vt poſt aliquot interualla acrius exardeſcerent, & ex piorum voto ac ſenſu, æterno ſilentio obruendas. Mirum ſane eſt, tandiu potuiſſe adhæreſcere animo viri aliàs, vt ferunt, à multis vitiis vacui & immunis, non auſim odium dicere; ſed certe peſſimum, & præpoſterum de Dominicanis iudicium, cui videtur immortuus;

nec prius eos inſectandi finem feciſſe, quàm viuendi.

Libentiſſimè ego etiam ex omnium bonorum ſententiâ, ab iis commemorandis abſtinerem, quæ non niſi mœrorem & lachrymas Eccleſiæ, heterodoxis vero gaudium ſint paritura; ſi cum morte extincta & deleta eſſent, quæ in nos exarauit ſtilo planè ferreo opera. Sed cum extent, & ſemel edita reuocare non potuerit, nec voluerit retractare; imò vnum ex illis inſertum ſit decimo quarto eius librorum tomo editionis Lugdunenſis: & cum veritas & innocentia non patiantur ſe indefenſas relinqui, quamdiu ſuperſunt qui in illas pugnant Aduerſarij, vel illorum libri; hanc defenſionis rationem tenendam exiſtimo; vt in illos quamdiu ſuperſtites ſunt, & ex aduerſo pugnant, acrius agere liceat, ne ſibi videantur ſapere, & vt inſanire deſinant, ſeuerius caſtigati: vbi verò viuere deſierunt, illorum libros cenſeo ſolâ vi argumentorum refelli oportere: quia cum nullus ſit reſipiſcentiæ locus, acerbâ diſputatione nullius bono conſulimus; ſed odio, vindictæ, aliiſque prauis affectibus noſtris indulgemus.

Optandum ſanè erat Theophilo humanius ingenium contigiſſet: & ne perpetuâ iniuriarum memoriâ, aut nimiâ moroſitate, & de aliis obloquendi licentiâ, plures & optimas dotes corrupiſſet. Multos ſcriptis inſectatus eſt nihil tale commeritos: & ipſe quâdam Epiſtolâ gloriatur, ſe ita durè *Sex Bambaliones contudiſſe; vt nullus eorum redactitare auſus fuerit*; Sed præ omnibus Dominicanos ſibi ſumpſit lacerandos. Odij cauſas nihil attinet referre; ipſe ſatis euulgauit ſcriptis in illos tribus mordaciſſimis libris; quorum primo edito à triginta quatuor annis, alieno nomine, titulum fecit *Caluiniſmus Religio Beſtiarum*.

Eo Dominicanos omnes accuſat conſortij cum beſtiis, & coniurationis cum Caluiniſtis, ob extinctam, vt obtendit, hominis libertatem, aſſerto primæ cauſæ iūre ſecundis in agendo præeundi. Et cum puderet adeo grauis calumniæ ipſummet Authorem, prodiit laruatus ſub ementito nomine: ſed iis artibus & dolis auxit magis culpam, quam imminuerit. Conſcientia quidem & pudor damnandi omnino facti, impulit ad quærendas latebras & tenebras: ſed vbi iis ſe tectum vidit, quaſi Deum & homines latere poſſet, & in tuto, ac probè admitteret quidquid clàm & impunè fieret: vt Auguſtinianam, & Thomiſticam doctrinam traduceret, cuiuſdam Auguſtiniani Cœnobitæ nomen ſibi impoſuit; & Apoſtatam neſcio quem ex Dominicâ Familiâ, nomine Ioannem Petrum à

Bellis, natione Italum induxit, qui litem moueret Banneſio, & toti Scholæ Thomiſticæ ac Familiæ Dominicanæ, à quâ fingit deſciuiſſe ad Caluinianas partes. Bannem primum (vt inquit) Ph ſi æ præmotionis ex Thomiſtis aſſertorem, contendit Caluino concordem: & eadem de ſeruo, aut extincto arbitrio ſentire. Dici non poteſt, atrociores-ne, an magis ab omni ſpecie veri alienæ ſint, quibus ille libellus ſcatet, calumniæ. Omnia ad libitũ, ex libidine de Dominicanis detrahendi, ex odio antiquæ traditionis, & doctrinæ ab Auguſtino ad illos deriuatæ, & ſeruatæ in hunc diem, conficta ſunt: ſuppoſitum nomen Anthoris Ioannis de Bellis, apoſtaſia commentitia, & ipſemet purum Theophili figmentum. Sed huiuſmodi accuſatio adeò iniqua fuit; vt damnationem Romanam non potuerit effugere.

Certè ſi culpæ atrocitas non poterat ad reſipiſcentiam hominem reuocare, debuerat manſueſcere patientiâ Dominicanorum; qui iis contumeliis laceſſiti, omnino obmutuerunt, vno pacis, modeſtiæ, atque humilitatis Chriſtianæ ſtudio. Sed ipſe ſilentium noſtrum, ab ignorantiâ, & ignauiâ profectum reputans; quaſi omnium noſtrum oculos perſtrinxiſſet ſplendore eloquentiæ; & animos perterruiſſet mole argumentorum, quibus fruſtra obluctaremur, poſt triginta annos ab hoc primo libello edito, alterum longè deteriorem emiſit, cum hoc titulo de *Immunitate Cyriacorum à Cenſuris:* de quo tacere omnino præſtat, quam quidquam dicere; cum omnem fidem, & ſtuporem ſuperent, quæ ille plauſtra conuitiorum in nos congerit, quæ portenta calumniarum cudit, quam mendaciorum colluuiem vno libello effundit in religionem de Eccleſiâ bene meritam, ſed ſibi inuiſam, nullâ iniuriâ prouocatus. Si cauſam, ſi argumentum, ſi ſcriptionis genus attendas; nullum vnquam ſcribi poſſe agnoſces fine & ſtilo deterius. Pudet referre quæ in totum Ordinem, quæ in illius caput Magiſtrum Generalem, quæ in præcipua eius ornamenta, in Albertum Magnum, Diuum Thomam alioſque ſanctitate, doctrinâ illuſtres ſcripſerit. Et quaſi nihil mali admiſiſſet, cuius illum pudere poſſet, & pœnitere: adeò, alienus fuit à retractatione duorum ſuperiorum, vt tertium addiderit librum, eodem animo & ſtilo ſcriptum, inſertum operi Suarez de intelligentia auxilij efficacis, quo aliquot repetit ex ſuperioribus libris calumnias, & nouas adiungit.

Licet iuſtiſſimas habeant Dominicani cauſas expoſtulandi aduerſus hunc Authorem, illi etiam vicem reponendi, & com-

primendi audaciam ; & id duabus Apologiis in lucem editis aduerſus ſecundum opus de Immunitate Cyriacorum factum ſit, multò moderatiùs, quàm iniuriarum magnitudo ferret: doloris tamen ſenſum, & iuſtæ defenſionis impetum, compreſſit ipſiuſmet Societatis exemplum, perinde à filio male habitæ, ac familia Dominicana. Deliniuit etiam animos æquitas R. admodum Patris Oliuæ Vicarij Generalis Societatis, qui libellum de Immunitate Cyriacorum graui cenſurâ notauit; & à ſuis legi, atque haberi prohibuit. Licet vero mala noſtra reſarciuerit, ac pro iniuriis illatis ſatisfecerit; videtur tamen Dominicanorum dolori, & damno, magis ab exemplo ipſiuſmet Societatis, quàm ab authoritate, & cenſurâ remedium eſſe paratum. Mirari deſino Theophilum adeo ferum & ſæuum in extraneos, cum ſuæ matri non pepercerit; neque in illam fuerit æquior aut humanior, quàm in Aduerſarios. Cur ægrè feram, tres libellos in nos exaratos ſtilo ferreo, cum totidem ſcripſerit in Societatem? & quod mirere, nobiſque ſolatio eſſe poſſet (ſed abſit) librorum, quos in ſui inſtituti homines aliàs euulgauit, nullus deſideratur in editione Lugdunenſi: eorum verò quos in Dominicanos edidit, vnus tantum, de abſolutione moribundi ſcilicet, inſertus eſt editioni Lugdunenſi; reliqui duo, nempe religio Beſtiarum, & de Immunitate Cyriacorum ſemoti ſunt, & ſuppreſſi. Quod interpretor veluti quoddam retractationis tacitæ genus, & æquitati ac prudentiæ Societatis aſcribo; quaſi ſuatum iniuriarum patiens alienas à filiis illatas damnet omnino, & quâ poteſt reſarciat. Nec dicas, Societatem à Theophilo leuiter, Dominicanam vero Familiam grauiſſimè, læſam fuiſſe: nam ſi vtramque iniuriam appendas, parum vna alteri decedit, aut præponderat. Quid enim iniquius excogitari poſſit, quam quod ab ipſo filio paſſa eſt?

Societas quæ illũ in Chriſto genuit; cum reliquis Religioſorum Ordinibus, & meritis in Eccleſiam, & omni genere ſcientiarum, ac virtutum honeſtiſſimâ æmulatione contendit. Sed cum eius inſtituti ratio vix patiatur illum vitæ aſperioris, & à ſæculo remotæ tenorem ſeruare, quem plerique Ordines ſequuntur; nititur id exactiſſimâ votorum diſciplinâ præſtare. Paupertatem ex Suare, & De Lugo colit, præcipue in domibus profeſſis, rerum omnium abdicatione, paupertati Franciſcanorum parem. De caſtitate nihil attinet dicere, nihilo paupertati inferiore: cum hanc virtutem humilitati ſociam adiungat ſanctiſſimus Epiſcopus Geneuenſis, congenito vtrique

ſilentio; vt qui illas religioſius colunt, non ſinant de ſe loqui. Sed ſupra has dotes, Rodrigues optimus ſcriptor Aſceticus, vult obedientiam eminere, quaſi genuinum characterem Societatis; quo ſublato pereat oportet.

Quid ad hæc Theophilus? Nonne harum trium virtutum, maximam apud pios omnes, de Societate opinionem, per totum quâ latè patet orbem Chriſtianum ſparſam, confirmat & auget? Quin potius inumbrat, edito in quamlibet illarum virtutum libro ſingulari, Aduerſariorum omnium ſcriptis infenſiore. Nam quæ in Societatis mores iſti dixerunt, videri poſſent, vel ex inuidiâ, vel ex odio profecta: ſed quid ad has domeſtici accuſationes de mercaturâ, de ſpurcitiâ, de tyrannide in ſuos vel exteros? Non puto, Theophilum, more & vi haſtæ Achilleæ, quod inflixit vulnus curaturum.

Certè ex mente Theophili, ſi fides eius libris habeatur, obiectiones Aduerſariorum, qui Societatem grauant, quod propiùs à Mercatorum auaritiâ, quàm à ſancti Xauerij zelo abſint; quod maiori caleant vnionum Indiæ, quàm ſalutis animarum ardore; & aliæ id genus querimoniæ; non calumniæ, ſed certa indicia, aut iudicia comperta ſunt. Quo quid atrocius excogitare poſſint iurati hoſtes Societatis non video. Libro vno cui titulum fecit *Hyparchus, ſeu negotiator Religioſus*, & altero *De ſobriâ conuerſatione cum perſonis alterius ſexus*, duo vota, ſin omnino neglecta, & violata, ad minus incautius periculis expoſita, & diligentius ſeruanda eſſe monet: tertio libro obedientiæ iugum excuſſum vellet, & ſubditos ad ſui imitationem, id eſt, ad contumaciam contra Superiorum imperia accendit, cauſatus tyrannidem, vt ſolent peſſimi quique rebelles. Libri titulus eius conſilium aperit; ſic enim habet: *Commonitorium vt ſit moderatio, ſiue agger contra ictum fluuij, ſiue tractatio de humano Religioſorum regimine adhibendo, tyrannico ac violento ablegando.* Lugduni 1657.

Sed vt huius moleſtiſſimæ narrationis finem faciam; mirari planè ſubit, ſummam Societatis in ſuos charitatem, & in exteros humanitatem, æquitatemque: nam ſuas iniurias quaſi nihil curans, paſſa eſt edi quæ in ſe à Theophilo cenſebantur ſcripta, & inſeri vltimæ editioni Lugdunenſi: vt hoc exemplo doceret, æquo & forti animo ferenda quæcumque calumniarum genera, etiam à filiis illata; & Dauidis in Abſalonem ſæculo noſtro charitatem viſendam præbuit, & æmulata eſt. Sed quæ adeo eſt ſuarum negligens, noſtras vlciſci voluit ſuis decretis. Quid illo æquitatis exemplo dici poteſt, admiratione &

imitatione dignius; permiſiſſe ſecundam editionem librorum, qui in ſe exarati videbantur;& prohibuiſſe illorũ, qui in alios, ea inſciâ & inuitâ, aliàs prodiiſſent? Et niſi Theophilus mutatione tituli de Epiſtolari confeſſione, eius diligentiam fefelliſſet, & inſcripſiſſet *de abſolutione moribundi*; huius tertij libri, ſicut reliquorum duorum, qui Dominicanos inſectabantur, nouam editionem crediderim non paſſuram Societatem: quare cum illi fucum fecerit, boni conſulet, illum à me hâc diſſertatione refelli.

## Articvlvs Secvndvs.

### *Argumentum diſſertationis de Epiſtolari confeſſione Theophili, & noſtra ad illam reſponſionis ſumma, & partitio.*

His breuiter vniuerſim perſtrictis, accingo me diſſertationi longiſſimæ, de Epiſtolari confeſſione contra Thomiſtas, operoſius, ac per partes examinandæ; & vbi aberrauit, aut in nos excurrit, refutandæ: cum primùm ſcriptionis cauſam, & controuerſiæ ſtatum paucis aperuero.

Theophilus, pro ſuâ antiquâ cum Bibliopolis Lugdunenſibus neceſſitudine, & ſummo in Typographos imperio, operi de auxiliis poſthumo Suareſij,& occaſione controuerſiarum Ianſenianarum, poſt plures annos, ab authoris morte publici iuris facto, inſeruit hanc de confeſſione Epiſtolari diſputationem, duplici de causâ: tum Suareſij propugnandi aduerſus decreta Pontificia, tum more ſuo laceſſendi Thomiſtas. A ſummis Suaris laudibus exorditur, nihilo inferioribus, iis quas primâ Diatribâ, de Immunitate Cyriacorum, & vbique ita acerbe exagitat, vt penè blaſphemiæ, & hæreſis accuſet in Diuum Thomam congeſtas. Refert à Paulo quinto, nullo citato loco, *indigitatum tamquam doctorem eximium, plurimum in Eccleſiâ eminentem*: addit, *inferiores Antiſtites fuiſſe, qui illum habuere pro oraculo, & communem ætatis ſuæ magiſtrum, & alterum Auguſtinum perhonorificâ appellatione donarent.* Deinde celebri omnium conſenſu & ore, huius authoris iudicio,& ſententiarum delectu, receptum paſſim notat inter recentiores Theologos: *ſententias à Suare traditas, eo ipſo quod illum habent authorem, videri poſſe probabiles: quia authoris ſunt valde accurati, nec deeſt vnquam idonea ratio, quâ ſententiam ſuam muniat.*

Ex hâc communi de Suare, ſapientum opinione, nata eſt occaſio huius diſſertationis de Epiſtolari confeſſione; quod iuuenis quidam Scriptor, licet agnoſcat vnius Suaris nomen ſatis habere ponderis, ad conciliandam probabilitatem tutam ſuæ ſententiæ, etiam reliquis Theologis reclamantibus; vnam tamen excipit de confeſſione Epiſtolari aſſertionem: quaſi vni doctrinæ à Suare traditæ, quantacumque authoris grauitas, & rationes conciliare nequeant probabilitatem. At contra hanc exceptionem ipſe excipiendum cenſet; *ne per huiuſmodi iudicium iuuenile, tanti viri exiſtimatio, & nomen, vel ex vno capite obſoleſcat*: Vnde diſſertationi titulum apponit, *Exceptio contra exceptionem.*

Exordium ſumit ab enumeratione longiſſimâ, earum quæ ad hanc concertationem impulerunt, cauſarum; quas ex multis capitibus reperit; nempe ab eruditione infinitâ Suaris; à gloriâ, quæ iſto nomine in Societatem redundauit; à meritis in Eccleſiam, & in Scholas Theologicas; à grati animi ſignificatione; vt gratias referat de fructu, quem ex peruolutatione diuturnâ ſcriptorum eius percepit. Et ne diſpari ſuâ, & æmuli conditione, à pugnâ deterreatur, aut ſpe victoriæ cadat, quod ſenex cum iuuene decertet; erigit animum duplici exemplo: primùm vnius caballi, aliàs generoſi, & præ ſenio emeriti, de iuuene leone & ferociente occiſo triumphantis: deinde, cuiuſdam Aruerni nobilis, multis Monomachiis ætate vegetâ clari, à iuuene præſidente ad equeſtre duellum prouocati: *cum iam annoſus eſſet, & podagrâ præpeditus, & ita viribus defectus, vt ne quidem equum ſubire poſſet, niſi inſeruientibus famulis; ſed inter pugnæ initia frigidus ante, in ſenilibus præcordiis ſanguis recaluit, & inſultantem iuuenem manus tremula certo ictu confodit.* Non diſſimilem Theophilus ſuſcepti pro Suaris gloriâ duelli, ſenis cum iuuene, euentum ſibi pollicetur. Fruatur hâc ſpe per me licet; quamquam poſſet augere diſcrimen inter rem ſubiectam, & exemplum annoſi nobilis & caballi; quod in hoc, vel cum leone, vel cum iuuene ferociente duello, ſenectus vires minuebat. At Theophilus ad hanc concertationem nihil adhibet; niſi quam ſenectus in illo auxit amarulentiam, garrulitatem, & alia id genus vitia; quibus florens ætas minus quàm deuexa, & poſtrema laborat.

De Suaris vero laudibus, non eſt quod admodum contendam. Condono illi elogia quæ refert, & multo plura, quæ Collegium Conimbricenſe plenis manibus in illum congerit.

Malim enim in hanc partem deflectere, propter egregia viri merita: quàm in aduerſam ſententiam non ignobilis Authoris, parum tamen in ſcholaſticos vniuerſim æqui, ſed præ cæteris Suarii infenſioris. Abſit vt quæ de illo liberius ſcripſit, hic reponam; adeo enim acerba & præpoſtera quibuſdam Theologiæ conſultis viſa ſunt, vt mihi fere fraudi fuerit ea retuliſſe, etiam improbandi animo, & voluerint hac ſecundâ editione erradi. Eorum monitis, licet ad me priuatâ miſſi manu peruenerint, perinde pareto, ac ſi vim publicæ ſententiæ haberent. Et hac emendatione ſpontaneâ promptum ad cenſuras ſubeundas animum teſtabor.

Neque ſolum extranei in Suarem iniurij ſunt, ſed multi etiam ſuorum non videntur eo loco, quo conuenit, habere virum doctiſſimum, & iuxta piiſſimum. Vnde cum Vlyſſipone, in Eccleſiâ domus profeſſæ, illius ſepulchrum (quo venerationis causâ auebam accedere) à Patre grauiſſimo & nobiliſſimo eiuſdem Familiæ, qui me deducebat, quæſiuiſſem, quo loco eſſet; miratus ſum, ab illo ignoratum, nec potuiſſe niſi aliorum indiciis oſtendere. Iacet autem in Sacello ad dextrum latus maioris altaris, quod vnus diſcipulorum eius ſibi, & ſuo Magiſtro in ſepulchrum extruxit & ornauit. Puto etiam illi iniuriam irrogari, quod Vaſques à nonnullis ipſi æquetur, & à quibuſdam etiam anteponatur. Illud ægrè tuli, quod cum Suaris Methaphyſica, aliique libri Theologici, diu noctuque legerentur; penè eos è manibus lectorum excuſſerint, Arriaga, Ouiedo, Ripalda, & alij his ſimiles; qui nî fallor, ſubtilitate magis & ingenio, quam iudicio, aut ſolidâ doctrinâ valent. Hi tamen nouitatis, vel argutiarum lenociniis, communis Magiſtri titulum Suari aſſertum, videntur apud iniquos Iudices, aut præripuiſſe omnino, aut dubium effeciſſe: quamuis hoc diſcriminis interſit, Suari cum huiuſmodi nuperis Scriptoribus, quale rei ruſticæ periti ſtatuunt, gallinas inter & pauones. Illas longe anteponunt iſtis, ſi rei familiaris ratio habeatur; quod hanc gallinæ magno pullorum, & ouorum prouentu augeant; pauones vero nihil conferant, niſi ex variis coloribus, & caudæ aſpectu, aliquam voluptatem, quam multo diſpendio, ac tectorum ruinâ redimas, oportet. Ita, Vaſques, Ouiedo, aliique à Suareſio diſſidentes ſubtilitatibus quibuſdam poſſent forte cum illo contendere: at longè ſunt inferiores in Eccleſiam, meritis & in religionem. Vnus Suares D. Thomam imitatus, myſteria fidei, fundamenta pietatis, nouis argumentis confirmat, eruditione illuſtrat: Arriaga vero & alij, ma-

giſ te docent diſputare,& ſolida quæque in dubium reuocare, quam aut recte viuere, aut credere. Quidquid ſit, certe Suaris honor iudicium diligit. & petinde aberrant, qui nimiis illum laudibus efferunt, ac qui acerbius inſectantur: qui Ouiedo, & Ripaldam Suari, & qui D. Thomæ, atque Auguſtino Suarem æquanr.

Atque vt eò redeat oratio, vnde profecta eſt; non aſſentior his tribus de Suare aſſertis totâ Diſputatione, quorum primum ponit Theophilus tamquam ab Aduerſario conceſſum, (quodque impugnandum ſuſcipio) vnum Suaris nomen ſatis habere authoritatis, vt poſſit probabilem, & certam, reliquis Doctoribus tacentibus, aut reclamantibus, opinionem quâlibet de re conſtituere. Secundo id aſſerit effeciſſe de integro pœnitentiæ ſacramento; id eſt de confeſſione, & abſolutione ſcripto datis, anre Clementis decretum. Tertio probabilitatem tutam conciliaſſe eundem Authorem Clementis decreti intrepretationi; quâ ait prohiberi à Pontifice confeſſionem & abſolutionem inter abſentes copulatiue, non diſiunctiue. Ad hæc tria capita, totam exercitationem reuoco: quæ vbi diligenter diſcuſſero, nihil prætermiſſum erit ex Theophili diſſertatione, quod ſit alicuius momenti. Id maxime enitar demonſtrare; vſum, & delectum certæ, & tutæ opinionis probabilis, non ita arbitrarium eſſe, & verſatilem; vt mutari poſſit ſucceſſu temporis, & iudicio Recentiorum, vel cuiuſdam Doctoris claſſici; ſed omnino repetendum ab ipsâ, de quâ agitur rei naturâ, vt demonſtratū eo ſequenti Sectione.

## SECTIO SECVNDA.

*An Suaris authoritas, vel cuiuſuis Doctoris claſſici de quâlibet re, opinionem probabilem & ſecuram efficiat: vbi de vſu probabilitatis generatim.*

HVIVS controuerſiæ primam partem omnium grauiſſimam, & reliquarum cardinem, penè intactam prætermiſit Theophilus; aut reliquis duabus permiſcuit. Ego contra ſeorſim tractabo, & iaciam fundamenta, quibus aliæ inædificentur. Magnâ contentione, & maioribus, ac frequentioribus libris, hoc ſæculo noſtro agitatam controuerſiam de opinionis probabilis vſu, neque pro dignitate tractare, neque omnino præterire patitur hic locus: vt ad minus hoc inde con-

Digitized by Google

ſtet, an tanta ſit Suaris, vel alterius Theologi authoritas; vt cæteris intercedentibus, opinionem à ſe inuentam, reddat probabilem, & tutam, etiam i n re ſacramentariâ, quæ ad ſalutem requiritur ex medij, vt vocant, efficaciâ & neceſſitate.

## Articvlvs Primvs.

### *Referuntur tres hâc de re ſententia, & vera eligitur.*

Qvod ad priorem quæſtionem attinet, id maxime obſeruandum eſt; probabiles opiniones duplicis generis eſſe; quædam ſunt de rebus ex præcepto tantum; quædam vero, de rebus, vi & efficaciâ medij, & cauſæ neceſſariis, etiamſi auferas præceptum; vt alimentum ad vitæ incolumitatem, matrimonium ad humanæ naturæ propagationem, ex vtroque capite neceſſaria ſunt; quia aliàs indiuidua, & genus humanum deficerent, niſi in ſubſidium eſſent cibus, & generatio: deinde ſingulis generum Deus præcepit, vt comedant; & generibus ſingulorum, vt celebrent matrimonium. Atque hæc duo neceſſarij genera, ex præcepto, & medio, interdum in vnam rem cadunt; interdum ſeiuncta ſunt.

Recentiorum nonnulli ita probabilitatibus indulgent; vt ad illas exigi poſſe cenſeant, omnem vitæ humanæ, & Chriſtianæ actionem. Vnde ſi quid probabilitatis affulgeat, etiam ab vnius Doctoris pij, & eruditi authoritate, & ratione veriſimili, eam ſententiam, licet minus probabilem, licet contrariam communi, quæ vtrique neceſſitati ex præcepto, & medio conſulit, tutam eſſe contendunt. Quibuſdam vero viſa eſt nimis laxa, & periculoſa hæc probabilium opinionum licentia: vnde cohibendam cenſent ad id genus rerum, quæ ex præcepto tantum ad ſalutem exiguntur: cum loco remedij ignorantia eſſe poſſit, vt nouum peccatum amoueat. At ſecus ſentiunt de rebus ex altero capite, nempe ex medij efficaciâ neceſſariis: ad quas nolunt ſatis eſſe quamlibet probabilitatem ab vnius Doctoris nomine, & argumentis inductam: tum enim ſtatuunt tutiorem, & probabiliorem opinionem eſſe ſectandam.

## Paragraphvs Primvs.

### *De rebus ad ſalutem neceſſariis neceſſitate medij, tuta ſententia eſſe nequit, niſi ſtet pro lege, quamuis aduerſa ſit paris, aut paulo maioris probabilitatis.*

Discrimen modo inſinuatum exiſtimo omnino admittendum eſſe in re ſacramentariâ; in remediorum dele-

ctu à Medicis faciendo ad curandos morbos; in iudiciis forenſibus, cum res ſuo domino vindicanda eſt, vel reus multandus; in fidei & religionis controuerſiis, cũ eligenda eſt Eccleſia, cui adhæreas; & in dubiis facti, cùm ex ignorantiâ imminet proximo damnum, ne dum putas te feram occidere, hominem interimas: denique in his omnibus, quorum præcipuus, ac pene ſolus qui obtenditur, & qui ſecuturus eſt effectus, à medij quod adhibes, magis vi & efficaciâ, quàm ab affectu, vel conſilio tuo proficiſcitur, & exiſtit.

Si verò quæras, quid cauſæ ſit, quod liberior & latior permittatur opinandi vſus de rebus merè præceptis, ſeu naturali, ſeu humanâ lege, quam de rebus medij, & cauſæ efficaciâ, ad ſalutem neceſſariis: hoc diſcrimen ſumme obſeruandum ab altero repetunt Theologi, quod omnes intercedere agnoſcunt, res inter primi, & ſecundi generis, ad ſalutem neceſſarias. Quæ enim ex ſolo præcepto exiguntur; ad id tantum adhibendæ ſunt, vt amoliamur nouum peccatum, quod violato præcepto incurritur, & ſaluti eſſet impedimento. Id vero omnino amouere aiunt ignorantiã, & multo magis probabilitatẽ in rebus dubiis: maximè ſi fruſtrà ſperes euidentiam, nec vllâ induſtriâ conſequi poſſis. Ne igitur homines de ſuâ ſalute ſollicitos torqueãt; eam ſtatuunt regulam, quam certiſſimam volunt: nihil peccare, neque vllum adire periculum ſalutis, eũ qui ex opinione etiã minus probabili agat. Quis enim probabilitati neget, quod ignorantiæ, probabilitate multò deteriori, vltro concedet; quod culpam eleuet, aut in totum tollat? Quis minus probabili contendet nullam ineſſe partem illius ſecuritatis, quæ plenior ineſt probabiliori? Id ergo vnum prudentia vitæ humanæ rectrix iubet; ne incertus & inops conſilij agas; potes autem fluctuantem hinc inde animum firmare hac immotâ regulâ; ſingulas actiones, & totam vitam poſſe citra periculum, & noxam probabilibus inſtitui; cùm aliunde, certis & euidentibus nequeas vbique duci.

Sed qui res præceptas indulgent, vt libuerit ex probabilibus adminiſtrandi, & regendi facultatem; multò parciores ſunt, cum ventum eſt ad res, quæ non ſolum peccati impedimentum amouent, ſed etiam cauſæ ſunt ſalutis, aut rei obtinendæ effectrices. Quæ ſi deſint, ignorantia aut probabilitas ad ſummum prodeſſent, ne fortè nouum peccatum pecces; minimè vero vt ſaluus fias, aut optato bono fruaris. Tum enim totis viribus enitendum eſt vt certiora captes, & *viciniora ſaluti*: & ſi de diligentiâ aliquid remittas, tibi imputabitur ad culpam; quam nec eluet, nec eleuabit ignorantia,

aut quæcumque probabilitas opinionis; ſi minor ſit, aut minus tuta, probabilitate partis aduerſæ, quæ conſulat præcepto, ſaluti, aut bono efficacius conſequendo. Quis enim excuſet Medicum, cui cum ſuppetant varia ad curandum ægrũ remedia, omiſſis certis & efficacioribus, dubia adhibet; quia habent aliquid probabilitatis? Quis Venatorem abſoluat reatu homicidij; quòd hominem occiderit, cauſatus ſibi primo aſpectu viſum eſſe feram? Quis Parochum ferat; qui relictâ certâ materiâ,& formâ ſacramentorum,dum ea adminiſtrat, probabilibus vti ſit contentus? Quis ab eo Confeſſario, aut Directore non abhorreat; qui author ſit his qui ſe adeunt, & conſulunt, vt minus tuta, & probabilia ſequantur? Quis Iudicem non damnet; qui in cauſâ dubiâ, ſeu, quod perinde eſt, vtrinque probabili,reum, nec conuictum,nec confeſſum, ſed ex probabilibus ſuſpectum, pœnâ iuris multet: aut putet ſui arbitrij eſſe, poſſeſſorem bonis deiicere; vt eius loco ſufficiat æmulum, probabilitate parem, aut etiam inferiorem? Certè Suares, Comitolius, & plures alij, etiam ex Societate ſapientiſſimi Theologi, hos omnes, à me enumeratos, grauant maximi peccati reatu; ſi probabilibus contenti, tutiora reiiciant.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Idem cenſendum eſt de delectu opinionum probabilium circa res ex ſolo præcepto à lege naturali ad ſalutem neceſſarias.*

Sed ab omnibus his, Medicorum, Iudicum, Venatorum, Parrochi, Confeſſariique exemplis, ipſi Suari probatis, & receptis, euinco nullum eſſe ſuperioris ſententiæ, quam ipſe approbat, Argumentũ: in rebus ſola præcepto neceſſariis, ſatis eſſe minorem probabilitatem, ne conſcientias torqueamus, anxiâ euidentiæ, quæ ſperari nequeat, aut probabilioris partis inquiſitione: ac proinde tutò, nos ſtare poſſe à minus probabili. Nec alicuius momenti eſt, quod vrget Stubrocxius contra Vvendrochium. probabilitatem ignorantiæ præſtare, ad peccata amolienda. Si hæc apud te ratio, quæ vnicũ eſt tuæ opinionis, & ſecuritatis, fundamentum, valeat; hos omnes quos enumerauimus, Medicos, &c. eximis à probabiliori, & tutiori ſententiâ quærendâ, aut ſequendâ: cum nec poſſint euidentem rerum notitiam ſibi comparare; nec minus eorum tranquillitati quam cæterorum hominum ſit conſulendum.

Sed inquies: qui de rebus præceptis, quid facto ſit opus; ex minus probabili opinione proſpiciunt; nihil damni inferunt proximo, neque ſibi vllum aſciſcunt periculum, neque Deum vllâ iniuriâ afficiunt, neque à lege ſibi notâ aberrant, vel à ratione & prudentiâ: quia regulam ſequuntur probabilitatis, id eſt moraliter certam, quod vnum videtur prudentia exigere.

Verum hæc reſponſio, quâ ſententiæ aduerſæ tota vis continetur, (vt Theophili verbis vtar) vndique rimas agit, & multis vitiis laborat; maxime apertâ petitione principij: nullo etiam veriſimilis argumenti genere adhibito, niſi forte ab authoritate recentiorũ Theologorum à triginta annis, quod periculo non caret. Legi aliquot Patronos huius opinionis: nullum ex Patrum traditione locum citant: immo omnibus his præſidiis ſe deſtituros profitentur. Obiecerat Vendrochius Diſputatione de probabilitate Sectione 3. Conſect. 3. etiamſi aliæ probationes eos deficerent, ad illius doctrinæ, quæ opinionem quamlibet probabilem ſequentibus ſecuritatem ſpondet, vanitatem oſtendendam; ſatis eſſe, quod illius apud Patres, ne veſtigium quidem appareat; vt ex eo cerni poteſt, quòd nullus omnino à Caſuiſtis, ad eam ſtabiliendam, vel Scripturæ, vel Patrum locus afferatur. Quid ad hæc Stubrochius reſpondet? Sanctos Patres ſuppoſuiſſe hanc doctrinam, non probaſſe. Sed hoc eſt cauſam probabilitatum prodere, potius quam defendere: & Hæreticorum in Theologiam calumnias confirmare.

Non eſt dubium, quin ea quæ in Scholis regnat diſciplina, apud nonnullos Catholicorum, & apud Hæreticos fere omnes male audiat. Vnum dicam: id compertũ me habere, Catholicos qui eã reprehendunt, interdũ moroſiores eſſe: Hæreticos vero iniquiſſimos cenſores, aut potius demorſores acerbiſſimos: qui vitio vertant, quæ non modò excuſanda, ſed etiam laudanda ſunt, & magnam habent vtilitatem, etiam cum ſubtilitate coniunctam. Verum licet iniquæ, vtplurimum ſint eorum querimoniæ; tum maximè, cùm vniuerſim omnes Theologos, ne excepto quidem D. Thoma, carpunt: non immeritò tamen arguunt illos, qui vitæ humanæ & Chriſtianæ regulas (qualis eſt illa de vſu probabilitatum) nouas, ex *præſentium*, vt inquiunt, *temporum, & rerum ſtatu inuehunt*, Sanctis Patribus inconſultis, & interdum etiam reclamantibus Quid enim magis ab omni probabilitate alienum, quam quod ex Stubrochio retulimus; Sanctos Patres ſuppoſuiſſe hanc de probabi-

litate regulam quaſi certam & ab omnibus receptam? Vt taceam, hoc reſponſum apertiſſimam eſſe petitionem principij; grauioribus etiam vitiis laborat. Quis ſibi perſuadeat S. Patres eam prætermiſiſſe veritatem; quam totius Theologiæ Moralis volunt puppim eſſe & proram: quam vnice vrgent; quâ nullam frequentius in ore habent, aut ſuis libris repetunt; quâ nullam cenſent maioris eſſe momenti, & vtilitatis, ad animarum tranquillitatem, & ſalutem? Quis credat adeo tutum, & neceſſarium probabilitatis vſum, altiſſimo ſilentio compreſſum; vt ne verbum quidem hâc de re extet in Scripturis Canonicis, aut Summorum Pontificum decretis; nullum SS. Patribus exciderit, quod eius patroni poſſint ad ſuam defenſionem arripere; cum hodie, & à triginta annis, totus orbis eâ controuerſiâ perſtrepet? Certe non minus ſtupenda videtur hæc rerum immutatio, à ſilentio, ab animorum conſenſione, ad tot vociferationes, & diſcordias, quam quæ Euangelij prædicatione, vnius Dei cultu, expulſis Idolis, in orbem inducta eſt: vt Iſaïæ verbis exclamandum ſit, *Quis credidit auditui noſtro: & verbum Domini cui reuelatum eſt?*

Sane multi videntur, non admodum Theologiæ dignitati, ne dicam animarum ſaluti conſulere; qui de hoc laxiore probabilitatum vſu ſtatuunt diſtinctionibus quibuſdam metaphyſicis à ſe inuentis, definitionibus nuperis, & omninò voluntariis, & cauillis neſcio quibus, nullo adhibito Patrum teſtimonio. Licet iam perſtrinxerim paucis, quæ fuſiſſime Authores proſequuntur; id tamen commodi ex hâc noſtrâ compendiariâ tractatione habere potes, Erudite Lector: vt nihil te lateat eorum, quæ de hoc argumento in vtramque partem Theologi ſcripſerunt; & facile depellas, quæ probabilitatum defenſores, maximè Stubrochius, & Honoratus Fabri nuper obiecerunt: ea breui expendam.

## Articvlvs Secvndvs.

### *Confirmatio ſuperioris doctrinæ, reſponſione ad Dialogum, Fabri, de hoc argumento.*

Pater Fabri ſuum Dialogum, aut Opuſculum de opinione probabili, orditur à reprehenſione apud ſuos familiari, quaſi nullam probabilitatem admittamus: & hoc perinde putat, ac ſolem de mundo tollere; & fidem humanam, atque etiam

religionem quæ probabilibus nititur,abrogate. Vnde ſecunda ſui Dialogi pagina,ita habet: *Diſſertationes illas clamoſas,etiam & inconditas vtcumque tolerandas eſſe putarim; modo tamen rebus ſacris, & Religioni pareatur: ſed ne quid diſſimulem illas ego ferre non poſſum, quæ doctrinam morum, & fidei, in graue diſcrimen adducunt.* Tot malorum originem aperturus, ſubiungit. *Nec mirum: quid enim ab iis probabilia expectes, qui ex Catholicorum Scholis receptiſſimam probabilitatis doctrinam, tamquam multiplicis erroris originem proſcribere conantur?* Et ſubinde excurrit in eum locum, de neceſſario probabilitatum vſu, in Scholis, in pulpitis, in foro, & roſtris apud omnes recepto.

## PARAGRAPHVS PRIMVS.

## *Immerito nobis obiici probabilitates ex noſtrâ ſententiâ in totum tolli.*

MIRARI plane ſubit, hæc à graui Theologo dicta: quid enim aliud, aut quid atrocius ſcripſiſſet in apertos fidei, & generis humani hoſtes? Sed quâ veri ſpecie, quâ fide nos grauat tanto odio; qui id vnum obtendimus, in religionis delectu, in vitâ humanâ, & Chriſtianâ inſtituendâ, tutiores dubiis opiniones eſſe anteponendas: Hoc ne eſt doctrinam morum, & fidei, in graue diſcrimen vocare?

Nec minus eſt ab omni probabilitatis ſpecie aliena, altera accuſatio; quod probabilibus bellum indixerimus, & illas extinctas velimus; cum ex ipſiuſmet controuerſiæ conſtitutione conſtet, nos varios probabilitatum gradus, & diuerſa genera diſtinguere, & probare. An probabilitates omnino profligamus, qui etiam dubia ad vſum reuocanda docemus? Videlicet cùm duo diſparia mala imminent; nec grauius amoueri poteſt, niſi dubiæ, & minus probabili adhæreas ſententiæ, quæ tunc fit certiſſima. Hæc ne dicam, Honoratus Fabri, & Srubrockhius Theologi, ſed ne vix quidem è plebe ruſtici, ignorare poſſunt. Quâ ergo ratione putant, aliquid probabilitatis ſubeſſe iis cauillis & accuſationibus? Sane huiuſmodi diſputantium artes, quas nequidem in ſæculi hominibus feras, à Theologis vſurpatæ grauiſſimam Theologiæ inuidiam creant; & iamdiu inuiſam malis, bonis etiam ſuſpectā faciunt.

Vno verbo totam hanc accuſationē diſpellam. Probabilitates tum nobis tantū diſplicent, cum illis ineſt periculū, ne nos ab officio abducant, & in nouum peccatum impellant: id verò

accidit

accidit ſolum; ſi è duabus opinionibus probabilibus,æque aut minus,vel etiam magis probabilem eligas, ſed minus tutam: id'eſt, eam quæ fauet tuæ libertati, alteri anteponas,quæ ſtat pro officio, & pro lege. Cæterum præter hoc vnicum exemplum, quod in agendis tantum valet; plenam probabilitatum tibi copiam facimus, & liberum vſum indulgemus. Nimium auidus ſis, niſi ea tibi liberalitate ſatisfactum ſit. Probabilium opinionum, quæ ad ſpeculationem pertinent, ſed diſputandi, atque ingenium acuendi causâ, in Scholis agitantur, omnibus optionem damus. In rebus etiam quæ ad ſocietatem humanam ſpectant; per me licet, largiſſime frui probabilibus, quæ fauent officio, & conſcientiæ conſulunt. Volo etiam liberalior eſſe: permitto quæ nihil poſſunt formidinis iniicere, ne in legem pecces.

Præterea omnium probabilitatum vſum concedo; qui deſinet in certitudinem moralem: quò duplici via itur. Primam tutiſſimam aperit Merenda; alteram munit D Fagnano. Ne dum probabilibus, ſed etiam dubiis locum damus; cum impendent duo mala; tum enim dubia, tutiſſima, & certiſſima ſunt, cum vſui ſunt, vt grauius malum auertant: atque ita cenſet Merenda, probabilitatibus infenſiſſimus. D. Fagnano etiam addit probabilia commodè adhiberi,non vt ſingulis adhæreas; ſed vt plurium collectione, conſtituas certitudinem moralem, ex probabilibus iunctim, non ſeorſim extituram: ſicut fides humana vnius,aut alterius teſtis, probabilis ad ſummum eſt;ſed ſi plures iungas probos,nullo ſecum inito conſilio concordes; ex multis probabilibus,& dubiis,atque incertis argumentis,certam ad minus moraliter concluſionem, & regulam ſancies; quam qui ſequuntur, nihil aberrabunt. Deſinant ergo rhetoricari Fabri, Stubrockhius,& alij; & nos quaſi generis humani & religionis, id eſt, probabilitatum hoſtes traducere. Probabilitates vltro admittimus; probabilitatum abuſum ex animo auerſamur: cum vel minus, vel æque,aut etiam magis probabilis anteponitur tutæ, quæ fauet officio quod quiſque implere debet, quale eſt Medici,& Iudicis, *&c.*

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Opinio probabilis male definita à P. Fabri.*

Controversiæ ſtatum, ſemotis ambagibus, & tenebris, quas offundunt Aduerſarij,diſtinctè,nî fallor, aperuimus. Nunc pro veritate, & ſalute hominum pugnandum eſt. Ad

probabilitatis vſum, quem Recentiores docent, quem nos damnamus, Stubrockhius, & Fabri viam ſibi muniunt, tum definitione probabilitatis, tum regulâ ad quam velint exigi quaſcumque probabilitates, maximè de agendis, quas hic tantum curamus. Ita enim definit Fabri: Opinio probabilis illa eſt, *qua ex rationali motiuo procedit, citra certitudinem.* Rationabile autem motiuum vocat; *quod licet vi obiectiuâ, aſſenſum non extorqueat, ad aſſenſum tamen prudentem mouet; id eſt, quem ſi dederis, prudenter te feciſſe homines ſapientes iudicabunt.* Neque à Fabri ſenſu abeſt Stubrockhius pagina 48.

Eâ vero definitione conſtitutâ; vno verbo, vnâ diſtinctione putant, ſe profligare, quæcumque in ſe argumenta congeruntur. Si opinio probabilis ea eſt, quæ prudentem aſſenſum præbet; Ergo eſt tuta moraliter: Ergo nihil periculi infert conſcientiæ, & ſaluti. Quid non inde deducant? Sed conueniebat tantæ moli aſtruendæ præiactum fundamentum, paulò ſolidius eſſe: neque definitionem probabilitatis confici iiſmet verbis, & rebus, quæ diſputationi materiam præbent. Quid enim apud nos dubium eſt, & controuerſum maxime? Nempe an quæcumque electio probabilitatis, quæ libertati fauet, par, aut inferior illi, quæ ſtat pro officio, & ſalute; prudens eſſe poſſit. Hæc controuerſiarum quibus feruent ſcholæ, & perſtrepit totus Orbis, ſumma eſt. Eas vero ſe putant profligaturos; ſi probabilitatis definitioni inſerant, aut aſſuant verbum, quod totius diſcordiæ ſeminarium eſt. Si velis ſynonima eſſe verba, *prudentem*, & *probabilem opinionem*, quamuis minus probabili, id eſt, minus prudenti ac rationabili argumento nitatur, tenebras non lucem diſputationi offundis. Denique definitionem tuo priuato ſenſu, ad tuum commodum fabricas; quam non minus nobis licet; immo neceſſarium eſt, reiicere; quam tibi liberum fuit comminiſci. An putas prudenter actutum Parochum, qui ſolemni & receptâ formâ baptiſmi prætermiſsâ, iſtam vſurparet; *Ego te Baptiſo in nomine Genitoris, geniti, & ab vtroque procedentis;* quam omnes concedunt Caietano probabiliſſimam, ſed negant prudenter, adhiberi poſſe?

Poſſem ſexcentis exemplis conuincere, aliam prorſus eſſe probabilis, aliam prudentis opinionis, & vſus rationem. Sed maximam argumentorum copiam ſuppeditant, contra definitionem Fabri, quæ de Medico, Iudice, Venatore, & religionis candidato diximus: apud quos, non quæcumque

probabilia, ſed nec etiam probabiliora, prudenter permiſſa ſunt. Quid enim, ne dicam probabilius, ſed fere certius illâ ſententiâ; quæ ad ſacramentalem abſolutionem ſatis eſſe docet, attritum accedere? Sed multis probabilitatis defenſoribus, maxime Sanches, non videtur tuta, & prudens, dum inſtat mortis periculum: tunc enim monent pœnitentem, vt totis viribus enitatur in contritionem perfectam erumpere. Ergo diuerſiſſimæ ſunt, probabilis opinio, & prudens aſſenſus aut vſus; niſi velis probabilitatem mutari pro temporum, & rerum perpetuâ viciſſitudine. Neque abnuerem, ſi velles hanc probabilium mutationem, aut rationem repeti à periculo peccati, aut ſalutis: & tum in noſtram ſententiam recident Recentiores, variatâ tantum formulâ loquendi: nempe opinionem quamuis veriſimilem, neque tutam, aut prudentem, neque vllâ ratione probabilem dici; ſi pro libertate ſtet, aut vtilitate, contra præceptum, honeſtum & officium. Nos *probabilem* diceremus, *non prudentem.* Verbis tecum conueniemus, dummodo tu reipsâ nobiſcum conſentias. Nega *prudentem eſſe*, nos etiam negabimus eſſe *probabilem*; & tum erit vna vox, vna mens omnium noſtrum: nullam eſſe opinionem *probabilem*, niſi eadem ſit omnino *prudens, & tuta*; nullam vero prudentem, quamuis veriſimilem, ſi pro vtilitate ſtet contra honeſtum.

## PARAGRAPHVS TERTIVS.

### *Vera definitio opinionis probabilis, quâ ſuperiora confirmantur.*

VERVM cum vix ſperare poſſimus, hanc vocum, & ſenſuum concordiam; alia nobis ineunda eſt deſcribendæ probabilitatis ratio. *Probabile ergo dicimus illud, cuius cum de veritate, aut falſitate, pro noſtrâ ignorantiâ, & rei ineuidentiâ, nihil certo nobis conſtet; aliquam veri-ſimilitudinem habet, cui aſſenſum damus formidoloſum; ne forte falſum ſubſit, & aurcalcum potius ſit, quam aurum obrizum.* Seu probabile eſt: *cui verum aut falſum ineſſe poteſt; propius tamen videtur à vero, quam à falſo abeſſe; & variis argumentis magis in hanc partem inclinamus.* Caue tamen, ne vbi primùm in animum induxeris hunc aſſenſum opinatiuum, ſeu, quod apud nos idem eſt, probabili opinioni te accommodaueris, & aliquo rationum pondere eò te demiſeris; tibi licere putes, ad opus, &

ad vſum reuocare : quod vnum videtur obtendere P. Fabri, ſuâ illâ definitione opinionis probabilis, & plane conſequetetur, ſi idem eſſet, quod *prudens aſſenſus*.

At nos, cum iſta disiungamus, & opinionem probabilem velimus idem eſſe ac veriſimilem ; ſi eâ ſemel perceptâ, quis ad opus progrediatur, non excluſâ prius falſi formidine ; certe nihilo minus peccaret, quam Venator, qui primo aſpectu ſuſpicatus, aut ſi velis probabiliter opinatus, non tamen certus, quod ſibi occurrit, feram eſſe, hominem feriat, & occidat. Ergo diuerſa ratio eſt *opinionis probabilis*, & *aſſenſus prudentis* : niſi diſtinguere placeat duos prudentiæ gradus, vnum ad aſſenſum ſpeculatiuum, alterum ad opus, atque ad officium. Dabo, opinionem illius Venatoris, feram ſibi occurrere reputantis, probabilem eſſe, & formidoloſam : ſed ad emittendam ſagittam imprudentiſſimam pronuntiabo. Ex his ergo omnibus conſtat, definitionem P. Fabri ambiguam eſſe, aut malam omnino; atque his quæſtionibus dirimendis inutilem: & quæcumque illi aſtruxit, id eſt, totum fere Dialogum prorſus nutare, & in ruinam præcipitem abire.

Duo tantum indicabo, quæ ex illâ definitione arripit. Primo pag. 4. non videtur ſerio agere, aut bonâ fide ; cum dicit, nos haud dubiè nugari, qui omnem opinionem falſam, quamuis alioqui probabilis ſit, à doctrinâ morum excludimus. Et ſubinde contra nos arguit : vel *omnem probabilem opinionem reprobamus, (quod ſine ſtultitiâ*, inquit, *dici nequit) vel aliquam admittimus ? & quænam porro illa erit ?* Vbi nobis falſam affinxit reſponſionem ; acriter quaſi noſtra eſſet, impugnat. Sed hæc omnia Argumenta occupauimus primâ obſeruatione : quâ monuimus, nobis probabilia quæcumque non diſplicere ; ſed ea tantum, quæ voluptati, & commodo fauent, contra officium, & ſalutem.

Vnde mirari ſubit ; quod cum ignorare nequeat, infinitas eſſe vbique opiniones inter ſe pugnantes, cum de ſalute, & conſcientiâ agitur ; ipſi videri omnes, modò probabiles ſint, ſiue officio conſulant, ſiue cōmodo, æque tutas eſſe : id eſt, ab omni periculo peccati perinde remotas, ſiue pro præcepto ſtent (quâ ratione, ne minima quidem ſuſpicio peccati illis ſubeſſe poteſt : ) ſiue indulgeant libertati, vnde omnia peccata prorumpunt. Sed Doctiſſimo Theologo placet, iuxta conſtitutam probabilitatis definitionem, omnia æque in tuto poſita, quamcumque eligas opinionem. Magis optandum eſt, quam credi poſſit veram eſſe, quam promittit ſecuritatem.

## Paragraphvs Qvartvs.

### *Reiicitur Regula probabilitatum P. Fabri, nihilo melior illius definitione.*

Neqve mihi melior videtur regula, quam probabilibus ſtatuit P. Fabri, ſuâ definitione; cum vult exigi, ad præſentem potius rerum ſtatum, & ad recentiorum Theologorum ſenſum, quam ad antiquos Eccleſiæ mores, aut ad SS. Patrum mentem & ſcripta; quaſi de agendis negligenter tractarint, aut illa prætermiſerint omnino, aut ignorarint, aut minus acuratè inquiſierint, quam moderni Caſuiſtæ Theologi.

Id forte excuſari poſſet, de rebus conſtitutis iure poſitiuo, aliquâ ex parte quod in dies mutatur; aut de quibuſdam quæſtionibus minutioribus, quas vix SS. Doctores conueniebat attingere. At quis ferat iſta dici de his quæ ad legem diuinam, ſeu naturæ, ſeu gratiæ pertinent: quaſi iuris Diuini nuperi Theologi, conſultiores ſint Auguſtino, Baſilio, aliiſque ſapientiſſimis Eccleſiæ Doctoribus? Quis crediciſſet, iſta in contemptum præteritorum ſæculorum, aliquando dictum iri? Neque enim de rebus nihili quis agi credat, cum de morum regulâ, cùm de vſu probabilitatum diſputamus; à qua controuerſiâ excluſos volunt Antiquos Patres, & ſolos Doctores nuperos audiri. Plane ſumma diſciplinæ Chriſtianæ & Apoſtolicæ traditionis authoritas, in apertum diſcrimen vocatur.

Nam, vt prudenter monet Mercorus Partis ſecundæ Articulo 26. cum Chriſtus iuſſit Apoſtolis, docere populos ſeruare omnia quæcumque ipſis mandauerat; non eſt credibile prætermiſiſſe modum, quo dicta præcepta eſſent obſeruanda, qui totus in eo poſitus eſt, vt ſcias, quænam è multis, quæ occurrunt, probabilibus opinionibus, tuto & prudenter ſit eligenda: & vtrum anteponendæ ſint, quæ ſaluti ex officio conſulunt, vnde nullum poteſt exiſtere malum, aut periculum, iis quæ voluptati, concupiſcentiæ, & libertati indulgent; vnde timenda ſunt omnia illa ſcelera, quibus ſæculum, & totus orbis flagrat. Hæc potius explicuimus, quam probauimus, Diſp. 2. quatuor claſſibus Argumentorum accurate confirmanda.



BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA
BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

## Paragraphvs Vltimvs.

### *Concluſio & compendium totius Diſſertationis.*

IIs breuiter obſeruationibus præmiſſis, totius controuerſiæ arcem placet vnicâ argumentatione inuadere. Vel vbique, nullâ excepta materiâ, das optionem opinionis, æque aut minus probabilis, quæ libertati fauet, & cenſes tutò & prudenter anteponi ſententiæ, quæ conſulit ſaluti & honeſto, vel hunc laxiorem vſum probabilitatum vis aliquo fine cohibere, inter res præcepto ad ſalutem neceſſarias, nec pateris pertinere ad omnia vitæ humanæ, & Chriſtianæ officia, ſeu ad res efficaciâ, cauſæ, & medij neceſſarias? Atqui quidquid horum aſſeras, vtrumque improbabile eſt: Ergo non eſt admittendus vſus probabilitatum, niſi intra hos fines contineas; ne vmquam, quamdiu dubia res eſt, aut vtrinque probabilis; commodum officio, & libertatem præcepto anteponas.

Licet ij Authores, qui probabilitatibus portam aperuerunt, inter ſe diſſentiant; & huiuſmodi diſcordiis pene ſeipſos conficiant: tamen ad duo capita reuocantur. Eorum ſenſus, & diſſentiones accuratè inquiſiuit, & refert Mercorus parte 2. art. 27. Paſcaligus Theatinus, inquit, docet, nullâ exceptâ materiâ, licitum eſſe ſequi minus probabilem opinionem, etſi minima probabilitas habeatur, eſſe probabilem: Breſſerus exigit ad hoc, euidentiam de eius probabilitate. Baldellus dicit, licitum fore vſum opinionis minus probabilis, prius adhibitâ diligentiâ, an poſſimus certiores fieri de magis probabili oppoſitâ: Sanches ait, conſilium eſſe, non præceptum ſequi probabiliorem: Sanctius, & Caramuel aſſerunt, nec præceptum eſſe, nec conſilium. Imò Paſcaligus vult præceptum eſſe, ſequi minus probabilem, ſi aliquod graue damnum immineat: quod negant Sanches, & Villalobos. Alij dicunt, vſum minus probabilis, licitum eſſe in foro conſcientiæ, non in foro Iudiciali. Ita Sanches, & Layman. Bonacina licitum docet vſum minus probabilis, niſi immineat periculum, quod vitari prudenter nequeat, ſine vſu oppoſitæ ſententiæ tutioris. Denique Sanches, hanc regulam de ſequendâ vbique minus probabili, aſſerit tantum eſſe probabilem: Paſchaligus vult eſſe certiſſimam. Hos omnes ad primum caput reuoco libertimi vſus probabilium.

Ad ſecundum pertinent qui ab hâc regulâ excludunt Sacramenta, vt Filliutius, Suares; & illi, qui excipiunt mate-

riam fidei, ſicut Bannes; & materiam Iuſtitiæ commutatiuæ; vt Valentia. Hos omnes Authores, communibus argumentis impugnabimus operoſius infra, cum iiſdem diſputaturi. Modo antequam progrediamur, ad ſecundam huius diſſertationis partem, de vſu probabilitatum, in re ſacramentariâ, maxime in abſolutione, & confeſſione pœnitentiæ ſacramenti; aliqua è ſuperioribus conſectaria deducemus, quæ viam aperient, & lucem afferent infra dicendis.

## Articvlvs Tertivs.

### *Conſectaria ex ſuperioribus.*

His Conſectariis ſynopſim & complexionem dabimus totius controuerſiæ fuſius hac diſſertatione & ſequenti explicandæ.

## Paragraphvs Primvs.

### *Quinque conſectaria explicantur.*

Ex ſuperioribus ergo colligimus primo; ambitum opinionum probabilium, duplici genere contineri: earumque diſcrimen reperi, à materiâ circa quam verſantur. Earum enim, quæ ad mores, & ad fidem pertinent; vel opinio ſtat pro fide, & pro lege, vt præcipit rem credendam, aut implendam ad ſalutem neceſſariam; aut vt præceptam tantum, aut vt medium, & cauſam ſalutis: vel ſtat opinio probabilis pro libertate, contra legem, & fidem, & nos ab illarum obſequio, & iugo vindicat; aut quod idem eſt, ſtat pro commodo, & voluptate, contra officium, & honeſtum.

Ex illâ diſtinctione deducitur ſecundum conſectarium, duplicem eſſe comparationem, ſeu oppoſitionem opinionum probabilium. Nam præter iam inſinuatam, opinionis quæ fauet fidei, & legi, contra opinionem quæ ſtat pro libertate humana; interdum vtraque opinionum probabilium ſtat pro honeſto, & officio; & quælibet ſibi proprium vindicat, & contendit alteri præferendum, cum ambo nequeunt ſimul impleri. Huius generis erat contentio Angeli Perſarum Cuſtodis, cum Angelo Iudæis præpoſito. Hic vrgebat finem exilij Iudæorum, & illorum diſceſſum feſtinabat à Perſide, ne gentis vitio, & idololatriâ corrumperentur: alter contra obnitebatur; ſpe fructus, qui forte ex morâ longiore Iudæorum inter Perſas, poterat in hos deriuari. Vterque pro officio & charitatis lege pugnabat, & populi ſibi crediti à Deo, ſaluti conſulebat.

Quare ſolo diuino Iudicio dirimi poterat hæc contentio, vtrinque iuſta, & ſancta: & cum ſimiles opiniones probabiles pro diuerſis officiis contingunt, præferenda eſt, quæ ſtat pro maioris momenti officio. Si paria ſint (quod raro accidit) delectum opinionum, nihil vetat eſſe arbitrarium; qualem volunt perpetuo eſſe aduerſatij: ita vt vtile vincat honeſtum, & libertas humana legem diuinam.

Tertio colliges ex ſuperioribus, dari poſſe opinionem ſpeculatiue probabilem, imo aliâ ſibi contrariâ probabiliorem; quæ practicè ſit omnino improbabilis. Hoc conſectarium negant Caramuel, Sanctius, aliique probabilitatum patroni, ex falsâ definitione probabilis opinionis, aliiſque peioribus principiis; videtur tamen demonſtratiue deduci ab exemplis ſacramentorum Miniſtri, Venatoris, Iudicis, &c. ſupra relatis: ex quibus hoc argumentum elicio Opinio ſpeculatiue probabilis, practicè periculoſa dicitur; quæ quamuis veri ſpeciem præ ſe ferat, & rationibus non contemnendis inducat illius aſſenſum, non omnino certum, ſed cum aliquâ formidine, ne res ita ſe habeat; attamen citra peccatum nequit vſurpari, & reuocari ad actum: Atqui quædam opiniones parem cum ſibi contrariâ habent ſimilitudinem veri, imo aliquando paulo maiorem, nec tamen poſſunt ad vſum licitũ adhiberi: Ergo nihil vetat opinionem ſpeculatiuè probabiliſſimam, practicè omnino improbabilẽ eſſe. Maior non poteſt negari niſi à proteruis. Minor probatur exemplis; primo à re ſacramentariâ: Omnes concedunt dari interdum materiam & formam ſacramenti probabilem, & longe probabiliorem, ſententiâ quæ id negat, quæ tamen vſurpari nequit: & adhiberi forma illa probabiliſſima, omiſsâ communi, & ſolitâ, citra mortale peccatum; niſi vrgeat neceſſitas, & periculum ſalutis, illius qui iuuandus eſt ſacramento. Antecedens innumeris exemplis poteſt confirmari: ſatis erit vnum proferre ex ſententiâ Caietani. Cõmuni omniumTheologorũ conſenſu, probabiliſſima opinio eſt, iſtâ baptiſmi formâ, *Baptiſo te in nomine geniti, genitoris, & ab vtroque procedentis*; eiuſdem eſſe ſignificationis & virtutis cum receptâ vſu communi Eccleſiæ; tamen omnes damnant peccati mortalis vſum illius, omiſsâ communi. Ergo opinio ſpeculatiue probabiliſſima, practicè omnino improbabilis eſſe poteſt.

Idem euincitur exemplo Venatoris: & vt maior opinioni ſpeculatiuè probabili vis accedat, & veriſimilitudo; demus hominem ire venatum quotidie, non voluptatis, ſed neceſſitatis causâ, vt ſibi, & ſuæ familiæ victũ paret; atque ſibi ingreſſo ſil-

uam, occurrere neſcio quid ambiguum, homo ne ſit, an fera, plus tamen præferre ſpeciem feræ, quam hominis: nullus niſi cæcus,& iniquus negare poteſt; quin probabiliori parti liceat aſſenſum præbere probabilem, feram eſſe, cum formidine, ne forte ſit homo. Quis vero excuſet homicidij; ſi coniecturis inductus, feram eſſe, potius quam hominem, emiſsâ ſagittâ hominem interficiat? Quid ad hæc reſpondeant probabiliſtæ, nec hactenus legi; nec video, quid ſint dicturi Probabile: ſanè iniquum, & crudele eſſet, factum Venatoris excuſare ab homicidio. Improbabile eſt etiam, negare illũ probabiliter opinatum, id quod primum occurrit eſſe feram; cum hoc magis ad verſimilitudinem accederet: Ergo admittenda eſt opinio probabilis ad aſſensũ ſpeculatiuũ,& omnino illicita ad praxim.

Idem confirmat exemplum Iudicis, apud quem reus criminis accuſatur, cuius in alterutram partem, nempe conſcium eſſe, aut immunem, coniecturæ ſuppetunt paris ponderis; imo veriſimiliores, ſuſpectum faciunt, & omnino grauant. Quid ergo tum facto opus eſt? Licet ne paulo probabiliorem criminis admiſſi, minus probabili innocentiæ anteponere? Minime quidem. Poteſt abſoluere reum ex minus probabili; non damnare ex paulò probabiliori: quia lex eſt Iure gentium, imo ipſius naturæ receptiſſima, reum non debere pœnas dare criminis, cuius non ſit conuictus argumentis, ſole meridiano clarioribus: quia ſapientiſſimi Legiſlatores cenſuerunt, minus mali eſſe, ſi plures criminum conſcij, ſupplicia, quæ commeruerunt euadant, quam ſi vel vnus inſons indebita patiatur,& pereat. His omnibus exemplis demonſtratum eſt, opinionem, nihil repugnare probabiliſſimam ſpeculatiuè, prorſus improbabilem eſſe ad praxim.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Colliguntur alia quatuor corollaria.*

Inde etiam colligitur quarto, toto genere, & Cælo diſtare, quod Recentiores contendunt; omnino idem eſſe, opinionem tutam eſſe, & probabilem. Nam opinio tuta, ea eſt, quæ ſit ab omni periculo ſalutis, & peccati remota: Atqui plures opiniones (quarum aliquot exempla dedimus) & fere omnes, quæ ſtant pro libertate contra legem, licet ſint ſpeculatiuè probabiles, imo ſibi contrariis probabiliores, ſunt tamen quoad praxim improbabiles, & vix vnquam carent periculo peccati: Ergo toto genere differunt, opinio probabilis & tuta.

Certe ante nouum Probabiliſtarum dogma, Antiquorum

nulli venit in mentem, probabilem opinionem poſſe immunem eſſe à quacunque dubitatione, & formidine falſi, quæ nullâ quamlibet maximâ ſimilitudine veri, poteſt in totum tolli. Nam certiſſimum eſt Ariſtotelis dictum; falſum interdum magis ſpeciem veri, quam ipſum verũ habere. Quis ergo ſicut falſi, ita omnis mali, notam auferre poterit ab opinione minus probabili, quæ tamen ſtet pro vtili contra honeſtum? Atque huc pertinet aurea plane regula Ciceronis, ex antiquis Philoſophis tradita, Officiorum libro 1. initio diſſertationis de Iuſtitiâ: *Quocirca bene præcipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites æquum ſit an iniquum. Æquitas enim lucet ipſa per ſe: dubitatio autem cogitationem ſignificat iniuriæ.*

Fateor, mi Lector, vix me poſſe hæc verba legere, quia pudore & dolore afficiar maximo: ſcripta enim mihi videntur in dedecus nominis Chriſtiani: quod Theologi eas ſummæ æquitatis leges corrumpant, quas Ethnici religioſè ſanciuerunt. Quid enim dolendum magis, aut Theologo indignius, quam ex dubitatione, an res æqua ſit, aut iniqua, Ethnicos inferre eſſe illicitam, & ipſam etiam dubitationem habere nocendi cogitationem; ex iis vero capitibus, quibus illi virtutũ & officia muniunt, id eſt, ex probabilitate vtriuſque partis, Theologos deducere, nos à lege exemptos, & licere quidquid libuerit, etiam illa quæ probabilius eſt, honeſto aduerſari? Sed ſtupendum magis eſt, qui hanc legem Iuſtitiæ à Philoſophis ſancitam in peius interpretantur, contendere hanc ſuã ſententiã communem eſſe totius Eccleſiæ ſenſum, & addendam Decalogo, quaſi vndecimum præceptum, eiuſdem cum aliis decẽ, authoritatis & ponderis. Quis credat potuiſſe Chriſtiano vlli venire in mentem illud incredibile paradoxum, *Opinionem probabilem eamdem eſſe cum tutâ:* & quamlibet inæqualiter probabilem, ſeu pro libertate, ſeu pro lege ſtet, æque tutam eſſe?

Conſectarium idem confirmo nouo Argumento eoque validiſſimo, quandoquidem Caramuel non vult, ſecum probabilibus agi, ſed euidentibus, idque ex Dialecticæ non Rhetoricæ legibus. Vt illi morem quoad vtrumque geram; ſic diſputo. Multo tutius eſt, immo & prorſus neceſſarium, è duabus opinionibus probabilibus, ſeu intrinſecè ſeu extrinſecè, vt vocant, id eſt, non leuibus rationibus, & Authoribus magni nominis confirmatis, eam eligere, & præferre, quæ nullum habeat dubitandi locum, vel formidinem actus, & obiectiuam, ſeu cui nulla ſubſit ſuſpicio, illicitam eſſe rem, quam probat, & hoc ſit euidentiſſimum, longe aduerſæ ſententiæ præferendam paris, aut paulo minoris, vel maioris probabilitatis à qua

numquam poſſit tolli formido, & dubitatio formalis, vel obiectiua, ne res quam licitam iudicat, verè mala ſit: Atqui ita eſt; quoties vna opinio probabilis fauet legi, & rebus neceſſitate præcepti,& medij ad ſalutem præſcriptis: altera vero ſtat pro commodo, pro voluptate: ab illâ enim euidens eſt, lumine communi naturali,abeſſe omnem peccati dubitationem, etiam obiectiuam: ab iſtâ vero numquam tolli omnino poteſt: ergo prima tuta eſt, & eligenda, & abiicienda eſt altera vt dubia, & periculoſa.

Prima propoſitio Argumenti, ( vt Senecæ verbis vtar ) apertior eſt, quam vt interpretanda, & diſertior quam vt adiuuanda: atque illam ſtatuimus, quaſi totius Theologiæ baſim. Quis enim neget, quoties de ſalute & felicitate conſequendâ, de ſectandâ honeſtate, & peccato fugiendo agitur, illi adhærendum ſententiæ, cui nulla peccati, aut periculi ſalutis ſubſit dubitatio, vel formido quæcumque obiectiua: & aduerſæ anteponendam eſſe ſententiæ, quam nullus prudenter agens iudicare poteſt, omni carere formidine mali, & damnationis ſaltem obiectiua? Modo ſubſumimus: quæcumque opinio fauet religioni, æquitati, legi naturali, ſeu certo & euidenter, ſeu probabiliter ex mente ſapientum, grauibus fulta argumentis, remotiſſima eſt à peccati, & damnationis periculo, quæ euidenti certitudine, ſeu falſi & mali formidinis immunitate caret: illi vero obnoxia eſt, quæcumque aduerſatur legi ſententia, & fauet commodo, ac libertati: Ergo illa tutiſſima eſt, iſta periculoſiſſima; ac proinde prima præferenda alteri. Vim demonſtrationis exemplis declaro.

Si credam dari vnum Deum; ab illo conditum mundum,& regi; rerum humanarum curam habere; religione colendum; animam immortalem eſſe; æternâ fœlicitate in præmium virtutis donandam; aut æternâ miſeriâ afficiendam, in pœnam peccati; certiſſimum & euidentiſſimum eſt, iſtis dogmatibus, quibus tota religio continetur, ſeu vera ſint, ſeu falſa,ſi quis aſſentiatur; ex illorum fide, & opinione viuat; prauos domet affectus; cupiditates fuget, aut vincat; nullam culpam admiſſurum, nullum damnationis periculum aditurum: ſi quis vero hæc omnia, cum Epicuro, & Lucrecio neget; quis in tuto poſitum dicat? Quis immunem faciet à culpâ, & à damnationis periculo? Aut ſi eo audaciæ quis progreſſus aſſerat nihil eos peccare; & probabilitate ſuarum opinionum, ſeu Iuris naturalis inuincibili ignorantiâ, ab omni peccato eximi; quis ſaluos futuros auſit credere?

Si dicas non poſſe excuſari ab errore,& improbitate; quod

leuibus argumentis negent mundum à Deo conditum, animam eſſe immortalem: & quod in dubiis non probabilibus prætermittant partem tutiorem. Sed contra reponent Athei, (nec illis deerit quorundam patrocinium) hanc accuſationem leuiſſimam eſſe, & parum conſentaneam eſſe principiis eorum qui ſe grauant: nam Sinichius Academiæ Louanienſis, & Hyberniæ decus immortale, ſuo luculentiſſimo opere, cui *Saul exrex* titulum fecit, paragrapho 379. & 387. ex Caramuele variis ſuorum operum locis, hæc duo refert, & validiſſime refellit: primo eamdem eſſe opinionem probabilem ac tutam, & ſecuram: deinde Atheïſmum, aut certe Polytheïſmum homini prudentiæ naturali permiſſo, videri poſſe probabiliſſimum, ac ſubinde laborare ignorantiâ inuincibili, eorum quæ primâ & ſecundâ Decalogi tabulâ continentur. Idque etiam facile euincent Athei: nam obteſtabuntur ad hominem. Primum (idque vltro concedet Caramuel, cum quibuſdam nominalibus) de Dei exiſtentiâ, vnitate, aliiſque attributis, neutram in partem vllam ſibi affulgere euidentiam, ex neceſſariâ demonſtratione, paucis, & forte nulli mortalium ex Caramuele conceſſam. Deinde addent: ſeu mundum dicas creatione à Deo factum, vel atomis ex materiâ improductâ, ſiue animam immortalem, ſiue corruptibilem velis; ſe vrgeri vtrimque grauiſſimis difficultatibus, à quibus nequeant ſe expedire: & vtramque partem ſibi incertam videri, & probabilem, imo philoſophandi methodum, quam ex Epicuro tradit Lucretius, ſibi magis arridere, & ſatisfacere.

Quid ad iſta dicent, qui omnem opinionem probabilem, vt illam definiunt, ſecuram & tutam volunt? Abſoluent omnis impietatis Atheos, & ſuorum ſcelerum nequiſſimum quemque: quandoquidem grauiſſimis difficultatibus ſentiunt implicari, quæ fides aut ſanior Philoſophia nos docent: Ergo ſi negent iſta, immunes ſunt ab omni peccato, & ſalutis periculo. Dum ad hæc præſtolamur reſponſa Caramuelis, hanc errorum, & vitiorum colluuiem ſiſtimus: & qui has conſecutiones admittunt, falſi conuincimus, & peragimus reos, hâc Ciceronis regulâ; nihil vnquam aggrediendũ, ſi dubites æquũ ſit an iniquum; in dubiis aut probabilibus ſtandum pro lege, & honeſto, contra libertatem & commodum: iis denique adhærendum, quæ ab omni abſint ſuſpicione mali; & euidenti ac certâ ratione ſcias, nihil tibi ab illis poſſe periculi accerſere.

Inde ex ſuperiori corollario colligitur quintò, falſum omnino eſſe vnius Doctoris Claſſici cuiuſcumque ſit integritatis, famæ, & eruditionis, poſſe ſolo teſtimonio, & iudicio opinioni

olim improbabili, certam & tutam probabilitatem conciliari. Probatur contra Recentiores; quia hæc ſecuritas non eſt repetenda à ſolâ probabilitate ſeu veriſimilitudine, quæ poteſt interdum maior ineſſe rei falſæ, quam veræ, & malæ, quam bonæ; ſed deſumenda eſt ex acceſſu ad honeſtum, legem, & officium: Atqui nec vnus, nec plures Theologi dant opinioni hanc cum lege cognationem, ſed à ſeipſa illam habet: Ergo non poſſunt opinionibus conferre ſecuritatem; ſed ad ſummum declarant, & aperiunt. Quare & pari, vel paulo maiori probabilitate, quam non nego poſſe ab vno, vel tribus magni nominis Theologis deriuari; non fit tuta probabilis ſententia, niſi ad legem inclinet, honeſto faueat, contra vtile: & ne à peccato excuſeris; ſatis eſt formido obiectiua, in hoc poſita, quod pari, aut paulo maiori probabilitate, pugnet pro voluptate contra legem.

Inde etiam colligimus ſextò, malè Confeſſarium ita adſtringi Pœnitentis opinionibus; vt cenſeatur peccare mortaliter, ſi neget abſolutionem quamlibet opinionem ſecuto. Corollarium iſtud probatur Argumentis ſuperiorum: ideo enim Recentiores id ſtatuunt; quia putant, duos aut tres Theologos poſſe improbabilem ſententiam, probabilem & tutam facere, & quamlibet probabilem eſſe ſecuram: hæc vero omnia falſa & improbabilia demonſtrauimus: ita vt ſi vim obtineant huiuſmodi regulæ; immunes futuri ſint Impij, & Athei ab omni culpa, quia hactenus Aduerſarij non eripuerunt illis omnem ſuorum errorum probabilitatem, ſed aliunde eos in tuto ponunt, cùm ſtatuunt *probabilitatem nihil à ſecuritate differre.*

Tandem ſeptimo & vltimo colligimus, hanc regulam à nobis hactenus conſtitutam, ſectandi opinionem æque, vel magis vel etiam paulominus probabilem, quæ ſtet pro lege & pro ſalute. Quia vt ex Tullio retulimus, æquitas per ſe lucet, nec pueros etiam latet, quos pudet obſcœna loqui, aut turpia agere: & ideo dum hæc meditantur, tenebras quærunt, hominum grauium fugiunt conſpectum: Ergo lucet eis æquitas.

Declaratur. Duplicis generis opinionum probabilium collationem & pugnam diſtinximus: primùm cum vna ſtat pro lege, & ſalute, altera pro commodo & vtilitate; & hoc diſcrimen norunt ſtupidiſſimi & pueri; Ergo nihil impoſſibile, immo nec difficile quidquam præcipimus, cum volumus tuta & probabiliora eſſe ſectanda. Secunda collatio opinionum probabilium eſt, dum vtraque pro officio pugnat; ſed interdum vtrumque nequit impleri; & tùm maius anteponendum eſt minori: &

ſi hæc inæqualitas nos fugit, vel ipſamet officia ſint fere paria, arbitrarius eſſe poteſt delectus, ſine vllo peccati periculo. Quid ergo impoſſibilia cauſantur Aduerſarij nos præſcribere Chriſtianis, quos ſuorum laborum æterna merces, aut peccatorum æterna damnatio manet; quibus ſpe vnius, & metu alterius, etiam impoſſibilia tentanda eſſent omnino: cum ipſe Epicurus, nullâ ſpe, nullâ mercede, ſolâ conſcientiâ benefactorum, ſuis diſcipulis præſcribat longe ſeueriora, quam Theologi probabilitatum Patroni & curſores?

Licet his Conſectariis totam de probabilitate controuerſiam videamur abſoluiſſe; fuſius tamen proſequenda eſt diſputatione ſequenti, & pluribus, ac forte validioribus Argumentis confirmanda noſtra ſententia; cuius & aduerſæ breuem Analyſim dedimus, & partium vtriuſque cognationem, ac fundamenta aperuimus: vt inde colligat eruditus Lector, quænam duarum firmioribus principiis fulciatur. Hactenus de priori parte noſtræ Diſſertationis cum Raynaudo: nunc ad alteram accedamus.

## SECTIO TERTIA.

### *An Suares probabilem & tutam fecerit opinionem de Abſolutione ſacramentali per Litteras collata, ante decretum Clementis Octaui.*

NISI metas tricas huic diſputationi Theophilus iniiceret, poteram vno verbo, vtramque exercitationis partem concludere, hâc ex ſuperioribus breui & validâ omnium Argumentorum collectione. Dum authoritati Suaris vis, Theophile eſſe conſultum, vt ea vna ſecuritatem conciliet opinioni ſingulari; vel hoc illi ius attribuis, nullâ exceptâ materiâ, vel in rebus tantum ex præcepto ad ſalutem neceſſariis, vbi putas ignorantiam, aut probabilitatem arcere periculum peccati & ſalutis? Si hoc vltimum obtendas tantum; militant contra te, quæ nos collegimus primâ Diſputationis parte, & addemus plura ex Mercoro, D. Fagnano & aliis. Si primum velis, ipſe Suares, cuius cauſâ duellum iniuiſti, ſtat contra te, pro tuo æmulo: & tuas laudes, quaſi adulationes auerſatur.

## ARTICVLVS PRIMVS.

*Ex ſuperioris Sectionis doctrinâ reſoluitur quæſtio propoſita.*

SED vt te validius conueniam; non potes negare, totam hanc Diſſertationem tuam contra Iunioris exceptionẽ, hoc vnico fundamento niti: eum, qui certo & prudenter agit, non oportere duci euidentibus: ſatis eſſe, ſi probabilia ſectetur, quæ conſtitui poſſunt ab vno Doctore pio, qualem omnes norunt Suarem eſſe, huius ęui doctiſſimum Theologum. Atqui hęc tua argumentatio ex me omnino falſa eſt vbique: niſi fortè cõtrouerſia ſit de rebus poſitiui Iuris, quæ in diẽ aliqua ex parte mutantur: & ex ipſo Suare non valet in re ſacramentariâ, de qua litem tibi mouit Iunior ille, qui Sacramentum Pœnitentiæ exemit à Suaris facultate, conſtituendi opiniones tutas, & probabiles. In hac enim Diſſertatione inſtituta pro Suare, te pro ſe pugnantem deſerit, & abnegat ipſemet Suares: qui agnoſcit nihil tuti ſe poſſe ſtatuere, de Confeſſione, & Abſolutione ſacramenti, nec de Sacramentis in totum, quæ vt media ſalutis ex inſtitutione diuina ſunt neceſſaria, niſi ſuadeat tutiora; & quæ reipſa vere, non probabiliter tantum cum inſtitutione Chriſti conueniant. Vnde videtur profligata ſecunda quæſtio de Sacramento, quoad vtramque partem, ſiue Confeſſionis, ſiue Abſolutionis inter abſentes per Epiſtolam, aut per Internuncium adminiſtrato.

Quamuis enim Suares ſenſerit, abſolutionem Sacerdotis impenſam reo pœnitenti per Epiſtolam, etiã dum abſens eſt, probabiliter haberi potuiſſe vt licitam, & validam ante decretum Clementis VIII. motus (vt ait) Auctoritate Antiquorũ Theologorum, maximè Thomiſtarum, quos vult in eâ fuiſſe ſententiâ: reuera tamen deceptus eſt; niſi velit ſententiam illam de licitâ & validâ per Epiſtolam abſenti collatâ abſolutione, ſpeculatiuè probabilem eſſe, non practicè, neque vllâ ratione tutam: quia iuxta ipſiuſmet Suaris principia, in rebus efficaciâ medij neceſſariis, qualia ſunt Sacramenta, & præ omnibus baptiſmus & pœnitentia; ad ſecuritatem opinionis nihil iuuant rationes veriſimiles, niſi reuera conſentiant cum inſtitutione Chriſti; & amoueatur omnis formido erroris; quæ ex diſſentione Theologorum naſci ſolet: Atqui abſolutionem abſenti impenſam, licet aliqui voluerint licitam, eſſe & validam; plures tamen Theologi reclamarunt; & ex vſu Eccleſiæ, atque ex decretis Clementis VIII. & Pauli V. mihi certum eſt à Chriſti Inſtitutione recedere: Ergo nec Suares, nec quiſquam Doctorum potuit huic opinioni probabilitatem tutam conciliare.

## Articvlvs Secvndvs.

### *Origo, & progreſſus opinionis de licitâ adminiſtratione Sacramenti Pœnitentiæ inter abſentes, cum ſuis fundamentis.*

Atqve hâc in re videtur Theophilus cum illo iuniore Paleſtritâ, & nobiſcum detrectare certamen: nam quæ iam nos monuimus de Abſolutione ſacramentali, ſeu de Sacramento Pœnitentiæ integro, vt Confeſſioni adiunctam habet abſolutionem Sacerdotis, capite 1. & 2. confirmant non poſſe inter abſentes adminiſtrari; & hanc aſſerit eſſe mentem Suaris tomo 4. 3. p. diſput. 19. ſect. 3. contra plures ex Antiquis Theologis & Thomiſtis. Quare ex Facundes refert opinionem de licitâ & validâ abſolutione abſenti impertitâ, ex Familiâ S. Dominici ortam fuiſſe, & adoleuiſſe; ac denique in eiuſdem Familiæ ſinu extinctam atque ſepultam eſſe.

Verum Theophilus huius Controuerſiæ Suarem alioſque Societatis Theologos, inter & Dominicanos, ſtatum & originem ac ſubinde decretorum Pontificiorum cauſas, de induſtria occultat. Nos veriſſimas aperiemus ex Petro Dufay, quem vnum licuit legere Recentiorum Thomiſtarum, qui de hâc re Diſſertationes ſcripſerunt. Plures Profeſſorum è Societate, vbique, in gymnaſiis maxime Valliſoleti, Salmanticæ, Compluti, ſuis ſcriptis (quorum exemplar penès ſe habuiſſe teſtatur dictus Auctor) docebant Sacramentũ integrum Pœnitentiæ, ſiue abſolutionem ſacramentalem poſſe abſenti per Epiſtolam adminiſtrari. Nec illis ſatis fuit hanc opinionem tamquam veriorem defendere, nullâ initio adiectâ neceſſitatis, aut articuli mortis limitatione; quam poſt acres & frequentes noſtrorum diſputationes appoſuerunt: fama erat per totam Hiſpaniam minimè dubia, & multis teſtimoniis comprobata, auſos fuiſſe dictos Patres, hâc eâdem opinione vti; quam deinde euulgauit Henriques in Summâ Morali: cuius rei cauſâ teſtatur prohibitam fuiſſe, donec emendaretur, Ioannes Baptiſta Poſſeuinus. Henriquem ſecutus eſt Emmanuel Sà, & in ſuis Aphoriſmis Antuerpiæ anno 1599. & ſequenti Lutetiæ editis, eamdem ſententiam defendit, à Magiſtro ſacri Palatij damnatam. Et ſi liceat intimos Theophili ſenſus certis argumentis coniicere; crediderim non eſſe alienum ab illo errore. Ideo toties in Magiſtrum ſacri Palatij inuectus eſt, ob illam ſcilicet Apho-

Aphoriſmorum Sâ cenſuram, quam iniquam vult fuiſſe, & ex ſolo liuore Dominicanorum in ſuos natam. Quid ergo cenſes de Abſolutione ſacramentali reo abſenti data? Credis ſine dubio licitam & validam cum Sâ: quandoquidem eius correctionem Magiſtro ſacri Palatij obiicis, quaſi ſcelus & ſacrilegium: neque deſunt veriſimiles rationes, & reſponſiones, quibus cauſam Sà, Henriques, & aliorum defendas; atque aduerſæ ſententiæ argumentis ſatisfacias.

His enim argumentis receptam in Eccleſiâ doctrinam, initio eleuabant nonnulli. Quis neget, inquiunt, potuiſſe Chriſtum inſtituere Sacramentum hoc, inſtar matrimonij, vel abſolutionis à Cenſurâ, ſeu iudiciorum fori aduerſùs reos; quæ omnia inter abſentes licitè & validè peraguntur? Neque obiicias hanc Sacramenti formulam *Abſoluo te*, ad præſentem tantum dirigi; non certe magis, quam cum amicum per epiſtolam ſimilibus verbis alloqueris, ſaluto te plurimum, meo, & aliorum nomine. Vbi huiuſmodi argumentis conuiceris, ſic inſtitui potuiſſe hoc Sacramentum, vt nihil minus, quam Matrimonium, & Iudicia fori inter abſentes peragerentur: quid vetat, quin eodem probabilitatum impetu, & calore abreptus dicas, ita inſtitutum fuiſſe, & reuera vſurpari poſſe inter abſentes, & aliquando etiam oportere? Maximè cum pœnitenti mors impendet, & periculum æternæ damnationis; quod nequeat alio certiori remedio auerti, quam abſolutione, à Sacerdote per epiſtolam, aut internuntium miſsâ.

Non dubito, Theophile, quin ſi fuiſſes à conſiliis Summo Pontifici, iſta omnia ſubieciſſes; & auctor illi fuiſſes, vt decreto ex Cathedra confirmaret. Auſim etiam iurare te ita ſentire. Neque Suares ipſe, ante Clementis decretum, alienus erat ab ea Henriques, & Sà opinione, quam probabilem eſſe pronuntiauit: ſed cum non minus prudentiâ, quam eruditione ceteros Societatis Theologos ſuperaret; noluit apertè ſuſcipere patrocinium cauſæ apud ſe probabilis, cuius tamen ſuſpicabatur exitum parum fœlicem fore. Et ſi huius adminiſtrationem Sacramenti, velis ad ſolam rationem reuocare, inconſultâ traditione; nihil certi ſtatuere potes: quia hinc inde varia arripi poſſunt argumenta; quibus in vtramque partem diſputandi nullum finem facias. Et hanc *ra ionis errabundæ ſine duce*, aut quod perinde eſt probabilitatum liberam, ac penè Leſbiam regulam ſequuti ſunt à me nominati Theologi Hiſpani.

## ARTICVLVS TERTIVS.

### *Superior opinio refellitur ratione, & Decreto Clementis VIII.*

VERVM ſi repetamus Antiquum vſum, & traditionem Eccleſiæ, quam vnam vbique ſanctus Doctor, & eius Diſcipuli hic maxime conſuluerunt, ad quam Clemens VIII. & Paulus V. ſua decreta exegerunt: conſtabit Sacramentum Pœnitentiæ medium quid eſſe inter Sacramenta, quæ actione, & materiâ ſenſibili conficiuntur, vt Matrimonium, aliaque pacta, Iudiciaque fori externi, quæ valide ab abſentibus ineuntur & celebrantur. In medio poſitum Pœnitentiæ Sacramentum, nec omnino abhorret ab extremis, nec in totum eorum ſimilitudinem aſſequitur. Cum priorum Sacramentorum genere, hoc maxime nomine conuenit; vt ſolo ſcripto hinc & inde miſſo frequentari, aut peragi valide non poſſe exiſtimem, ſicut Matrimonia, & iudicia interdum ſolent. Hoc vero diſcrimen male à quibuſdam petitur, à ſolâ Sacramentorum efficientiâ, quaſi in abſentem nequeant operari: hoc enim falſum euincitur exemplo Matrimonij; quod inter abſentes, nedum vt pactum humanum iniri, ſed etiam vt Sacramentum gratiæ operatorium perfici, verior & communior fert ſententia Theologorum.

Aliunde igitur huius diſcriminis ratio haurienda eſt; nempe ex inſtitutione diuinâ, quam vſus Eccleſiæ docet, & ipſa ratio ſuadet. Iſtud Sacramentum Eccleſiæ à Chriſto datum eſt, & præſcriptum inſtar Iudicij, ab humanis diſſimilis, quod in eo reus ſuſcipiat, & impleat partes teſtis, accuſatoris, & tortoris; atque vbi primùm aperuit crimen, ipſemet emendet, & ſpontaneâ pœnâ caſtiget: vnde abſolutio collata, vel inuito, vel pertinaci in vno peccato, etiamſi illum reliquorum omnium pœniteat, prorſus nulla eſt: & cum vix inter abſentes conſtare poſſit hæc emendatio, & ſemel concepta, aut promiſſa facilè mutetur; ne incertum & ambiguum eſſet Sacramentum, diuinâ inſtitutione cautum eſt; vt more aliorum Sacramentorum, ad minus abſolutio præſenti reo, verbis ſimilibus conſecrationi Euchariſtiæ, ad præſenrem materiam directis, conferretur. Hoc confirmant multis argumentis Thomiſtæ recentiores, Soto, Nugnio, Aluares; quæ exagitat aut eleuat Theophilus, quaſi velint aliud quàm diſcrimen iſtud

inter Sacramentum Pœnitentiæ & Matrimonium, & alia huiuſmodi pacta, aut Iudicia humana conſtituere.

Atque hinc maxime patet, medium eſſe Pœnitentiæ Sacramentum: præcipuâ ſui parte, nempe abſolutione, ad alia Sacramenta accedit, quæ nulla ſunt niſi verbo, & præſentibus adminiſtrentur; Confeſſio, vero quæ eſt pars altera, ſiue materia huius Sacramenti, ſimilior eſt Mattimonio, & Iudiciis humanis; quæ nutu, ſcripto, per internuntium valide ſemper, & licitè interdum, ſi cætera adſint, peraguntur. Sed cur, inquies, Sacerdoti præſcripta aut permiſſa ſunt tantum verba; Reo autem & Pœnitenti liberior facultas indulgetur ſcripto aut verbis ſua peccata aperiendi? Huius diſcriminis multæ cauſæ in promptu ſunt. Hæc eſt ſingularis, & eximia; quod omnes, muti etiam & barbari, ignotæ linguæ homines, opus habeant confeſſione ad ſalutem; & cum verbis nequeant confiteri, nutus adhibeant oportet, vel Interpretem, ſi mors inſtet, & nullam cum Sacerdote linguam communem calleant: facultas vero abſoluendi ſoli Sacerdoti diuinâ inſtitutione collata eſt, qui poſſit verbis efferre quæ ſentit, & iudicat: Et cum aliundè abſolutio ſeu forma Sacramenti à Sacerdote ſit; Reus autem materiam præbeat; nihil mirum, ſi lex, & traditio diuina, verba & præſentiam exigat, vt ſua vis abſolutioni conſtet; Confeſſionem vero quæ materiæ loco eſt, patiatur vagam eſſe & indeterminatam.

## Articvlvs Vltimvs.

## *Thomiſtarum operâ ſuperior opinio damnata à Clemente VIII.*

Hic eſt communis Thomiſtarum antiquorum & recentiorum ſenſus, quos male Theophilus, & Suares in contrarias ſententias diuiſos inducunt, quaſi incertos mentis D. Thomæ: cùm ipſomet Suare teſte, ſatis apette docuerit in 4. Diſtinct. 16. quæſt. 3. art. 4. nullam eſſe Abſolutionem Sacramentalem abſenti collatam; quia aſſerit *vtilius eſſe in extremâ neceſſitate confiteri Laïco præſenti, quam Sacerdoti abſenti.* At ſecus eſſet, ſi poſſet Sacerdos abſens validè Sacramentaliter abſoluere. Illud compertum omnino eſt; nullum Thomiſtarum clare aſſeruiſſe, integrum Sacramentum licitè & validè confici inter abſentes. Si qui vero permittant, confeſ-

ſionem peccatorum abſenti Sacerdoti ſcripto factam; eodem ſenſu interpretandi ſunt, quo Nugnio hanc Confeſſionem admittit; ſi reus, vbi Sacerdos acceſſerit, nutu, aut verbo, aut per internuntium teſtetur, ſe grauari omnibus his peccatis quæ ſcripto aperuit, & ſe illorum pœnitere.

Hæc eſt Scholæ Thomiſticæ de Epiſtolari Confeſſione ſententia concors & communis; à quâ cum percepiſſent noſtri pleroſque Theologorum Societatis, vt iam à nobis relatum eſt, recedere; & opinionem quam putabant Eccleſiæ pernicioſam ſpargi & ſerpere; ſolo nouitatis odio, & ſtudio Traditionis Apoſtolicæ, cuius causâ in hunc vſque diem martyrium patiuntur; tum in Hiſpaniâ, tum Romæ; conati ſunt eius progreſſum intercipere: Clementem VIII. Summum Pontificem monuerunt periculi, quod Eccleſiæ ab illâ doctrinâ impendebat, vt eam ad ſuum Tribunal aduocaret; atque auditis omnium ordinum Theologis ſtatueret, quid è re Chriſtianâ, quid Traditioni conuenientius, quid denique piis omnibus eſſet ſentiendum. Vnde ſecutum eſt decretum ſummi Pontificis, quo damnata eſt illa Sacramenti Pœnitentiæ adminiſtratio per Epiſtolam inter abſentes; quam multi in Gymnaſiis, quam nonnulli libris editis docebant; quam rumor erat clam vſupari; quam Suares probabilem reputabat, & quæ ſine dubio totum orbem occupaſſet, niſi Decreto Pontificio, veluti cauterio cohibita, & compreſſa fuiſſet. Hæc eſt de epiſtolari confeſſione veriſſima Hiſtoria.

Quid habes Theophile, quod obiicias, aut improperes Dominicanis; niſi quod nouitatum oſores, quod Traditionis Eccleſiæ ſe inuictos defenſores frequentibus experimentis comprobent? Tentarunt è tuis nonnulli Theologorum, hanc antiquatam opinionem, ac pœnè ſepultam interpolare, & veterum Thomiſtarum nomine fucum facere; ſed non ita facilè imponitur auribus Romanis, nec huiuſmodi artibus & præſtigiis decipiuntur Dominicani Theologi. Vnde nihil habes, quod huius quæſtionis parte ſecundâ, poſſis illis vitio vertere, niſi veritatis Catholicæ defendendæ intrepidum, & inuictum animum. Ideo vt lectoribus illuderes, & parares calumniam inſontibus, controuerſiam omnino immutaſti; quaſi id tantum contenderent Thomiſtæ cum Suare, & aliis è Societate Theologis, an Confeſſio Epiſtolaris, ſeiuncta ab abſolutione, aliquâ occaſione licita eſſet & valida; & Sacerdos vbi ad pœnitentem acceſſit, & per litteras, aut aliorum teſtimonio nouit eius votum confitendi, & Contritionem;

poſſit abſolutionem impertiri. Falſo aſſeris in eo vno præcipuam, aut totam controuerſiam ſitam eſſe; licet non negem, hoc ad diſputationem fuiſſe deductum, de quo mox tertiâ exercitationis parte: ſed diſſimulas totius controuerſiæ nodũ, & cardinem; quòd ſenſeris tibi parum feliciter ſucceſſuram: nec credas me velle tę imitari. Quamuis refugias aleam ſubitę certaminis; ſequar quocumque vocaueris; & tertiam tecum pugnam inibo, de interpretatione, quâ decretum Pontificium conatus eſt Suares mollire, non auſim dicere corrũpere.

---

## SECTIO QVARTA.

### *An interpretatio Decreti Pontificis à Suare tradita legitima ſit, & probabilis.*

Mirvm eſt auſum Theophilum hanc Clementis VIII. decreto datam à Suare interpretationem defendere; cum altero Pauli V. decreto damnata ſit, & iuſſa è libris eius eradi. Vix poteſt cauſam Suares agere citra damnationẽ ſummorũ Pontificum; cum alterutrum eorum oporteat peccaſſe. Si inſons eſt & verax Suares; ergo reus & mendax Paulus V. Ne Sedis Apoſtolicæ reuerentiam læderent Cardinalis de Lugo, Gabriel Auerſa, & alij Theologi; Suarem iuſtè damnatum aſſerunt; quod interpretationem à ſenſu Pontificij decreti alienam dederit. At contra contendit Theophilus, Suarem, mentem Pontificum, & veritatem fuiſſe aſſecutum; ſed Dominicanos, inuidiâ & odio, quo in virum ſapientiſſimum flagrabant, in errorem abreptos, impuliſſe ſummos Pontifices ad Cenſuram, ac penè in ſuum errorem præcipites & tranſuerſos egiſſe. Vnde non ſolum Scholæ Dominicanæ, ſed etiam Sedis Apoſtolicæ cauſa, nobis hâc vltimâ exercitationis parte agenda eſt.

### Articvlvs Primvs.

#### *Aperitur controuerſiæ ſtatus.*

Nec rem difficilem aggredior: omnes Theophili accuſationes, quas per ſeptem capita ſparſit, diſpellam conſtituto quæſtionis ſtatu, quem paucis aperiam.

Paragraphvs Primvs.

## *Suares decretum Pontificium iterum interpretatur.*

VBi Suares vidit ſuos primâ acie fuſos, & à ſummo Pontifice improbatos, & quem, plures Societatis Theologi, conſpiratione quadam (cuius fortè particeps erat) meditabantur in Eccleſiam inducere, Sacramenti Pœnitentiæ inter abſentes frequentati vſum, à Sede Apoſtolicâ proſcriptum; pugnam inſtaurauit, interpretatus Decretum Pontificum de Sacramento integro, ſeu coniunctim, non diuiſim; quod non longe abeſt à noſtrâ, & communi ſententiâ; aliam eſſe abſolutionis, aliam confeſſionis rationem; vtramque quidem oportere fieri verbis, & coram Sacerdote & reo; ita tamen, vt ſi ſecùs fiat, abſolutio ſit nulla, valida vero ſit Sacramentalis Confeſſio. Ergo mens Suaris decretum Pontificium interpretantis de Abſolutione & Confeſſione iunctim, non vero diuiſim, non eſt aliena à mente Pontificum. Cur ergo damnata? cur iuſſa eradi?

Difficultatem auget Theophilus reuocatâ cum Thomiſtis controuerſiâ, ſeu quaſi ſecundâ pugnâ poſt primam, ad hoc caput, (quod vnicum vult Suarem obtendere ſuâ interpretatione;) an pœnitens moribundus ſit à Sacerdote abſoluendus, cui præſenti nullum ſigillatim peccatum aperuit, ſed iuſſit aduocari confeſſionis causâ, nullo edito de peccatis ſigno pœnitentiæ. Videntur negare Soto, Cano, & alij recentiores Thomiſtæ; aſſerunt Suares, Theophilus, Coninch, & plures alij, cum aliquo tamen diſcrimine: nam in primis Suares cenſet, quodcumque doloris ſignum editum à morituro de ſuis peccatis, non eſſe ſatis ad obtinendam à Sacerdote præſente abſolutionem: quia illa reſipiſcentiæ & doloris ſignificatio communis eſt, nec ſubiicit peccata delenda clauibus Eccleſiæ. Coninch vero, illum putat non eſſe abſoluendum, qui conditionatam tantum aperiret voluntatem confitendi, ſi copiam haberet Sacerdotis: quia Sacramentum hoc conſtat tanquam parte ſui, abſolutâ voluntate confitendi, & reſipiſcendi, qualem non habere cenſetur, qui conditionatam tantum exprimit. Theophilus multo liberalior, ait, abſoluendum ſi voluntatem confitendi, & contritionem ſiue coniunctim, ſiue diuiſim expreſſerit; & qui adſunt id teſtentur Sacerdoti aduenienti. Imo longius progreſſus eſt

Iacobus Baius: aſſerit enim abſoluendum, ſaltem per modum ſuffragij, ſi vixerit piè, & multo magis ſi audiendo ſacrum, præmiſiſſet confeſſionem, quæ ſolet fieri ab his qui inſeruiunt Sacerdoti: quia præſumptio eſt, eum pœnitere ſuorum peccatorum: ac perinde de Sacramento Pœnitentiæ ſtatuit, vt de Baptiſmo, & de Extremâ-Vnctione, quæ adminiſtrantur illis, qui præſumuntur magis accepturi quam recuſaturi, ſi eſſent ſui compotes, & conſulerentur.

Vide quò licentia probabilitatum deduxerit vſum Pœnitentiæ: vt non immeritò ſummi Pontifices damnarint interpretationem Suaris, & huiuſmodi opiniones, quæ inde naſcuntur, & quas naſcituras præuidebant, niſi licentiam cohiberent. Hinc etiam ardor Thomiſtarum, aduerſus huiuſmodi opiniones apud cordatos homines probabitur, quo huiuſmodi malo mederentur Sed illos vrget Theophilus per multa capita decretis Concilij Arauſicani, & Carthaginenſis, Leonis Magni, Ritualis Romani, reſponſis etiam Clementis VIII. quibus omnibus probat, repugnare Soto, & Aluarem; dum abſoluendum negant motiturum, qui votum confeſſionis, vel dolorem de peccatis expreſſerit. His continentur quæ totâ diſſertatione verboſiſſime proſequitur Theophilus. Sed vt eius obiectiones validè depellamus, & diſſentientes in ſpeciem Pontificum Canones, & Theologorum ſententiæ ad concordiam reuocentur; duo ſumme obſeruanda ſunt, quæ ſubiiciemus; vnde affulgebit veritas, depulſis tenebris, quas offundit aduerſarius.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Duo animaduertenda ad quæſtionis reſolutionem.*

**Omnis materia, vel forma, in re Sacramentariâ, quatuor capitibus continentur. Aut certa eſt, & omnino conueniens; vel certa quidem, ſed incongrua; vel tertio dubia, vel denique nulla, ſeu prohibita, & repugnans. Primi generis materia & forma validum ſemper & licitum; vltimi generis, irritum, & nullum faciunt Sacramentum: ſecundi vero, & tertij generis variant. Nam certa, & incongrua forma, & materia, validum quidem faciunt Sacramentum, ſed illicitum; niſi neceſſitas excuſet: dubia vero, omnino incertum facit; vnde numquam vſurpanda eſt, niſi grauius malum & ſalutis periculum inſtet: neque illi propulſando, aliud ſup-**

petat remedium, quàm periculum, ne irritum Sacramentum fiat, vſu dubiæ materiæ. Cum enim Sacramenta inſtituta ſint ad ſalutem animarum; nihil mali eſt, ſi aliquod periculum irriti Sacramenti incurras, ne damnetur anima, in cuius gratiam à Deo eſt inſtitutum.

Hâc diſtinctione ſemel conſtitutâ, facilis eſt concordia Doctorum, quibus ea,& veritas magis cordi eſt, quam Theophilo, à contentionibus minùs quàm par eſſet, remoto: nec minus obuia eſt defenſio Decretorum Clementis, & Pauli Pontificum, aut reſponſio ad argumenta, quæ in Thomiſtas congerit. Totum diſcrimen inter Suarem, & Clementem, aut inter Thomiſtas & recentiores in hoc ſitum eſt; quod in diuerſis, è quatuor locis, reponant caſum morituri, cuius gratiâ adeo acrem litem Theophilus mouet Thomiſtis. Suares, & alij, materiam huius Sacramenti expreſſione voti confeſſionis, aut contritionis, nullo peccato expreſſe diſtincto, ſiue per litteras, ſiue proprio, aut alieno teſtimonio fiat; primo, aut ſecundo genere locant: id eſt volunt materiam omnino certam & conuenientem, ad minus, ſi neceſſitas exigat. Thomiſtæ vero, ad tertium, aut quartum genus reuocant: id eſt, volunt; aut nullam eſſe, aut ſumme dubiam; & facere, vel irritum, vel incertum Sacramentum.

Quid ad iſta Clemens VIII. & Paulus V.? Damnant ſententiam Suaris, quæ materiam incertam pro certá ponit: Thomiſtarum ſententiam non improbant: ſed potius ad vſum reuocant, iuxta illam regulam, quæ dubiâ materiâ, vel formâ vti præcipit ad arcendum ſalutis periculum. Atque hoc vnum probant, ſi quid probent argumenta, quæ congerit Theophilus. Præcipiunt, inquit, Concilia, Pontifices, Rituale Romanum, impertiri abſolutionem Sacramentalem morituro, nullum peccatum confeſſo, ſed contritionem, & votum confeſſionis præ ſe ferenti: Ergo omnibus his repugnant Thomiſtæ, qui negant, hanc materiam ſufficere ad abſolutionem. Dato Antecedente (de quo infrà) Nego conſequentiam: quia ſummi Pontifices aut Concilia ſtatuunt, eâ occaſione impertiendam abſolutionem vt dubiam, ſed ratione periculi auertendi neceſſariam, quo verbo cadunt, aut irrita ſunt omnia Theophili argumenta, quæ hanc reſponſionem, quam forte ipſe non præuiderat, intactam omnino relinquunt.

Sed Inſtabis à me confictas eſſe, illas Suaris, & Thomiſtarum, diuerſas claſſes, materiæ Sacramenti Pœnitentiæ: quæ

enim fundamento aſſero Suarem repoſuiſſe hanc materiam, primo, aut ſecundo loco, & eâ de cauſâ diſſidentem à Thomiſtis, & à Pontificibus, eſſe damnatum? Verum nihil horum à me confictum, aut gratis dictum demonſtro, his duobus argumentis.

In primis ſummi Pontifices obſeruabant interpretationem Suaris, & confeſſionem Epiſtolarem eſſe partem illius integri Sacramenti, quod Doctores Societatis, ſcriptis priuatis, & publicis, & ipſo etiam vſu, quamuis occulto, defendebant, vt validum & licitum, inter abſentes, & per Epiſtolas adminiſtratum: Ergo pars illa confeſſionis Epiſtolaris, quam ex ruînâ, & damnatione integri Sacramenti certam volebat Suares, reponebat inter tutas & licitas: hoc vero aperte damnant Pontifices: Ergo quidquid dicat Theophilus; numquam Suarem eximet, non ſolum à certâ, ſed neque etiam à iuſtâ Pontificum cenſurâ, quæ ferit eos omnes, qui materiam controuerſam, & ad ſummum ſpeculatiue probabilem, reponunt loco certæ, & practicè tutæ, ac ſine ſcrupulo adhibendæ. Quid ad iſta eſſet reſponſurus Theophilus, ſi viueret, neſcio: quia nihil video veriſimile, quod poſſet comminiſci, vt læſâ Maieſtate Apoſtolicâ, & cum graui noxâ Clementis, & Pauli, Suaris honori conſuleret, & vellet magis ad infallibilitatem accedere, quam illos quibus in Deceſſore Petro dixit Chriſtus, *Oraui pro te, Petre.*

Nec minus euidenti argumento euincam, iuſtiſſimè Thomiſtas, materiam hominis morituri cum ſolo voto confeſſionis alieno ore expreſſo, quam ſuppeditat Theophilus, reponere ſub quarto genere materiæ probabiliſſimè nullius, aut certo dubiæ, quo loco conſtituerunt Canones, & Pontifices: & ſi vim argumenti diſſimularet Aduerſarius, aut non caperet, monſtraret ſe prorſus ignorare naturam, ſeu inſtitutionem Sacramenti Pœnitentiæ; quod iam monuimus à Chriſto datum, & ſancitum inſtar iudicij; & hoc maximè differre à Baptiſmo, & aliis Sacramentis; quod cum iſtis extrinſeca ſint, & accidentaria, quæ is ea ſuſcepturus elicit, fidei, charitatis, & alia pietatis Chriſtianæ opera, aut ſigna; iiſdem Sacramentum Pœnitentiæ conſtet, tamquam partibus intrinſecis, & eſſentialibus, quas ſi ſubmoueas, perinde deficiet, ac ſubſtantia naturalis, ſemotâ formâ, & materiâ.

Hinc etiam aliud diſcrimen intercedit, quod magis ad noſtram rem facit, & funditus Argumenta Theophili conuellit: quod ad Baptiſmum, aliaque Sacramenta ſuſcipienda, longè

minus expreſſa, quam ad ea adminiſtranda voluntas exigatur: ad iſtud enim neceſſaria eſt, vt minimum miniſtri voluntas, quam vocant virtualem; ad illud vero ſufficit voluntas tacita, quam interpretatiuam vocant, quæ nulli vnquam deeſt, niſi reprobo, & ſuæ damnationis, quam ſalutis ſtudioſiori. Sed ad Baptiſmum, Extremam-Vnctionem, Euchariſtiam, & alia denique præter Pœnitentiam, & Matrimonium, Sacramenta conficienda, ſatis eſt profeſſio vitæ Chriſtianæ: & ideo morituris conferri ſolent, Baptiſmus, & Extrema-vnctio, ſi adſit præſumptio ea Sacramenta non recuſaturos. Eodem fere loco videtur Theophilus velle, aut certe debet Pœnitentiæ Sacramentum reponere; cùm tamen plurimum ab illis diſtet.

Ex quo ſic poteſt confici validum Argumentum, quo tota controuerſia dirimatur. Sacramento Pœnitentiæ nequit ſua integritas, aut eſſentia conſtare, ſi deſit illi partium eſſentialium vlla, quales ſunt confeſſio, & contritio aliquo ſigno expreſſa: Atqui morituro, qui confeſſarium petiit, & ſignum aliquod edidit voti confeſſionis, & doloris de peccato, ſeu junctim, ſiue diſiunctim, deſunt, quæ ad eſſentiales Sacramenti partes pertinent: Ergo abſolutio quæ illi impendetur, nulla erit, aut maxime dubia. Minor propoſitio probatur: ſi ſignum-tantum edidit voti confeſſionis, non poteſt illud vicem habere confeſſionis, & multo minus contritionis: nam voluntas confeſſionis non eſt confeſſio, & multo minus contritio.

Dices; eſſe confeſſionem, & dolorem de peccatis virtualiter, & quaſi interpretatiuè, & quadam iuris fictione. Sed valde timendum eſt, ne huiuſmodi diſtinctionibus, aut præſumptionibus, falſum & illicitum Sacramentum adminiſtretur. Vnde enim ſcimus, inſtitutionem Chriſti, quæ non minus verâ confeſſione, & reſipiſcentiâ quam abſolutione, Sacramentum iſtud componit; conſtare, poſſe virtuali, aut præſumptâ confeſſione, & contritione? Et ſi ſemel locus detur huiuſmodi diſtinctionibus, quæ plurium pruriginem ingeniorum fouent; nihil certi ſupererit in re ſacramentariâ: poterit quis, perinde morituro impendere abſolutionem, ac baptiſmum, & alia Sacramenta; atque eo tandem rem deduxerunt ſuis Theſibus Viennæ Theologi Societatis.

## Paragradhvs Tertivs.
### *Explicatur vera mens Conciliorum.*

AT inquit Theophilus, præcipiunt Concilia, Pontifices ſuis decretis, & rituum libri abſolui iubent moriturum, qui vel pœnitentiam ſuorum peccatorum, vel votum confitendi teſtatus ſit; & hoc vnum tantum vult Suares. hoc negant Thomiſtæ: Ergo vincit cauſa Suares, & cadunt Thomiſtæ; quandoquidem pro illo contra nos, ſtant tot præſidia. Sed cur damnatus eſt Suares tot defenſoribus munitus? Hoc ſolum inquit nomine, Theophilus, quod ſuperſtite Clemente VIII. eius decretum interpretatus ſit, licet ab illius mente, ne latum quidem vnguem receſſerit. Vt Suaris honori conſulat detractum vult famæ Clementis VIII. & parum penſi habet, quod maleaudiat, quaſi moroſus, nec patiens dicta ſua in bonum etiam ſenſum trahi; dummodo Suaris *totius orbis magiſtri* creſcat gloria, depreſſo *ſupremo in toto orbe Pontifice.*

At longè alia fuit mens Clementis, quam quæ illi affingitur à Theophilo, vt carpat eum, quem fert communis fama, ſuæ cauſæ non bene affectum: ſed eâdemmet diſſertatione, qua digniſſimum Pontificem inuidiâ grauat, diuinam illius ſapientiam, quaſi futuri præſciam manifeſte demonſtrat. Agnouit vir Deo plenus, Suaris interpretationem, etſi forſan non omnino malam, & aliquo caſu aut ſenſu tolerandam, morbo nonnullorum indulgere, quem cenſuit aliquo decreto, veluti cauterio comprimendum; ne in perniciem animarum graſſaretur. Et ne quis vanam meam ſuſpicionem dicat, argumento ſint Suareſij Apologia, & Theologi Viennenſes, qui eius defenſionis æſtu, eò abrepti & prolapſi ſunt; vt velint ægrum ſenſibus deſtitutum abſolui, ſi vel minima confitendi ſignificatio præceſſerit, immo & præſumptio cum Iacobo Baio. Vides ergo, nullum finem eſſe diſtinctionum, aut fictionum iuris, quibus Sacramenta in magnum diſcrimen vocentur, dum ad pericula animarum depellenda admoueri volunt.

Vt ergo rem paucis finiam; quid diſplicuit in Suare ſummis Pontificibus? Non libertas ſuam interpretandi mentem, quæ nulli vnquam fraudi fuit, niſi fortè apud Tyrannos, & quam boni ſemper conſuluerunt æqui Principes: ſed improbarunt aliquid non boni, quod aſſerebat Suares, & plura peiora, quæ ex eius dictis quaſi neceſſariâ conſecutione deducebantur; vt exemplo Theophili, Baij, aliorumque demonſtrauimus. Quid

vero illud ſit, quod reprehenderunt Pontifices in Suare, cuius causâ voluerunt abradi hanc interpretationem ex eius ſcriptis; Varij variè explicant, quorum dicta Capite vltimo refellit Theophilus, hoc maxime Argumento, quod Suares nihil aliud ſtatuat, quàm quæ cenſuerunt Concilia, Pontifices, Rituale Romanum; nempe abſoluendum eſſe ægrum, qui abſenti ſacerdoti per litteras, aut per nuntium peccata aperuit, aut votum pœnitendi; vel qui adſunt ægro, ſacerdoti aduenienti teſtantur, antequam vox illum & ſenſus deficerent, de peccatis doluiſſe, & Confeſſarij copiam optaſſe habere: quid vero mali habet ſententia illa, à tot Conciliis, & Pontificibus comprobata, communi Theologorum conſenſu recepta, præter Thomiſtas, quibus magis diſplicet, odio in Ieſuitas, quam ſtudio veritatis? Certe ſi id tantum, quod obtendit Theophilus, haberet interpretatio Suaris, Pontificum Cenſura Suari intentata, in ipſorum caput recideret. Non ita cenſent præter Thomiſtas, plurimi recentiorum, & extraneorum; Eminentiſſimus Cardinalis de Lugo, Auerſa, & alij, qui minus periculi ſubeſſe putant, ſi Suares peccauerit, quàm ſi duo ſummi Pontifices, in eo notando aberrauerint: ſed (quæ in Pontificum gratiam dicunt) nos occupauimus, vel validiora Theophilo obiecimus, quæ nequeat infringere.

## PARAGRAPHVS VLTIMVS.

### *Variæ Theologorum interpretationes, & verior Decreti Pontificij.*

DE Lugo diſtinguit duplicem confeſſionem, vnam ſtricte ſumptam, quæ ſit iudicialis expoſitio culparum, facta à reo, apud ſacerdotem, in hac causâ Iudicem: alteram quaſi extraiudicialem, ſitam in voluntate confitendi ſua peccata, qualem cenſeretur facere reus, ſi notarium aduocaret, vt ſcripto obſtringeret ſe ad criminis confeſſionem animo deſtinatam. Volunt itaque hi Authores, Clementem de priore confeſſione loquutum; Suarem de poſteriore, quam inquit Auerſa exiſtimabat, paſſim licitam; Pontifex vero negabat licere niſi neceſſitas ſumma vrgeret. Sed gratis (inquit Theophilus) comminiſcuntur, eam diſſentionem hi Theologi, inter Pontificem & Suarem; cùm vterque admittat extraordinariam illicitam eſſe, niſi eam excuſet, aut extorqueat grauis neceſſitas.

Verior ergo, & certior decreti Pontificij ea mens eſt, quam

nos ſupra iniuimus,& aperuimus; Pontificem agnoſcere illam confeſſionem extraordinariam vt nullam, aut ad ſummum dubiam, cuius vſum omnino prohibeat, niſi forte caſu morituri, quem Rituale Romanum docet abſoluendum: & reſponſio circumfertur Clementis, teſte Bellarmino, ſe eam indulgentiam illi non negaturum: Suares vero defendebat, vt certo validam, quod merito improbat Pontifex. Longe enim diuerſus eſt materiæ certæ vſus, quem exigat communis ratio officij, & materiæ incertæ ac dubiæ, quem ſola poſſit neceſſitas efflagitare. Ille enim prioris, ſeu indubitatæ materiæ vſus paſſim poteſt vſurpari; incertæ vero, intra neceſſitatis vltimæ terminos continetur: & ſi eâ occaſione, cum dubiâ materiâ conficiatur Sacramentum, ſub conditione repetendum eſt. Priùs vero aſſertum eſt extra omnem diſputationem poſitum; vt ſi quis merum nullâ aquæ guttâ infuſâ calici conſecret, certiſſima eſt, & nullâ ratione iteranda conſecratio: quia ille defectus illicitam facit, non inualidam, nec dubiam. At ſi quis vrgeretur periculo ſalutis paruuli morituri; & aquâ è ſale expreſsâ, aut è vite profluente, ſi elementaris deeſſet, illi baptiſmum conferret; iterandus eſſet omnino, quia dubius, ratione incertæ materiæ, ſi puer mortis periculum euaderet. Euidens ergo eſt, ſummum diſcrimen Clementis inter, & Suaris mentẽ, nihilo minus, quã illud modo à nobis obſeruatum, inter Sacramentum cum incertâ materiâ & formâ, aut cum indubitatâ, ſed illicitâ adminiſtratũ.

Hinc etiam in tuto ſunt Thomiſtæ, aduerſus Theophili tela prorſus imbellia, & ſine ictu; ſunt etiam à ſenili manu projecta: nam præter ea, quæ iam animaduerti ſummè obſeruanda diſcrimina, inter vſum certæ materiæ, & dubiæ, in re Sacramentariâ; iſtud tertium ex ſuperioribus omnino conſequitur, vt ſi Concilia & Pontifices præcipiant Sacramentum, cum materiâ dubiâ adminiſtrari, liberam Theologis concedant facultatem, vtramque partem defendendi. Neſcio an auderet hoc Theophilus negare; quod iſtud exemplum aperte demonſtrabit. Quamuis Concilia, & Patres ſtatuant baptiſandum moriturum cum aquâ dubiâ ex ſale, aut vite, ſi naturalis deſit; nonne liberum eſt Theologis diſputare, an huiuſmodi materia irritum faciat, vel validum Sacramentum, & quam libuerit partem eligere? Idem prorſus eſt de controuerſiâ quam præ manibus habemus. Eſto præcipiant Canones, Pontifices, Ritualia moriturum abſoluere, qui nullum ſigillatim peccatum aperuit, ſed extraiudicialem (vt cum Lugo loquar) fecit confeſſionem; cum illud ſtatuant ſicut baptiſmum, cum dubiâ aquâ aliâs

perituro puero conferendum ; quid vetat quin Soto, & alij Thomiſtæ defendant nullam eſſe confeſſionem, ſicut nullum eſſe baptiſmum cum aquâ ex vite?

At, inquies, Concilia & Pontifices videntur reclamare, cum præcipiant abſolutionem dandam eſſe. Quid tum? Præcipiunt vti re dubiâ, cum eam neceſſitas extorquet. Nihil enim magis indubitatum, quam re dubiâ vtendum, cum è duobus malis minus eligendum ſit, & maius auertendum. Hâc vnicâ reſponſione ita euerſa ſunt, quæ contra Thomiſtas congerit Theophilus, vt penè otioſi hominis ſit ſingula decurrere; præſertim cum nihil habeat præter contumelias, & conuitia. Verum ſi eius dicta omnino prætermitterem, forte putaret inuicta eſſe: vt ergo hanc illi gloriationem auferam, ſingula breuiſſimè perſtringam; & tria potiſſimum annotabo eius ſcriptionis vitia. Primo argumẽta habet debiliſſima in Thomiſtas. Secundo impoſturas atroces in plurimos Thomiſtarũ, maximè in Morellum, Grauinam & in ſummos Pontifices. Tertio præpoſtero plane iudicio ſtatuit de Catechiſmo, & Rituali Romano.

## Articvlvs Secvndvs.

### *Satisfit argumentis Theophili.*

Vrget ſemper Theophilus Canones Concilij Arauſicani, Carthaginenſis, Leonis Epiſtolam, ad quæ omnia reſpondet Soto, cuius ſolutionem ita explico, & defendo.

## Paragraphvs Primvs.

### *Soti ſolutio explicatur & defenditur.*

Reſpondet igitur Soto, iis locis agi tantum de abſolutione à Cenſurâ Eccleſiaſticâ, non Sacramentali: quia nulla fit mentio contritionis, vel confeſſionis alicuius peccati, ſed ad ſummum voluntatis confitendi. Quis vero credat verum eſſe Sacramentum Pœnitentiæ, quod vix vnâ ſui parte extet, cum tribus conſtare debeat? Addit Cano, ſi de abſolutione ſacramentali hos Canones interpretemur, explicandos eſſe more antiquæ Eccleſiæ; quæ ab abſolutione ſejungebat partes huius ſacramenti, & aliquot diebus illam antecedebat confeſſio ſacramentalis.

Quid ad hoc Theophilus? Sotum ait laborare manifeſta petitione principij, *nec leuiter ſordere acerbitate in contrariam opinionem*, quam ex Canonibus negligenter inſpectis, gign

poſſe dixit: cum eâ excluſâ, variis probationibus progrediatur ad ſuam ſententiam ſtabiliendam. Sed illa reprehenſio Soti (inquit Theophilus) in ipſum Soto cadit, & in Diuum Thomam, qui 3. p. quæſt. 84. art. 3. ad 2. cum ſibi obieciſſet ex Leonis epiſtolâ hæc verba: *Multiplex indulgentia Dei, niſi ſupplicationibus Sacerdotis nequit obtineri.* Reſpondet, *Leonis verba intelligenda de deprecatione, quæ præmittitur abſolutioni (ſiue ſit Sacramentalis à peccato, ſiue Eccleſiaſtica à Cenſuris) non autem renuit Leo Papa,* (ait S. Doctor) *quin Sacerdos abſoluat, id eſt, quin habeat poteſtatem abſoluendi Iudicio ſacramentali, vel Eccleſiaſtico.* Vbi duo diſtinguit S. Doctor: vnum quod directe attingit, alterum tantum obliquè. Primum id eſt, Sancti Leonis locum, nihil officere poteſtati ſacerdotis ad abſoluendum: quia non agit de abſolutione iudiciariâ, quæcumque tandem illa ſit, ſed de precatione quæ illi ſolet præmitti. Falſum ergo omnino eſt ex S. Doctore, D. Leonem intelligendum eo loco, de ſacramentali abſolutione: cum reſponſio perinde cadat in ſacramentalem à peccatis, & in Eccleſiaſticam à Cenſuris abſolutionem; quia neutra fit verbis deprecatoriis, ſed Iudicialibus, quæ reſipiant Iudicis poteſtatem.

At, inquit Theophilus, reſponſio Soti petit principium, cum hos Canones interpretatur de abſolutione publicâ: quia Leo aſſerit eam non poſſe impendi mortuo; & Canones volunt neceſſariam eſſe ad ſalutem; quorum neutrum conuenit abſolutioni à Cenſuris. Verum, imprimis vellem, retuliſſet Theophilus verba, quibus id Canones exprimant: cum enim inde totum victoriæ momentum pendeat, mirum eſt illa ſubticuiſſe, cum alibi inutiliſſima congerat. Certe totam Leonis Epiſtolam decurri, nec legi, quod ex illo refert. Et ſi hoc admittamus dictum, Cani Relect. de pœnit. part. 5. ſolutio aduocanda eſt; agi de abſolutione ſacramentali, quam aliquot antè diebus præceſſerat confeſſio ſacramentalis. Immerito autem, petitione principij laborare Soto reſponſionem, conqueritur: cum argumentis plurimis euincat Canones explicandos de abſolutione Eccleſiaſticâ. Primo ab authoritate Theologorum, vel potius à ſilentio. Nam præter Abulenſem in Mathæ. 16. q. 79. qui de hâc re breuiſſime diſputat; reliqui omnes ita compertum habebant, dimidiatum, aut potius nullum eſſe Pœnitentiæ Sacramentum, cui deeſſet dolor de peccatis manifeſtus aliquo ſigno ſenſibili, & alicuius peccati confeſſio: vt nullam hâc de re quæſtionem mouerint. Hoc pro-

bauit Soto in 4. d. 18 q. 1. art 5 ab ipsâ naturâ Sacramenti, & ab ipſiſmet Canonibus, quos diligenter diſcutit: & ad hæc, ne verbum quidem Theophilus. Addo, Nauarrum Iuris Canonici conſultiſſimum, Soto aſſentiri. Ergo probationibus, non petitione principij, cauſam ſuam agit Soto. Viderit Theophilus, ne in ipſum recidat hæc Cenſura.

Nec iuſtior hæc reprehenſio, *Sordere non leuiter acerbitate in contrariam ſententiam Soti verba;* quod dixerit ex Canonibus negligenter inſpectis gigni potuiſſe. Quid mali? Quid acerbitatis? Quid ab vſu modeſtiſſimorum Theologorum abhorrens habent hæc verba, vt oportuerit Sotum ita acerbè Theophili manibus vapulare? ſed quid mirum eâ amarulentiâ agere cum ſapientiſſimo, & juxta modeſtiſſimo Theologo, qui amori & admirationi fuit in Concilio Tridentino toti Eccleſiæ, & venerationi Imperatoribus, quem alibi *vecordem & harpiam* vocat? Is enim eſt mos plurium, vt de aliis ex ſe ipſis iudicent; & ſibi permittant in omnes, quæcumque ira ſuggeſſerit: & ſi quod verbũ illis exciderit, minus gratum, atrocem iniuriam interpretentur. Ita ſe Theophilus vbique demõſtrat, naturâ & ſtudio comparatum; vt moroſitatem, & amarulentiam in mores videatur mutaſſe: & quæ bono animo ab aliis fiunt, ex acerbitate ſibi innatâ velit proficiſci, nec minus ſit iniuriæ ferendæ impatiens, quam inferendæ audax & præceps.

Nec ſincerius (vt puto) refert aut validius refellit Aluarem, quam Soto. Non expendo ſingula, quia diſputationum Aluares in 1. 2. copiam non habeo. Et deinde nihil omnino probat, vnde eſſet identidem repetendum, *petis principium Theophile, & Theſim arripis in argumentum:* maximè cum ex Auguſtino, vis baptiſmo Sacramentum Pœnitentiæ æquare: inde enim extitit error Iacobi Baij, & tu etiam periculum timuiſti; ne ſicut ad baptiſmum ſuſcipiendum, ita ad abſolutionem impertiendam, exigeretur tantum voluntas interpretatiua occulta, aut præſumpta, ex profeſſione Neophyti, aut Chriſtiani non omnino mali, & reprobi, qui ſuæ ſalutis curam prorſus non abjecit.

Ex eâdem, Sacramenti Pœnitentiæ, cum baptiſmo collatione, facile ſoluitur Argumentum, quod à ratione petit, & fusè proſequitur Theophilus toto Capite ſeptimo, cuius hæc ſumma eſt. Doctorum & Eccleſiæ communis ſenſus eſt, denegandam non eſſe abſolutionem pœnitenti, qui de ſalute periclitatur; & qui confeſſus eſt, quâ ratione potuit, ſua peccata, etiam diminutè; quia vel non meminit omnium, vel

non

non licuit per tempus illa aperire : Atqui eadem eſt conditio morituri, qui aliquod ſignum dedit pœnitentiæ, & voluntatis confitendi.

Ad hoc iam ex mente noſtrâ reſponſum eſt : adhibendum ſacramentum abſolutionis, licet dubium, ratione periculi ſalutis, quod amouendum eſt, etiam cum aliquo periculo irritum faciendi Sacramentum. Reſpondeo ſecundo, adminiſtrandi ſacramenta rationem, non eſſe petendam à ſolo periculo damnationis, ſed ab aliis circunſtantiis, & conditionibus ad eſſentiam ſacramenti neceſſariis, quæ ſi deſint, abſtinendum eſt ab vſu ſacramenti. Ita cenſet ipſemet Theophilus Cap. 10. contra Iacobum Baium, non eſſe abſoluendum moriturum, licet eius vita piè peracta, ſatis indicet, non ſibi defuiſſe voluntatem recipiendi ſacramenta, & confitendi peccata : quia illa voluntas tacita, & præſumpta, non poteſt conficere partem ſacramenti neceſſariam. Sic etiam ex Suare Tom. 4. in 3. p. diſp. 23. ſect. 1. non eſt abſoluendus, qui ſignum contritionis de peccatis dederit ; niſi referat contritionem illam ad claues, ſeu ſubjiciat aliquo verbo ſenſibili confeſſionis ſua peccata poteſtati ſacerdotis : ſicut neque etiam ex Coninch 3. p. q. 6:.n. 103. impertienda eſſet abſolutio illi, qui voluntatem conditionatam confitendi teſtaretur: quia ad partem ſacramenti conficiendam requirit Coninch voluntatem abſolutam confitendi, & Suares contritionem relatam ad claues. Ita ſecundum Thomiſtas, vera pars huius ſacramenti non eſt voluntas confitendi, ſed alicuius peccati confeſſio : quæ ſi deſit, nulla erit abſolutio ; quamuis præceſſerit quæcumque ſignificatio contritionis, vel voti confeſſionis.

Certe ſi ratio tantum ſalutis hominum in adminiſtrandis ſacramentis haberetur ; ſuſdeque euerterentur omnes de re ſacramentariâ receptæ opiniones. Quid enim vetat quin dicam, cum Campanellâ libro de Prædeſt, ne pueri pereant, qui baptiſari nequeunt ; poſſe ſaluos fieri ſacramento legis naturæ, quod magis in promptu eſt baptiſmo noſtro ex aquâ, quæ interdum deeſt : & loco ipſius vſurpari poſſe benedictionem paternam, aut quid ſimile ; quod hominibus legis naturæ ſacramenti loco erat ad ſalutem paruulorum ? Hanc Campanellæ imaginationem non improbabilem credidit Cardinalis de Lugo, ſuâ approbatione ſingulari ; & illi, aliiſque ſimilibus viam munit argumentatio Theophili ab hominum ſalute ; quam curare ad Deum per-

D

tinet, & ad nos etiam, his mediis & ſacramentis, quæ à Deo conſtet inſtituta: qualis non eſt, ad minus non certa, ſed ſummè dubia ea abſolutio, quam vult Theophilus nos impertiri his, qui incertam omnino materiam præbent. Sed de his ſatis. Cap. 6. multis vrget Argumentum ex Rituali Romano (quod præcipit abſolui moriturum) ſi aliquo nutu, vel teſtimonio aſtantium, compertum ſit Sacerdoti, illum ſuorum peccatorum pœnitere, aut velle confiteri. Sed iam reſponſum eſt, adhibendam abſolutionem dubiam, quam ſatis excuſat neceſſitas. Atque hoc vno verbo nos exoluimus ab omnibus Argumentis, quibus vrget aliquos Thomiſtarum, quibus viſum eſt aliter reſpondere: neque fidem aſtruimus, aut abnegamus hiſtoriæ Complutenſis diſputationis, Theologum Carmelitanum inter & Dominicanum, quam Romam vſque deduxerunt, ac vario euentu proſecuti ſunt: quorum omnium fides ſit penès Theophilum, egregium ſcilicet fabularum artificem;& ſuæ ſinceritatis ſatis luculentum argumentum præbet aſſuta relationi calumnia in Coſmam Morelles, quem licentiâ pluſquam Poëtica dicit corrupiſſe locum D. Thomæ ex primo Sentent. diſt. 42.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Calumniæ Theophili in Dominicanos, præſertim in Morelles & Grauinam, & in Clementem VIII.*

NON eſt paſſus Theophilus, nos dubitare, hanc diſſertationem ab eâdem officinâ prodiiſſe, à quâ libellus *de immunitate Cyriacorum* in lucem venit; quia vtrumque opus iiſdem calumniis in Dominicanos inferciuit. Vtrobique enim referuntur miracula apud Bernenſes contra Conceptionem immaculatam, & Romæ P. Lemos ſuperſtitis, aut mortui, & Pij V. à Dominicanis conficta, quæ iam in ipſius Authoris dedecus retorta ſunt. Alias minutiores calumnias toto opere reſperſas omittimus; contenti duas aperire, vnam iam inſinuatam in Morelles, alteram in Grauinam, quas eodem animo, infenſo Dominicanis parturiuit; ſed variis artibus ita interpolauit, vt tamen ſemper idem conſilium agnoſcas.

Mirum eſt ſane, quod cum vbique in Dominicanorum lapſus accuratiſſime inquirat, patiatur ſuam diligentiam hic à nobis deſiderari. Conqueritur quòd locum D. Thomæ,

quo diſertis verbis Beatam Virginem eſſe conceptam ſine peccato originali affirmat, infartâ particulâ negante deprauarit Morelles, nec citat diſtinctè locum, contentus tantum primi ſententiarum notare diſtinctionem 42. Sed cum ad omnes Magiſtri Sententiarum diſtinctiones S. Doctor ſoleat primo apponere Textus interpretationem, deinde quæſtiones moueat, quas in articulos diuidat, & quæſtiunculas; atque hanc diſtinctionem 42. illuſtret commentario textus, & duabus quæſtionibus, quæ quatuor articulis, & pluribus quæſtiunculis continentur; rogo te Theophile, doceas nos, quo loco extet in editione operum D. Thomæ, illa adeo impia Morellis deprauatio?

Reſpondebo pro te verius omni oraculo, hanc corruptionem à te deprehenſam quæſtione nullâ, articulo eraſo, quæſtiunculâ, & folio inuiſibili. Quas nobis fabulas, è remotis regionibus Heluetiorum de miraculis confictis, de Limanorum Dominicanorum apoſtaſiâ, & ex aliis orbis noti, aut ignoti partibus aſportabis; qui adeo libere ludis, adeo ſplendidè fingis de his, qui omnium manibus teruntur libris? Totam diſtinctionem quadrageſimam ſecundam decurri, & ne verbum quidem de Conceptione. Fortè inquies, negligentiâ Typographi mutatus eſt diſtinctionis numerus: ſed cur non emendaſti erratum adeo graue, cuius causâ, non ſolum lectores, multas horas eſſent perdituri, ſed tibi etiam quidquid bonæ fidei ſupereſt, eſſet omnino periturum? An non etiam Typographi culpâ, quæſtio, articulus, quæſtiuncula, quæ ſolent accuratè diſtingui, omnino prætermiſſa ſunt? Sed verius cenſeo te voluiſſe fucum facere lectoribus: cùm nullum haberes locum, quo illam corruptelam probares, diſtinctionem citaſti, nullâ quæſtione, aut quæſtiunculâ annotatis: ſi quis ad inducendos ſimpliciores in fraudem ſuppeteret locus, callidè ſubticuiſti: quia noueras nihil minus probaturum, quam quod aſſeris, *contextum, & filum diſputationis clamare aduerſus eam malignantis naturæ interpolationem*: ſi deſignaſſes, locus ipſe clamaret altius *aduerſus tuam malignantis naturæ calumniam*. Cedo igitur locum D. Thomæ, cedo illum ex tuis operibus, quo agis in *hanc corruptelam, fuſtuario potius, quam correctione dignam*. Sed qui male agit, odit lucem: ideo refugis te, & D. Thomam ſincere citare, ne iuſtas des pœnas, quas aliis iniuſtiſſime minaris. Quamuis non effugies, quia, ſiue cites locum, ſiue ſupprimas; non

minus ſilentio tuo, quam apertâ loci lectione, falſi damnaberis. Atque hunc locum ſibi vindicat, quam in Grauinam paraſti multo ſuperiore grauior calumnia.

Summum in Grauinam, & infenſiſſimum odium, non vno loco declarat Raynaudus: cuius cauſam non aliam noui, niſi hominis eruditionem, & multis ſcriptis teſtatum pro veritate acre & ardens ſtudium, quo non eſt paſſus, neque S. Thomæ doctrinam, neque ſui Ordinis famam, impunè ab æmulis, ſicuti neque Eccleſiæ fidem ab Hæreticis laceſſiri. Et ſi adhuc ſuperſtes eſſet; iuſtas etiam poſthumas ſine dubio tot conuitiorum, tot calumniarum pœnas ſibi de Raynaudo depoſceret. Sed vt dicitur, leoni mortuo ignauus canis tutò illudit. Nec in hominem doctiſſimũ, ac de Eccleſiâ (quamuis inuidia rumpat) bene meritũ, iniquius ſæuire potuit Theophilus; quã capite nono huius diſſertationis, omni ſepoſito humanitatis ſenſu facit, occaſione argumenti à decretis ſummorum Pontificum repetiti: vbi duo diſtinguit genera decretorum diſparis notæ, & authoritatis.

Quædam inquit, ſunt prolata ex cathedrâ, quale eſt illud Clementis primum, quo ſancitur doctrina ab omnibus fidelibus amplectenda, in materiâ ſpectante doctrinam fidei: cuiuſmodi inquit, decreta faciunt rem planè certam, nec vllo modo ſunt obnoxia errori. Hoc autem decretum prius ex Nugnio, & Choquetio refert, Dominicanos, Pontificem impuliſſe vt ederet: cui *ſuggeſtioni* (ait Theophilus) *ſi ad eorum mentem inhæſiſſet Pontifex, periculum erat, ne eius decretum cum doctrinâ S. Leonis & antiquorum Conciliorum collideretur. Tamen,* inquit, *prouidit Deus, vt verba, quibus decretum conceptum eſt, talia eſſent; vt decretum omnino rectè haberet, & probè cum antiquâ doctrinâ cohæreret: ſicut decretum Caïphæ contra Chriſtum, ex mente Caïphæ erat teterrimum: ſpectatis autem verbis, quibus expreſſum eſt, fuit oraculum Spiritus ſancti.*

Mira hominis maledicentia! inuidioſum illud Caïphæ exemplum diu animo voluebat, & peius habuiſſet, quam qui oppreſſo ſtomacho animam agunt, quod aliquâ vomitatione nequeant releuari: niſi in Clementem, & Dominicanos (quibus æquè infenſus eſt quod Molinam Auguſtino non antepoſuerint) bilem euomuiſſet, impoſitâ Clementi Pontifici Caïphæ perſonâ. Et cum ab hâc impietate abhorreant omnes, quibus aliquis fidei, aut rationis ſenſus ineſt; viſum eſt Theophilo, illius inuidiam in Domini-

canos mendacio deriuare, quaſi Authores, aut certè impulſores fuerint decreti in Suarem; & vt rei fidem faciat, aduocat in teſtes Nugnum, & Choquetium. Hunc poſtremum legere hactenus non licuit. Primus vero narrat, propoſitâ quæſtione, vtrum liceat abſenti confiteri, & ab abſente abſolui; Sanctiſſimum auditis votis Patrum Theologorum,& recum Cardinalibus,Generalibus,Inquiſitoribus, maturè conſideratâ,eam propoſitionem damnaſſe, ad minus vt falſam,& temerariam. Vbi apud Nugnum de Dominicanis mentio,vt decreti ſuggeſtoribus? Sed opus erat mẽdacio viam aperire ad grauiorum accuſationem, quâ in causâ Suaris dicitur Clemens VIII. *Caipha perſonam* ſtrenue egiſſe, vt vnum priuato odio in Suarem impium vellet; aliud obluctante, aut obuertente Spiritu ſancto in aduerſam partem, verum pronunciaret. Ita Pontificibus fides indefectibilis, & certa authoritas conſtat, quamdiu Theophili ſenſus,in fidei dogmata ſancit; ſi quid illi minus conueniens obmurmuret,vix eſt mentis compos & ſui iuris.

Nolim etiam dicere vnde hæc prodierit cogitatio, quia mortuis parcendum eſt. Quid vero ſuſpicari potuit periculi, ne *cum illo decreto doctrina Antiquorum Conciliorum, cum magnâ implexitate fidelium collideretur*; & oportuiſſe Spiritũ ſanctum luctari, cum priuato affectu Authorum decreti, ne à veritate aberrarent? Quis neſciat? Poteſt-ne ipſe Theophilus in dubium reuocare,eam fuiſſe mentem Clementis VIII. & omniũ Conſultorum, vt damnarent opinionẽ nuperam,quã plerique Doctores ſcriptis priuatis & publicis, atque occulto vſu inducebant, vt ſacramentũ pœnitentiæ, litteris vltrò citroque miſſis,integrum abſentes adminiſtrarent? Hunc errorẽ intercipere,& extinguere vnus erat omniũ finis, & ſcopus;ille eſt etiam vnicus decreti ſenſus.Putat ne,Theophilus eâ de causâ ſuſpectũ fuiſſe erroris,aut diſſentionis à Traditione Eccleſiæ & à Spiritu veritatis? Mira eſt ergo audacia Theophili,quod decretũ ſinceriſſimum ſugillarit, quaſi aliquid humanum reſiperet, nec longe abeſſet à periculo erroris:nempè quod opinionem,vt loquitur Pontifex,falſam & ſcandaloſam, ſed ſibi probabilem confixerit.

Sed videmur longius à Grauinæ causâ, & defenſione receſſiſſe. Illum grauiſſimi criminis & *adulationis*, vt dicit *putentiſſima* accuſat; *quod auſus ſit effutire omnia, quæ in quibuſuis Romanis congregationibus Pontificiâ authoritate decernuntur, certa eſſe, & nulli errori obnoxia, ob ſpecia-*

*liſſimam Dei prouidentiam, quâ iudices donantur in decernendo. Vix oculis meis credo*; (verba ſunt Theophili) *cum aſſeueranter ab eo traditum lego Præſcriptionum Controuerſiâ quinta, articulo quinto, dubio ſecundo, paginâ 115. nullum decretum Romanæ alicuius congregationis, ex iis quas Xiſtus quintus erexit, poſſe eſſe fallibile, propter aſſiſtentiam ſummi Pontificis in eâ Curiâ; & quia nunquam poteſt eſſe deceptio, aut error in Clero Romano.*

Dum iſta lego apud Theophilum de Grauinâ, idem multoque maior me opprimit ſtupor, quam quo ſe captum ait: & vix oculis meis credo, ea potuiſſe ſcribere hominem, qui Chriſtianum, & Religioſum ſe eſſe profitetur. Grauinam relego à capite ad calcem, nec ſolùm paginam, dubium, aut articulum, ſed totam controuerſiam excutio; nec quidquam poſſum deprehendere, quod adeo atroci accuſationi, vel minimam vmbram potuerit præbere. Vnum vellem à te ſcire, cur dum Morelles accuſas corrupti loci ex D. Thomâ de Conceptione immaculatâ, per oſcitantiam, aut veriùs forte per fraudem meditatam, deſignas tantum primum Sententiarum diſtinctione quadrageſimâ ſecundâ; cum vero *putentiſſimæ adulationis* vis infamiâ aſpergere Grauinam, tom. 4. controuerſiam quintam, articulum quintum dubitationem ſecundam, paginam 115. ſcrupuloſiſſime citas? Quid hoc rei eſt? Cur adeo es tui diſſimilis? Cur vno loco ita anxius? Cur altero ita dormitabundus? An putas Grauinam diligentius excutiendum, quam D. Thomam? Vel adulationem eius acrius caſtigandam, quam Morellis interpolationem? Nihil horum tibi venit in mentem. Nempe noueras Grauinam, & Morellem æquè inſontes, & à tuâ calumniâ remotiſſimos: ſed cum ſcires inter D. Thomæ, & Grauinæ libros id intereſſe; quod illi extent in omnibus bibliothecis, & officinis Bibliopolarum; iſti vero Neapoli ſemel tantum editi, non ita ſint ad manum; callidiſſimè ſubodoratus es, fraudem & calumniam apertum iri, ſi locum Diui Thomæ citaſſes, quem facile erat explorare. Anxiâ autem citatione Grauinæ, voluiſti fucum facere lectoribus, quaſi de Auctoris mente certus, illos ad examen loci inuitares; quem dum legis, dicis *te vix oculis tuis credere*: & aliunde in tuto calumniam videbas, quod paucis, aut penè nullis copia libri ſuppeteret, quò poſſent tuam incredibilem audaciam deprehendere; imo in tam ſeriâ, tam ſcrupuloſâ, quam ad fraudem oſten-

tas, inquiſitione, lectione, citatione loci, poterãt cõquieſcere.

Sed teſte cœlo, hæc mala fraus reuelanda eſt: neque dubito quin iſta quotquot legerint, occupaturus ſit ſtupor, virum profeſſione, & nomine Religioſum, auſum accuſare erroris & adulationis virum grauiſſimum; & ex illo verba referre à ſe cum ſtupore lecta, quæ nulla extent, niſi veriſſima, ſanctiſſima, quæ tantum Theophili morbum indicent, & remedium præſcribant. Sed cum ad iſta deberet Theophilus reſipiſcere, ruit in Medicum, eumque diſcerpit. Quid enim eo loco habet, quẽ citat? Nihil prorſus illorũ quę imponit de infallibilitate omnibus cõgregationibus aſſertâ.

Vis, lector aperiam quid illum adeo male habuerit? Non quod dicit falsò, ſe apud ipſum legiſſe; ſed quod ſe aggregarit Marco Antonio de Dominis primùm ſuo fratri, deinde Apoſtatæ, aliiſque non diſſimilis contumaciæ in Congregationes Romanas, à quibus ægerrimè tulerunt ſuos libros damnatos. Eo loco, Grauina refert Marci Antonij de Dominis conuitia in Congregationes Cardinalium, in tribunalia Inquiſitionis, quibus vicem reponebat pro damnatis ſuis libris. Huic Apoſtatæ rebelli adiungit alium ſimilis contumaciæ tacito nomine, quem puto Potzam eſſe, cui Theophilum vellem diſſimiliorem eſſe. *Qui*, inquit Grauina, *operis ſui damnationem Sacroſancti Tribunalis auctoritate factam, vindicare cupiens, ſui libri proſcriptionem ab Eminentiſſimis Cardinalibus factam cauſatur, quod vi, fraude, ignorantiâ, & non legitimè à Cenſoribus inſtructi fuerint: vnde ait ſe inauditum damnari: hæc & ſimilia, tribus, quas pro ſe compoſuit Apologiis, inſeruit, quæ hic prudens omitto.* Aperto morbo remedium his verbis apponit, *Sufficit mihi, inquis ad obedientium filiorum cautelam, hæc attigiſſe præſente remedio, vt in corticibus venena caueantur: feruentia vero ingenia diſcant, proprium eſſe malè feriatorum ſummis Pontificibus obtrectare, & eorum tribunalia ſtylo maledico fodicare.*

Hæc continentur, loco, & paginâ quam citat Theophilus. Vbi vero illæ fœtidæ adulationes Grauinæ? Vbi aſſerta congregationibus ſingulis infallibilitas, etiam in quæſtionibus facti? Ibi lego tantum Marci Antonij conuitia, ac penè blaſphemias, Potzæ expoſtulationes, rebellium exempla, vno verbo Theophili imaginem, heu nimium! ad viuũ expreſſam. Vnde nihil miror dum iſta legeret, ſuis oculis vix crediditſe, quandoquidem nihil legerit eorum quæ extabant. Vis dicam, quid illi acciderit? Quod ſolet Camelo

profluens lympidum trananti, aut ebibenti: vel enim aquam conturbat vel in rabiem agitur, quod turpiſſimum ſui aſpectum, quem aqua pellucida ſubiicit, ferre nequeat. Alibi leonis, interdum vulpis, aliquando etiam aliorum animantium indolem eſt imitatus: hîc camelum egit furioſum in Grauinam, quod eo loco quaſi profluente lympido, aut ſpeculo pellucido, in Marco Antonio, & in Potzâ, aliiſque aduerſus congregationes Romanas contumacibus, ſibi ipſi viſendum ſubiecerit.

Quam vero alienus ſit Grauina, ab eâ quam illi falſiſſime imponit aſſertâ congregationibus pari infallibilitate cum ſummis Pontificibus; relegendus eſt toto illo articulo citato, quo ne verbum quidem de congregationibus à Sixto V. erectis ſtatuiſſe, ipſimet tituli dubiorum argumento ſunt inuictiſſimo, quo cuiuſuis impudentia & audacia ſuperari poſſit & frangi. Quid enim illius articuli dubio primo quærit? An tota multitudo fidelium poſſit errare in fide. Quid ſecundo? An tota multitudo Clericorum Eccleſiæ? Quid tertio & quarto? An totus Clerus Romanus, an totum Collegium Cardinalium, nemine ſaluo, aberrare poſſit à fide? Et quid ad iſta reſpondet, præſertim ad vltimum? Licet non ſit promiſſa Clero Romano, aut Collegio Cardinalium, ſemoto à Papa, fidei infallibilitas; piè tamen & probabiliter credendum, vix omnes, nemine excepto, in hæreſim vnquam caſuros.

Quid horum Theophile, putentiſſimam olet adulationẽ? Quid te exacerbarit iam monui; nempe exemplum, & caſtigatio tui ſimilium in congregationes Romanas contumacium: & ſi iniuſtas non putes fore expoſtulationes in illas, niſi credas falli, & peccare ſuis dictis, & decretis non poſſe; claſſicum canis in omnes Reges, Principes, Epiſcopos; cœlum terræ miſces, impiis quibuſque miniſtras arma ad rebellionem: ſi hoc nomine permittas in Magiſtratus & Principes inſurgere, quòd illis poſſit aliquis error obrepere, & Pontifici, aut Conciliis Oecumenicis inferiores, eorum decretis, leges minoris authoritatis condant. Eò igitur deuenit accuſatio Grauinæ; noluiſſe paris eſſe infallibilitatis congregationum, & ſummi Pontificis decreta, ac Antonij de Dominis & Potzæ rebellionem in eas congregationes damnaſſe. An non times Theophile, vt dum viris grauiſſimis, & inſontibus huiuſmodi calumnias paras, tuum apud poſteros nomen traducas?

## Articvlvs Vltimvs.

### *Præpoſterum Theophili iudicium de Catechiſmo, & de Rituali Romano.*

Qvatvor promiſeram me ex Theophili diſſertatione, caſtigatione digna excerpturum. Trium iam fidem abſolui: ſupereſt poſtremum, quo exercitationem claudam, nempe iniquiſſimum de Catechiſmo Romano, cum Rituali collato Iudicium.

## Paragraphvs Primvs.

### *Choquetij iudicium de Rituali Romano defenditur.*

Licet ea ſingularis, quam defendendo decreto Pauli V. contra interpretationem Suaris, & Theophili argutias iniuimus, via & methodus, ita in tuto ponat cauſam noſtram, vt ne verbo quidem, & fortè, nec cogitatione illam Theophilus attigerit, nec vllis argumentorum machinis labefactare poſſet: tamen cum plerique Thomiſtarum, aliam tentauerint viam paulò difficiliorem, putaui mei eſſe officij, illorum defenſionem aduerſus Theophilum ſuſcipere. Vrget maximè Choquetium ex Rituali Romano, quod jubet abſolui moribundum, qui dum ſui compos erat, vel minimum doloris ediderit ſuorum ſignum peccatorum, aut voluntatem confitendi. Ad illud Argumentum reſpondet in primis Choquetius; huiuſmodi Rituale opus eſſe priuati Doctoris operâ confectum, nec illius authoritatem excedere: & quamuis iuſſu Pontificis fuerit conſcriptum, aut euulgatum; nullam illi nouam authoritatem accedere: ſiuè quod non præceſſerit ſerium Theologorum examen, ſiue quod Pontifex propter priuatam Ritualis opinionem, nolit quidquam derogari præconceptis Theologorum opinionibus. Confirmat ſuam reſponſionem Choquetius Aduerſariorum Iudicio de Catechiſmo Tridentino, quem licet Concilij Oecumenici iuſſu editum, Pij V. authoritate munitum, volunt (& hoc ſuâ reſponſione confirmat Theophilus) ab vno Ordinis Prædicatorum confectum, nec excedere authoritatem Doctoris priuati, & non ſemel eſſe halucinatū: quia Author ille, dum nimium indulget priuatis ſuorum ſententiis, non pauca in illud intruſit opus, quæ merito non probantur omnibus, vt quod de concurſu Dei, imo præcurſu

tradit, exponens primum Symboli articulum numero 2.

Ampliſſimus hic campus ſe aperit ad nouum certamen pro Catechiſmo Romano cum Theophilo ineundum; quod vltro ſuſciperem: niſi quæ in hanc rem dici poſſunt, occupaſſet ſummâ eruditione, quem ſæpius laceſſit, & quem hîc impugnare debuerat, ſi minus pugnandi, quam conuitiandi cauſas quæreret, P. Reginaldus editione Tholoſanâ, quam doctiſſimâ diſſertatione locupletauit. Abſtineo ferè ab omnibus quæ ipſe eleganter ſcribit; & vnam tantum vrgeo collationem Catechiſmi cũ Rituali, quâ prorſus cadunt, imo in ipſum regeruntur quæcumque in Choquetium effutit. Et certè mira hominis cæcitas eſt, niſi viderit Rituale impetere, quæ in Catechiſmum tela contorquet; nec minor eſt imprudentia, quod ea ſcripſerit, quæ ſibi magis quam Choquetio eſſent nocitura. Vere hic more Achilleæ haſtæ curat vulnera, quæ infligit.

In primis quæro à te Theophile, vnde vis adeo immanè diſtare Catechiſmum à Rituali Romano, vt iſtud ſit ſummæ & indubitatæ authoritatis, nihil habeat non dictatum ex Cathedrâ, ac proindè ex tuâ mente paris ſit cum ſcripturâ Canonicâ infallibilis auctoritatis; cui Choquetium interceſſiſſe, hæreſis ſit manifeſta: Catechiſmum vero Romanum nihil habere ſingulare, præter Latinitatem à Manutio, & vnius priuati Theologi Dominicani eruditionem & fidem: cui vis etiam apud nos detractum, quod indulgeat priuatis ſuæ Scholæ ſententiis, & omnium periculoſiſſimam de concurſu præuio, quam hęreſim manifeſtã putas, ſuo operi inſeruerit?

Doceas ergo nos, rogo, cur Rituale libris Canonicis æques, tanquam totum ex Cathedrâ dictatum: Catechiſmum vero annumeres lucubrationibus cuiuſuis priuati, & quamprimum inter libros prohibitos primæ claſſis reponendum, quod aliquid de præmotione Phyſicâ ante Banneſium obmurmurauerit. An ita ſtatuis de vtroque libro, quod in Rituali omnia ſint maturè conſiderata, & Pontifex conteſtetur in diplomate, ſe ad id adhibuiſſe præſtantes doctrinâ & prudentiâ Cardinales, quos inter eminebat ſingularis doctrinæ Vir Iulius Antonius Sanctorius Cardinalis ſanctę Seuerinæ: ſecùs vero de Catechiſmo Romano factum, quem vnus tantum Dominicanus Theologus ſcripſit, adiuncto vno Grammatico, qui eum cultu Latino donauit: & hâc de cauſâ Rituale nihilo minùs diſtare putas à Catechiſmo, quam tuum, aut meum librum, à Pauli Epiſtolis. Itane putas licere con-

temptim de Catechiſmo Romano loqui;& ſacrilegij arguis nos,ſi quid ſimile de Rituali cenſamus?Ignoras è Patribus, & Theologis, qui Concilio Tridentino interfuere, & eius mentem prorſus nouerant, ad illud opus delectos tres præſtantiſſimos viros, Leonardum Marinum Archiepiſcopum Lancinenſem, Ægidium Foſcararium Epiſcopum Mutinenſem, Franciſcum Forerium Luſitanum: & quidquid iſti ſcribebant communi operâ, ad limam Cardinalis Sirleti, nullâ re Antonio Sanctorio inferioris, vno verbo S. Caroli præceptoris, & ſede Apoſtolicâ digniſſimi iudicio diſcipuli, fuiſſe reuocatum? Confer Authores Ritualis cum his, qui Catechiſmum ſcripſerunt & recenſuerunt; compara: ſi tui iſtos vincant, aſſentiar tuo de vtroque opere iudicio.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Amplior Catechiſmi Romani cum Rituali collatio.*

Sed fortè dices, Rituale elegantius & accuratius ſcriptum. Si ita audeas proferre (vt tua phraſi qualibet Tullianâ lepidiore vtar) *ludibrium debes* omnibus doctis, & criticis, penès quos eſt de librorum ſtylo jus pronuntiandi. Forte Auctores Ritualis ſupra Catechiſmi ſcriptores attollis, quod juſſu Pauli V. huic operi incubuerint? Putas-ne hanc commendationem Catechiſmo deeſſe? Neſcis Concilij generalis auctoritate ſcriptum, iuſſu Pij V. reuiſum, & emendatum, à totâ Eccleſiâ ſummo applauſu exceptum, tanquam diuinum opus, in quo eruditio cum eloquentiâ, doctrinæ puritas & ſecuritas, cum aliis dotibus certarent? Hic fuit de Catechiſmo totius orbis Chriſtiani ſenſus, ne exceptis quidem Hæreticis; quibus admirationi eſt, & cenſent poſſe doctiſſimam antiquitatem prouocare.

Vnus reclamat Theophilus diuini concurſus præuij hoſtis, & illi infinitis partibus Rituale anteponendum cenſet: forte ob hanc cauſam (quia ſuperiores validè excluſimus) ab argumento librorum repetitam; quod Rituale tradat vſum, & praxim ſacramentorum communem, & à totâ Eccleſiâ receptam, etiam ante huius libri editionem. An hâc parte inferior eſt Catechiſmus? Numquid ſumma eſt doctrinæ Apoſtolicâ traditione receptæ, & totius Scripturæ compendium? Numquid credenda, agenda, & ſperanda omnia complectitur? Forte relictis quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, proſequitur curioſa, futilia, & interdum venenoſa? Si ita ſit de hoc Catechiſmo vti cenſet Theophilus, mira fuit orbis Chriſtiani cæcitas; quod hunc librum, ne dicam

tamquam cœlo demiſſum exceperit, ſed quod iampridem, damnatis libris non recenſuerit. Incredibilis & ſtupenda fuit Pij V. negligentia & ſtoliditas, quod toti Eccleſiæ, loco Chriſtianæ veritatis vnius priuati hominis cogitationes, & quod deterius eſt, venenum errorum dederit omnibus fidelibus propinandum.

Quis contra, non videat eo maxime Catechiſmum Rituali maioris eſſe auctoritatis, quod iſto doceantur, quæ ad vſum & praxim ſacramentorum ſpectant: quibus citra notam erroris, aut fidei periculum, poſſint interdum dubia, incerta, & aliquando etiam ſpeculatiue falſa miſceri: Catechiſmus vero doctrinam fidei & indubitatas regulas ſanciat? Hoc vero diſcrimen doctiores Theologi reponunt, & omnes debent agnoſcere, inter res quæ Chriſtianæ religionis ambitu continentur; quod credenda, qualia ſunt, (quæ Catechiſmus docet) nec errorem vllum, imo nec dubitationem voluntariam patiantur: agenda vero, ſicut & res facti, de quibus Ritualia, longe minorem exigant certitudinem, quam quæ dogmatibus conſtat. Probabilibus, dubiis inter agendum ducimur, quæ proinde falſa eſſe poſſunt, non tamen noxia, neque periculoſa: & de iis quamlibet reluctetur Theophilus, oportet agnoſcat veriſſimum eſſe, quod ex dictis Choquetii maxime carpit; non eſſe mentem Pontificis, dum verbi gratiâ ſtatuit abſoluendum moribundum, cui aliquod verbum excidit, quo innuerit ſe pœnitere peccatorum, & velle ea confiteri; vllo pacto velle præiudicare priuatis ſententiis Scholaſticorum: quandoquidem cenſet, tunc abſolutionem impendendam extremi periculi causâ, quod ſi euadat moriturus, iubet repeti. Ergo nulli parti Theologorum hâc de re diſſidentium nocet: non aſſeruit nullam eſſe abſolutionem, quandoquidem vult adhiberi: non negauit, neque ſanciuit, validam eſſe abſolutionem, quandoquidem timet; & ideo ſtatuit repetendam eſſe. Nihil ergo inde præiudicii infertur, nec noſtræ ſententiæ, nec Choquetii reſponſioni. At non ſic eſt de rebus fidei, quæ Catechiſmo docentur, quibus, ſi quid ſuſpicionis falſi immiſceas, omnem abrogas authoritatem.

Altero exemplo apud omnes comperto, diſcrimen agendorum, & credendorum, quale etiam intercedere contendo Catechiſmum inter & Rituale, demonſtro. Eleemoſynam largiri iubet charitas petenti, dummodo ſpeciem pauperis præ ſe ferat: adorandam cultu latriæ Hoſtiam, tota Eccleſia docet, cum à Sacerdote, peractâ conſecratione,

populo ſpectanda exhibetur, quamuis vtrobique imponi poſſit, & error obrepere: quia nihil inde mali creatur, nec charitati quæ omnia credit; nec prudentiæ, quæ probabilia facti non euidentia ſectatur; nec Religioni, quæ in Hoſtiam fertur, non more intellectus & fidei, ſed affectu voluntatis, quæ magis ſollicita eſt præſtare quod debet obſequium, quã inquirere quid rei reuera ſit in ſe; hæc enim ad altius intellectus & fidei ſubſellium pertinent, quibus non poteſt error etiam inuoluntarius imponere citra graue damnũ: Ergo certiora ſunt quæ Catechiſmo, quã quæ Rituali cõtinentur; cum ille res fidei tractet, iſto præſcribantur ad praxim neceſſaria.

Vnde mirari ſubit ignorantiam, aut imprudentiam Theophili; quod velit quæcumque traduntur in Rituali à ſummis Pontificibus commendato, aut eorum nomine edito, eſſe ex Cathedrâ definita. Profectò dum obſequium, & reuerentiam in ſummos Pontifices venditat, & oſtentat, eos in contemptum inducit: & dum hæc omnia canonicis libris paria vult eſſe; ſatis demonſtrat, ſe nihil eo animo & obſequio proſequi illorum, quæ à ſede Apoſtolicâ proficiſcuntur. Acutè Seneca de Homero, apparet nihil eorum quæ docet Philoſophia, eſſe in Homero: quia omnia ſectarum Stoïcorum, &c. in eo dogmata extant.

Hoc verius in Theophilum cadit: nihil à ſummis Pontificibus vt certum ex Cathedrâ definiri poſſe cenſet, quia omnia Ritualia eo loco habet. Paris eſt enim periculi, & erroris, nihil, aut omnia, à ſummis Pontificibus definiri poſſe, ex Cathedrâ ſiue fide diuinâ excipienda. Nec mirum eſt Theophilum eò delapſum eſſe: quia vbique affectuum impotentia eum à recti & veri ſemitâ, atque ab eo virtutis laudato medio abripit: nihil ſcribit, niſi partium ſtudio, nec verum, aut ſincerum Philoſophum, ſed purum Sophiſtam agit: res ſolo commodo metitur, poſtpoſito boni communis reſpectu: nihil penſi habet, dolo an virtute pugnet, dummodò aduerſariis odium, & inuidiam creet.

Hoc prorſus conſilio & animo inſtituit Catechiſmi & Ritualis Romani collationem: quam adeo cæco impetu contra Choquetium vrget, vt quæ duobus libris de Præmotione contra Bannem, quaſi illius opinionis primum Auctorem ſcripſit, vnico verbo euertat. Adeo enim ſui oblitus eſt, vt opinionem de prædeterminatione, quam vt nuperam, & vt Banneſij commentum traducit, Catechiſmo Romano inſertam agnoſcat, ab illius auctoribus Dominicanis, Banneſio antiquioribus, tamquam Familiæ Dominicanæ, &

Scholæ Thomiſticæ Domeſticam traditionem, & priſcam inſtitutionem. Quid facies iſto Auctore, qui nullâ fide, nullâ ſinceritate ſcribat, ſed quæcumque obuia ſunt arripiat, vt præſenti cauſæ inſeruiat? Dũ ſub perſonâ Petri de Bellis ficti Apoſtatæ fabulam ludit cõtra Dominicanos & Banneſium, præmotionem vult eſſe inuentum recentiorum Thomiſtarum: dum Catechiſmum Romanum exagitat, ſcribit eſſe antiquum Scholæ Dominicanæ errorem. Certe conueniebat mendacem ſui memorem eſſe, nec adeo diuerſa & contraria referre. Quî enim fieri poteſt vt prædeterminatio phyſica ſit recens Banneſij partus, & antiqua traditio Dominicani Ordinis, quæ in errorem induxerit Scriptores Catechiſmi Romani, quâ de cauſâ adeo diſparis ſit authoritatis à Rituali.

Atque hæc de totâ controuerſiâ ſufficiant aduerſus Theophili exceptiones: cum nullam aduerſus Suarem admittat de probabilitate opinionibus conciliandâ: nos tres obiecimus, & valide confirmauimus: primam de probabilitate generatim, alteram de probabilitate in re ſacramentariâ, & Pœnitentiæ Sacramento inter abſentes adminiſtrando, quoad partem vtramque confeſſionis & abſolutionis: Tertiam denique de confeſſione ſeorſum ſumptâ. Theophilus ita liberalis eſt in Suarem, vt hæc tria poſſe, & re ipsâ confeciſſe velit. Nos contra apertis (vt credimus) Argumentis nihil horum effeciſſe, nec etiam poſſe, demonſtrauimus. Quis noſtrum vicerit, iudicium eſto penès lectores æquos, & doctos; quos rogo meminerint vltimâ exercitationis parte, ſummos Pontifices, ſecundâ, ipſum Suarem pro nobis contra Theophilum ſtare.

## SECTIO QVINTA.

### *Ex Raynaudo tria refelluntur, quibus nimium probabilitatis vſum fouet.*

HACTENVS de Vſu probabilitatum diſputauimus aduerſus Theophilum, non pro argumenti dignitate, ſed quantum exigebat, de abſolutione moribundi, & de epiſtolari confeſſione, Thomiſtarum cum recentioribus controuerſia. Non erit alienum à noſtro Inſtituto, ſi paucis tria expendamus, quæ ex eodem authore doctiſſimus Sinnichius annotauit, communia illi cum cæteris probabilitatum patronis. Laudat impensè & vltra modum recentiores Scriptores, quos vult *ſupra Seneſes intellexiſſe*, & *Doctiores eſſe Pa-*

*tribus Antiquis.* Approbauit etiam Tamburini opus Lugduni editum in Decalogum, quod videtur ſcriptum contra Decalogum; adeo præceptorum diuinorum, laxiſſimis interpretationibus, vim & vigorem emollit; quas omnes fecit ſuas Theophilus, dum approbauit. Sed nominatim inſtitutionem locutionis humanæ ex probabilitatum regulis corrupit ſingulari libro, quo Leſſij Apologiam ſcripſit; id eſt, æquiuocationum & reſtrictionum mentalium vſum licitum eſſe contendit. Hæc tria capita delibabimus, ne videamur quidquam omiſiſſe, quod ad rem ſubiectam pertineat.

## Articvlvs Primvs.

### *Nimia Recentiorum laudes quæ in contemptum antiquiorum vergunt, refelluntur.*

Qvi probabilitatum cauſam hoc noſtro ſæculo ſuſceperunt Scriptores, præcipuum illi præſidium parant à commendatione recentium Theologorum, vt ius illis aſſerant nouas condendi opiniones, olim ignotas, & antiquis Patribus, & Theologis improbabiles ac periculoſas, nunc tutiſſimas & ab omni ſpecie mali, aut damnationis periculo remotiſſimas. Atque iis artibus ſibi arrogant, aliiſque concedunt, eam authoritatem à nullo SS. Patrum hactenus vſurpatam; vt quæ noua proferunt, vetera æquent, immo ſuperent: & prioribus antiquatis, ſua inuenta ſufficiant, iiſque fidei dogmatum vim ineſſe velint; præcipiant ab omnibus recipi, quaſi communiorem Eccleſiæ ſenſum, quæ nullâ in re, etiam nuper ab ipſis inductâ falli poſſit; ac proinde pro Hæreticis habendos, ſi qui reclament huic communi, quam obtendunt, & totis viribus promouent, conſenſioni Theologorum in ſuam priuatam ac nouam ſententiam.

## Paragraphvs Primvs.

### *Præpoſterum Caramuelis iudicium de Recentioribus.*

Et ne ad ſingulas deſcendam, quæ quotidie naſcuntur, atque ex improbabilibus & damnatis probabiles fiunt, & tutæ opiniones de qualibet re Theologicâ, quæ ad mores & fidem ſpectant; exemplo ſit ipſamet opinio cæterarum regula & origo; quæ *ab omni peccato immunitatem & ſecuritatem ſalutis, nihil differre ſtatuit à probabilitate quâcumque, in quâlibet materiâ fidei, & morum, conciliata ab vno Au-*

*thora.* Nupera eſt à tribus diebus nata aſſertio, cuius nulli vnquam antiquorum Patrum venerit in mentem, niſi vt illam execrarentur: & hoc agnoſcunt ſinceriores probabilitatum Patroni, quamuis Caramuel ſui Apologematis titulo magnifico magis quam vero aſſerat, *Coæuam eſſe mundo, & omni æuo in Eccleſiâ, & in Scholâ communem.* Sed cum ipſemet conſcius ſibi ſit, hæc tituli libro præfigi facilius potuiſſe, quam tanto opere probari, & ad pompam dicta eſſe, vt fucum faciat incautis, nullis argumentis, ſolis paralogiſmis, ac verborum phaleris vrgeri & iactari: hinc ipſe & reliqui omnes rati Antiquitatem ſuæ cauſæ obeſſe plurimum, nihil fauere nouæ doctrinæ, à Nouitatis laude, & à recentiorum ſupra Antiquos commendatione, fidem ſibi faciendam eſſe putant.

Vnde Caramuel Theologiæ fundamentalis numero 197. *In materia morum*, inquit, *maioris facienda ſunt iuniorum opiniones, quam veterum: maioris omnino reſponſiones, quas dant Theologi conſcientia conſulti, quam quæ in libris ponuntur: maioris viuentium conſultationes, quam defunctorum.* Idque duobus Argumentis conatur euincere. Primum repetit à perpetuo conflictu corporis & animæ eóque vult animum fortiorem & liberiorem euadere, quò magis maceratur & debilitatur corpus: & cum pro comperto habeat, veteres maiores mole, & viribus robuſtiores fuiſſe; inde neceſſariò dicendum infert, *Iuniores ſubtilioribus ingeniis præditos, ac proinde Socrate, Platone, & Auguſtino fuiſſe & acutiores, & oculatiores Scotos, Molinas, Suarios, Vaſquios.* Aliud addit argumentum; eſto Veteres ingenio præſtent, aut æquent recentiores; non ſequi illis pares eſſe doctrinâ: *Quia viris magnis*, inquit, *ſucceſſimus, ſumuſque conceptuum ſelectiſſimorum hæredes: & dum omnes legimus, & audimus, etſi eſſemus ingenio ſuppares, doctiores dici deberemus.* Vnde concludit, *Hac ſatis in materiâ tam certâ.* Quaſi rem propoſitam, id eſt, præſtantiam ingenii & doctrinæ Recentiorum ſupra Antiquos, iis duobus Argumentis velut apertis demonſtrationibus confeciſſet.

Licet vero Caramuel præ omnibus effuſiſſimus ſit in nouitate laudandâ, obſeruat tamen Sinnichius illi præcecini ſſe Raynaudum diſcuſſione nouæ Libertatis parte 2. capite 4. vbi ita habet: *Scholaſtici poſteriores ſuprà ſenes intellexerunt; & pleraque omnia reiicienda eſſe agnouerunt, quæ anteriores probauerant. Primordia ſane incultiora eſſe tradit*

*dit Tertullianus, & ſcite Ægidius in eandem rem, poſteriores ſupra humeros priorum longius vident, ſicut Nanus ſi ſupra humeros gigantis attollatur: itaque poſteriores Theologi (vt facile eſt anteriorum inuentis addere) perſpexerunt, quæ prioribus illis probabantur, eſſe verè improbabilia.*

Theophili veſtigia preſſit Caramuel; & longè altius nouitios Scriptores ſupra primos attollit paſſim, præcipuè Epiſtolâ ad amicos Theologiæ Fundamentali, ex editione Francofordienſi præfixâ, vbi illos ſic compellat: *Veſtra ego ſcripta, aut exarata manu, aut Typis edita, quæque habere licuit, ſapientiſſimi viri, quotidie diligenter euoluo: & noſtro ſæculo gratulor, quod non habeat cur aureæ antiquitati inuideat.* In editione Francofordienſi ita proſequitur: *Intelligo priſcæ ætatis Hiſtorias, & admirabundus obſeruo, nullum ſæculum debere conferri cum noſtro: nam ſi ingeniorum numerum conſiderem; tot habet viros doctos hæc ætas, quot omnes præteritæ ſimul: ſi ingeniorum Eminentiam perpendam; fuiſſe olim in orbe litterario Theologos vo is ſuppares aut maiores, crediturus non ſum.*

Non repetam, quæ eruditiſſimus Sinnichius obſeruat, in hac recentiorum cum antiquis comparatione contra omne æquum, & etiam in ſcientias peccata & errata ſatis craſſa, quorum ſpecimen dat ex illâ præpoſterâ, & prorſus improbabili argumentatione, à perpetuo conflictu corporis & animi deſumptâ: vnde tanquam *omni certo certius*, infert nos Antiquis ſubtilioris ingenij, quod ſimus corpore macilentiores & breuiores. Inde ſane concluderetur, obtuſiſſimos omnium fuiſſe gigantes; & ex aduerſo acutiſſimos Pygmeos, *quorum tota acies pede non eſt altior vno.* Hinc obſeruet prudens Lector Caramuelis Iudicium de ſuis argumentis, cum iſtud adeo ineptum & ridiculum pro certiſſimo habeat. Vel enim ita ex animo cenſet, vel fingit: ſi hoc ſecundum aſſerat, fatetur ſe Sophiſtam agere; ſi primum obtendat (quod vix auſim credere) ipſe viderit, quid de ſuo Criterio poſt iſtud experimentum ſit nobis ſtatuendum.

Dices hoc argumentum per ſe infirmum fulciri ab altero validiore, quod repetitum eſt ab acceſſione hæreditaris Patrum nuperis inuentis factâ, quâ illis ſimus doctiores. Sed illa argumentatio eſt primâ debilior, pluraque continet falſa, & Ss. Patribus indecora. Credis-ne

illos ſcripſiſſe quidquid ſcirent? Vel ſcripta eorũ omnia ad manus noſtras perueniſſe? Vel quæ ſuperſunt nos legiſſe, aut capere, & in numerato habere? Non credo ita te ſuſfenum, & tibi fauere, vt hæc tria tibi perſuadeas: vt te, vt Neoticorum vllum Ss. Patribus eruditione ſuperiorem aut parem repures. Deinde Argumentum hoc eſt extra propoſitum: quia hæreditas Ss. Patrum ad eos pertinet, qui ab ipſis tradita illuſtrant, non ad illos, qui ipſis ignota, & noua cudunt,

Maioris momenti eſt altera obſeruatio. Caramuel poſt editionem Francofordienſem Theologiæ Fundamentalis, alteram Romæ adornauit; & ratus non admodũm placituram ſummo Pontifici, & Romanis Cenſoribus comparationem adeo iniquam, quâ recentiores Theologos Eccleſiæ Latinæ & Græcæ Patribus anteponebat; hanc verbis relatis ex Epiſtolâ ad amicos inſeruit periodum: *Nolo vos componere cum Eccleſiæ Doctoribus; illos videtur Deus exornaſſe prærogatiuis ſpecialibus, vt eſſent poſteris admirationi & Magiſterio. Præſcindo ergo à Gregoriis, Ambroſiis*, &c. *quibus cum viuentes non debeant componi; verto ad cæteros oculos, nec reperio quid valeat veſtra eruditioni, & ſapientiæ præferri.*

Non dubito quin repugnante ſtomacho editionem Francofordienſem correxerit, vt ſeruiret tempori, & ne Romam (vbi ſecundam editionem moliebatur) offenderet; cui maximo ſcandalo eſſet Auguſtinus ingenio & eruditione poſthabitus. Quod tamen ita apertè à ſe demonſtratum putabat Argumentis à corporis decremento, & augmento hæreditatis, vt concluſerit, hæc *ſatis in materiâ iam certâ*. Et quis de eius mente dubitet, cum Theologiæ Fundamentalis numero 1264. ſcripſerit? *Si abſit inuidia & præiudicium, tota Moralis Theologia noua eſt: quis enim negare audebit, eſſe hodie in Diana centenas opiniones probabiles, quæ Auguſtino & antiquis Eccleſiæ Patribus ignotæ.* Hinc excurrit in laudes Dianæ quaſi Alexicaci & Herculis Chriſtiani monſtrorum domitoris, & depulſoris malorum, quaſi alterius Chriſti Redemptoris & Agni, qui abſtulerit peccata mundi. *Ego*, inquit, *ingenium Dianæ, viri quidem doctiſſimi veneror: eius induſtriâ multas opiniones euaſiſſe probabiles, quæ antea non erant, inuidus ſit qui non affirmat.* Summa eſt noſtra infelicitas,

inuidiæ adſcribi, quod improbemus opiniones, quibus latè via reſeratur ad omnia ſcelerum & impietatum genera, ne polytheiſmo quidem excepto; quem ipſe Caramuel *homini ſua prudentia relicto*, non diſſimulat *probabilem eſſe*, ac proinde tutum, & ab omni culpâ, immunem. Certè ſi inuidiæ imputetur, hæc nos improbare; neſcio quis tandē legitimo dolori, & zelo diuinæ gloriæ locus ſit futurus.

Nec minus Diana in Caramuelem effuſarum laudum eſt prodigus, ſubinde *doctiſſimum & acutiſſimum* epithetis ad nauſeam iteratis compellat. Quid hâc mutuâ prædicatione oſtendunt? Nempe vt reciprocis laudibus à communi eruditorum ſenſu alienis, probabilitatem comparent & augeant, ſaltem quam vocant *extrinſecam & authenticam*; qualem aſſerit Caramuel Dianæ, epiſtolâ ad ipſum ſcripta his verbis: *Certiſſumus, tanto illius dogmata Theologorum firmari numero, vt quærenti, an hoc, aut illud liceat, ſufficiat reſpondere, Diana dixit*; Ita Caramuel. Hanc regulam ab illo conſtitutam reputo quandam eſſe fidei præuaricationem.

Vvendrochius Notâ 5. ad Epiſtolam quintam vitio vertit Reginaldo & Cellotio, quod vterque ſcripſerit, *Quæ circa fidem, emergunt difficultates, eas eſſe à veteribus hauriendas; quæ vero circa mores homine Chriſtiano dignos, à Nouitiis Scriptoribus.* Hanc enim controuerſiarum regulam ſtatui non potuiſſe citra contemptum SS. Patrum ac religionis perniciem, Vendrochius contendit: at excuſat Stubrockhius ſui inſtituti Authores, quod *Veteres, non Patres deſignarint*, quo nomine interpretatur Scholaſticos Veteres, quibus inconſultis, aut reclamantibus, nihil mali putat dirimi controuerſias de moribus; ſed reuerentius habet Ss. Patres, quos cenſet conſulendos ſemper, niſi forte dubitatio ſit de cenſuris, interdicto, aliiſque id genus minutioribus rebus, quarum vix vllum extat verbum apud Ss. Patres.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Sequendos SS. Patres Recentioribus poſt habititis.*

SEd his metis non ſe continet Caramuel, & ſicut probabilitatum regulis res omnes ambit, & complectitur, quæ ad mores & ad fidem pertinent, vbique etiam

cum de rebus religionis & ſalutis agitur, cenſet *Iuniores SS. Patribus, immo noua veteribus eſſe anteponenda.* Bono animo crediderim huiuſmodi nouis probabilitatibus indulgere hominibus à legis onere vtcumque leuandis: ſed timeo ne euentus ex animo non malo, peſſimus exiſtat, atque infœliciſſimus; tum ipſis authoribus, tum iis qui ſequuntur, clientibus: quia paſſim exclamant ſancti Patres *vitandam nouitatem, tenendam antiquitatem.* Cæleſtini Papæ paræneſim audio. Epiſt. 1. *Deſinat inceſſere nouitas vetuſtatem:* Sixti oraculum excipio Epiſt. 2. ad Ioan. Anthi. *Nihil vltra liceat nouitati, quia nihil adiici conuenit vetuſtati.* Hormiſdæ expoſtulationem timeo: Epiſt. 21. *Quid recentia cupitis, & priſca deſeritis?* Orthodoxorum vocem apud Hieronymum auſculto; Epiſt. ad Cteſiph. *Ita & nobis Maiores noſtri & illis ſui tradidere Maiores.* Audio paſſim ex Scriptura ore Dei commendatas *antiquas*: Hierem. 6. & 10. & tritas vias, ac nunquam *nouas*, niſi quas Chriſtus initiauit. Scio Victorin. lib. 3. miſcellan. c. 2. *Superbi ſpiritus eſſe & de ſeipſo præſumentis, docere Magiſtros, arguere Seniores, imperare Maioribus.* Nouitatum affectatores lego apud Nazianzenum, Orat. 21. Scepticos & Pyrrhones, id eſt dubitabundos vocari. Ab iis Patribus didici *proprium eſſe Chriſtianæ modeſtiæ & grauitatis, non ſua poſteris tradere, ſed à Maioribus accepta ſeruare.* Iis Sanctorum Patrum monitis & exemplis, quæ Sinnichius quaſi ſacræ Antiquitatis promuſcondus, profert in nouos iſtos dogmatum & probabilitatum cuſtores, ita commoueor & afficior, vt nullo nouitatis lenocinio, nullis applauſibus, quibus video nouas opiniones excipi, patiar me à viâ tritâ abduci, Et ſane ſi SS. Patrum leges & à nouitatibus ſectandis & probandis minime cohiberent, abſterrerer omnino impiorum lapſu & ruinâ. Illi ex Victorino in Benjam. Maiori l. 2. c. 2. *Patres ſimplicitatis arguebant, & ſecum natam, morituramque ſapientiam credebant,* & de ſuis ingeniis aliorumque cæcitate identidem cantilenas repetebant, quas recentiores frequenter in ore habent; nec ſaltem in ſpeciem videntur longè ab illorum ſenſu abeſſe, cum reputabant *ſibi fore laudabile, ſi quid contra antiquos ſaperent; & aliquid noui, vt inde periti viderentur, inuenirent.* Sed quis tandem fuit huiuſmodi conſiliorum exitus? Plane lamentabilis: nouitatis amor,

& nauſea vetuſtatis, ipſos cum ſuis clientibus & aſſeclis in errorum abrupta & præcipitia trauerſos egit.

Iis omnibus nihil commouentur hi quibuſcum diſputamus; quia putant extra rem eſſe, neque contra ſe poſſe vſurpari, niſi per ſummam iniuriam; quamuis odio antiquitatis, ſe nouitatis ſtudioſos, & in nouos Scriptores, in noua placita ſe affectos prodant, vel etiam videri velint. Sanè par erat Caramuelem æquius ferre, ſe ſuique ſimiles à Fagnano Nouatores dici; quandoquidem ita depereunt nouitatem, & contra monitum Lirinenſis, *non ſolum noue, ſed etiam noua dicunt.* Mirum eſt adeo abhorrere à nomine Nouatoris ſeu Nouitatis, & rei ipſius ardentiſſimo affectu flagrare. Videtur Caramuelis animus indolem reſipere Demophontis præfecti domus Alexandri Magni, de quo ferunt ad vmbram incaleſcere, ad ſolem ardentiſſimum frigere ſolitum: ita enim ipſe æſtuat, & ægerrime fert à D. Fagnano nomen à nouitate impoſitum, quam tamen depereat. Ego nolim illi dare vllam expoſtulandi cauſam quaſi Nouatorem traducam. Quæcunque retuli ex Patribus & Hæreticis, bene aut ſecùs facta dictaque, mihi ad cautelam aſſumpſi, aliis ad remedium, nullis, nec aduerſariis ad reprehenſionem; quaſi propius ab Hæreticorum quam SS. Patrum veſtigiis & imitatione abſint.

Sed ſi liceat controuerſiam noſtram metiri ipſiſmet Caramuelis principiis, pro quibus adeo acriter pugnat, nempe omne probabile licitum eſſe; illud vero conſtitui vnius aut alterius viri doctrinæ & integritatis famâ præſtantis: ſane probabiliſſimum erit, hoc arbitrario probabilitatum vſu nuper inducto præter, aut forte contra SS. Patrum mentem, qui tacent omnino ex Stubrochio, & ex aliis reclamant, illius authores commereri quidquid contra prophanas vocum nouitates dictum eſt: quandoquidem viri ſapientiſſimi ita cenſent; Fagnanus, Sinnichius, & tota Academia Louanienſis, ex qua nullus Profeſſor Caramuelis Theologiam primum Louanij editam probare voluit, vt refert Sinnichius §.4/0. quod omnes ſuſpectam haberent nouitatis, & contemptus antiquitatis compertam. Ergo probabilis opinio eſt, in illam cadere quæcumque collegimus de amore Nouitatis & nauſea Antiquitatis, atque ex vtroque capite, ingentibus malis & periculis eſſe obnoxiam.

Dices illos omnes Caramuelis accuſatores Ianſeniſmo laborare, ac proinde priuandos iure nouas opiniones tutas & probabiles condendi. Quid ſi reponamus magis illos à Ianſeniſmo, quam qui accuſant à Polytheiſmo (quem probabilem admittunt) abeſſe: Nullus erit finis accuſationum vtrinque probabilium, ac proinde belli vtrinque iuſti, vt vltrò citroque ſaluâ conſcientiâ, poſſint in ſe hæc regerere. Certe ſi nullum aliud abſurdum & incommodum exiſteret, ab illâ nouâ inuentione & molitione probabilitatum, quam licentia viris grauibus ſibi errores improperandi, aliqua veriſimili conſecutione ex illorum principiis deductos, exectanda plane eſſet huiuſmodi noua opinio tot calumniarum, tot iurgiorum origo.

Sed quidquid ſit, non videntur, quâ par eſt reuerentiâ SS. Patres habiti ab iis qui putant ſe præ illis eſſe audiendos de rebus grauiſſimis, quibus totius religionis ſumma continetur, qualis eſt Decalogi interpretatio, morum diſciplina, *&c.* Et ſi putent ad ſe non pertinere, quæ retulimus ex nouitatis amore, mala & pericula proficiſci (de quo nolim contendere) nihil habent quod recuſent hanc legem, *vt qui ſua à ſucceſſoribus deſiderat mandata ſeruari, deceſſoris ſui ſtatuta cuſtodiat*, & illam etiam, *vt qui ſeniores deſerunt, à iunioribus deſerantur.* Adeo tamen ab illâ æquitate abſunt, vt velint ſe à nobis reuerentius haberi, quam ipſi Ss. Patres habeant: permittant ſibi ab illorum placitis diſſentire; probabilibus ac tutis accenſeant, quæ illi periculoſa & improbabilia reputabant, & nos grauis reatus damnent, ſi à ſuis placitis nuperis recedamus. Peſſime illos habet confeſſarius ſeuerioris & antiquæ diſciplinæ tenax, vt illum peccati mortalis accuſent, ſi renuat abſoluere pœnitentem, aliquam è ſuis opinionibus ſecutum, quam contra Antiquorum mentem probabilem pronuntiarint. Ad me non pertinet ſtatuere, an quæ dicta ſunt à Ss Patribus contra prophanas vocum & opinionum Nouitates cadant in hos nuperos probabiliſtas: ab omni Cenſura abſtineo, abſit vt dicam fidem ab illis violari, vel ſalutem fidelium in graue diſcrimen adduci: hoc ipſi viderint. Liceat mihi caput iſtud his verbis concludere. Durius & iniquius videri, me non poſſe citra peccatum mortale non aſſentiri Dianæ & Caramueli, qui iubent abſoluere pœnitentem ſecutum opinionem, quam

nuper probabilem effecere. Deſidero plane in illis æquitatem, quod velint me plus vni Dianæ deferre, quam ne dicã Auguſtino, ſed omnibus etiam collectim Ss. Patribus; & damnationi æternæ obnoxium pronuncient, niſi relictâ antiquitate, in ſuam ſententiam, pedibus manibuſque eam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

*Suffragium quo Raynaudus omnia Laxitatum genera approbatione operis Tamburini ſua fecit, expenditur.*

NON ſatis fuit Theophilo ſuis ſcriptis nonnullas laxiores opiniones, & reliquarum ſemina perſpergere: ſed ſicut de Saulo obſeruat Auguſtinus, lapidantium Stephanum, veſtimenta ſeruaſſe, vt dum ab opere caſſabat, omnium manibus ſæuiret in Protomartyrem, ita Raynaudus ſuffragio operis Tamburini in Decalogum, quod auctas, exaggerataſque habet omnium Authorum liberiores & periculoſas opiniones, dum approbauit ſuas fecit, & veluti propria inuenta ſibi vindicauit. Quidam me ſtupor inuaſit, vbi encomium legi, quo librum ornat, & contuli cum aliquot capitibus quæ in illo continentur. Atque vt agnoſcas (Chriſtiane Lector) quodnam ſit illud opus Tamburini in Decalogum, quod poſt *accuratam Theologorum recognitionem, innuentibus maioribus, in Italiâ cuſum, dignum (ait) iterato cudi ob doctrinæ ſoliditatem, & in explicandis nodis conſcientiæ perſpicuitatem*; quis ſit Author quem cenſet *commendandum, non ſolum à doctrinæ ſoliditate, & res dubias exponendi in iis lucubrationibus dexteritate; ſed etiam quia bonis moribus in eiſdem exquiſi. è conſulitis* confer ipſemet has prædicationes, cum nonnullis opinionibus, ex eius Libro collectis, quas tibi ſubiicio expendendas.

PARAGRAPHVS PRIMVS.

*Notantur variæ laxitates Tamburini.*

IMPRIMIS omnimodam ſecuritatem aſſerit (lib. 1. in Decalog. cap. 3. §. 3.) *cuilibet opinioni etiam tenuiſſimæ probabilitatis*, quam ſequaris vnius Authoris ſuffragio fultus, *omiſſâ tutiori, communi, etiam in articulo mortis.* Præcepta Charitatis, Fidei, Spei, cultus Religionis, aliarum-

que virtutum, inter Chriſtianas præcipuarum, omnino tollit; aut quod perinde eſt, vim illis aufert, vel vnum actum amoris Dei per totam vitam exigendi, etiam inſtante morte: quod verbis expreſſis tempus & momentum non deſignent, quo illi actus ſint eliciendi, an vitæ Chriſtianæ primâ inſtitutione, an illius progreſſu, an ad finem. Et quam Chriſtus vult eſſe perpetuam, & nunquam interruptam ad Deum Patrem orationis neceſſitatem fere negat, & inter orandum liberam mentis euagationem permittit, etiam dum interſis ſacro, à quo eximit eos qui auidius lucro inhiant, quod illis periret, ſi ad miſſam accederent. Quid putas alia præcepta curaturum, qui parum penſi habet omnium maximum charitatis in Deum, orationis & cultus diuini?

A ieiunij lege eximit omnes artifices, & fere coniugatos. Officium colendi Patrem filiis remittit, ſi probabiliter putent matrem coniugij fidem non admodum ſanctè ſeruaſſe, & ſe ex adulterio potuiſſe naſci. Indulget etiam illis ius ineundi matrimonium cum diſpari, patre inconſulto & inuito. permittit vota paternæ mortis; vt vacuam hæreditatem adeant. Nec minus liberalis eſt in Reges, quam in priuatos: dat illis ius belli, ſi aliqua illis faueat probabilitas ex iure, in eum qui parem aut maiorem habet probabilitatem rei poſſeſſæ adiunctam. Habet etiam rationem ſubditorum: eximit illos à vectigali, cuius non habeant compertam euidenter æquitatem Non ſunt expertes eius liberalitatis & beneficiorum iudices. Quæ omnia profert ex inexhauſto probabilitatum theſauro & promptuario. Inde aſſerit illis ius rerum omnium, quarum lis apud ipſos mouetur, vt viſum fuerit abdicationis & adiudicationis; quam vendere quid vetat, cum ſit gratuita & arbitraria? Qui adeo largus eſt in iudices, non eſt parcus in fures & in reos; permittit inſtante graui neceſſitate, cuique non ſolum propria occultare, & ſubducere bono publico, ſed etiam aliena ſubripere. Si reum vitæ & carceris tædeat, poteſt illo authore ſibi falſum crimen imponere morte multandum. Poteſt idem in teſtem iniquum, idque citra omnem iniuſtitiam, imo citra culpam mortalem & forte etiam venialem.

## PARAGRAPHVS SECVNDVS.

*Refelluntur hæ opiniones variis teſtimoniis & argumentis.*

HÆc ex multis ac pœne infinitis pauca collegi, vt iudicet Lector an Tamburini opus, his & ſimilibus dogmatibus refertum, commereatur illud Theophili elogium, *Tamburinum bonis moribus in ſuis opuſculis exquiſitè conſuluiſſe.* Ego ſane ſi ita de abdicatis, aut ad minus diminutis diuinæ legis præcipuis partibus ſentirem, aut ſcriberem; vererer illam ex Scriptura ſententiam, *Væ qui dicitis bonum malum*; magiſque aſſentior libello ſupplici à Curatis Pariſienſibus, Vicariis Archiepiſcopi generalibus porrecto in Tamburinum, quam Theophili encomio editioni Lugdunenſi addito, vel Epiſtolæ operis dedicatoriæ ex Belgicâ editione, quæ ita habet, *Sacros Catholicæ fidei Inquiſitores Siciliæ & Italiæ reddidiſſe iſtas Tamburini Lucubrationes à Cauillatorum maledicendi libidine ſecuras.*

Non facile crediderim huiuſmodi lucubrationes examen Inquiſitorum ſeuerum ſubiiſſe, nec forte ad illud vocatas: ſed id eâdem fide dici, quâ in illâ editione Belgicâ, id eſt tertiâ poſt Italam & Gallicam, appoſitum eſt in programmate operis, *nunc primum in lucem datur.* Multo minus concedam eos cauillatorum nomen mereri, aut maledicendi libidine agi, quibus diſplicent relatæ opiniones, adeò à ſenſu totius Eccleſiæ, ab æquitate humanâ, & à reuerentiâ in legem diuinam alienæ; vt ex illis Curatis vnus doctiſſimus, in illas librum meditaretur titulo Antidecalogi, cum hoc verſu, *Tempus faciendi, Domine, diſſipauerunt legem tuam.* Nec Inquiſitoribus Siciliæ & Italiæ (quorum ſuffragium commentitium cenſeo) hi Curati pietatis, eruditionis, prudentiæ, integritatis opinione, inferiores ſunt; vt ex vera iſtorum expoſtulatione, grauiſſima nota non inuratur, & illi commendatio accedat ex Inquiſitorum ſuffragio, quos non dubito in illius patrocinium contra ſuam mentem aduocari. Quod ad Curatos Pariſienſes attinet, ſæpe miratus ſum præter dotes iam à me obſeruatas, communem omnibus vitæ innocentiſſimæ rationem, & quam ſibi conciliarunt omnium Ordinum reuerentiam; vt illorum conſeſſum dixeris habere aliquid illius maieſtatis quæ reſplendet in Conciliis,

Ego ſoleo dicere, id Pariſiis Curatos eſſe, quod Romæ Cardinales; & ne quem offendat adeo diſparium graduum collatio; duo obſeruer velim, à nonnullis vere dictum, *Lutetiam pietatis, ſicut Romam fidei formæ nomen mereri*: & hanc gloriam Curatorum ſollicitudine, exemplo comparatam Lutetiæ: deinde Cardinales olim Cleri Romani præfectos Parochiis, vnde illis titulus adhæret, quaſi inde in eam euaſerint amplitudinem orbi Chriſtiano parem, à Parochiis Romanis natam, quibus Curati noſtri Pariſiis pro dignitate præſunt, tanta populorum multitudine, eo fructu, eâ denique reuerentiâ, vt nihil in ipſis niſi ſupremus ille ſacerdotij apex deſideretur.

Quid ſapientiſſimi viri ſupra omnem noſtram commendationem poſiti, cenſent de opere Tamburini, tot Encomiis ornato? Secus plane de illo ſtatuunt ſuo illo libello ſupplici, quo grauiſſimè conqueruntur per ſuam contumaciam illudi ſupremæ Eccleſiæ Authoritati. Nam cum ipſimet efflagitarint, & tandem obtinuerint prohiberi librum, cui titulus *Apologia Caſuiſtarum*, fruſtra fore monent tot Epiſcoporum Cenſuras, & Facultatis Pariſienſis, ſummique Pontificis decreta, quæ perniciosiſſimos errores, quibus ſcatet ille liber, damnarunt, ſi pari audaciâ liceat eoſdem errores euulgare; & mutatis Authorum nominibus interpolare. Id vero eueniſſe editione Tamburini operis in Decalogum Lugduni factâ, cuius plura exemplaria Pariſios delata ſunt; nec ſolùm damnatos Apologiæ errores eo libro contentos propugnari, ſed addi atrociores, qui adeo ab omni æquitate, & pietatis ſenſu abhorreant, vt vnus videatur ſcopus huic Authori conſtitutus, nempe comprobare in quam cæcitatem deuenire poſſit mens humana, vbi relicto fidei ac traditionis lumine ac tramite, ſuis ſe ſe permiſerit cogitationibus abripi. Conqueruntur non partem Religionis eo opere laceſſitam, ſed totam funditus euerti; & hominis Chriſtiani, qui ſibi Deoque intus viuit, quæ foris cum hominibus agit officia charitatis & iuſtitiæ, euigorari & profligari. Præcepta fidei, ſpei, amoris & cultus diuini vanis interpretationibus eludi & elidi, & præceptorum omnium maximum charitatis in Deum, quæ legis nouæ plenitudo eſt, qua ſimus Dei cultores in ſpiritu & veritate, ita explicari, eóque deduci vt vix vnquam vrgeat, & illi locus ſit; atque

ita vt omnes, à Deo amando, id eſt à lege omnium ſanctiſſimâ, fœliciſſimâ, neceſſariâ, magiſque diſpenſationis neſciâ & impatiente, immunes totam vitam peragant. Nec melius conſultum eſſe iuſtitiæ & ſocietati humanæ, cuius vincula dirupta ſunt, & pacem, concordiam, familiarum tranquillitatem, opportunam & obnoxiam eſſe homicidiis, calumniis, periuriis, furtis, diſparibus & illegitimis coniugiis, quæ omnia diuerſis nominibus honeſtantur & excuſantur. Illudi etiam legibus Eccleſiaſticis; his maxime quibus ieiunia inſtituuntur, argutiis pudendis & ridiculis. Denique principia conſtitui iis corruptelis inducendis & excuſandis; quæ adeo latè pateant, vt nullum ſit ſcelerum genus adeo inſolens & horrendum, quod his regulis defendi & honeſtari nequeat. Quare vt moderatius quam ferat rei atrocitas, loquantur, veriſſime pronunciant, huiuſmodi Ethicem tanto ſtudio per totum orbem ſparſam, minime Chriſtianam eſſe: quandoquidem hominis Chriſtiani bonam mentem extinguit: nec Hebræam ac Phariſaicam, cum procul abijciat, quam Iudæi ſummè colebant, legis litteram & externi hominis probitatem, quam Phariſæi præferebant: nec debere Philoſophicam & Humanam dici; cum infenſa ſit æquitati naturali, fidei humanæ, & ſenſui communi, quibus Philoſophia humana vt certis regulis adhæret: nec ciuilem aut politicam eſſe cenſendam; cum ſocietatis humanæ fundamenta conuellat: & quæ huiuſmodi Ethicam admittent regna & imperia, breui depulsâ omni lege & fide, mutuis ciuium odiis, fraudibus, & cædibus, ſint peritura: quare nullum aliud ſupereſſe quo nuncupetur nomen, quam illud Iacobi; *non eſt iſta ſapientia deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis.*

## PARAGRAPHVS TERTIVS.

### *Corruptus à Tamburino probabilitatis vſus.*

HÆc Curati Pariſienſes de opere Tamburini ſuo libello ſupplici à triginta ipſorum, ſuo aliorumque nomine porrecto & ſubſcripto. Sane horum fere ſinguli, ne dicam omnes collectim ſecundum Tamburini principia poſſent opinionem probabilem & tutam facere: quia omnes doctiſſimi, & ex illis plures Doctores Academiæ Pariſienſis, & quod caput eſt, illis non ſolum facultas & Epiſcopi aſſenſere, ſed etiam ſummus Pontifex ſua conſtitu-

tione damnauit Apologiam, quæ multo cautiùs, minuſque licenter agit quam Tamburinus. Quod facile agnoſces (Chriſtiane Lector) ex ſynopſi, & breui atque accuratâ tabellâ, quam ſubiicio de probabilitatum vſu primùm ipſius Tamburini verbis, ne videar quidquam illi imponere: quibus deinde meas obſeruationes addam.

Ille itaque libro 1. in Decalogum c. 3. ſuæ Theologiæ hoc fundamentum & principium immotum ponit, vnde cætera conſequuntur. *Qui aliquid operatur motus ex opinione probabili, bene operatur & ſine peccato: quia,* inquit, *in humanis, vt quis cum prudentiâ, quæ eſt certa regula actionum, operetur, non niſi probabilitas neceſſario requiritur. Quod ita certum eſt,* inquit, *& ita à Doctoribus comprobatum, vt noſtrâ diſcuſſione non indigeat.* Quò verò hæc probabilitatum vis pertineat, explicat ſequentibus verbis. *Poſſe tutò & prudenter agi probabilitate quacunque, ſiue intrinſeca & rationali ab argumentis petita, ſiue extrinſeca & authentica ab vno authore contra innumeros: & quamtumuis tenuis ſit huiuſmodi probabilitas, modo à probabilitatis finibus non exeat, poſſe prudenter eligi, etiam probabiliore relicta, etiam omiſſa tutiore, etiam communi, etiam in articulo mortis.*

Inde vides, erudite Lector, quò tandem Tamburinus promouerit probabilitatũ iura; & nullum Theologorum ſaltem è Societate probabilitatis leges extra omnes nedũ veritatis, ſed etiam ſimilitudininis veri fines, periculoſiùs laxaſſe. Memini me legiſſe eruditum opuſculum vnius Ieſuitæ, quod vellem modò habere ad manum; quia multis exemplis quod ago demonſtrat, probabilitatis vſum, ab externis, ſeu antiquis, ſeu recentioribus Theologis traditum, à Patribus Societatis intra certos terminos cohibitum, multiſq; remediis munitum; quo, ſi quid eſſet peccati aut veneni, remouerent. Ita eſt: ſed ſtat contra Tamburinus nec his reſtrictionibus acquieſcit, & vt paucis nedum iſtius Authoris, ſed omnium fere qui de hac re ſcripſerunt, mentem variaſque ſententias aperiam, ſubiicio ſcalam à Tamburino, verbis ex illo relatis confectam: quò verò deducat, an ſurſum ad Deum, an deorſum ad caſum, vbi tuis oculis ſubiecero, penès te iudicium eſto, erudite Lector.

Cum motus ratio tota conſtet variis, receſſus ab vno termino, & ad alterum acceſſus, gradibus; octo diſtinguimus in eo quem facit Tamburinus progreſſu à ſeueriori opinione deſerendâ, ad laxiorem & benigniorem, quam

conſulit amplectendam. Ita enim certum putat, vt nullâ ipſius diſcuſſione indigeat, è duabus opinionibus probabilibus inter ſe pugnantibus de rebus quibuſcumque (nihil enim excipit) ad ſalutem pertinentibus, ſeu ex præcepti neceſſitate, ſeu medij, eam quæ pro lege pugnat, poſtponi poſſe alteri, quæ fauet commodo & voluptati. Sed id obſeruari velim, receſſum ab opinione, quæ fauet legi & ſaluti, quatuor gradibus; & totidem, acceſſum ad aduerſam, atque ex his omnibus tandem ſcalam confici; quo vero illâ eatur, nolim dicere: id ſolum aſſero in eâ octo gradibus extruendâ à ſuis etiam diſſentire Aduerſarium.

Comitolius (l. 1. q. 15.) omnium Societatis ſcriptorum hac in re ſeueriſſimus, & antiquitatis tenax, atque eo fortè nomine minus gratus, & raro ab aliis eiuſdem inſtituti laudatus & citatus, quamuis Doctiſſimus, in opinionum probabilium conflictu, nunquã patitur vt recedamus à ſententiâ, quæ ſtat pro lege, quæ vna illi tuta eſt. Suares to. 4. diſp. 26 ſect. 6. à Comitolio differt vno tantum gradu, vult illius ſententiam valere de opinione quæ ſtet pro lege ſemper ſeruandâ, ſi ſanciat res neceſſarias ad ſalutem efficaciâ medij & cauſæ. Alij etiam è Societate id concedunt, ſi opinio tuta quæ fauet rebus ex vtroq; capite medij & præcepti ad ſalutem neceſſariis, ſit probabilior & communior, id eſt firmioribus argumentis, majori numero Doctorum vincat opinionem, quæ ſtat pro libertate & commodo. Tandem Sanches (l 1. in decal. c. 10.) credit, ſi in toto vitæ decurſu ſectanda ſit hæc ſententia, verſanti ad minus, in articulo mortis eſſe eligendam, ne de æternitate periclitetur.

Quid ad hæc Tamburinus? nihil iſtos ſui inſtituti authores moratur: vno audaci & præcipiti ſaltu tranſilit hos quatuor gradus ab illis accuratè conſtitutos; & veluti aggeres, ad legis & ſalutis defenſionem oppoſitos, hominum cupiditatibus, vno impetu amolitur & deturbat. Maxime illi diſplicet moroſitas Comitolij, qui ſolam opinionem quæ pro lege ſtat tutam cenſet, nec poſſe deſeri, & aduerſam quamvis paris aut maioris probabilitatis eligi ſine peccato. Suaris prudentiam improbat, quod non patiatur relinqui opinionem, quæ conſulit mediis ad ſalutem inſtitutis. Sed non dubito quin rideat Sanchez, quaſi ignauum & meticuloſum, quod morituris imponat onus tutiorem ſententiam eligendi à qua ſanos exemerat: quare ſecuritatem pollicetur (quidquid alij minentur) iis qui deſerunt

opinionem pro lege ſtantem, *etiam tutiorem, etiam probabiliorem, etiam communiorem*, *etiam in articulo mortis.* En Lector, quod promiſeram; partem ſcalæ, ſeu receſſum ab opinione, quæ fauet ſaluti diſtinctum quatnor gradibus. Totidem conficitur acceſſus ad opinionem aduerſam legi, quæ cupiditati & libertati indulgeat: nullius peccati vmbram ſubeſſe contendit, ſi abiectâ priore hanc ſequaris: quo vero gradu probabilem liceat ſequi? omnium minimo: non vtraque probabilitate, ſed alterâ, vel extrinſecâ ab vno Authore contra innumeros, vel intrinſecâ ab aliquo argumento *tenuiſſimæ probabilitatis*, quæ rem nec certo, nec euidenter (vt aliqui putant) ſed probabiliter tantum probabilem faciat.

Quis non obſtupeſcat, iſta doceri tantâ fiduciâ & aſſeueratione, vt Tamburinus nihil dubitet certiora aſſerere, quam vt ſuâ diſcuſſione indigeant? & habuiſſe laudatorem, qui ſcripſerit eâ ſuæ Theologiæ Baſi exquiſitè Tamburinum bonis moribus conſuluiſſe? Non puto iſtis elogiis ſubſcripturos Stubrochium & P. Fabri eruditos & diſcretos Societatis Theologos, qui hac de re agunt tantâ ſenſus & ſtili cognatione, vt credam eſſe eundem Authorem, aut vnum alteri accommodaſſe, quæ ſcripſit. Illi itaque longiſſime abſunt à Tamburini licentiâ. Quinque opinionum probabilium claſſes diſtingunt: duas attingo, quæ ad rem noſtram pertinent; opinionum ſpeculatiuè, non practice, aut vtrâque ratione probabilium; vel (quod in idem recidit) probabiliter, non certo, vel certo etiam probabilium. Hanc vero quam vocent *compertam & prudentem probabilitatem*, ſolamque tutam, non aſciſcunt ab vno tantum probabilitatis extrinſecæ, ſeu authenticæ, Authore aſſertæ, ſed ab intrinſeca & rationali quæ argumentis & patronorum numero vincat aut fere æquet probabilitatem opinionis pro lege ſtantis, aut vtcumque certo ad illam accedat. Sed Tamburinus longe liberalior aut generoſior has diſtinctionum tricas ſemouet: ſecuritatem à peccato & à damnatione pollicetur, ſecutis opinionem extrinſecè, aut intrinſecè diſiunctim, non certo, ſed tantum probabiliter probabilem, & vno verbo *tenuiſſimæ probabilitatis.* Ne mireris Lector, Tamburinum à cæteris omnibus in ſuâ probabilitate conſtituendâ diſſentire, cum nec ſecum conueniat. Nullum eſt certius falſi argumentum, quam à ſeipſo diſſenſus. Non caret hoc vitio Tamburi-

nus, & cum fere omnes deſeruerit, ſibi ipſi repugnat: vt inde agnoſcant omnes, quam periculoſum ſit hunc ducem ſequi. Audiſti ad ſecuritatem conſcientiæ requirere probabilitatem opinionis ab extrinſeco tantum, & ab Authore, vel ab intrinſeco & argumentis. Sed quaſi huius doctrinæ illum pœniteret, vtramque permiſcet probabilitatem, dum reſpondet l. 5. c. 3. §. 3. ad illud quæſitum, an authoritas vnius Doctoris ſufficiat ad probabilitatem tutam. Reſpondet inquam *vnum ſufficere contra innumeros, ſi doctus ſit, rem ex profeſſo tractet, firmam rationem pro ſe habeat, nec appareat contra ipſum aliquid conuincens.* Atqui hæc omnia ad probabilitatem intrinſecam pertinent: niſi velis Tamburinum ſecum conciliare, quod hæc omnia quæ refert neceſſaria Doctori ad faciendam probabilitatem probabiliter tantũ, non certo ſcias, hoc ipſo quod prodeāt ab homine cõmuni opinione docto, & accurato, quãuis hæc omnia dubio populi rumore ſparſa ſint.

Atque huic fundamento adſtruit, & inde quaſi à principio immoto deducit quæcunque ex illo retulimus, nempe ſatis eſſe *tenuiſsimam probabilitatem extrinſecam aut intrinſecam*, vt aſſerat nullum dari præceptum ſingulare fidei, ſpei, charitatis, & ſi quod admittatur nullum adſtringere ad amorem Dei eliciendum; quod expreſſis verbis non deſignet tempus, quo amandus ſit Deus. Vnde generatim hoc tenuiſſimæ aut potius nullius probabilitatis, ſed manifeſtæ falſitatis compertum ſtatuit principium, *nullum præceptum obligare, niſi ſit determinatum*: cum enim non poſſit, vt indeterminatum exire in executionem, non cenſetur practicè eſſe completum. Quod ſi obtineat principium, actum eſt etiam de primo ſecundæ tabulæ præcepto, impoſito filiis honorandi parentes, ſeruis dominos colendi; cum deſit ſicut præcepto charitatis temporis deſignatio. Ex eadem *tenuiſsima probabilitate*, eximit filios ab obſequio in parentes, ſi ſuſpectæ matres fuerint caſtitatis, & regibus ius belli in eos, qui præter poſſeſſionis, probabilitatis etiam iure vincunt.

## PARAGRAPHVS QVARTVS.

## *Tamburini tenuiſſima probabilitas impugnatur.*

SED quid non neceſſario deducas ex illa *tenuiſsima probabilitate*? nec immerito Sinnichius §. 353. contendit

non longè abeſſe ab errore Libertinorum, atque illi reuehendo aditum pandere. Illi cenſent, *ſolâ humanâ opinione differre negotia bona & mala, cum quis aliquod facinus exultante perpetrauerit audaciâ, velut credens ſe ex fide facere, quod male facit, euadere culpam, denique nihil eſſe peccatum, niſi eorum opinione, qui ſe peccare putant.* Non arbitror iis, qui ita comparati ſunt, deeſſe probabilitatem ad minus *tenuem, quæ non exeat à finibus probabilitatis*, quam tutiſſimam tradit Tamburinus.

Sed validius hoc probari poteſt argumento, quod iam bis contra Caramuelem intorſi, & nunc iterum ſub hac forma inſtruo. Vel tuam *de probabilitate tenuiſſimâ* regulam, cum nihil contra appareat conuincens & euidens, vis inducere, nullâ exceptâ materiâ, vel cenſes intra certos aliquos fines cohibendam: ſi primùm aſſeras, omnem fidem, religionem, probitatem euertis, & Libertinorum errores inuehis: ſi tantâ impietate deterritus ad alteram partem confugias, nempe huic doctrinæ metas præfigendas, tuam ipſe regulam euertis. Ergo omnino abiicienda & improbanda eſt, vno ex iis capitibus, quod ſibi, vel omnibus probatis legibus aduerſetur.

Probatur prima pars argumenti, ſi *probabilitas* etiam *tenuiſsima*, nullâ exceptâ materiâ, niſi cum affulget euidentia veritatis conuincens, ſit licita humanarum actionum regula, expers omnis peccati aut periculi ſalutis; Ergo liberum erit cuique opinari vt libuerit de immortalitate animæ, de poſthumâ & æternâ fœlicitate aut pœnâ, ac ſubinde de virtutibus ac vitiis, quibus alteram illarum ſortem conſequimur. Liberum erit quod placuerit ſentire de mundi origine æternâ, aut temporaria, an creatione, an aliunde exiſtat, & de aliis denique religionis & fidei fundamentis. Hæc vero adeo execranda conſecutio neceſſaria eſt, ſi ad licitum aſſenſum ſufficiat *quæcumque probabilitas* etiam *tenuiſsima*, & euidentia abſit, quæ mentem conuincat. Atqui in iis omnibus à me numeratis, hinc inde graues, & quæ vix ſolui poſſint difficultates occurrunt, nihil euincens aut conuincens in alterutram partem: Ergo liberum erit & tutum opinari quidquid placuerit, cum nulli parti ſubſit euidentia conuincens, & omni-

bus

bus adſit aliqua probabilitas, ex inſuperabilibus argumentis, quæ, dum partem vnam impugnant, alteram dubiam & probabilem faciunt: Ergo ex hac regulâ inducitur Pyrrhoniſmus, Chriſtiana fides, Religio & probitas funditùs euertuntur.

Si dicas immortalitatem animæ, libertatis noſtræ cum diuinâ præſcientiâ,& diuinæ cum eius immutabilitate concordiam, aliaque id genus fidei myſteria demonſtrari ita euidenter, vt ratio conuincatur, & nulla poſſit ſolutio intra probabilitatis fines occurrere; vt Theophili verbis vtar, ludibrium omnibus doctis, immo cenſuram Iudicibus Eccleſiæ debes: & magnam de te expectationem excitares apud omnes, ſi res ſaltem quæ ad ordinem naturæ pertinent (qualis eſt immortalitas animæ, creatio mundi) ſuſciperes demonſtrandas, & melius quam tuo in Decalogum opere, de Republicâ Chriſtianâ mereteris, ſi apertis argumentis rem propoſitam conficeres. Ergo dum à te expectatur illud opus, patere nos agnoſcere rationes quibus creatio mundi, libertas increata, & noſtræ cum præſcientiâ diuinâ conſenſio impugnantur; non carere probabilitate extrinſecâ à tot ſubtiliſſimis Philoſophis, & intrinſecâ à tot difficultatibus inſuparabilibus; quandiu euidentia conuincens tuo ingenio aduocanda defuerit.

Quod ſi non audeas hoc polliceri, ſicut nec potes præſtare, nec aliunde tam immane & horrendum ſcelus queas admittere, de his rebus quod libuerit opinandi licentiam citrà vllum ſalutis aut peccati periculum: dum à te expectamus, vel nouam probabilitatis definitionem, vel metas, quibus tutum à periculoſo, honeſtum ab illegitimo ſecernas, interim ſtatuimus, aliiſque conſulimus à tuis placitis, quaſi à periculoſo morbo fugere, & remediis nos munimus: quandiu ſcilicet inter legem & libertatem, inter neceſſaria ad ſalutem & commodum fuerit opinionum pugna, ſeu quod idem eſt vtrinque probabilitas, ſtandum pro lege, pro ſalute, pro immortalitate animæ, pro vnitate, exiſtentiâ & prouidentiâ numinis: Quia inde nullum creari poteſt malum aut periculum, quod impendet, ſi aduerſæ parti adhæreas. Id verò non ſolum certiſſimum, ſed etiam ex prudentiæ humanæ legibus euidentiſſimum eſſe contendimus, in dubiis, ſeu controuerſis, quæ ad praxim ſeu ſalutem ſpectant, tutiorem partem eſſe anteponen-

dam, id eſt opinionum inter ſe pugnantium eam eſſe eligendam, quæ ſtet pro lege & ſalute, cui nulla ſubeſſe poſſit peccati & damnationis quæcunque formido, ſeu formalem, ſeu objectiuam voces cum Caramuele, quæ nunquam poteſt ab aduersâ opinione abſtergi. At ſi id contendas à te factum, & omnem ſecuritatem valide aſſertam, opinionibus quæ probabiliter ſtant pro libertate contra præcepta charitatis, iuſtitiæ, *&c.* à te exigent Athei & Hæretici omnes, vt permittas ſibi communi tecum iure viuere & opinari; donec à te demonſtrata fuerit quam negant, immortalitas animæ, & mundi creatio, aut metire tuas opiniones noſtrâ regulâ; in dubiis tutiorem partem eligendam, vt ſis illis exemplo: neque enim potes cohibere illorum opinandi licentiam, niſi vel rei euidentiâ, quam fruſtrà tentares, vel noſtro principio quod in dubiis & probabilibus, *&c.*

Duo ad calcem huius diſputationis obſeruari velim, quæ vim noſtri argumenti augent, & totam diſputationem abſoluunt. Primum, ſi obtineat Regula Tamburini, ex quacunque opinione probabili nos bene agere, & ſine peccato operari; omnes Atheos & Impios apud Deum excuſari. Vbi enim ſoluta à corpore anima ante diuinum tribunal ſtabit, conteſtari poterit, ſe nihil egiſſe, nihil opinatam fuiſſe, quod à probabilitatis regulâ recederet, aut ab ipſius exierit finibus; quandoquidem nihil vnquam legerit aut audiuerit, quo conuinceretur, ſe poſt mortem corporis, ſuperſtitem fore, & ſibi de anteactâ vitâ rationem eſſe reddendam. Ergo niſi velis omnes impios inſontes eſſe apud Deum, omnino damnanda eſt regula *tenuiſſimæ probabilitatis*, & ſancienda altera, *in dubiis & controuerſis ſtandum pro lege & ſalute.* Addo alterum ſumme obſeruandum, ipſoſmet Atheos & Impios diffidere huic Tamburini regulæ, & multo ſeueriorem diſciplinam à ſe exigere, quàm patiatur, aut exigat illa *probabilitas tenuiſsima*, quæ ſufficiat amouendis omnibus virtutum officiis. Huius noſtræ obſeruationis duo repeti poſſunt ex ſuperioribus exempla. Primum ipſa præfatione dedimus Socinianorum, qui licet ingenij habenas laxent quoad partem ſcripturæ Theoricam & omnia quæ fide creduntur myſteria, rationi humanæ accommodent; ſeueriores tamen ſunt præceptorum Euangelij Interpretes & exactores. Aliud

exemplum ſuppeditat Epicurus, quem Seneca agnoſcit auſteriſſimum morum præceptorem, & multis ex illo probat relatis ſententiis, quæ parùm à ſeueritate Euangelij abſunt; qualis eſt iſta *honeſta res eſt læta paupertas*, & altera illi ſenſu non diſſimilis, *vis fieri diues, cupiditatibus eſt detrahendum, non diuitiis addendum*: hic tamen ſeueræ voluptatis ex virtute Magiſter, ſummam in opinando libertatem vſurpauit, ſuiſque conceſſit. Tertium addam exemplum ex Carteſio, qui nouam Philoſophiam inducturus, vel potius antiquatam Leucippi & Democriti interpolaturus, monet ad inquirendam veritatem, præiudicatas omnes opiniones eſſe abiiciendas, nec vllam ſuſcipiendam, niſi priùs experimento & ratione comprobatam. Sed non patitur hanc tentandam inquiſitionem de iis, quæ ad colenda & implenda vitæ humanæ officia pertinent, licet de his, nihilo minus quàm de rebus Phyſicis in vtramque partem probabiliter diſputare poſſis.

At contra recentiores ordine omnino præpoſtero, inconcuſſa eſſe volunt dogmata, quæ ad ſpeculationem pertinent: quæ vero ad vitam probe inſtituendam conferunt, de quibus *ipſa dubitatio*, vt inquit Cicero, *ſignificationem habet iniuriæ*, ſuis diſputationibus fere labefactant. Neque ſe tutos credant ab hac accuſatione, ſi dicant ſe fidei & religionis fundamenta indubitata habere, nec regulis probabilitatum ſubiicere. Sed non aduertunt, quæ immota vellent, conuelli ipſorum principiis: nec quod religioni infligunt vulnus, illorum induſtria curari. Non eſt noſtræ facultatis, quam ſemel aperuimus viam latiorem ad vſum probabilitatum legitimum, occludere, vel arctare, ne prorumpat morum licentia & impietas. Diſplicet illis principium de re morali certiſſimum *in dubiis & controuerſis tutiorem partem eſſe eligendam*. id eſt ſtandum pro honeſto & officio, pro lege, cum conſulit præceptis & mediis ad ſalutem. Hoc vno principio poſſunt ad bonam mentem reuocari ipſimet Athei, qui de rebus omnibus dubitant, eritque magis in promptu, huius principij vim & neceſſarium aſſenſum aperire, quam de rebus occultiſſimis aliquid euidens, quod conuincat, afferre: vbi ergo hoc principium, quo vno cohiberi poteſt opinionum & morum licentia, remouiſti tanquam durum, impoſſibile, &c. omnia peſſum eunt, omnia dubitationibus opportuna ſunt,

idque certiſſime aſſeto, magis pronum fore Atheo myſteriâ fidei negare & Decalogum omnino tollere, quàm Tamburino aſſerere, nullum amoris Dei, fidei & ſpei præceptum ſingulare admitti; vel ſi quod detur, poſſe à natiuitate iuſtificatum baptiſmo, totam vitam tranſigere ab iis præceptis immunem, etiam ipſo mortis articulo. Sed de his ſatis.

### Articvlvs Tertivs.

### *An licita ſint æquiuocationes, & reſtrictiones mentales.*

E Quatuor controuerſiis cum Theophilo inſtitutis, ſupereſt vltima de vſu æquiuocationum & reſtrictionum mentalium, non aliena à ſuſcepta diſputatione, cùm ſit vel appendix ad probabilitatum regulas, vel ex illis corollarium. Certum enim eſt, te æquiuocationes & reſtrictiones mentales permiſſurum, aut vſurpaturum vt innoxias, aut habiturum vt mendacij ſuſpectas & compertas, prout de probabilitatum vſu inſederit ſententia ſeuerior, aut laxior. Imo quod mirere, Caramuel laxonum omnium laxiſſimus, cui probabilitas eſt *veritas* (vt loquitur) *virtualis, & omnimoda ſecuritas*, huiuſmodi reſtrictiones mentales in totum damnat; & Theologiæ fundamentalis numero 1281. neruoſiſſime refellit his verbis: *Eſt mihi innata auerſio contra reſtrictiones mentales, Si enim continentur intra terminos pietatis & ſinceritatis, neceſſaria non ſunt: nam omnia, quæ ipſa præſtare poſſunt, præſtabunt conſignificantes circunſtantiæ.* Sicut cum Chriſtum Apoſtoli, quâ Patris Æterni legatum interrogant, quo tempore futurum ſit Iudicium & mundi excidium, reſpondet ſe neſcire, nempe quâ Patris legatum, à quo eſt illi præſcriptum multa ſuo nomine homines docere, tacito tempore Iudicij, quod nihil referret, plurimum noceret ad ſalutem hominum id reſcire: atque id ſatis circunſtantiæ interpretabantur, eo ſenſu, Chriſtum aliàs omniſcium, ſe neſcire eſſe profeſſum. Eadem etiam ſinceritate, nullâ aduocatâ ad fraudem reſtrictione mentali, legatus Principis, à Rege ad quem mittitur, rogatus, ad quid, ille cuius venit nomine, & in quem paret bellum, licet totius rei conſcius ſit, illæsâ in-

genuitate dicere poteſt ſe ignorare. Eadem lege reus à iudice quæſitus de crimine occulto, cuius nec ſemiplenam, nec vllam habet probationem, nec ſubinde inquirendi facultatem, reſpondere poteſt ſe eo crimine non teneri. *Quodſi tales dicantur* (proſequitur Caramuel) *vt etiam ibi admittendæ ſint, vbi deſunt circunſtantiæ ſignificantes (ignoſcant mihi earumdem Authores & propugnatores) tollunt humanam ſocietatem, & tanquam peſtiferæ damnandæ ſunt: quoniam ſemel admiſſæ aperiunt omni mendacio & omni periurio viam; & tota differen ia in eo erit, vt quod heri vocabatur mendacium, naturam & malitiam non mutet, ſed nomen: itavt hodie iubeatur reſtrictio mentalis nominari. Quod eſt virus condire ſacchara, & ſcelus ſpecie virtutis colorare.*

Quis iſta non miretur à Caramuele ſcripta in commilitones, & ſocios Belli, pro opinionum probabilitatibus? Cui reſtrictiones mentales futuræ non ſunt execrandæ, cùm eis Caramuel innato odio aduerſetur? Hoc vno loco vir doctiſſimus aperuit, quà eſſet indole, nempe totus ad ſinceritatem natus, & quâ vi polleat ingenij: ſi eam ad ſtabiliendam virtutem, ad firmandas, non laxandas leges contuliſſet, nullus eo vnquam melius de Eccleſiâ, & & de genere humano meritus fuiſſet. Pauciſſimis verbis complexus eſt totam de reſtrictionibus mentalibus diſputationem à Sinnichio per multa capita fuſiſſime tractatam, & quæ ipſe tanquā *ſcriba doctus, de ſuo* inexhauſto *Theſauro profert Vetera* ex Sanctis Patribus, *Noua* de ſuo ingenio, & ex decretis Academiæ Louanienſis Auguſtinianæ doctrinæ, & diſciplinæ ſeuerioris ac ſanctioris tenaciſſimæ; Caramuel hac ſaltem re non degener huius Academiæ alumnus, pauciſſimis verbis perſtrinxit.

## PARAGRAPHVS PRIMVS.

### *Summa diſputationis antiquæ & recentis de reſtrictionibus mentalibus.*

QVARE nec ingratum fore, nec inutile puto Lectoribus, ſi luculentiſſimæ & ampliſſimæ diſputationis dem ſynopſim, ne qui doctiſſimi libri copiam non habent,

res ſcitu digniſſimas ignorent: qui vero legerint, vno conſpectu videant hoc argumento ad hominem contra Theophilum quæ multis capitibus habentur, perſtricta breui & contenta. Ad hanc ergo formam diſputationem Sinnichij & argumentum Caramuelis reuoco. Plato cenſetur ex Theophilo libro quem ſcripſit in patrocinium æquiuocationum inſcripto *Splendor veritatis moralis*, docuiſſe licitum eſſe mendacium, & ex illo Origenes lib. 6. Strom. apud D. Hieron. agnoſcit ſe eandem doctrinam hauſiſſe, quam ex illo retulit D. Hieronymus ep. 37. & quam fusè defendit Caſſianus Collatione 17. nomine Abbatis Ioſephi: atqui mendacium illud quod Philoſophi & aliquot Patres propugnarunt, nihil aliud eſt quàm reſtrictio mentalis, ſiue oratio mentaliter reſtricta: ergo eſt propriè dictum mendacium,

Argumentum videtur omnino conuincere, quia fere totum conſtat propoſitionibus euidentibus & ab ipſomet aduerſario conceſſis; nam libro illo quem ad defenſionem Leſſij, ſub nomine Emonerij edidit, & quem verius caliginem quam *ſplendorem veritatis moralis* inſcripſiſſet, cùm negotium in tenebris perambulans promoueat, docet illius libri capite 14. *Æquiuocationes & reſtrictiones mentales, ſi abſque idoneâ cauſâ vſurpantur, pugnare cum humanâ conuerſatione, ideoque diligenter cauendas eſſe: & niſi huiuſmodi cauſa iuſta interueniat, non modò cum Chriſtiana ſimplicitatis regulis, ſed etiam cum naturali veracitatis virtute male conuenire.* Quare huius libri capite 12. & 14. totus eſt in interpretandis Patribus, Origene, Chryſoſtomo, Caſſiano; eoſque contendit nomine mendacij in verbis poſiti, cuius copiam faciunt, & volunt licitum eſſe vſum, ſicut Ellebori, aliorumque remediorum, intelligere locutionem mentaliter reſtrictam ex causâ iuſtâ honeſtatam; ergo noſtri argumenti concedit ſecundam propoſitionem ſeu minorem.

Verùm, inquit Sinnichius, ſatis hinc apparet quàm deſperatæ cauſæ patrocinium ſuſceperit Theophilus, cui non potuerit aliter ſuccurri, quam ſuffragiis Authorum, qui indidem improbentur, vnde ad ſuffragandum arceſſuntur, nempe ex iiſdem locis, quibus aſſerunt mendacium ſubinde licere; quod ſcilicet docuerint reſtrictiones mentales ſemotas à circunſtantiis quæ illis ſunt veluti loco

commentarij (vt de Chriſto diximus) aliqua causâ poſſe honeſtari, quod prima noſtri argumenti propoſitione aſſerimus. Vnde ad illius veritatem demonſtrandam conferunt quæ tradit Sinnichius toto capite 121. quæ nos diſtinguemus diuerſis probationibus, quarum prima ad hominem ex Theophilo inſinuata eſt. Ipſe ſui libri cap.2.non audet Platonem aliosque Philoſophos purgare ab iſto errore, quod docuerint mendacium interdum licere: Et quamuis Deo indecens, & inutile ſit, hominibus tamen putant prodeſſe, & eo vti poſſe tanquam condimento, & medicamento, quo peritis & doctis vti liceat, non imprudentibus, ſicut medicamentorum vſus conuenit medicis, & aliis prohibendus eſt.

Atque hanc ex Platone doctrinam D. Hieronymus (l. 1. contra Ruff. cap. 4.) teſtatur ſe legiſſe lib. 6. Stromatum Origenis, ipſum fateri à Platone hauſtam, & à ſe approbatam, & inde Hieronymus lib. 1. contra Rufinum dicit contra Origeniſtas, *mendaciorum orgiis inter ſe fœderatos*. Confirmatur eadem propoſitio aliis ex Antiquitate teſtimoniis; nam Sixtus Senenſis libro 5. Bibliothecæ annot. 89 & 107. obſeruat huic Origenis opinioni fauere Chryſoſtomum (hom. 33. in Gen. & lib. 1. de Sacerd.) Hieronymus epiſtola 89. dicit ſe eandem doctrinam retuliſſe ex ſex Scriptoribus Græcis: cui primùm viſus fuerat adhæſiſſe ſed diſputatione cum Auguſtino conuictus, eam abiecit. Ita enim habet, *ex quo oſtendi, me non ex definito id defendere quod in Græcis legeram.* (nempe reprehenſum à Paulo Petrum piâ ſimulatione, ſalutari & honeſtâ diſpenſatione, religioſâ circumuentione & œconomiâ, licet nihil peccaſſet Petrus) *ſed ea expreſiſſe quæ legeram, vt Lectoris arbitrio relinquerem, vtrum probanda eſſent, an improbanda*. Caſſianus Collatione 15. ſecutus opinionem Origenis, & forte Diui Chryſoſtomi ſui præceptoris, ſcribit *taliter de mendacio ſentiendum, atque ita eo vtendum eſſe, quaſi natura ei inſit Ellebori; imminente exitiali morbo ſalubre: cæterum abſque ſummi diſcriminis neceſſitate perceptum, præſentis eſſe exitij*. Ex ideo capite 20. illius Collationis vocat, *Vtilem & ſalubrem hypocriſim*, & cap. 18. *Mendacium pio colore contectum*. Quam Caſſiani opinionem ſicut Auguſtinus Hieronymi, arguit Proſper libro contra Collatorem cap. 10. *Hâc lege ac Regulâ poteris prædicare, quod*

*tam errent qui dicunt ſemper eſſe fallendum, quàm qui deſiniunt nunquam eſſe fallendum; ſed vt neutro peccetur, vtrumque ſectandum: quia nec ſemper declinanda falſitas, nec ſemper negligenda veritas.* Non obſeruatat hunc locum Raynaudus cap. 12. cum ſcripſit *Caſsianum à nullo fuiſſe ſuper hac re reprehenſum, ante Dionyſium Carthuſianum*, qui plus mille annis, Proſpero fuit recentior.

Ex his omnibus elicitur argumentum inuictum, quo refelluntur tamquam pura mandacia inductæ à recentioribus ex causâ reſtrictiones mentales. Certum eſt eo ſenſu ab Auguſtino ac Proſpero damnatas, & à Hieronymo retractatas, quo anteà propugnauerat, & ex Origene, aliiſque Patribus Græcis relatas ſubiecerat Lectoris iudicio; aliàs illorum diſputatio æquiuocationibus tota laboraſſet, & pugnaſſent clauſis oculis Andabaticè, quod nequit dici ſaluâ tantorum Patrum reuerentiâ & eruditionis famâ: atqui certum eſt Origenem, Hieronymum, alioſque Patres non ſuſcepiſſe Patrocinium mendacij aperti, ſed vt putabant, ex causâ legitimâ reſtrictionibus purgati & honeſtati, ſicut illos interpretantur Leſſius & Raynaudus: nec credibile eſt voluiſſe Apoſtolorum principes aliud genus mendacij admiſiſſe, ab illâ, vt putabant ſimulatâ culpâ Petri, & reprehenſione Pauli. At quocumque colore aut nomine excuſetur id mendacij genus, in illud ſummo zelo exarſerunt Auguſtinus, & Proſper, & omnino inexcuſabile cenſent: quod apertius eſt de Auguſtino, quam de Proſpero: nam Epiſt. 19. reiectâ authoritate ſex Scriptorum è Patribus Græcis, quibus ſe tutabatur Hieronymus, opponit Ambroſium & Cyprianum, & tandem concludit; *Verumtamen ipſe mihi pro his omnibus, immo ſupra hos omnes, Apoſtolus Paulus occurrit: ad ipſum confugio, ad ipſum ab omnibus qui aliud ſentiunt prouoco, ipſum interrogans interpello, & requiro in eo, quod ſcripſit ad Galatas, vidiſſe ſe Petrum non rectè ingredientem ad veritatem Euangelij, eique in faciem propterea reſtitiſſe: quod ea ſimulatione gentes Iudaiſare cogebat. Vtrum verum ſcripſerit, an forte, neſcio, qua diſpenſatiuâ falſitate, mentitus ſit? & audio cum Paulo ſuperius in eiuſdem narrationis exordio religioſâ voce mihi clamantem, quæ autem ſcribo vobis, ecce coràm Deo, quia non mentior. Dent veniam quilibet aliud opinantes; ego magis credo tanto Apoſtolo in ſuis, & pro ſuis*

*litteris iuranti, quam cuiquam doctiſſimo de alienis litteris diſputanti.* His atque aliis Auguſtini argumentis conuictus Hieronymus ab Origeniſtarum opinione (quos ſupra relatus dicebat orgiis mendaciorum inter ſe confœderari) conceſſit in Auguſtini, & Cypriani ſententiam libro contra Pelagianos ſub nomine Critobuli edito, vt ipſemet Auguſtinus annotat. Epiſ.160. Ergo Hieronymo & ſancto Auguſtino purum mendacium eſt, quod vocant recentiores, reſtrictionem mentalem.

Idem argumentum poteſt vrgeri, ex contentione quæ interceſſit inter Proſperum & Collatorem, quod iſte admitteret vt licitas huiuſmodi reſtrictiones, quibus laudat lib.5. de inſtitutis Monachorum.cap.37. Abbatem Archebium *circumueniſſe fratrem, quaſi mendacio charitatis, quæ non agit perperam nec congaudet ſuper iniquitate*, inquit ex Apoſtolo, ſed addere debebat ex eodem, *charitatem congaudere veritati*, ac proinde ſuccenſere falſitati: nec admittenda eſt aſſertio Paradoxica collationis. 17. cap. 17. *Potuerunt quidam per mendacium iuſtificari*; & confirmat exemplo Rahab, quam cap. 20. dicit *in terra viuentium plantatam pro mendacio.* Sed verius Auguſtinus libro contra mendacium cap. 15. *Non eſt in illa remunerata fallacia, ſed beneuolentia: benignitas mentis, non iniquitas mentientis.*

Totus hic liber videtur ſcriptus contra has reſtrictiones mentales recentiorum, quæ nullis carent vitiis, quibus mendacia laborant; immo addunt fraudem & dolum, quibus inſtitutio locutionis humanæ, & ſubinde tota ſocietas, Fides, & Religio certius euertuntur, quam apertis & craſſis mendaciis: quia, vt inquit Hilarius lib. 10. de Trinitate, *Senſus, non ſermo, fit crimen*, & antiquum mendacij venenum ſub blandiori æquiuocationum & mentalium reſtrictionum vocabulo propinant.

## PARAGRAPHVS SECVNDVS

### *Laxitates recentiorum de reſtrictionibus mentalibus.*

NOn exiſtimo Caſſianum & Origenem in honeſtando mendacio eò progreſſos, quo Sanchez, Raynaudus, & Tamburinus æquiuocationes promouerunt: nec quò etiam ipſe Suarés recentiorum prudentiſſimus deduxit. Quis enim ita apertè huic cauſæ fauit, vt primus ex iis quatuor enumeratis, qui libro 3. in Decalogum cap. 6. *Poſſunt*, inquit, *abſque mendacio verba vſurpari, etiamſi ex ſua ſignificatione non ſint ambigua, nec eum ſenſum verum admittant ex ſe, nec ex circumſtantiis occurrentibus*: (ſicut de Chriſto ab Apoſtolis, & de Reo à Iudice criminis occulti interrogatis diximus) *Sed tantum verum ſenſum reddant, ex aliquo addito mente proferentis retento, quodcumque illud ſit; vt ſi quis interrogatus, ſeu ſponte quocunque fine etiam recreationis causâ, iuret ſe non feciſſe quod reuera fecit; intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam diem, vel quoduis aliud additum: reuera non mentitur, nec deierat; ſed tantum non diceret veritatem determinatam, quam audientes concipiunt, & verba in ſe ſignificant, ſed aliam veritatem diſparatam.*

Sanchez laxitatem confirmat Raynaudus; nec omnino abnuit Suares libro 3. de iuramento, capite 10. vbi inſinuat, & ex illo aſſumit & fuſius explicat Theophilus libro 3. amphibologiæ diſtinctionem in ſenſibilem quæ ineſt verbo aut orationi plura diſparatè ſignificanti, quorum tamen vnum poteſt intentione loquentis, aut circumſtantiis adiunctis deſignari: & in mentalem, quæ tum accidit, cum exteriora verba habent ſignificationem propriam completam, in quâ verum ſenſum efficiant: diſtrahuntur autem à propriâ ſignificatione per aliquam reſtrictionem interius conceptam, nec aliis circumſtantiis explicatam, quàm ex corruptelâ hominum, qui aliud ſentiunt, aliud loquuntur, & qui fallentes malunt occupare, quam falli. Vſurpationem huiuſmodi verborum agnoſcit falſitatem continere: qua tamen exiſtimat purgari verbis mente conceptis. *Iis tamen æquiuocationibus dicit, qui illas vſurpant hoc*

*emercari, vt cũ ex iuſtâ cauſâ ita ſe gerunt, itemque cum veritatem nudam & euolutam proferunt, fide careant.* Sed tandem concedit ex cauſâ graui poſſe innoxios eſſe à mendacio & à periurio: hoc practicè tutiſſimum dicit Suares: immò (quod ait Sinnichius tanto viro indignum) docet rudes & imperitos, quâ ratione, huiuſmodi Amphibologiis poſſint ſuas cogitationes obuoluere; & ſi id nequeant capere præ nimiâ ignorantia aut ſtupiditate, putat illos immunes à culpa fore, ſi intendant negare, vel affirmare eo ſenſu, quo illorum dictis beneficio reſtrictionis mentalis poſſit veritas conſtare. Sed quaſi viro grauiſſimo religioni eſſet (vt reuera debuit) iſta docuiſſe, addit velut retractationis loco capite ſequenti: *Quando ſolum ſuppletur ſenſus per internam additionem mere voluntariam, probabile eſt, non excuſari proprium mendacium & periurium, licet ſit res,* inquit *dubia*: & quamuis à periurio eximat, non audet tamen à graui peccato abſoluere.

## Paragraphvs Tertivs.

### *Tria Tamburini paradoxa ex reſtrictionibus mentalibus.*

SEd multo liberalior & laxior Tamburinus, videtur ſane eo fine ſcripſiſſe, vt qui ſe præceſſerant Authorum, laxitates omnes ſuperaret. Diximus articulo ſuperiori, quò deduxerit ſecuritatem probabilitatum, nempe *ad filum tenuiſſima*: & cum varios diſtinxerimus gradus, monſtrauimus diſtare à Sanchez, 5. gradu, 7. à Suares, 8. à Comitol. nempe ſummo quem Phyſici ſtatuunt extremum inter calorem & frigus intenſiſſimum. Hic etiam multis Paradoxis à ſe primum inuentis, quaſi Paraſangis, à reliquis Doctoribus etiam ſui inſtituti longiſſimè diſtat: nec dubito quin velit videri quaſi in laxandis conſcientiis gloriam & ſingularitatem affectaſſe. Huius generis eſt quod libro 3. cap. 3. aſſerit *certum eſſe, iurare verbis æquiuocis cum cauſâ perinde licitum, ac ſine cauſa illicitum eſſe.* Quaſi paris veritatis, & æquè receptum ſit apud omnes honeſtari poſſe quacumque cauſâ iuramentum æquiuocum, ac ſine cauſâ damnatur: cùm hoc vltimum omnes vno ore aſſerant, & res ſit aperta; quandoquidem omne verbum

otioſum, ſeu ſine cauſâ & ſine honeſto prolatum, obnoxium ſit culpæ & iudicio Diuino; quanto magis iuramentum? Altera vero Paradoxi pars ſit contra conſenſum omnium Theologorum. Nam Soto lib. 8. de iuſtitiâ quæſt.1.art. 7. ita habet, *emergit dubium, vtrum iurare exterius ficte, ſine intentione iurandi, ſit peccatum mortale: quoniam de veniali non eſt dubium, quandoquidem qui dicit ſe iurare, & non iurat, mentitur. Ergo lis eſt extra controuerſiam poſita inter vetuſtiores Theologos, iuramenta ſine iurandi animo, etiam ex cauſa, illicite proferri.* Cum tamen Tamburinus certum velit eſſe, ab omni culpâ excuſari huiuſmodi iuramenta; ſed longe recedit, non ſolum ab antiquorum & extraneorum mente, ſed etiam ipſius Suaris, qui huiuſmodi iuramenta accuſat grauis peccati mortalis ex genere ſuo. Neque enim poteſt nomen Dei ficte aſſumi ad iurandum, niſi vanè aſſumatur, id eſt ad decipiendum, potius quam ad confirmandam veritatem: quid autem vanum magis, quam ipſa fallacia & deceptio, quâ non ſolum irrogatur Dei nomini iniuria, ſed etiam reſoluitur vis iuramenti, & ſanctitas violatur? Cum nequeat eius contemptus efficacius induci, quam ſi tibi perſuadeas poſſe adhiberi iuramentum, nullâ intentione iurandi.

Id ipſum confirmari poſſet variis exemplis ex Suares, Caietano & aliis. Si liceat ficto animo iurare, ex metu, vel aliâ quacumque de cauſâ; quidni proferre blaſphemias vt arguit Suares? quidni idola colere in ſpeciem, animo ab idololatria alieniſſimo? vt ex Caietano vrget Sotus: quod tamen fictæ idololatriæ genus, imputatur Marcellino Pontifici in graue crimen, & illud eluit multis lacrimis & calamitatibus: & ne in illud incurrerent Chriſtiani, extrema quæquæ tormenta à Tyrannis paſſi ſunt: quæ honeſtâ ex Tamburino ſimulatione poterant effugere At non ita viri ſancti, ne dicam de iurato, ſed nec etiam de nudo mendacio ſentiebant. Non ita Propheta Regius, Pſal. 33. nec Auguſt. in illum locum: *Quis eſt homo qui vult vitam. Quis eſt homo, inquit, qui vult vitam? En merces & præmium, ſed quid illi comparando praſcribit? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: in qua verba Auguſtinus, Interrogati quis eſt homo qui vult vitam? Reſpondebimus nos velle vitam, & ipſam ſub ipſo percuſſoris ictu veritatem.*

*ſeruabimus in teſtimonio; mortem contemnemus in mundo, vitam conſequemur in Cœlo.* An forte ſeruabit veritatem in teſtimonio, qui Tamburini principiis imbutus, iurat exterius ſine iurandi animo? Quis ergo erit reus doli, quo à vita æterna excludimur, iuxta illud Prophetæ, *Labia tua ne loquantur dolum*, ſi non ſolum verbum, ſed etiam iuramentum exterius ſeriò prolatum, cum deeſt animus iurandi, doli rationem, nec nomen habeat? Cum tamen ex Auguſtino nihil aliud ſit dolum loqui, niſi *aliud labiis promere, cum aliud claudatur in pectore*; ſeu vt habet Sermone 44. de diuerſis; *dolus ſit, quando aliud agitur, aliud ſimulatur, quando aliud eſt in intentione, aliud in factis.*

Nec dicas te ſictè, non verè iurare, hoc enim artificio non euacuatur, ſed duplicatur malitia; nam ex Diuo Thoma 2. 2. quæſt. 89. artic. 5. ad tertium, iuramentum ſimile eſt remedio, quò, vtrumque efficacius, eò nocentius, niſi opportune adhibeatur: quia vt dicitur Eccleſiaſtici 23. *Si fruſtrauerit* (id eſt deceperit fratrem) *delictum ipſius ſupra ipſum erit; & ſi diſſimulauerit* (id eſt ſictum verbum aut mendacium induxerit) *delinquet dupliciter*, (quia ſimulata æquitas eſt duplex iniquitas) *& ſi in vacuum iurauerit,* (id eſt ſine iuſtâ & neceſſaria causâ) *non iuſtificabitur.*

Ergo iuramentum quacunque causâ ſictum, illicitum eſt, & peccatum. Aliud addit paradoxum longe grauius & atrocius primo; nam ſi quæras, quæ cauſa poſſit honeſtare verba, aut iuramenta æquiuoca, Suares, Raynaudus, & cæteri fere omnes grauiſſimam requirunt; at Tamburinus lib. 1. cap. 3. ſufficientiſſimam ſtatuit vnam libertatem vtendi æquiuocationibus, quæ vix vlli deeſſe poterit, ſi illam metiaris principiis Tamburini, id eſt *tenuiſſima probabilitate*: quare propoſita illa quæſtione, an reus interrogatus à iudice, non tamen omnino certus, an legitimus ſit, debeat ad eius mentem reſpondere; ad hoc aſſerit nulla ratione teneri, etiam ſi iudex inſtet Cenſuris: *quia inquit reus & teſtis ius poſſident vtendi æquiuocationibus, ex causa: à quo iure non poſſunt deturbari propter dubium legitimæ interrogationis.* Permittit ergo reo & teſti deludere iudicem perpetuo artificio æquiuocationum ſenſibilium, aut mentalium; nec illi placet quorundam exceptio, qui

id ius concedunt reo, & teſti, impendente graui malo, non modico, quale eſt multa modicæ pecuniæ. Sed hos, inquit Tamburinus, *ſequi non poſſum, quia ius æquiuocandi præualet, ſiue graue, ſiue leue damnum timeatur.* Tanti momenti eſt apud illum æquiuocandi libertas, vt illius ſeruandæ causâ eludi & peruerti poſſit quæcumque iudiciaria poteſtas, quantumlibet probabilis & recepta; ſi aliquod dubium ſubſit oppoſitæ ſententiæ, quæ faueat reo, vel tenuiſſimam probabilitatem afferat. Quid ſi legitimus ſit iudex, & ex nullo capite excuſari poſſit reus à veritate fatendâ, poteritne illam æquiuocationibus obuoluere, & negare ob vitæ periculum quod incurret, ſi ſincere reſpondeat? Ad hoc Tamburinus libro tertio cap. 4. paragr. 3. relatâ & reiectâ antiquorum ſententiâ ait *recentioribus poſt accuratam diſcuſſionem, viſum onus eſſe ſupra naturæ vires, reum obligare, ad ferendum teſtimonium capitale contra ſe ipſum*: ac proinde probabile & tutum eſſe, reum minime obligari ad fatendum crimen morte puniendum. Iis recentioribus ita mordicùs adhæret, vt antiquorum ſententiæ nullam intrinſecam, ſed ſolum extrinſecam probabilitatem concedat, ab authoritate Doctorum, nempe ab Auguſtino, Ambroſio, & aliis SS. Patribus & Theologis. Nec placet Tamburino exceptio recentiorum, licere reo æquiuocationibus deludere iudicem, ſi aliqua ſpes affulgeat euadendi mortem. *Ego vero cenſeo* (inquit) *etiam nulla elucente tali ſpe, ſaltem à mortali eſſe etiam huiuſmodi reum excuſandum; excipio*, inquit, *caſum hæreſis: nec placet quorundam Theologorum limitatio altera, qua æquiuocationum dant ius, ob ſolum vitæ periculum, non exilij, triremium, infamiæ cauſa*: at contra, inquit Tamburinus, *ad hæc tam grauia mala perinde ac ad mortem auertendam, ius naturæ nos armat, immo nos vrget*; ſed quid tandem de malo leui? *Reſpondeo*, inquit, *à mortali fortaſſe excuſandum: quia de iure naturæ videtur eſſe, vt ne leue quidem vulnus mihi ipſi infligam? vel quia ſi agitur de pœna leui infligenda, videtur leue, & non rigoroſum Superioris præceptum: vel quia ex negatione talis veritatis non oritur graue malum Reipublicæ, ſi ſolum leuis pœna ſit imponenda.*

Hac reſponſione non ſolum recedit Tamburinus à communi ſententiâ Theologorum ex Diuo Thoma

deſumptâ, qui legitimo iudici vt vero Superiori ſtatuũt eſſe parendum, nec poſſe negari veritatem legitimè interroganti, citra mortale peccatum; ſed parum etiam ſecum conuenit: hic enim vrget *de iure naturæ eſſe, ne leue mihi vulnus infligam*: & tamen ſupra ex illo retulimus, *ad tormenta damnaque grauia vitanda, poſſe quemlibet ſibi falſum crimen imponere, etiam ſi mors ſit inde ſecutura.* Si enim ius naturæ obſtat, quominus quis etiam ſibi leue vulnus infligat, qua ratione patietur, vt quis ſeipſum interimat mendacio & calumniâ contra ius naturæ, quæ prohibet ne quis vltroneam ſibi mortem inferat? cum contra ſecundum ordinem iuris, à iudice interrogatus impoſitâ neceſſitate reſpondendi, ab illo cui debet patere, non à ſe ipſo, ſed ab alio interimatur.

Superiora paradoxa videntur poſteriora vincere & augere. Refert idem Author lib. 3. cap. 1. quæſitum, an liceret ad falſum iuramentum inducere teſtem, qui bono animo rem putat veram, ſed authori ad iurandum compertum eſt eſſe falſam: ad hanc propoſitam quæſtionem dicit ſe primum reſpondiſſe, inducentem ad iuramentum peccare mortaliter, quod perſuadeat Deum aduocare in teſtem falſi ſibi comperti; licet is quem inducit, excuſetur ex ignorantiâ & bona fide: & hoc ſuum conſilium confirmabat exemplo illius, qui inſtigaret ebrium ad inceſſendum contumeliis parentem, vel infantem ad blaſphemandum Deum, vel ſeruum ad laborandum die, quem ignorat feſto. Addere poterat plura alia, vt ſi quis perſuaderet viro, inire matrimonium, vel initi officia obire cum ſibi cognata, cuius tamen matrimonij impedimentum eſſet illi ignotum, & conſulenti cognitum: quibus exemplis euincitur ſecundas Tamburini curas & cogitationes, non fuiſſe ex veteri prouerbio primis meliores & prudentiores: primum enim conſilium retractauit commentitiâ quadam differentiâ inter exempla allata, quibus nitebatur, & rem ſubiectam, in hoc poſitâ, quod qui author eſt ebrio conuitiandi parentibus, ſeruo die feſto laborandi, cognoſcit eas actiones materialiter prauas, & nullo modo induere vllam bonitatem, ac proinde nec intendi, nec perſuaderi poſſe: *at iuramentum*, inquit, *quod ſine damno proximi bono animo iurantis ſit, etiam de re falſa, actus eſt ſtudioſus religionis*, quem poteſt vt finem inſpicere, qui per-

ſuadet iuramentum rei falſæ: atque huius inuenti gaudio vix ſui compos addit, *ſubtilis alicui videbitur, ſed certe vera diſtinctio. Vt ſi penetretur, cenſenda ſit in poſterum probabilis, hæc ſententia ab Hurtado inuenta, antea improbabilis,* donec iſta noua cogitatione acceſſit illi probabilitas, ad minus aliqua tenuiſſima, ſed reuera nulla acceſſit: quid enim dicet ad exemplum ſerui inducti ab hero ad colendum agrum, quod opus ſeruile poteſt ſtudioſe fieri à ſeruo obedientiæ aut iuſtitiæ cauſa? quid de viro cum cognatâ iuncto, cui debitum reddere putat opus eſſe iuſtitiæ? quid cenſeas, ſi quis ex ignorantiâ inuincibili colat diabolum, quem falſo putat Chriſtum? ve adoret hoſtiam quam etiam ex errore putat conſecratã? Si ſtet *ſubtilis illa diſtinctio* Tamburini, non ſolum non eſſet curanda ignorantia, quâ diximus hos omnes laborare, ſed etiam fouenda: quandoquidem non minus ex virtute religionis cultum latriæ exhiberent Diabolo, aut hoſtiæ non conſecratæ, quam iſte ex eadem virtute religionis iuraret.

Sed non aduertit, quod non ſolum Bannes & Siluius, ſed ex ſuis etiam Coninchus & Valentia docent quamcunque ignorantiam rerum, quas ad ſalutem refert ſcire, & vnde exiſtant actus, quibus violatur lex, & ſunt ad minus materialiter mali, eſſe quandam miſeriam & genus mali, cuius nos pudere debeat, cui ſimus obnoxij repugnante naturâ, iuxta illud: *vanitati ſubiecta eſt creatura non volens*: ac proinde vera ſit miſeria ſubleuanda ex Charitate, doctrinæ & correctionis beneficio, veluti quodam ſpiritualis elemoſynæ genere: atque admonendos eſſe qui huiuſmodi ignorantiâ laborant, maxime, inquit Siluius *ſi ſpes ſit emendationis, & nullus ſit metus maioris mali.* Caſtropalaus addit, *nos ad illam correctionem teneri, ſiue ignorantia ſit iuris poſitiui, ſiue naturalis, ſiue ex officio debeas corrigere, ſiue ex ſola Charitate*: Nec hanc correctionem exigit ſolum hominis bonum, ſed etiam honor Dei, & ipſius legis reuerentia, ne à te, vel ab aliis violetur, quocumque genere peccati etiam materialis. Hæc multo ſunt ſolidiora, quàm excogitata à Tamburino diſtinctio.

Nec dubium eſt quin ex vltimo paradoxo excuſare poſſet ſcholaſticos, qui vt ſuum curſum probent, & muniant ſibi iter ad gradus, & ſubinde ad officia & beneficia, adhibent in teſtes ex amicis duos, qui rei ſibi incompertæ, ſuſpectæ

etiam falſi, verbo, & ſi velis iuramento fidem faciant, illum ſedulò lectiones frequentaſſe, ex hac perſuaſione, quod rem putent veram: & cum iuramentum ex Tamburini regulâ ſit actus ſtudioſus & religioſus, mirum tamen eſt illi eſſe Religioni, gratiam facere iis teſtibus iurandi, ſe vidiſſe amicum frequenrantem Scholas: ſed cum obtendant hoc vnum, vt teſtimonium perhibeant de amici diligentiâ in frequentandis lectionibus, hoc perinde illis eſt ex regulâ Leſſii, quoties licitum eſt vti oratione ambiguâ, vel tacitâ reſtrictione, eodem iure poteſt addi iuramentum, ſi neceſſitas vel cauſa poſtulet, qualis ſuppetit Scholaſtico adeundi gradus magiſterij ad beneficia obtinenda, vel ſeruanda, & ne infamiam, aut parentum offenſam incurrat, ſi repulſam à gradibus patiatur. Sed Tamburino & Leſſio non fuiſſet aſſenſus Gerſon, qui de Cancellarij Pariſienſis Academiæ abdicando munere cogitabat; quòd non poſſet à gradibus Academiæ repellere immeritos profeſſores: cenſebatque tolerabilius, nullos habere quàm imperitos, quales ſunt qui eò obrepunt iuramentis & teſtimoniis ex Tamburini regula: hos verò vt eliminaret Facultas Theologica Louanienſis, olim decretum edidit, & hodie num ſeruat, neminem ad aliquam in ipsâ promotionem ſuſcipi poſſe ſeu admitti, niſi legitimè doceat, omnia ſe ad illum gradum, quem conſequi nititur, requiſita, abſque dolo olim impleuiſſe.

## PARAGRAPHVS QVARTVS.

### *Cenſura Academiæ Louanienſis in iuramenta cum reſtrictionibus mentalibus.*

CVM Academia Louanienſis nulli totius orbis Chriſtiani decedat; nec præſtantibus omnis eruditionis & virtutum genere profeſſoribus, nec ſcriptorum numero & monumentis, nec victoriis ab hæreſi reportatis, aut ſummis denique in Eccleſiam meritis & rebus præclare geſtis: Hoc tamen homine eminet quòd Scholæ ſubtilitates, quæ præcipua laus ſunt plurium, & quarumdam vnica fere cura, linguarum peritiâ & eloquentiâ ornet, ac perpetua ſanctorum Patrum lectione condiat, Traditionis Eccleſiæ, Doctrinæ Auguſtinianæ tenaciſſima: quod præter in-

numeros luculentiſſimè Ludouicus Soto Maior ſacratũ Litterarũ Cantabrigæ in Anglia & Conimbricæ profeſſor emeritus, quibus clauſit vltimum religioſiſſimæ vitæ diem verbis, teſtatus eſt eadem diei Pentecoſtes horâ, quâ, Spiritus ſanctus delapſus in Apoſtolos, ſuos fratres adſtantes ita compellans: *Doleo, fratres mei, in me deſiderata diſciplina religioſa, quam à puero voui, exempla, quæ nec modo præſtare per mortem licet; ſed cum totam vitam in commentandis ſacris Libris, & lectitandis Patribus detriuerim, hoc habetote vltimum emeriti Profeſſoris monitum: Quidquid ſapio, Academia Louanienſi meæ matri acceptum refero: illa me Auguſtiniana, id eſt Catholica Doctrina puriſſimo lacte aluit; & cui ſemper adhæſi, illi immorior, & vobis author ſum ne patiamini vos nouis & nuperis inuentis ab eo ſanctiſſimo Doctore & Magiſtro gratiæ abripi.* Nec dicas aliquid è gloriâ ſeruatæ & deffenſæ Doctrinæ Auguſtinianæ detractum Louanienſibus Theologis, præpoſtero Baij & Ianſenij in Auguſtinum affectu, nec meliori eius mentis interpretatione: nam præter quod hæc culpa eſt priuatorum, non Academiæ; quid mirum ſi eius Doctrinæ, cuius ſtudio flagrant omnes, qua vna paſcuntur, deliciis quaſi torrente voluptatis velut à vino largius epoto ebrius vnus aut alter impegerit & ceſpitarit? Sed hanc tot in Eccleſiam meritis comparatam gloriam auxit innato quaſi odio in laxiores opiniones, id eſt in periculoſiſſimas corruptelas, quibus perpetuum bellum indixit; & haud ſcio an quidquam ex illa prodierit eius auita pietate & eruditione dignius, id eſt Auguſtinianum & Chriſtianum magis, cenſuris & decretis Theologiæ & vtriuſque Iuris profeſſorum, quibus à triginta annis damnauit quaſdam iuramentorum formulas æquiuocationum id eſt periuriorum plenas.

Primum quidem quodnam peccati & monſtri genus ſuſcipiant debellandum, his verbis elegantiſſime deſcribunt. *Quidam cum profeſſionem, vel magiſtratum, ſub lege præſtita, vel præſtandæ integritatis à nundinationum ſordibus, acceperint, eamque pecuniarum & munerum acceptione aut collatione apertiſsimè violauerint; audacter iurant, eam ſe præſtitiſſe; videlicet (ſicut mentis reſtrictione principem ſuum ludificantur, & iuſtis ac neceſſariis legibus illudunt) quæ non acceperint vti non nemo, publice: vt alij, non ab indignis: vt alij, non vltra ſolitum, atque huic ſuæ interpretationi aut re-*

*ſtrictioni probabilitatem ſe conciliare putant hoc duplici colore, quod Princeps cauere velit ne indigni obrepant, nec ignota ſibi princeps dona & munera tollat, nec in illorum authores animaduertat.*

Propoſito genere peccati, nec tacitis reorum excuſationibus, ſe damnationi & cenſuræ Academia accingit, his verbis, quæ non minus eius pietatem & zelum, quàm eruditionem reſipiant: *Non minus dolendum, & paris eſſe infœlicitatis imperitorum animos propriis cupiditatibus ita obſcuratos, vt veritatem inter ethnicos indubitatam, peritioribus quaſi dubiam diſcutiendam ſubiecerint, quam huiuſmodi peritos cupiditatibus alienis vſque adeo lenocinatos, vt rem lucidiſſimam tortuoſis ratiocinationibus obruere velle videantur.*

Hæc præfati, telis validiſſimis, id eſt argumentis ex Auguſtino accurate collectis damnant periurij huiuſmodi formulas, quod nulla reſtrictione declinari poſſit, quia vt ex Tullio referunt, *fraus adſtringit, non diſſoluit periurium:* idque primum intorquent telum, huiuſmodi iuramenta *incurrere in apertum & Oecumenicum luminis naturalis principium;* quod ex Auguſtino ſermone 28. de verbis Apoſtoli euincunt: *da alium qui ſcit falſum eſſe & dicit verum eſſe; & iurat tanquam verum ſit, quod ſcit falſum eſſe.* Quales ſunt quotquot datis aut receptis muneribus iurant ſine vllo commercio dignitates adiuiſſe, aut contuliſſe: *videtis* addit Auguſtinus *quam iſta deteſtanda ſit bellua, & de rebus humanis exterminanda: quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia deteſtantur.*

Addunt deinde, & multis elegantiſſime proſequuntur: *huiuſmodi iuramentis ſocietatem humanam euerti, emotis duobus, quibus nititur fundamentis, nempe legitima præcipiendi authoritate, & iuſta parendi ſubditis impoſita neceſſitate: abruptis quibus ſeruatur totidem vinculis, nempe locutione humana corrupta, & inde abrogatâ, quam mutuò præſtamus & exigimus fide dictis noſtris habendâ: quis enim neget, eum qui ſponte ſua, nemine, niſi propriâ ambitione aſſequendi honoris impellente, iuramento ſeſe ingerit, à principe iuſtis & neceſſariis de cauſis conſtituto ad rempublicam rectè adminiſtrandam, non aliter poſſe iurare, quam ſecundum mentem principis & ſtatuti; nam vt Auguſtinus Epiſt. 24. expectationem eorum quibus iuratur, quiſquis deceperit, periurus eſt; Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 38. hoc ſtatuit etiam in priuatis*

*colloquiis aliud conſulenti, aliud reſpondere eſſe hominis dementis; & ex Iſidoro, qui ita aliter iuret & reſpondeat, quàm cui iuratur, intelligit, dupliciter reum eſſe, qui & Dei nomen in vanum aſſumat, & proximum dolo capiat.* Sane ſi quis vnquam ſit locus huiuſmodi ſinceris iuramentis, tum omnino neceſſaria ſunt, cum ex præcepto Principis legitimo iurandum & reſpondendum eſt: quis igitur dubitet hîc fidem ſtatuto Principis, & expectationi Reipublicæ deberi, niſi qui doloſe iurando omnem loquendi ſinceritatem, & iuriſiurandi fidem ex hominibus exterminatam cupit?

Addunt exempla ethnicorum; *nec vero*, inquiunt, *iſta tam obſcura eſt veritas, vt in ſolis Doctoribus Eccleſiaſticis quærenda ſit: vidit eam, ſcripſit, opereque expreſſit impietas Paganorum, vt pietas Chriſtianorum erubeſceret.* Subinde adiungunt exemplum Attilij Reguli, qui *hoſtibus non per Sacramenta Dei veri, ſed per dæmonum inquinamenta iuramento adſtrictus, non putauit ſibi ob atrocia tormenta, quæ impendebant redeunti vt iurauerat ad hoſtes, licere in his anguſtiis aliqua iurandi dexteritate ſibi ſubuenire. Periurum enim ſe omnino fore iudicauit, ſi aliud iuraret, quam quod ab illo non Rex, aut reſpublica ſua, ſed quod hoſtis iuxta legitimum verborum ſenſum expectabat. Idem Senatus & populus Romanus ſtatuit in eos, qui fraude, id eſt reſtrictionibus mentalibus, paulò minus dexteriore fidem hoſtibus datam fefellerant:* Sed quid Auguſtinus in huiuſmodi reſtrictionum Authores diceret, cum libro contra mendacium cap. 18. ita ſcribat? *Quidam in eis docti regulas figunt, fineſque conſtituunt, quando debeat, quando non debeat peierari. O vbi eſtis fontes lachrymarum! & quid faciemus quò ibimus; vbi nos occultabimus ab ira veritatis, ſi non ſolum negligimus cauere mendacia, ſed audemus inſuper docere periuria?*

Vbi his argumentis inuictis huiuſmodi formulas iuramentorum periurij conuicerunt, friuolas cauillationes, quibus, tanquam ficulneis foliis, turpitudinem periuriorum tegunt nonnulli à conniuentia principis, & à falsâ ſtatuti interpretatione, quaſi iuramentum cadat in eos qui indignis dignitates conferunt, quamuis largiſſimis muneribus donati, validiſſimè refellunt; quia, inquiunt, *primo ex conniuentia principum, ſcelerum licentiam colligi fallaciſſimum eſt argumenti genus, quòd ſcilicet multa poſſint principes in criminibus vindicandis quæ non expediant, multa*

*expediant, quæ non poſsint; multa poſsint & expediant opportuniùs differenda; multa occultè admiſſa ſeuere punienda relinquant Deo ſoli occultorum teſti & iudici.* Interpretatio autem iuramenti, quaſi princeps vnum obtendat, nempe indignos excludi à præfecturis, non modo falſa eſt, ſed etiam inepta & ridicula: quid enim magis fingi poteſt falſum, & ſtultum quàm iuramentum ab aliquo de ſua dignitate, ſeu capacitate poſtulare, vt videlicet iuret ſe nihil eligentibus dediſſe, & qui elegerunt iurent ſe nihil recepiſſe, nulla prorſus mentione digni, aut indigni facta?

Sed ne videar toto hoc articulo cæteris longiori aliena collegiſſe, addam quod Louanienſes iuſtâ ſine dubio de cauſâ omiſere, iis æquiuocationibus & reſtrictionibus mẽtalibus non ſolum humanam ſocietatem, ſed religionem etiam in totum tolli, & Dei perinde ac hominum dictis omnem fidem abrogari. Nam ſi ſemel mentiri, aut quod perinde eſt apud ſanctos Patres, reſtrictionibus mentalibus & æquiuocationibus verba obuoluere liceat, quid ſciam? quis me certiorem faciat, Deum & Chriſtum, dum arcana diuinitatis reuelarunt, & fidem noſtram ſibi aſtrinxerunt, eâ vſos fuiſſe licentiâ æquiuocationum, quam indulgent hominibus? Apoſtolus non cenſet certam Spem & Fidem noſtram, niſi per duas res, ſiue duobus argumentis à veracitate Dei, & à iuramento verbis addito, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum. Et diſplicet reliquis Theologis opinio Nominalium, qui mendacium cenſent non adeo eſſe à primâ veritate alienum, quin Deus pleno iure potentiæ poſſit illud permittere & vſurpare, atque adeo honeſtare. Nam ſi ita ſit, totius fidei veritas & certitudo nutat, cadit illud Apoſtoli verbum mundi cardine firmius: *Impoſsibile eſt Deum mentiri*, vel æquiuocationibus nos deludere, aliàs incredulis liceret dubitare, ne dum Deus teſtatus eſt, ſe vnum naturâ, Trinum perſonis, verbum incarnatione miſſum, naturæ humanæ inſertam Diuinam, & vtramque ſub Euchariſtiæ ſpeciebus latere, & alia id genus myſteria reſerauit; vſus fuerit (quam illi Nominales aſſerunt, & animus horret audire) abſolutâ illâ poteſtate mentiendi, ſeu ludendi æquiuocationibus, vt nihil minus ſignificatum voluerit, quàm quem verba præferunt, & tota Eccleſia accepit, & amplexa eſt ſenſum? Hæc de prima diſſertatione ſatis.

# DISPVTATIO SECVNDA.

## *Apologetica pro D. Fagnano contra Caramuelem & P. Mercoro contra Anonymum.*

SVPERIORI Diſputatione videmur proluſiſſe huic ſecundæ, qua nos manet, cum duobus acerrimis aduerſariis longè grauius certamen, quàm cum Theophilo & Tamburino, quibuſcum velitatione potius, quam iuſto prælio hactenus pugnatum fuit; quod vterque ieiune admodum, obiter aut potius contemptim controuerſiam de tutioris opinionis delectu attigerit. Tamburinus quidem ſupra relatus, eum qui relictâ tutâ, probabiliore, communiore opinione, etiam in articulo mortis, operatur ex omnium tenuiſſima probabilitate, nihil mali & periculi incurrere, rectè operari, *ita certum aſſerit, ita à Doctoribus comprobatum, vt eius diſcuſſione non indigeat.* Proinde cum alieno labore fundamenta ſuæ doctrinæ iecerit, & á præcipuo controuerſiæ capite abſtinuerit, nihil fere nobis faceſſiuit negotij; ſed rem noſtram promouit incredibilibus laxitatibus, quas collegiſſe vnus labor fuit: nam referre refutare fuit. Nec operoſius hoc argumentum Theophilus tractauit: nam fere pro comperto & confeſſo apud omnes poſuit, vnum Suarem, vel quemlibet alium Doctorem Claſſicum, poſſe conciliare probabilitatem ſecuram ſuæ opinioni, aliis omnibus reclamantibus, nullâ exceptione admiſsâ; vt nihil curauerit, aut opus eſſe crediderit, hanc authoritatem nuperis Doctoribus aliquâ probatione aſſerere. Quare facilis & expedita pugna fuit cum aduerſariis, qui contemptu noſtrarum v r um, ſuis pepercerunt. Sed alia inſtituenda eſt diſputandi ratio cum Ca-

ramuele & cum Anonymo. Nolim horum duorum cum ſuperioribus, inuidioſam de ingenio, eruditione, & eloquentia comparationem inire. Si duellum eſſet ſuſcipiendum, non detrectaret Caramuel cum Tamburino, & Anonymus cum Theophilo, etiam ſi ſcriptorum genere & numero res eſſet metienda; ſed quidquid ſit, hi duo poſtremi Diſputationem de probabilitatum regulis longè accuratius tractarunt; ac proinde acrius & periculoſius cum illis inſtat certamen, cuius cauſam aperiam, id eſt, quid ipſi de ſubiecta quæſtione, quid D. Fagnanus & Mercorus cenſeant, quid Caramuel in primo, quid in altero Anonymus arguat, quid eorum nomine ſim propugnaturus.

---

## SECTIO PRIMA.

### *Occaſio & ſtatus Controuerſiæ Caramuelis cum D. Fagnano & Anonymi cum P. Mercoro.*

NIsi Caramuel Apologemate in D. Fagnanum Lugduni edito, viri ſapientiſſimi ſententiam de tutioris & probabilioris opinionis delectu ad honeſtam actionem & ſalutem neceſſario laceſſiuiſſet; niſi Mercori Baſim (id eſt communem illi cum Fagnano doctrinam) nodis quibuſdam tentaſſet Anonymus implicare, ab hac omnino controuerſiâ abſtinerem; quod pro dignitate ab vtroque Authore tractata ſit, & delectus tutioris opinionis ab Authorum qui præceſſere, impugnationibus ita vindicatus, vt videar ad materiam accedere potius exhauſtam, quàm ſubactam. Sed nos qui veritati & hominum ſaluti volumus tutò conſultum; non debemus committere, noſtram illi defenſionem deeſſe, quamuis minus neceſſariam, quandiu nouis inſectationibus appetetur. Quare non dubito quin, hoc conſilium noſtrum bonis omnibus probetur, quod non tam horum duorum Authorum, quam ipſius Ethicæ Chriſtianæ, quæ tota hoc vno capite continetur, Apologiam ſuſceperim.

Hoc vnum forte videri poterit minus ad expeditam diſputationem commodum, quod vna diſſertatione agam

cum duobus, qui non ſolum diuerſa, ſed etiam contraria ſentiant & obtendant. Nam Caramuel omnibus paginis inclamat, *delectum tutioris opinionis, relicta minus, aut æque probabili, quæ ſtet pro libertate contra legem à D. Fagnano. & Mercoro conſtitutum, Ianſenianum eſſe, & iugum intolerabile, quod impoſsibilia hominibus præſcribat, ignorantiam inuincibilem iuris naturalis imputet ad culpam.* At contra Anonymo videtur Mercori Baſis nutare, quod ſubduxerit principium illud apud Sanctos Patres quaſi dogma fidei receptum, *Ignorantiam iuris naturalis inuincibilem nullam dari, vel ſi detur, à peccato minime excuſare, quod ea laborantes in legem admittunt.* Inde enim apertâ & neceſſariâ conſecutione deducitur (& nos vltro agnoſcimus) in controuerſiis, aut dubiis, & probabilibus rebus nunquam licere à legi diſcedere, & tutiorem partem prætermittere: ſed negamus (& hoc futurum eſt præcipuum noſtræ cum Anonymo diſputationis caput) ſententiam de tutiore opinione eligenda, eo ſolo principio niti, nullam iuris naturalis ignoranriam etiam inuincibilem peccato carere.

Sed quamuis aduerſarij in ſtudia adeo diuerſa & contraria ſcindantur, placuit tamen illos vna diſputatione iungere, & impugnare: nempe quod alia ſit concertationis litterariæ, & militaris ratio. In hac, quò plures & diuerſi nos hinc inde impetunt, eo ſimus minus omnibus pares, aut ſingulis repellendis & vincendis. Sed in hac diſputatione cum Caramuele & Anonymo contra accidit, ſi iungantur, illis vires decreſcunt, augentur noſtræ: quod quæ nobis obiiciunt, magis inter ſe quàm cum noſtris pugnent, & quem vnus ictum infert, alter excipiat & depellat. Quid enim ad cauſam noſtram & ad victoriam magis conferre poteſt, quam à Caramuele vnum Ianſenij errorem obtrudi, quod inconceſſa & impoſſibilia hominibus præſcribamus? Anonymus contra hoc vnum nobis vitio vertat, quod aliunde nobis præſidia quæramus, quam ab Auguſtino hac re vt quidam putant, magis Yprenſi quam Hyponenſi, & oblatum auxilium quaſi ſuſpectum, aut certe nobis non neceſſarium repellamus, nec eo vno patiamur noſtram cauſam & defenſionem contineri?

## ARTICVLVS PRIMVS.

### *Occaſio ſcriptionis Anonymi in noſtram ſententiam traditam à P. Mercoro, & in illam obiectionum ſumma.*

QVIS ſit Anonymus cum quo duellum ſumus inſtituri veluti vultu callide tecto, ſuſpicari magis poſſum, quam certo aſſerere, & iurare auſim. Si tamen coniecturis agere liceat, vſurpare potero quod narrant Lipſio peccatorum Exomologeſim Latinè facienti dictum à Confeſſario, *Lipſianè loqueris*, & ab illo repoſitum *Lipſius loquor*. Ita hunc Anonymum VVendroxiane, aut verius VVendrokium loqui exiſtimo.

## PARAGRAPHVS PRIMVS.

### *Cenſura Anonymi, quâ Mercorum grauat.*

QVidquid ſit de re conjecturis potius, quàm certis argumentis opportunâ, ex ipſomet habe certiora, nempe conſilij eius rationem, quam aperit Epiſtola ad Amicum, qui copiam fecerat operis Mercori ex prima editione Mantuana, & vbi relegit, remiſit cum epiſtolâ, quæ ſit veluti præfatio ad Operis cenſuram: *Librum quem ad me tranſmittendum curaſti (Vir Clariſſime) attentione magna, nec minori voluptate perlegi, de quo, quia iudicium meum audire te velle ſignificas, breuiter tibi, & generatim ita mihi videri reſpondebo. Conſilio iſtius ſcriptoris nihil eſſe preſtantius, ſiue ingenio quicquam ſagacius, aut ſubtilius. Caſuiſtarum argutias argute, ac nihilominus ſolidè refellit; quoque vno, illi gloriabantur, rationis ac Philoſophiæ præſidium eripit ad euertendam fallacem, & inanem Philoſophiam, vera, ſolidaque Philoſophia vſus. Quamobrem de iſtius editione Libri, & Deo gratiæ agendæ ſunt, quod ita laboranti, & nouarum opinionum licentiâ deformata Eccleſiæ ſubuenire voluerit, & Clariſſimo Ordini gratulandum, quod, qui olim efficacis gratiæ tot ſtrenuos defenſores aluit & inſtruxit, nunc euerſæ morum doctrinæ fortes itidem propugnatores è ſinu ſuo excitat. Ipſe materiæ delectus, acre illi viro iudicium eſſe ſatis indicat. Prorſus enim eſt probabilitatis doctri-*

*na, provt à recentioribus traditur, omnia penè recentis doctrinæ flagitia fluxerunt, vt qui hanc expurgarit, multum ad emendandum moralem doctrinam profecerit. Eam ob rem roganti tibi, vt ſimul notarem, ſi quid in hoc opere deſiderari poſſe perſpicerem, eò ſtudioſiùs parui, quod Eccleſia magnopere intereſſe ſum arbitratus, vt hic liber vndique perfectus in publicum prodiret, nihilque haberet, quod vllam poſſet offenſionem afferre. Ergo nodos quoſdam, quibus & ipſe, & alij mecum plurimi agrè ſe expediebant, his tibi litteris indicabo, quæ ab authore vel diſſolui, vel quod longè potius arbitrarer, omnino reſecari opportunum fuerit.*

Ita Anonymus; ad quæ modeſtiſſime reſpondet Mercorus verbis Auguſtini: *Fateor*, inquit, *me ex eorum numero eſſe conari, qui proficiendo ſcribunt, & ſcribendo proficiunt: vnde ſi aliquid incautius, vel indoctius à me propoſitum eſt, quod non ſolum ab aliis qui videre id poſſunt, merito reprehendatur, verum etiam à meipſo, quia & ego ſaltem poſtea videre debeo, ſi proficio: nec mirandum eſt, nec dolendum, ſed potius ignoſcendum & gratulandum; non quia erratum eſt, ſed quia improbatum. Ijs & ſimilibus ſubſcribo verbis D. Auguſtini epiſt. 7. ad Marcellinum; vt cùm doctiſſimus Cenſor iubeat aut reſecare, quæ in meo opuſculo de opinionum praxi correctione digna animaduerterit, aut emergentes ſoluere nodos, quos ipſe doctè & luculenter proponit, ſi quominus eos ſoluere nequeam, eiuſdem eruditiſsimi Viri ſit permiſſum arbitrio in eo delere quæ veritati minus congruere videbuntur.*

Hæc breui vterque præfatus, accingunt ſe, hinc implicandis, inde ſoluendis aut reſecandis nodis: ij vero tres omnino ſunt. Primo præfationem Baſis carpit Anonymus, quod conqueratur aliquot Authores nimium Chriſti legem & iugum ſuaue, onuſque leue aggrauare & exaſperare, excluſâ omni probabilitate à conſcientiæ regulis: neque tamen quinam ſint iſti indicat, & qua ratione diſſetant ab ipſius Mercori mente, qui vult tutiorem opinionem è probabilibus eſſe eligendam. Sed hunc nodum ſoluam ſtatim artic. huius ſect. 3. vbi ſtatum controuerſiæ aperui, & D. Fagnani ac Mercori, & Suaris, aliorumque ſententiam mediam inter extremas, hinc Caramuelis, Tamburini, & Raynaudi, inde Camitolij & ipſiuſmet Anonymi conſtitui. Ideo forte non æquo animo fert accuſari nonnullos (è quorum numero ſit) quod legis iugum ag-

grauent eliminatâ omni probabilitate, nec admiſsâ, niſi vt ſolent etiam dubitationes, cum duo mala inſtant, & maius arceri oportet, minori accerſito, ex opinione non ſolum probabili, ſed etiam dubiâ: hæc enim eſt mens Merendæ, quam rigidiorem vocat Mercorus: ſi Merendæ ſubſcribat Anonymus, ab vtroque diſſentimus: ſi improbet, hac re ſtabit nobiſcum. Neque enim auſim dicere quid in hac re obſcuriſſimâ & intricatiſſimâ ſentiat, ſed loco notato has tenebras depellemus.

Secundi nodi tota eſt fere de nomine contentio, & facile ſoluitur, cum obiicit, *Perperàm dictum à Mercoro legem bono naturæ, id eſt hominis libertati aduerſari, nec vndequaque bonam. Suppoſitâ tamen corruptione peccati, quâ homo pronus ſit ad malum, leges illi neceſſarias, ſicut furioſo vincula, quibus ligetur, ne ſe in flumen præcipitem det.* Sed non longe abeſt à mente Pauli hoc Mercori dictum; immo videtur ab Apoſtolo ſumptum variis locis, quibus, non de lege æternâ, aut diuinâ gratiæ quæ iubendo iuuat, & auxilium addit præcepto; ſed de lege Moſaïcâ, aut humanâ aſſerit, non bonam, idque multis nominibus; nempe quod manum cohibeat magis, quam animum; quod occaſio ſit peccati, dum monſtrat quid bonum ſit, quid malum, nec vni comparando, alteri fugiendo vires & voluntatem ſuppeditet; ſed vetando potius malum, concupiſcentiam accendat. Non bona etiam dicitur, quatenus homines vt pueros demulcet lex vetus quibuſdam munuſculis, aut vt ſeruos contumaces terret minis & cogit, nec vt filios aut ingenuos homines regit: hinc Apoſtolus multa alia his ſimilia congerit quæ fauent Mercoro; maximè illud quod legem libertati filiorum Dei ita opponat, vt ſi Spiritu Dei ducamur, non ſimus ſub lege, nempe minis, pœnis terrente & cogente; quamuis nihil melius aut optabilius poſſit contingere, quam ſi eius præceptis ſinamus nos dirigi vt ingenuos: hoc ſenſu Mercorum interpretari oportebat.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Tertius Anonymi nodus diſſoluitur.*

Sed tertio nodo grauiore, & qui magis late pateat, atque operoſius explicato viginti quatuor argumentis confirmato & quaſi reuincto, quibus tota fere ſcriptio

continetur, Mercorum nititur implicare arctius: male conſultum putat delectui tutioris opinionis (quam tota ſua baſi vrget & confirmat Mercorus) quod ſupponat dari poſſe, *Ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, & ab omni peccato excuſare ſi nec directè, nec indirectè volita ſit*, quibus verbis ignorantia inuincibilis definitur. Hoc vero Anonymus principiis Theologiæ, ac Religionis capitaliter aduerſari: immo penitus labefactare, quidquid toto libro ad emendationem moralis diſciplinæ ab ipſomet P. Mercoro ſtabilitum eſt, facili, ni eum ſua fallat opinio, negotio poſſe demonſtrari putat: hic vnus nodus occurrit vindice dignus, & intricatiſſimam inicit quæſtionem, multiplicem partibus, ſophiſmatis obſcuratam, & Theologorum contentione penè deſperatam; nempe an detur ignorantia iuris naturalis, quæ ex hominum animis Dei notitiam, æquitatis principia, & boni honeſti ſemina in totũ tollat, vt nullâ re, niſi vultus & corporis conformatione differant à brutis. Et ſi adeo profunda caligo nequeat occupare humanam mentem, quin reſidua ſit aliqua boni honeſti ſcintilla, & ſynderesis ad meliorem frugem monitio & vellicatio; an ſaltem Decalogi aliquam partem obliterare poſſit ignorantia inuincibilis, & excuſare quidquid ex illa peccatur in aliquam legem Decalogi, qua continentur veluti concluſiones iuris naturalis ex primis deductæ ſynderesεos principiis. Multi vtramque partem negant, nec facile admittunt huiuſmodi inuincibilem legis naturalis ignorantiam, id eſt nullo modo volitam, nec vllo ſtudio medicabilem, vel ſi detur, inductam à peccato minime excuſare. Atque hanc ſuam ſententiam ſatis apertis SS. Patrum teſtimoniis confirmant; quaſi doctrinæ de peccato originali conſentaneam, ac pene neceſſariâ cognatione & conſecutione conjunctam. Neque ferre poſſunt recentiorum plures, qui legem naturalem implendam interpretantur, quaſi adhuc ſtaret prima inſtitutio hominis, neque vllo peccato vitiatam haberet originem, vel naturæ corruptione omnes iuris naturalis leges abrogatæ eſſent; ac proinde vix tyranni nomen & odium poſſe effugere, ſi ab homine rectè à ſe inſtituto, & ſuâ culpâ vitiato exigat aliquid eorum, quæ poterat integris naturæ viribus implere, quæ nequeat modo à ſe corruptus: & ſi quis contra cenſeat, & velit vno peccato originali non dilui cætera quæ inde exiſtunt, nec excuſari ignorantiam inuincibi-

lem inde profectam, quod ea mala euitandi facultatem abſtulerit genialis macula & culpa. inclamat Caramuel omnibus paginis, *eos qui ita ſentiunt, Hæreticos eſſe*, quamvis plures SS. Patrum patronos habeant. Sed non facile crediderim ſummos Pontifices ad votum & arbitrium Caramuelis Auguſtinum, alioſque SS. Patres, qua Ianſenium notarunt, Cenſurâ damnaſſe.

Sed quidquid ſit de ignorantiæ inuincibilis inſuperabili difficultate, ſumme laudanda eſt Mercori prudentia, quod laxiſſimarum probabilitatum vſum intra certas metas cohibiturus abſtinuerit à propoſitâ quæſtione, an detur iuris naturalis, Dei exiſtentiæ & vnitatis, boni honeſti ignorantia inuincibilis, an ex illa ſemel conceſsâ excuſentur idololatria, & quæcunque facinora in legem naturalem perpetrata. Præſentiebat Vir ſapientiſſimus recentiorum vociferationibus inuidiam conflatam huic ſententiæ, apud Antiquos Patres & Theologos ex Vaſqueſio receptiſſimæ, quæ eſſet deriuatura in conſtitutam à ſe de tutiori opinione eligenda regulam; ſi inde aſſumeret argumenta, quibus ſuam ſententiam confirmaret: quare aliunde repetenda eſſe cenſuit; qualia ſuppetunt validiſſima ex aliis capitibus iam inſinuatis, & pluribus mox aperiendis. Quare licet forte obiter occaſione datâ argumentorum Anonymi dictarus ſim, quid de ignorantiâ inuincibili ſentiam, quid ſaluâ fide opinari liceat; veſtigiis Mercori adhærebo quæſtionem de ignorantiâ inuincibili nihil excuſante culpam ex illa conſecutam contra legem, à ſubiectâ controuerſiâ de tutiore opinione eligendâ ſeiungam, & contra quod obnititur Anonymus, demonſtrabo ſtare regulam firmiſſimam de delectu tutioris opinionis, in rebus dubiis & controuerſis; etiamſi demus Caramueli ignorantiam inuincibilem excuſare à peccaris, quæ ex illâ proficiſcuntur, quo vno verbo corruunt omnia fere vtriuſque Authoris in nos argumenta.

## ARTICVLVS SECVNDVS.

## *Summa diſputationis Caramuelis in D. Fagnanum.*

ACCINXERAM me Apologiæ Domini Pagnani aduerſus Caramuelis Apologema, & rem promoueram, cum Cenſuræ Romanæ in illum latæ fama ad nos peruenit, quæ poterat huius ſcriptionis curſum intercipere.

Quid enim opus habet noſtris vindiciis Vir ſapientiſſimus, cum adeo graues pœnas dederit Iudicibus Romanis Caramuel, quod illum immerito laceſſiuerit? Sed ſi D. Fagnanus defenſione minime egeat, non puto ſuperfluum fore, æquitatem cenſuræ demonſtrare. Plures ex illâ audaciores fierent, & durius cum Caramuele jam prædamnato agerent. Verum mihi longe humanius & reuerentius habendum cenſeo. Nam præter quod lego Antiquos quodam religionis ſenſu ſolitos venerari loca fulmine percuſſa; iam olim dictum eſt à ſapiente neſcio quo, *afflictionem non eſſe addendam afflicto*, ſed potius ingerenda dolori deliniendo remedia. Quare ne huic officio deſim, monendum cenſeo Caramuelem ne iniquo animo ferat, hac in ſuum librum ſententia, vindicatum Fagnanum de Eccleſiâ optime meritum, non dicam longiſſimis obſequiis, nec toto opere; ſed ipſamet diſputatione in quam calamum diſtrinxit. Mirari potius ſubit Eccleſiæ ſummam charitatem in ipſum, alioſque benigniorum vt vocant opinionum cuſores, quod cum olim boni omnes optarent, & ſapientes omnino neceſſarium iudicarent, decreto veluti cauterio cohibendam ingeniorum huiuſmodi pruriginem; à Cenſurâ abſtinuerit, donec illam fere ab inuitâ extorſit, audax ſine dubio factum & conſilium, damnandi eos erroris, qui tutiora & viciniora ſaluti conſulerent, & improbarent illam nouas opiniones cudendi cupiditatem & licentiam. Et ſi cæteræ deeſſent cauſæ damnandi Apologematis (quales plurimæ ſuppetunt) hæc vna damnandi erroris tutiores ſententias temeritas & licentia, non modo iuſtam, ſed plane neceſſariam, tanto malo comprimendo Cenſuram Romanam demonſtrant.

## Paragraphvs Primvs.

### *Summa Epiſtolæ primæ Caramuelis & Notatum ad illam.*

CAramuel ad calcem apologematis *Monito* vt vocat *Dialectico* ad Antagoniſtas quatuor leges præſcribit ſtylo duodecim apud Romanos tabularum: quicunque ſecum ſint diſputaturi, *Primo rationibus agunto 2. ab iniuriis & ſcommatibus abſtinento. 3. Nullam probabilem in reſponſione aſſertionem ponunto* (quia non niſi euidentem

& neceſſariam eſt admiſſurus). 4. *Tandem præſcriptas ſyllogiſmorum formas religioſe obſeruanto.* Neſcio quid ſibi iuris arroget Caramuel, vt in alios plures leges ferat, quarum nullam ſibi obſeruandam putet, quamuis æquo iure viuendum illi eſſet & pugnandum. Rationes ſanè apud illum nullas, aut paucas lego: ſcommatum in aduerſarios, & (quod ex eiſdem cauſis prouenit) ſuarum laudum non eſt parcus. A tertia lege quæ iubet ſolis neceſſariis & euidentibus nullis mere probabilibus vti, adeo longe abeſt, vt ne dicam vera, ſed vix probabilia habeat, innumera vero aperte falſa & periculoſa: non recuſo ſycophantæ pœnas. niſi demonſtrauero, nullam nobis præſcriptarum legum ab ipſo ſeruatam.

Apologema ſcripſit Caramuel Epiſtolari formâ & ſtylo ad Cardinalem Palauicinum, quem nouerat à Fagnano plurimùm diſſentire, eius operis editioni interceſſiſſe, & quæ obiecerat impedimenta, valdè à D. Fagnano perrupta & euerſa. Mirum forte videbitur viros ſapientiſſimos, & præcipua noſtri ſæculi ornamenta, parem apud omnes ſapientiæ & integritatis opinionem, & apud ſummum Pontificem non diſparem gratiam conſecutos, quoad cætera ſimillimos, placitis non admodum conuenire. Quid ſi dixero, hanc qualemcunque ſententiarum diſſenſionem ſummi Pontificis in vtrunque affectum, humanitatem, iudicium & ſapientiam commendare? Quaſi diſpares aut diſcordes animos, dum ad Eccleſiæ defenſionem & ſui Pontificatus gloriam conciliat, ſe eadem probet virtute pollere, quâ cœlum diſcordias elementorum ad totius vniuerſi pacem & incolumitatem ſedat & compeſcit. Quas in Cardinalem Palauicinum congerit ingentes laudes, præ viri meritis modicas cenſeo: ſed optaſſem parcior ſuarum fuiſſet. Apoſtolus æmulorum inſectationibus ad ſui Apoſtolatus commendationem coactus aliquid ſcribere, non audet inſipientis titulum à ſe deprecari alio nomine, quam quod inimicorum calumniæ ad id ſe adegerint, *inſipien*, inquit, *factus ſum, vos me coëgiſtis*. Adeo aliena eſt à ſapiente ſui laudatio, vt vix neceſſariâ defenſione maculam inſipientiæ poſſis abſtergere. Quid ſi obtrudas importunè? Quid ſi viam, cum nulla pateat, vi tibi facias? Intempeſtiue omnino de ſe loquendi occaſionem arripit Caramuel, cauſatus Antagoniſtas, *vt à controuerſia ſu-*

*perſedeant ſubſtantia, ad circumſtantias importune recurrere.* Quaſi P. Mercorus & D. Fagnanus ſuis diſputationibus aliud egerint, quàm quod ſuſceperant probandum; vt auram ſequens aduerſariam, cum illis circumſtantias ſingulas debuerit ſpeculari, & nos docere, *quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando,* hoc Apologema ſcripſerit. Certè in hunc campum, non qua data porta ruit, ſed obice effracto: neque opus erat repetere quæ de ſuis ſtudiis, de millibus Hæreticorum ad fidem conuerſis, præfatione & aliis id genus, alibi legi poterant.

Sed omiſſis Parergis, ad rem ipſam accedamus. Qui in aliis rhetoricam damnat, & deſiderat dialecticam, iſtâ prætermiſsâ, alteram in promptu habet: Ciceronem magis quam Ariſtotelem ſecutus. Atque vt ille Oratorum præſtantiſſimus quaſcunque priuatorum cauſas peragat, videri vult vno in rempublicam ſtudio ſuſceptas, & ad illius gloriam ac ſalutem pertinere: eodem artificio Caramuel, ſed minus verſimili contendit hâc de qua diſputar, probabilium cauſâ, agi de *ſecuritate Eccleſiæ, quam Ianſeniſmus rediuiuus inuadit, &c. Agi de Patriarcharum, Prophetarum, &c. honore, de ſummorum Pontificum decretis, quos omnes probabilia vſurpaſſe concedunt omnes, ergo in Patriarchas & Pontifices, &c. bellum mouent quotquot negant ad ſecuritatem conſcientiæ ſufficere opinionem quamcumque probabilem,* etiam quæ ſtet pro libertate contra legem, pro voluptate contra officium, pro commodo contra honeſtum, etiamſi diſparis ſit & minoris probabilitatis. *Ad populum Phaleras.* Caramuel fucum facit rhetoricæ artibus, non pugnat dialecticæ ſyllogiſmis & armis. Nemo noſtrum probabilitatem, & probabiles opiniones damnat. Sed ægerrime ferimus conſuli quaſcunque *tenuiſſimæ probabilitatis* tanquam ſecuras, omiſsâ etiam probabiliori, tutiorique ſtante pro ſalute. Hoc vnicum eſt caput noſtræ controuerſiæ, quod toto Apologemate, nullo argumento, nullo exemplo, ne dicam probauit, ſed ne quidem attigit. Quos enim mihi dabit Patriarchas & viros ſanctos, qui vitam ſuam, quos Pontifices, qui ſua decreta, ſuas diſpenſationes ad illam Leſbiam regulam exegerint, *tenuiſſimæ probabilitatis* pro voluptate, lucro, &c. antepoſitæ cuicunque opinioni, non ſolum æquitate cauſæ, nempe honeſti, legis, & ſalutis, quibus fauet, ſed etiam probabilitatis

tatis

tatis viribus ſuperiori? Parerga ſunt plane & extra theſim quæcunque totâ illâ Epiſtolâ, vel aquillam notis congerit nullo ordine contexta, nullo veriſimili argumento confirmata.

Si D. Fagnanum teſtetur ſe venerari, improbata eius opinione, quæ pro lege Dei pugnat, & pro ſalute æternâ, contra neſcio quodnam ius libertatis; Verbis vnius Martyris vir religioſiſſimus inclamat, *nolo gloriam meam minuas: nec damna inferas laudi*; ſummum duco honorem pro legis defenſione inhonorari. Quid enim optatius aut glorioſius ſeni iam morti maturo, adeo felici vitæ exitu contingere poteſt, vt caput obiectet telis, quibus Deus ipſe petitur? Et dum legem diuinam tutatur, & paribus probabilitatum momentis cum libertate appenſam apud omnes præponderare oportere contendit voluptati, non cum vitæ (quod maxime vellet) ſed cum aliquo famæ diſpendio, in immenſum gloriatur cum Apoſtolo, quod Deo ſit teli & clypei loco, & quæ ex violatâ lege nimiâ probabilitatum licentia in Deum redundant, nouo quodam martyrij genere, calumnias excipere ſibi datum ſit.

At, inquies, quæ obiiciuntur Fagnano, nempè ex eius opinione de tutiore parte eligenda ſequi Deum præcipere impoſſibilia, non eſſe vnius aut alterius inuidi calumnias, ſed Recentiorũ ab omni liuore alienum iudicium, & communem ſenſum; è quibus nouem refert Caramuel, qui conceptis verbis aſſerunt, niſi apud Deum excuſeris, cum agis ex quâcunque opinione probabili, impoſſibilia præcipi. Mirum eſt ſolos Recentiores illius conſecutionis Authores laudari, cuius adeo altum ſilentium ſit apud SS. Patres, è quibus nullum citat: non omiſſurus profectò Caramuel ad patrocinium cauſæ, quæ illi adeo cordi eſt & antiqua, ſi aliquod extaret apud antiquos ad hanc rem verbum. Addo Recentiorũ multos, & fortè omnes, malâ fide referri, & in re grauiſſimâ antiquorum ſilentij præjudicio fere damnatos. Sed nihil opus eſt eò confugere, ſatis eſt dixiſſe quod verum eſt, male illos noſtram ſententiam eſſe interpretatos; quaſi probabilitatem in totum velimus abdicare, & euidentiam vbique expetamus, quod impoſſibile fatemur eſſe, ſed non minus etiam alienum eſt à noſtrâ mente. Si vero contendant (quod vix credo) impoſſibile eſſe, & nimis durum, à duabus paris, aut diſparis proba-

bilitatis opinionibus, eam quæ ſtat pro lege, inueſtigare, illique vni adhærere, relictâ alterâ quæ fauet libertati & voluptati, huiuſmodi Recentiorum conſecutionem, aut cenſuras nihil moramur, quia re vera nec neceſſariæ ſunt, nec iuſtæ.

PARAGRAPHVS SECVNDVS.

## *Suſpicio Ianſeniſmi à D. Fagnano depellitur.*

SED Fagnanus, inquit Caramuel, num. 21. per 17. Columnas refert Cenſuras *Ianſeniſtarum Doctorum Louanienſium, Epiſcoporum Belgij, Parochorum Pariſienſium, & aliorum qui in Maſcarenham & Caramuelem ſcripſerunt, eoque deuenit illorum delirium, vt aſſeruerint, non debere ſequi confeſſarium opinionem pœnitentis.* Quâ vero ratione probas in hoc eos Ianſeniſare, & delirare? *quia,* inquis, *pœnitens ſicut non intelligit mente Confeſſarij, ſed ſua; ſic nec peccat voluntate Confeſſarij, ſed ſuâ.* Hîc planè Dialecticam Caramuelis deſidero, & quamlibet contendam, intelligere nequeo, qua forma ſyllogiſmi poſſit Ianſeniſmum & delirium deducere; fatemur quod aſſumit *pœnitentem ſuâ voluntate, non Confeſſarij peccare:* Ergo reſipiſcere debet ſuâ opinione, non Confeſſarij, ergo delirus eſt, quiſquis hoc negauerit. Sane non magis harum conſecutionum vim capio, quam ſi quis dicat, ſuo vitio intemperans grauiter ægrotat, ergo ſuâ non Medici arte curandus eſt; quis illud delirium admittat? Ergo perperàm deliri habemur, ſi confeſſarium Medici officio in pœnitentem fungi velimus, & ægrum, illius non ſua opinione, ſuiſque regulis, ad meliorem frugem reuocandum.

Sed infeliciter ſe argumento pugnaſſe ratus Caramuel, certamen inſtaurat duplici exemplo: primum arripit à puero lapſo in peccatum mollitiei ex ignorantiâ inuincibili: quid facto opus illi eſſe putas, ſi Confeſſarium adeat, & hanc ignorantiam inuincibilem, atq; ex illâ lapſum, caſu & aliud agendo aperiat? Coget-ne Confeſſarius vt illius facti turpis reum ſe agnoſcat, & exomologeſim faciat? Si id exigat, alterum duorum, & forte vtrumque incurret, inducet primùm confeſſionem falſam, mendacem, & ſubinde ſacrilegam, aut cum Ianſenio negabit ignorantiam inuincibilem puerum à peccato excuſare. Sed non facile aſſentior huiuſmodi conſecutionibus. Quidquid ſit de Cu-

ratorum reſponſione negantium ex Auguſtino ignorantiam inuincibilem excuſare eum qui actum reuera malum, atque hoc nomine lege prohibitum quod malus ſit, admiſit, licet malum eſſe ignoraret; ego ſane non facile admittam puerum laborare ignorantiâ inuincibili, idque argumento mihi eſt euidenti non eſſe inſontem, & ad minus tanquam dubijpeccati confeſſionem neceſſariam eſſe, quod illum pudeat adeo turpis facti. & dum illud cogitat & molitur, virorum grauium conſpectum fugiat. Alio exemplo probare vult noſtrum delirium, idque repetit à furto rei ſacræ, vel in loco ſacro. Duo huic actui numero diſtincta peccata, vnum furti, alterum ſacrilegij ineſſe contendunt Scotiſtæ, Thomiſtæ negant, & volunt vnum, quod duobus ſit par, admitti, ex quâ (inquit Caramuel) opinione ſtatuetur de pœnitente, an vnius vel duorum peccatorum reus ſit, & quas pœnas dabit? Aranearum telæ ſunt huiuſmodi ſubtilitates: ad Scholas pertinent, non ad Tribunal conſcientiæ, & emendationem pœnitentis: cui perinde eſt, vel duo diſtincta peccata, ex Scoti ſententia confiteri & condignis pœnis eluere, aut vnum quod duobus paris ſit malitiæ ex Diui Thomæ Schola. Neque ſatisfaceret pœnitens, ſi ſe furti, aut ſacrilegij ſolum & diuiſim reum fateretur & doleret: oportet ea iungere: an vero ſic iuncta peccata duas numero diſtinctas malitias conficiant, an vero vnam, quæ duas æquet, ad exercitationem ingeniorum magis pertinet quæſtio, quam ad animorum remedia. Soleo peccatum conferre tempori, quod vtriuſque natura occultiſſima ſit, & ſubtiliſſimos quoſque lateat, vſus vero frequentiſſimus ſit & notiſſimus. Omnes norunt tempus terere, fallere, *&c.* Definire vero vix Philoſophus, & Auguſtinus poſſunt: Ita dico, *Delicta quis intelligit?* & tamen per ignorantiam nobis ſingulis momentis imponunt & obrepunt, eaque per omnes ſenſus quaſi aquam ebibimus, & quaſi aërem haurimus. Quis excuſationem male impenſi à ſeruo temporis legitimam cenſeret, ſi cauſaretur ſe ſine culpâ iacturam temporis per otium & ignauiam feciſſe, quod neſciret quid ſit tempus, an quantitas diſcreta, vel continua, an accidens rebus additum, an rerum eſſentia, qualem comminiſcitur Gaſſendi eſſe tempus & locum, abſtractam ab omnibus, coæuam Deo, quamuis hic Author poſt illa delitæ mentis inſomnia, à multis vt

quidam Philoſophiæ Deus habeatur. Sed ad rem. Sane non melior eſt excuſatione ſerui hæc Caramuelis obiectio, ex Thomiſtarum & Scotiſtarum de furti ſacrilegi malitiâ, diſtinctione; an vna ſit, aut multiplex: nec magis neceſſaria eſt ad Sacramenti adminiſtrationem pœnitenti aut confeſſario, quam ſeruo ad excuſandum penſum diarium, ſit vtile ignorantiam definitionis temporis ex Ariſtotele & Auguſtino obtendere. Et ſi omnes huius generis aut momenti quæſtiones eſſent, quæ ad tribunal conſcientiæ pertinent; Author eſſem Confeſſario ac pœnitenti, ne vnquam contenderent, ſed vnus alteri primus ambiret aſſentiri. Quam attigi temporis & peccati, comparatio ſoluit alteram quæſtionem ſatis grauem. Caramuel num. 4. ad Notas, Ianſenianam inclamat eſſe cenſuram illius propoſitionis, *Nullam eſſe actionem peccaminoſam, niſi Author illius videat bona-ne ſit an mala.* Ego ſane ad peccati noxam fugiendam, aut incurrendam, non aliud puto genus cognitionis neceſſarium, quam quod diximus ſatis eſſe ad tempus ſtudioſè aut per ſocordiam tranſigendum: atqui ſtolidiſſimus quiſque agnoſcit tempus eſſe aliquid quanti & extenſi, diemque horâ eſſe productiorem, atque hinc facile eſt percipere diei quam vnius horæ iacturam, grauius futurum ſibi aut ſuo domino damnum: ita vix vllum hominum latet, quod meditatur furtum, mendacium, aut quodlibet aliud perperàm factum, dictumque, aliquod mali genus eſſe, cuius illum pœniteat, quod nolit ſibi fieri ab aliis; huius vero notitiæ minus diſtinctæ ſenſus, ſi cui hominum deſit, monſtri loco magis, quam hominum numero reponendus eſt: eam vero requiri ad peccatum, non puto vllum Ianſeniſtarum negaturum, nec Caramuelem dubitaturum, quin ad peccati vniuerſim, & ad venialis, ac mortalis reatum ſufficiat: vt exemplo allato temporis breuioris aut longioris à ſeruo malè expenſi contra imperium domini monſtratum eſt. Neque iſta exactius aut longius diſputanda ſunt, cùm remota ſint à noſtro inſtituto, & agatur de cognitionis gradu minimo, quem pingui Minerua tractare conuenit.

Diceres Caramuelem icterio laborantibus ſimilem: & ſicut hoc morbo ægris, vbique ſufflauus color quo offuſos habent oculos, obuerſatur; ita Caramuel à viginti annis, ex quo claſſicum cecinit in Ianſenium, vbique Ianſeniſ-

mum videt. Ianſeniſta illi eſt quiſquis abnuerit Confeſſarium poſſe à pœnitentis opinione probabili diſſentiri ; & aliquam è ſuis ſecuto abſolutionem negare : & hanc veritatem ita apertam eſſe clamat, vt promittat ſe præbiturum manibus palpandã. Qua vero conſecutione aut argumentatione Logicæ id confecerit ? Certe non aliâ , quam nouâ à ſe conſtituta , ſicut nouam dicit Theologiam Moralem Auguſtino ignotam apud Dianam , & ipſum extare.

Eiuſdem formæ ſunt , & ad eandem regulam confecta argumenta in Archiepiſcopos Mechlinienſem , Gandauenſem,in Theologos Louanienſes, Curatos Pariſienſes, quos omnes Ianſeniſtas inclamat , & eandem notam inurit D. Fagnano, quod per plures columnas & paginas illorum cenſuras retulerit , contra ſecuritatem cuiuſlibet probabilitatis etiam contra legem & honeſtum , pro voluptate & libertate ſtantis. Sic enim Ianſeniſmi putat ſe conuincere ; vel illa quæ refers ex ſuperioribus ad rem faciunt,vel ſunt extra theſim. Si hoc vltimum aſſeras , ſomniauit D. Fagnanus: Nam ex Homero id demum *ſomniare eſt proferre quæ nihil ad rem ſpectent* ; ſi vt hoc vituperium euites , confugias ad alteram partem , merum Ianſeniſmum profitetur D. Fagnanus,quia ex illo prodierunt omnes cenſuræ: nam Epiſcopus Mechlinienſis Ianſeniſtarum Choriphæus diſtulit promulgationem Bullæ Pontificiæ in Ianſenium : & huius dilationis cauſas libro edito euulgauit , idemque ſcripſit ad Cardinales Romanæ Inquiſitionis Epiſtolam atrocem contra laxiorem probabilitatis vſum ; Ergo ſicut priore ſcripto Ianſeniſta fuit , ita & poſteriore. Quæ conſecutio ? quaſi dogmatica Theologia, ad quam pertinebat Auguſtinus Ianſenij,non differat toto genere à Theologia fundamentali Caramuelis,& Morali : quaſi nequeat eſſe incorruptæ fidei , quiſquis illi fuerit ſuſpectus erroris ; quid ſi Archiepiſcopus ille idem obtenderet ius Belgicæ Eccleſiæ , quod Archiepiſcopus Toloſanus, doctiſſimus Petrus de Marca Ianſeniſtarum hoſtis infenſiſſimus , Gallicanæ Eccleſiæ aſſerit ſuis poſtumis libris , decreta Pontificia non valere,niſi Synodi Nationalis conſenſu confirmata ? Quod abſit vt credam de illo , ſed eò ſpectat quod retuli , poſſe ad tempus ſuſpendi aut differri huiuſmodi decreta , ab iis qui nihil cum Ianſenio commune habent.

Centies cogimur eadem repetere cum faſtidio & cruce Lectoris; quia millies eadem reperit Caramuel,& ne illum imitemur, atque in id vitij incurramus, quod de Archiepiſcopo Mechlinienſi diximus, & de Louanienſibus Theologis dicturi ſumus, valet de Epiſcopo Gandauenſi. Sed addit argumentum quod illi inuictum eſt, vel propoſitio negans ſecuritatem cuilibet opinioni probabili ſtanti pro libertate contra legem,eſt euidenter vera, & ſi ita ſit, cedo demonſtrationem; ſi probabilis, ergo verum eſt quod obtendimus, quamlibet opinionem probabilem tutam eſſe: quam debile argumentum! Certe indignum eſt tanto athleta. Reſpondeo propoſitionem euidenter veram eſſe & à poſteriori iam demonſtratam,quia niſi conſtet illi veritas,perit omnis Religio & virtus: A priori etiam demonſtrabimus eſſe veram, & plura addemus; & quamuis eſſet tantum probabilis, euidenter falſum eſt quod infertur,quia ſecuritas toto genere differt à probabilitate,& ineſt tantum opinioni quæ ſtat pro lege, honeſto, & ſalute: Periculum vero peccati & formido, non ſolum obiectiua; ſed etiam formalis, nequit tolli ab opinione quæ ſtat pro voluptate & commodo, pro qua Caramuel decertat.

## Paragraphvs Tertivs.

### *Doctores Louanienſes, & Curati Pariſienſes falsò à Caramuele Ianſeniſmi accuſati.*

Doctorvm Louanienſium & Curatorum decreta in opiniones laxatiores lata eodem nomine reiicit,quòd hæretica ſint & Ianſeniana. Verùm aperta & atrox eſt calumnia: nam præter quod Curati Pariſienſes, qui in eas ſcripſerunt,nihil habent commune cum Ianſenio, & cum Louanienſibus,humillime & ex animo ſubiecerunt ſe Conſtitutionibus Pontificiis in Ianſenium latis; Aliud eſt quod illos omnes purgat ab hac iniectâ per ſummam iniuriam labe. Ante Conſtitutiones Pontificias, ipſomet Vrbani VIII. Pontificatu,Academiæ Louanienſis & Epiſcoporum Belgij nomine, miſſus eſt Romam Dominus Sinnichius, (de quo plura ſuperiori diſſertatione) redditurus rationem communis omnium de gratia doctrinæ; & duobus annis Romæ commoratus; aduerſarios prouocauit ad pugnam

demonſtrandumque in ſe recepit, quæ ipſe, aliiq; omnes, quorum nomine venerat, de gratiâ ſentirent, tradita ab Auguſtino, Proſpero, Fulgentio, & propugnata, aduerſus Pelagianos & Semipelagianos: ſed quod de Hilario prouocante Arianos ad diſputationem coràm Imperatore narrat Sulpicius, ferunt D. Sinnichio accidiſſe, recuſato à Pontice examine, quod nihil de Louanienſium fide dubitaret, vel ab aduerſariis detrectata pugna, quod forte viri eruditionem timerent, honeſtiſſimè in Belgium remiſſus eſt. Et poſt iſta quæ nequit ignorare Caramuel, non ceſſat Cenſoribus ſuis Louanienſibus Doctoribus, & Curatis Pariſienſibus hereſim improperare, eiuſdemque criminis conſcium facere D. Fagnanum, quod illorum cenſuras in nimium probabilitatum vſum ſuis ſcriptis inſeruerit; quaſi quinque propoſitionibus ex Ianſenio damnatis nitantur; & velint imputati ad culpam actus ex ignorantiâ inuincibili aut impotentiâ inſuperabili profectos, quales ſunt blaſphemiæ quæ excidunt homini ſuo vitio in ebrietatem prolapſo, aut officiũ per multos dies prætermiſſum ab illo qui Breuiariũ in mare proiecit, vt ſe hoc quotidiano penſo liberaret; quod denique eam aſſertionem vocent falſam & caſtis auribus horribilẽ, quæ hominẽ eximit à ieiunij lege, qui vires libidinibus exhauſit, vt ſe à ieiunij labore liberaret.

Sed hoc aliud nihil eſt, quam calumniam calumniâ cumulare: & eâ obiectione duplicitet peccat aduerſarius; iniicit primum quæſtiones prorſus inutiles ad controuerſiam, & vt cenſoribus ſuarum laxitatum creet inuidiam, diſſimulat quid ſentiant eius amici Sanctius & Diana, quo vno continetur turpitudo caſtis auribus horribilis. Certè quiſquis diſputationum curſum remoratur, & implicat quæſtionibus inutilibus, litigandi, non verum quærendi ſtudium præ ſe fert, & cauſæ diffidit. Quid enim ad rem noſtram pertinet diſputare, an cum homo ſanus & liber, qui viderit à ſe omittendos actus bonos, maloſque eliciendos, cum ſui compos eſſe deſierit, illi actus, vt dicitur, liberi in cauſa, impoſterum quo tempore prorumpunt ex homine ebrio, vel impotente, imputentur, quaſi noua peccata, aut vnum, cenſeantur conficere paris malitiæ cum pluribus diuiſim, aut collectim ſumptis? Hæc quæſtio nihil ad rem magis pertinet, quam ſuperior de furti ſacrilegi vnâ aut multiplici malitiâ.

Æquitatem vero in Caramuele deſidero, cui non ſit religioni reorũ culpam in inſontes deriuare. Traducit curatos Pariſienſes, & Theologos Louanienſes quaſi hæreticos, quod hominem libidinibus aut venatione fatigatũ, minus quam viatores & ægros, à ieiunio eximi non patiantur, ac ſubinde peccati damnent, quoſcũq; actus ex impotentiâ ineuitabili conſecutos, velintq; peccare, non ſolum contra caſtitatis, ſed etiam abſtinentiæ præceptum, qui ex ſcortatione, aut venatione, ſicut ex neceſſariâ peregrinatione defatigatus non ieiunat. Sed vt monui, malâ fide agit, atque vt tragœdias in hos excitet, diſſimulat quæ ex Sanctio apud Dianam memini me legiſſe: ſi cui moleſtum fuerit quadrageſimale ieiunium, poteſt hac arte innoxiâ apud illos, hunc laborem effugere; nempe ſi animo hac ieiunij moleſtiâ leuandi ſe, quis ſtatuat, ſingulis diebus ire venatum, ſi eâ exercitatione, ſeu pedes ſeu eques non minus fatigetur quàm itinere neceſſario, liber eſt à lege ieiunij, neque in illam peccat: idem dicendum eſt, ſi hanc defatigationem eligat ex ſcortatione captare, & tunc peccaturum contra caſtitatem, non contra ieiunium. Sed nonne illuditur illi præcepto? minime, inquit ex Sanctio Diana: Cur ita? Audi, Lector miram ſubtilitatem ex officina probabilitatum depromptam: Quodcunque fugis, non illudis præcepto, niſi cum te iam implicatum detinet; ſecus vero ſi adhuc ſuſpenſum imminet capiti, quod ſubducis, ne in te cadat: Atque ita eſt, inquiunt, de lege ieiunij, neque enim implicitum te habet tota die, ſed in te caſura eſt tantum hora duodecima ad meridiem, niſi aliquod impedimentum apponas, quod te à ieiunio eximat; qualis eſt defatigatio ex quacunque causâ, ſiue ex venatione, ſiue ex ſcortatione, dummodò non minus vires abſumat, quam operarijs, & itinerantibus labore quotidiano. Hanc aſſertionem frandi fuit Curatis Pariſienſibus, & Theologis Louanienſibus, falſam & caſtis auribus horribilem vocaſſe: inde enim audiunt Ianſeniſtæ, & hinc concludit quatuor demonſtrationibus Caramuel, eos eſſe hæreticos: ſed malum! ſingulis Theſim pro argumento aſſumit; primæ medium eſt: noſtra, inquit, propoſitio eſt Catholica, altera Ianſeniana; item alterius medium eſt: noſtra doctrina certè vera, tua eſt certiſſime falſa; tertiæ demonſtrationis vis eſt, noſtram doctrinam eſſe nouam, ſuam antiquam &

coæuam mundo; quartam demonſtrationem addit numero 77. probabilem ſuam opinionem eſſe veram, quia ita omnino ſe habet, ac ſi eſſet vera: quo ſenſu imago non diſtinguitur à prototypo, corpus à figura: en viri doctiſſimi leuiſſima argumenta; quibus tamen rem demonſtratam & confectam putat.

Abſtineo à referendis reliquis quæ habet à pagina 24. vſque ad pag. 32. vt illius pudori & famæ parcam; nam præter quod omnia millies ſunt repetita, nullum eſt argumentum, quod non laboret apertâ petitione principij: qualia ſunt quatuor iam relata. Addit etiam nonnulla parum ſeria, ne quid grauius dicam, nec admodum digna ſe, aut illo in quem ſcribit; qualis eſt querimonia de nouatoris nomine impoſito aduerſariis, nam ipſemet D. Fagnanus hanc obiectionem occupauit; neque enim pleno ore nouatores appellauit, quod in hæreticos exerte prolatum cadit; ſed ſublatâ, aut mitigatâ inuidiâ vocis, Nouatores probabilitatum: neque enim patitur vir prudentiſſimus aliquod ſibi aſperius verbum excidere, quod præter ſtudium veritatis, non corrigat aliquo modeſtiæ & humanitatis lenocinio, vt non debuerit Caramuel ludere in illum pluribus exemplis ex etymologiâ nominum intempeſtiue allatis, nec impropetare ignorantiam Theologiæ, aut carpere quæ facilius fuerat bono ſenſu interpretari: ſi rudis Theologiæ audiat D. Fagnanus, quod Chriſtum dixerit incarnatum, eadem Athanaſio inurenda eſt nota (vt cæteros Patres omittam) qui ſuo ſymbolo Incarnationem Chriſti omnibus credendam ad ſalutem docet.

Sed horum omnium videtur pœnitere Caramuelem, qui ad finem notarum in primam Epiſtolam, vt aſperius dicta deliniat, & aliqua ſuauitate perſpergat, excurrit in laudes Alexandri VII. quas non dubitem, quin minus gratas ſit habiturus, quam ſi moderatiùs egiſſet in virum, quem tot beneuolentiæ argumentis, toti orbi, & futuris ſæculis fecit celebrem, plura additurus illi ornamenta, niſi orbitas fuiſſet impedimento ad maiora.

## ARTICVLVS TERTIVS.

### *Animaduerſiones in ſecundam Epiſtolam Caramuelis.*

NOn habet D. Caramuel de nobis conquerendi cauſam, quod ſuperiori Epiſtolâ in Fagnanum eiuſque

ſententiam dicta videamur paulo iniquius iudicaſſe inutilia, quaſi ad rem nihil facerent: nam ipſemet multo ſeuerius de ſuo ſcripto pronuntiat, cum primis ſecundæ Epiſtolæ verbis agnoſcit, primâ *ſe quæſtionem grauiſſimam non attigiſſe*, ſed pollicitum ſe eam tractaturum: ad quid igitur iterata Ianſeniſmi accuſatio, & ad illam confirmandam tot Recentiorum teſtimonia, ſi hactenus nihil dictum de quæſtione, ſed tantum promiſſa illius tractatio? Ita eſſe lubens agnoſco; quia licet plura per triginta paginas congeſta ſint, nihil tamen ad rem pertinebant. Nunc cautiùs & accuratiùs ſibi agendum putat, & primùm ſtatuendam veritatem de ipſa probabilitatis ratione; vt ad illam quaſi ad certam regulam expendatur, quid bene, quid ſecus ſcripſerit D. Fagnanus, & quid eum ſentire oportuerit; neque enim horum quidquam, nec quo ab aliis differat, nec quid impugnet, ſciri poteſt, niſi doctrina præmittatur, quam communem quoad ſubſtantiam aſſerit. Sed non facile concedam conceptum probabilitatis ab illo nouem Theorematibus explicatum, eſſe genuinum & communem omnibus: imo hinc omnium diſcordiarum origo repetitur, quod malè rem dubiam à probabili diſtinguat, hoc diſcrimine gratis confictо, *rem dubiam leui ratione, probabilem vero graui argumento, vel authoritate niti.*

Theoremate primo, duo rerum genera diſtinguit, quædam ſunt per ſe notæ nobis, vel ad ſenſum, vel ex ipſo nominis ſignificatu: aliæ vero, de quibus eſt tota controuerſia, occultiores ſunt, & nobis ignotæ prorſus, niſi mediis quibuſdam ad illarum notitiam deducamur: vel ergo nullum ad id ſuppetit medium, vel leue, vel graue non conuincens, ſed inclinans ad aſſenſum, vel euidens & demonſtratiuum; ſi hoc poſtremum adſit, parit certam & euidentem rei notitiam: ſi nullum vel leue argumentum ſuppetat (quod Caramueli idem eſt) rem vocat negatiuè, & poſitiue dubiam; ego dicerem rem omnino ignotam, ſi omne medium deſit, ſi leue occurrat, dubitationi, aut ſuſpicioni patere: Si grauis ſuppetat ratio, quæcunque tandem ſit, ſeu nullas, ſeu plures habeat etiam grauiores quibus impugnetur rationes, vocat probabilem; & hanc conqueritur à D. Fagnano confundi cum re dubiâ, & vult hoc nomine diſtingui, quod *probabilis opinio ad conſcientiæ ſecuritatem ſufficiat, minime vero dubia.* Sed præfatione ad has differ-

tationes morales probatum eſt, & pluribus infra demonſtrabitur, rem tum maxime dubiam, cum vtrinque grauiſſimis & paribus rationum momentis animus libratur. Huic tamen differentiæ omnino falſæ & periculoſæ adſtruit tertium conſectarium, omni opinioni probabili ſubeſſe ignorantiam inuincibilem; qua aſſertione euertuntur omnia religionis & probitatis fundamenta, vt ſupra inſinuatum eſt; & res adeo aperta eſt, vt vix egeat probatione: nam ignorantiam inuincibilem ſecundo Theoremate definit, eam eſſe *quæ ſit naturalis & neceſſaria, & quam pro loco & tempore nequeas ſuperare, licet alio potuiſſet curari:* ex hoc igitur ſecundo & tertio Theoremate deducitur liber cuiuſlibet religionis, ſectæ, & opinionis delectus, citra vllum peccati aut ſalutis periculum; quia nulli ſectæ aut religioni deeſt ſua, ſicut & cuilibet ſtulto veriſimilis ratio, quæ probabilitatem apud ipſos inducat, ac proinde ignorantiam inuincibilem, quæ nequeat tolli, niſi per euidentiam: hæc enim vna poteſt probabilitatem abigere: fruſtra vero euidentiam rerum in hoc caliginoſo loco conſequi ſperes; aut tentes; ergo adhærendum probabilibus, quas ignorantia inuincibilis conſequitur, & illam, ſecuritas & immunitas ab omni peccato, cuicunque tandem duarum probabilium opinionum adhæreris. Hanc ſecuritatem primis quinque Theorematibus ſtabilitam confirmat quatuor reliquis. Sexto, formidinem cuilibet opinioni probabili ingenitam definit erroris timorem, ſed paradoxo inaudito, vult ſubeſſe obiecto opinabili, & longe faceſſere ab actu, in quo fuſius ſectione ſequenti demonſtraturi ſumus, latere recentiorum Hæreticorum ſpiritum, quem vocant priuatum, id eſt omnium hæreſum officinam.

Theoremate ſeptimo, opinionum probabilium varios diſtinguit gradus; ad pompam magis quam ad veritatem: quamlibet enim diſpares ſint, omnes tamen vult æqualis eſſe ſecuritatis, quod ſuæ Theologiæ moralis vnicum fundamentum nullis argumentis probat, contentus vnico illuſtrare exemplo monetæ, quæ ſiue ſit iuſti ponderis, ſeu paululum deficiat, dummodo imaginem aut ſigillum Principis præferat, ex lege fiſci in foro & in nundinis paris eſt apud mercatores pretij, cum iis quibus nihil deſit. Ita (inquit) de probabilitate ſtatuendum, quamlibet intra

eoſdem fines probabilitatis differant, ſatis eſt vt prudentiæ ſigillo inſigniantur, & æque bonæ cenſeantur ad gloriam æternam comparandam.

Iſta dici, & quaſi totius vitæ humanæ & Chriſtianæ fundamenta adſtrui, miror planè & obſtupeſco, nullâ aliâ ratione confirmata, niſi exemplo monetæ, quo res ipſa euerti magis debeat, quàm ſtabiliri poſſit: volo in numerandis pecuniis aliquo loco eſſe ſigillum Principis apud trapezitas & mercatores: ſed materiæ & ponderis nullam rationem haberi, & quamlibet diſpares ſint gradibus, lege fiſci debere omnes cenſeri, & vltrò, citròque commeare, quaſi paris pretij & valoris: hoc nuſquam factum, & iniquiſſimum eſt, nec ab vllo quod ſciam, tentatum, nec in mentem niſi alicuius tyranni venire poteſt. Id tamen audent Caramuel, & aliquot eiuſdem conſilij participes Theologi, inducere in commercium omnium opulentiſſimum, & iuxta periculoſiſſimum, quo æternitas contingit nobis, aut perit.

Cum de re pecuniariâ agitur, ſi pretium ſit ſoluendum vno vel altero nummo, pluries ad lancem appenditur; & ſi vel minimâ parte vnius grani leuior ſit, vix admittitur, niſi aliunde ſolutioni tantumdem addatur quantum nummo defuerit. Sed has omnes leges vult Caramuel ſubmoueri à commercio ſalutis & virtutis, eodemque genere & ordine contineri res de quibus opinamur; quamuis opiniones quæ conſulunt ſaluti & honeſto (quales ſunt plures à nobis ſupra relatæ ex Auguſtino de mendacio & iuramento) longius diſtent ab opinionibus quæ ſtant pro voluptate & commodo, quàm aurum ab ære & plumbo; vult tamen Caramuel (ſi ſuperis placet & quaſi Dei legatus imperat eius nomine) omnes probabiles opiniones pares reputari, ad gloriam æternam comparandam. Tantæ rei, adeoque momentoſæ, quæ totum ambiat rerum moralium ad ſalutem ſpectantium ordinem, temeritatis arguemur, & neglectæ noſtræ ſalutis, ſi fidem habeamus, niſi cogant argumenta inuicta, aut ſi illa deſint, adhibeat Caramuel miracula paria iis, quibus confirmata eſt ab Apoſtolis prædicatio Euangelij. Sed horum omnium loco eſt monetæ exemplum, & probabilitatis prudentiæ ſigillo munitæ comparatio cum Principis imagine æri inſculpta.

Licet non dubitem (erudite Lector) eorum quæ retuli-

mus te admiratione defigi,quod res æternitatis,& immenſum illud gloriæ pondus, adeo minutis ratiunculis frangantur; velim tamen paulului ſtuporem ſubmoueas, vt des locum rei magis ſtupendæ octauo Theoremate, quo opinionem tutiorem definit eam eſſe,*quæ omnino, aut magis remota eſt à periculo erroris aut peccati.* Securitatem rerum fidei contra errores & hæreſim, vel motum contra peccatum, dum videtur conſtituere,ipſi fidei & innocentiæ apertam perniciem importat. Imprimis ad fidem tantum pertinent quæ à Deo reuelata ſunt: quæ vero ex reuelatis probabiliter deducuntur, alterius ſunt ſubſellij, nedum infra fidem poſita,ſed etiam infra Theologiam, quia ſcientia eſt, quæ neceſſaria ex principiis fidei deducit; proinde ad infimam rerum diuinarum claſſem pertinent probabilia,adeoque remota à fidei obſequio,vt liberum ſit quidquid libuerit de illis in alterutram partem ſentire. Quid ergo commune habet opinio cum fide? Adeo tamen probabilitates deperit Caramuel, vt prouehere nitatur ad fidei ſubſellium. Deinde inducit credendarum rerum fidei miram methodum: vult doctiſſimos quoſque Carbonarium imitari,quem dæmon admotis in eius fidem validiſſimis machinis, nunquam potuit ab hoc præſidio ad diſputationem,id eſt ad fidei ruinam deducere. Quid credis,inquit dæmon? hoc ipſum quod Eccleſia: quæ vero Eccleſiæ fides eſt? Eadem cum mea: nec aliud ab homine magis tenaci,quam petito rerum fidei potuit dæmon extorquere. Ita Caramuel videtur velle nos omnes eſſe comparatos, vt nihil diſtincte credamus, niſi fide alienâ Eccleſiæ. Sic enim arguo: dum vis nos tutiorem partem ſectari,aſſenſu quaſi cæco cum Eccleſia,vel id ſtatuis de ſubſtantiâ (vt ſic loquar) myſteriorum Trinitatis,Euchariſtiæ,&c.vel de rebus nulla neceſſaria, ſed tantum probabili cum reuelatis conſecutione conjunctis: ſi primum aſſeras, ergo nullius myſterij fidem certam & diſtinctam vis nos habere: quod ſine dubio hæreſi non caret; cuius tamen fugiendæ causâ has regulas opinionis tutæ confingis:ſi vero de probabilibus tantum agas,fruſtra à nobis exigis fidem diuinã;quam nec Eccleſia habet, nec ſuis filiis præcipit: ſi aliud ſentias, velim à te doceri,quo loco, vbinam gentium, penès quos reſideat illa diſtincta fides rerum probabilium, ad quam me iubes confugere? Certe niſi cum Caluiniſtis comminiſcaris aliquam Eccleſiam inaſpectabilem, non video quo

poſſis loco conſtituere illam fidem probabilium diſtinctam,ad quam cœco aſſenſu ſaluus fiam ab erroris periculo. Sed hæc de opinionibus ad res fidei ſpectantibus libera aut ſecura probabilitas minus periculoſa eſt, quàm quod ſtatuis de alio opinionum genere ad mores pertinentium, nouo & inaudito paradoxo pluribus infra refutandô, tutiores opiniones eſſe (id eſt à peccati periculo remotiores) quæ ſtant contra legem pro libertate,quales ſunt plurimæ ſupra ex Tamburino relatæ, & illa præ cæteris quæ nullius peccati etiam venialis te reum facit, ſi per totam vitam ſtatueris recitare officium mente ſemper vagâ, & ad quæcunque alia, quàm ad Deum quem rogas, attentâ. Has opiniones *maſculas & virgines* vocas,quia ita nos à peccato ſemouent & purgant, vt ſacrilegium committat,qui in eâ eſt opinione, ſi toto vitæ decurſu precibus quibuſcunque ad Deum fuſis, animo aliud quodlibet cogitante, vel minimi peccati ſe apud Confeſſarium accuſet. Mira probabilium opinionum ſecuritas ! plura in hanc rem forte dicturus,duo tantum,quæ ſatis ſint ad breuem & validam epiſtolæ confutationem addo; primum mihi hanc ſecuritatem periculoſiorem videri, quam vt illi meam ſalutem credam, aliiſque author ſim vt credant : deinde incredibilem illam in noſtros affectus contra legis probabilia ſaltem iura indulgentiam, ita cupiditates accendere & efferare, vt certiſſima legis iura inuadant, vbi nullam probabilium rationem habere in morem induxeris. Ergo nihil periculoſius illis benignis opinionibus, quas fomenta, lenocinia iræ, vindictæ, & prauorum affectuum dixeris, magis quam remedia; ideo à Sanctis Patribus dictum, difficilius longe irâ commotum non peccare, quàm iræ viam præcludere,neminem poſſe ab illicitis abſtinere, niſi aſſueſcat etiam à licitis ſe ſe cohibere. Sed multo verius certo legem ſenſu ab illo violatum iri, qui probabilem nullo loco habeat : & lite inter legem voluptatemque mota, in gratiam iſtius reiectâ lege pronuntiaturum.

Theorema nonum & vltimum octo ſuperioribus longius,ſex paginas implet,nempe vt duo probabilitatum genera conſtituat, vnam à ratione intrinſecam, alteram ab authore,qui primus opinionem inuexit,repetitam. Tantæ molis eſt, has duas veluti columnas & baſes,probabilitatum palatio ſubſternere;vt deſinat in poſterum Caramuel nos laceſſere, quaſi impoſſibilia præcipiamus, dum iube-

mus ſententiæ quæ pro lege ſtat,aſſentiri : quandoquidem grauioribus ſe vrgeri difficultatibus in notione conſtituendâ authenticæ & rationabilis probabilitatis teſtatur;quam nos in opinione probabiliori pro lege ſtante inquirendâ & conſequendâ. Nihil mirum ſi ita contra has difficultates obluctetur, cum videat ſe Religioni & Fidei certam aſciſſcere ruinam, conſtitutâ illâ regulâ opinionis tuto probabilis, ab authoritate graui. Sed quaſi anguem latentem pede preſſerit, videtur reſilire, & ad remedium vulneris inflicti addit, probabilitatem extrinſecam non conſiſtere in authorum nominibus, etſi ſint plurima & grauia; *demonſtratur*, inquit, *quoniam hæreſis Lutherana, verbi gratia multos Theologos & libros habet, & tamen probabilis non eſt: rationem addit; quia contra certitudinem non datur probabilitas*, & Lutheranam hæreſim eſſe falſam certum eſt, poſtquam damnata eſt Eccleſiæ Decreto, cui debent omnes etiam hæretici parere. Sed reponet Lutheranus aliquis, tantum abeſſe, vt hæc reſponſio demonſtrationis vim habeat, ad fidem ſtabiliendam, quin potius aperta ſit petitio principij, aut euerſio tuorum principiorum. Sic enim vrgebit, argumento quod vocant ad hominem. Opinio probabilis à dubiâ diſtinguitur hoc diſcrimine quaſi eſſentiali à te conſtituto, quod dubia nitatur ratione leui, probabilis graues habeat, quibus ſe tuetur, & aduerſam opinionem impetat; atqui Lutheranis, Caluininiſtis, & omnibus denique Philoſophis ac ſectariis, non deſunt nomina & momenta rationum multo apud ipſos grauiora, quam Caramuel velit nobis Dianam eſſe. Ergo habent opinionem probabilem ſuorum errorum,ac ſubinde ignorantiam inuincibilem, quæ illos ab omni peccato excuſet. Hanc difficultatem præſentit Caramuel,& vt elabatur potius quam illam infringat,Theorema nonum ita expreſſit, *opinio probabilis ab extrinſeco dicitur, quæ habet authoritatem ſufficientem*: quare non dixit grauem? nempe vt ſibi poſticum ſeruaret ad fugam; ſed reuera elabi non poteſt & vt cum Virgilio loquar, *nec quidquam patrias tentauit lubricus artes*: Neque enim poteſt definitionem negare opinionis probabilis, nempe eſſe aſſenſum mentis ex graui ratione & authoritate, de re, cuius euidenti notitiâ caret. Atqui euidentiam pauciſſimi, & forte nulli habent, creationis mundi, immortalitatis animæ, & cætera. Nec de-

ſunt viri Doctiſſimi qui iſta negent, & difficillimis argumentis inſtent; ergo ex Caramuele liberum erit opinari probabiliter in vtramque partem.

Reſpondet probabilitatem extrinſecam non eſſe poſitam in plurimis & grauibus nominibus, contra certitudinem ex decreto Eccleſiæ; ſed hæc reſpõſio nec Lutheranis, nec nobis abſolute ſatisfacit:& certe vel nulla eſt,vel mala eſt definitio opinionis probabilis: nec valet quod addit, contra certitudinem non dari probabilitatem, quod vnicum illi ſupereſt effugium: ſed inde facile depellitur: quæro enim quidnam ſit illa, *certitudo qua expellit probabilitatem?* ſi naſcatur ex euidenti demonſtratione, agnoſco non pati probabilitatem; ſed det aliam certitudinem quæ non patiatur aliquam aduerſæ partis probabilitatem.

Reſpondet eam eſſe quæ nitatur reuelatione diuina, quali, inquit, Deus dignatus eſt S. Brigittam, cum certiorem fecit de Conceptione immaculata, & D. Thereſiam de myſterio Trinitatis; eâ vero poſitâ, non potuit Beata Brigitta non aſſentiri Conceptioni immaculatæ, etiamſi milleni Theologi obſiſterent, quia cognitâ in reuelatione veritate, abſcedit omnis formido, ſuccedit certitudo, depulsâ probabilitate: *Ita etiam*, inquit, *non licuit Diua Thereſia poſt manifeſtatum myſterium Trinitatis probabiliter aſſentiri Scoto aſſerenti Spiritum ſanctum fore diſtinctum à Verbo, ſi ab illo non procederet.* Sed hæc reſponſio vndequaque rimas agit, & cum ad rem deeſſent exempla, hæc duo comminiſcitur de B Brigittâ & D. Thereſiâ, quibus in altiſſimam contemplationem abreptis manifeſtata certo dicit, quæ nihil ad fidem, ſed ad Scholæ quæſtiones pertineant; & ſi huius quæſtionis de Proceſſione Spiritus ſancti ſolutionem aperuiſſet ſanctiſſimæ Matri, veriſimilius eſt illius veritatis ſuos filios participes facturam, aut aliquo ſuorum librorum loco Lectoribus inſinnaturam.

Sed iſtis non immoror, ne videantur meliora argumenta deeſſe. Mira ſane eſt Caramuelis liberalitas in Brigittam & Thereſiam, vt reuelationem illis priuatim factam velit Catholicæ vim & authoritatem habere; & quidquid inter orandum à Deo ſibi dictum putabant, fide certâ & diuinâ credere. Sed quid fiet D. Catharinæ cui, authore Raymundo à Capuâ, in extaſim raptæ, aliud omnino reuelatum eſt? Scio diſputari aupd Theologos an priuatâ re-

uelatione poſſit, non minùs quam publicâ Eccleſiæ, fides diuina comparari; ſed à nullo antequam Caramuelem legiſſem, audiui dictum, priuatas reuelationes D. Brigittæ, aut cuiuſlibet Sancti eſſe indubitatæ fidei, & millenos Theologos nihil curare, quidquid contra ſentiant: non ita ſane Diua Thereſia, & Sanctorum reliqui, quibus ſecreta cœleſtia priuatim reuelata ſunt; quin potius dubij & trepidi humillime ſubiiciunt Theologorum cenſuræ quidquid à Deo credunt ſe excepiſſe.

Sed his etiam omiſſis, fortius agamus alio Argumento ad hominem. Huiuſmodi reuelationes, ſeu priuatæ, ſeu publicæ diuinarum rerum, medij rationem habere neceſſe eſt; ſed quo loco repones? Nam tria genera diſtinxiſti, mediorum, quibus rerum veritas comprobatur, leue quo dubia cognitio creatur; graue quo opinio nititur; & demonſtratio euidens, vnde exiſtit certa & indubitata ſcientia. Ad quodnam mediorum genus reuocas has reuelationes? non ad primum; aliàs omnia fidei myſteria nutarent: non ad tertium; niſi velis fidem, eſſe ſcientiam & euidentem rerum cognitionem: ergo ſecundo loco reponenda eſt, mediorum quæ probabilem tantum faciunt cognitionem: atqui ex tuo Theoremate 2. omnis cognitio ineuidens adiunctam habet ignorantiam inuincibilem, eaque non deeſt iis, qui ſequuntur viros quos putant ſapientes & doctos; ergo ſi probabilitas, ſecuritas ex ſe fit, quilibet immori tuto poteſt religioni & ſectæ quâ primum imbutus fuit. Atque ita immerito ad finem primæ Epiſtolæ, & alibi, objicis nos Ethnicis, Mahometanis, Hæreticis ad Eccleſiæ arcem viam occludere; quis enim noſtrum iter apertius munit ad fidem? An vos, qui ſecuritatem ſalutis omnibus aſſeritis, quibus probabilitas aliqua affulſerit? An nos qui ex opinionibus vtrinque probabilibus, eam eligendam contendimus, quæ ſtet pro ſalute, digniora de Deo ſentiat, & efficaciora ad ſalutem media patet? Atque iis argumentis veluti catenis aureis omnes ad profeſſionem Chriſtianiſmi trahimus. Hoc argumento euerſa ſunt quæcunque huic paradoxo adſtruuntur: quare diruto fundaménto, fruſtra deſudem deiiciendo tecto, & parietibus diruendis: ita probabilitatis quæ pro libertate ſtat deiecta ſecuritate, non immoror refellendis regulis, quas illi ita anxiè & infeliciter præſcribit; vt dicat ſe nihil certi poſſe, vel au-

dere ſtatuere; vt quæ vna manu adſtruit, altera euertat.

### ARTICVLVS QVARTVS.

### *Examen tertiæ Epiſtolæ.*

CARAMVELIS conſilium laudo, quod Epiſtolam ſui Apologematis tertiam, omiſſo Cardinali Palauicino, ad quendam Doctorem amicum innominatum ſcripſerit: prudenter id quidem; nam cum hæc Epiſtola ſit veluti Echo ſuperiorum, eaque loquaciſſima, quæ plura iterer in illis multoties repetita, & nihil noui addat, niſi cauillos & ſarcaſmos in D. Fagnanum; neceſſe omnino fuit parcere auribus Eminentiſſimi Cardinalis, nec illum rebus toties repetitis vexare: nec minus ſui, quàm illius rationem habuit, & ſapientiſſimi viri dum faſtidio parcit, ſuo conſulit pudori; non auſus illius oculis & iudicio ſubjicere quæ ſcribit, parum ſuæ, & D. Fagnani conſentanea dignitati. Sed elegantiæ, quam grauitatis, & Dialecticæ ſtudioſior, tot repetitionum nauſeam conatur leuare ſatis ingenioſa figurarum varietate: & oratorem agens, *actum iri inclamat de tota religione, immo de toto genere humano*, ſi ruret probabilitatum ſecuritas; qui dum imminent & aduerſantur Ianſeniſtæ, Eccleſiæ ruinam moliuntur, omnia Pontificum decreta, Tribunalia Iudicum, totam denique ſocietatem humanam euerſum eunt: interim probabilitatum Genealogiam ab orbe condito per Naturæ, Moyſis, & Euangelij leges, per omnia vitæ humanæ & Chriſtianæ officia, ad noſtra vſque tempora, noſtroſque vſus deducit. Damnabat in D. Fagnano flores Rhetoricæ, & Dialecticæ ſpinas deſiderabat: ſordeſcit & ſquallet ſitu verborum D. Fagnanus præ iſto ſplendore eloquentiæ; & dum hanc Epiſtolam decurro, videor mihi legere, non diſſertationem Theologi, ſed Oratoris exercitationem, qui demonſtraturus eloquentiæ & ſui ingenij vires, laudandum aliquid ludicrum ſuſcipit, vt Moriam cum Eraſmo, Buſirim, & Neronem cum Cardano, Caluiciem cum Sineſio: & vbi per aliquot paginas Rhetoricatus eſt, perſonam Oratoris deponit, Theologi induit, & duo paradoxa depromit.

Diſtinguit Caramuel duplicem honeſtatis certitudinem,

ſeu veritatem; *formalem vnam* vocat, *alteram obiectiuam*; iſtam negat cuilibet opinioni probabili, illam concedit: quaſi velit omne genus mali & peccati ſubeſſe poſſe rei de qua diſputamus, & actioni quæ inſtat agenda; vt verbi gratiâ, iuramento cum reſtrictionibus mentalibus de re falsâ præter audientis mentem, & interrogantis expectationem; ſed beneficio regularum probabilitatis, poſſe nos in mediis ſordibus munditiam, inter pericuia grauiſſima, ſecuritatem & tranquillitatem ſeruare;& dum ſalutem docet nos comparare ipſiſſimis mediis, quæ forte mala ſunt &opportuna ad damnationem,ſolertiam medicorum imitatur,qui remedia conficiunt ex rebus,quæ ſua indole ſunt venena; nam ipſe, aliique probabilitatis patroni, non negant rebus ineſſe obiectiuam,vt vocant,formidinem,falſitatem, malitiam; & forte iuramentumde re falsâ cum reſtrictionibus peccatum eſſe:ſed omne periculum,omnemque maculam abſtergi certitudine & veritate formali.

Hanc (inquit) diſtinctionem primæ tonſuræ Theologis notam,apud Canoniſtas non audiuit D. Fagnanus, ideoque ex ignorantiâ confundit certitudinem obiectiuam cum formali. Sed non adeo imperitus eſt D. Fagnanus rerum, ne dicam Theologicarum, ſed Elementorum Philoſophiæ,vt ignoret diſtinctionem quæ ad omnium ſcientiarum partes pertineat. Quis enim Tyro Philoſophiæ,qui ſummulas Logicæ attigit, ignorat diſtinctionem vocum, conceptuum, & ſubinde veritatis & bonitatis in obiectiuam & formalem?Sed id nobis ignorantiæ prodigium eſt, aut temeritatis, dari veritatem aut falſitatem, certitudinemque, cui nulla obiectiua reſpondeat. Hoc ne Deo quidem conceſſum eſt, vt ſcientiam habeat rei non ſcibilis; id eſt veritatem formalem,rei quæ obiectiuâ careat. Hoc ipſum, quod millies repetit exemplum Conceptionis immaculatæ, eius aſſertionem euertit. Mirum eſt virum certe ſubtilem & eruditum non aduertere ſuorum argumentorum vitium; & dum de probabilibus agit, non diſtinguere propoſitionem abſolutam (Deiparæ Conceptionem credo immaculatam) à modali (probabilis eſt Conceptio immaculata) & vtrique ſuam certitudinem ineſſe, tum obiectiuam, tum formalem rei accommodatam, quæ tamen toto genere differant: & rei probabilis abſolutæ aſſenſus ſit formidoloſus, & obſcurus, ſicut rei ipſius ve-

ritas; propoſitionis vero modalis, ſeu probabilitatis euidens ſit certitudo, tum obiectiua, tum formalis; hæc omnia D. Fagnanus accurate diſtinguit;cur ergo nobis ignorantiam obiicit? Cum ipſe paradoxo inaudito,conceptum formalem ſeu certitudinem formalem, ſeu rei probabilis, ſeu ipſius probabilitatis ſeiungat ab obiectiua, cum tamen manifeſtè repugnet rem alia ratione verè & certò ſciri,niſi qua obiectiuè ſcibilis, & certa eſt; iuxta modum neceſſitatis & euidentiæ quæ illi ſubſit: cur ergo errorem nobis adeo craſſum impingit? Id factum puto diſputationis ardore,quo præceps abripitur: & dum toto impetu fertur in D. Fagnanum vt feriat, pectus nudat & noſtris ictibus confodiendum præbet. Hæc de prima aſſertione.

Secundâ malitiæ duplex genus diſtinguit, abſolutæ quæ ineſt actui malo & lege prohibito, & hypotheticæ, quæ actui vel ex ſe bono, vel indifferenti ſubeſſet, ſi lex iuberet ab illo abſtinere. Mira eſt viri fœcunditas: noua & inaudita comminiſcitur: paradoxo primo res indiuiduas & vinculo indiſſolubili iunctas, nempe veritatem, certitudinem formalem ab obiectiua ſeiungebat; & hac ſublata, illam volebat ſaluam eſſe & ſartam. Altero paradoxo nouum genus malitiæ fingit, quam vocat hypotheticam, id eſt, quæ actui ineſſet, ſi aliquâ lege eſſet prohibitus. Huius etiam diſtinctionis ignorantiam obiicit D. Fagnano; ſed duo repono nomine ſapientiſſimi ſenis, primum à Chriſto dictum ſe legiſſe, *ſuam cuique diei malitiam ſufficere*, eamque vbique abundare, vt nihil opus ſit noua malitiæ genera confingere: quaſi ab omnibus recepta paſſim, & heu nimium vſurpata! non ſufficiat vt totus mundus in maligno poſitus ſit.

Deinde addo Caramueli, potius quam Fagnano conſtituendam eſſe hanc nouæ malitiæ hypotheticæ ſpeciem, vt ſufficiat loco abſolutæ, quam totis viribus perditum it. Neque enim minus in illum quam in Dianam cadit, *Ecce qui tollit peccata mundi*: & vterque in hoc ſtadio ita ſtrenuè currunt, vt neſcias, quis duorum ſit brauium accepturus, & gloriari poſſit ſe plura è mundo peccatorum monſtra ſuſtuliſſe. Sed Caramuel nouo quodam compenſationis genere hypotheticæ malitiæ commento, quam ab actibus humanis abſtergit, malitiam abſolutam reſarcire ſtudet. Atque hoc duplici paradoxo conſtituto, *ſe vnica*

*linea toti libro D. Merendæ & D. Fagnani, ait reſpondere:* hæc enim ſumma eſt libri horum Authorum: agens morale non poteſt licite operari, niſi habeat certitudinem de bonitate ſui actus; ſed illa deeſt, ſi ſequatur opinionem quæ ſtat pro libertate contra legem; cum actui, quem veriſimili ratione ſuadet bonum, inſit formido contrarij & militiæ, ergo peccat, ſeu non licite operatur: hæc omnia putat ſe profligare ſua diſtinctione ad primam & ſecundam partem de certitudine formali, quæ nunquam deficiat operantem opinione probabili, licet obiectiua deſit. Sed hanc reſponſionem conuellunt quæ modò diximus, omnino commentitiam eſſe certitudinem formalem cui nulla obiectiua reſpondeat; ergo Caramuel dum ſuam ſententiam huic diſtinctioni, aut potius diuiſioni aſtruit, ædificium molitur penſile, nullo fundamento fultum; ſed de hoc plura ſectione ſequenti. Numero 107. addit argumentum à præcepto, à diſpenſatione voti ſolemnis, à ieiunij lege præſcribente cibum qui illæſo ieiunio ſumi poſſit, & inde probat quamlibet probabilitatem, qua vna nituntur hæc omnia, ſecuritatem habere ab erroris & peccati periculo; Ad huius argumenti ſolutionem multa deſiderantur dicenda ſequentibus ſectionibus, & eo loci differenda ſunt. Interim quæ habet ad finem Epiſtolæ, iuramento, voto & præcepto, poſſe nos aſtringi ad alterutram opinionum probabilium, quarum aliunde delectus liber eſt, arripio ad noſtræ ſententiæ confirmationem.

Quamuis contendas ex opinionum inter ſe pugnantium probabilitate ob ineuidentiam rei, ignorantiam naſci inuincibilem, & ex illa ius eligendi tutò, quam partem libuerit: hoc tamen ius electionis liberæ tolli poſſe vis, voto, iuramento & præcepto: ergo quotieſcunque aderit præceptum ex charitate & iuſtitia, perit illa libertas & ſecuritas, pro qua tot annis, & tot voluminibus pugnas; atqui prudentia, charitas, aliæque virtutes Chriſtianæ & humanæ, iubent è duabus opinionibus, quarum vna ſtat pro lege præſcribente quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, vi præcepti & medij; altera fauet libertati; hæ, inquam, virtutes omnes præcipiunt electionem primæ opinionis, vt conſulas tibi aut proximo, cum aliquod alterutri damnum imminet ex liberioris opinionis delectu; ergo falſa eſt tua Theſis, & hac vna linea (quod de Merendæ & Fagnani libro ſcripſiſti)

verius tui omnes delentur. Minorem probaturus ſum multiplici genere argumentorum, illud in anteceſſum familiarius, & quod ad ſenſum communem pateat, appono.

Venator, qui etiam ex venatione ſibi, ſuæque familiæ victum parare cogitur, (id pono vt vis argumenti eluceat) videt procul quid ſimile lupo & cani, quem putat ſuo domino carum & magno pretio redimendum, nec poteſt propius accedere explorandi causâ, quin fera fugiat, & ſubinde illi præda pereat; nequit etiam emittere ſagittam, niſi cum periculo occidendi canem, qui in pretio eſt apud Regem & Principem, multominus interimendi hominem, quamuis, magis etiam probabile illi ſit, quod occurrit feram eſſe ſyluestrem, quam canem venaticum aut hominem: iniquus plane atque humani generis hoſtis fuerit, quiſquis venatori ſecuritatem promiſerit ab omni iniuriâ, licet probabile ſit hominem interficiendum, ſi ſagittam emittat. Quid ad iſta reſpōſurus ſit Dominus Caramuel neſcio: ſatius eſt expectare certam ab illo reſponſionem, quã impugnare ab eius forte mente alienam. Interim prudens Lector, attendas velim, quò noui iſti Doctores res noſtras deduxerint, vt ea nobis permittant cum Dei offenſæ & damnationis æternæ periculo, quæ non audeant conſulere, vel aggredi, ſi contingere poſſit canem loco feræ occidi: & hoc argumento, aliiſq; pluribus confirmabimus valide, perpetuum ſedis Apoſtolicæ oraculum in *dubiis tutiorem partem eſſe eligendam*: quod ſummorum Pontificum reſponſum conatur eadem Epiſtola ſex ſolutionibus debilitare; ſed has omnes opportunius infra refellemus.

## ARTICVLVS QVINTVS.

### *Explicatio ſtatus Controuerſiæ, ſolutio primi nodi ex Anonymo, Reſponſio ad quartam Epiſtolam.*

VIDEOR hanc Caramuelis diſputationem præpoſterè inſtitutam proſecutus fuiſſe, dilatâ in hunclocum controuerſiæ ſtatus explicatione, à qua fuerat inchoanda. Quid enim tot ſectionibus promouimus, ſi adhuc hæreamus in limine, & quâ de re agatur, nondum ſit conſtitutum? Excuſare vtcumque hoc poſſem, quod non Authoris partes

obeam, ſed vindicis & defenſoris; atque ita ſequi aduerſarios, quà vocant, oporteat, & vt illis libet pugnare, nec liceat occupare primo loco, quæ ipſi poſtremo tractant. Sed verius dicam controuerſiæ ſtatum explicatum fuiſſe, minus tamen pro dignitate rei, quam pro loci opportunitate, vt exigebant aduerſariorum argumenta, quorum veſtigia premimus. Equidem Sectione 2. 1. Diſputationis diſtinximus duo rerum genera, de quibus contingit opinari, nempe earum, quæ ſunt ad ſalutem neceſſariæ ex præcepto, vel ex medij efficaciâ, aut ex vtroque capite: & demonſtrauimus licitum non eſſe, aut tutum, recedere ab opinione, quæ ſtat pro neceſſariis ad ſalutem cauſis, vt adhæreamus opinioni, quæ fauet libertati. Idque multo verius & certius eſt, cum res de quâ controuertitur, habet rationem medij ſalutem operantis, quales ſunt Fides, Religio, Charitas, Sacramenta, quæ hoc maxime obſeruando diſcrimine differunt à rebus ex ſolo præcepto neceſſariis; quòd iſtarum ignorantia excuſet à peccato, & ſubinde nullo ſint saluti impedimento, illarum vero ſi deſint virtus & efficacia, nullâ ne dicam ignorantiâ, ſed nec probabilitate maximâ ſuppleri & reſarciri poſſint, & efficere vt ſaluus fiat is, in quo huiuſmodi media, Fides, Charitas, & interdum Sacramenta deſiderantur. Ex quo diſcrimine (quod vix citra hæreſim negari poteſt) conſequitur manifeſte, cum de mediis ad ſalutem comparandam inſtitutis lege naturali aut poſitiuâ agitur, ſemotis quibuſcunque probabilitatibus quæ ſtant contra, ſemper tutioribus adhærendum. Nec hoc dicas conſilij eſſe tantum; nam reuerâ præcepti Prudentiæ & Charitatis eſt, omnium maximi, quo cauetur ne vnquam committamus à nobis remoueri ea, quæ ſi deſint, nulla ignorantia poteſt à damnatione nos eximere, eſto à peccato excuſaret: hæc pluribus loco citato, & infra forte aliqua addemus.

Eiuſdem diſſertationis ſectione vltimâ, articulo 1. exactius diſtinximus totum controuerſiæ progreſſum per varios gradus; vnde liceat agnoſcere quid quiſque Doctorum ſentiat; ſed Mercorus non ita exacte quos diuiſimus octo gradus controuerſiæ notauit, & inde forte Anonymus, quamuis acutiſſimus, vix potuit coniicere in quo poſita eſſet illius ſcriptoris ſententia, quã defendimus, & quo hinc differret à Merenda, inde à Tamburino & Caramuele, id

eſt ab extremis, hinc omnium ridigiſſimâ, inde laxiſſimâ opinione. Caramuel etiam, aut non capit, aut diſſimulat mentem D. Fagnani: atque ex ea ignorantia vbique paralogizat: Non longe abſunt ab eodem vitio Stubrochius & Fabri, omneſque quaſi agmine facto, vrgent nos exemplis opinionum probabilium, quæ vt plurimum ſtant pro lege, aut nihil prorſus faciunt ad officium & moresſed ad ſpeculationem pertinent; vt inde concludant probabilitatem quamcunque, honeſtam eſſe & immunem ab omni periculo damnationis & peccati.

At quid iſta contra nos? quaſi affetamus probabilitati ſecuritatem in totum repugnare, & à regulis morum opiniones quaſcunque eſſe abigendas, quo nihil magis à mente noſtra alienum: ſecuritatem conuenire volumus cum probabilitate, non quacunque, ea maxime quæ fauet libertati (hanc enim periculoſiſſimam dicimus) ſed cum eâ quæ ſtat pro lege & mediis ad ſalutem comparandam efficacibus. Addimus præterea probabilitatem nihil habere periculi, ſi verſetur circa res quæ ad ſpeculationem, non ad mores pertineant. Deinde admittimus probabilitatem quæ ſtat pro libertate, tutam fieri poſſe, ſi nulla impetatur opinione, aut ratione ſibi infeſtâ, vel ita inualeſcat, vt tenuiſſimam ac pene nullam opinioni contrariæ probabilitatem relinquat, quales ſunt tres quas ſubiungo.

Improbabilis apud Theologos cenſetur opinio, quæ prohibet ne quis accedat ad Sacramenta mortuorum, nempe Baptiſmi & Pœnitentiæ, niſi perfectè contritus, & cum ſola attritione, nec condonationem peccatorum, nec gratiam ſanctificantem conferri miniſterio ſacerdotis: ex quo ſequeretur nullam ipſi à Deo datam facultatem remittendi peccata, ſed declarandi remiſſa eſſe vi contritionis quæ præceſſerit; inde tuta fit ſententia, quæ pro libertate ſtat contra contritionem perfectam ex præcepto, aut medij efficacia veriſimili ratione neceſſatiam.

Eodem fere loco reponitur opinionum tutarum, licet pro libertate contra legem ſtet, ea grauiorum Theologorum, qui negant amiſſâ per peccatum lethale gratiâ, illius reum debere ſtatim nullâ interpoſitâ morâ, à peccato exurgere contritione, & confeſſione, vbi data primùm occaſio fuerit; & ſi cunctetur, non minus peccare, quam furem dilatâ reſtitutione boni ablati: quod putent offen-

ſam Dei perinde atque detrimentum hominis, cui inuito erepta ſunt bona, dilatione augeri & cumulari: nam hæc ſententia ſeuerior, improbabilis fit manifeſto diſcrimine inter iniuriam Deo à peccatore, & domino rei à fure illatam, in hoc poſito, quod fur abſtulerit rem domino neceſſariam & vtilem, qua nequeat etiam ad tempus carere ſine incommodo, à quibus damnis & malis Deus omnino immunis eſt; ergo non eadem ex pœnitentiæ, quæ ex reſtitutionis dilatione, conſequitur, & augetur iniuria. Eiuſdem generis eſt opinio illorum qui cenſent feſta ex præcepto celebrari debere, non quocunque cultu Religionis interno, ſed ſpecialiter amore Dei ſuper omnia, ac omni alio ſecluſo; proinde non poſſe diebus feſtis prætermitti ſpeciale illud charitatis præceptum, citra grauem culpam; quaſi præceptum amoris Dei ab omni alio ſecluſi, eodem tenore ac rigore ſolemnibus diebus feſtis, quo feſtis Paſchalibus communionē annuam Eccleſia addixerit.

Dices: ſi hæc opinio quæ ſaluti & præcepto fauet, improbabilis cenſeatur, tutaque contraria quæ ſtat pro libertate, eodem loco reponi debere opinionem Diui Thomæ, quæ damnat peccati mortalis adultum, niſi primo vſus rationis inſtanti, ad Deum vt vltimum finem dilectione charitatis ſuper omnia ſe ſe retulerit. Quæ ſententia licet ſaluti conſulat & tutior ſit, paſſim tamen reiicitur. Sed eſto ab aliis æquiparentur, mihi tamen quicquid illi ſentiant, hæ duæ ſententiæ non æque videntur eſſe improbabiles: quod hoc argumento euinco. Certum fere eſt apud omnes, Deum homini aliquando amandum dilectione ſuper omnia, ex præcepto, & vt medio ad ſalutem neceſſario, quia ſine Charitate non poteſt inſtitui vita Chriſtiana, ſicut nec vllum vitæ genus, vel profeſſio, niſi finis conſtituatur cui adhæreamus: atqui nullum tempus ad vitam humanam & Chriſtianam inſtituendam, & ſubinde ad vltimum finem eligendum & proſequendum, amandumque Deum ſuper omnia commodius eſſe poteſt primo rationis inſtanti; & hoc manifeſtiſſimum inde eſt, quod qui patiuntur id inſtans elabi, eoque nos eximunt à præcepto amoris Dei, vix aliquâ ratione veriſimili poſſint aliud tempus illi præcepto implendo deſignare, niſi ad finem vitæ, & mortis articulum deuoluantur. Neque tum etiam patitur Tamburinus nos ſubiici iugo & præcepto charita-

tis. Has vero laxiſſimas Theologorum opiniones, omnes ſuæ ſalutis ſolliciti execrantur. Vnde vero natæ ſunt? quòd à Diuo Thoma receſſerint præſcribente huic præcepto primum inſtans vſus rationis. At quis dixerit iiſdem rationum momentis confirmari Scoti opinionem, cum rem manifeſtè falſam in probationem aſſumat, nempe Dies feſtos ab Eccleſia inſtitutos, deſignando tempori ad præceptum charitatis implendum eadem fere neceſſitate, qua communionem Euchariſtiæ indicit feſtis Paſchalibus? Sed hoc exemplo quo confirmari putabat Scotus ſuam opinionem, plane euertitur: nam ſi ea mens quam obtendit Stotus Eccleſiæ fuiſſet inſtituendi feſta vt celebrarentur dilectione Dei ſuper omnia, ſicut ſolemnia Paſchalia communione Euchariſtiæ, par omnino erat Eccleſiam nobis hanc ſuam legem de amando Deo ſingulis diebus feſtis, non minus aperte, quàm de Euchariſtiâ ſumendâ ſemel per annum, Paſchatis tempore ſignificare. At nihil horum factum vnquam; ergo improbabile eſt inſtitutione feſtorum, Eccleſiam tanto rigore exigere amorem Dei ſuper omnia, vt quiſquis omiſerit, reus ſit futurus peccati mortalis, ac ſi communionem annuam omiſerit; at quis neget hominem à Deo creatum, & inſtitutum ſui vnius amandi & fruendi gratiâ, quis putet rem omnium præſtantiſſimam, & quâ illud *vnum neceſſarium* conſtet, poſſe differri ad finem vſque vitæ, nec omnino inchoandam tum, cum viuere incipimus qua homines & qua Chriſtiani. Ergo alia eſt Scoti, alia Diui Thomæ opinionis de amore Dei ſuper omnia probabilitatis ratio; hæc vero à nobis dicta ſunt, vt viam paremus ad controuerſiæ præcipuæ caput, & iis, aliiſque exemplis demonſtremus opiniones quæ ſtant pro libertate, poſſe fieri probabiles, tutas & immunes à peccati & damnationis periculo: id verò qua ratione conſequantur paragrapho ſequenti aperiemus.

## PARAGRAPHVS PRIMVS.

### *Diſtiguuntur quatuor probabilitatum gradus, & inde eruuntur quatuor Regulæ quibus ſit ſatis Caramueli & Anonymo.*

SI quid virium inſit Apologmati Caramuelis, habet à caligine, id eſt à probabilitatis æquiuocâ notione, qua ſuas argumentationes obuoluit; *Summus*, inquit, *Pontifex ſtatuit de conceptione immaculatâ, quid magis pium ſit, diſpenſationes adminiſtrat ex opinione probabili, ad illam regulam Iudices ſua decreta pronuntiant, & vitam ſuam exegerunt quotquot ab orbe condito Patriarchæ, Prophetæ & ſancti denique viri ad noſtra vſque tempora floruerunt:* Addi poteſt ex Stubrochio opiniones probabiles adeo tutas eſſe & inualeſcere, vt cum *nemo poſſit certò ſcire*, odione an amore dignus ſit, ſola opinione probabili nullius peccati nos eſſe conſcios, neceſſe ſit ad ſacram ſynaxim accedere, ad quam præcipit Apoſtolus nos probare, ne rei ſimus corporis & Sanguinis Chriſti, ſi indigne, id eſt conſcientiâ lethali peccato ſauciâ & ſordidâ ſumeremus; ergo vbique triumphat quæuis probabilitas, tuta & ſecura, quandoquidem omnia eius conſilio & imperio peragun-tur.

Mirum eſt ſane viros doctos & ſolertes his exemplis pugnare, atque huiuſmodi tenebris obſcurare veritatem ſole clariorem. Non quamcumque probabilitatem, nec vniuerſim omnem tutam eſſe cenſemus, ſed eam ſemper quæ ſtat pro lege, & nonnunquam etiam cum libertati fauet, dummodò nullam habeat aduerſam opinionem pro ſalute ſecum pugnantem, maiori, vel pari, vel paulo minori probabilitate: nam æquatâ inter adeò diſpares opiniones pugnâ, quarum vna pro honeſto & ſalute ſtat, altera pro commodo, victoriam illi aſſerimus, quæ ſuperat æquitate cauſæ: ſin vero benignior, vt vocant, opinio ſuperior ſit multis partibus, & deiiciat alteram ad tenuiſſimæ probabilitatis gradum (ſicuti iam aliquot exemplis demonſtrauimus) ſecuritatem illi non negabo. Et hæc eſt ſententia Mercori, contra Merendam; alioſque rigi-

diores Theologos,& forte ipſum Anonymum, cuius hinc primus nodus ſoluitur.

Sed cùm explicatione nudâ controuerſiæ, omnes tenebræ diſpellantur,& veritas obſcurata ſophiſmatis aduerſarij eluceat; operoſius eſt res tractanda, & diſtinguendæ ſunt variæ claſſes opinionũ probabilium; vt inde manifeſtum fiat,quid quiſque noſtrum ſentiat, quid res ipſa veri & certi habeat: ex hâc enim differentia probabilium opinionum, quatuor conſtituemus regulas, quibus tota controuerſia dirimetur; & bene longæ Caramuelis Epiſtolæ ſpongia inducetur: tota res à certis principiis repetetur.

Cum opinari contingat de re quacunque, cuius abſit à mente cognitio euidens, ſemper ſe nota non ſit ex nudo vocum ſignificatu, ſeu deſit medium demonſtratiuum quod ducat ad manifeſtam rei in ſe ipſa notitiam; ex duplici capite poteſt diuidi in varios ordines opinio, vel à materiâ, de quâ controuertitur,vel à motiuo aſſenſusineuidentis & infirmi: à materiâ quidem partimur opinionem in ſpeculatiuam & moralem: illa de rerum naturâ diſputat, iſta de officiis & de agendis. Primi generis ſunt quæcunque Philologia, Metaphyſica, & Theologiæ pars dogmatica tractant: poſtremi generis ſunt, quæ Ethica de finibus bonorum & malorum tradit, ad quæ Socrates relictis omnibus quæ ſupra aut infra nos ſunt, Philoſophiam reuocauit.

Ex hac partitione opinionum, primam noſtram regulam eruimus; *Quamuis ad vtramque diſciplinam pertineat, & ſapientis ſit hominis anteponere probabiliora minus probabilibus; hic tamen delectus magis neceſſarius eſt ad partem Moralem, quam ad Theoricã.* Ideo prudentiſſime Societas Ieſu quarta parte Conſtitutionum cap 5.paragr. 4. ſancit *vt ſequantur in quauis facultate ſecuriorem, & magis approbatam doctrinam, & eos Doctores qui eam docent.* Et cap.14. paragr. 1. *In Collegiis* iubet *prælegi libros qui in quauis facultate ſolidioris & ſecurioris doctrinæ habentur.* Et cap.16. paragr. 2. vult *legi in Theologia Vetus & Nouum Teſtamentum & doctrinam Scholaſticam Diui Thomæ*: Et certe cùm innatum ſit nobis ſtudium veritatis cognoſcendæ, ſi conſequi detur, anteponenda eſt regnis & ſedibus: ſi eam adire inconceſſum ſit, vel ſuſpendendus eſt aſſenſus, vel adhærendum probabilioribus, quæ magis ad illam acce-

dunt: Primum cenſebant plures Philoſophorum, maximè Pyrrhonici, & Academici; Stoïci etiam non minus pudendum exiſtimabant ſuo ſapienti opinari, quam ſperare, quod opinionem ſecutus obiiceret ſe periculo erroris, ratus verum quod fortè falſum eſt: ſicut ſui iuris & præſentibus contentus eſſe deſinit, ſi ſpe ſuſpenſus, & futuri ſollicitus ſit. Atque adeo iubebant *nec opinione duci, nec ſpe moueri.* Nos vero humanæ infirmitatis conſcij, & omnis ferè euidentiæ expertes, opinionibus locum damus, delectum vero volumus exigi ad maiorem veriſimilitudinem, & ad inſtituti commodum, quod quiſque profitetur; vt ex Phyſica decerpat Medicus, quas viderit de rebus Naturalibus opiniones ad cognoſcendos & curandos morbos opportuniores: ſicut Diuus Thomas eas delegit ex Philoſophiâ, quas cenſuit magis idoneas ad explicanda & defendenda fidei myſteria. Sed multo liberiorem permittimus ex parte ſpeculatiuâ, quam ex Morali opinionum electionem. Ex illâ ſumat quiſque, quod ſibi viſum fuerit, ſaluâ fide & illæſis bonis moribus, ad quos diximus ſectanda tutiora. Sic venatori (quo exemplo frequentius vtimur, quod ſit ad rem accommodatiſſimum) permittimus opinari quod libuerit, cùm anceps fuerit an fera aut auis quæ procul viſitur, ſit mas vel fœmina, vnius ſpeciei, vel diuerſi generis animans non admodum diſſimile priori; ſed ſi dubium incidat de fera, vel aue, manſueta ne ſit, quam ſibi perire ægre ferat is ad quem pertinet, quis non videat tum cautius agendum, ne emiſſâ ſagittâ temere, quidquam detrimenti capiat, cui ſuſpicatur ne forte noceat? Hoc exemplo luculentiſſime demonſtratur primæ noſtræ regulæ veritas, cum probabilia quæ ad ſpeculationem pertinent, paribus librantur momentis, aut pugnant rationum viribus, tum pro cuiuſque affectu, cuique permittimus cui voluerit opinioni adhærere, quia nullum inde malum ſibi, vel aliis timere poteſt. Sed cum de moralibus delectus inſtat faciendus, quis neget tum cautiùs agendum, & deligendam illam opinionem quæ ſtat pro ſalute & lege? In hanc primam regulam ſole clariorem grauiſſimè videntur mihi peccare, qui arbitrariam volunt opinionum electionem (quod certè Sophiſtarum eſt) cum de Theoricâ parte controuertitur. Quod vero nomen mereantur, dum eam licentiam inducunt in partem mora-

lem,non auſim dicere,nec ſi vellem ſatis graue occurreret. Ex hac vero regulâ ſoluuntur plures Caramuelis in nos obiectiones repetitæ ab exemplis quæ ad partem Theoricam pertinent, qualis eſt de conceptione; iam enim diximus liberum eſſe cuique priuato, & ſibi ſummos Pontifices permiſiſſe ex dogmatibus paris fere probabilitatis,quæ ad Theoriam ſpectant,ea deligere ad quæ magis ex affectu ferebātur Sed quid iſta ad Theſim Caramuelis,& mentem Tamburini, qui in controuerſiis Moralibus,cum de ſalute æternâ agitur, contendunt *tenuiſſima probabilitatis* pro commodo & voluptate, opinionem anteponi tutò poſſe, opinioni quæ non ſolum cauſa, ſed etiam rationum momentis. infinitis partibus ſuperet, & deſit illi tantum euidens demonſtratio, qualem nullam Caramuel admittit etiam ad probandam Dei exiſtentiam & vnitatem? Ergo omnia Religionis fundamenta conuellit, id eſt cuiuſque arbitrio pesmittit ſentire quod viſum fuerit de rebus ineuidentibus,quæ hinc inde, nullâ ſpe euidentiæ paribus difficultatum momentis, animam fluctuantem verſant. Poteſt ne Caramuel negare in hoc rerum ineuidentium & obſcuriſſimarum ordine, quæ inſuperabilibus premuntur difficultatibus, primas tenere, quas fide iubemur credere veritates? Ergo ex principiis Caramuelis integrum & tutum eſt cuique,quod libuerit de his rebus ineuidentiſſimis opinari.

Hâc primâ regulâ conſtitutâ,progrediamur ad alteram: illam eruo ex ſecundâ opinionum diuiſione repetitâ à rationibus dubitandi: Nam cum opiniônis medium nequeat eſſe demonſtratiuum, & ad rei,vt in ſe eſt,euidentem notitiam deducere; infirmam eſſe oportet & formidoloſam: ea vero,vt ſic loquar, infirmitas oriri poteſt, vel ab argumentorum quibus fulcitur,debilitate, vel à rationum vi, quibus impugnatur. Hinc oritur duplex opinionis probabilis genus,aut potius ſtatus. Vnus nempe dum ſola eſt,& quaſi ſolitaria nulli aduerſæ opinioni collata, quâ debilitetur, nec aliunde nutat quam à propriâ infirmitate, quod euidentes deſint rationes, quibus aſſenſus fulciatur: alter opinionis probabilis ſtatus eſt collatæ cum aduersâ, cuius argumentis atteritur.

Ex primâ huius diuiſionis opinionum parte, ſecundam noſtram regulam aſſumimus: *Eam opinionem tutam eſſe*

*qua argumentis, quantum materia moralis patitur, validis fulta, nullâ aliunde ratione aut opinione aduerſâ colliditur.* Atque ita nihil habet quod timeat is, qui credit ſe iure poſſidere rem, de qua nullus illi litem mouit, nec inquirenti in titulos, ortum eſt aliquod dubium male partam à maioribus, qui ſibi reliquerunt: licet forte ita contigerit, ſed hoc illum prorſus latet. Ad hanc regulam reuoco pœnas de reo ſumptas, qui conſenſit teſtibus ſe accuſantibus grauis criminis vltimo ſupplicio puniendi; quamuis enim res his argumentis comprobata ſit euidenter credibilis (vt inquit Cajetanus) non tamen euidenter vera; fieri enim poteſt teſtes falsò criminatos reum, & illum vitæ odio aut ſuppliciorum metu aſſenſiſſe, vt eximat ſe à miſeriis quas putat morte grauiores: hoc enim illi permittit Tamburinus citra culpam ſaltem grauem. Ad eamdem regulam pertinet exemplum Stubrochij, cum quis nihil ſibi conſcius putat ſe gratum Deo & acceptum, quamuis in hoc iuſtificatus non ſit, nec ſua illi innocentia certò & euidenter conſtet, poteſt tamen accedere tutò ad ſacram ſynaxim; atque hoc exemplo Stubrochius cenſet omni opinioni probabili aſſertam ſecuritatem: Sed longiſſime abeſt à Theſi quam ſibi probandam ſumpſit, opinionem tutam eſſe, quamuis ſtet pro libertate contra legem, & paribus, aut grauioribus debilitetur aduerſæ ſententiæ, quam ſtabiliatur propriis argumentis. Vnde ipſummet exemplum in illum retorqueo: Nemo poteſt contingere Sacramenta quæcunq; vt miniſter ea conferendi cauſâ, vel Sacramenta viuorum recipere, niſi ſe ſe probauerit, & nullius peccati mortalis ſe conſcium morali certitudine habeat, & abſtinendum illi omnino ab adminiſtrandis vel recipiendis Sacramentis, ſi hæreat dubius paribus vtrinque probabilitatum momentis, reus-ne ſit an expers lethalis peccati; ergo ſi in reuerentiam Sacramentorum quis peccat, niſi ſe probauerit, & poſt ſerium examen probabilius iudicet ſe non detineri culpa lethali: eadem proportione ſeruatâ certitudo & perſuaſio moralis adhibenda eſt cæteris vitæ humanæ officiis: ac proinde grauiter peccat, qui actionem elicit, quam probabilius, aut pari probabilitate cenſet illicitam eſſe. Longe vero abeſt huiuſmodi formido à noſtrâ regulâ, id eſt ab opinione ſolitariè ſumptâ validis fultâ fundamentis, & nullis concuſſa aduerſæ partis argumẽtis.

Hanc noſtram regulam mire illuſtrat, & ſubinde primum Anonymi nodum diſſoluit, obſeruatio ſubtiliſſima Mercori 1. pa. art. vlt. vbi rerum, ſeu naturalium, ſeu moralium tres accuratè gradus certitudinis diſtinguit. Primum eumque omnium ſupremum vocat certitudinis Logicæ: hunc ſequitur Phyſica certitudo, ſed tanto interuallo, vt collata primæ dici debeat probabilitas Logica. Infimum certitudinis gradum occupat probabilitas, quam vocat Phyſicam. Rem illuſtrat exemplis, & ſingularum diuiſionis partium definitionibus. Certum Logicè id dicitur, quod neceſſariò verum, nullâ ratione aut causâ fieri poteſt falſum. Huius generis ſunt propoſitiones æternæ veritatis, quales ſunt hominem eſſe rationalem, Deum exiſtere, &c. Phyſicè certum id definitur quod rei naturæ, cauſiſque propriis conſentaneum eſt, idque fere ſemper fit: ſed nihil vetat vitio cauſarum inferiorũ, & ſuperiorum vi, aliud interdum contingere: hoc genere certi, dicimus hominem eſſe bipedem, quia ſolent fere omnes vi cauſarum ita naſci, licet aliquando editi ſint pueri vno, vel nullo pede: verum quia huiuſmodi generationis humanæ vitium rariſſimum eſt, caſus cenſetur leuior, vt impedimento eſſe poſſit, ne ſemotâ omni formidine aſſentiar hominem eſſe bipedem: ſi tamen veritati vndequaque neceſſariæ & indefectibili conferatur, dici poteſt probabile Logicum. In infimo denique certitudinis gradu reponitur probabile Phyſicum, vtroque certo mutabilius, quod non ſolum attentâ ratione cauſarum ſuperiorum & communium, ſed etiam iuxta propriarum curſum variatur; huius generis ſunt omnes fere Aſtrologiæ propoſitiones, vt Cœlum æſtate ſudum, hyeme pluuium & nubiloſum eſſe, ſolem Oriente Arcturo, ciere tempeſtates, cum ſecus nonnunquam accidat; hyemem ſiccam, æſtatem pluuialem, tempus ab Arcturo ſerenum & tranquillum eſſe.

Hos tres certitudinis gradus, non ita ſibi vindicant veritates ſpeculatiuæ, quin rebus etiam moralibus conueniant, certitudine Logicâ veras dicimus leges Decalogi, Deum colendum, adulterium illicitum, quia nulli ſunt obnoxiæ diſpenſationi, nullâ ratione falſæ fieri poſſunt. Certitudini Phyſicæ reſpondent exempla quæ huic ſecundæ regulæ confirmãdæ & illuſtrandæ inſeruiunt, poſſeſſio diuturna nulli ſuſpicioni iniuriæ obnoxia, perſuaſio innocentiæ,

tiæ, cùm poſt longum examen, nullius peccati mortalis cogitatio in mentem venit: damnatio rei, qui teſtibus accuſantibus aſſenſus, licet forte tædio vitæ & tormentorum metu ſe falſo accuſarit: quia hanc leuem coniecturam non magis morari debet iudex, ne damnet ad ſupplicium, quam Philoſophus, ne ſibi certò perſuadeat hominem eſſe bipedem, quòd naſci poſſint, & aliquando nati ſint monopodes aut apodes. Huc etiam pertinet argumentum Stubrochij, de accedente ad ſacram Synaxim cum opinione conſcientiæ à mortali labe purgatæ, quamuis etiam ad tertiam regulam ſpectet, quo loco eadem difficultas recurret. Tertij denique generis opiniones probabili Phyſico reſpondent, quas Recentiores quotidie inducunt: & quamuis pro libertate pugnent contra legem & honeſtum, & vltro agnoſcant poſſe eſſe falſas, nec minus incertas, quam Aſtrologorum concluſiones, volunt tamen tutas eſſe, & ab omni periculo damnationis & peccati remotiſſimas.

Hac triplici diſtinctione conſtitutâ, valide infringit Mercorus primum nodum Anonymi; qui ſunt, inquit, illi qui iugum Chriſti grauant, an illi qui plus æquo leuius volunt, quos inter medius ſedeas iudex vel arbiter? Ad hæc reſpondet iugum conſcientiæ & legis pluſquam par ſit, grauari à Merenda, quod ad honeſtatem actus requirat rectitudinem Logicam, laxari periculoſe conſcientias, à Recentioribus, qui contendant ad honeſtatem actus ſufficere meram probabilitatem Phyſicam: ſe mediâ & tutâ viâ incedere, quia certitudinem Phyſicam & probabilitatem Logicam requirit. Hæc reſponſio ſolidiſſima & iuxta ſubtiliſſima nodum plane ſecat, controuerſiam dirimit, nec eget aliâ luce aut probatione, quam attentâ obſeruatione & lectione eorum quæ iam dicta ſunt de triplici rerum certitudine ſubiectæ controuerſiæ accommodandâ. Ad tertiam regulam accedamus, omnium in hac re grauiſſimam, & certiſſimam, de qua nihil dubitat ipſe Merenda omnium probabilitatum hoſtis infenſiſſimus; eam verò aſtruimus, diuiſioni tertiæ opinionum probabilium inter ſe pugnantium quidem, ſed vtrinque pro officio. Argumento ſit ſuperior regula de communicante ex opinione probabili, ſe Deo acceptum eſſe & inſontem ab omni crimine lethali. Prima etiam diſputatio de abſolutione moribundi, & de

baptiſmo pueri animam agentis cum aquâ ex ſale expreſſâ, aut ex vite profluente, ſi elementaris deſit, ſuppeditat exempla huius regulæ, quibus immerito putat Caramuel ſe probabilitatum cauſam peroraſſe, & omnes in tuto poſuiſſe. Sed longiſſimè abeſt à ſperatâ victoriâ, nec attendit, illis exemplis nihil aliud conuinci, quam veritatem opinionis Merendæ omnium ſeueriſſimæ, nempe dum inter ſe opiniones probabiles pugnant, vtrinque pro lege & officiis, è quibus ſingulæ ſibi ſuum vindicant, & nequit vtrumque impleri, tum vnum omittendum eſſe, vt cedat alteri; nam cum eo deuentum eſt, non ſolum probabilibus, ſed etiam dubiis, & aliâ quacunque cauſâ illicitis vti conceſſum eſt, immo neceſſarium; tum enim duæ leges pugnant, hinc religio, quæ præcipit reuerenter tractanda eſſe Sacramenta, vitandum periculum ne irrita fiant, & quadam ratione falſa, dum à ſe ſanctum & ſaluum fieri ſignificant, cui nihil forte conferant gratiæ; ſed aliunde charitas, immo & iuſtitia miniſtrum ex officio vrgent, vt pueto & adulto extremo periculo laborantibus ſuccurrat, quâ fieri poteſt, etiam cum probabili opinione, aut dubio, ne irritum ſit Sacramentum; quia tum vrget regula, è duobus malis ingruentibus, arcendum maius, & minus excipiendum; præſtat autem aliquid deſiderari ad reuerentiam Sacramentorum, quam deeſſe moribundis pueris aut adultis, & illis negare remedia, & Sacramenta, quæ forte profutura ſunt; & ſi periculum euaſerint, etiam iteranda. Det nobis Caramuel vbique ſimilem, id eſt adeo neceſſariam non ſolum probabilia, ſed etiam dubia vſurpandi vel excuſandi cauſam, & tum illi aſſentiemur probabilia quæque ſecura eſſe. Sed adeo aliena eſt ab omni ſpecie veri eius opinio, vt non putem negaturum, quin Sacramentum Pœnitentiæ, adulto; baptiſmi, puero collatum, quamlibet neceſſaria & probabilia cenſeat, debere iterari, ſi periculum mortis euadant, ergo falſo aſſerit probabilia quæque tuta eſſe à periculo damnationis.

Ex hac regulâ innumeræ infringuntur aduerſariorum in nos obiectiones, & ad illam reuoco omnium difficillimam, ex diſpenſationibus Pontificiis à vôto ſolemni, à gradibus conſanguinitatis ad ineunda matrimonia: neque enim ſapientiſſimi Pontifices id vnquam paterentur, niſi ex regulâ noſtrâ, cum grauiſſimæ cauſæ vrgent, id eſt

cum è duobus malis, minus eſt eligendum. Huc etiam pertinet dubium Stubrochij de accedente ad ſacram Synaxim ex opinione conſcientiæ à mortali labe purgatæ. Hoc enim exigendum eſt ad regulam noſtram, quia Deus hinc præcepto graui minatur nos ab æternâ vitâ excludendos, niſi Communione Sacramentali participes carnis illius ſimus & ſanguinis; aliunde iubet nos cum tremore operari noſtram ſalutem, nec ſemotâ omni formidine, apud ſe nos iuſtos reputare. Ergo relinquit tantum hâc de re opinandi licentiam, cum iubet nos accedere ad Euchariſtiam: & niſi velis Deum non ſolum impoſſibilia, ſed etiam pugnantia præcipere, concedas oportet Deum velle ſi probabilis perſuaſio adſit, nullo lethali peccato nos detineri, corporis Chriſti participes eſſe poſſe.

Ad vltimam tandem deuenimus regulam, quæ nihil ſuperioribus decedat, ex quartâ opinionum probabilium diuiſione deductam; cum hinc pro officio & lege, inde pro vtilitate & commodo pugnatur. Huc tota vertitur diſputationis alea: hic ſtabilienda eſt regula, quam verè dixeris ſignum, cui non minus, quam Chriſto contradicitur. *Pugnantibus inter ſe, paribus, aut parum diſparibus rationum momentis, opinionibus, hinc pro lege, inde pro libertate, nunquam deſerendam primam opinionem vnicè tutam, maxime ſi præſcribat media per ſe inſtituta ad ſalutem: & hic eſt primus huius regulæ gradus*, cui Suares Recentiorum grauiſſimus adhæret: *Secundus illi proximus eſt, neque recedendum ab opinione pro lege, etiam cum fauet rei ex ſolo præcepto neceſſariæ, niſi aduerſa opinio pro libertate infinitis partibus ita vin at, vt vix tenuiſſima probabilitas illi reliqua ſit.* Diſtinctionis horum duorum graduum noſtræ regulæ cauſam dedimus, Diſputationis primæ Sectione ſecunda, & hoc etiam Articulo, quod opinionis ſtantis pro ſolâ re præceptâ, grauiſſimæ quæ aduerſantur difficultates, vim extenuent, & tum ignorantia omnino à peccato excuſet; at ſi media ad ſalutem inſtituta deſint, quales ſunt virtutes infuſæ, vt fidei, ſpei, charitati, &c. quamlibet à peccato, ſi illa omittas, excuſet te ignorantia, certe niſi Hæreticus & Pelagianus ſis, non potes dicere ſaluum fore illum, qui in delectu religionum & ſectarum, cum plures illi probabiles occurrũt, vnicam veram, nempe Chriſtianam prætermiſerit. Ergo quamuis nihil habeat, quo conuincatur ad

Religionem Chriſtianam amplectendam, neque aliis ſua deſit probabilitas, ad minus illi, quæ vnum numen colit beneficum & remuneraturum nos, ſi anima ſit poſt mortem ſuperſtes; non dubitabit Caramuel quin probabilitas & ignorantia illum excuſet à peccato; nec tamen audebit vnquam aſſerere ex ignorantiâ ſupplendam vicem fidei, Charitatis, & eſſe idoneam probabilitatem æternæ ſaluti conſequendæ, quamlibet ſufficiat ad noua peccata excuſanda.

Atque hinc forte conciliari poſſent SS. Patres cum huius temporis Doctoribus in hâc grauiſſimâ difficultate, an Ignorantia iuris naturalis detur & excuſet à peccato, nec ſit impedimento ad ſalutem Ego ſane nolim committere SS. Patres cum Modernis Theologis, quia puto hanc diſſenſionem, Eccleſiæ noxiam, puſillis ſcandalo, & impiis eſſe ludibrio. Atque vt hæc mala pro virili curemus, diſtinguenda cenſeo hæc duo, an ignorantia inuincibilis rei ex præcepto ad ſalutem tantum neceſſariæ, ad peccatum imputetur ea laborantibus; & vtrum impedimento ſit ad ſalutem, niſi tollatur: cum verſatur circa media ad ſalutem comparandam inſtituta; primum concedam Caramueli & Stubrochio, ſecundum Anonymo; & hoc ad minus euincunt loca SS. Patrum, quæ aſſerunt ignorantiam inuincibilem non excuſare, id eſt non eſſe loco innocentiæ, quaſi illius beneficio ſaluus fias; & quamuis demus non apponere nouum peccatum, nec ad culpam imputari quod ex illa oritur, non tamen ſupplere vicem fidei, Charitatis, *&c.* aliorumque mediorum. quæ ad ſalutem comparata ſunt, immò nec efficere quin alia peccata imputentur, quæ fiunt cum aliquo dubio, id eſt cum opinione probabili, ne ſint contra legem naturalem; & huius generis actuum dubiorum quos dico illicitos, infiniti excidunt ſtupidiſſimo, & audaciſſimo cuique etiam Atheo, ergo ſuppetunt iuſtæ damnationis cauſæ, etiamſi demus ignorantiam inuincibilem excuſare à peccato, non qualem admittit Caramuel etiam cum dubitatione, ne perperam agas contra legem, niſi dubitatio reſolui poſſit in euidentem notitiam: Nam ſi hanc voces ignorantiam inuincibilem, nullis vnquam deerit Atheis huiuſmodi excuſatio, quia cauſabuntur ſe euidentem ſuorum dubiorum de immortalitate animæ, de exiſtentia & prouidentia Numinis

ſolutionem non eſſe conſecutos: & ſecuri erunt ſuæ ſalutis, dum ſuis dubitationibus ſatisfecerit Caramuel, qui illos id genus ignorantiæ inuincibilis docuit, quæ excuſet à peccato, eximat à damnatione, & indiuidua ſit cum opinionibus de re ineuidenti, quæ ſciri nequeat demonſtratiuè, quales obtendunt ſe habere, dum illis Caramuel omnem euidentis certitudinis ſpem aufert; ergo dat ſecuritatem ſalutis & licentiam ſentiendi quidquid libuerit de origine mundi, de prouidentia, *&c.*

Dices hoc argumentum pluries repetitum, valide occupatum eſſe à Caramuele, monito ſuo Dialectico, pag. 202. vbi demonſtratione Peripaterica reiecta vt impoſſibili & alienâ ab vſu Scholæ, nouum demonſtrationis genus ſtatuit, quo propoſitiones fidei qua tales Apodicticè probentur, non ratione, ſed teſtimoniis fide tenendis. Contra hanc reſponſionem multa obiici poſſunt, nedum à Philoſophis, qui non facilè patientur nouam demonſtrationem induci, reiectâ antiquâ ab omnibus receptâ, nec admittent huiuſmodi teſtimonia fidei; ſed etiam à Theologis, quibus nullo modo ſatisfacit: Quæro enim ad quodnam genus cognitionis mediorum pertineant huiuſmodi teſtimonia: nam tria ipſe diſtinguit, leue à quo eſt dubium, graue quod parit opinionem, & demonſtratiuum à quo eſt ſcientia Atqui huiuſmodi teſtimonia non habent rationem medij leuis, vt vltro concedet, nec demonſtratiui: ergo pertinet ad media, quæ generant opinionem, ac proinde liberum erit opinari de rebus fidei quod libuerit, ſi ad ſecuritatem & honeſtatem vniuerſim ſufficiat probabilitas. Secunda pars argumenti in qua poſita eſt tota difficultas, multis probari poteſt: imprimis nouum & inauditum eſt teſtimonia fide tenenda, demonſtrare quæ credimus myſteria Trinitatis, *&c.* eorumque ſcientiam parere: deinde dicitur Apoſtolos fidei miniſtros, demonſtrationum loco adhibuiſſe miracula, ergo illis deerant demonſtrationes Caramuelis: præterea communis eſt omnium Theologorum ſententia ex Sancto Thoma, fidei obiectum differre à ſcibili, quod iſtud cogat ad aſſenſum, ad illud vero perſuadendum neceſſaria ſit pia voluntatis affectio, vt ſuppleat vim argumenti. Certe ſi fides etiam apud Chriſtianos induci nequeat vi probationum, niſi voluntas intellectum impellat, quid fiet Ethnicis & Impiis;

apud quos fides & fidei argumenta nullo loco ſunt? Quare quidquid poterit Caramuel, totâ quâ valet Dialecticâ, admouere argumentorum, apud illos nunquam opinionis & probabilitatis fines excedet; & cum aliunde illos doceat probabilitatem quamcunque ſecutam eſſe, & eſſe loco inuincibilis ignorantiæ, hoc ſecundo aſſerto magis à fide amplectendâ ſemouebit, quam omnibus argumentis poſſit ad illam ſuſcipiendam impellere; & tandem eorum arbitrio relinquet fidei reiiciendæ, vel amplectendæ electionem, promiſsâ in alterutram partem ſecuritate. Nos multò cautiùs, multóque efficaciùs agimus noſtris regulis, potiſſimum quartâ, cuius nuda & genuina interpretatio omnes argumentationum catenas, & machinas à Caramuele fabricatas diſſoluit & infringit: illius veritatem comprobabimus, & vim experiemur refutatione eorum quæ ex Apologemate ſuperſunt, diſcutienda.

## Articvlvs Sextvs.

### *Refelluntur Appendices nouem ad Apologema.*

Totvm Apologematis robur collegit Author Epiſtolâ quartâ, prolixiore toto reliquo opere: nam quæ præmiſit illi vel adiunxit, ferè ſunt Parerga. Priuſquam hanc Epiſtolam aggrediar acriori examine diſcutiendam, refutatis tribus prioribus Epiſtolis, additamēta quartæ hoc §. breui decurtam, & deiiciam vnica explicatione quartæ noſtræ regulæ quam his verbis interpretor: *E duabus opinionibus pugnantibus hinc pro lege, inde pro libertate, primam eſſe deligendam, hoc ſolum nomine quod ſit tuta & probabilis, non attento gradu maioris probabilitatis, nec ratione ignorantiæ inuincibilis, quam falſo dicitur includere; nec quia eſt certa veritatis, ſed quia eſt certa bonitatis.* Addimus, præterea nunquam à ſummis Pontificibus diſpenſatum contra hanc regulam, id eſt contra opinionem paris aut maioris probabilitatis pro lege ſtantem, & ſtare reputatam, in gratiam partis quæ libertati & commodo fauet.

Sic explicata regula omnes Caramuelis euertit argumentationes, quas vere dicere poſſis perpetuas à Theſi propoſitâ exerrationes; vt mirum ſit ac pene prodigio

ſimile, hominem ſubtiliſſimum, qui a tot annis huic controuerſiæ de probabilitate, quaſi Prometheus Caucaſo adhæreſcit, non capere, aut diſſimulare mentem noſtram, à quâ longiſſime recedit omnibus argumentis, quæ fuſiſſimè & verboſiſſimè proſequitur, quatuor prioribus Appendicibus ad Epiſtolam quartam.

Nemo ſane niſi huius controuerſiæ ignarus poteſt dubitare quin tota contineatur regulis à nobis conſtitutis. Sed nulla eſt in quam non impegerit grauiter aduerſarius. Si meminiſſet primæ, nempe hâc diſputatione de opinionum delectu, non agi de rebus quæ ad ſpeculationem pertinent, ſed tantum de agendis & de moribus, abſtinuiſſet à commemoratione decreti de Conceptione; quæ eſt extra ambitum moralium quæſtionum, & fidei ſubſellium, quæ neceſſario credendis attendit, non probabilibus, quorum numero aduerſarius accenſet hanc quæſtionem. Ergo nihil refert ad ſubiectam controuerſiam, etiamſi velis fidei materiam complecti; ſed de his ſuperſedeo, quia extra Theſim ſunt, & forte plura dicentur diſcuſſione quartæ Epiſtolæ. Si aduerſarius percepiſſet vim, & dimenſus fuiſſet tertiæ regulæ ambitum, obſeruaſſet ſine dubio diſpenſationes Pontificias à voto ſolemni aliaſque id genus exclusas eſſe à noſtra diſputatione. Nam quaſcunque ſolent concedere Pontifices, non exigunt ad Caramuelis, aliorumque laxonum mentem, quaſi è duabus opinionibus, quarum vna ſtet pro lege, pro voto ſolemni, altera pro libertate, etiamſi paris ſint probabilitatis, ſecundam anteponere liceat primæ. Sed id agunt ſapientiſſimi Pontifices ex aliis regulis, maximè ex tertiâ noſtrâ, cum è duobus malis minus eſt eligendum: vel ex quarta quæ permittit ab opinione pro lege recedere, ſi diſpenſanti videatur eſſe tenuiſſimæ probabilitatis, quæ nequeat cum aduerſâ ſententiâ æquo iure contendere: hæc dicta ſint obiter quia à diſpenſationibus repetita obiectio recurret Epiſt. 4.

Sed grauiſſimè, idque pluries, ad minus ter aut quater in vltimam regulã peccauit; & quotquot in Appendicibus habet in nos argumenta, ſunt mera ſophiſmata ex falſo huius regulæ ſenſu, quæ perinde faceſſunt nudâ illius explicatione. Dum ſtatuimus è pugnantibus inter ſe opinionibus, anteponendam eam quæ legi fauet, hoc illi ius aſſerimus

non ratione probabilitatis, ſed ſecuritatis cauſa : nam qui legi adhæret, nullum peccati & ſalutis adit periculum, quod ſemoueri vix poteſt ab aduersâ opinione pro libertate. Hâc genninâ & ſimplici interpretatione occupauimus & euertimus duo Caramuelis ſophiſmata. Oleum plane & operam perdit, dum ita contra nos arguit : debeo eligere probabiliorem, ergo poſſum minus probabilem. In hâc conſequẽtiâ inconſequenti probandâ mirè ſibi placet, & vult videri adeo acutus, vt poſſit extundere aquam è pumice, oleumque de ſaxo duriſſimo, & quidlibet ex quolibet elicere. Inde etiam excurrit, ſi probabiliora ſectanda ſunt, præcipi à Deo impoſſibilia. Quis enim enumeret aut metiatur gradus probabilitatum? Ne Angelus quidem ille quem Ioannes vidit metientem cum regulâ Ieruſalem celeſtem.

Sed hæc omnia euaneſcunt noſtræ regulæ nudo ſenſu, opinionem pro lege dicimus opinioni pro libertate præferri oportere, ſeu maioris, ſeu paris, ſiue etiam paulò minoris ſit probabilitatis, dummodò ſuperſit illi aliqua ab argumentis & ab Authoribus non contemnenda.

Vnâ fideliâ duos parietes dealbamus, eâdem reſponſione validè refellimus aliud ſophiſma, monito Dialectico ex primâ Epiſtolâ pag. 15. repetitum, ibique ſolutum. *Si ad ſecuritatem conſcientiæ ſufficit opinio Fagnani quæ eſt probabilis ſtans pro lege, ergo mea ad id ſatis eſt, quæ ſtat pro libertate, quia idem habet ius probabilitatis.* Ex falſo antecedente infertur falſum conſequens, non probabilitas quæcunque ſecura eſt vi ſuâ, ſed ratione legis à quâ ſtat, & quæ ſui amantes eximit à periculo peccati & damnationis, etiamſi non ſit certæ & neceſſariæ veritatis : probabilitatem meritò ſimilem dixeris Hederæ ſe ipsâ debili, quæ fundamento, arbore aut pariete fulciri debet, vt poſſit aſſurgere : ita probabilitas ſecuritatem à peccato, ex lege tantum habet, a ſeipſa vero, minimè : tantum abeſt vt eam poſſit mendicare à commodo, à libertate, à voluptate, quibus dum fauet, miniſtra eſt Philautiæ, & omnium vitiorum origo.

Hinc etiam ſoluitur tertium ſophiſma numero 109. opinio quæcumque probabilis, eſt certa : hoc falſiſſimum eſt, & venenum latet ſub huius vocis, *certa propoſitio*, æquiuocatione; aliud enim eſt opinionem quæ fauet præcepto eſſe certæ veritatis, aliud, eſſe certæ honeſtatis & ſe-

curam: vt qui illam ſequuntur, licet indubitatæ veritatis non ſit, immo forte falſa & improbabilis, nihil tamen mali & peccati incurrant. Illuſtrandæ tanti momenti veritati exemplo eſſe poſſunt tres opiniones initio huius articuli inſinuatæ vt improbabiles, quarum prima ad validam & vtilem abſolutionem Sacramentalem requirit contritionem perfectam, altera dies feſtos aſſerit iuſtis perinde ac peccato lethali inquinatis, ex præcepto ſingulari colendos eadem dilectione Dei ex charitate, 3 lapſum, in grauem culpam noui peccati accuſat dilatione pœnitentiæ, quâ reſurgat; perinde ac furem dilatâ reſtitutione. Si quis has opiniones quæ ſtant pro lege ſecutus, cum accedit ad Sacramentum Pœnitentiæ, cum feſtos dies colit, vel vbi primùm peccauit, prorumpet in ardentiſſimum Dei amorem, & idemtidem hos Charitatis & Pœnitentiæ actus eliciet, damnabiſne peccati? Immo dices hunc errorem feliciſſimum, & quamuis ſequatur opiniones improbabiles, nec Caramuel ipſe negabit, certæ eſſe honeſtatis, licet ſine dubiæ veritatis, immò falſæ. Audebit ne Caramuel ſuis pro libertate opinionibus eam ſecuritatem aſſerere, quam vindicamus valide opinionibus pro officio & lege ſtantibus? Sed adeo ſunt in hac re diſſimiles D. Fagnani & Caramuelis opiniones, vt ſummæ ſit cœcitatis & audaciæ illas æquare: nos veriùs Apoſtoli verbis concludimus quod *infirmum & ſtultum eſt Dei*, ac legis, *fortius eſt hominibus* & libertate ac voluptate; ita plane improbabiles pro lege opiniones magis ſunt certæ honeſtatis & ſecuræ, quam quæcunque à Caramuele & à Dianâ probabiliſſimæ pro libertate inuectæ.

Hactenus ſoluimus tria ſophiſmata ex appendicibus; ad quartum accedo omnium fallaciſſimum: dicam vno verbo vere catenam vocari quam ſibi nectit & arctius implicat, dum nititur nos Ianſeniſmo illigare: illius erroris putat ſe feſtucam videre in oculo noſtro, & ex charitate velle eruere, nec palpat, nec ſentit in ſuo, trabem erroris omnium grauiſſimi, qui poſſit incautos in atheiſmum detrudere, à quo propius eius principia abſunt quam noſtra à Ianſeniſmo Quod ad nos attinet, ridemus toties obiectum Ianſeniſmum, & nullâ veriſimili ratione probatum, & ſæpius à nobis valide depulſum. Negamus & pernegamus ex noſtrâ de opinionis pro lege delectus regulâ, vllâ conſecu-

tione inferri Deum impoſſibilia præcipere, quod toties obtruditur, & nunquam probatur: neque enim vt primo Sophiſmate dictum eſt, opus eſt ſcrupuloſo examine graduum probabilitatis, quaſi ad lancem appenſæ; ſatis eſt noſſe quod nec pueri ignorant, quid ſit honeſtum, quid iuſtum; quo conſtituto conſtat eſſe tenendum, dummodò neceſſarium ſit aut probabile, ſiue paris, ſiue maioris aut paulo minoris probabilitatis quam aduerſa ſententia: vnde ergo infers nos velle Deum præcipere impoſſibilia?

Quia, inquis, ignorantia inuincibilis non excuſabit à peccato, ſi probabilitas non excuſet: neque enim id poteſt, niſi beneficio ignorantiæ inuincibilis, quam inuoluit; & niſi excuſaret, ſeu probabilitas, ſeu ignorantia inuincibilis, Deus præciperet impoſſibilia, nempe vt ſciamus quæ ſcire non poſſumus. Reſponſio hæc, quâ vnâ nititur tota cauſa probabilitatum pro libertate, plures habet errores quam verba: ſi noſtræ defenſionis rationem tantum haberemus, ſuperſedendum eſſet à longiore huius argumenti ſolutione: quia plenè illi ſatisfactum eſt noſtræ regulæ interpretatione, de ſectandâ opinione pro lege, quam omnino à quæſtione de ignorantia inuincibili ſeiunximus, vt nihil fere commune habeant hæ duæ grauiſſimæ controuerſiæ: deinde diximus noſtram regulam poſſe conciliare diſſidentes hac in re modernos Theologos ab antiquis ſanctis Patribus.

Præterea addimus ignorantiam inuincibilem tolli non ſolum opinione probabili de honeſtate actionis, ſed ipſomet dubio, an res quæ inſtat agenda, cum lege conueniat, & ſit permiſſa, aut prohibita, vt ex mente omnium Philoſophorum relatum eſt verbis Ciceronis, ipſam dubitationem rationem habere iniuriæ, vt pudendum videatur Theologo id negare de opinione probabiliſſima, rem eſſe iniquam, quod Philoſophi aſſerunt de ipſamet dubitatione. Vnde immerito nobis obiicit Caramuel, niſi probabilitas excuſet, hominem peccaturum neceſſario: hoc enim falſiſſimum eſt, nec alio probat argumento quam manifeſtâ petitione principij: quæro enim à te, cur cenſeas, cum dubito non ſolum leui coniectura, ſed etiam graui argumento, an iuramentum falſi cum reſtrictione mentali ex Tamburino licitum, ſit damnandum, vt ipſemet concedis; ſi hoc iuramenti genus animo ſic comparato

vſurpem, peccem neceſſariò ex ignorantia inuincibili?

Ego iuxta mea principia dicam peccare quidem, idque liberè non neceſſariò. quia ratione dubitationis à te ipſo inſinuatæ, ignorantia inuincibilis tollitur, aut reſoluitur in ignorantiam vincibilem, vbi primum ortum eſt dubium, & cum inualuit, in opinionem probabilem, ac proinde ſequendam, quia ſtat pro lege, huiuſmodi iuramentum verum eſſe periurium. Ergo ex meis principiis ne vel minima quidem ſuſpicio eſt, me peccare neceſſariò ex ignorantiâ inuincibili: quando quidem ipſamet dubitatio monet ab actione ſuſpectâ abſtinendum: Cur verò tu id contendis? Nempe ex tuâ fundamentali Theologia, pugnantium inter ſe opinionum probabilium quamlibet tutam eſſe, etiam ſi ſtet pro libertate contra probabiliorem pro lege: hæc tota tua eſt probatio, ideſt noſtra theſis, id eſt manifeſta petitio principij. Ergo tela eſt aranearum tua argumentatio & non catena ferrea, niſi vt te alliget & deiiciat in plura paradoxa.

Sed incautum & præcipitem in nos æſtu diſputationis abripi video & in profundã prorſus abyſſum errorũ delabi aduerſarium, dum inuincibilem ignorantiam indiuiduam vult eſſe omni probabilitati: quam ſibi foueam effodit, hoc aſſerto? in quæ præcipitia deducit homines? certe quiſquis negat ignorantiam inuincibilem poſſe tolli aut reſolui in ignorantiam vincibilem ſolâ ſcientiâ rerum de quibus opinamur, iam pluries monſtraui quòd inde idololatriam docet fieri probabilem, atheiſmum ſecurum, & ab omni periculo peccati aut damnationis immunem. Superioribus argumentis hoc nouum addo, ſi ignorantia inuincibilis nequeat tolli niſi per ſcientiam rerum de quibus dubitamus, immerito Apoſtolus ad Romanos cap. primo, inexcuſabiles pronunciat antiquos Philoſophos, quod cum Deum cognouiſſent ex creaturis, vt Deum minime coluerint, illique gratias egerint, vt bonorum omnium Authori, primæ ſui, & rerum vniuerſi cauſæ. Sed quos damnat Apoſtolus, abſoluit Caramuel; contendo enim his Philoſophis quos inexcuſabiles pronunciat Paulus, non defuturam ignorantiam inuincibilem, qua imbui vult omnes opiniones probabiles, vt tutæ fiant, & ab omni peccato excuſent, idque dogma Fidei putat, nec poſſe negari ſine aperto Ianſeniſmo.

Contra hanc fundamentalem Theologiam, obſeruandum mihi ſtatuo, monitum dialecticum aduerſarij, ne eius probabilitatem mere probabilibus, ſed omnino neceſſariis & certis impugnem: non poteſt imprimis dubitare, quod expreſſis verbis ex Apoſtolo retulimus, antiquis Philoſophis præſtanda fuiſſe, quæ ſuâ culpâ omiſerunt religioſi cultus & grati animi in Deum officia, profecta ex notitiâ Dei à creaturis hauſtâ, illum eſſe mundi conditorem, & rerum humanarum curam habere. Addo aliud principium non minus certum: illam Dei notitiam, quæ à Philoſophis huiuſmodi obſequia exigebat, comparatam fuiſſe, vel teſtimoniis fide tenendis, vel demonſtratione Peripateticâ, vel argumentis grauibus, intra fines probabilitatis: neque enim poſſumus comminiſci aliud genus cognitionis, qua potuerint peragi rei & inexcuſabiles Philoſophi. Tertium adiungo principium, idque certiſſimum, cognitionem illam non fuiſſe, nec primi, nec ex Caramuele, ſecundi generis, ergo tertij; nempe probabilis eſt cognitio ex creaturis, ducens ad vnius numinis exiſtentiam, prouidentiam, quæ ſubinde exigat cultum religionis, gratum animum, &c. Ergo falſa eſt tota Theologia fundamentalis Caramuelis, omnem opinionem probabilem tutam eſſe, includere, &c.

Has conſecutiones euidentiſſimas non poteſt negare, niſi velit Antiquos habuiſſe Dei notitiam ex teſtimoniis fide dignis, vel ex demonſtrationibus Peripateticis: Neque enim aliud ſupereſt reſponſum aut effugium: at primum non modò falſum eſt, ſed incredibile & ridiculum: neque enim Apoſtolus Philoſophos inexcuſabiles concludit, quòd fidem repulerint, de quâ nihil illis vnquam auditum: & quomodo crediediſſent ſine prædicante? ſed quod abuſi ſint notitia ex creaturis comparata: at illa, vel demonſtratiua eſt, vel probabilis, demonſtratiuam de vnitate, prouidentia, creatione mundi, ſe nunquam habuiſſe iurabunt Epicurus, Lucretius, nec habere potuiſſe aſſerent Nominales nonnulli, quibus ipſe Caramuel aſſentitur eodem monito, cum demonſtrationem Peripateticam dari aut confici poſſe negat: quodnam ergo genus cognitionis ſupereſt; vt inexcuſabiles ſint Philoſophi, quam probabilis, qua vna vult Caramuel omnia excuſari? Diligentiùs quam ſperabat, & forte optaſſet, monitum

tius dialecticum obſeruaui, ſemotis probabilibus, certis & neceſſariò veris cum illo egi; & eò deuentum eſt, vt vel falſus ſit Apoſtolus, dum inexcuſabiles pronunciat Philoſophos, quòd creatorem ſibi notum ex creaturis colere neglexerint, vel deceptus ſit Caramuel, cùm aſſerit cognitionem nec fide partam, nec demonſtratione, ac proinde probabilem, tutam eſſe ab omni peccato, & ignorantiam inuincibilem habere; quæ quiſquis negauerit, ſit Ianſeniſta.

Nolo expendere alias Appendices, in quibus amicorum in ſe congeſta encomia & in D. Fagnanum, alioſque à ſe diſſentientes probra & dedecora leguntur prope infinita: Magis ſane ex charitate & modeſtiâ fuiſſet, hæc omnia à ſuo libro voluiſſe ſubmota, aut ſe inſcio & inuito videri inſerta fuiſſe. Verùm non eſt paſſus nos hæc de ſe ſuſpicari, nam p. 203. fatetur ſua operâ, hæc omnia Apologemati addita, cum hoc elogio, *paucis lineis maiorem complecti doctrinam, quam libros integros.* Et ſi conſtitutum erat hæc euulgari, variandus fuerat ſtylus, ne conſtaret Caramuelem potius quam amicos loqui; nec erant apponenda, quæ licet vera, vix poterant ſaluo pudore legi; nec intelligo potuiſſe ſalua conſcientia dicere, *Criſpum Borgiam libro contra Caramuelem ſcripto rhetoricari, & eadem diuerſis verbis, quibus multa folia prodigit, eloqui: at contra clariſſimum Dominum Caramuelem Laconice dialecticari, vno folio multas quaſtiones curioſas & neceſſarias excitare, & ex vno fundamento tribus lineis expedire.* Cætera amicorum elogia patior vera eſſe, ſed miror voluiſſe laudari à Laconiſmo, & à breui multarum quæſtionum reſolutione: cum vnam hîc ſuſceperit agitandam, & omnibus paginis incipiat, nunquam deſinat, eadem vbique reponat.

---

## SECTIO SECVDA.

### *Examen Epiſtolæ quartæ.*

ACCINGO me examini quartæ Epiſtolæ, quæ dimidiam operis partem conficit; & vltra centum paginas diſtenditur, quatuor vel quinque foliis, ſi pluries repetita ſubmoueantur, in compendium ſine vllo diſpen-

dio perſtringenda. Orditur à cauſis Apologematis, quas debuiſſet primâ Epiſtolâ aperire: neque id etiam omiſit, ſed oblitus ſe dixiſſe, quaſi tacitum, & prætermiſſum apponit, vt intelligas illum impetu magis quam meditatum ad ſcribendum accedere, & in illum cadere quod ſapientiſſime Quintilianus de Senecâ, *velles ſcripſiſſe ſuo ingenio, alieno iudicio.* Primùm ait rogantibus amicis, penes quos erat ius ſibi imperandi; vt ſuum de opere D. Fagnani iudicium ſcripto proferret, diu reluctatum fuiſſe, multis de cauſis; duabus potiſſimum, quod labor eſſet ingratus, & ſuperuacaneus: quod vix à ſe obtinere poſſet vt calamum diſtringeret in virum eruditum & pium, quem amat & reueretur: deinde ſibi videri ſcriptionem fore omnino inutilem, quod cenſura in Merendæ librum prohibitum à ſede Apoſtolicâ, impenderet D. Fagnano; cui cum Merenda communis eſſet doctrina, & vtriùſque in Theologos calamus æque contumelioſus: præterea videbat iam obruendum millenis libris, qui vndequaque parabantur: denique confixum hominem Bulla ſummi Pontificis de Conceptione nuper edita.

Hæc omnia commentitia ſunt, D. Fagnani lucubrationes Romæ, & vbique terrarum maximo piorum & doctiorum ſtudio excipiuntur, leguntur auidiſſime: vnde verius Caramuel, à tanti viri ſapientiâ, excidium timet, ſuis probabilitatibus hoc opere labefactatis: & dum omnes cum illo pacem & concordiam ambiunt, ſolus ille claſſicum canit, vt ad bellum quietos ſollicitet & accendat. Quod Romæ in Merendam aliquid pronunciatum fuerit, ex Caramuele tantum ſcio, mihi ſatis hac in re ſuſpecto: id mihi compertum eſt D. Fagnanum à Merenda differre plurimum ſtylo & ſententiis; vt non ſit illi timendum, ne cenſura in Merendam lata recidat in eius libros. Sed gratis omnino dictum, conſtitutionem poſtremam de Conceptione damnare ſententiam D. Fagnani, quam nequidem attingit, neque ad illam pertinere iam dictum eſt, & aliqua addemus reſponſione ad 12. reſolutionem huius quartæ Epiſtolæ.

Hæc Oratoris fuco, magis quam ex grauitate Theologi præfatus, Crambem recoctam Ianſeniſmi reponit, quo infectum per ſummam calumniam dicit Fagnanum, & ex ingenio acri & igneo, omnia ſus déque miſcet: nunc

impenſe laudat, nunc criminatur aduerſarium, vt mirum ſit, potuiſſe vnâ paginâ complecti adeo diſſidentia. Fagnanus illi eſt Author damnandus cum Ianſenio; & ſtatim addit *eius lucubrationes eſſe doctiſſimo calamo ſcriptas & ad rerum vſum neceſſarias, ſuiſque Vicarius conſtituiſſe, vt regulam ex quâ diœceſim ſibi creditam, regi volebat.* Sed illum peſſime habet diſputatio de probabilitate, quam vellet amotam, ne reliquum opus careat applauſu, quem meretur. Sed quaſi illum pœniteret opus laudaſſe, & correctionem illius diſputationis conſuluiſſe, monet modico hoc fermento corruptam totam maſſam, & alicuius Theologi operâ eſſe purgandam. Sed quod frequenter Hiſtoria priſca & noſtri ſæculi teſtatur, paratam inſontibus pœnam in Authores recidiſſe, exemplo confirmat Caramuel; quam enim imprecatur Fagnano, ipſemet commeruit, cenſuram & paſſum fuiſſe audiuimus.

## Articvlvs Primvs.

### *Reſpondetur generatim ad totam Epiſtolam.*

Dividit duas in partes ſuam Epiſtolam Caramuel: primâ duodecim, quas vocat, reſolutionibus, quaſi quibuſdam machinis & arietibus, putat ſe noſtram labefactare ſententiam, de delectu opinionis pro lege; cum ne quidem attingat, alterâ, quatuor ſibi propoſitis obiectionibus reſpondet. Nec felicius aut validius ſuam defendit laxiorem ſententiam, quàm noſtram impugnauerit. Vna tantum nempe prima reſolutio ad rem videtur pertinere, num de probabilitate diſputatio ſit Canoniſtarum ſubſellij, & à D. Fagnano debuerit attingi. Iura Canoniſtarum propugnabimus, vbi demonſtratum fuerit reliqua omnia parerga eſſe, & duplici vitio laborare, petitionis principij, vel ad rem nihil facere.

## Paragraphvs Primvs.

### *Decurritur tota Ep. & nihil probare demonſtratur.*

Gloriatvr ſæpe Caramuel, ſe vnâ lineâ, vnâ diſtinctione, aut potius diuiſione, certitudinis formalis ab obiectiuâ, totam Fagnani diſputationem delere; id verius in eius totum opus & maxime in hanc quartam conuenit & cadit, quam præ manibus habemus. Pauca enim & forte nulla habet, quæ ne dicam noſtram ſententiam laceſſant, ſed ne attingant quidem vno verbo: vbique extra chorum ſaltat. Adquid enim tanto conatu probatum it, quod vltro concedimus vſum probabilitatis licitum eſſe in Sacramentis adminiſtrandis, maxime cum ſubueniendum eſt puero aut adulto de ſalute periclitanti, habere etiam locum apud tribunalia quæcunque, apud Medicos in curandis morbis, apud Reges & Principes in Bello indicendo & gerendo, in obſequio exigendo & præſtando à ſubditis. Quare mera calumnia eſt, cum D. Fagnanum grauat, quaſi tribunalia quæcunque, iniuſtitiæ & iniquitatis, bella omnia, accuſet ſæuitiæ & crudelitatis, artem Medicam fraudis, & omnem Eccleſiaſticam authoritatem tollat. Sed cur Theſis probandæ oblitus eſt? Hæc omnia exigi poſſe ad quamcunque probabilitem ſtantem pro libertate contra opinionem probabiliorem & communiorem pro lege & officio?

Nec validiùs aut ſincerius agit reſolutione nonâ, quam ſeptem ſuperioribus; cum D. Fagnanum conatur contradictionibus implicare, ſuâ de rebus fidei neceſſitate medij aut præcepti credendis, ſententia. Sed quid iſta ad noſtram quæſtionem de opinionis delectu pro lege? De reſolutione decimâ illud pronuntio, non minus alienam eſſe à ſubjecta Theſi, quam ſit à mente SS. Patrum, illa quam genuinam & litteralem putat, verborum Chriſti interpretatio, *Iugum meum ſuaue eſt*, &c. id eſt lex Chriſti nunquam obligat, ſi de eius ſenſu ſit probabilium opinionum pugna, etiam ſi probabilior ſtet pro legis vinculo. Des mihi vnum SS. Patrum vel Interpretum, cui vnquam in mentem huiuſmodi loci ea

venerit interpretatio, & tum aſſentiar tibi; ſin minus id poſſis, dicam te nouum & quintum Euangelium euulgare vt ignotum toti Eccleſiæ. Atrox calumnia eſt, incredibilis & ſuperioribus grauior vndecima reſolutio, dum ait eius doctrinam ſceleris accuſare innumeras ſanctiſſimorum Summorum Pontificum operationes, diſpenſationes & leges: nec alia ratione adeo grauem accuſationem probas, quam ab vſu probabilitatum generatim, quem omnes concedunt ſolitum adhiberi ad huiuſmodi diſpenſationes: ſed vt ad rem faceret tua reſolutio, *Porro vnum erat neceſſarium*, vt Theſim probares, has omnes ſcilicet leges, aut legum diſpenſationes prodiiſſe à Summis Pontificibus, ex tuâ regulâ, nempe ex opinione pro libertate, contra opinionem pro honeſto & officio. Sed abſit eam notam Sedi Apoſtolicæ vt eius hoſtes poſſint vnquam inurere, nempe deſertâ causâ legis diuinæ, non ſolum æquitate, ſed etiam probabilitate ſuperiori, captaſſe alicuius temporalis commodi aut voluptatis iucunditatem, ſi quæ vel tenuiſſimæ probabilitatis ſpecies fauerit.

Eiuſdem furfuris, ſed magis aliena à ſubiectâ Theſi eſt duodecima reſolutio, ſeu calumnia, doctrinam D. Fagnani accuſare ſceleris Bullam Alexandri VII. de immaculatâ Conceptione ad inſtantiam Regis Hiſpaniarum nuper editam. Sane cùm quæſtio de Conceptione toto genere differat à noſtrâ, quæ ſit de agendis & de moribus, altera verò de probabili aſſenſu rei, quæ ad ſpeculationem pertineat, nihil prorſus facit ad noſtram Theſim; nec aliâ de causâ videtur huc intempeſtatiuè aſcita, quàm vt aduerſariis creet inuidiam, atque vt imponat Lectoribus magno il o Ianſeniſmi & Conceptionis ſtrepitu: & cùm nequeat rem argumentis conficere, tenebras & offucias huiuſmodi parergis diffundat & inducat.

Quod ſupereſt Epiſtolæ in duas partes diuiſæ, priore laceſſitis per calumniam aduerſariis, alterâ conatur ſe ſuamque laxiorem ſententiam purgare à tribus, vel quatuor notis: ſed vbique illum bona fides deſerit, nec meliore ſe defendit quam hactenus non accuſauit: vbique eodem genere ſophiſmatum pugnat, quod Logici vocant à ſenſu reſtricto ad ampliſſimum, à ſpecie ad genus: concedimus ab orbe condito inualuiſſe probabilitates, ſed omnes legitimas, omnes tutas fuiſſe, hoc negamus; & tu ne

vno verbo quidem probas, ergo continuo Paralogiſas; dum à pag. 97. ad 150. vſque, ab vſu legitimo probabilitatum pro lege ſtantium, putas nullum probabilitatis vſum poſſe timeri, aut damnari. Quæcunque igitur per multas paginas congeris, hoc vitio laborant, vel pertinent ad vſum probabilitatis generatim, quem diceret Caietanus permiſſiue non poſitiue licitum, id eſt aliquâ occaſione poſſe fieri ſecurum & honeſtum, cum legi & officio fauet. Si aliquod exemplum afferas conſentaneum tuæ regulæ de delectu opinionis probabilis pro commodo contra honeſtum, non probas licitum eſſe & honeſtum.

Poſſemus, vt vides, abſtinere à diligentiori diſcuſſione tuæ Epiſtolæ, cùm vna fere reſponſione refellatur. Sed vbi in tuto D. Fagnanum contra tuum Apologema poſuimus, non erit forte ingratum nec inutile lectoribus, ſi demonſtremus te non magis tuam cauſam valide tutari, quam noſtrã impugnaueris. Expendam igitur noſtra argumenta, eorumque robur & vires experiar contra tuas reſponſiones, vt ex illâ collatione ac pugna magis veritas eluceat. Hoc articulo diſcutiemus tuam primam reſolutionem, quæ fere vna digna eſt, cui aliquid temporis impendamus.

### PARAGRAPHVS SECVNDVS.

## *An quæſtio de probabilitate ad ſolos Theologos pertineat, an poſſit etiam à Canoniſtis attingi.*

ÆGRE fert Caramuel quæſtionem de probabilitate à D. Fagnano diſputatam, *Quod ſit*, inquit, *Theologica, ſubtilis & grauis; quod vtriuſque Philoſophiæ, ſupponat penitiorem notitiam, ſe erigat ſupra Canoniſtarum Cothurnum.* Ego contra, nullum eſſe ſcientiæ & diſciplinæ genus, cui non ſit opus hac de probabilitatibus controuerſiâ ſtatuo, ac proinde illius veritatem omnibus indagandam, ſed præ cæteris Iuris Ciuilis & Canonici conſultis; quod delectus probabilitatum magis ad vſum quàm ad Theoriam ſpectet; quod experimentis rerum debeat potius comprobari, & poſſit euidentius quam argumentis; quod ſubtilitatibus Theologorum rei grauiſſimæ pondus

frangatur : quod argutiis Scholæ in fumum euaneſcat: & ſi cui tandem facultatiaſſerenda ſit præ cæteris quæſtio, Iuris canonici conſultis eſſe vindicandam. Cur ita ſentiam, cum aliqua Theologiæ, cuius myſteriis initiatus ſum, & quam profiteor, ſpecie iniuriæ paucis aperiam.

Cum pluribus ſæpiſſime hac de re contuli, digna ſane omnium ſapientum indagine & ſtudio : multorum dicta excepi : ſed nulli magis placuerunt mihi, aut viſi ſunt veritatem aſſecuti, quam Iudices & ex Parlamentis noſtris Senatores doctrinæ, & integritatis famâ celebriores: quos audiui ſæpius indignabundos, ac pœne execratos, arbitrariũ illum à noſtris Theologis inductum probabilitatis vſum ; ſancte iurantes, actum eſſe de Iudiciis, de totâ ſocietate humanâ, ſi è rebus controuerſis (quales fere ſunt omnes, quæ Legum, quæ Iuris ambitu continentur) integrum ſit & tutum quam libuerit partem amplecti, eâ præſertim laxitate & licentiâ, quam me apud Dianam legiſſe, illique probari referebam : hoc ius eligendi quam placuerit ſententiam Iudices poſſe non ſolum ad amicorum commodum vſurpare, ſed etiam caro vendere litigantibus, illique ſe parti addicere, quæ plures pecunias numeret. Et ſi contingat idem cauſæ genus iudicandum alio tempore, à diuerſis actoribus, poſſe iudicem quam priori lite ſecutus fuerat, ſententiam retractare, & in diuerſam abire, ſi alliciant largiora munera. Hoc dictum volebat Diana, vi ſolius legis naturalis, non attentâ ciuili, quæ ſi iubeat iudices abſtinere à muneribus, illi parendum eſt. Hæc à Theologis tradita ex probabilitatum promptuario, non magis æquis auribus, quàm apertas blaſphemias audiebant Senatores æquiſſimi & iuxta Catholici, ex Parlamento Tholoſano, pietate ſummâ & integritate pari celeberrimo. Immo mihi dictum eſt ab vno, eoque ſubtiliſſimo, ſibi diligentiſſime quæſitum in ferendâ ſententiâ arbitrarium illum probabilitatis pro amico vſum, nec vſquam repertum, quod crederet ſe ſaluâ conſcientia nunquam poſſe ab opinione quæ ſibi videretur propior & magis conſentanea legi recedere ; & hoc ſibi ſummâ neceſſitate à Deo & à Principe indictum reputabat. Ego ſane pluris facio hos in iure dicundo verſatiſſimos, quàm Dianam, Caramuelem, alioſque in Exercitationibus Scholaſticis ſubtiliſſimos Theologos : ſed præ omnibus audiri velim Iuris Canonici con-

ſultos, & inter Canoniſtas vnus mihi ſit inſtar omnium D. Fagnanus: nec hæc ex affectu priuato, vel præpoſtero iudicio, quis à me dicta interpretetur, meæ ſententiæ causâ aperiam, quod huius controuerſiæ obſcuriſſimæ, iudicium putem ad ſummos Pontifices pertinere, & ab illis decidendum, niſi forte iam olim ſuis decretis definierint, perpetuâ illâ ad omnes cauſas ambiguas reſponſione, cum de ſalute & de lege agitur aduerſus commodum & libertatem, *in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam.* Quinam vero ex omnibus litterarum profeſſoribus, mentem Pontificum nouerunt certius, iis, qui Pontificia decreta die noctuque verſant, interpretantur, & ad ſingulas paginas occurrit iſtud effatum, *In dubiis*, &c. videntque nihil magis à Pontificum ſenſu alienum, quam quod comminiſcuntur recentiores Scholaſtici, has reſponſiones conſilia eſſe, non præcepta? Atque hâc vnâ ſolutione, qua Tyrones muniuntur, illudi ſacris Canonibus ægerrimè ferunt, peritiſſimi viri & legum Eccleſiaſticarum aut Diuinarum ſtudioſiſſimi; vt mirum non ſit, ſi interdum aſperiora verba illis excidant, in eiuſmodi præpoſteras legum Pontificiarum interpretationes.

Sed præ omnibus Iuris Canonici conſultis, de hac controuerſiâ diſputandi ius habet D. Fagnanus, quod Canoniſtarum & Theologorum nulli, mens Pontificum compertior fuerit, quàm recentiorum à quinquaginta annis Conſiliario, & Superiorum Interpreti ſubtiliſſimo: vnde tanquam ſcriba doctus proferat de Theſauro ſuo noua, quæ ex ore quinque aut ſex Pontificum hauſit largiſſime, & quæ ex antiquorum decretis continuâ lectione collegit; vt Voluſianus de Auguſtino, quæ ignoraret, legi deeſſe, nihil dubitauit aſſerere: ita quæ neſcit D Fagnanus è Iure Canonico, in legibus Pontificiis deſiderantur.

Sed imperitus eſt (inquit Caramuel) rerum Theologicarum, & quæſtionum Metaphyſicarum; miſerabiliter confundit probabilitatem cum certitudine, aut improbabilitate, neceſſitatem medij cum neceſſitate præcepti, *&c.* Non poterat Caramuel infelicius inſtituere hallucinationum Fagnani de rebus Philoſophicis ac Theologicis Catalogum, quam exordio à calumniâ apertiſſimâ: ex hâc vnâ & primâ diſcimus omnes. Aſſerit apud Fagnanum miſerabiliter confundi certitudinem cum moralitate, quamuis

paſſim toto genere diuidat & num. 99. diſtinguat vt cauſam ab effectu. *Ex hoc fundamento apud aduerſarios inconcuſſo, deducunt* ( inquit venerabilis Senex ) *omnes ſuas concluſiones : qui eligit quod probabile eſt in actibus humanis, prudenter non temere agit. Quare tota vis præſentis diſputationis verſatur in huius aſſerti principij intelligentiâ ; in moralibus ſufficere certitudinem ex probabilibus.* Sed magnam his verbis latere ait fallaciam ; aliud *enim eſſe monet accurate obſeruandum, ſufficere ad rectitudinem moralem ex probabilibus certitudinem, aliud ſufficere certitudinem probabilem.* Hæc enim duo differunt vt cauſa & effectus, quia certitudo moralis eſt ex probabilibus, non ſeorſim ſumptis, ſed ſimul iunctis ; atque hâc conſenſione & conuenientiâ, plurium teſtium aut argumentorum, res fieri poteſt certa moraliter, & idonea ad honeſtatem moralem : quare nulla eſt hæc conſequentia : certitudo moralis conſurgit ex probabilibus ; ergo probabilia ſunt moraliter certa. Eſt enim Sophiſma quod vocant à ſenſu collectiuo ad diuiſum: probabilia multa ſi iungas, certitudinem moralem efficiunt, quæ ſufficiat ad verum practicum, & ad dictamen prudentiæ ; ſi diuidas, non exeunt probabilitatis, ſeu formidoloſæ cognitionis fines ; quia vt dicitur quæ non proſunt ſingula, multa iuuant, maxime ſi conſpirent, & in vnum rei finem tendant. Falſa eſt igitur prima accuſatio certitudinem moralem ex Fagnano in probabilitate recidere : verum quidem eſt ex probabilibus iunctis aſciſcere certitudinem, ſed addit diſtingui vt à ſuis cauſis, vel toto genere differre probabilia à certis.

Mirum eſt ſecundo loco obiici, quod Caramuel ipſe manifeſte peccat, apud ipſum neceſſitatem præcepti confundi cum neceſſitate medij. Diligenter quæſiui apud Caramuelem hoc diſtinctionis genus ſumme neceſſarium ad ſubiectam controuerſiam, vt præ omnibus obſeruauit Suares, & nos multis locis notauimus ; ſed apud Caramuelem nunquam legi, niſi vt D. Fagnano illius inſciriam improperaret. Iniquior eſt tertia calumnia : *Honeſtatem actus cum honeſtate obiecti, bonitatem formalem cum materiali, malitiam abſolutam cum conditionatâ, miſerabiliter à Fagnano confundi* : in quo non minus ſit culpandus, quam ſi quis de cane latrabili enuntiet quæ de ſydereo, aut bellico paſſim leguntur apud Aſtronomos & Architectos.

Hic iterum reſpondeo quod alio loco dixi: Caramuelem in alieno oculo feſtucam obſeruare, nec in ſuo trabem ſentire. Non ignorat D. Fagnanus Analogorum, quæ vocant attributionis, rationes & leges, vt plura idem nomen ſortiantur ab vno quaſi fonte & capite, cui ſit eximium & ſingulare. Nihil opus habemus doceri à Caramuele veritatem vni ineſſe iudicio mentis, ſicut bonitatem aut fini, aut voluntatis affectibus, & ſanitatem ſolis animantibus conuenire; & inde nomina veri, boni, ſanique deducta illorum cauſis, ſigniſque attribui: Dialecticæ Tyrones, non ignorant à veritate formali, quæ inſit iudicio res, dici veras obiectiue, vt menſura cauſaque veræ noſtræ cognitionis, propoſitiones autem ſeu voce, ſeu ſcripto expreſſas veras dici, quod mentis conceptum ſignificent; eâdem analogiâ à ſanitate & incolumitate corporis humani, ſana dicimus remedia, quod cauſæ ſint ſanitatis effectrices; ſanam dicimus criſim, quod ſanitatem prænunciet; eâdem deriuatione nominum à bonitate finis media propriæ bonitatis vacua, bona appellamus: à bonitate formali affectus; obiecta bona cenſemus eodem plane ſenſu, quo remedia diximus ſana appellari. Hæc eſt mens D. Fagnani; quid habet quod carpat Caramuel? Sed falſam accuſationem veriſſimâ depulimus; ille paradoxo nono honeſtatem actus non ſolum diſtinguit à bonitate obiectiua, ſed quod inauditum eſt apud omnes (niſi forte apud Caluiniſtas, qui ſe priuato ſpiritu gloriantur credere, quæ verbo Dei nullo aut ſcripto aut tradito extant, id eſt ſe formalem veritatem ſine vlla obiectiuâ conſecutos) Caramuel contendit honeſtatem, veritatemque actus ſeu formalem conſtituendam, cui nulla obiectiua reſpondeat, & hanc ſubtilitatem Scholaſticam vitio vertit Fagnano ignoraſſe: ſed gloriari poſſet ſe id neſcire, quo vno Caluiniſtæ ſeſe in omnium errorum voraginem præcipites, & tranſuerſos agunt.

Sed eſto vincant Theologi Canoniſtas, vincat Caramuel Fagnanum peritiâ rerum & diſtinctionū Metaphyſicarum; cedant illi omnes neceſſe eſt Pontificiarum conſtitutionum & diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſcientiâ; vnde repetenda eſt tota hæc controuerſia; quis enim neſciat hîc quaſi proram & puppim eſſe, has vtriuſque iuris dignitates, primam, in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam, alterâ vero qua nihil frequentius ipſi vſurpant, de iure potiori

poſſidentium. Hoc vero differunt iſta duo axiomata, quod prius de dubio, aduerſarios impugnet, eiuſque ſit illis ſuſtinendus impetus: è contra vero nos laceſſant iure poſſidentis, quod in legis ambiguo ſeu controuerſo ſenſu, ſtandum pro libertate eſſe contendunt: hoc duplici quaſi axe, tota diſputatio voluitur: ſed Fagnanus à num. 170. vſque ad numerum 289. argumentis euidentiſſimis demonſtrat, Theologos recentiores, qui probabilitatis vſum laxarunt, verum latuiſſe ſenſum harum regularum, quibus totum fere ius humanum, diuinumque complexi ſunt ſummi Pontifices, & contra illorum mentem, vtramque falſaſſe; priorem quidem nimiâ reſtrictione, poſteriorem laxatione ſupra omnem modum effræni. Quid ergo ſolidi & veri adſtruere poſſunt in hâc controuerſia, cuius duo fundamenta à ſummis Pontificibus conſtituta conuellunt?

## ARTICVLVS SECVNDVS.

### *Prima claſſis argumentorum pro delectu opinionis à lege ſtantis, ex principiis communibus prudentiæ & conſcientiæ.*

CARPIT paſſim Caramuel D. Fagnanum, quaſi logicæ ignarum, iactat vna linea ſe omnes eius argumentationes delere; accuſat, illotis manibus contigiſſe quæſtionem inconceſſam Canoniſtis, ſolis Theologis permiſſam & eximiam. Operæ pretium me facturum puto, ſi argumenta D. Fagnani, & Mercori, ordine & methodo commoda Lectori, in varias claſſes diſtincta, ad pugnam in aduerſarium educam: quæ cum ne quidem dignatus ſit referre, & vix quidquam, niſi contemptim, ad illa repoſuerit; refellam, non quæ dedit ſolum, quæ pauca ac penè nulla ſunt; ſed quæ etiam comminiſci poſſet reſponſa. Quæcumque verò Mercorus & Fagnanus argumenta habent, ad quatuor capita reuocantur & veluti quadrato agmine aduerſarios impetunt: primùm repetitur per locum intrinſecum, ex principiis prudentiæ, & conſcientiæ, quibus malè conuenit cum probabilitatibus ſtantibus pro commodo, contra honeſtum. Secundum etiam à priori ſumitur ex diuerſis vitæ humanæ & Chriſtianæ inſtitutis,

qualia ſunt Medici, Iudicis, & probi hominis ac Chriſtiani, qui certiora vbique ſectantur, & minus tuta fugiunt. Tertium per locum extrinſecum, conficitur variis teſtimoniis Scripturæ, Iuris, Patrum & Theologorum in idem concinentibus, nempè in dubiis tutiorem partem ex præcepto, non ex conſilio tantùm, eligendam. Vltimò quaſi à poſteriori arguitur, à malis quæ liberior probabilium opinionum quotidiè parit electio. Iis quatuor argumentorum generibus continentur egregiæ Fagnani & Mercori diſputationes, quarum medullam, compendium & Apologiam dabimus. Vis prioris argumenti in hoc poſita eſt: prudentiæ (ſeu quod idem eſt) conſcientiæ iudicium vltimum, & dictamen de agendis, firmum eſſe oportet, excluſa omni dubitatione aut formidine, ne honeſtum lędas, commodi & voluptatis gratiâ, ne in legem Dei pecces, ne ab officio priuato iudicis, vel communi hominis Chriſtiani, recedas: atqui ab hoc certo iudicio longiſſimè abeſt opinio, quæ libertati fauet, minor aut par probabilitatę illi, quæ ſalutem & officium in tuto ponit; ergo eſt contra leges prudentiæ & conſcientiæ, priores opiniones his poſterioribus anteponere. Hæc eſt ſumma argumentorum primæ claſſis, cuius partes breui expendam.

## Paragraphvs Primvs.

### *Probatur maior ſeu prima propoſitio argumenti, certitudinem requiri ad dictamen conſcientiæ.*

Obiectvm & dictamen illius firmum eſſe oportere; ſeu quod perinde eſt, eum qui prudenter agit, neq; ignorare neque dubitare poſſe, ſed pro comperto habere, opus ſuum licitum eſſe & honeſtum: Hoc apertè conuincitur, ipſa prudentiæ definitione, quæ ex Ariſtotele 6. Ethicorum, eſt recta ratio agibilium: ex Auguſt. lib. 83. quæſtionum, eſt cognitio rerum operandarum & fugiendarum: eſt etiam perfectiſſima virtus, immò & forma virtutum omnium moralium, quæ proinde debet certo & infallibiliter attingere ſuum obiectum, ſeu bonum honeſtum, & conueniens homini, quatenùs ratione ducitur & præſtat

cæteris animantibus. Id verò nequit prudentia, quandiu eius iudicium nutat, quia recta ratio dictat, quæ ſunt vera & honeſta: quandiù verò ſuſpenſa eſt, aut cum formidine in vnam partem prona, quaſi fortuitò attingit verum & honeſtum, à quo ſentit ſe poſſe aberrare. Vnde ſi operi ſe accingat animus cum hac formidine, imprudenter agit, quia incertus eſt, an ſibi ſit nociturus; & obiiciet ſe periculo grauis damni. Oportet igitur obiectum prudentiæ certum eſſe, & ſine hæſitatione, illi firmo iudicio adhærere. Neque propterea æquanda eſt ſcientiæ prudentia, quaſi paris ſit cum illa certitudinis: multis enim ab eâ diſtat gradibus; quatuor potiſſimùm, quos ſubinde numerabo; omnes ab hoc primo diſcrimine deriuantur, quod ſcientiæ vndequaque neceſſitas; & firmitas, inſit à ſe & ab obiecto: quia incorruptibilia percipit certâ & neceſſariâ demonſtratione; prudentia verò neceſſariis & indubitatis regulis contingentia ſubiicit: dum quis intuetur corpus ſingulare coloratum, licet corruptibile ſit, certus eſt ſe illud videre; ita prudentia, operis quod momento perit, certo ictu & iudicio honeſtatem, omni ſublatâ dubitatione attingit. Et ſi quando ſcriptura prouidentiam humanam à diuinâ diſtinguat, quod nutet & incerta ſit; de euentu interpretandum eſt, non de obiecti honeſtate; quia interdùm ſana & ſancta conſilia infauſtos exitus habent; ſed quamuis euentus ſit incertus; imò veritas non ſit omninò comperta: eius tamen honeſtas eſt indubitata. Licet non certo ſciam, immò falſum ſit, perfectam contritionem eſſe vnicum homini in peccatum lapſo, præſidium & remedium, quo veniam conſequatur, & credibile ſit attrito validè remitti peccatum abſolutione ſacramentali: Ego tamen perindè curabo contritionem illam elicere, ac ſi ab illa vna poſſem iuſtus & ſaluus fieri: eſto fallatur qui enititur conteri, quaſi ad veniam hoc ſit illi vnicum remedium, nihil tamen peccat, immò certus eſt honeſtatis illius actus, quamuis dubitet an contritio ſit vnicum remedium ad ſalutem, quod ipſe vt vnicum arripit. Ex hac prima certitudinis ſcientiarum & prudentiæ differentia exiſtit altera, quod ſcientiæ certitudo omnimoda ſit, ſiue cauſas proximas, ſiue communes attendas: neque enim conuenit, niſi rebus æternis & incorruptibilibus: prudentiæ verò quæ competit neceſſitas, moralis eſt, & naſcitur ex pluribus probabi-

libus, aut ex variis hominum teſtimoniis, quæ licet ſeorſim ſumpta, vel ex communi condirione hominum (quibus fallere & falli ingenitum eſt) ad ſummum probabilia ſint, ſi tamen inter ſe conueniant, vix te in errorem inducent. Atque hoc certitudinis infrà ſcienrificam gradu, ſiſtit prudentia: neque maioris appetens, neque minore contenta, ad rectam operationem, quæ nequit conſtare, niſi ſit ex certa conſcientia. Quod nonnulli putant conuincit illo Roman. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Vbi gloſſa, *fides noſtra vult vt homo agat hoc quod bene intelligit eſſe agendum; & peccatum eſt quod aliter ſit, quàm probatum eſt.* Conſcientiæ ergo iudicium, idem eſt ac prudentiæ dictamen, quo actio humana dirigitur; atqui iudicium conſcientiæ certum eſſe debet, ergo & prudentiæ. Conſequentia probatur & minor. Qui incertus agir, amat periculum, in quo periturus eſt, Deum contemnit: ſicut is ſpernit amicum, ſi ab eâ operatione nolit abſtinere, à qua timet ne lædatur.

Ex duabus ſuperiotibus differentiis, & ſcientiæ inter & prudentiæ neceſſitatem, adiungimus tertiam, quod ſcientiæ certa veritas, metienda ſit obiecto in ſe immutabili & neceſſario; prudentiæ vero, deſumi & hauriri debeat, à recto appetitu probi hominis, in finem honeſtum bene affecti. Cum enim prudentiæ ſit curare, & præcipere homini, quid ex officio agendum ſit, ad finem conſequendum: & hoc lege æternâ in ſe ratum & conſtitutum, interdùm à nobis ignoretur, & aliundè inſtet occaſio, & tempus illud implendi, non poteſt certior & tutior ad inquirendam ratio ſuppetere, quam ſi conſulatur probi & ſapientis hominis, omni prauo affectu purgatus, ad bonam mentem, atque ad finem honeſtum propenſus, atque ad officium accinctus animus. Et hoc maximè differt prudentia, à duabus aliis ſibi conſortibus mentis virtutibus, nempe ab arte & ſcientia; quod iſtæ intellectui dent tantum operandi rectè, iuxta proprias cuiuſque regulas, facultatem, non ſtudium & affectum: at prudentia aliæque virtutes morales, quæ hominem ſtudioſum faciunt, non ſolum vim & poteſtatem conferunt rectè agendi, ſed etiam affectum accendunt. Hinc fit eum peius contra prudentiam peccare, qui volens & ſciens perperam agit: at contra ſcientiam & artem, is leuius cenſetur errare, qui ele-

ctione, non ignorantia, aut impotentia, ab earum legibus recedit. Non peccat contra grammaticam, qui volens & ex induſtria ſolæcos miſcet orationi, vt ſimulet ſe imperitum, & barbarum agat; ſed qui inuitus & neſciens in illos errores impingit. Hinc etiam fit demonſtrationi Mathematices, aut artis operi, nihil deperire, quocumque ſtatu ſit animus, aut quocumque affectu, vel fine ducaris, ſeu lucro, ſeu vanæ gloriæ, ſeu veri ſtudio: at prudentia maximè exigit vt ſedatus ſit animus, nulli perſtrepant aut dominentur immoderati affectus, appetitus in finem feratur, nec prudentiæ conſilia & præcepta reſpuat, vt media quæ præſcribet eligat & probet: ergo à lege æternâ, vel ab appetitu recto finis, tanquam à legis æternæ vicariâ facultate, petendum eſt certum prudentiæ & conſcientiæ dictamen.

Ex eodem fonte hauritur quartum, ſcientiam inter & prudentiam diſcrimen, quod in ſcientiarum ſerie & ordine, tota à principiis euidentia, & certitudo deriuetur in concluſiones; ita vt ſi principia vel minimùm nutent, vel aliquid obſcuri habeant, illud vitium neceſſe ſit concluſionibus inhærere, nec aliundè curari poſſit: at prudentiæ res paulo aliter ſe habent; licet interdùm nutet principium, & de illo dubites, potes aliundè concluſionem certam habere, ex variis titulis, & à poſſeſſione, ab vſu Eccleſiæ, à neceſſitate grauius malum euitandi, certitudinem accerſere. Cuius rei innumera ſuppetunt exempla, & iam plura dedimus in re Sacramentaria. Quis neget multo probabiliorem eſſe hanc formam baptiſmi ex Caietano, Ego te baptiſo in nomine genitoris, geniti, &c. quam ſit materia ad idem Sacramentum, aqua ex ſale defluens, aut expreſſa? ſed quamlibet ſit diſpar vtrimque probabilitatis ratio communis, & ſpeculatiua; ſi formam illam adhibeas citra neceſſitatem, omiſſa communi, non minus peccabis, quàm ſi eadem vrgente neceſſitate, renuas puerum moriturum cum aquâ ex ſale baptiſare. Sed dum adeo dubiam materiam adhibes, vt neceſſitati & ſaluti conſulas, vel citra neceſſitatem à formâ probabiliſſimâ abſtines; quid ni potes opinari incertam eſſe materiam, qua vteris, & quam non audes formam vſurpare, validam eſſe? Vnde conſtat diuerſiſſima eſſe iudicia in vniuerſum de re ſacramentaria, à particularibus: cùm hæc certiſſima ſint; illa

dubia, aut ad ſummum probabilia, & interdùm illa probabiliſſima ſint,& iſta improbabilia, vt ſatis exemplo allato patet. Non minus commodum ad rem iſtam exemplum ſuppeditant militaturus Regi ſubditus, aut alienigena: Vt ſe illi ſacramento addicat extraneus, oportet compertum habeat, bellum quod Rex ſuſcipit, iuſtum eſſe: at ſubdito ſatis eſt, ſi illum lateat iniuſtum eſſe. Et quamuis id ſuſpicetur, aut probabilius ſentiat, ſi ad militiam Rex vrgeat, poteſt & forte debet parere; quia ad eius officium pertinet, potius mandata Principis implere, quam anxiè inquirere an iniuſta ſint. Quis filium ab obſequio & reuerentia in patrem liberet, quamuis vehemens ſit ſuſpicio ex adulterio natum?

His & ſimilibus exemplis quolibet argumento validioribus, contendunt Theologi, contra Ioannem Sanctium & Paſchaligum, poſſe ſtare dubium ſpeculatiuum de valido Sacramento, de iuſto bello, de patre incerto, & tamen iudicium prudentiæ practicum certum eſſe. Non poteſt negari, baptiſmum cum formâ & materiâ dubiâ, ſi aliud non ſuppetat remedium ad ſalutem morituri, eſſe neceſſarium; non licere ſubdito detrectare militiam, quamuis ius belli ſit dubium; neque filio recuſare obſequium incerto patri. Sed inquies, quî fieri poteſt vt concluſio certior ſit principio; ſeu effectus perfectior causâ, cum quidquid habet neceſſitatis, aut virium, à principio, vnde oritur, mutuò accipiat? Id veriſſimum eſſe de progreſſu ſcientiarum, & aſſenſu ſpeculatiuo iam monuimus: ſecùs eſt de agendis,quorum iudicium ex prudentiâ completum eſt, & omnibus attentis ſtatuit, quid pro tempore facto ſit opus: vnde ſi caſus vrgeat, ſi auertenda ſint grauiora mala, dubiis & incertis, omni dubitatione ſemotâ, vtendum eſt; quæ niſi excuſet neceſſitas, ſacrilegio vix carerent.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Probatur Minor, ſeu ſecunda pars argumenti, hanc certitudinem prudentiæ deeſſe ſequentibus opinionem probabilem pro libertate.*

HAnc prudentiæ, & conſcientiæ certitudinem aſſerit Mercorus octo articulis prioris partis, & euincit decem aliis, hunc gradum certitudinis repugnare opinioni minus probabili, quæ libertati ſtudet, contra præceptum. Summa autem omnium probationum, quas fusè decem articulis proſequitur, nempe duobus vltimis primæ partis, & ſecundæ octo prioribus, hac argumentatione continetur.

Opinio probabilis ſtans pro libertate, poteſt attendi vel ſecundum ſe & ſolitariè, vel collata cum opinione aduersâ, æque aut magis probabili, quæ præcepto & ſaluti conſulit: atqui neutro ſtatu poteſt habere certitudinem illam moralem, quam conſcientiæ & prudentiæ vindicauimus, vt neceſſariam ad rectam operationem: ergo nullâ ratione competere poteſt opinioni probabili, certitudo moralis, quam illi aſſerunt recentiores: ac proinde negant minorem; ſed probatur quoad ſingulas partes; & quoad priorem quidem: ſi opinioni probabili competat illa certitudo moralis, vel illi ineſt à ſeipsâ, ſeu à principio vniuerſali, à quo pendet & deducitur, vel ab aliquo principio extrinſeco, quale eſt illud, in baptiſmo collato cum materiâ dubiâ vrgente neceſſitate, ex illa regula, quæ cogit dubium etiam Sacramentum adminiſtrare, nempè è duobus malis minus eſſe eligendum; atqui ex neutro capite poteſt reperi hæc certitudo moralis, ergo electio opinionis probabilis pro libertate ſtans, non poteſt eſſe à prudentiâ & conſcientiâ rectâ.

Vt probetur Minor, & liberior ſit diſputationis curſus, atque apertus ſcopus, quo omnes probationes colliment, ſumamus exemplum à pictore, qui diem feſtum audito ſacro totum impendit tabellæ pingendæ; non poteſt eſſe immunis à reatu diei feſti violati, ſi dubius hæſerit, an ſibi liceret eo die pingere; niſi certus fuerit moraliter, nihil mali aut peccati ineſſe huic operi. Vnde vero hanc cer-

tam perſuaſionem habet ? non ab aliquo principio extrinſeco, quale eſt illud ſæpius memoratum, de eligendo minori malo, verbi gratiâ operis alicuius die feſto conficiendi, vt familiæ oppreſſæ conſulatur : quia ab hac diſputatione ſubmouemus quoſcumque neceſſitatis caſus, & rem ipſam propriis meritis ac principiis metimur. Quo ergo fundamento nititur, illa perſuaſio picturam illicitam non eſſe die feſto ? non rectitudine voluntatis ad finem honeſtum, & ad pietatem propenſæ, vndè diximus interdùm validè firmari iudicia prudentiæ; quia ſtat contrà piorum ſenſus & reuerentia in res ſacras; vnde non ſupereſt aliud cui innitatur, certa illa perſuaſio pictoris, quàm propoſitio generalis hæc, non eſt illicita pictura die feſto; quæ ad ſummum ſupponitur probabilis, non indubitata; atqui ex illâ non poteſt deduci certa concluſio prudentiæ: quia manifeſtè repugnat regulis logicæ, certiorem eſſe propoſitionem particularem, generali, cui ſubordinatur, & innititur, vel firmiorem concluſionem qualibet præmiſſarum, cum debiliorem ſequi debeat : ergo nullâ ratione fingi poteſt, iudicium prudentiæ certum, hauriri à propoſitione generali dubia probabili.

Hanc certitudinem neceſſariam ad humanarum actionum honeſtatem, prudentiæ ſingularem, & ab ea alienam eſſe opinionem, vt ſtat pro libertate, ſeu ſolitariè ſumptam, ſeu pugnantem cum aduerſâ pro lege, probat D. Fagnanus. Primum quidem de opinione probabili ſolitariè ſumpta, à numero 44. ad 124. viginti ſex argumentis, & ſolutionibus nouem obiectionum; opinioni vero pugnanti cum aduerſâ, repugnare certitudinem moralem, conuincit ſeptemdecim argumentis à numero 125. vſque ad 171. prioris vero quæſtionis ſtatum; & quò omnia eius argumenta colliment, egregie declarat numero 110. eam à ſe impugnari opinionem pro libertate, quam vbi quis nactus fuerit ſuis affectibus indulgentem, & inſeruientem commodis, illi mordicùs adhæret, nec quidquam curat inquirere contrariam, vel illam moratur, quamuis probabilior ſit & tutior; ſic apud ſe reputans: vt prudenter agam, vel ſaltem errorem & peccatum euitem, ſatis mihi eſt opinionem quam ſequor, probabilem eſſe, aduerſam nec inquiro, nec curo. Quiſquis ita adhæret probabilibus, aſſumit probabilitatem in finem & regulam ſuarum ope-

rationum, quod illicitum eſſe multis probat. Sed omnia argumenta continentur his verbis Eccleſ. 32. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.* Quæ egregiè conueniunt prudentiæ moralium virtutum primæ; repugnare vero opinioni, probat numero 111. octo differentiis conſtitutis prudentiam inter & opinionem, quod illa virtutum forma, ad rectum & verum non qualecumque, ſed ſtabile, certum, inuariabile feratur. Opinio vero indifferens ſit ad verum & falſum, rectum & obliquum, & ſi quando ad verum tendat, illud cum formidine attingat, ideoque eſt extra genus virtutum.

## Paragraphus Tertius.

### *Duplex Reſponſio ad argumentum 1. reijcitur, 2. explicatur.*

HÆc probatio adeo viſa eſt efficax & aperta Vaſqueſio, vt maluerit aſſerere, formidinem non repugnare iudicio prudentiæ, quam adeò euidentem conſecutionem negare. Ac ſi ita ſit, licebit etiam dubiâ conſcientiâ agere, quæ propemodùm nihil differt à iudicio formidoloſo, ne quod verum aut rectum apparet, falſum & prohibitum ſit. Vnde reliqui probabilitatum patroni, aliam defenſionem tentant. Volunt igitur adiuncta reflexione ſupra probabilitatem tanquam motiuo & principio vniuerſali certiſſimo, quo ratum & compertum habeat, qui ſequitur doctrinam probabilem, ſe rectè operari, ſiue illa probabilis doctrina ſtet pro libertate, ſiue pro præcepto, vel habeat contrariam æque ac magis probabilem.

Hac reſponſione continetur tota aduerſariorum cauſa: illa reflexio eſt illis loco teli & clypei, qua laceſſunt aduerſarios, aut illorum impetus repellunt. Atque vt iſte probabilitatum vſus ſit illis in promptu & ad manum, quaſi quidam gladius habilis & verſatilis; duo maximè obtendunt, primo noſtræ facultatis eſſe & arbitrii, probabilibus aſſentiri: ſicut enim è pluribus mediis poteſt voluntas minus conueniens & vtile eligere, ita etiam è multis probabilibus, poteſt ea quæ ſunt paris, aut maioris probabilitatis, poſtponere minus probabili. Imò hanc licentiam eò promouent, vt putent poſſe nos vtrique parti contra-

dictoriatum, ſimul aſſenſum præbere, nec minus licitam cenſent, quàm liberam & vagam huiuſmodi probabilem electionem, nec quicquam mali aut periculi putant, ſi æquè aut minus probabilia, quæ libertati fauent, anteponas his, quæ paris, aut maioris ſunt probabilitatis, & conformiora ſunt legi, ſeu quod perinde eſt, appetitui recto hominis probi. Hæc ſunt præcipua fundamenta, & arma, quibus probabilitatum defenſores fidunt. Sed contrà ſtant, qui tutiora & viciniora ſaluti ſectanda eſſe docent, & contendunt validiſſimis argumentis, nec poſſibilem, nec licitam eſſe huiuſmodi probabilium electionem, ſiue ſolitariè ſumantur, vt ſtant pro libertate contra præceptum, ſiue conferantur cum aliis æquè probabilibus, quæ legem & honeſtum in tuto ponunt.

## Paragraphvs Qvartvs.

### *Impugnatur communis reſponſio recentiorum, ex reflexione ſupra probabilitatem, falsò aſciſcens certitudinem conſcientiæ.*

Atqve vt paucis ſummam totius diſputationis hinc & inde acerrimæ, oculis lectorũ ſubiiciamus, id maximè obſeruandum eſt, mentis ſtatum quadruplici gradu diſtingui: vel enim in errore & ignorantia verſatur, vel dubia eſt & anceps hæret verum inter & falſum, nec in vnam magis inclinat partem, quàm in alteram, propter inopiam rationum, vt contingit in problematicis ex Diuo Thoma quæſt.14. art.1. de verit, vel propter paria momenta rationum, quæ animum perindè ſuſpenſum, & fluctuantem inter duas partes contradictionis diſtinent, ſicut paria pondera ſtateram in æquilibrio ponunt. Tertius mentis gradus eſt, cum in vnam partem ita inclinat, vt poſitiuam formidinem, vel certè negatiuam adiunctam habeat, vt fortè altera contradictionis pars vera ſit. Quartus & vltimus mentis gradus, & quaſi culmen eſt, cum ſemoto falſi metu, certo aſſenſu aut iudicio adhæret veritati. Omnes quotquot de conſcientia ſcripſerunt Theologi conueniũt, hunc vltimum gradum eſſe tutiſſimum; ſecundũ vero animi dubij, eſſe periculoſum, & ad caſum & ad peccatũ pronũ & præcipitem: tertius animi opinantis, medius eſt inter ſecundum

ſecundum & vltimum, ſed vicinior ſecundo quàm quarto. Ac proinde nihilo ferè minus eſt periculoſus, quàm dubius & anceps, inter verum & falſum fluctuans. His quatuor gradibus, animi ab inſcitiâ & errore ad veri ſtudium aſſurgentis, ſecundùm propriam cuiuſque rationem conſtitutis, facile eſt duo aduerſariorum fundamenta conuellere, & argumentis inde petitis, demonſtrare illum probabilium quem fingunt aſſenſum, omninò impoſſibilem & commentitium: & quamuis admittatur fieri poſſe, ſemper eſſe illicitum, nec magis peccato carere quàm operationem ex dubiâ conſcientiâ.

## Paragraphvs Qvintvs.

## *Repugnat aſſenſus opinatiuus vtriuſque partis ſimul.*

Imprimis quod Sanches & Paſchaligus nimio probabilitatum affectu aſſerunt, poſſe intellectum ad arbitrium voluntaris vtrique parti contradictoriæ ſimul aſſentiri, merito vt incredibile rejiciunt Layman & Brezetus, & contradictorium demonſtrat Mercorus partis ſecundæ duobus prioribus articulis. Quid enim eſt opinari, niſi quod Diuus Thomas definit, intellectum vnam partem approbare, & illi, ſpretâ alterâ adhærere? Id vero fieri repugnat, ſi vtramque approbet: ergo implicat ſimul de vtraque opinari. Quod euidentius eſt altera aſſenſus opinatiui, Diui Thomæ definitione. Is enim dicitur aſſenſus opinatiuus, qui intellectum ab vtrâque contradictionis parte, ſuſpenſum & indifferentem, ad alteram determinat: ſi ergo vtrique per aſſenſum opinatiuum adhæreret, non ſolueretur eius ſuſpenſio ad vtramque partem, ſed partim eſſet determinatus, partim indifferens. Propterea nihil certius hoc principio, ſi vna pars contradictionis eſt vera, alteram eſſe falſam: Atqui is qui opinatur de vnâ parte contradictionis, cenſet veram eſſe, ac ſubinde contrariam falſam eſſe: ſi ergo illi etiam adhæreat opinatiuè, cenſebit falſam eſſe ſimul & veram, quo nihil poteſt dici abſurdius. Sed qui hanc de probabilibus contradictoriis, verſatilem opinandi libertatem nobis aſſerunt, manifeſtâ

M

æquiuocatione decepti ſunt, vt monet Cardinalis de Lugo diſputatione 10. de Fide, nec aduerterunt, hæc duo diuerſiſſima eſſe, credere concluſionem aliquam eſſe probabilem, & illi probabiliter aſſentiri: prima enim propoſitio eſt modalis, ſecunda eſt de ineſſe; & qui propoſitionem inter probabiles accenſet, poteſt contrariam probabilem iudicare, non tamen credit veram eſſe aſſenſu probabili, alioquin haberet aſſenſus duos probabiles de obiectis contradictoriis: vnde nihil prohibet iudicare vtramque contradictoriarum probabilem eſſe, ſeu probabilem videri, & defendi probabiliter à ſuis authoribus. Sed ille ſenſus ad hanc quæſtionem nihil pertinet, quæ id maximè inquirit, an idem intellectus poſſit vtrique parti ſimul aſſentiri vt veræ, quod manifeſtam præ ſe fert repugnantiam.

Quæ nos paucis perſtrinximus, D. Fagnanus quæſt. 2. parte 1. locupletauit tanta vbertate doctrinæ & ſubtilitate, vt mirum ſit Caramuelem illi obiicere inſcitiam rerum Theologicarum, cùm hoc vno loco prouocare poſſit ſubtiliſſimos quoſque Philoſophos ac Theologos: ex Ariſtotele variis locis, probat differre iudicium de probabilitate, & veritate opinionum ſibi contradicentium, quatuor potiſſimum differentiis; quod iudicium de probabilitate ſit euidens, de veritate ſit formidoloſum & obſcurum; illud quiſquis habet etiam de vtrâque contradictoriâ, neutram ſequi poteſt; aliud enim eſt, iudicare vtrique parti vim ineſſe, qua poſſit ad ſui aſſenſum deducere ignarum, aliud reipsâ ſinere ſe duci. Primum ſignificat, vt cum Capreolo loquar, ſimultatem potentiæ impulſiuæ ad aſſenſum. Quam ineſſe cuique parti quid vetat? Dari vero aſſenſum de veritate vtriuſque partis, perinde repugnat, ac contradictoria ſimul eſſe vera, & aſſenſum diſſenſumque, eâdē de re iungi ſimultate actus: Hinc aperit deceptionem illorum, qui hæc duo iudicia confundunt, & valide refellit Sanchē, & Vaſquem, quorum primus contendit aſſenſum de vtriuſque partis veritate formidoloſum, per principia intrinſeca admitti poſſe, alter vero id negat, licet concedat haberi poſſe per principia extrinſeca.

Sed egregie Gregorius Ariminenſis Propoſitiones contradictorias, non poſſe veras fieri, etiam à diuerſis cauſis, inde probat, quòd aliàs ego & tu efficeremus duo contradictoria eſſe vera, quod fieri etiam à Deo repugnat. Hæc

omnia complexus eſt Ariſtoteles 2. de Anima text. 151. conſtituta hac differentia inter imaginationem, & opinionem; quod illa inſtar pictoris ad libitum pingentis, poſſit quidquid volumus fingere: *Opinari autem*, inquit, *non eſt in nobis*, neceſſe eſt enim, verum aut falſum dicere, inſtar pictoris formantis archetypum, cuius ſi aſſequatur ſimilitudinem, verus eſt: ſi ab eâ recedat, falſus. Ita de opinione ſtatuendum ex Ariſtotele, qui concludit non eſſe in nobis opinari, quid neceſſe eſt aut verum aut falſum, non ad libitum, ſed ſecundũ rei merita.

## Paragraphvs Sextvs.

## *Impoſſibilis eſt aſſenſus certus vnius partis, ſi altera ſit maioris aut paris probabilitatis.*

SED paulo difficilior eſt altera pars huius diſputationis, an ita noſtræ ſit facultatis probabilibus aſſentiri, vt liberum ſit ex his quæ paris ſunt probabilitatis, eligere quod libuerit, vel minus probabilia, probabilioribus anteponere. Ita ſentiunt probabilitatum defenſores, & probant inſinuato exemplo voluntatis, quæ è pluribus bonis & mediis paribus, poteſt quod placuerit, vel ex inæqualibus; minus conueniens bonum eligere. Diſplicet etiam ipſis exemplum ſtateræ, quâ mens librata paribus rationum momentis, in neutram poſſit ſe flectere; ſicut nec ſtatera cum ex vtrâque lance par vrget pondus. Quæ enim, inquit Spinula, conuentio facultatis liberæ & animatæ, ad rem inanimem & libertatis expertem? Sed contra aduerſarios hæc eadem exempla & argumenta intorquentur.

Nam primò quod ſpectat ad exemplum de voluntate, Diuus Thomas apertè negat, eius eſſe facultatis & libertatis, electionem ex omninò paribus & eiuſdem conuenientiæ mediis, facere. Ita docet 1. 2. quæſt. 13. art. 6. ad 3. quem præter diſcipulos omnes ſequitur Vaſques. Sed quidquid ſit de voluntate, longè diuerſa eſt ratio probabilium, & aſſenſus intellectus. Ideo namque voluntas poteſt liberè eligere alterum obiectorum, ſeu mediorum paris bonitatis & conuenientiæ; quia adeo ſunt diſparata ſeu diuerſa, vt ex bonitate vnius nihil pereat bonitatis alterius. Et ſi probabilia ita ſe habeant; vt ſint omninò diſſita ſeu

diſparata, integrum eſt voluntati, cui libuerit aſſentiri. At controuerſia noſtra eſt de opinionibus ſic oppoſitis, vt veritas vnius, argumento ſit falſitatis alterius: & inter ſe adeò pugnent, vt eodem gradu, aſſenſus vtriuſque nequeat in eodem intellectu ſtare. Vnde triplex eſt hîc pugna & quæſtio: prima parium probabilium, an mutuò ſui aſſenſum impediant: ſecunda diſparium, an probabilior impedimento ſit, ne minus probabili aſſentiamur, vel è contra minùs probabilis ita vrgere poſſit contra probabiliorem, vt illi vicem reponat, id eſt intercedat, & obex ſit eius aſſenſui.

Ad hanc triplicem quæſtionem grauiſſimam, probabilitatum Patroni reſpondent, noſtræ facultatis eſſe vt libuerit, vel æque probabilibus, vel minus probabilibus aſſentiri, idque multo apertius eſt apud illos, de probabilioribus. At contra Mercorus & Fagnanus, acerrimè contendunt horum trium nihil eſſe noſtri merè arbitrij: ſed opiniones pares, ſibi mutuò eſſe impedimento ad aſſenſum: & hæc eſt prima trium ſubiectarum propoſitionum, quam ſatis apertè indicat S. Doctor quæſt. citata 14 de veritate, vbi dubium & ſuſpenſum dicit intellectum eſſe, vel inopiâ rationum, quæ ad aliquam partem moueant, vel ob apparentem æqualitatem rationum, quæ mouent ad alterutram partem: & iſta eſt dubitantis diſpoſitio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis. Vnde ſicut intellectus non eſt dubius liberè; ſed rationum momentis paribus, quæ illum quaſi in æquilibrio detinent; eodem prorſus modo quo æqualia pondera impedimento ſunt ne ſtatera in vllam partem declinet: ita intellectus non poteſt liberè ſe vni opinioni addicere, quandiu paribus alterius rationibus vrgetur. Sicut enim opinio ſolitariè ſumpta, eſt aſſenſus intellectus vni parti adhærens, cum aliqua hæſitatione ortâ ex inefficaciâ motiui, quod non omnino vincit: ſi aduerſa opinio pugnet paribus probabilitatis viribus, non ſolum habebit formidinem adiunctam ex inefficaciâ proprij motiui, ſed eius falſitatem ſuſpectam etiam & dubiam habebit, ex efficaciâ argumentorum oppoſitæ opinionis: ergo eo ſtatu non opinatur, ſed dubitat: niſi velis opinari ſimul & dubitare: quod perinde implicat, ac inclinare in vnam partem, & ab illa aſſenſum cohibere. Quid enim eſt aſſentiri vtrique parti, quatenùs

ſunt æqualis probabilitatis? Hoc idem eſt ac iudicare vtramque partem, non minus apparere veram quàm falſam: nam quælibet ex ſuo motiuo apparet vera, & ex motiuo aduerſæ opinionis æque probabilis cenſetur eodem gradu falſa, quo vera. Atqui manifeſtè repugnat aſſentiri eidem propoſitioni vt veræ, & ab illâ diſſentire eodem certitudinis gradu, vt à falsâ: ergo repugnat, aſſentiri ſimul duabus propoſitionibus paris probabilitatis: hoc enim perinde eſt, ac ſi iudex in cauſâ, quâ litigantes æquo iure contendunt, in gratiam vnius, altero damnato iuſtam ferret ſententiam. Si iura vtriuſque partis ſint in hoc paria, vt ambæ habeant eamdem veriſimilitudinem, certè intellectus qui Iudicis loco ſedet, malè pronuntiabit, vnam partem veriorem eſſe altera: aut quod deterius, veram vnam, alteram dicat eſſe falſam.

Hoc idem confirmat, ac penè euincit exemplum ſtateræ, cuius comparationem ad intellectum, immeritò reiicit Spinula, & optimè defendit Mercorus. Sicut enim ſtatera dum vrgetur pondere vtrique lanci appoſito, non poteſt vim illius non ſentire aut contemnere; ita nec intellectus poteſt diſſimulare vim argumentorũ, quæ vtrimque vrgent. Hinc etiam fit vt ſicut ſtatera, quamdiù diſtinetur ponderibus paris grauitatis, in neutram partem vergat; ita nec intellectus, quamdiu oppoſitæ opiniones, æquo marte pugnant, poteſt ſe vlli parti addicere. Hoc ſolum diſcrimen eſt inter ſtateram inanimem, & mentem liberam, quòd hæc poſſit aſſenſum cohibere à probabilibus; non tamen vim argumentorum contemnere, aut diſſimulare: quibus ſi det locum ad iudicium & ad examen, ſuſpenſus hærebit, dum altera pars vincat, ſeu maiorem veri ſpeciem præferat. In hoc etiam intellectus ad exemplum propius accedit, quod ſicut ſtatera in æquilibrio poſita, digito depreſſa ſponte redit ad æquilibrium; ita intellectus inter opiniones paris probabilitatis poſitus, hæret anceps; & ſi voluntate in vnam propellatur, vim patitur: nec fortè poteſt ab illo æquilibrio recedere, quamdiu opiniones oppoſitæ pari probabilitate ſibi veritatem, & aduerſæ parti falſitatem ineſſe probant.

Nec valet ſi dicas poſſe voluntatem pro ſuo, vel affectu, ve imperio, intellectui præcipere aſſenſum partis æquè, aut minus probabilis: quia imperium voluntatis in cæte-

ras potentias politicum eſt, non deſporicum: nec tyrannum agit, ſed principem: ac proinde cuiuſque potentiæ bonum curat & promouet. Quare cum intellectui conueniat iudicare de rebus, ex proprio cuiuſque merito, non poteſt minus probabilibus aſſentiri, poſtpoſitis probabilioribus. Vel de his, quæ pati iure gaudent, ad arbitrium ſtatuere, nullo veritatis aut æqui reſpectu habito. Inde S. Doctor loco citato 1. 2. ait: Voluntatem à paribus, mediis ſeu bonis non moueri, niſi ab altero illorum quod magis probetur, & aliquid ſingulare emineat, quo affectus & intellectus alliciantur. Verum eſt igitur ſtante pari opinionum probabilitate, vel etiam bonorum conuenientiâ, nulli partium mentem aut voluntatem aſſenſuram.

## Paragraphus Septimus.

*Impoſſibilis eſt etiam aſſenſus certus vnius partis, alterâ paulo minus probabili contra ſtante.*

PRofligata I. controuerſiæ parte de opinionibus oppoſitis probabilitate paribus, facile eſt ſtatuere de alterâ, an poſſit intellectus, relicta, & contempta parte, quam videt probabiliorem, minus probabili adhærere: ea namque pars quæſtionis apertiorem habet repugnantiam, quàm ſuperior. Vbi enim ſemel conſtitutum eſt, mentem paribus rationum momentis libratam, in neutram poſſe partem ſe flectere, nulla ratione fingi poteſt, etiam relicta probabiliori, minus probabilem amplecti. Nam qui cenſet partem vnam probabiliorem, iudicat alteram minus probabilem falſo propiùs abeſſe: ergo ſi iſtam alteri anteponat, adhærebit parti, quam iudicat magis falſam, quo nihil poteſt abſurdius dici: addo etiam ad huius ſententiæ confirmationem, quamlibet potentiam innato pondere ad ſuum obiectum, tanquam ad bonum congenitum ferri, & à contrario abhorrere. Sic aqua recto curſu fluit ad mare, & ambages aut aluei circuitus fugit. Ergo cum intellectus obiectum ſit verum, id tanquã vnicum bonum quærit, & illi parti adhæret, quæ ſibi plus veri habere viſa fuerit: ergo non poteſt adhærere minus probabili, relictâ probabiliori, id eſt quæ magis ad veritatem

accedit. Neque enim intellectus, in opinionum delectu, à voluntatis regulis in deligendis mediis, vel latum vnguem recedit; ac proinde ſicut ex mente ſancti Doctoris electio appetitus quamdam collationem importat, quatenus eſt acceptio vnius præ altero, quæ nequit fieri niſi medio quod eligitur, maior inſit, aut certè appareat conuenientia ad finem, maximè ſi efficaciter intendatur; ergo idem de intellectu ſentiendum, cum efficaciter veritatem appetat, & in eâ inquirendâ totus ſit, atque ad eius conſecutionem conferat probabilioribus adhærere, ac proinde non poteſt, niſi vim ſibi inferat, minus probabilia anteponere.

Sed, inquies, minùs probabile collatione probabilioris non deſinit eſſe probabile; ergo poteſt illi intellectus aſſentiri; deinde in hoc probabilia à neceſſariis differunt, quòd illorum non minus aſſenſus, quam voluntatis delectus liberior ſit. Reſpondeo ad primum, has opiniones probabiles dici, aptitudine potius quàm actu; quatenus poſſunt ingenerare ſui aſſenſum intellectui, niſi probabilioris & oppoſitæ aſſenſu fuerit præpeditus, vel niſi pari probabilitate pugnent, & ſibi ſint impedimento. Differt autem probabilium & neceſſariorum aſſenſus, quòd iſtis vbi ſemel obiecta ſunt animo, non poſſit non aſſentiri; à probabilibus autem abſtinere poſſit omninò: ſi autem velit de illis opinari, non poteſt habere ita verſatilem aſſenſum vt diſcrimen ſtatuat inter paria, vel minus probabilia anteponat: imò (quæ erat tertia controuerſiæ pars) ſi minùs probabile, verè probabile ſit, & collatũ probabiliori grauia habeat rationum momenta, & vno verbo parum diſtet à gradu probabiliori, ita ſuſpenſum & ancipem diſtinebit intellectum, vt minus probabili contemptâ, nequeat adhærere parti paulùm probabiliori: atque hoc fortè diſcrimen intercedit intellectum inter & ſtateræ exemplum, toties repetitum, quòd cùm huius æquilibrium indiuiſibile ſit, vel minimo millij grano appoſito in eam partem vergat: at paulo latior eſt intellectus dubij ſuſpenſio; experimur enim, interdùm nos hærere dubios, non ſolùm paria inter vtrinque rationum momenta, quod rarò contingit, cum tamen dubia ſint frequentiſſima: ſed etiam cum partes parum viribus aut probabilitate diſtant.

Sed dices nonne poteſt probabilior eligi, cùm conuenientior videatur ad veri conſecutionem, ſicut eâdem de

cauſâ dictum eſt parte 2. huius quæſtionis, non poſſe eligi minus probabilem, quia nihil confert ad veri notitiam?

Reſpondeo, eam probationem ſatis validè conuincere propoſitionem negatiuam, ſed non habere ſatis virium ad aſtruendam affirmatiuam, probabilius qualecumque eſſe opinabile, quia non poteſt tale cenſeri, quandiu vtrimque vrgent motiua grauia: ratio diſcriminis eſt quia bonum ad quod ſpectat affirmatiua, eſt ex integrâ causâ, malum autem ex ſingulis defectibus.

## Articvlvs Tertivs.

### *Demonſtratur illicitum eſſe aſſenſum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege maioris, paris, aut paulo minoris probabilitatis.*

Evasimvs tandem huius quæſtionis metaphyſicæ partem difficillimam, quæ plus vtilitatis habet, quàm delectationis, ſed quæ nihilo minoris ſit fructus, quàm ſubtilitatis. Quidquid tandem ſit, etiamſi gratis concedamus aduerſariis, liberum & verſatilem eſſe probabilium aſſenſum: negamus licitum, ſi minus, aut æquè probabilis, vel etiam paulo probabilior, quæ pro libertate pugnat, oppoſitæ, quæ legem commendat, & conformis eſt appetitui recto, anteponatur.

## Paragraphvs Primvs.

### *Ex ſuperioribus deducitur illicitum eſſe aſſenſum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege, maioris aut paris probabilitatis.*

Atqve hoc validiſſimis argumentis conuincimus: 1. ex illa triplici collatione ſeu colliſione probabilium, quæ mutuo ſui aſſenſum impediunt, manet omninò dubius & ſuſpenſus intellectus: ergo non poteſt rectè agere, immò nec quidquam determinatè: Conſequentia euidens eſt ex communi omnium ſententia: Antecedens verò ſatis

probatū eſt ex ſuperioribus. Licet enim intellectus inclinet in obiectum quod apparet verum ſimpliciter, & cum formidine etiam in id quod eſt veriſimile aut probabile, nullo verò modo aſſentiri poteſt illi obiecto, quod licet aliquam veri ſpeciem habeat, ex motiuo partis oppoſitæ, æquè, vel magis apparet falſum. In eo ſtatu ſunt probabilia de quibus diſputamus: ergo ſuſpēſus omninò manet intellectus.

Inde facilè ſolui poſſunt vnicâ reſponſione quæcumque congerunt aduerſarij argumenta. Probabilis, inquiunt, ratio, poteſt eſſe recta & certa regula agibilium: ergo poſſumus ex probabilibus ſectari æquè vel minus probabile. Dato gratis antecedente, negatur conſequentia, vel meliùs, diſtinguendum antecedens, probabile non impeditum quod infert ſui aſſenſum, poteſt eſſe regula agibilium tranſeat antecedens; probabile impeditum, ſeu quod ex motiuo partis aduerſæ, æquè, vel magis falſum apparet, quàm ex proprio verum, nego antecedens: in eo autem gradu ſunt probabilia de quibus diſputamus, vnde apertum ſophiſma ſubeſt omnibus illorum argumentis, non diſſimile iſti, omne aſtrum lucidum poteſt hemiſpherium illuminare, atqui etiam ſol, dum eſt apud Antipodas, eſt aſtrum lucidum: vel etiam iſtud clarius. Omnis homo poteſt ſaluus fieri, Iudas cum peccato eſt homo, ergo Iudas cum peccato poteſt ſaluus fieri: idem prorſus eſt paralogiſmus, cum dicunt aduerſarij, opinio probabilis eſt honeſta & ſufficiens regula morum: atqui opinio minus probabilis etiam collata probabiliori, eſt opinio probabilis: ergo eſt regula morum; fit enim tranſitus à probabilitate abſolutè, ad probabilitatem impeditam concurſu oppoſitæ opinionis, æquè vel magis probabilis:

Atque vt vno verbo omnia quæ latè & acutè proſequitur argumenta Mercorus, complectar; quis credat Deum hanc regulam hominibus ſtatuiſſe vel permiſiſſe, vt poſſint ad libitum ſectari probabilia, etiam dum æquè aut magis falſa ipſis videntur, quàm vera? Hoc verbum abbreuiatum, eſt veluti fax, aut ſol lucem affundens toti huic diſputationi, ſi hoc ſolum addamus, dubio & ſuſpenſo animo inter æque probabilia, patere viam regiam, ac certam & indubitatam morum regulam, ſi ex æque probabilibus eam partem eligas, quæ conformior eſt legi & appetitui recto, & nullum habeat peccati aut ſalutis peri-

culum, vnde tantùm abeſt vt qui hunc probabilium vſum docent, conſcientias ſcrupulis torqueant; quin potius hac conſtitutâ regulâ, animarum non ſolum ſaluti, ſed etiam tranquillitati conſulant. Nec dicant aduerſarij, opinionũ probabilium aut tutiorum, inueſtigationem infinitam eſſe & inutilem: Immò hâc viâ nihil difficilius, aut operoſius ad ſalutem præſcribimus, quam quæ prudentiores ſæculi, ad negotia temporalia à ſeipſis exigunt, vt captent & ſectentur meliora & tutiora: hinc ergo procul abſiſtant aduerſariorum querimoniæ, aut accuſationes; quaſi ſimus animarum tortores. Timendum magis eſt ipſis, ne dum in ſpeciem videntur indulgentiores, quod nobis obtrudunt nomen tortorum, iure commereantur. Ne quid tamen ad hanc controuerſiam omittamus, quod ſit alicuius momenti, alia argumenta perſtringamus, quæ art. 14. 1. partis & 2. 8. habentur.

Secundum argumentum ita habet: & ſi gratis demus aduerſariis iſto probabilium parium aut diſparium conflictu, animum ex innata libertate, aut vi rationum poſſe vni partium aſſentiri, nunquam tamen poterunt euincere, illum aſſenſum ſoluto dubio, poſſe in iudicium certum euadere, & formidinem aut ſuſpicionem illam diſpellere, ex proprij motiui debilitate, aut viribus contrariæ partis profectam, quâ nihilo minus, aut fortè magis falſa, quàm vera, appareat opinio cui adhæret; atqui ille aſſenſus, nullâ ratione poteſt eſſe certum prudentiæ iudicium ſeu regula, ergo non eſt licita & tuta æque aut minus probabilium electio: Maior euidentiſſima eſt etiam peruicacibus, & Minor ſuperius probata eſt, & conceditur ab aduerſariis. Sed in ſubſidium aduocant reflexam illam probabilitatẽ, quâ firmari dicunt aſſenſum dubium, depulſo omni metu peccati, aut damnationis, licet mihi ſequi ſententiam probabilem tanquam certam regulam, tum quia non eſt falſa, & habet ſpeciem veri, tum quia dubio legis ſenſu, poſſum ſequi quamlibet interpretationem probabilem; tum denique, quia incerto legis & legiſlatoris ſenſu, ſtat poſſeſſio pro libertate; his ergo potiſſimùm tribus argumentis confirmata probabilitas reflexa, aſſenſum partis, æque aut minus probabilis reddit omninò certum. Hoc vnicum eſt aduerſariorum propugnaculum quod validiſſimè his argumentis impugnari & forte euerti poteſt.

## Paragraphvs Secvndvs.

### *Dictamen conſcientiæ ſingulare fieri nequit certum & licitum, ſola propoſitione vniuerſali, pro libertate probabili, vel ſolâ in illam reflexione.*

Ivdicivm dubium aut probabile, ex proprio motiuo de propoſitione ſingulari, licet huic Clerico venari, huic pictori die feſto pingere, non poteſt certum fieri, niſi ab aliquo extrinſeco principio, ſicut ſupra annotauimus, quarta prudentiæ & ſcientiæ differentiâ: ſed probabilitas reflexa non eſt motiuum, aut principium, diſtinctum ab ipſomet motiuo probabilitatis; quid enim aliud eſt, quàm aſſenſus formidoloſus rei probabilis? Vnde non poteſt fingi, rem incertam à ſeipsâ certiorem fieri, vel à re quæ ſit intra ſeriem incertorum & probabilium. Deinde vnde poteſt maior affulgere certitudo in iudicio particulari, licet huic & illi Clerico venari, quàm inſit iudicio vniuerſali, licet cuilibet Clerico venari: ſi enim certæ ſint omnes particulares, non poteſt negari eadem certitudo propoſitioni vniuerſali, licet omnibus Clericis venari.

Vnde mirum eſt Candidum Philalethum qui primus huius ſæculi noſtri libertatem de moralibus opinandi compeſcuit, admittere certas moraliter eſſe poſſe ſingulares propoſitiones, & vniuerſalem dubiam aut ad ſummũ probabilem. Confirmatur primò argumentum: ſi opinio minus probabilis ſit certa moraliter, ergo oppoſita probabilior, erit certior & verior, ac proinde eodem momento intellectus vtrique adhærebit contradictoriarum ſimul vt veræ & falſæ; imo probabiliori, quam poſtponit, adhærebit, vt veriori, quam ſit minus probabilis, quæ alteri præfertur.

Hinc ſoluitur primum & præcipuum argumentorum, quo nituntur aduerſarij: opinio, inquiunt, probabilis eſt conſona rectæ rationi, aliàs ſi eſſet diſſona, non eſſet probabilis, ſed falſa moraliter. Reſpondeo opinionem probabilem, licet non ſit apertè falſa, non eſſe tamen rectam rationem morum. ex adiunctâ formidine falſi, ſicut dubium poſitiuè eſt diſſonum rationi, quamuis non ſit determina-

tè falſum. Confirmatur ſecundò ſuperius argumentum: ſi probabilitas reflexa excluderet metum peccati, & falſi, & periculum ſalutis, nullus vnquam peccaret, aut operaretur conſcientiâ dubiâ. Conſequens eſt apertè contra ſenſum Theologorum, & contra experientiam: ſequela probatur, quia vix vnquam animus hæret anceps & dubius, quin vtrinque occurrant rationes probabiles; ſi ergo ad cuitanda dubiæ conſcientiæ peccata, ſatis ſit reflecti ſupra cuiuſque partis probabilitatem; cum ea reflexio ſit in promptu & arbitraria, nullus niſi ineptus aut imprudens laborabit aut peccabit conſcientiâ dubiâ, cùm remedium ſit ad manum, non minus tutum quam facile; ſi fides habenda ſit aduerſariis; ſed contra reclamat Sanctus Doctor quodlibeto nono art. 15. vbi docet quæſtionem de habendis pluribus præbendis abſque diſpenſatione periculosè determinari; quia anceps eſt, hinc, & inde Theologiæ & Iuriſconſultis in diuerſas partes abeuntibus. Et ſi authoritati nolis acquieſcere, ratio periculum demonſtrat. Error nunquam excuſatur niſi ex inuincibili ignorantiâ, aut neceſſitate ineuitabili; ſed qui dubius eſt, aut qui vni parti adhæret, vt æquè aut minus contrariâ probabili, non laborat inuincibili ignorantiâ, cum dubius ſit: neque vrgetur ineuitabili neceſſitate; quia poteſt abſtinere ab operatione, ſeu ab opinione quæ fauet libertati, & ſectari contrariam, quæ legi & rectitudini appetitus conformior eſt.

Confirmari poteſt idem argumentum vltimò, ratione ſæpiùs inſinuatâ: non poteſt certo aſſentiri intellectus propoſitioni particulari; *Mihi pictori licet hoc die feſto pingere*, ſi dubia tantum ſit & probabilis propoſitio vniuerſalis, *licitus eſt pictura labor diebus feſtis.* Nec ſatis eſt quod reſpondet Bardi: Illam certitudinem moralem conſtare propoſitione ſingulari, dummodò intellectus iudicet certò propoſitionem vniuerſalem non carere probabilitate: laborat enim reſponſio æquiuocatione quam ſuperius deteximus; aliud enim eſt cenſere vtramque partem probabilem, cum quâ ſtat dubium de vtrâque, aliud eſt adhærere alteri parti probabiliter, qua ſoluitur animi dubij ſuſpenſio: ergo iudicium de probabilitate vtriuſque, vel alterius partis, non poteſt conferre certitudinem moralem neceſſariam ad honeſtatem operationis.

## Paragraphvs Tertivs.

### *Repugnat legi æternæ, & prouidentiæ diuinæ, arbitrarius probabilitatis vſus.*

Tertio impugnatur validè eadem reflexa probabilitas: vel poteſt vt prima regula actionum humanarum, vel vt ſecunda regula primæ ſubordinata, certum facere iudicium prudentiæ: atqui nec primi, nec ſecundi ordinis regula eſt; non primi, hoc enim legi æternæ eximium & ſingulare eſt, ſicuti motus cœli inuariabilis, eſt prima omnium motuum menſura.

Nec eſt etiam ſecunda regula primæ, ſeu legi æternæ ſubordinata, ſicuti apud nos Horologium, quod motus cœli inuariatum tenorem imitatur, eſt ſecunda temporis, & motuum menſura: nam regulæ ſecundæ tota ratio ſita eſt, in acceſſu ſeu conformitate ad primam regulam, quam vbique imitatur; ſed longiſſimè abeſt probabilitas illa reflexa ab ordine legis æternæ, quæ veritatis & rectitudinis eſt immutabilis; cùm probabilitas reflexa confirmet iudicia, quæ perinde falſis ac veris aſſentiuntur, ergo alieniſſima eſt à lege æterna, huiuſmodi regula: minor euidens eſt ex ſuperius dictis: probabilem enim aſſenſum ab illâ reflexione confirmandum, in eo ponunt, quod æquè, aut interdum minus probabile, id eſt quòd indifferens ſit ad falſum, & ad verum, & interdùm falſo propiùs accedat. Quis dicat hanc ſecundam legem & regulam ſubordinatam legi æternæ? Certè ſi velis hanc probabilitatem eſſe regulã, neceſſe eſt illam abſoluas ab ordine legis æternæ, & primam ſuo loco conſtituas; & Mercorus ſolita eruditione & pietate, demonſtrat id diuinæ ſapientiæ & potentiæ repugnare? Quare nobis indulgentiores ſunt moderni Theologi, conceſsâ hac verſatili probabilitate in morum regulam, quam Deus ipſe nequeat nobis permittere; præſcripſit enim nobis lege æternâ, ne vnquam à virtute & honeſto recedamus. Vt hanc regulam nobis ſubjiceret aſpectabilem, carne humanâ indutus eſt.

Huius legis notitiam perpetuis precibus & gemitibus à Deo Iuſti efflagitant, nec ſibi tantum comparant, ſed alios credunt ſe debere docere, & eos qui inuincibili eius ignorantiâ laborant, curare. At fruſtra eſſent hæc omnia, ſi li-

citus ſit probabilium vſus, quæ æquè à vero & à falſo remota apparent,& quæ interdum minus probabilia ſunt, quod perinde eſt ac propius à legis æternæ diſcrepantiâ, quàm à conuenientiâ abeſſe.

Certè ſi id nobis Deus indulgeret, liceret reputare illum virtutem & actiones honeſtas parùm, aut nihil curare, quod hoc exemplo egregiè demonſtrat Mercorus: ſi, inquit, dux exercitus iubeat ſuos milites nocte intempeſtâ, horâ circiter duodecimâ, aggredi ciuitatem obſeſſam, aut caſtra hoſtium;& ad horam dignoſcendam velit illos regi horologio inordinatiſſimo, quod horam ſextam fortè pulſaturũ ſit eo momento, quo futura eſt duodecima, manifeſtè demonſtraret ſe nihil curare expugnationem vrbis, aut hoſtium, ita, inquit, impij poſſent de Deo cenſere, ſi nobis permitteret,aut ſtatueret in regulam morum, illud probabilium dictamen; quod verum & honeſtum minus certò, quàm inordinatum horologium horam deſignat. Inde etiam vltimo ad hominem argumento, vrgeri poſſunt aduerſarij; ita enim ferè ſemper arguunt, qui operatur quod ſibi probabiliter videtur honeſtum, non peccat; at is qui ſequitur opinionem minus probabilem, agit quod ſibi apparet honeſtum; ergo nihil peccat, ſi ſequatur opinionem minus probabilem collatam probabiliori.

At nos contra idem argumentum in aduerſarios retorquemus: ſi immunis eſt à peccato, qui agit quod ſibi apparet probabiliter honeſtum, ſine dubio reus erit peccati, qui aget quod æquè, aut magis ipſi turpe & illicitum apparet; atqui ita affectus eſt, qui ſequitur opinionem minus probabilem collatam probabiliori: neque enim videtur ille magis à turpi abeſſe quàm ab honeſto; immò probabilius turpe eſt, quàm honeſtum; ergo non poteſt ſe excuſare à peccato, quiſquis non abſtinet ab actione, quam verius aut probabilius turpem credit,quàm honeſtam: ſicut non poſſet ſe excuſare apud Regem, Dux ab ipſo præfectus exercitui, adiunctis ſeptem inferioribus Ducibus, quibus inuitis aut inconſultis nollet vnquam vt aleam belli tentaret: ſi igitur iis Ducibus, ad concilium vocatis, an cum hoſte ſigna eſſent conferenda, & tribus horum pugnam ſuadentibus, aliis vero quatuor improbātibus toto exercitu certaret, & vinceretur; atque ad iudicium à Rege vocatus, vt pœnas ignauiæ aut temeritatis

lueret, cauſaretur, Duces datos in conſiliarios, ſibi fuiſſe authores vt certamen iniret; nonne merito poſſet illi Rex reponere: cur poſtpoſitis & contemptis quatuor conſiliariis, qui certandum eſſe negabant, tribus adhæſiſti? Capite ergo culpam hanc lues. Quis Ducem illum dicat iniuſtè fuiſſe à Rege damnatum? Eadem eſt planè cauſa probabilitatum, dum contemptâ probabiliore, & tutiore opinione, minus probabilem ſectamur: Neque enim Deus permiſit nobis, ita probabilitati indulgere, vt tutiora deſeramus, & obiiciamus nos periculis legis æternæ violandæ.

Hinc facile refelluntur duo poſteriora argumenta aduerſariorum: falſo enim ſibi perſuadent, dubio ſenſu legis, liberum eſſe cuilibet, dare, aut ſequi interpretationem vtcumque probabilem: neque enim Legiſlatoris ea mens eſt & indulgentia, cuique ſubditorum licere interpretari legem à ſe latam; aliàs aperiret viam latiſſimam ad pericula & peccata, quibus lex violaretur: & ideò ſtudent in condendâ lege vti verbis clariſſimis; & ſi quando lex variis interpretationibus pateat, & obnoxia ſit, ea ſeligenda eſt præ cæteris, quæ ſtat pro lege, & pro mente Legiſlatoris, qui præcipuè ſpectat, ne vllus, ſi dubium emergat, contra legem agat. Ergo dubia aut interpretationes probabiles magis fauent legi, quàm libertati ſubditorum.

Si dicas, vſum regulæ de ſectandâ minus probabili opinione inductum eſſe à tot annis, vt ius legitimæ poſſeſſionis ſit penès fideles: ac proinde hic valere regulam iuris apud omnes receptam, de rebus ad iuſtitiam commutatiuam ſpectantibus, nempe ſtandum pro poſſeſſione; maximè cum Eccleſia videatur hunc probabilitatis vſum ſilentio comprobare, nec credibile eſt tot piis & doctis hominibus probatum iri, ſi eſſet improbabile & periculoſum.

## Paragraphvs Vltimvs.

### *Arbitrario probabilitatum delectui pro libertate repugnant Patres & Theologi; nec quicquam fauet regula in dubiis ſtandum pro iure poſſidentis.*

SED vt ab hoc poſtremo incipiam, retorqueri poteſt argumentum: minus eſſe veriſimile, tot Patres & Theologos Antiquos Modernis nihilo inferiores, ne dicam ſanctitate & ſcientia ſuperiores, tandiu in contrariâ ſententiâ; id eſt in errore fuiſſe, quem à triginta tantùm annis emendatum volunt? Quis hoc credat? nec Eccleſiæ ſilentium & tolerantia hanc regulam certam facit, quaſi probauerit, quod ab eius damnatione videatur hactenus abſtinuiſſe. Nam præter quod Prælatorum plurimi reclamant, & ſi Concilium Oecumenicum haberetur, credibile eſt damnationem non euaſurum: Addunt alij Eccleſiam à cenſurâ abſtinuiſſe, quod res dubia ſit, & permittantur res dubiæ Theologorum diſputationibus.

Vltimo tandem dici poteſt, quamcumque Eccleſiæ tolerantiam non probare mala quæ legi naturali aduerſantur: atque his accenſemus iſtum probabilitatis vſum. Nec verum eſt, quod primo argumento obiiciebatur, à triginta annis eſſe comparatum ius fidelibus poſſeſſionis contrà legem: quia nullus comparari poteſt titulus à poſſeſſione, niſi pacifica fuerit: huiuſmodi vero regulæ ſeu poſſeſſioni plures Doctores interceſſerunt.

Reſpondent alij ſecundò, hanc iuris regulam, quæ vindicat rem poſſidenti, valere tantum de rebus externis quarum poſſeſſio ita definitur, eſt rei corporalis detentio, corporis & animi, iuriſque adminiculo. Immerito autem Sanches, Diana & pauciſſimi Theologi, contrà mentem reliquorum Theologorum, & omnium conſultorum iuris, hanc regulam ad alias virtutes porrigunt, quia poſſeſſio, in materiâ huiuſmodi virtutum, nullam præſumptionẽ veritatis ingerit in gratiam poſſeſſoris, ſicut in materiâ iuſtitiæ, qui poſſidet aliquod bonum externum fortunæ, cenſetur re ſuâ potiri & frui, nam qui rem ſuam abdicat, ſolet tradere vero domino, in quem per huiuſmodi abdicationem,

tionem, transfertur dominium: ergo ſi quis rem poſſideat, argumento eſt, eam non abdicaſſe à ſe, ac proindè verum ipſius dominium ſeruaſſe: atqui ex poſſeſſione rerum, quæ ad alias virtutes pertinent, nulla naſcitur huiuſmodi præſumptio veritatis, aut iuris: ergo extra ordinem & forum iuſtitiæ, immerito ad cæteras virtutes hæc regula extenditur. Et ſi quando Theologi eâ regulâ vtantur, vt de rebus dubiis ſtatuant; loco poſſeſſionis, præſumpti vſurpanda eſt. Vt ſi quis dubitet an infirmus emiſerit votum ieiunandi, eximendus eſt ab illo onere; non ex illâ regulâ, quod poſſeſſio ſtet pro libertate contra votum incertum, ſed ex iſta præſumptione, quod cùm votum ſit res grauis quæ ſerio agitur; ſi emiſſum fuiſſet, non ita facile excidiſſet memoriâ. Ergo eſt iuſta ſuſpicio minimè fuiſſe emiſſum; ac proinde illud onus voti amouendum eſt. Ex eâdem præſumptione, non ex vllo iure poſſeſſionis ſubditus debet militare Regi, etiam dubio iure bellis non ex poſſeſſione, quia nullum inde ius iniuſta præcipiendi poteſt Principi obuenire; ſed quia Principi & Conſiliariis ſapientibus notiores ſunt, quàm ſubditis Reipublicæ, rationes & cauſæ; ac proinde poteſt illis conſtare ius belli, ſubditis ignotum. Cum certa eſt lex, ſed dubia promulgatio; quamuis poſſeſſio ſtet pro lege, tamen ab illâ eximunt ſubditum plurimi Theologi; ergo non habet hîc locum regula illa iuris.

Quamuis quæ hactenùs diximus omninò aduerſariorũ argumentũ conuellant; tamen ad vberiorem doctrinam, addimus poſſeſſionem libertatis humanæ, nullam ingerere præſumptionem, quod lex diuina aut humana in re dubiâ abſit, quia poteſtas condendi leges, quâ Deus vel etiam Princeps pollet, nullâ ratione pendet à libertate: ergo poſſeſſio libertatis nihil confert ad præſentem diſputationem, cum etiam intrà fines iuſtitiæ contineatur. Deinde quamuis admittatur in aliis virtutibus, limitari ſolet ad dubia facti: ergo eſt extrà ſubiectam materiam, quæ ad dubia iuris & opinionum ſpectat. Prætereà etſi gratis demus, hanc regulam poſſe etiam ad dubia iuris pertinere, indè noſtra ſententia confirmatur: quia cum opinio communis, ſeu probabilior fauens præcepto, ſit vſu recepta; poſſeſſio ſtat pro obſeruantiâ ipſius legis, quam minùs probabilis opinio, fauens libertati, non poteſt abrogare, aut

minuere, quin ſemper ius poſſeſſionis, ſtet pro libertate morali, ſeu pro præcepto operandi, ſecundùm dictamen rectæ rationis, quo in dubiis tutior pars eſt eligenda. Sed dices ſi iudex dubitet, an venatio ſit prohibita, non poteſt ferre ſententiam contra venatorem: ergo nec venator tenetur abſtinere à venatione, ſi dubitet an venatio ſit prohibita. Sed valdè diſpar eſt conditio iudicis & venatoris. Hic ſine dubio debet à venatione abſtinere; ſi aut ſuſpicetur, aut formidet ſubeſſe periculum offendendi Principis, Iudex vero ſi dubius ſit, an culpabilis ſit venatio, non debet damnare venatorem: quia minùs mali eſt relinquere inultam hanc iniuriam publicam incertam, quam iniuſtè inſontem damnare; & ex duobus malis quæ hîc impendent, minus eſt prius malum quàm hoc ſecundum: venatori verò ſi venetur imminet periculum lædendi Principis; ſi abſtineat, nullum aut leue impendet malum. Vrget lex eadem de tutiori parte eligendâ, quæ venatori iubet abſtinere à venatione, & Iudici à ſententiâ in illum ferendâ. Et hæc ſatis de primo genere argumentorum.

## SECTIO TERTIA.

### *Secunda Claſſis Argumentorum pro delectu tutæ opinionis ex diuerſis vitæ humanæ & Chriſtianæ officiis.*

1 APERTE (nî fallor) & valide, à cauſis humanarum actionum altiſſimis quatuor, à rectâ ratione, à conſcientiâ, à prudentiâ, & à lege æternâ probauimus, neceſſarium eſſe delectum opinionis, quæ in tuto ponit præceptum & ſalutem, præ minus aut æquè probabili, quæ fauet libertati. Hoc ipſum probauimus, compendiariâ huius rei tractatione Diſſertationis primæ, 2. Sectione, Argumento ad ſenſum forte efficaciori, à variis vitæ humanæ & Chriſtianæ officiis, collectum fere ex D. Fagnano & P. Mercoro, quod hic paulò fuſius proſequar, & totum hac formâ perſtringo in anteceſſum, ſingulas ſeorſim partes probaturus.

Qui profitentur vitæ humanæ & Chriſtianæ inſtituta, qualia ſunt Religioſi, Amici, Iudicis, Principis, Medici,

Confeſſarij, & Conſultoris animarum, Lectoris & Magiſtri in Scholis, candidati Religionis; hi omnes reputant ſibi neceſſarium, probabilioris & tutioris opinionis pro officio & lege ſtantis, delectum, ſeu quod perinde eſt (licet Pater Fabri diſtinguat pag. 9. & in eo ponat ſuæ cauſæ præſidium) materiæ tutioris & probabilioris vſum, eumque præſtant non difficulter, neque huius regulæ rigorem nimium cauſantur, vt ab illa ſe eximant: ergo idem delectus neceſſarius eſt, nec admodùm difficilis, in quâcunque re ad honeſtatem morum, vel ad ſalutem ex præcepto ſpectante. Antecedens peſſimè habet aduerſarios, illoſque incertos ſcindit in contrarias & diſſidentes opiniones.

Pauci audent illud negare in totum nullâ adhibitâ exceptione, niſi forte Caramuel, Sanctius, Diana, & Tamburinus, qui laxiſſimum probabilitatum vſum inducunt: Reliqui fere omnes reſtringunt; nec iis omnibus officiis enumeratis, permittunt vagum, & nullâ metâ cohibitum, probabilitatis vſum; quaſi illos pœniteret, adeo latam aperuiſſe viam, quam non immerito timent, ne ducat ad damnationem. Imprimis Sanches præcipuus probabilitatum defenſor, negat illum arbitrarium opinionū vſum, Conſiliariis & Conſultoribus animarum, contra Vaſquem & Salas. Apponunt etiam metas Iudicibus, eoſque volunt ſententiam ferre magis legibus conſentaneam, relictis probabilibus, idem Sanches, Villalobos, Layman, aliique plures (licet permittant aduocatis ius defendendi cauſas dubias) contra Lorcam, Vaſques, Ledeſmam, plureſque alios, qui idem de Iudicibus, quod de Aduocatis ſtatuunt, poſſe in rebus dubiis, cui viſum fuerit opinioni adhærere. Medicis etiam licere negant, relictâ tutâ opinione, ſequi probabilem, & qui hâc licentiâ vſus fuerit, damnant peccati mortalis Soto, Suares, Villalobos, contra Valentiam. Negant Vaſques, aliique plures, poſſe Reges bellum indicere, ex probabili opinione, contra probabiliorem & tutiorem, licet Sanctius hoc illis indulgeat: reſtringunt etiam Medina & Henriquez, aliis in rebus laxiores, delectum opinionum in re Sacramentariâ, ad quam prætermitti tutam & certam, & eligi tantùm probabilem, ſtatuunt fere omnes Theologi, excepto Lorca & Ludouico à Cruce peccatum eſſe. Laxiores Probabiliſtarum opiniones, videri poſſunt apud Fagnanum, à numero 16. vt va-

riæ ab illis additæ reſtrictiones, à numero 354. Diceres hos omnes Authores, noſtro argumento impetitos, eſſe veluti claſſem violentâ tempeſtate deiectam, & conquaſſatam, vel arcem tormentis bellicis labefactatam, & euerſam: vnde vim noſtri Enthymematis facile eſt colligere. Licet vero diſſentiant hi Theologi, quoad antecedens, nonnulli in totum negent, alij concedant, alij denique varias apponant reſtrictiones, omnes fere tamen negant conſequentiam, ſi diſputatio ſit de actibus humanis, ex ſolo præcepto ad ſalutem neceſſariis; nempe amouendo peccato, quod poſſit ſaluti eſſe impedimento; illud enim tolli putant, non ſolum obedientiâ, quâ lex impletur, ſed etiam legis ignorantiâ aut probabili opinione, quæ aliquâ ratione incertam faciat legem, eiuſque vim putant non ſolum infirmari, ſed omninò auferri, vt nullum ſit peccati periculum. Nos argumentis à ſingulis officiorum antecedens ſtabiliemus, contra vſum effrænem probabilitatum; & ex antecedenti confirmabimus conſequentiam, contra exceptionem Suaris, & aliorum de rebus ex ſolo præcepto ad ſalutem neceſſariis.

## Articvlvs Primvs.

### *Probatur delectus opinionis tutioris à Religioſorum Inſtituto.*

Necesse eſt iudicium incipiat à domo Domini: primum ergo quo antecedens probamus argumentum, repetitur à religioſorum profeſſione. E Franciſcanis Patres grauiſſimi ſuæ ſalutis & perfectionis ſtudioſiores, variis & grauibus dubiis, ex incerto ſuæ regulæ ſenſu anxij, conſuluerunt Clementem V. qui hac vnâ reſponſione eorum poſtulatis ſatisfecit, *In dubiis tutiorem partem eſſe eligendam.* Atque hâc vnâ lege conſtitutâ, videtur omnes difficultates profligaſſe, quas probabilitatum patroni, ad hanc regulam iuris naturalis debilitandam, ac penè corrumpendam comminiſcuntur. Quid enim ineptius, aut magis alienum à mente Pontificis, quam quod dicunt nonnulli, hanc iuris regulam, locum habere, cùm dubium fuerit æquilibre (quod fere nunquam contingit) vt inde

probent rarum, aut nullum eſſe huius regulæ vſum : & ſi quæ illis fides ſit, videatur Pontifex illuſiſſe grauiſſimis Patribus, conſtitutâ illis regulâ, quæ vix vnquam vſurpari poſſit. Nec ſatis eſt illos a ſummi Pontificis mente recedere, â ſeipſis etiam diſſentiunt, ſuamque cauſam, hâc primâ ſolutione euertunt. Si tum neceſſariò in dubiis ad tutiorem partem eſt confugiendum, cum res eſt in æquilibrio poſita; ergo multò magis vrgebit regula, ſi dubium & formido augeatur, de actu illicito; quia inde maius impendet periculum peccati & damnationis : ac ſubinde maior incumbet neceſſitas eligendi partem tutiorem, quàm cum res eſt paris vtrinque probabilitatis, & malitia actus fugiendi magis eſt dubia, minuſque certa.

Non eſt veriſimilius, quod alij aſſerunt, regulam inutilem ad conſcientiæ forum, neceſſariam tantum ad forum exterius; cum Clemens aperte dicat à ſe præſcriptam hanc regulam, ad vitandos graues remorſus conſcientiæ. Addit etiam Mercorus (qui hæc omnia effugia validè præcludit) à iudicio conſcientiæ, non differre iudicium fori, niſi errore ſit vitiatum, quod longè abeſt à noſtrâ regulâ, ergo in vtroque foro regnat. Alij dicunt regulam obtinere, ſi dubia ſit tantum, & non probabilis, quæ libertati fauet ſententia : ſed hoc aperte pugnat contra mentem Pontificis, qui hanc regulam præſcribit Patribus Franciſcanis ſe conſulētibus, de ſua ſalute ſollicitis, qui proinde grauibus hinc inde rationibus diſtenti, & anxij, hærebant & torquebantur, & ex hoc verbo *præcipere* Minorum regulæ pluries inſerto, timebant ne incurrerent reatum peccati mortalis, ſi ſecùs, quam ſcriptum eſt, agerent. Quid vero opus fuerat, Sedem Apoſtolicam adire de re nihili & ludicrâ, quam potuiſſent imperiti dirimere, quæ nihil difficultatis aut periculi haberet?

Inde tamen excluditur communior ſolutio, conſilium eſſe non præceptum, ſequi partem tutiorem, ſicut inquiūt, ſi quis vitam religioſam, & cælibatum, anteponit matrimonio, quorum vtrumque licitum eſt : ita cenſent recentiorum plures. Sed contra apertè pugnant verba Pontificis, qui hanc regulam, non tam ſtatuit iure poſitiuo, quâm diuino, declarat eſſe ſequendam, ad euitandos graues remorſus conſcientiæ, ac proinde ad damnationem & peccata mortalia effugienda. Deinde vt optime notat Pater

Fabri pag. 71. ( vbi omnia ſoluit argumenta contra noſtram ſententiam, præter illa quæ deſumit ex ſua definitione ſuperius refutatâ ) probabiles vtrinque propoſitiones contrariæ, aut contradictoriæ, non verſantur vt plurimùm, circa duo, quorum vtrumque bonum ſit, & vnum melius altero, ſicut cœlibatus & matrimonium, quorum vtrumque honeſtum eſt, & eligi poteſt, licet ex conſilio cœlibatus anteponatur matrimonio: opiniones vero de quibus diſputamus oppoſitæ vt plurimum, verſantur circa actus morales, & tota diſſentio eſt, honeſti-ne ſint, an turpes; ac proinde electio vnius præ alio, id eſt certo liciti & honeſti, præ altero probabiliter malo, & lege prohibito, non eſt maioris boni, aut conſilij, ſed eſt præcepti, quo non ſolum peccatum, ſed etiam periculum peccati fugiendum præſcribitur.

Hinc valide refelli poteſt, reſponſio aduerſariorum, ſubtili argumentatione Mercori. Cùm dicis tutiorem partem eligi ex conſilio, non ex præcepto; nomine tutioris, vel intelligis eam opinionem, quę ſemoueat omne verum peccati periculum; vel eam, quæ auferat etiam omnem imaginarium offenſæ Dei, & damnationis metum, quali ſe cruciant quidam anxiè religioſi, ac pœne ſuperſtitioſi. Primo ſenſu præceptum eſt, ſequi tutiorem ſententiam, id eſt quæ arceat omne peccati periculum. Secundo vero ſenſu approbo dictum Caramuelis & Sanctij, qui nec præcepti, nec conſilij eſſe volunt, ſequi opinionem tutiorem, quæ imaginaria etiam ſuperſtitioſorum terriculamenta abigat. Sed quis audeat aſſerere, huius generis fuiſſe pericula, quæ Franciſcani timebant, & cauenda eſſe monebat ſummus Pontifex electione partis tutioris? Quod vero vrgent aduerſarij, ſi probabilior opinio ſit tutior, tutam fore probabilem, ex comparatiuorum lege, quæ ſecum afferunt poſitiuum: ſed non aduertunt, comparatiua explicari interdum aliâ lege, alioque ſenſu quaſi aduerſatiuè, vt cum dicimus melius eſſe mori, quàm peccare; licet neutrum bonum ſit, ſed vnum altero grauius malum.

## Paragraphvs Primvs.

### *Valet hæc Regula de vtroque Dubio Iuris & Facti.*

Respondent tandem aduerſarij, hanc regulam habere locum in dubiis facti, maxime cum impendet periculum proximo, ſi opinio æquè, aut minus probabilis, ad praxim reuocetur. Secùs autem eſt de dubio iuris, ſi ſpectet tantum ad nos ipſos, & debeat tantum cautela adhiberi, ad peccatum euitandum. Sed contra eſt apertè Clementina, quæ hanc regulam ſtatuit, de dubiis quæ circa conſtitutiones Patrum Minorum emergebant. Deinde contra hanc interpretationem eſt argumentum, quod iam ſæpius repetiuimus, tanquam fundamentum totius controuerſiæ; concluſio deducta ex duabus præmiſſis, quarum vna eſt generalis & iuris, altera facti & particularis, debet ſequi partem debiliorem; & eſſe dubia, ſi incerta ſit vlla prætermiſſarum, ſiue iuris, ſiue facti; atqui ſupponitur dubia eſſe propoſito iuris; ergo non poteſt ex illâ, etiamſi iungatur cum præmiſsâ facti, certa deduci concluſio, ſeu iudicium practicum certum conſcientiæ. Vnde falſum eſt, illam dubitationem ſpeculatiuam eſſe tantum, de quâ poſſit in Scholis diſputari; ſed etiam dubium illud iudicium practicum debilius facit.

Secundo, reiicitur illa interpretatio efficacius; quia eadem ratio, quæ præſcribit hanc regulam, in dubio facti (quale eſt illud venatoris probabiliter reputantis hominem qui ſibi occurrit, feram eſſe) habet etiam locum in dubio iuris, quod aliquod peccatum minatur. Venator enim reus fit homicidij, ſi hominem interficiat, quem probabiliter putabat feram; quod ex lege charitatis deberet diligentiam adhibere, ne læderet proximum: atqui idem imminet periculum lædendi legem charitatis, vt ad Deum pertinet, quando eſt dubium iuris. Ergo vtrinque impendet periculum, & multo grauius ex lege charitatis, vt Deum reſpicit. Confirmatur hæc ratio, ſicut ignorantia inuincibilis excuſat ab errore, quem ſequitur damnũ proximi, ita ignorantia probabilis, ſi ex ſe poſſet excuſare à culpâ in Deum, poſſet etiam iis caſibus, quibus læditur

proximus: ergo ſi non excuſatur offenſa proximi, ita nec Dei.

Si dicas ignorantiam probabilem, non excuſare à reatu homicidij; quia præuidetur damnum futurum, quod poteſt caueri: atqui etiam cum minus probabilis fauens libertati opinio, anteponitur magis probabili, quæ ſtat pro præcepto, non minus offenſa in Deum præuidetur, quàm homicidium proximi, cum dubium eſt facti: ergo vtrumque malum cauendum eſt, & niſi id feceris vtriuſque reus eris. Argumentum ex hâc regulâ petitum proſequitur Mercorus articulo 9. 10. 11.

## PARAGRAPHVS SECVNDVS.

### *Valet eadem Regula ex lege Amicitiæ cum Deo.*

ALIVD argumentum petitur, à lege amicitiæ erga Deum, quæ vt docet D. Thomas & Caietanus 2. 2. quæſt. 23. art. 1. non ſolum percipit gaudium de infinitâ perfectione Dei, ſed etiam bona externa, gloriam, honorem, obedientiam, pro virili curat, & auget, & maxime cauet pericula amicitiam violandi; atqui huic officio, aut legi male conuenit electio minus probabilis, pro libertate opinionis, poſtpoſitâ tutiori, quæ fauet legi. Nam etiam apud homines, is cenſeretur male defungi officio amici, qui vt ſuo commodo, aut genio, indulgeret, nihil curaret ea agere, ex quibus probabilius cenſeret, amicum offenſum iri: certè ea negligentia eſſet contemptus amicitiæ. Vnde licet forte actus ille qui probabiliùs illicitus eſt, non lædat præceptum particulare, v. g. iuſtitiæ aut temperantiæ, certe lædit præceptum charitatis, quo cauetur ne quis ſe exponat adeo aperto periculo, violandi honorem, aut mandatum diuinum. Vide Merc. art. 12. qui ſolita pietate, & eruditione, hoc argumentum tractat, & monet nos ad minus æquè attentos eſſe debere diuino obſequio, ac Deus ipſe noſtris commodis, & precibus.

## Articvlvs Secvndvs.

### *De Religionis candidato & Chriſtiano, in delectu eorum quæ ad ſalutem credenda ſunt Dogmatum.*

Secvndvm argumentum repetimus à candidato veræ religionis, anxio, & ſuſpenſo, in eligenda fide, religione, aut Eccleſiâ, cui debeat, aut poſſit, tutò adhærere ad ſalutem comparandam. Et contendimus poſt Chryſoſtomum homilia 4. in Matth. & D. Auguſt. cap. 8. lib. 2. de Doctrinâ Chriſtianâ, ſequendam religionem digniorem Deo, perfectiorem, & quæ denique grauioribus, & probabilioribus argumentis, muniatur. Hoc argumentum proſequitur Mercorus 2. partis art. 22. & duobus ſequentibus. Ex probabilitatum patronis Spinula negat adhærēdum dogmati, & religioni probabiliori: hoc vero concedit Bardiis ſed negat eandem cautelam adhibendam eſſe, in delectu opinionis, quæ ad mores pertinet; tum quia Auguſtinus illam exigit tantùm in delectu religionis, tum quia grauius impendet periculum, ſi aberres à verâ religione, quam ab opini[illegible] de agendis. Sed contra eſt aperte Auguſtinus, qui expreſſe agit, de his quæ continent fidem, moreſque viuendi; deinde eadem ratio, quæ ad inſtitutionem religionis, & fidei exigit, vt tutiora & probabiliora ſectemur, vim & locum habet, in delectu opinionum, quæ ad mores pertinent: Ergo vbique, nullâ exceptâ materiâ, aut nullibi (quod impium & ſacrilegum eſt) tutiora ſequenda ſunt. Antecedens probatur. Sicut lege naturali præcipitur homini, ne ſe obiiciat periculo aberrandi ab vltimo fine, & à verâ religione ad ſalutem neceſſariâ; ita illi præſcriptum eſt, ne ſubeat periculum violandi amicitiam Dei, iura ipſius & præcepta quæcunque; ergo vbique, aut nullibi, arctiora & viciniora ſaluti debet eligere. Hanc rationem proſequitur Merc. partis 2. art. 22. &c. Hac regulâ facillime defendi poteſt, non dari ignorantiam inuincibilem Dei, iuris naturalis, &c. quia omnium hominum mentibus innata eſt notio huiuſmodi veritatum, quæ ad minus, ingerit dubitationem & opinio-

nem; & cum in dubiis iuxta ius naturale, tutior pars ſit eligenda; quiſquis diuinitatem abnegat, aut iuri naturali parere renuit, impietatis reus eſt. Videant ergo probabilitatum artifices, ſi hoc principium negent, omnia vitæ humanæ & Chriſtianæ officia nutare, ac pene euerti; vbi enim ſemel data eſt licentia probabilitatibus abutendi, vix cohiberi poteſt, quin in apertam impietatem erumpat.

### Paragraphus Secundus.

### *Refellitur ſolutio Fabri & Stubrochij.*

Nec P. Fabri poteſt hanc licentiam cohibere ſuâ diſtinctione de certo probabili, & de probabiliter probabili, quorum primum, vult poſſe confirmare dictamen prudentiæ, & ad vſum reuocari, ſecùs alterum: verum hæc diſtinctio probabilium, non videtur definitione ab illo datâ melior, & ad has controuerſias dirimendas opportunior; quod hoc argumento demonſtro. Certo probabile, non poteſt magis ingenerare aſſenſum de re faciendâ prudentem, & ab omni culpâ immunem, quàm euidens probabile; quandoquidem certitudo eſt minor euidentia. Atqui euidenter probabile, non poteſt facere aſſenſum, aut iudicium de agendis certum, ergo nec certo probabile quo vnico præſidio cauſam ſuã defendit. Minor probatur probabile vt ſuperius inſinuauimus, nihil eſt aliud quã veriſimile, ſeu quod ita ad verum accedit, vt non cenſeatur, omnino non poſſe non eſſe falſum; & ideo probabile, ſeu probabilis aſſenſus, non habet locum, niſi intellectus careat cognitione euidenti rei, quâ poſitâ, nihil illum mouent probabilia, licet cognoſcat vim poſſe exercere inintellectum, huiuſmodi cognitionis rei euidentis expertem: & in hoc poſita eſt probabilitas, nempe in notâ vi rationum, quæ poſſunt flectere intellectũ, cui non eſt comperta euidenter rei veritas: Et quo fortius illum difficultates & rationes flectunt, eo cenſentur eſſe probabiliores: ſed cognita illa vtriuſque propoſitionis par aut æqualis probabilitas non habet vllâ ratione, aſſenſum de re certum, ſed quò magis penetratur, & certior, aut euidentior eſt probabilitas vtriuſque partis, eo magis ſuſpenſus, & dubius, ma-

net animus: ergo omnino falſum eſt, quod ſupponit quaſi vnicum ſui tractatus fundamentum P. Fabri, certò probabile facere certum prudentiæ iudicium; Nec verius eſt, quod addit 2. quidquid ſpeculatiuè tantùm probabile eſt, eſſe tantum probabiliter probabile, ſi in vſum & praxim nequeat tutò vſurpari: Alia eſt enim prorſus cauſa probabilis, & tutæ opinionis; hæc petitur ex eo, quod longè abſit à periculo violandæ legis, & diuinæ offenſionis; quod poteſt competere opinioni minimæ aut nullius probabilitatis, vt cum quis ſibi perſuadet, ſe peccare, ſi accedat ad Sacramentum non perfectè contritus, vel ſi poſt peccatum admiſſum conteri differat aliquo momento, hæc opinio tutiſſima eſt & minus probabilis. Probabilitas vero petitur è rationum vi & difficultatum quæ vrgent ad aſſenſum vnius partis interdum falſæ, qualia ſunt argumenta impiorum contra prouidentiam, & in myſteria fidei, quæ ſunt tantum ſpeculatiuè probabiliora, quanto magis vrgent: hæc ergo probabilitas, licet certò & euidenter nota, periculoſiſſima eſt, nec poteſt aſſenſum extorquere ſine noxâ fidei, & ſalutis, ergo poteſt, certò & euidenter probabile, eſſe periculoſum, ac proinde vix ſtare poteſt, diſtinctio allata, cui tota tractatio huius authoris de probabilitate innititur.

Hinc etiam refellitur, quod Stubrochius, notis ad notas, in quintam Epiſtolam de probabilitate refert, ex Sanctio & Eſcobario, infidelem, cui proponitur noſtra fides vt magis credibilis, dum eius ſecta probabiliter adhuc credibilis apparet, non teneri ad noſtram fidem recipiendam, extra mortis articulum. Sed hanc poſtremam exceptionem, remouent Sanctius & Diana efficaciſſimo ad hominem argumento, quod mortis articulus, haud nouam regulam operationum moralium inducat: & conſequenter aſſerunt, infidelem illum, nec in mortis articulo obligari ad credendum. Ad hæc reſpondet Stubrochius in gratiam Sanches, illum eo loci adductum, aliud nihil docere, niſi hæreticum inculpabili ignorantiâ laborantem, non teneri mutare religionem. Sed difficultatem argumenti diſſimulat aut eludit, vel male defendit dictum Sanches: Illud enim quærimus, an quiſquis habet aliquam probabilitatem licet multis partibus minorem, eâ quæ illi affulget, ex Chriſtianâ & Catholicâ, poſſit illi per totam

vitam adhærere, & immori, prætermiſsâ verâ & Catholicâ, quamlibet illi tutior & probabilior videatur. Si id neges, conuellis tuæ Theologiæ fundamenta, in eo poſita, quamlibet opinionem, aut religionem, tutam eſſe, dummodò illi ſit probabilis: cui vero religio quâ imbutus eſt à puero, quam profitetur, & à ſuis maioribus recipit, non ſit probabilis? Dum vnam Ianſeniſmi hæreſim, perpetuò improperat Vvendrochio Stubrochius, quòd neget ignorantiam iuris naturalis excuſare à peccato, videtur omnes Hæreticos innoxios & tutos facere: quia pauciſſimi, aut nulli errores, carent apud ſuos patronos aliqua probabilitate, ſaltem tenuiſſimâ, quâ vnâ omnes in tuto ponunt Sanches, Diana, Caramuel. Deinde ponit tanquam certum Stubrochius, quod nos falſiſſimum dicimus, non deeſſe ignorantiam inuincibilem illi, cui probabilior, & tutior videtur religio Chriſtiana & Catholica, hæreſi quâ imbutus eſt, & innutritus; illique immori conſtitutum habet. Hinc enim probabilitas, quæ Caramueli eſt veritas virtualis, ex ignorantiâ inuincibili, ab omni excuſat peccato, & eximit à periculo damnationis. Certè qui nolit hanc hæreticorum excuſationem admittere, durior & iniquior eſt cenſor, ſi hæreticos pronunciet. Sed eſto, inculpabilis ſit ignorantia iuris naturalis, nego illam patrocinari hæreticis, quibus religio Chriſtianâ & Catholicâ, probabilior, & tutior ſuâ ſectâ apparet; quod tamen apertè aſſerunt Sanches & Bilius, quorum Stubrochius defenſionem ſuſcepit. Sed cauſæ diffiſus, quaſi hoc falſum aut temerarium præſentiens; aliam tentat huius nodi ſolutionem. Reſpondet Stubrochius, aliud eſſe, probabile eſſe, & aliud videri probabile: nec probabile dicitur, per reſpectum ad intellectum vnius, ſed multorum: alioquin idem eſſe probabile & improbabile, quod vel dictu ridiculum eſt. Verùm præterquam quòd recedit à ſuâ primâ reſponſione, & quos propugnandos ſuſceperat, deſerit; leuior eſt & debilior, hæc reſponſio; præ tantæ cauſæ magnitudine, quâ de ſalute & de totâ religione agitur; male enim hîc diſtinguit eſſe, & videri, quia hoc ſingulare eſt probabilibus, vt cum in veri ſpecie & ſimilitudine poſita ſint, quidquid videtur tibi, aut multis probabile, reuera ita ſit; & quod habet pro ridiculo Stubrochius, paſſim pro certo ſtatuit Caramuel, quod tibi & aliis videtur probabile,

aliis eſſe poſſe improbabiles immo tibi ipſi, ſi ſolum mutes: quare defendit vt ſolidum, & omnibus doctis probandum, quod nonnullus reſpondit, Pariſiis ſe opinari, nihil iuris eſſe Pontificibus in imperia Regum, ſed hoc Romæ ſibi futurum improbabile, idque etiam ex probabiliſtatum principiis neceſſariâ conſecutione deducitur. Nam ſi rationes quibus moueris ad aſſenſum tuæ religionis, & opinionis, graues ſentis, ergo rem faciunt probabilem, & tutam; ſi leues tibi appareant, tum nec tibi res videtur probabilis, nec reuera eſt: ergo malè hæc duo diſtinguis in re ſubiectâ. Nec dicas, improbabilem eſſe opinionem, aut ſectam, etſi videatur probabilis vni; quia probabile, non dicitur per reſpectum ad intellectum vnius, ſed multorum: quaſi illud probabilitatis genus, repetitum ab aſſenſu multorum, deſit illis qui alias religiones profitentur; careantque magnæ authoritatis viris, qui probi, ſapientes, ac pene ſancti, apud illos habeantur; ergo quilibet ex ſuis principiis certus eſt ſuæ ſalutis, quamcumque tandem religionem ſequatur, quæ ſit (vt Tamburini verbis vtar) tenuiſſimæ probabilitatis, dummodò non exeat fines probabilitatum.

Et ita ſentit Caramuel, quidquid fingat aut diſſimulet: hæc enim omnia, vt ipſe loquitur, *debent tranſglutire, vel à principali opinione diſcedere*, quæ falſum probabile à peccato excuſat, relictâ religione, vel opinione tutiori & probabiliori, & ſuæ Theologiæ fundamentalis p. 472. dicit ad ſolamen illorum qui in Germaniâ habitant, & multos viros aliàs probos, infectos dolent hæreſi, aliquas periodos ſe ſcribere, & verius ex ſelectiſſimis Scriptoribus exſcribere. Eò vero loci. Apologiam facit omnium Hæreticorum, Turcarum, Ethnicorum, ac penè Idololatrarum; quibus non deeſt probabilis opinio, de ſuâ religione. Miratus ſum ſtylum Caramuelis, & methodum ſcribendi, non auſim dicere (nec forte poſſem niſi temere) fraudem & artes: validiſſima pro arbitrario, & ſecuro quacunque de re probabilitatum delectu; argumenta ſubiicit, quibus omnia probitatis & religionis repagula & clauſtra videntur abrumpi: ipſe tamen ad illa aut tacet omnino, vel aliqua reponit, ne videatur aſſentiri, & vtcumque reſpondet: ſed adeo debiles, ieiunas & impares infringendis argumentis ſolutiones adhibet, vt ſi iſta prudens & ſciens

agat ( quod nolim iudicare ) dicas præuaricari cauſæ religionis: vbi totis eloquentiæ &ingenij,quibus valet viribus, Lutheranorum, aliorumque omnium ſectariorum , qui in ſua religione conſenuerunt, Apologiam ſcripſit ; contendit nullâ ibi adhibitâ probatione, ſed alio loco indigitatâ , Lutheranorum ſectam (& idem de quacunque aliâ ſtatuendum eſt ) omnino improbabilem ; & vnicam Romanam , non iam probabiliter,ſed argumentis moraliter,aut etiam realiter euidentibus,& indubitatis; vnicam & veram teneri. Hoc quidem nos vltro agnoſcimus , ſed male tuis dictis ac principiis conuenit : & ne longius te reuocem : quid ſentis , dum eodem loci dicis , te illa ſcripſiſſe , in gratiam & ſolatium illorum, quos vt ais , capit & to[illegible]t commiſeratio Hæreticorum,eoſque certo credunt , [illegible]tra Eccleſiam Romanam perire ; cenſes ne quod timent, falſum an verum ? Si falſum,cur illos decipis? cur vanis lenociniis illorum dolorem conaris tollere aut mitigare ? ſi vera ſint , quam dolent Hæreticos manere damnationem: ergo à teipſo diſſentis, aut imponis nobis , dum iactas te vni Religioni Catholicæ certitudinem aſſeruiſſe , & omnibus aliis abſtuliſſe etiam probabilitatem , quæ plane tuis principiis repugnant, & reſipiunt Plautini militis gloriationem. Sed quamlibet valida ſint argumenta quibus pugnaſti pro vnica religione , non potes negare ſuppetere heterodoxis pro ſe & contra myſteria quæ credimus , rationes dubitandi non leues, idque experiuntur non ſolum ipſi qui obiiciunt Hæretici , ſed etiam noſtri qui contra ſtant Theologi. Nec abnuent ſinceriores : vnde inualuit contra virum doctiſſimum quemdam & piiſſimum atrox calumnia, plus nocuiſſe Eccleſiæ ſuis libris quàm profecerit ; quòd argumenta Hæreticorum apud ipſum extent validiora , & euidentiora , reſponſis qnibus ea nititur infringere ; quod apud ne falſum eſt. Quid de ipſis Hæreticis cenſebis? Deerat ne eorum erroribus ſua probabilitas, id eſt iuxta tua principia, graues rationes , & difficilis ſolutionis , ac ſubinde ſecuritas ſalutis , ignorantia inuincibilis , veritas virtualis? hæc enim omnia apud te , indiuidua ſunt.

*Sed* alio loco huius Apologematis, quem refutauimus , refert aduerſarius , fidei certitudinem , præ aliis ſectis & opinionibus , in priuatas reuelationes , quibus dignatus eſt Deus ſanctas Brigittam & Thereſiam. Verùm non fa-

cile aſſentient Hæretici huiuſmodi regulis, & principiis; immo ridebunt Catholicos, ſi Apologema illud legerint, & criminabuntur, ex Caramuelis mente, id eſt fortiſſimi Athletæ, qui triginta millia ſuorum ab hæreſi Eccleſiæ adiunxit, nos præ illis, certiores eſſe veræ religionis, muliercularum reuelationibus, id eſt, vt illi interpretantur anilibus fabulis. Abſtinendum planè eſſet ab huiuſmodi argumentis, impiorum & hæreticorum cauſâ, vel fortioribus, & euidentioribus reſponſis eſſent infringenda, quam quæ opponit Caramuel: atque hoc genere diſputandi, multò veriſimiliorem ſe calumniandi cauſam quam neſcio quis alius æmulis præbuit, male ſuis ſcriptis, conſuluiſſe Eccleſiæ Catholicæ, & religioni Chriſtianæ.

## Paragraphvs Tertivs.

### *Melior & efficacior methodus cum Hæreticis & Impiis pugnandi, eoſque ad fidem reuocandi.*

Sed ne videar imitari quod damno, difficultateſque aperire, & vix extremis labiis delibare, huius nodi, ex principiis aduerſariorum fere indiſſolubilis, ſolutionem tentabo ex noſtris regulis oſtendere, in delectu religionis, nullum excuſari, qui relicta probabiliori, quæ efficacius ſaluti videtur conſulere, minus probabili adhæret. Id vt euincam, ex Tractatu de Fide, vnum aſſumo apud omnes certum; rationem ingeneratæ, & infuſæ à Deo in animos noſtros fidei, conuenire cum formâ naturali in materiam inductâ à generante. Vtriuſque progreſſus duabus partibus conſtat, ipſa fidei aut formæ generatione, & ad illam præuio apparatu. Neque enim imbui fide magis poteſt animus, quàm materia formas excipere, niſi multis ad aſſenſum rerum diuinarum impellatur argumentis, quę non veras quidem euidenter (hoc enim fieri nec poteſt, nec eſt neceſſe) Sed prudenter & euidenter dignas, quæ credãtur, immo quibuſcunque aliis fide digniores probentur. Nam *qui citò credit leuis eſt corde:* & ea eſt fidei Chriſtianæ maieſtas, vt in captiuitatem omnem creatam mentem redigat, ſuoque obſequio ſubiiciat, nec vllibi recipi velit, niſi regnet, & primo ac ſupremo loco ſedeat, eoque aſſenſu

ſit amplectenda, vt nullam impoſterùm repulſam ab humanâ mente, nullum ferre poſſit diuortium, citrà impietatem & ſacrilegium: ad illud verò humani cordis cum fide coniugium æternum, quod nullâ vi argumentorum infringi & diſſolui poſſit, opus eſt vinculis multo firmioribus, illâ verſatili in vtramque partem probabilitate, quâ liceret non minus fidem, quàm opinionum probabilium reliquas ad arbitrium mutare; neceſſe eſt ergo immotis omnino principiis inniti, quale eſt iſtud in religionis delectu, ad ſalutem ex vtroque capite præcepti & medij neceſſariæ, adhærendum illi vnicè & immutabiliter quæ probabilior & ſecurior, pluraque habeat teſtimonia diuinitatis. Addendum aliud non minus immotum fundamentum, his argumentis, quibus euidenter & prudenter credenda demonſtratur, abundare religionem Chriſtianam præ Iudaïcâ, Ethnicâ, aut vllis; & inter Chriſtianas, Catholicæ & Romanæ præ reliquis, idem nominis præferentibus eximiè conuenire; ergo illi vnicè & æternùm adhærere oportet, neque vlla dubitatio admittenda eſt, poſt hoc, quod vocant, credibilitatis iudicium. Quid iſto fundamento firmius? Quid hoc dictamine prudentius? Quid hac regulâ tutius? Quid hâc doctrinâ, ad religionem aduerſus portas Inferni, muniendam efficacius? vt poſt iſta credibilitatis, & diuinæ veritatis, teſtimonia, fas ſit dicere cum Richardo Victorino: *Domine, ſi error eſt quod fide Chriſtianâ credimus, à te decepti ſumus*, &c. Hæc verò principia, quibus ſalua eſt religio, vnde depromemus? Non ex officinâ arbitrariæ ad vtrumlibet probabilitatis, ſed ex Sanctis Patribus & melioris notæ Theologis, quorum veſtigia ſequitur D. Fagnanus, traditamque ab illis doctrinam luculenter illuſtrat, ac valide propugnat: quid habet ſimile Caramuel, quo conſulat religionis Chriſtianæ & Catholicæ veritati; cum ſecuritatem ſalutis promittat, ſecutis quamcumque aliam minus probabilem; cum quiſque ſuam probabiliorem eſſe reputet & defendat? Cæcus plane ſit, qui hinc ex Caramuele impendentia Religioni pericula, inde ex D. Fagnani regulis, inuicta parata præſidia non videat. Certè non aliunde id ſperari poteſt beneficium, cuius cauſâ fundamenta Eccleſiæ poſita datos illi Apoſtolos, Paſtores vſque ad conſummationem ſæculi docet Apoſtolus, ne ſcilicet circumferamur omni vento

doctrinæ;

doctrinæ : quid vero aliud expectes, ab illo verſatili probabilitatis vſu, quàm Academicorum in opinionum delectu inconſtantiam ? Temerarius plane ſit, & ſeuerè caſtigandus, qui exactâ ad has regulas Leſbias totâ vitâ, ad iudicium Dei vocatus, verbis Richardi ſe excuſet, *Domine ſi error eſt*, arbitrarius probabilitatum vſus pro commodo, contra probabiliorem à lege tuâ ſtantem, à te decepti ſumus. Timeo ne hæc defenſio reliquas vitæ præteritæ culpas, noua grauiori cumularet & augeret.

Vanus omnino & falſus eſſem, ſi me paria in reuocandis ad fidem Hæreticis, facturum putarem cum Caramuele, qui triginta millibus Lutheranis Eccleſiæ adiunctis, Angelis gaudium peperit maximum, quandoquidem ſuper vno peccatore dies in cœlis feſtos & ſolemnes agunt. Vtinam poſſem gloriari meâ operâ, triginta aut decem ab hæreſi ad Eccleſiam rediiſſe; verum ſi plus profeciſſe vltro agnoſcam, forte non concedam, plus & diutius, quamuis felicius me, laboraſſe. In eo autem genere Eccleſiaſtici muneris & diſputationum, quo viuâ voce regnare Caramuelem licet ex fructibus coniicere, timeo ne ſcriptis euertat, quæ concionibus aut colloquiis promouit. Sane ſi obtineat, quam vbique obtrudit, aſſertio, ad ſecuritatem conſcientiæ, in materiâ fidei, ſufficere opinionem probabilem, non capio, quâ ratione perſuadeat hæreticis, ſuos errores abiicere, quos vix poſſit ita apertè refellere, quin ad minus aliqua illis ſuperſit tenuiſſima probabilitas, quæ ex Tamburino ſecuros faciat ſuæ ſalutis, abiectâ opinione & ſubinde religione tutiori, & probabiliori, etiam in articulo mortis.

Quamuis igitur infinitis partibus me Caramueli inferiorem agnoſcam, in laceſſendis, conuertendiſque hæreticis, non dubito tamen me diſputandi methodum ſequi tutiorem, & longe efficaciorem. Vbi primum controuerſias attigi concionibus ad populum habitis in ciuitatibus Galliæ hæreſi infectis, ſenſi optandam rem, magis quàm ſperandam, poſſe omnem probabilitatis ſpeciem eripi, erroribus tot libris, non mediocri eloquentiâ ſcriptis, tot argumentis eâ vi contortis, vt quidam putent, ea debilius excipi & depelli. Itaque aliam iniui viam, & artem pugnandi, rudis adhuc huius diſputationis de probabilitate, quam in Scholis, nec exceperam à Magiſtris, nec prælegeram, in

O

illam conceſſi ſententiam Diſputationis ſuperioris 2. Sectione explicatam, quam poſtmodum comperi à Suare traditam, quamuis tum, nec ſcirem, an illud argumentum tractaſſet. Demus probabilitatem etiam minorem, pro libertate contra legem, eximere à peccato, eos qui rem ſolo præcepto ad ſalutem neceſſariam prætermittunt: id tamen periculoſiſſimum cenſebam, & ſubinde illicitum, & contra Charitatis & prudentiæ leges, quæ noſtro bono iubent nos conſulere, ſi eâ laxiſſimâ probabilitate arbitrariâ vtamur, cum de Eccleſiæ & de religionis electione cogitamus, quæ neceſſitate medij ad ſalutem exigitur: ac proinde ſi à verâ recedamus per errorem, & ſi velis etiam ignorantiam inuincibilem, eſto demus id fieri ſine peccato, non tamen ſine grauiſſimâ iacturâ mediorum & auxiliorum, nempe Sacramentorum quibus vera Eccleſia abundat, curandis noſtris morbis, promouendis ad bonum noſtris conatibus, quæ ſi deſint, eaque repellas, contentus minus ſecurâ religione, minus probabili & efficaci, eſto probabilitas te à peccato malæ electionis excuſet, non tamen ab aliis, neque à damnatione, quam ineuitabiliter incurres relictâ religione, quæ peccatorum veniam conferre poterat, & contra lapſum in noua te munire. His vero præſidiis deſtitutus es, quia relictâ tutiori religione, quæ tibi hæc remedia, & auxilia, parauerat, minus tutæ tuam ſalutem credidiſti: ergo niſi perire, & ſaluum fieri, nihil penſi habeas, ea ſectanda eſt religio, quæ te meliora, & perfectiora doceat, quæ tuis malis curandis efficaciora adhibeat remedia, quæ te muniat auxiliis, & Sacramentis validioribus. At quæ religionum, quæ ſectarum vlla certare poſſit cum Catholicâ & Romanâ his dotibus à me enumeratis? Et ne ſingula controuerſiarum capita decurram, hâc maioris ſecuritatis collatione, ad percellendos Hæreticorum animos efficaciſſimâ, inde multo certius, de religionis delectu, iudicium depromebam, quam quod Salomonis ſapientiam omnium gentium, & ſæculorum laudibus, & admiratione, celeberrimam fecit. Quo ille argumento legitimam matrem infantis (de quo lis ſub ipſo erat) cognouit, poſſumus veram religionem à falsâ ſecernere, illique adhærere, quod ſpuria inclamet, *diuidatur*. Quamuis Hæretici ambiant ſectatorum multitudinem, & glorientur populorum turmis, antiquiora tamen

ſunt illis præ hominum ſalute dogmata, & illis tutandis quamlibet incertis, & falſis, nihil dubitant apertiſſimis periculis, ſe, ſuoſque obiectare. Hæretici ex Luthero variarum ſectarum, quaſi innumera muſcarum examina, è tauri cadauere orti, vnâ fide nos iuſtos & ſaluos fieri, quaſi quadam conſpiratione conſentiunt: atque vt errorem hunc deterrimum tutentur, quid non tentant & moliuntur? Paruulis quod vnum ſupereſt ſalutis præſidium, baptiſmum negant moribundis, niſi adſit miniſter, & ad Synagogam deferri poſſint. Adultis Sacramentum Pœnitentiæ auferunt, iuſtos ſuis meritis, defunctos ſuffragiis viuorum, cœlites religioſo cultu, totam Eccleſiam vnico Miſſæ ſacrificio fraudant, omnia denique ſus deque miſcēt ſuis inſomniis confirmandis. Eſto de his omnibus, æquo marte pugnemus, demus probabilia eſſe, quæ falſiſſima docent; nec baptiſmo paruulos ab originali labe, nec abſolutione ſacramentali adultos à peccatis mundari, nec mortuis ſolatio eſſe ſuffragia Eccleſiæ, non poſſunt negare quamlibet pertinaciſſimi, quin ex totius Eccleſiæ perpetuâ traditione, ad minus probabiliſſimè, his Sacramentis ſubſit vis aliqua purgandis peccatis. Quid igitur mali fuerit, illa adhibuiſſe paruulis & adultis, cum grauiſſima damna timeri iuſtè poſſint, ſi remoueantur? Quid verò ex hac in hæreticos indulgentiâ nobis perit? nihil omnino: ſed his omnibus gratis conceſſis inuictum habemus argumentum, certiſſimumque de eligendâ religione iudicium. Hinc Eccleſia Catholica, vera Mater noſtra Ieruſalem, inde hæreticorum Synagoga adultera & meretrix contendunt; vtraque ſe Sponſam Chriſti prædicat, & electorum Matrem, quos Chriſtus lauacro aquæ, & verbo vitæ, ſuaque vitali morte generat: qua vero ratione, hanc litem grauiſſimam dirimemus? vnâ voce *diuidatur*, quæ Synagogam hæreticorum, meretricem, non Sponſam Chriſti, & nouercam, aut carnificem, non Matrem demonſtrat. Fidelium ſalutem nihil penſi habet, & ſuorum errorum cauſâ, nihil dubitat ſuos filios iugulare, paruulis morituris baptiſmi, adultis pœnitentiæ Sacramenta negat: Ergo quærenda eſt aliò noſtra ſalus, eſto, non exeant huiuſmodi ſectæ probabilitatis fines: atque hæc argumenta indubitarum prudentiæ iudicium ſanciunt, quo certus fiat veræ religionis delectus. Ne igitur ſalutem noſtram

atque inde conſecutione euidenti deductas, vt cum duas Chriſto ineſſe voluntates infertur, quod vnitate perſonæ duas naturas, diuinam & humanam iungat, quarum cuique ſuus intellectus, & propria voluntas conueniat: Tertium genus ab vtroque remotum eſt, eorum quæ nec iuncta reuelatis neceſſariâ conſecutione, ſed coniecturis & probabilibus argumentis inde deducuntur. Atque hoc vltimo loco reponimus controuerſiarū plures, quibus Scholæ perſtrepunt, an Angeli intelligant ſpeciebus receptis à Deo, an hauſtis à rebus: vtrum ſuâ operatione, vel ſuâ ſubſtantiâ ſint in loco. Eo pertinet (quidquid dicat Caramuel) quæſtio celebris inter Diuum Thomam & Scotum, vtrùm Adamo innocentiam ſibi, ſuiſque filiis ſeruante, Verbum carnem aſſumpſiſſet: licet enim magis conſentaneum ſit Scripturæ, interpreti decretorum diuinorum, Verbum carnem non aſſumpturum, Adami ſtante innocentiâ, nullus tamen Theologorum id neceſſariò ex Scripturâ conſequi cenſet: ergo inter probabiles reponi debet hæc ſententia. Eiuſdem generis, vltrò agnoſcit Caramuel, eſſe de immaculata Conceptione diſputationem, quam multi dicunt quoddam conſectarium ad ſuperiorem, & prout de hac ſtatueris, Adamo non peccante Verbum incarnandum, aut carnem non aſſumpturum, conuenientius & probabilius de Conceptione immaculatâ ſtatuendum videtur: & ideò Scotus & Suares acutiſſime obſeruarunt, de Incarnatione Verbi explendâ etiam Adamo non peccante, ſententiam, fauere plurimùm immaculatæ Conceptioni; & huius opinionis causâ priori adhæſere: certum itaque eſt vtramque ad hoc poſtremum genus pertinere.

Primi ordinis dogmata, omnium conſenſu, pertinent ad vnius fidei ſubſellium, quæ aſſentitur iis quæ ſubſunt immediatæ Dei reuelationi. De ſecundo genere dogmatum, quæ non tam reuelata ſunt, quam reuelatis neceſſario connexa, adeò diſcordes ſunt Theologorum, etiam Societatis opiniones, vt Vaſques contendat, ad primum genus, id eſt ad fidei aſſenſum, pertinere conclusiones Theologicas, ex duabus præmiſſis, ſeu articulis fidei, euidenti conſecutione deductas: Negant id Suares, De Lugo, & alij, niſi accedat Eccleſiæ definitio: neque hoc etiam admittit Molina, & contendit, nullâ Pontificiâ, aut Conciliorum definitione, res ſecundi ordinis ad primum

fidei articulorum promoueri. Sed quidquid ſit, de hâc ſatis graui contentione: de tertio ordine omnes conſentiunt, longè remotiores à certitudine primi ordinis. Adduntetiam quidam eo non poſſe vllâ authoritate prouehi, niſi noua reuelatio diuina adueniat.

Si Caramuelis Agologema, alioſque libros inſpiciamus, coniicere licet hæc trium generum dogmata, eodem loco apud ipſum haberi: quia nihil diſtinguit, & omnia videntur illi probabilia, nihil neceſſarium: vellem apertius ſuam mentem explicaret: ſed quidquid ipſe cenſeat, non poteſt à nobis exigere, vt eius opinioni aſſentiamur, aut ſequamur methodum. Dicimus itaque, primi & ſecundi generis dogmatum, aſſenſum minimè arbitratium eſſe, ex probabilitatum licentiâ, ſed neceſſarium ex fidei, vel Theologiæ demonſtratiuæ principiis, quæ res à Deo reuelatas, vel illi neceſſariò iunctas, pro indubitatis habent. Rerum tertij generis probabilium, ſi ad ſpeculationem, non ad mores attineant, & ad diſputationes magis quam ad bonam mentem conferant, concedimus Caramueli arbitrarium eſſe conſenſum, licet lege Eccleſiaſticâ prohiberi poſſit ne euulgetur.

His itaque ex ſaniori Theologorum ſententiâ conſtitutis, facile eſt refellere ſecundam & decimam reſolutionem, quibus magno verborum ſtrepitu, potius quam argumentis, agit contra D. Fagnanum, quaſi ſibi ipſi, & ſummis Pontificibus repugnet. Quæcumque aſſumit illâ reſolutione x. apertè falſa ſunt, vel ad rem nihil faciunt. Sic enim arguit impoſſibile eſt, ſimul veras eſſe doctrinas contradictorias: nihil verius; At Sanctiſſimi D. N. & D. Fagnani reſolutiones ſunt contradictoriæ; nihil magis falſum. Quâ vero id ratione probes non video; niſi illo aſſumpto quod apponis. At Bulla non eſt dubiè, incertè, & probabiliter admittenda, ſed certo tenenda. Nihil certius. Ergo D. Fagnani opinio certo & euidenter eſt reiicienda, nihil illâ conſecutione magis inconſequens, & peiùs probatum; atque vt has omnes argutationes, quibus tria pene folia implet vno verbo refellamus, ſuperiori, ex Tractatu de Fide documento, de triplici Religionis rerum ordine.

Addendum: Eccleſiæ à Chriſto collatam facultatem, ſin nouos articulos condendi (quod Theologorum multi ne-

gant ) certè quod apud omnes eſt in confeſſo, definiendi, quo loco ſint conſtituendæ, quo aſſenſu ſint excipiendæ, & ſi quis negaret, non ſolum reuelata, aut neceſſario reuelatis connexa, ſed etiam probabilia, ita ſe habere, ſicut ſtatuit Eccleſiæ definitio, ille non modò contumax eſſet, ſed erroris ſuſpectus, aut compertus, quod parere detrectaret Eccleſiæ, quaſi de poteſtate collatâ à Chriſto, definiendi, quo loco ſint res religionis, cenſeretur dubitare; quod Hæreticum eſt. Ergo parendum eſt definitioni, ſtatuenti Conceptionem immaculatam eſſe probabilem, & ex illâ probabilitate poſſe coli citra vllum peccatum; ita cenſet D. Fagnanus, ita omnes pij. Falsò igitur criminatur, nos eleuare, & irritam, aut falſam velle, poſtremam de Conceptione conſtitutionem, cui nos ſubiicimus. Ergo inquit aduerſarius, certum eſt in materiâ fidei, ad ſecuritatem conſcientiæ ſufficere opinionem probabilem: ergo ſi ſtet D. Fagnani doctrina, ad nihilum redigit bullam Sanctiſſimi: accuſat veritatem quam Theologi aſſerunt eſſe de fide. Videtur, vt ſeruus Euangelij, D. Fagnanum ſuffocaturus tenere, tot conſecutionibus obruendum, quibus rem confectam putat, & triumphum agit. Paulo ante dixerat: *Optarem hîc reſpondentem D. Fagnanum audire, ergo iterum cur ſanctiſſimus noſter bullam hanc expediuit.*

Sed has triumphales lauros, non admodum difficile eſt, in cupreſſos mutare. Aduerſarij voto ſatisfactum eſt: ſed vt plenius impleam, reſpondeo ſemotis tricis de duplici terræ motu, ex Galilæo, quibus facilem quæſtionem implicat, hanc conſtitutionem expediuiſſe Pontificem, quod prudenter & certo reputaret; ſuorum deceſſorum veſtigia ſecutus, hanc quæſtionem de Conceptione immaculatâ, ad tertium Religionis tribunal pertinere, de probabilibus, & poſſe tuto ſuâ probabilitate frui, quamuis alia non ſuppeterent argumenta, quam hæc duo, de lege in ſeruos latâ, vt omnes poſt parentis lapſum naſcantur infecti labe geniali, à qua conueniens & probabile eſt, Legiſlatoris & Iudicis matrem exemptam: & de immunitate à peccato veniali, qua Deiparam donat Auguſtinus, vnde probabiliſſime ſimilem ab originali peccato munditiam Scotus, aliique Theologi confirmant; ergo hæc de Conceptione immaculatâ probabilis eſt ſententia, & merito à ſummis

Pontificibus confirmata. Nec aliò ſpectanr definitiones Pontificiæ, quàm vt ſua illi conſtet pia probabilitas, indicto aliud ſentientibus ſilentio, ne contra publicè intercedant. Et ne videamur à Pontificiis conſtitutionibus vel minimùm recedere; de tertio rerum ordine (quo hæc controuerſia ſpectat) non permittimus nobis hiſcere, quod de ſecundo ſcripſit Molina, non dari vllâ authoritate Eccleſiæ inde aſcenſum ad primum ordinem. Sed iam ingruunt denſæ magis quam validæ conſecutiones: quamlibet opinionem probabilem ſufficere ad ſecuritatem conſcientiæ. Certe non melior eſt argumentatio, quam ſi quis æquare velit, veritatem de Conceptione Deiparæ cum generatione verbi; ſufficit probabilitas ad res fidei in 3. ordine locandas, qui tantum probabilia continet; Ergo probabilitas ſufficit ad res primo & ſecundo ordine conſtituendas, quæ reuelatæ ſunt à Deo, aut reuelatis neceſſariò connexæ: Non aduertit aduerſarius, ſuas conſecutiones eſſe perpetuos paralogiſmos, & ſophiſmata, quæ à ſenſu reſtricto, fiunt ad ſenſum latiſſimum & ampliſſimum, à ſpecie ad genus: probabilitas ſufficit, ad res fidei, reuelatis connexas veriſimilibus argumentis, & quæ pertineant potius ad Theoriam, quam ad praxim; & ſi cultum religionis attingant, vtrinque pugnant opiniones probabiles pro officio. Ergo probabilitas ſufficit, & tuta eſt, ad res fidei primi & ſecundi ordinis, ad res morales, cum pugna eſt, non inter diuerſa officia, ſed inter officium & commodum, inter honeſtum & vtile: pudebit ſane aduerſarium huiuſmodi Sophiſmatum; ergo paralogiſat totis ſex paginis, quas his argutationibus implet. Atque vt omnia vltimo tandem conuellamus hoc ſuperioribus addo de Conceptione immaculata opiniones aientem & negantem, exigi debere ad regulam tertiam à nobis conſtitutam, opinionum vtrinque pro officio pugnantium, quæ non longe abſint ab eâ concertatione, cuius Perſarum & Iudæorum duo cuſtodes Angeli, præbuere exemplum. Certum eſt nos debere reuereri ſcripturam, & traditionem, vt Dei verbum, nec minus Virginem verbi Diuini matrem eſſe colendam: qui de Conceptione immàculata opinioni neganti adhæſerunt, rationem habuere ſcripturæ & traditionis, cui præ ſumma reuerentiâ, non ſunt auſi exceptionem addere, quam euidens eſt expreſſis verbis Scripturam non

præferre: qui vero ſecuti ſunt ſententiam affirmantem, affectui in Deiparam ſe permiſerunt, & eius honori qua fieri poſſet, conſultum voluerunt. Quid ad hæc Summi Pontifices? In hanc ſententiam propenſiores, cauerunt ne altera peccati aut erroris damnaretur. Nouerant nempe ſapientiſſimi & ſanctiſſimi Patres, vtrinque pro officio, hic pro reuerentiâ in Verbum Dei, inde pro cultu in verbi matrem, ſi quæ fuiſſet Theologorum diſſentio, honeſtiſſimâ aut certe non damnandâ æmulatione natam, cum aliunde quæſtio ad Theoriam pertineret, vel ſi ſpectaret ad legem in ſeruos latam, obſequium in matrem & reuerentiam illi debitam, exceptionem inducere tutiſſimam. Monſtret Caramuel, quas propugnat opiniones pro libertate contra legem, & ſalutem, æque honeſtas ac tutas eſſe: & tum dabimus, quod tantâ congerie argumentorum, fruſtra probare nititur, æque omnes tutas, ſecuras, ac iſtam de Conceptione immaculatâ, Pontificiis conſtitutionibus ſancitam.

## Paragraphvs Vltimvs.

### *Refellitur reſolutio nona.*

EAm quiſquis leget, meram vitilitigationem dixerit, potius quam diſſertationem Theologicam. D. Fagnanus in prima claſſe rerum fidei, diſtinguit credenda ad ſalutem ex duplici capite, aut neceſſitate medij, aut præcepti; prioris generis credenda reuocat, cum Apoſtolo ad Dei exiſtentiam & prouidentiam. *Accedentem ad Deum*, inquit Paulus, *oportet credere, quia eſt, & quia remunerator eſt:* ſi horum fides deſit, non poteſt comparari ſalus, nec inſtitui vita Chriſtiana; ad vtrumque enim neceſſe eſt, agnoſcas Deum exiſtere, & eſſe remuneratorem, id eſt bonis præmia æterna, & malis ſupplicia paraſſe. Ad hæc duas habet obiectiunculas Caramuel, quibus ad ſuam opinionẽ viam parat, nempe fidem ſaluti comparandæ, minime neceſſariam, eſſe niſi forte habitualẽ baptiſmo infuſam. Quid fiet, inquit, Philoſopho, qui demonſtratione nouit Deum exiſtere, quæ fidem excludat? Ergo nihil opus fide, vt medio ad ſalutem, qua quis credat Deum eſſe. Miror aduerſa-

rium diſſimulaſſe communem Thomiſtarum ad illud argumentum ſolutionem; eſto nouerit Philoſophus demonſtratam Dei exiſtentiam vt Authoris naturæ; adhuc ſupereſſe locum fidei, quæ certos nos faciat Deum exiſtere vt gratiæ auctorem.

Deinde carpit Fagnanum, quòd ſuæ regulæ hic oblitus deſeruerit tutiorem Theologorum opinionem, qui fidem Chriſti vt Redemptoris neceſſitate medij requirunt ad ſalutem. Sed niſi placuiſſet vitiligare, poterat agnoſcere, D. Fagnanum non excludere fidem Chriſti à mediis ſalutis, ſed illam velle implicitè contineri 2. art. Dei vt remuneratoris, cuius eſt cauſas inſtituere, quibus felicitatem paratam conſequamur, & miſeriam æternam effugiamus: hoc vero cauſarum ordine Chriſtus continetur, quaſi præcipuus poſt Deum Author noſtræ ſalutis, & libertatis aſſertor, ac vindex.

Iis leuioribus obiectionibus depulſis, expendenda ſunt quæ contra fidei actualis, ex efficaciâ medij neceſſitatem à Fagnano conſtitutam, profert, non tam argumenta, quam paradoxa aut potiùs monſtra inaudita. Euincere ſe putat, per fidem habitualem, excluſâ actuali, & inſtitutione vitæ ſtudioſæ, & Chriſtianæ, ſemotâ, ſalutem æternam comparari, exemplo pueri, qui è Chriſtianis natus, & tinctus Baptiſmo, à barbaris abreptus, atheiſmum edoctus fuit, & omnia vitiorum genera; poſt exactam vitam nullo in legem naturalem prætermiſſo ſcelere, cenſet integrum vitæ, ſceleriſque purum, cœlo recipiendum poſt mortem, vt fidei habitualis receptæ ex Baptiſmo, à quâ, neque à gratiâ vnquam excidit, quod quæcunque admiſit in Deum ſcelera, excuſent probabiles opiniones, & illis indiuidua iuris naturalis inuincibilis, & omnino inculpata ignorantia.

Hæc verius dixeris errorum portenta, quam argumenta: & ſi alia deeſſent pro noſtra causâ, præter ea quæ pro ſe habent aduerſarij, quis negare poteſt, pro nobis ſtare veritatem, & ſecuritatem ſalutis? Id inprimis ſcire vellem, vnde aduerſarius hanc fidem habitualem hauſerit? A Leandro, inquit, nupero Authore, qui ne id quidem aſſerit, iis quæ refert ad minus ex illo verbis: adeo omni authoritate & argumento deſtituitur. Deinde nihil certius, omnium Patrum & ſæculorum conſenſu, fide ſalutem comparandam. Quâ vero? an habituali? ſed ea, ſicut cæteri virtu-

tum habitus, vix vllo loco apud ſanctos Patres extant: quod aperte teſtatur Clementina, cum habitus virtutum meminit ex probabiliori opinione recentiorum receptos eſſe: Et reuera ita eſt; actualis fidei perpetua eſt apud ſanctos Patres commemoratio, & frequentiſſimus vſus; fidei habitualis vnum ex Auguſtino locum legi, cum iuſtitiâ paruulos baptiſmo infusâ regeneratos, & ſaluos pronunciat; ſed cum de adultis agitur, vna commendatur actualis fides. Ergò ſancti Patres ante nouam hanc Theologiam à Caramuele aut à Leandro cuſam, fidei ignotæ litabant à Caramuele corrigendi. Eius interpretationi aſſentiar ſi vnum dederit ex antiquis, qui Apoſtolum interpretatus ſit, quo ſenſu illum explicat, de fide habituali excluſo omni actu, imo opere pietatis, & nullo ſcelerum genere non admiſſo, quæ non charitas, ſed probabilitas tegat, & ignorantia inuincibilis excuſet. O nouum iuſtificandi genus non à fide per charitatem operante, cum Catholicis; non à ſolâ fide actuali, excluſis quibuſcunque operibus, ſeu bonis ad ſalutem, ſeu malis ad damnationem, inefficacibus ex hæreticorum errore, ſed à fide habituali, baptiſmo receptâ, quam nullum impietatis aut flagitiorum genus potuit à corde adulti euellere, nouo & inaudito dogmate repetitum! Nonne forte Caramuel hoc exemplo pueri à Chriſtianis nati, & baptiſati, abrepti à barbaris, atheiſmo innutriti, & ad finem vitæ ſalui, cœloque recepti, voluit in tuto ponere, aut demereri Turcarum Tyranni prætorianas cohortes, & Ottomanici Imperij robur, milites quos vocant Ianiſſarios, omnes fere à teneris vnguiculis, tributo impiiſſimo Chriſtianis parentibus poſt ſuſceptum baptiſmum ereptos? his enim omnibus cœlum latiſſime reſerat, vi gratiæ habitualis, quæ veluti ſemen incorruptum vitæ æternæ, non potuit extingui, eiuratâ Religione Chriſtianâ, cui crudeliſſimum per totam vitam bellum indixerunt: excuſantur enim ab his omnibus erroribus ignorantiâ inuincibili, qua ſectam Mahometicam, monſtrant ſe probabiliorem Euangelio cenſere, quandoquidem fere inauditum eſt vllum ſacrilegæ militiæ cingulo & profanæ ſectæ Sacramento abiecto, ad Eccleſiam rediiſſe, in quâ fuerant Chriſto regenerati. Hæc prodit dogmata Caramuel, tanta aſſeueratione, vt ſi quis ea in dubium reuocet, Ianſeniſta ſit, quòd nolit huius generis probabilitatem,

& ignorantiam inculpatam dari, & vim charitatis habere, quæ operit multitudinem peccatorum.

Deum immortalem! quam alienus eſt Caramuel à mente Diui Thomæ, qui anxie quærit quid facto opus ſit, puero ad inſtans rationis progreſſo, cum illi vita humana & Chriſtiana inſtituenda eſt, atque in eo nodo ſoluendo, tamdiu deſudauit ſanctus Doctor, & ſtatuit, eo momento hominem ſe ad vltimum finem, & ad Deum, eo quo par eſt, amore proſequi ſummum bonum, id eſt ſuper omnia, ſe referre oportere, nec poſſe citra peccati mortalis noxam, huic officio deeſſe. At Caramuel, ne quidem peccati venialis damnat, etiamſi totam vitam latro & atheus vixerit, nec dubitat in cœlum admittendum, vi gratiæ & fidei habitualis, baptiſmo infuſæ, à qua nunquam exciderit, tot ſceleribus, quæ probabilitate & ignorantiâ inuincibili excuſantur. Quare exiſtimo illum vix à riſu abſtinere, dum videt Diuum Thomam ſollicitum, totos ingenij neruos contendere, ne quis cum originali & ſolo veniali peccato moriatur, ne ab altero duorum dogmatum & communi conſenſu Patrum recedamus, aut quartum à Cœlo, Inferno, puerorum limbo locum & receptaculum poſt mortem animarum agnoſcamus, quo perpetuas peccati venialis originali adiuncti, pœnas dent: vel quod perinde abſurdum, peccatum vllum etiam veniale, remitti iis, qui expertes ſunt gratiæ habitualis, & ab amicitiâ Dei extorres, & alieni. Hos nodos qui D. Thomâ videbantur vindice digni, & ei negotium faceſſebant, veluti aranearum telas, reputat Caramuel: quandoquidem ſtatuit, cœlum patere vi baptiſmi, & gratiæ habitualis homini, qui conſenuerit, & per totam vitam ſe ſe volutarit, in omni genere flagitiorum, nullo vnquam bono opere edito, nullo prætermiſſo crimine, quod allibuerit aliquo probabilitatis fucatum lenocinio. Si nullum nobis aliud ſuppeteret argumentum, quo impugnaremus arbitrarium probabilitatis vſum, illique adhærentem ignorantiam inuincibilem, præter illud quod nobis ſuppeditat hæc reſolutio nona, non video poſſe excuſari illam opinionem Caramuelis, quæ omne genus peccatorum excuſat, inuincibilis ignorantiæ nomine.

Quæ Fagnanus, aliique Theologi addunt, fide credenda ad ſalutem, præter duo ex Paulo Capita, Dei vt autho-

ris gratiæ, & remunerationis bonorum operum, ac malorum vindicis, pertinent ad aliud genus neceſſitatis à præcepto, quâ exigitur ab adultis diſtinctior articulorum ſymboli fides. Vitilitigat hîc etiam Caramuel, & contendit, ex Fagnano poſſe citra noxam erroris, adultum credere Patrem Filio vt Deo maiorem; Ergo ſi error ex ignorantiâ, nihil noceat circa res fidei, ſufficiet ad ſecuritatem conſcientiæ, quæcunque de rebus fidei probabilis opinio: & hoc debile argumentum confirmat, inepto ad rem exemplo, à controuerſiâ, vtrum Adami ſtante innocentiâ, verbum carnem humanam induiſſet, *quamuis*, inquit, *res ad fidem pertineat, negat Diuus Thomas, affirmat Scotus, fore incarnandum.*

Sed non aduertit, hoc differre fidem credendorum neceſſitate medij, ab iis, quæ ex præcepto credenda ſunt, quod in iis errare poſſis, ex ignorantiâ inuincibili, citra noxam ſalutis, aut peccati reatum; illa vero ſi neſcias, licet ignorantia inuincibilis excuſet à peccato, non tamen poteſt obire vices & munus fidei, vt & ſaluus ex ignorantiâ fieri poſſis, ſicuti fide, omnes electi felicitatem æternam conſequuntur. At, inquis, ſi ignorantia excuſet ab errore, rerum fide credendarum, ſufficiet ad ſalutem quæcumque probabilis opinio in materia fidei; ſed quæro à te, quibus de rebus agas, vel de credendis neceſſitate medij, & horum fidem nulla ignorantia aut probabilitas ſupplere poteſt: aut agis de rebus credendis ex præcepto, quas antecedunt res creditæ neceſſitate medij, & in his licet ab errore ignorantia inuincibilis excuſet, non tamen opinio quæcunque probabilis, relicta probabiliore & tutiore: quod vnum obtendis & male probas argumento ad hominem contra Fagnanum: nec efficacius eſt exemplum à controuerſia de Verbo incarnando, ſtante innocentia primi hominis quæ ad quæſtiones Theologicas, non ad definitiones fidei pertinent, de quibus hîc diſputamus.

### Articvlvs Tertivs.

### *Probatur opinionis pro lege delectus ab officio Profeſſorum in Scholis, Conſultorum, Confeſſarij, & Medici.*

HÆc omnia iungimus rerum cognatione, & iſto argumento quæ dicturi ſumus perſtringimus. Profeſſoribus Scientiarum incumbit ex officio docere probabiliora & ſimiliora vero, animarum conſultoribus de tutioribus monere opinionibus, eaſque ſubiicere ſe conſulentibus. Miniſtri etiam Sacramentorum & Confeſſarij debent adhibere certiora, & efficaciora remedia purgandis peccatis animorum, ſicut Medici ſanandis morbis corporum, ergo cum de rebus moralibus dubitatio emergit, & pugna opinionum, eligenda eſt verior euitandæ deceptionis cauſa, & tutior ad effugiendum peccati periculum, & certior, ne à ſpe boni comparandi excidamus.

### Paragraphvs Primvs.

### *Explicatur fuſius argumentum propoſitum, & triplex gradus aut caput diſtinguitur diligendæ verioris & tutioris opinionis.*

RETRACTANDA eſt iterum toties explicata, & nondum exhauſta, notio opinionis. Cuiuſcunque ſit generis, ſeu ad ſpeculationem, & veritatis indaginem, ſeu ad mores, & ad vitam probe inſtituendam, ac felicitatem conſequendam, pertineat, ex communi ratione aſſenſus incerti, & formidoloſi, res veriſimilis, cui falſum ſubeſſe poſſit, habet periculum deceptionis neceſſario ſibi annexum, quod auelli nequeat, niſi deſinat eſſe opinio. Hinc omnes conſentiunt Theologi, opinatiuum aſſenſum Deo repugnare: licet enim cognoſcat, rei vel opinionis probabilitatem, quia euidens & certa eſſe poteſt incertæ veritatis: non tamen poteſt illi aſſentiri opinatiuo iudicio, id eſt infirmo, debili & cum formidine, ne decipiatur. Hinc

etiam vt aliàs obſeruatum eſt , Stoici ſemouebant facultatem opinandi à ſapiente, quòd Deo penè parem facerent, nec paterentur obnoxium eſſe deceptioni,quæ nequeat ita ab opinione ſemoueri, quin neſciens & imprudens, interdum falſus ſis, dum opinaris.

Sed præter communem hunc omnibus opinionibus ingenitum defectum, aut periculum deceptionis & falſi;opiniones rerum moralium, quæ ſtant pro libertate contra legem, aliud habent vitium ſingulare, quo ſpeculatiuæ omnes, & morales etiam opiniones, pro lege pugnantes carent, nempe periculum mali & peccati, ne reuera quibus fauent, actus, illegitimi & lege prohibiti ſint. Vnde neceſſario conſequitur ( quamuis id negent Caramuel, aliique probabilitatum patroni) maiorem cautelam adhibendam eſſe, ad delectum opinionum quæ agenda docent, quam earum quæ ad meram diſputationem referuntur. Ratio diſcriminis eſt aperta, quod in iſtis, dum minus probabilis probabiliori poſtponitur, periculum ſit vnius mali minus grauis, nempe falſi aut erroris, qui tamen ſaluti ac bonis moribus nihil noceat; illis duplicis mali, erroris nempe & peccati, periculum ſubſit, maxime, non ſolum minus tuta tutiori, ſed etiam minus probabilis, veriori præferatur.

Quod ad opiniones ſpeculatiuas attinet,quamuis ex illarum delectu arbitrario minus, quam moralium exiſtere poteſt mali; & ſi vbique timendum & cauendum eſſet,anxios nos haberet, & grauiſſimas moleſtias, modico fructu & interdum nullo redimeremus,opiniones ſpeculatiuæ probabiles ita de veritate certant,vt nulla brauium capiat, quia neutra vincit aperta aſſecutione veritatis; ſed ad illam vtraque accedit aliquando eodem gradu, interdũ diſpari diſtant interuallo. Si æque ſint probabiles, libera eſt vtriuſuis electio, niſi voto aut præcepto,vni ſis addictus, & in alicuius Magiſtri verba iuraueris. Arbitrario huic delectui fauet,quod neutra illarum opinionum veritatem aſſequatur,neutra careat periculo falſi, vtraque abſit ab omni ſpecie peccati: ergo parum refert vtri illarum aſſentias, niſi intra probabilitatis fines, altera multis partibus vincat, Innato enim deſiderio ad verum ferimur: & ſi id aſſequi certò non datur, propius ab illo abeſſe optamus; & vix à veri contemptu excuſari poſſet, is qui nihil curaret,

longius ab illo abſcedere, minus probabilium aſſenſu. Hinc fit Lectoribus, & Scientiarum quarumcunque Profeſſoribus, male conuenire, vagum illum delectum opinionum, quamlibet diſparis probabilitatis; quod illis incumbat onus veritatis diligentius inquirendæ, vt alios doceant: & ſi aſſequi omnino nequeant, enitendum eſt vt quâ fieri poteſt, à falſi periculo ſe, alioſque longius abducant; neque enim ſolum ſui cauſa, ſed etiam diſcipulorum, iis arcendis malis, & bonis promouendis debent adlaborare: & male omnino reſponderent expectationi publicæ, ſtipendiumque, ex Reipublicæ bonis, conſtitutum, viderentur furari, magis quam lucrari; ſi negligerent inquirere, & docere veriora, ſi captarent ingenij gloriam in defendendis difficilioribus, minuſque veriſimilibus ſententiis.

Excuſari poſſunt à graui culpâ, Pomi vnius aut Teruntij furta, ſi rara ſint, nec fiant animo ea iterandi: at ſi quotidiana & frequentia ſint, ingentem pecuniæ vim inde colligendi causâ; certum eſt excreſcere in crimen, & poſſe latrocinia æquare. Si quis priuatim, & rarò, opinionibus paulo minus probabilibus adhæreat, nihil, aut parum, & ſibi tantum peccat, & ad ſummum reus eſt veluti cuiuſdam furti minutioris: at qui publicè & ſcientias profitentur, eâque abutuntur licentiâ, nec morantur diſpares probabilitatis gradus, grauius peccant, quam inſtitores, aut cuſores monetarum, qui non enormiter falſis, ſed tamen non omnino iuſtis lancibus, & ponderibus, appendunt merces & pecunias, atque his modicis & minutis furtis, breui gazam ſibi regiam comparant.

Id tamen obſeruari velim, opinionum quæ ad ſpeculationem ſpectant, probabilitatem, præter rationes & cauſas quas congenitas habent, ex aliis multis capitibus repeti poſſe: ſed Profeſſori Chriſtiano id eſſe præcipuum debere, ſi fidei regulis conuenientiores ſint, & ad religionis explicanda, ac defenda dogmata, magis idoneæ ſententiæ. Si lumen naturale tantum attendas, forte minus probabile videbitur, exiſtentiam realiter diſtingui ab eſſentiâ, ſuppoſitum à naturâ, potentias à ſubſtantiâ, quantitatem à materiâ, & hanc carere actu Metaphyſico, & propriâ exiſtentiâ, verbum mentis ab actu intellectus eſſe quid diuerſum, vt obiectum & terminum intellectionis, aliaque id genus placita, quæ tamen ſanctus Doctor elegit,

git, quaſi magis conſentanea, iis quæ nos docet fides de Creatione Mundi, de Generatione Verbi,& præcipuis Euchariſtiæ, Incarnationis, & Trinitatis dogmatibus. Hoc itaque conſtitutum ſit, ex mente Suaris, aliorumque grauium Theologorum, male Lectores, & Magiſtros in Scholis,ſuo fungi munere, niſi probabiliora & fidei diuinæ, humanæque Societati accommodatiora inquirant diligenter, eruditione illuſtrent, & valide defendant.

Si id iure requiras, ab iis qui docent eas ſcientias, quæ nihil fere conferant ad bonam mentem, ſed ingenia acuant, ſane non video, quâ ratione eximere poſſimus à probabilioribus & tutioribus ſectandis, Medicos,Confeſſarios, eoſque omnes, qui de iure conſultantibus reſpondent. Neque enim dubium eſt,quin his omnibus, grauius incumbat onus, tuta & probabiliora ſectandi quo opinionibus de re morali, & ſacramentariâ, præter falſi commune omnis generis opinionibus, immineat etiam mali,peccati, & ab æternâ ſalute, atque vltimo fine excidendi periculum. Certe ſi ea eſſet lex, & conditio opinionum, quæ ad ſpeculationem referuntur, vt vna tantum eſſet obnoxia deceptioni,à quâ altera eſſet immunis; quis dubitaret, iſti ſemper adhærendum, illa prætermiſſa? Atqui ita habet in re morali, quoties hinc pro libertate, inde pro lege pugnatur, vt peccati periculum omne, ab iſtâ pro honeſto opinione abſcedat, etiam ſi aberret à vero, vt cum quis prorumpit in actum perfectæ contritionis, dum accedit ad Sacramentum Confeſſionis, quaſi hoc vnico medio putet poſſe veniam ſe conſequi, licet erret, nihil ſane peccat; ſed opinio pro libertate perinde, mala ac falſa eſſe poteſt, & ſicut à deceptionis, ita neque à peccati omnimodâ formidine, immunem fieri, contendunt ſapientiſſimi Theologi, & grauiſſimis rationibus probant. Qui ergo fieri poteſt vt rei incertiſſimæ,quod ſummum & pretioſiſſimum habemus, ſalutem æternam credamus? ergo grauiſſimè contra officium peccant, Theologi,Confeſſarij, qui de rebus ad mores, & ad ſalutem ſpectantibus, ſuadent ſuis Conſultoribus, minus probabilia, quæ proinde longius à vero abſunt,propius falſo accedunt,qui minus tuta, id eſt, minus conformia legi, & conuenientia ſaluti, aut certe minus efficacia,conſulunt, & adhibent remedia.

P

Itaque vt paucis complectamur, quæ vtraque diſſertatione fuſius dicta ſunt; vagus probabilitatum vſus ad certos limites contrahi debet, ex triplici capite, nempe vnius veritatis ſtudio, & odio falſi, probabiliora, id eſt vero ſimiliora anteponenda ſunt minùs probabilibus, quod longius à vero, propius ab errore abſint. Deinde cohibendus eſt ille effrænis vſus, honeſti amore & metu peccati, vnde diximus, de rebus moralibus, tutiora ſemper eſſe, quæ ſtant pro lege, non ſolum veriora & probabiliora, ſed etiam quæ paris aut minoris ſunt probabilitatis: licet enim interdum opinio pro commodo certet quaſi ancipiti marte, probabilitatis viribus, & aliquando vincat, nunquam poteſt aduerſam pro lege æquare ſecuritate, aut immunitate à peccato.

Cohibendus eſt etiam, ille probabilitatum vſus, ex 3. capite, ſi periculum ſit, ne ex delectu opinionis minus certæ & probabilis, tibi damnum aut aliis crees, & à ſalute æternâ, vel à fine, quem honeſte obtendis, excidas, quod cum poſſes, neglexeris adhibere ſecuriora remedia: atque hoc nomine Medicos, & Confeſſarios damnamus, qui morbis animi, & corporis curandis, omiſſis certioribus, debilioribus vſi ſunt remediis.

Si hos tres gradus conferas, quibus metas damus laxiſſimæ probabilitati, omnium minimus ille eſt, quem conſtituimus ex veritatis aſſequendæ ſtudio: longe altior eſt alter, ex metu mali & peccati, quem in totum ſubmouet opinio pro lege. Nam altera pro libertate, non magis poteſt, mali quam falſi periculum arcere: & ideo ſi opinio quæ legi fauet, ſit probabilior vtroque nomine, anteponenda eſt, ſtudio veri & recti, ſeu metu falſi & peccati: ſi æqualis, aut paulo minoris ſit probabilitatis, ſemper præferenda eſt, ratione immunitatis à malo, & à peccati formidine, quâ carere non poteſt altera, quandiu hæc, quæ pro lege pugnat, reſtiterit maioribus, aut paribus, vel paulo minoribus, probabilitatum momentis.

Tertius denique gradus, ſuperiores, ſicut numerus maior minores ambit, additque efficaciam mediorum, quæ certam noſtram vocationem faciant, & ſalutem operentur. A quâ excidimus, etiamſi delectus medij incerti, ignorantiâ & opinionis probabilitate, poſſet à peccato excuſari: atque ex hoc capite, probauimus neceſſarium eſſe,

probabilioris& efficacioris ad ſalutem religionis delectum: eodem principio demonſtrabimus §. ſequenti, Confeſſariis, & Medicis, adhibenda eſſe remedia efficaciora.

Sane ſi vni veritati ſtudeamus, neceſſe eſt probabiliora quærere, quæ vero viciniora, & à falſo remotiora ſunt. Si peccatum, peius angue odio habendum, tutiora pro lege ſunt ſectanda, quæ carent omni metu peccati, & ſpecie mali. Denique ſi certam ſalutem nos facere oporteat, deligenda ſunt media efficaciora, quę ſi per ignorantiam omittas, nihil habent, quod illorum vicem & vim impleat, neque forte, quod te apud Deum excuſet, & à damnatione eximat. Immotum ergo ſit principium & Theologiæ moralis fundamentum, nos triplici quaſi vinculo, adſtringi ad probabiliores pro lege opiniones, quod veriores præ aliis, quod ſecuræ, & ab omni peccato immunes, quod efficaces ad ſalutem conſequendam. Si opiniones aduerſas, pro libertate attendamus, totidem vitiis, iis tribus dotibus infeſtis, laborant; quatenus minus probabiles, propiores ſunt falſo, quam vero: deinde obnoxiæ ſunt peccato: & quamuis nullum apponant impedimentũ ad ſalutem, & excuſent à peccato, nihil tamen conferunt, ad illam conſequendam, & interdum ſemouent media, quibus ſalus conſtare poteſt, & comparari. Tria omnino neceſſaria ſunt, ad felicitatem, adipiſcendam nempe veritas, quæ aperiat quò ſit eundum, bonitas, quæ peccati impedimenta ſubmoueat, & viam ſternat, qua ſit eundum, virtus, vireſque quibus curſum intẽdamus, & conſummemus: hæc tria, à Chriſto ſunt haurienda, & accipienda, & ſe daturum pollicetur his verbis: *Ego ſum via, veritas & vita*, quâ veritas, docet nos ad quid ſimus nati, quæ ſit noſtra felicitas, & quò tendere nos oporteat: quâ via, ſemouet peccata, & ſcandala, quæ noſtrum ad cœlum curſum præpediunt; quâ vita dat vires efficaciſſimas, confert gratiam, & virtutes infuſas, Sacramenta inſtituit, quibus muniti, curſum perficimus, & vitam æternam conſequimur. Qui docent delectum laxiorum opinionum, etiam cum agitur de mediis ad ſalutem, & de religionis delectu, putantque, ſine noxâ poſſe nos ſequi quamlibet opinionem, aut religionem, quæ probabilitate non careat, tria nobis grauiſſima vulnera infligunt inſanabilia, veritatis quærendæ ſtudium reſtingunt, & lucem obſcurant, licentiâ illâ minus

probabilium, quæ à vero remotiora ſunt quam à falſo, offendicula apponunt, viæ qua itur ad cœlum, dum opinionibus fauent, quæ legi aduerſantur: denique dum mediis efficacioribus, ſuffi.iunt quæcunque libuerit, vitam auferunt, cuius conferendæ abundantioris, Chriſtus dicit ſe in mundum veniſſe: *Veni vt vitam habeant & abundantius habeant.* Eſto, dèmus illos poſſe ſuâ authoritate, & argumentis ita munire, quas inuehunt opiniones, vt qui illis adhærent, aſſeclas non abducant à veritate per errorem apertum, neque à via qua itur ad cœlum, manifeſto peccato: eſto hæc duo vulnera curare poſſit, & mala excuſare probabilitas, ſed reuera inſtar Magorum Ægypti deficiunt in tertio ſigno, peſſime conſulunt noſtræ ſaluti, dum permittunt abſtinere à certis, quæ ſi deſint, excidimus à gratiâ, & à ſalute, etiamſi nouum peccatum non admitteremus. Sed nos contra, ex hoc vltimo, duo ſuperiora inferimus, quæcunque ſunt neceſſaria ad ſalutem, neceſſitate & efficaciâ medij, adiunctum habent præceptum, quo eligenda præſcribuntur, nec poſſunt prætermitti ſecura, & alia probabilia aſſumi, ſine peccato, nec conſuli ſine errore: atqui ad ſalutem opus eſt mediis certis, & efficacibus, qualia ſunt Fides, religio Chriſtiana, Eccleſia Catholica munita Sacramentis à Chriſto inſtitutis, non vero quæcunque probabilis opinio, aut religio, vel quæcunque media, ad hoc efficacia ſunt; ergo ex præcepto, eligenda ſunt tutiora, certiora, nec prætermitti poſſunt ſine peccato; huius vis argumenti confirmabitur §. ſequenti.

## PARAGRAPHVS SECVNDVS.

### *Probatur delectus opinionis pro lege, argumento à Miniſtris Sacramentorum, & à Medicis.*

QVIDQVID hactenus diximus, illuſtrari poteſt exemplo Medici animorum, & corporum, quod vrget Mercorus parte 2. art. 13. & duobus ſequentibus; vnde ſic ad rem noſtram poteſt argui: Miniſtri Sacramentorum ex officio, debent ſectari ſemper probabiliora, & tutiora, ſeu facti, ſeu iuris, & opinionum, quæ ad vim & efficaciam Sacramentorum requiruntur; aliàs ſi ſequantur opinio-

nem minus probabilem aut tutam; non ſolum peccant contra conſuetudinem & præceptum Eccleſiæ (quod omnes admittunt, nullo excepto) ſed etiam contra charitatem, & iuſtitiam; quòd non adhibeant remedia certiora, iis qui petunt Sacramenta, & contra religionem, ac reuerentiam Sacramentis debitam, quod periculum ſubeant illa irrita faciendi; ergo non immunis erit à peccato, quiſquis in qualibet aliâ re, minus probabilem pro libertate opinionem, anteponet tutiori, & probabiliori, quæ eſt pro ſalute & præcepto. Ad hoc argumentum reſpondent Spinula & alij, negandam eſſe conſequentiam. Probatur igitur conſequentia: Confeſſarius, qui conſulit minus probabilem opinionem pœnitenti, nihil afferre poteſt ad illud conſilium excuſandum, quod non poſſis vſurpare ad excuſationem materiæ, aut formæ minus probabilis, in adminiſtratione Sacramentorum; ergo ſi rationes illæ, non poſſunt vſum Sacramentorum, à culpâ vindicare, contra Charitatem, Iuſtitiam, & Religionem; ita etiam neque illud conſilium poſſunt defendere: quamuis enim, inquit Mercorus art. 4. pœnitens ſecutus conſilium Confeſſarij, poſſit vtcumque immunis eſſe à culpâ, tamen, multa inde grauia mala illi contingunt, maximè, quod priuetur illo bono ſpirituali ſummè optando, vt ſecundum virtutem viuat, & ab erroribus purgetur: vnde certum eſt ignorantiam, quamuis à culpa eximat, graue eſſe vulnus animæ, a quo vt ſanemur, continuis precibus, debemus à Deo efflagitare, & ex charitate etiam proximum errantem ad viam virtutis deducere. Ergo contra Iuſtitiam peccat Confeſſarius, qui ſuis conſiliis, pœnitentem per minus tuta deducit, & obiicit periculis peccati & errorum.

Aliud argumentum deducitur, ex officio Medici, ad quem ex Ariſtotele Rhetoric. 1. cap. 1. pertinet, vt tentet quidquid poſſibile eſt, ad ſanitatem inducendam, ac proinde ne præſcribat ægro remedia, quæ probabilius illi nocitura, quam profutura ſunt: ergo eadem neceſſitas incumbit Confeſſariis, vt ſunt Medici animorum, aut nobis ipſis, quatenus animæ ſalus curanda eſt, vt à minus tutis caueamus, & ſectemur tutiora. Ad hoc argumentum, Sanctius, & Diana, negant antecedens, ſed illis obiicienda eſt regula communis, *quod tibi non vis fieri*: &

quærendum, an vellent ita à ſuis Medicis tractari, vt minus certa remedia ipſis adhiberentur. Vnde alij, dato antecedente, negant conſequentiam, quia, inquiunt, ratione ſtipendij, tenetur Medicus eligere remedia efficaciora: ſed præter quod, Curati habent etiam ſua ſtipendia, quis credat, hanc cautelam, aut diligentiam, officio Medici, aut Parochi conuenientiſſimam; exigi potius ratione ſtipendij, aut mercedis, quam ex charitate, aut iuſtitia? Alij dicunt, Medicum debere efficacioribus vti, quia aliàs eius error redundaret in damnum infirmi, quod non eſt timendum Sacerdoti, quia error non imputatur ad culpam, ratione probabilitatis, quæ omnino excuſat Confeſſarium, & Pœnitentem. Sed præter quod reſponſio eſt aperta petitio principij, reiicitur hoc argumento: conſilium illud, graue damnum infert pœnitenti, vt iam demonſtratum eſt, hoc ipſo, quod à viâ virtutis, in errorem, aut in erroris periculum inducit. Præterea, illa indulgentia quæ v.g. pœnitentem eximit à ieiunio, ab attentione in recitando officio, fouet magis concupiſcentiam, quàm febrem, à Medico vinum ægro propinatum: iniicit etiam graues conſcientiæ remorſus; vbi enim primùm agnouerit, in minus probabilem, & tutam opinionem, ſe fuiſſe inductum, vix poterit conſcientiæ tranquillitate frui; ergo periculoſi ſunt illi animorum Medici.

Hoc vltimum argumentum, eruditè proſequitur D. Fagnanus numero 293. contra Azor, Aragonium, & Salas; qui ex lege probabilitatum, permittunt Medico, cum in promptu habet remedium certius, adhibere illud quod probabiliùs eſt nociturum, magis quam profuturum, id eſt magis occiſurum quàm ſanaturum: *Hoc, inquit, nòn eſt curare, ſed ſi dicere verum volumus, occidere.* Acriter etiam vrget Suares, & Sanches; qui cum negent, Medicis licere, relictis efficacioribus, & certioribus, minus probabilia remedia conſulere, id permittunt animorum Medicis, nec putant adſtringi eâdem lege charitatis, ad animorum ſalutem curandam, quâ Medici ad ſananda corpora. Certe, inquit, ſi cauendum ſit â Medico, qui propinat medicinam probabilius occiſuram, quam ſanaturam; quis ferat Medicos animorum, qui pernicioſo conſilio, inferant potius mortem, quam vitam ſeruent?

Numero 313. vrget prius argumentum, de Miniſtris

Sacramentorum generatim, illis adhibendam eſſe ſemper materiam certam, relictâ probabili, ex quâ poſſet irritum fieri Sacramentum, & ex illius vſu, probat contra Vaſquem, & Sanches, peccari contra reuerentiam in Sacramenta; nec poſſe excuſari, niſi ſit neceſſarius incertæ materiæ vſus, vt conſulatur ſaluti hominum, cuius causâ, inſtituta ſunt Sacramenta. De quo tota Diſſertatione primâ ſatis dictum eſt.

### Articvlvs Qvartvs.

*Probatur delectus opinionis pro lege, ab officio Iudicis, & Principis bellum indicentis.*

Argvmentvm petitur ab officio Iudicis, qui in controuerſiis iuris, aut facti, debet ferre ſententiam, iuxta probabiliorem & tutiorem opinionem: ergo etiam quiſque noſtrum, debet in vitæ inſtitutione, ſectari partem tutiorem. Antecedens negant Medina, Sanches, & alij. Sed probatur ratione ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 60. art. 1. ad iuſtam iudicis ſententiam, tria ſunt neceſſaria, authoritas, affectus iuſtitiæ, & rectum prudentiæ dictamen; & hæc tertia conditio deficit, ſi deſit certitudo rationis; quod contingit, ſi iudex ſtatuat de his, quæ ſunt dubia. Atqui maxime dubium vrget, cum opiniones iuris & facti, ſunt æque probabiles, vel cum minus probabilis, anteponitur probabiliori. Ergo non poteſt iudicare ex æquitate, in gratiam opinionis minus probabilis; tunc enim dictamen deductum ex propoſitione generali iuris & particulari facti, eſſet certius qualibet præmiſſarũ. Quare ſicut omnium Theologorum conſenſu, iudex peccat, ſi ferat ſententiam in gratiam litigantis, cuius causâ patitur maiora dubia facti, ita etiam ab officio iudicis, omnino aberrabit, ſi damnet illum, qui vincit probabilitate iuris: Nec dicas diſcrimen eſſe inter hæc duo dubia, quòd leges ſtatuant, iudicandum ſecundum allegata & probata, ac proinde probationes facti, debere eſſe luce meridianâ clariores; de notitia autem iuris, cum leges nihil præſcribant, cēſentur id reliquiſſe arbitrio iudicis. Sed vix tolerari poteſt hæc reſponſio: cum enim leges iubeant, in iudices deligi,

iuris conſultiſſimos, certe præſumendum eſt illis præcipere, vt iuxta rigorem iuris cauſas dirimant; vnde videtur principiis naturæ repugnare illa licentia iudicandi, in gratiam partis, quæ minus probabile ius habeat. Et hoc aperte eſt contra ſtylum omnium Tribunalium, quæ, ſi quando, ſuorum decretorum rationem reddant, nunquam dicunt, ſe ad arbitrium, ſed iuxta præſcripta iura pronuntiaſſe. Hoc idem antecedens, egregiè probat D. Fagnanus numero 298. quatuor rationibus, quarum ſumma hæc eſt: ſententiam debere ſequi iudicium intellectus ex Baldo, quod flecti nequeat, in partem debiliorem contra potiora iura alterius litigantium; & ſi tum feratur ſententia, omnino iniuſtam eſſe, quia, inquit, iudicium prodire debet, de vultu Dei, qui eſt via, & veritas; & à vero aberraret, qui minus probabilia, id eſt propiora falſo, ſectaretur: nec vllus hominum, vellet ſuam cauſam credere, iudicibus ita comparatis, vt ad arbitrium putent, ſibi licere minus probabilia ſequi. Vnde Vaſques, de Lugo, & alij, concedunt antecedens primi argumenti, & negant conſequentiam; ſed ex antecedenti probatur. Quiſque noſtrum, iudex eſt ad dubium quod occurrit, de actu, licitus ne ſit, an malus; ergo vnuſquiſque noſtrũ in ferendo iudicio, non magis poteſt ſequi, opinionem minus probabilem, quam iudex in cauſâ publicâ. Probatur conſequentia. Nullum diſcrimen afferri poteſt, inter hæc duo iudicia; quod enim dicunt, iudicem, qui adhæret opinioni minus probabili, non reddere vnicuique quod ſuum eſt, nec ſatisfacere reipublicæ, à qua conſtitutus eſt, vt iudicet ſecundum certiora, aliàs eſſet acceptor perſonarum: atqui in hæc eadem mala, incurrit quiſque noſtrum, hæc tria admittit, priuato iudicio cui præeſt, Deum inter & hominem, ſeu eius concupiſcentiam. Interdum Deus ad iudicium ſinit ſe vocari, iuxta illud Pſalmi 50. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis*, cum Dauid promiſſam à Propheta Nathan Dei nomine, ſui peccati veniam repetit; aliquando vero Deus eſt actor, & ab homine exigit, vel obedientiam baptiſmo promiſſam, vel pœnam, ſi deſit officio. Cur ergo iniuſtam negabis rationis ſententiam, ſi pronuntiet in gratiam hominis, contra ius Dei, & eximat te ab obſequio præſtando, quà homo es, & quà Chriſtianus? Deinde ſi iudex à Republicâ conſtitutus ſit, vt cauſas dirimat, ex ſtricto, &

probabiliori iure; gratis & periculosè omninò dicitur, rationem à Deo datam in iudicem, eâ licentiâ, aut libertate, vt ad arbitrium potius, quam ex rigore iuris, ſtatuat, de negotiis animæ longè grauioribus, & periculoſioribus, iis de quibus ſæcularium Tribunalia perſtrepunt. Nec verius, aut tutius eſt, eo conſcientiæ iudicio, quo habetur ratio partis minus probabilis, non admitti iniquitatem illi ſimilem, quæ acceptio perſonarum dicitur: immo, inquit D. Fagnanus ex D. Thoma, multo atrocior, rerum ſpiritualium, quam temporalium præpoſtera adminiſtratione perpetratur.

Vltimum argumentum, à iure belli indicendi, vrget D. Fagnanus numero 306. & tribus ſequentibus, Mercorus 3. p. art. 18. & poteſt hac forma perſtringi: princeps, & Reſpublica, in bello indicendo, iudicis perſonam induunt, & funguntur officio, idque velut in iudicio capitis, ſi vindicanda ſit iniuria, ab aduerſario Principe illata, aut quaſi actione recuperatoria, ſi aliquod bonum repetendum ſit, in quod belli author ius obtendit: At neutrum genus belli iuſtum eſſe poteſt, ſuſceptum ex regulâ probabilitatis, quâ laudes æque, aut minus probabilem, ſtantem pro commodo opinionem, contra honeſtum, & officium ſequi: Ergo bellum iuſtum, debet iniri, ſecundum probabiliorem, & tutiorem, pro iuſtitiâ, & æquitate, opinionem: De prima ſpecie belli ſuſcepti, vindicandæ iniuriæ causâ; omnes Theologi concedunt, magis iniuſtum eſſe, quam ſententiam in reum latam, nec confeſſum, nec legitimis teſtibus conuictum; quia in causâ capitis, probationes criminis, oportet eſſe ſole meridiano clariores; quid de bello cenſendum? ergo illicitum eſt, niſi aperte conſtet illaram eſſe iniuriam, eamque grauiſſimam.

Hoc argumento Ioannes à S. Thoma, de Lugo, & alij putant demonſtrari illicitum eſſe bellum, causâ recuperandi quod ſuum putat eſſe, qui illud indicit, niſi potiora & euidentiora ſint, quam aduerſarij iura; quia bellum quacunque ex causâ geratur, habet adiuncta mala infinita, vindictam, mortem innocentum, rapinam bonorum, pluraque alia grauiora, quam quæ in iudicio capitis, infliguntur reo. Sed Ioannes Sanctius, & alij, non putant hâc ratione refelli ſuam opinionem; ſed ex probabilitatum regulis, iuſtum ſuſcipi bellum, paris, aut minoris probabilita-

tis iure; quia is qui rem ſuam repetit, hoc vnum tantum obtendit, nempe rem ſuam vindicare: ſi aduerſarius nolit reſtituere, agit in illum, quaſi in contumacem, ſicut in iudicio recuperatorio, ſi is qui cauſâ cecidit, nolit cedere, poteſt vi cogi. Sed inde ſatis colligere eſt, quam periculoſa, quam pernicioſa ſit probabilitatum opinio, quæ leuiſſimis de cauſis iuſta, vt aſſerit, vtrinque bella accendit: quandonam de futura ſint bella, ſi idonea ad id cauſa ſit, vel tenuiſſima probabilitas? Sanctius ſcripſit de iure belli Grotius hæreticus, quam hi Theologi Catholici. Sed de hoc fuſius ſectione ſequenti, quâ proſequemur mala, quæ inde naſcuntur.

---

## SECTIO QVARTA.

*Tertia Claſſis argumentorum à poſteriori, ſeu à malis quæ ex probabilitatis regulâ, contra delectum opinionis pro lege, naſcuntur.*

TIMENDVM erat Caramueli, ne Sophiſtæ notam incurreret, aut quod peius eſt, ſycophantæ inuidiam ſibi crearet, dum nullâ ſpecie veri, accuſat reſolutione tertiâ D. Fagnanum Ianſeniſmi, quod in re ſacramentariâ, non permittat dubiæ materiæ vſum, cum periculo irritum faciendi Sacramentum, niſi vrgeat & excuſet neceſſitas ſuccurrendi, de ſalute æternâ periclitantibus, ex regula eligendi minus è duobus malis: dum reſolutione quinta dicit, omnia tribunalia iniquitatis accuſare, quod velit iudicia exigi, iuxta tenorem legum, & ſecundum probabiliores, & tutiores opiniones: quod reſolutione quinta neget, inferri poſſe iuſtum bellum illi, qui paria, aut potiora iura habet: reſolutione ſeptimâ, quod damnet Medicum, qui omiſſis efficacioribus remediis, vtatur minus probabilibus. Certè ſi ea accuſatio obtineat, omnia vitæ humanæ, & Chriſtianæ, officia euertuntur; neque enim vlla ſalua eſſe poſſunt, ſi ex Caramuelis ſententia, ita liceat eſſe comparatos, vt cum primùm, probabilem aliquam ſententiam nacti ſumus, de rebus moralibus, & ad ſalutem pertinen-

tibus, nihil curemus, inquirere momenta rationum aduerſæ ſententiæ, nec moremur eas, quæ etiam inuitis & auerſantibus, huiuſmodi cogitationes in animum incurrunt, & probant tutiorem eſſe probabiliorem; rati cui adhæremus, vtcunque probabilem opinionem, in tuto ponere ſalutem noſtram, & nos eximere ab omni ſpecie peccati. Nam qui hoc in animum induxerunt, habent ipſam probabilitatem pro regulâ, vt egregiè explicat D. Fagnanus quæſtione prima num 140. Et nullum eſt genus, impietatis & ſcelerum, quod inde ſecutum & honeſtum non efficiatur. Idque probat D. Fagnanus à num. 290. vſque ad numerum 340. duodecim abſurdis, quæ inde infert. Idem genus argumenti à poſteriori, fuſe proſequitur, & modeſte P. Mercorus tertiæ partis quinque prioribus articulis: illud paulo acrius, vrget Vvendrochius, ſex conſectariis: ad quæ frigide admodum, & ieiune reſpondet Stubrochius. Nos à longiori probatione, aut inſectatione abſtinebimus, quia Caramuel has omnes pene conſecutiones admittit: deinde, illas ſparſim variis locis attigimus, vt hîc tantum paucis ſint colligendæ.

### Articvlvs Primvs.

### *Explicatur natura probabilitatis, vnde repetitur generatim vis huius tertij argumenti.*

Licet Stubrochius, Caramuel, & alij, negent aut variis artibus eludant, conſectaria & abſurda qui in illos deducuntur, omnia tamen neceſſario ex eorum opinione conſequi, euidentiſſimum eſt; & eorum reſponſiones refelluntur, inſpectâ probabilitatis naturâ. Quid ergo eſt probabilitas? pluries explicata eſt, ſed nunc forte apertius. Probabilitas eſt vis quædam obiectiua inſita rebus, vel aduentitia, à teſtimoniis extrinſecis, ad eatum aſſenſum formidoloſum, vrgens & impellens mentem, quæ ipſarum veritatem aut falſitatem nondum conſecuta eſt, euidenti & neceſſariâ cognitione: vnde fit probabilitatem (vt ſic loquar verbo Caietani, efficaci magis quam eleganti) exercitam, ſeu actum quo mouet, dici relatè ad facultatem, cui non eſt euidenter comperta, rei probabilis veritas;

nam vbi certâ & neceſſariâ notitiâ veram eſſe percepit, hac luce veritatis, omnem formidinem diſpellit, contemnit quaſcunque difficultates, & aduerſæ opinionis rationes, quæ ab eius aſſenſu dimouere poſſunt mentem, huiuſmodi cognitionis euidentis expertem. Inde etiam manifeſtum fit, Deum cognoſcere hanc vim obiectorum, ſeu probabilitatem; non tamen poſſe eâ notitiâ deduci in aſſenſum illius opinatiuum, vnde dici poteſt Deum cognoſcere probabilitatem, eiuſque vim, quam tamen experiri nequeat, ſeu vt ſcholæ verbis vtar noſſe probabilitatem in actu ſignato, non in actu exercito. Atque hîc locum habet quod Logici dicunt ex Theologiâ, Deum cognoſcere entia rationis, non facere; ita probabilitatem vtriuſque opinionis nouit, non tamen illâ mouetur, aut trahitur in aſſenſum vtriuſque, vel alterius partis, opinatiuum, qui nedum Deo repugnat, ſed vix etiam conuenit perfecto ſapienti, & ideo plures malunt ſuſpendere aſſenſum, quam de re opinari, cum erroris & peccati periculo, eâ maximè parte, quâ timendum eſt ne à lege & officio diſcedant.

Explicata notio probabilitatis, mire illuſtrat totam hanc controuerſiam: inde enim euidens eſt, toto genere differre; hæc duo, quæ videtur confundere Caramuel; iudicare de rei probabilitate, & de re probabili: quam diſtinctionem, egregie, & eruditiſſime declarat, & confirmat D. Fagnanus num. 130 Primum iudicium, eſt de probabilitate ipſa, alterum, eſt de veritate, illud certum eſt & euidens, nec Deo indignum, iſtud incertum, formidoloſum: nihil repugnat, primo iudicij genere, vtrique parti contradictoriæ, ſuam probabilitatem aſſerere, id eſt, videre vtrique vim inſitam, ad inducendam, in ſui aſſenſum mentem, cui falſitas, & veritas neutrius partis euidenter comperta eſt, ſed omnino repugnat, vtrique parti contradictoriæ, ſimul aſſenſum opinatiuum præbere, quod multis argumentis, demonſtrat D. Fagnanus, eodem loci, & id euidenter aſſerit Ariſtoteles ſecundo de Anima & 4 Metaphyſicæ. Nunc ad rem noſtram.

Certum eſt ex ipſo Caramuele paucis, & forte nulli hominum, poſt peccati originalis corruptelam, fuiſſe conceſſam, aut comparatam euidentem cognitionem, de diuinitate, prouidentia, immortalitate animorũ, de vltimo fine, vera religione, aliiſque huiuſmodi rebus, ad ſalutem

omnino neceſſariis, quæ tamen grauiſſimas ac penè inſuperabiles patiuntur difficultates: ac proinde contra illas ſtant, & ab earum aſſenſu, remouent, rationes probabiliſſimæ, id eſt fortiſſimæ, quæ nos euidentis cognitionis expertes vrgent, & penè cogunt ad diſſentiendum. Ergo ſi ratio probabilis, idem ſit cum ratione rectâ, prudente & tutâ, & ſi liceat illam ſequi, ſalua conſcientiâ, nulli peccato, aut periculo erit obnoxius, quiſquis diuinitatem, prouidentiam, negauerit: nec poteſt quidquam huic argumento opponi euidentius aut firmius, regulâ à nobis conſtitutâ, nempe, è duabus opinionibus, paris, aut inæqualis probabilitatis, eam ſequendam eſſe, quæ honeſto, & officio faueat, quæ magis conſentanea ſit, recto appetitui, quæ longius abſit à periculo peccati. Si hanc regulam tollas, vt ſolent Probabiliſtæ, nihil in vitâ humanâ, aut Chriſtianâ, ſupereſt certum, omnia licent, quod euidentius demonſtrabo, refutatis aduerſariorum ſolutionibus.

## Paragraphvs Primvs.

### *Refelluntur tres aduerſariorum reſponſiones.*

SI hæc argumenta, contra prouidentiam, religionem, *&c.* Quamlibet difficilia, dicas cum Stubrochio, probabiliora videri, non verò eſſe; vel cum P. Fabri, eſſe probabilia probabiliter, & ſpeculatiuè, non certò & prudenter; vel cum Caramuele, nec probabilia quidem eſſe, ſed ad ſummum dubia, ex leuibus coniecturis; reuera hi omnes authores ludunt verbis, & euidentiſſimam negant, explicatam à nobis rationem probabilitatis, quæ nec certius, nec verius deffiniri poteſt, quam per vim illam impulſiuam, ad rei ſibi ſubſtratæ, aſſenſum formidoloſum, mentis notitia euidenti expertis. Eâ vero admiſſa probabilitatis deffinitione, tres aduerſariorum reſponſiones, à nobis adhiberi poſſunt, poſito noſtro principio inconcuſſo, ex opinionibus probabilibus, tutiorem eſſe eligendam, & probabilitatem toto genere diuerſam à ſecuritate; iis duobus conſtitutis reuerâ, bonæ & ſanæ menti, leuia ſunt, & in ſpeciem, non re ipſa, multo minus prudenter & tuto, probabilia, quæcunque nos dimouent, à ſaniori pro ſalute, pro officio, opinione. Sed Caramueli, Stubrochio, & illis,

qui hæc duo principia negant, non poſſunt non eſſe, ne dicam probabilia, ſed etiam inſuperabilia, huiuſmodi argumenta: quia probabile, vt demonſtratum eſt poſitum eſt, in vi impellente, ad ſui aſſenſum, mentem, quæ illius veritatem, non eſt aſſecuta cognitione euidenti: ea vero carent fere omnes, & illi maxime, qui probabilitatem idem putant, ac ſecuritatem, & veritatem virtualem. Quo igitur eos deducit hæc regula? Vt aſſerant, licita eſſe, quæcunque genera ſcelerum, ex illi virtuali, quam vocant, veritate profecta; vel præter probabilitatem, aut præter euidentiam rerum (quam ſibi inconceſſam fatentur) debent aliquod principum immobile ſtatuere, quo ſiſtant, huiuſmodi colluuiem impietatum & criminum; quale eſt noſtrum, vel dent aliud, quo tot, & tantis malis, mederi poſſint.

Vim huius argumenti, & noſtræ regulæ inconcuſſam veritatem illuſtrare placet, exemplo erudito, recenti, & vt mihi videtur eo ad rem noſtram aptiore, quod à contrario repetatur. Cum omnium hominum, communis de libertate notio, ita indifferentiæ, ſeu facultati ad vtrumlibet, connexa ſit, vt nulla cenſeatur libertas voluntatis, niſi ſit, aut ſemper compos fuerit poteſtatis, in vtramque partem, ad libitum flexilis; hinc factum eſt, vt antiqui & recentiores Theologi, noſtris actibus, vt ſuam libertatem vindicent, vel ſingulis, hanc neceſſariam indifferentiam, contendant ineſſe, vel confugiant ad ſtatum innocentiæ, quo plena (etiam ex Caluino) voluntas, huiuſmodi facultate pollebat: alij vero rati hoc perfugium remotius eſſe, nec commode poſſe repeti, à principio adeo longe poſito; noſtrorum actuum libertatem, ſeu indifferentiam, ſtatuerunt, gratiam ad orandum, in vtramque partem verſatilem, ſeu ſufficientem; qua poſſimus diligentiores eſſe, aut negligentiores; ad gratiam efficacem petendam naturâ ſuâ, quam putant ex Auguſtino, neceſſariam ad ſingulos, vitæ Chriſtianæ actus.

Iſta à me relata ſunt, non vt meum, de hac controuerſia grauiſſima ſenſum aperiam (opportunior ad hoc alias locus erit) ſed vt quæſtionem ſubiectam, nihilo minus alterâ grauem, & difficilem, illuſtrarem. Neque enim puto, minus anxiâ indagine, opus eſſe, ad ſiſtendum, & cohibendum, vagum & laxiſſimum, probabilitatis vſum,

ne in omnia ſcelerum genera, & in apertum atheiſmum prorumpat, quam ea quæ olim ſanctos Patres, ſollicitos habuit, & hodie etiam Theologos exercet, in vindicandâ voluntari libertate,& libertati indifferentiâ ad vtrumliber, meliori forte conſilio & animo, quam felici euentu, à multis tentatum eſt. Quidam volunt, cohibendum eſſe vſum probabilitatis cum imminet damnum alienũ, vel noſtrũ, quod ineuitabile putant, ex laxiori opinione, cum agitur de rebus, neceſſitate medij ad finem vltimum, vel quemcunque honeſtum conſequendum efficacibus. Sed vix poteſt occludi, quam Probabiliſtæ latiſſimam reſerarunt, ad omne impietatum, & ſcelerum genus, via & porta, niſi opinionum vſui, aut potius licentiæ, tres præſcribamus metas, tria opponamus clauſtra, à veri ſtudio, vt veriores; à metu peccati, vt tutiores quæ legi fauent; à deſiderio vitæ æternæ, vt ſeligamus, quæ efficaciora, & certiora præbent media, quibus finem vltimum, qua homines, & Chriſtiani, vel proprium, & ſingularem, iuxta diuerſa vitæ humanæ officia, qua Iudices, quâ Medici obtineamus, &c. Conſequenter quiſquis ab immoto illo cardine, & fundamento recedet, circumferatur neceſſe eſt, omni vento probabilitatis, id eſt, falſæ & periculoſæ doctrinæ.

## PARAGRAPHVS SECVNDVS.

### *Refellitur altera Caramuelis reſponſio, ad idem argumentum.*

EODEM argumento, aliud refellitur Caramuelis reſponſum, quod ſingulis paginis repetit, & in eo ponit ſuæ cauſæ præſidium. Diſtinguit certitudinem formalem mentis, ab obiectiuâ, & licet nihil certi habeat res, de quâ opinamur, (& hoc vocat defectum certitudinis obiectiuæ) poſſum tamen mihi aſciſcere, certitudinem formalem, ſeu iudicium hoc ratum, apud me conſtituere; integrum mihi eſt ſaluâ conſcientiâ, & tutâ ſalute, quamlibet opinionem probabilem ſequi, eamque in vitæ regulam, mihi aſſumere. Sed ea reflexio mentis ſupra probabilitatem, vnde aduerſarij repetunt prudentiæ dictamen certum, ad quaſcumque actiones humanas, pluribus argumentis impugnata

eſt: & ex modo dictis poteſt euidentius, & validius conuinci, commentitia eſſe illa certitudo formalis, cui nulla obiectiua reſpondeat, & non nihil reſipere ſpiritus priuati hæreticorum, vnde omnes huius ſæculi hæreſes promanarunt. Vtrumque breui demonſtro.

Et primum quidem, hoc argumento, ex ſuperioribus repetito, de re probabili poſſumus duos conceptus formales diſtinguere, ſeu duo iudicia informare, vnum de probabilitate, alterum de veritate rei, ipſius probabilitati ſubiectæ. Primum iudicium certum eſt, & euidens, nec Deo repugnat: quandoquidem videt probabilitatem rei, id eſt vim, quâ mouere poteſt ad ſui aſſenſum, mentem ignorantiâ laborantem; alterum iudicium formidoloſum eſt. Primum attingit, & quaſi lambit probabilitatem, nec quidquam repugnat, eam agnoſcere in vtraque parte contradictoria; alterum illabitur in rem, & aſſentitur vni parti contradictoriæ; repugnat autem vtramque opinari veram, ſicut pluribus elegantiſſime demonſtrat D. Fagnanus numero 130. ſed quidquid ſit de alterutro iudicio, ſeu probabilitatis, ſeu veritatis rei, vtrique reſpondet conceptus obiectiuus: Ego merum figmentum eſt Caramuelis, dari certitudinem formalem, quæ ad nullam obiectiuam referatur.

Probatur ſecunda pars argumenti, ſeu minor: probabilitas obiectiua nihil aliud eſt, quam vis rei, de quâ opinandum eſt, impellens mentem ſui ignaram, ad aſſenſum de ſe formidoloſum, & ſi eliciatur hic aſſenſus, habet veritatem obiectiuam ſibi conuenientem, nempe rei naturam, quatenus cognoſcibilis eſt, per media non neceſſaria. Ergo vterque conceptus, ſeu certitudo formalis, ſiue de probabilitate, ſiue de veritate rei, habet obiectiuam, quæ illi ex aduerſo reſpondeat: ac proinde, commentitia eſt huiuſmodi certitudo formalis, quæ ad obiectiuam non referatur. Illuſtrari poteſt argumentum, exemplo luculentiſſimo. Negabis ne Deo, quod homini concedis? vel quod ipſi repugnat tibi aſſumes? at ne Deus quidem, de re opinabili iudicium certum habet, niſi ex euidenti, & certâ rei probabilitate, ſeu ex vi, quam poteſt exerere, non quidem in Deum, ſed in intellectum ignorantia laborantem. Vnde vero ea repugnantia exiſtit, niſi quod iudicium nullum ſtare poſſit, niſi ſuo obiecto conſentiat?

Sic

Sic enim arguo, vel illa certitudo formalis, eſt conſona obiecto probabili, cum ſuis motiuis ſumpto, vel eſt diſſona & diſſentanea; ſi primum aſſeras ergo vtrobique adeſt certitudo iudicij & obiecti; ſi dicas eſſe diſſonum ab obiecto, ergo falſum eſt iudicium, quandoquidem vera certitudo non poteſt ſtare, diſſentiente iudicio, à re de quâ iudicamus Sed quid opus, tempus terere, in probandâ re communi, omnium ſenſu compertiſſima? Quid enim certius, aut euidentius, quam veritatem poſitam eſſe in conuenientiâ iudicij cum re cognita?

Sed inſtat Caramuel, nihil vetat de re probabili dari Iudicium certum, quale eſt iſtud: licitum eſt, & pium colere, & credere immaculatam Conceptionem Deiparæ: neque enim hæc propoſitio ſancita decretis Pontificiis, negari poteſt citra hæreſim, licet ſit de re nec reuelatâ, nec reuelatis neceſſariâ, ſed tantum probabili conſecutione connexâ. Addere poterat, inſtantiam validiorem, de dubiæ formæ, aut materiæ baptiſmi, indubitato vſu, ſi neceſſarius ſit, ad auertendam damnationem moribundi, cui non ſuppetit aliud remedium, præter lauacrum aquæ dubiæ: ſed huiuſmodi argumentationes non minus fallaces ſunt, quam ipſa falſa ſit aſſertio. Quis enim non videat, veritatem formalem huiuſmodi propoſitionum, *licitus eſt baptiſmus, cum aquâ dubiâ, ad ſalutem morituri neceſſarius, licita eſt pietas, in probabilem Conceptionem Deiparæ*, non carere ſuâ veritate obiectiuâ, repetendâ à principiis & regulis certis, & indubitatis, qualis eſt de baptiſmo, conferendum eſſe, quâ fieri poteſt, & exigit ſalus hominum, quorum causâ inſtitutus eſt: & quoad alteram propoſitionem; hæc ſuperius explicata veritas, Eccleſiæ & ſummis Pontificibus, à Chriſto collatam facultatem, ſuis locis, inter reuelata, vel reuelatis neceſſario, aut probabiliter, connexa reponendi; quæ ad illas ſedes reuocant ſuis decretis: atqui Deiparæ Conceptionem immaculatam, ad tertiam claſſem repoſuerunt credendorum: ergo quiſquis negaret, de hæreſi vehementer eſſet ſuſpectus, non quod negaret, rem tantum probabilem, ſed quod dubitaret, de re certâ fide, nimirum de Eccleſiæ auctoritate, emergentia circa religionem dubia dirimendi? vana eſt igitur hæc argumentatio, & commentitia veritas formalis ad nullam obiectiuam comparata.

Q

Hinc vero concludimus, quod ſecundo loco demonſtrandum ſuſceperamus, Hæreticorum huius temporis, ſub illâ commentitiâ certitudine, errores omnes latere, & contineri. Nam ſi certa, & vera iudicia ſint, de quacunque re obiectiuè nec bona, nec vera, nec certa; qui tandem actus futuri ſunt, mali, falſi, & prohibiti, cum illorum ſeu bonitas, ſeu malitia hauriatur, iuxta communem hominum ſenſum, ex conuenientiâ, ad res obiectiuè bonas, aut falſas, aut ab illis diſſenſione, cuius nullam, vult Caramuel, haberi rationem, cum ſtatuit, ſolutam certitudinem ab obiectiuâ quacumque? Nonne hæc eſt germaniſſima, Hæreticorum noſtri ſæculi, hæreſis, aut potius omnium hæreſum origo, In hoc poſita, quod de ſuâ ſalute, de prædeſtinatione, de omnium dogmatum fidei veritatibus, certam, veramque ſe habere perſuaſionem glorientur, non à Traditione, vel Scripturâ, nec ab vllo teſtimonio, quod aliis pateat, ſed à priuato Spiritu, vix ipſiſmet noto; quæ fidem indubitatam ingenerat, ſe, ipſamet perſuaſione, fieri iuſtos, electos, in gratiâ conſtantes, à quâ nequeant vnquam excidere? Ergo cum Caramuele obtendunt, certitudinem formalem, quæ careat obiectiuâ, ad quam referatur.

Hanc Hæreticorum inſaniam, quamlibet obſcuram & caliginoſam, omnium oculis ſubiicio, hoc ex penitiori Philoſophia repetito exemplo. Commune effatum eſt, Auguſtino & Philoſopho Authoribus, ex obiecto & potentiâ, quaſi ex viri, & fœminæ connubio, gigni notitiam, veluti ſobolem ſimilem obiecto, quod maris vices obit: hoc commune eſt omniũ ſenſuum & mentis operationibus, ſed apertius eſt de oculi viſione: ad eam namque eliciendam, experimur opus eſſe duplici lumine, innato vno ipſi potentiæ viſiuæ, altero rei videndæ offuſo. Primum eſt efficiens viſionis cauſa, non viſa, ſed omnino inaſpectabilis, & ab obtutu oculorum ſubducta: aliud eſt res viſa, & ratio videndi corpora colorata. Eodem prorſus ordine, mens ad intelligendum, duplici eget lumine, & principio, ignoto vno, efficiente tamen cognitionis; noto altero, & formali, vt vocant, ratione cognoſcendi. Ad primum genus luminis, ſeu principiorum, pertinent ipſa facultas intelligendi, ſpecies, quas vocamus impreſſas, habitus, ſeu ſtudio comparati, ſeu Dei dono infuſi, qualis eſt fides, principium

cognitionis omnino ignotum., quo tamen mens perficitur ad cognitionem: Secundo genere principiorum, quæ nota generant notitiam, continentur motiua & argumenta, quæ nos pro innatâ virtute, ad aſſenſum rei inducunt formidoloſum, ſi probabilia ſint, vel certum & neceſſariũ, ſi euidentiam habeant. Hæc vero poſtrema principia quis non videat à prioribus, hoc maximè differre, ſicut lumen externum obiecti, ab innato oculi, quod ſit res viſa & cognita, & ſimul ratio videndi; aliud vero ſit, non cognita ratio cognoſcendi? Hoc exemplò viſendam ſubiicimus deceptionem Caramuelis, & inſaniam Hæreticorum huius ſæculi. Neque enim diuerſa vtriuſque origo, inde omnino repetenda, quod illa duo genera principiorum & luminum, perinde ad mentis, ſicut ad oculi operationes neceſſaria, non ſatis accurate diſtinxerint, eaque confuderint: & cum oporteat iunctim viſionem, & veram intellectionem efficere, nec poſſent diſſentire citra errorem, aut deceptionem mentis, illi ſeiungunt huiuſmodi lumina, principia diuidunt, vel pugnantia inter ſe & diſcordia faciunt. Quid vero ex illâ diſſolutione ac diſſonantiâ, non poſſit errorum naſci, cum huiuſmodi luminum conuenientiâ veritas conſtet? Sed nouo paradoxo, Caramuel dari ſtatuit, certitudinem & veritatem formalem, quæ obiectiuâ careat; nec ab vllo motiuo, aut principio, quod dicimus cognitum & rationem cognoſcendi, ſed à principio incognito repetatur. Reiicitur tractatu de fide, Molinæ opinio quâ obiectum formale fidei, ſaltem ex parte, conſtituit ipſummet fidei lumen incognitum, idque diſplicet Theologis, quod accedat ad errorem Hæreticorum, qui ſuæ fidei certitudinem, in nulla motiua externa Scripturæ, Traditionis &c. ſed in ipſammet fidem, quam primo generi principiorum innotorum repoſuimus, in totum refundant; velim doceat nos Caramuel, quid illi diſcriminis intercedat à Caluiniſtis, dum certitudinem, & veritatem formalem à nullo medio cognito, id eſt à nullâ certitudine obiectiuâ repetit? Quid vero non liceat, errorum & impietatum comminiſci, ſi ſemel conſtituta ſit huiuſmodi certitudo, in nullum motiuum, aut principium cognitum refundenda, ſed à principio vel incognito, vel quod peius eſt, nullo haurienda? Hîc ſiſto curſum argumenti, quia non video, quâ parte euaſurus ſit

aduerſarius, & qua ſim proſecuturus. Quare ad alia argumenta accedo.

## Articvlvs Secvndvs.

### *Colliguntur aliquot argumenta à poſteriori, pro delectu tutæ opinionis.*

QVod præmiſimus argumentum articulo ſuperiori, eſt quaſi ſemen copioſiſſimæ ſegetis, plurium iſtius tertiæ claſſis, pro delectu tutæ opinionis, argumentorum: ea nos paucis perſtringemus, & aliquod illis addemus robur.

## Paragraphvs Primvs.

### *Summa & vis duodecim argumentorum, ex D. Fagnano.*

QVæ ab abſurdis, contra regulam Probabiliſtarum, colligit D. Fagnanus, argumenta duodecim à numero 292. vſque ad numerum 340. à pagina 87. vſque ad paginam 104. plura ac fere omnia attigimus, ſectione ſuperiori. Sed vt dicta illuſtremus, addamus etiam & aliqua magni momenti, omiſſa vel obſcurius explicata; vno argumento complectar duodecim fundamenta D. Fagnani: Tanta neceſſitate aſtringuntur Medici, Iudices, Sacramentorum miniſtri, Confeſſarij, Principes, & omnes vniuerſim homines & Chriſtiani, quatenus ratione, aut fide, viuunt, ad inquirendam & deligendam opinionem tutiorem, quæ vel ſuadet media, fini conſequendo efficaciora, vel peccata amouet, quæ fini comparando, ſunt impedimento; vt ſi hanc curam & electionem negligant, euertantur omnia vitæ humanæ, & Chriſtianæ officia: ergo timenda eſt & cauenda regula illa probabilitatis, ex qua tot mala naſcuntur.

Declaratur vis huius argumenti; cum vitæ humanæ & Chriſtianæ inſtitutio in hoc poſita ſit, vt ſingula ſuum ſibi finem conſtituant, vt homo, & Chriſtianus Deum cõſequi, illoque frui; iudices authoritate publicâ, ſuum cuique ius ſeruare; Medici curare, & reſtituere incolumitatem cor-

poris, aliique bonum ſibi aliquod aſſumant, veluti finem, ad quem media referant, aut potius ſeipſos per media, atque ad id duo curanda ſint & cauenda: primum amouenda impedimenta, & efficaciora media eligenda, quibus finem conſtitutum conſequamur; deinde enitendum, ne noua ad conſecutionem finis peccata ſeu obſtacula apponantur: hinc opiniones quæ hunc ad finem dirigunt, & intendunt curſum, tutæ dicuntur, ex duplici capite, ſeu reſpectu ad finem, vel quatenus media præſcribunt neceſſaria, aut efficaciora fini comparando: vel ſecundo, quatenus cauent, ne noua peccata committantur, quæ curſum ad finem, & ad Deum præpediant. Licet rem obſcuriſſimam nouo & inſolito verbo explicare: opiniones quæ prohibent ne peccatum committatur, quatenus fauent legi, & rebus ex præcepto ad ſalutem neceſſariis, dicimus tutas eſſe negatiuè, quia ſcilicet amoliuntur peccata, quæ nos à Deo & à fine vltimo, longiſſime abducunt: opiniones verò, quæ conſulunt media efficaciora ad ſalutem, qualis eſt vnio cum Eccleſiâ Catholicâ, Sacramentorum vſus & alia id genus, vocamus tutas poſitiuè. Ex duplici ergo capite, ſingulis inſtitutis peccari poteſt, ſi omittantur opiniones tutiores, vel negatiuè, quæ conſulunt legi contra libertatem, quibus ſi adhæreas, vel minimæ vel etiam nullius probabilitatis, nullum incurris peccatum, nullum aponis impedimentum ad Dei conſecutionem: vel ſi omittantur tutiores poſitiuè, id eſt quæ tradunt media efficaciora. Differunt plurimùm, hæc duo genera opinionum tutiorum; & mirum ſanè eſt, Caramuelem, alioſque opinionum probabilium cuſores, illam vel ignoraſſe, vel tacuiſſe diſtinctionem: & vix ab hæreſi excuſari potes, ſi neges illa duo genera tutarum opinionum, vel nullâ exceptione, aſſeras quamlibet probabilem, vtroque genere tutam eſſe: multò enim periculoſior eſt, poſitiuè quam negatiuè tutarum contemptus, ac proindè plus malorum exiſtit, & timendum eſt, ex repulsâ opinionnm poſitiuè tutarum: Et hoc prudentiſſimè agnouit Suares; atque hinc facilè intelligi poteſt, in remediorum delectu, peccari ex vtroque capite: ex primo quidem ſi dentur remedia, quæ probabilius ſunt nocitura quam profutura: ex ſecundo etiam, ſi prætermiſſis quæ habentur in promptu, remediis efficacioribus dentur debiliora. Quis enim ne-

gare poteſt, Medicis in id vnum incumbendum, vt ſalutem curent, & ad hoc parent, quæ ſunt aptiora remedia, & ne remorentur, redituram ſanitatem? Contra primum peccant, vſu debiliorum remediorum, prætermiſſis validioribus: contra aliud officium agunt, ſi præbeant ea quæ probabilius venena futura ſunt, quam remedia.

Hinc euidentius eſt, Miniſtros Sacramentorum, & Confeſſarios, niſi ſaniora dent conſilia, & adhibeant formam, & materiam Sacramentorum ſecuram, grauiter peccare, contemptu opinionum poſitiuè tutarum, quas ratione ſui officij, ſectari debent, vt docet Suares tomo 4. in tertiam partem diſputatione 26. ſect. 6. num. 5. nam Sacramenta ſunt media, inſtitutione diuinâ ad ſalutem neceſſaria, & interdum non ſuppetunt alia, vt paruulis morituris, qui ſolo baptiſmo ſalui eſſe poſſunt, ſicut adulti, qui cum ſolâ attritione accedunt ad confeſſionem, nequeunt veniam conſequi ſuorum peccatorum, niſi validâ abſolutione Sacerdotis; plus ergo periculi, & mali eſt, in re ſacramentariâ, timendum, ex repulsâ opinionis poſitiuè tutioris. Atque hinc facile intelligi poteſt, delectu opinionum minus probabilium, in adminiſtratione ſacramentorum, peccari ex vtroque capite; nec hoc videtur ſatis clare diſtinxiſſe Mercorus; ideo Anonymus obiectione 20. §. Nodi carpit eius reſponſionem, ad argumenta aduerſariorum, à quibus nos facilius extricare poſſumus, ſolutione inſinuatâ. de contemptu opinionis poſitiuè tutioris, cuius vitium aut damnum, nullâ poteſt ignorantiâ excuſari, aut euitari, vt mox dicemus.

Licet pluries huic diſputationi de tutioris opinionis delectu, animum adhibuerim, multumque impenderim laboris & temporis; & iam ab aliquot menſibus inchoatâ lucubrationem, huc vſque promouerim; fateor tamen nihil hactenus me legiſſe, aut occurriſſe quod nodum difficultatis apertius diſſolueret, diſtinctione opinionum negatiuè, aut poſitiuè tutarum, inſinuatâ multis aliis locis, ſed breuius & clarius, his verbis ad rem accommodatis, explicatâ. Eius vim inuicto exemplo & argumento, de religionum delectu, tuis Lector, oculis ſubiiciam. Demus gratis Caramueli, quod nunquam hactenus probauit, opinionem qualemcunque probabilem pro libertate, æquare aduer-

ſam pro lege, quoad vim non apponendi impedimenta ad ſalutem, ſeu excuſandi à peccato; non puto tamen vnquam pares facturum, quoad efficaciam mediorum, felicitati comparandæ. Exemplo rem illuſtremus; inconcuſſum eſt apud omnes Chriſtianos fundamentum; vnam religionem & Eccleſiam Catholicam habere, ſuiſque filiis conferre media ad ſalutem neceſſaria. Demus Lutheranum, quem aliàs induxit Caramuel, pro ſuâ ſectâ probabilibus argumentis pugnantem, contra Valerium magnum grande decus Capucinorum; ex ignorantiâ inuincibili, ſeu ex probabilitate in delectu Eccleſiæ errare, & reiectâ Catholicâ Lutheranæ, cui innutritus eſt, adhærere & immori, hancque pertinaciam, non imputari ad peccatum, neque nouum ad ſalutem impedimentum apponere: Nullus tamen eò nouitatis, & audaciæ progreſſus eſt, vt hanc ignorantiam ſeu probabilitatem, quâ ſe excuſauit Lutheranus, ne à ſuâ ſectâ deſciſceret, dixerit illi conferre documenta, præſidia, remedia ad veniam peccatorum, ad ſalutem æternam, quæ Catholici copioſiſſima habent in Eccleſiâ Romanâ.

Neque enim ad ſecuritatem ſalutis, ſatis eſt, à viâ iuſtitiæ non abduci, ſed oportet illam adire, calcare, & ſi aberraueris, ad illam reuocari. Nec ſufficit à nouo peccato abſtinere, vel excuſari, neceſſe eſt etiam veniam obtinere antiquorum, ſi quæ admiſeris, eorumque reatu tenearis; parum eſt denique, quæ agis non eſſe impedimento ad ſalutem, allaborandum etiam eſt, & inſudandum illi promouendæ. Concedimus gratis quod argumentis efficere, nec ab inuitis poſſent obtinere aduerſarij, qui ſequitur opinionem pro libertate probabilem, per hoc precisè non abberrare à ſemitâ iuſtitiæ, quaſi nouo inducto peccato: putant ne, vel auſi ſunt vnquam afferere nos ſola probabilitate duce cœlum conſcendere & ad Deum ferri? Quandoquidem ex quibuſdam Theologis in Atheiſmū, ex aliis in Polytheiſmum, & in omne ſcelerum genus, non ſolum ſingulares homines, ſed nationes totas opinio probabilis abripere potuit. Ergo quamuis à via iuſtitiæ non abducat opinio probabilis poſitiuè per ſe & præciſè, certe ad illam non deducit, quod tamen, nemo niſi Atheus negabit, ad ſecuritatem aut conſecutionem ſalutis non eſſe neceſſarium. Deinde, etſi concedamus, probabilitate no-

ua peccata impediri, quis dixerit, ſufficere abolendis peccatis quorum ſis reus apud Deum? vltimo tandem, licet admitteremus hanc probabilitatem, de ſe, nouo & poſitiuo non eſſe impedimento, ad vltimum finem conſequendum; ſed à nullo audiui hactenus ſcriptum, aut dictum, probabilitatem pro libertate, ſuppeditare vires, auxilia, ad perſeuerantiam in innocentiâ, vel ad comparandum finem vltimum, & merendam felicitatem: ergo nulla opinio probabilis, nec totum genus opinionum pro libertate, ſufficit ad ſecuritatem ſalutis, poſtpoſitâ & omiſsâ opinione tutâ poſitiue: quia nequit deducere ad viam iuſtitiæ, delere peccata præterita, vim conferre merendi & conſequendi felicitatem æternam; quæ tamen neceſſaria eſſe contendimus, ad ſecuritatem ſalutis.

Demus Caluini eruditionem, Caninam facundiam, eloquentiæ Tullianæ ſimilem, de qua nonnullus ſcribit: Et *Latium Latio deſtruit Eloquio*, perſuaſiſſe probabiliter ſuis aſſeclis & diſcipulis, Chriſtianum ſolâ fide in Chriſtum, quâ eius merita ſibi vindicat, iuſtum & ſaluum fieri, ac proinde ad veniam peccatorum, vel iuſtitiæ incrementum, nihil opus eſſe meritis operum ex gratiâ, neque Sacrificio Miſſæ, neque Corpore Chriſti reipsâ ſub ſpeciebus recepto, neque ordinatione Miniſtrorum Eccleſiæ, neque Confeſſione aut Abſolutione Sacramentali: excuſentur Caluiniſtæ à peccato, ſi ſacro non interſint, quod illis mera ſuperſtitio & idololatria eſt, ſi abhorreant à Chriſmate Confirmationis, ab Abſolutione Sacramentali, aliiſque Sacramentis, tanquam à ſacrilegiis, ſi indulgentias contemnant, quaſi nundinationes prophanas; putaſne ex hac ignorantiâ, aut probabilitate quacunque, eos colligere fructus, quos, pij percipiunt ex huiuſmodi Sacramentis, vimque & efficaciam, apud illos ſupplere huiuſmodi perſuaſionem, quâ ſolâ fide ſe ſaluandos credunt? Hoc tamen neceſſarium eſt ad ſecuritatem ſalutis, quam ſolâ probabili opinione, contendit Caramuel haberi plenam. Quid ad iſta reſponſurus ſit neſcio, ea tamen quæ aſſumo, videntur mihi adeo neceſſaria, vt eiuranda ſit illi, quam tot libris propugnauit ſecuritas ad ſalutem, ex opinione pro libertate probabili, vel concedenda falſa illa & impia quæ inde apertâ conſecutione deducimus, ſi probabiles pro libertate opiniones, æquent negatiue & poſitiue tutas.

Ad confirmandum hoc poſtremum argumentum, confert D. Fagnan. trigeſimum quartum fundamentum, mira ſubtilitate, & eruditione explicatum; incredibile eſt homini conceſſam à Deo licentiam, quam placuerit ſequendi duarum opinionum, inter ſe pugnantium. Idem argumentum de religione, non minus apertum, & efficacius quam de opinione vrgeri poteſt, cùm vtrique communem probabilitatis rationem concedat Caramuel, & aliunde diſſideant oppoſitionum maximâ, quam contradictoriam vocamus, neceſſe eſt, illarum vnam in ſe veram eſſe, alteram verò falſam, & à Deo diſtinctè cognoſci, cuinam veritas aut falſitas inſit, à nobis vero ex congenitâ caligine ignorari: hoc tamen, certo conſtare alterutram eſſe falſam, cum vtramque veram eſſe repugnet opinionem aut religionem, & ad ſalutem idoneam, neceſſario conſequitur, eos qui vtramque conſulunt, nullo diſcrimine verioris, & tutioris falſum ſuadere, ſicut qui è duobus poculis vnum veneno infecit, obductis oculis, aut oblitus, cuinam virus miſcuerit, ſi vtrumque ſumat, non poteſt dubitare quin venenum ſit hauſturus. Ita qui vtramque partem propoſitionum & opinionum contradictoriarum, putat ſecuram, & tutam eſſe, certus eſt, falſum & malum aliquâ parte latere, licet ignoret quo loco ſit: inde infert Fagnanus, non licere aduocato, vtrique parti patrocinari, quia certus eſt vni falſitatem ineſſe, ac proinde ſe iniquam cauſam defenſurum, ſi vtrique adſit. Inde etiam ex Silueſtro refert nouam illam doctrinam, quæ nullo diſcrimine ſtatuit, vtramque partem ſecuram eſſe, quamuis altera neceſſariò ſit falſa, alienam eſſe prorſus à Deo, quod non poſſit eſſe vllâ ratione author falſitatis, neque ad illam materialiter, aut formaliter inducere, cum ſit ipſamet veritas. Prorſus erudita & ſubtilis argumentatio, non minus ſapiente, & religioſo, quam docto authore digna Quid ſi addas huic argumento noſtram obſeruationem, & diſtinctionem; & adiungas, nunquam pati Deum contradictorias æquo marte pugnare, vt facile agnoſcunt omnes, niſi qui volunt decipi & perire; ſigna indubitata verioris, aut certè ſanioris, quæ ſcilicet tuta ſit, altero genere opinionum tutarum; aut vtroque: et ſi veriori minus probabilem, negatiue & poſitiue tutiori anteponas aduerſam, neſcio quâ ratione apud Deum, & probos, excuſare poſſis, adeo præpoſterum iudi-

cium, cum non ſolum de aliquâ opinione ſingulari, ſed de totâ religione agitur, quæ quamlibet probabilis ſit, deffendi nequit vt tuta, niſi cum aperta pernicie veræ religionis, & cum licentiâ impune profitendi quamcunque falſam.

Eadem deducit abſurda Mercorus duobus tertiæ partis ſuperioribus articulis, quarum ſummam hîc appono, in gratiam illorum, qui hunc eruditum & pium authorem non legerunt, dignum ſane qui legatur, maxime eo loci ob ſingularem doctrinam, quam nos alio genere argumentorum confirmatum imus. Aduerſarij perpetuo nobis obiiciunt Ianſeniſmum, nec vllo loco probant, nos illius conſcios eſſe. Multo veriſimilius reponi poſſet ex illorum principiis, omnes religiones tuto, aut ſaltem licite promiſcuas eſſe, & propius, ſuâ illâ regulâ accedere ad Caluiniſtas, Euangelicæ legis, non diſſimili, ab eâ quam moliti ſunt hæretici; huius Christi ſententiæ, *Iugum meum ſuaue eſt & onus meum leue.*

Communis antiquorum Patrum interpretatio, quam luculenter proſequitur Bellarminus, controuerſia de legis & Euangelij differentiâ, habet legem à Chriſto latam, dici leue onus, & iugum ſuaue, quod non ſolum ſit lex iubens, ſed etiam iuuans (vt eleganter, & acute loquitur Auguſtinus) nec more legis antiquæ præcipiat tantum, ſed præcepto adiungat gratiam, & vires efficaciſſimas, quibus lex impleatur, per charitatem diffuſam in cordibus noſtris, &c.

Sed alio ſenſu hæc verba interpretantur, aut potiùs corrumpunt Caluiniſtæ, iugum legis quamlibet graue & intolerandum ſit, leuiſſimum eſſe Chriſtiano electo, quod, quamuis præcepta negligat, & toto vitæ curſu ab illis recedat, nihil ad culpam, multoque minus ad pœnam illi imputabitur, ſingulari meritorum Chriſti beneficio, qui peccata noſtra, nec impedit, nec tollit, ſed tegit, eorumque, noſtri causâ, pœnas dedit, vt impune nos ea admitteremus. Hæc eſt Caluiniſtarum commentatio aperte hæretica, non dico aduerſarios eadem ſentire, ſed illis non diſſimilia, & eorum aſſertis poſſe cum probabilitatis ſpecie abuti hæreticos, & ſibi hoc ad minus nomine blandiri, quod peccatorū contra legē, quas merentur non ſint daturi pœnas æternas, acceptum referant Chriſto, & velint in ſolidum, eſſe meritorum eius fructum, atque ita leue effici

iugum, & onus Chriſti, non gratiâ, qua feratur & impleatur forti animo,ſed quâ, culpæ quibus violatur,quamlibet graues, non ſint illis fraudi, & damnationi futuræ, idque meritis Chriſti imputant, cum grati animi ſignificatione, Hinc ſaltem ſe meliores, & in Chriſtum gratioris animi reputabunt, iis Theologis qui ius aſſumunt inducendi probabiles & tutas opiniones legi aduerſas, quæ nos à legis iugo,nec ſolum à pœnâ, ſed etiam ab omni culpa in legem admiſſa eximunt, quod id beneficium non ſuæ induſtriæ,ſed Chriſti meritis ſe debere putent.

Vix vlla legis pars eſt,cuius adeo apertus ſit ſenſus, quin multis implexa ſit difficultatibus,variis conie&uris pateat, & ſit inter Theologos controuerſa, ac proinde ſubiecta opinionibus pugnantibus,hinc pro legis authoritate, inde pro noſtræ libertatis iure, vt quam placuerit, liberum ſit & tutum ſectari. Et hinc contendunt fieri iugum Chriſti leue,ex ignorantiâ ſenſus germani, & legitimi legis, & ex probabilitate opinionum, quæ iugum legis minuunt: immo cum nullus ſit probabilitatum finis, cum ſingulis diebus nouæ emergant, vim legis eleuent, & multas ideſt obſcutiores ab illa partes reſecent: quod igitur, ab imputatione meritorum Chriſti, Caluiniſtæ aliquâ religionis ſpecie trahunt, leuamen legis & peccatorum, à probabilitate repetunt aduerſarij, minus quidem aperto errore, nec hactenus ab Eccleſiâ damnato, vtinam cum minori etiam periculo ſalutis animarum,& legis contemptu. Addo, non minus hanc recentiorum Theologorum interpretationem, de iugo legis diminuto, nouam eſſe, quam imputationem à meritis Chriſti repetitam, quâ ſe muniunt hæretici, contra legis accuſationes.

Narrat ſcriptor eruditus, iudicem neſcio quem, inter legendum iuris libros, ſi quæ occurrerent diſſidentes authorum ſententiæ (quæ vix vllo loco deſunt) ſolitum ad marginem libri hæc verba adſcribere, *nota caſum pro amico.* Hunc cuilibet, conſcientiæ laxioris, homini permittet Caramuel imitari, vt quod pro amico, iudex annotabat, licere ſibi, ſaluo iure, concedat, ſui, vel amicorum causâ, vt caſus tulerit, vſurpanda reponere ſui tabulis. Diſcrimen hoc ſolum eſt, inter Theologiæ & Iuris conſultos, quod iſtis, vnius quamlibet doctiſſimi, authoritas impar ſit, in commentandis hominum legibus, opinioni proba-

bili & tutæ ſtabiliendæ, de Papiniani, Iuriſconſultorum doctiſſimi, priuata ſententia, apud Imperatores, dubitationis, non opinionis, nomen & vim habet. At Theologi, in legem diuinam plus ſibi arrogant authoritatis, quam in Imperatorias Iuriſconſultis concedatur. Vnius ſuffragio, olim non ſolum ignota, ſed etiam damnata opinio probabilis ſit & tuta: quid vero hâc regulâ ad ſanciendas opiniones conſtitutâ, ſaluum & certum ſupererit, ex legibus diuinis, cum vix vlla ſit, adeo abſona & detorta interpretatio, cui aliquot Authores non patrocinentur, & in id vnum attenti ſint plures, atque in eo induſtriam & gloriam ponant, vt nouas opiniones cudant, & inter probabiles reponant?

Hanc corruptelam legum diuinarum iam inductam, innumeris probat exemplis D. Fagnanus, aliqua etiam addit P. Mercorus art 2. futura, vbi primum alicui Theologorum viſum fuerit. Si matrimonium indiſſolubile ſit, vnius prolis educandæ causâ, vt cum Diuo Thoma docent Theologi; quid ni dicet aliquis probabilitatum defenſor, diſſoluetur matrimonium ſterile, cui proles, vnica indiſſolubilis vinculi cauſa, deſit? ſi præfecto ſocietatis politicæ, ius ſit vitæ & mortis in ſubditos; cur idem iuris neges præfecto familiæ patri in filios, viro in vxorem adulteram? Alia habet exempla P. Mercorus huiuſmodi probabilium conſecutionum, quæ ſi in opinionum tutarum ordinem referantur, vnius Doctoris ſuffragio, iugum Chriſti leuius euadet hac arte Theologorum, quàm Caluiniſtarum imputatione, atque idem inde fructus exiſtet, nempe ruina, ac pene contemptus Euangelicæ legis tum apud Chriſtianos, tum apud alienigenas & heterodoxos: neque enim induci poſſunt huiuſmodi diſſidentes opiniones, ſine graui ſcandalo, vt multis probat D. Fagnanus fundamento 35. Quid enim vetat, inquit, cum de matrimonio rato diſſentiant Doctores, quin vxore aliquo tempore vtatur quis, legitima, ex aliquot Doctorum opinione, quandiu placuerit, & cum illius tædere eum cœperit abiiciat vt cum concubina ex aliorum ſententia nouum ineat matrimonium? Non ita Baldus, qui diſſentionem opinionum ratus turpem Doctori, abſtinuit à quæſtione dirimenda, de quâ ſuſpicabatur olim conſultoribus ſe reſpondiſſe, nec occurrebat, carta, cui ſuum conſilium inſcripſerat: vnde idem,

licet permittat reo optare iudicem propitium, non tamen patitur vnquam in vtramque partem claudicare. Plura his ſimilia, diſſidentium opinionum, exempla, profert D. Fagnanus, quæ nemo, inquit, inficiabitur eſſe abſurda, ſcandaloſa & vitanda.

Non diſſimile ſuperioribus eſt argumentum 26. fundamenti ab abſurdo 8. & pernicie iurium Eccleſiæ: ſi quæ enim occurrat controuerſia de immunitatibus Eccleſiaſticis, non deerunt Theologi gratiæ ſecularis, quàm veritatis, & ſalutis ſtudioſiores, qui adulentur principibus; & quamlibet iniqua obtendant contra Eccleſiam, legitima eſſe, aut ad minus probabilitate non deſtitui, ac ſubinde tuto poſſe ambiri perſuadeant.

Probabilitas nimia & effrænis, qualem, præter Caramuelem, pauci, id eſt ad ſummum, quod ſciam quatuor diſtendunt, Tamburinus, Sancius, Paſcaligus, & forte Diana; turbini ſimilis, nulli rei parcit, & ſibi ipſi noxia eſt, & exitialis: patit enim ignauiam & ſocordiam (vt 17. fundamento ab abſurdo nono probat D. Fagnanus) quæ à ſtudio omnium diſciplinarum retrahit, ne exceptâ quidem ipsâmet probabilitatum arte. Nam præ cæteris ſcientiis, iuris & Theologiæ moralis doctrinæ contemptum, aut ignorantiam inducit; quam tamen antiqui alio longe animo, quàm recentiores tractabant.

Equidem Diuus Thomas opuſculi 73. de vſuris, præfatione, inuocat ſapientiam, ne ſe errare permittat, in periculum ſuæ animæ, & laqueum aliorum, monetque periculi, quod impendet à controuerſiis moralibus, ſi diuerſa ſentiamus, & opinemur, maxime de his quæ pertinent ad iuſtitiam commutatiuam.

At ſi obtineat regula probabilitatis, fruſtra improbo labore conſumimur, in veritate indaganda: vel enim quæſtionis facilis eſt & obuia enodatio, vel ardua eſt & grauibus hinc inde intricata difficultatibus: ſed nihil opus ſtudio, ſi in promptu ſit ſolutio, multo minus neceſſaria eſt longâ indagine, ſi obſcura & difficilis ſit, quia inde conſtat probabilem eſſe vtrinque, id eſt, grauibus obſeſſam difficultatibus, & fultam argumentis, ac proinde, vtriuſvis liberam, & tutam eſſe electionem.

## PARAGRAPHVS SECVNDVS.

### *Superiorum argumentorum ſumma, quibus alia adduntur eiuſdem generis à poſteriori.*

DVm plura colligimus ex P. Mercoro & D. Fagnano, quibus defendendis, & illuſtrandis, hic labor ſuſceptus eſt, & plura è noſtris addimus; videmur hâc tertiâ argumentorum claſſe, minus expeditâ methodo, quàm ſuperioribus agere: ſed facile eſt, dicta, & quæ dicenda ſuperſunt, conuenienti ordine diſponere, & in gratiam lectorum, reuocare ad tria capita, quibus lex continetur. Nam ſi Voluſiano licuit dicere, quæ Auguſtinus ignoraret, legi deeſſe; timeo ne verius ſit, quæ nimiæ, & effrænis probabilitatis, corruptelam effugiunt, in lege diuinâ deſiderari. Si conſtet ceremoniis, quæ de diuino cultu ſtatuunt, ſi moralia præcepta decalogo contenta, habeat in regulam totius vitæ humanæ, & Chriſtianæ, denique, ſi leges iudiciales complectatur, quibus ſocietatis humanæ tranquillitas, fulcitur, triplici quaſi vinculo, officiis Principum, & Iudicum in ſubditos, ſubditorum in maiores, & mutuis hominum, vltro citroque præſtandis; vix quidquam intactum, & integrum relinquit immodica illa probabilitas: atque ad hæc tria capita reuocantur, quæcunque hac ſectione diximus, & quæ habet D. Fagnanus 38, 39, & 40. fundamento, & quas multis paginis refert, opiniones nuperæ, ex licentiâ probabilitatum natæ, aliquam harum trium diuinæ legis partium impetunt; & iam iſta ſectione demonſtrauimus, religionem, & Euangelium labefactari, multis opinionibus probabilibus, quæ in dies emergunt, & hoc argumentum, à ruinâ religionis, nos fuſius proſecuti ſumus, quàm duo noſtri authores. Nec minus infeſtæ prodeunt ſingulis diebus, contra partem moralem legis: & ad illud caput reuocantur, quas notat D. Fagnanus 38. fundamento: multi, inquit, à ſeuera ieiuniorum obſeruatione deſtiterunt, auditis opinionibus noſtri ſæculi Scriptorum, qui præcepta ieiunii reſoluunt. Nonnulli à ſuſcepto, occaſionem peccati proximam deſerendi, propoſito, receſſerunt, authoritate Doctorum, qui docent, nedum

licere in eâ perſeuerare mali occaſione, ſed in illam vltro ſe coniicere, alicuius boni ſpiritualis aut temporarii cauſa, hinc aliqui, domi pellicem detinuerunt, Theologorum conſilio, qui cenſent, non eſſe eiiciendam, ſi graue faſtidium ſis ex illius abſentiâ paſſurus, & apud te ſtatueris impoſterum, te cum illa non peccaturum. Decurrendi eſſent illorum authorum libri omnes, recenſendis malis, quæ importauit frequens illorum lectio, vnde ex nimiâ indulgentiâ, inducta eſt incredibilis morum corruptela.

Sed nulla pars diuinæ legis grauiorem experta eſt, illâ quæ præcepta complectitur, quæ iudicialia vocamus, & officiis maiorum in ſubditos, vel ſubditorum in maiores, vel parium in pares, quaſi tribus vinculis ſocietatem humanam, & pacem ac tranquillitatem publicam fulcit & continet; quia hæc officia, nouis quotidie opinionibus corrumpuntur, & reſoluuntur vincula. Cum cuiuſcunque rei ratio, integritate conſtet, quæ nihil alieni admittat, nihil illi deſit, aut pereat ſui, vix dici poteſt, quam enormiter probabilitatum cuſores peccauerint, ſuis probabilitatibus, in hæc tria genera officiorum, à nobis explicata.

Cum Regum, Iudicum, & Majorum, certa eſſe debeat, & intra iuſtas metas, contenta poteſtas, Authores moderni, vel præter fas, nimium amplificant & extendunt, & omnino inconceſſa illi vindicant, vel legitima, & neceſſaria tollunt. Exempla in vtramque partem profert luculenta, Sinnichius paragr. 409. Concedit Regibus Sanctius ius bello repetendi, quod ſuum minus probabili opinione reputant, quam quæ fauet poſſidenti: & quamuis adeo temerariæ opinioni non audeat aſſentiri Tamburinus, tamen probabilem aſſerit ſuffragio bonorum Authorum. Quinam vero illi ſint, notat ad marginem, Caſtropalaum & Sanctium; quorum primus ſententiam retractauit tom. 1. tract. 6 diſp. 5. iis verbis, *Aduerto, te non poſſe alium, à poſſeſſione regni, deturbare, ex eo quod credas regnum ad te pertinere; niſi valeas claris probationibus conuincere.* Ergo vnus ſupereſt Sanctius, qui patrocinetur adeo peſtilenti ſententiæ, quæ ex minimæ probabilitatis ſcintilla, conflet bellorum incendia, quibus flagrent, & pereant vrbes, & nationes. Nonnulli etiam, eiuſdem probabilitatis minimæ argumento, dant Principibus ius in bona ſubditorum; & reuera ſi ſufficiat Regibus, ad occupandas

bello ditiones finitimorum Principum, quidni ſatis idonea ſit cauſa, ſectionis, & addictionis fiſco, bonorum quæ ad ſubditos pertinent?

Sed infida ſunt dona & timenda ſuffragia probabilitatum, futura exitio iis, in quos conferuntur. Probabilitatis commune ius eſt in omnes, quod tibi ex illâ in alios, aliis in te licere volunt. Neque enim ita Regum aucupantur beneuolentiam, quin popularē auram captent, & in gratiam ſubditorum nihilo minus iniqua doceant. Citatus modo Caſtropalaus magnâ fiduciâ ſcribit, licitum eſſe ſubdito, detrectare imperium Principis, ſi probabiliter putet, vel iniuſtum, vel illegitimum; id eſt ſupra æquam poteſtatem poſitum: immo ſi Principi permittant eripere Regnum æmulo, qui præter poſſeſſionis titulum, iure par ſit, aut vincat, & eodem nomine bona ſubditorum ſibi vindicare, idem iuris concedent aduerſariis & ſubditis, ſaluâ æquitate, ſi probabilitas ſimilis ſuppetat, illum ſuo regno detrudēdi, & vſurpandi, quod ab aliquot annis, cum omnium gentium horrore, Angli in ſuum Regem ſæuitiæ exemplum præbuerunt. Quare, magis noxias puto, has opiniones Regibus eſſe, quam priuatis hominibus, quod cū plus habeant legitimæ poteſtatis, illis æquent ſubditos, immo ſuperiores aliquâ ratione faciant; quare dum in maius augent iura Regum, funditus tollunt; & acceſſio illegitimæ poteſtatis, excidium eſt iuſtæ: nec magis in ordinem cōgi poſſunt Principes, quàm conſtitutâ illa probabilitatis lege, qua omnia ſocietatis humanæ fundamenta, id eſt Regum in ſubditos, & ſubditorum in Reges officia conuelluntur.

Nec ſanctius habent, aut iuſtius, Iudicum authoritatem nonnulli Theologi, neſcio, an adiectionibus, flagitioſius augeant & amplificent, an iniquis detractionibus coarctent & minuant. Exempla in vtramque partem profert deploranda potius, quam refutanda, Sinnichius §. 410. & 413. vt ab indulgentiis, hanc corruptelam iudiciariæ poteſtatis primùm aperiamus permittunt Iudici, ſtante æquali vtrinque probabilitate, immo diſpari, rem adiudicare, cui maluerit, & aliquid ab vno litigantium accipere, vt ſententiam in eius gratiam ferat: Nec ſolum, hanc facultatem conferunt, in cauſis recuperatoriis, quas vulgo Ciuiles vocant, ſed etiam in iudicio capitis, cum reus abſoluendus eſt, aut damnandus. Tamburinus plenam concedit Iudici facultatem

tatem munera accipiendi, niſi ob iuſtam ſententiam, quia cum Clienti debeatur, nequit illi vendi. Cæterum ſi ex probabili, non ex euidenti & neceſſariâ lege, pronuntiandum ſit, liberum relinquit, rem in ſolidum, cui maluerit adiudicare, vel inter collitigantes diuidere & vendere: & cum vnum tantum ſententiæ iuſtæ genus, non ſit venale, vendi vero poſſint quæ non debentur, pecuniis inhiabunt Iudices, & reuocatis litibus, ac iudiciis, ad probabilitatem omnia tribunalia vertent in menſas trapeſitarum, & rempublicam Chriſtianam, in eum deuoluent ſtatum, in quem vrbem Ieroſolymitanam delapſam lamentatur Iſaïas c. 1. his verbis: *Quomodo facta eſt meretrix Ciuitas fidelis, plena iudicij? Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones: pupillos non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.* P. Mercorus ex Baldo refert, iudici opus eſſe duplici ſale, ſcientiæ vno, ne inſipidus ſit, conſcientiæ altero, ne diabolicus euadat: Diuus Thomas eodem ſenſu, aliis verbis, Iudices ait egere ſapientiâ & iuſtitiâ. Sed nimiæ probabilitatis defenſores, has duas dotes adimunt iudicibus, & ſcientiam ignorantiâ ſeu ſocordiâ, ad inquirendam veritatem corrumpunt, vt iam demonſtratum eſt, & ideo D. Fagnanus ex eodem Baldo refert: *Actum argumentandi eſſe apud plures, concluſionem reſpondendi, & medicinam ſanandi, apud paucos.*

Quid vero de alterâ dote dicâ, ad iudicis partes implendas, ſuperiore magis neceſſariâ, de æquitate & conſcientia? Nihil ad eam prorſus extinguendam, excogitari poteſt nocentius, opinione iam relatâ, quæ omnia venalia facit, præter neceſſariò & euidenter iuſtam ſententiam, id eſt, nulli obnoxiam dubitationi à contrariâ & aduersâ probabilitate intactam. Id vero vix vnquam contingit, cum nullus ſit controuerſiarum & opinionum in vtramque partem probabilium finis; ergo quæcunque à iudicibus fiunt, venùm proſtabunt in Tribunalibus & Parlamentis: quo quid iniquius excogitari poſſit, non video.

Sed hæc videntur docere hi Theologi non tam gratificandi iudicibus, quam compenſandi animo damna imminutæ poteſtatis iudiciariæ causâ: videntur enim indulgentiores in clientes & reos, quam in iudices: iniquius illorum poteſtatem coarctant, quàm amplificent; idque ex probabilitatum principiis, vnde depromunt aſſerta reis &

litigantibus commoda, pernicioſiſſima iudicibus; quale eſt iſtud, licere clienti, aut reo occidere iudicem, à quo timeat ſe iniuſtè damnandum, ad vitæ, honoris, vel fortunarum iacturam: & cum longè deterius ſit, iniuſtam ſententiam ferre, quam iniuſtè agere; ſi per eoſdem Theologos liceat interimere raptorem vnius nummi aurei ex re familiari, quidni potiori iure eximetur ab homicidij crimine, qui occiderit iudicem, vnius nummi aurei abreptorem, ſententiâ, quam putauerit reus, aut cliens probabiliter iniuſtam?

Non dubito, erudite & pie Lector, quin ad iſta exhorreſcas; ſed ipſa probabilitas tot malorum & ſcelerum origo, vnâ re, videtur ſibi eſſe mentita: male conuenit, quod nonnulli Theologi ad commendationem reorum ſanciunt, non poſſe iuſtas dare pœnas iudicibus, accuſatum criminis, quamlibet in ſpeciem atrocis, ſi ſe muniat aliquâ probabili opinione contra legem, eamque ſecutus fuerit. Si ita ſit, cur docent licere Principi deturbare ſuo regno æmulum, qui in illud præter poſſeſſionis titulum, ius habeat probabilitatis maius; cum ad minus, bellum futurum ſit in illum iniquius, quàm ſententia iudicis in reum, qui ſe aliquâ opinione probabili tutatur?

Sed finem faciamus de re omnino inexhauſtâ, ſi ex fructibus dignoſcere arborem Chriſtus nos iubet, quod nec mala, bonos, nec bona, malos, proferre queat; quid de laxiori probabilitate ſtatuendum ſit, ſatis ſuperque demonſtrauimus, ſuperiori, & iſto articulo, recenſitâ minimâ parte malorum, quæ inde exiſtunt. Quis enim omnia enumeret? & inde plura proditura ſunt, niſi aliquo ſalutari decreto cohibeantur.

ARTICVLVS VLTIMVS.

## *Reſponſio ad obiectiones Caramuelis ex reſolutione decimâ.*

VIDETVR Caramuel Reſolutione decimâ, vicem velle reponere D. Fagnano, & vlciſci quas ſibi illatas putat iniurias, duodecim fundamentis, ſeu abſurdis; quæ ex probabilitate laxiori, deducta ſunt. Paria cenſet ſe illi regerere, dum obiicit, ſi doctrina Fagnani obtineat de ſeueriori opinione, omnes ad vnum homines, ne excepto quidem Fagnano perturbatum iri, & mendacij accuſanda illa verba Chriſti: *Iugum meum ſuaue eſt*, niſi benigniorum opinionum ſubſidio leuetur.

Sed hæc vltima obiectio, occupata eſt, comparatione benigniorum opinionum, cum imputatione extrinſecâ meritorum Chriſti, qua ſe alleuari credunt Caluiniſtæ, à iugo Chriſti: vnde par omnibus leuamen promittunt iſti Theologi, nihilo meliore nouo inuento probabilitatum. Verum quidem eſt Prologo Conſtitutionum Ordinis Dominicani, hanc præſcribi regulam, relaxandæ quantum fieri poteſt auſteritatis in conſiliis, & benigne omnes tractandi. Neque hoc negâmus fieri oportere, non laxitatibus opinionum, ſed eâ quam ſuis exemplis & ſcriptis docuerunt charitate, manſuetudine, moderatione è Dominicanis plurimi, & omnium nouiſſimus Petrus de Tapia, Theologiæ Moralis Scriptor luculentiſſimus, Archiepiſcopus Hiſpalenſis, cui muneri ita immortuum ferunt à paucis annis. Cum ex zelo Paſtoralis officij, & Eccleſiaſticæ immunitatis, aliquot miniſtris regiis interdixiſſet ſacro fidelium congreſſu, & nimiæ auſteritatis ac contumaciæ, ſuſpecta fuiſſet hæc cenſura viris grauioribus; vt monſtraret, ſe ex nullâ animi impotentiâ, ſententiam protuliſſe, ſuſpendit ad tempus, & morti proximus, iuſſit ad ſe deferri Pontificia inſignia, quibus indutus & ornatus ſententiam iterum in reos, inter moriendum pronuntiauit; vix eâ prolata, tribus horis ſuperſtes. Quid cenſet Caramuel? putatne virum ſapientiſſimum illâ diſciplinæ ſeueritate, à ſui Ordinis conſtitutionibus receſſiſſe, quæ pro-

hibent auſteritatem conſiliorum? Quid de Sancto Antonino? Quid de Bartholomæo à Martyribus, aliiſque Dominicanis dicam, quos certiſſimus ſum fuiſſe ſuarum Conſtitutionum tenaciſſimos, nec minus ab hâc licentiâ probabilium opinionum alienos? At inquit Caramuel, ſi tutior vbique ſententia ſectanda, Authore Fagnano, ipſe futurus eſt ſcandalo, quod à regulâ quam aliis conſtituit, longe recedat, quaſi quæ ſcribit, ſint illi ad oſtentationem ſcientiæ, magis quàm ad legem vitæ.

Communis Doctorum ſententia eſt, pauperi extremâ egeſtate laboranti ſubueniendum eſſe, cum diſpendio aliquo fortunarum, & erogandum illi, ex neceſſariis ad familiæ decus & ſplendorem ſeruandum. Seuerior opinio ex Leandro, docet Chriſtianos à Turcis captos, & niſi redimantur, quamprimum occidendos, pares eſſe egenis ad extremam inopiam redactis, ac proinde ab omnibus redimi oportere, cum noxâ ſuæ conditionis, maxime ab iis, qui vbique tutiorem ſententiam ſectandam docent. Immo quamuis abſit periculum mortis, & extrema inopia, ſubueniendum, ex neceſſariis ad ſplendorem natalium & dignitatis, opinantur multi ex Leandro. Si ita ſit, Supellex omnis vendenda eſt D. Fagnano, in egenorum ſubſidium & captiuorum pretium: aliàs ſcandalo futurum eſſe, quod vita eius diſſentiat à doctrinâ. Plura (inquit) poſſet hîc dicere; ſed moderandum ſibi putat ſuæ orationi, & fugiendam inſectationem optimi Senis, & ſibi chari.

Si D. Fagnanus, eâdem ratione, opiniones tutas ſanciri putaret, vnius aut alterius Theologi auctoritate, quâ gigni cenſet Caramuel, opiniones benignas & ſecuras, haberet forte nonnulla argumenta ad hominem, quibus nos laceſſeret: ſed quamuis laudemus Leandrum, familiæ, ni fallor ad redemptionem Captiuorum, ſub nomine Sanctiſſimæ Trinitatis inſtitutæ, Authorem; quod ex ſui Ordinis lege, faueat Captiuis, & probet opinionem, quæ velut in extremâ neceſſitate poſitos, docet, cum fortunarum diſpendio, in libertatem eſſe aſſerendos; non tamen illi omnino aſſentimur. Nam præter quod, non adeo durâ ſeruitute premuntur captiui, quin Religionis Chriſtianæ profeſſio illis tuta, nec ingrata ſit heris, quorum beneuolentiam demereantur, & ſi induſtrij & impigri ſint, plura lucrentur, quibus minus arctè viuant, & ſe poſſint redime-

re. Certè ſi Barbari compertum haberent, omnes Chriſtianos ita comparatos eſſe, vt redimendis Captiuis, nulli rei parcerent, Gazam Regiam, pro ſingulorum libertate, ſibi appendi iuberent; & tum intra breue tempus, omnes Chriſtiani orbis exhaurirent diuitias, atque hoc inuento, ſibi Chriſtianos omnes bello ſubiicerent.

Cæterum, ſi quæ Fidelium pietate, in Pauperum & Captiuorum ſubſidium, erogata ſunt bona, extructa Xenodochia, relicta legata teſtamentis, legitimè adminiſtrarentur, commodiorem pauperes vitam, quam opulenti tranſigerent, ſolicitudine & cupiditate diuitiarum vacui. Sed negligentiâ & auaritiâ adminiſtrorum, qui curandis pauperum bonis præficiuntur, fit interdum, vt præter mentem piorum, qui ex aſſe hæredes aut legatarios pauperes reliquerunt, illorum patrimonium in alios vſus abſumatur. Et cum D. Fagnanus, inſtitiæ vindex acerrimus, cauſam pauperum totâ vitâ egerit, & quâ valet authoritate & ſapientiâ, in id incubuerit, vt ſua bona & iura ſeruarent; vtiliorem illis operam nauauit, quam diſtractione ſuæ rei familiaris, modicæ præ tot laboribus, quos pro Eccleſiâ exantlauit. Et ſi permiſiſſet ſibi, quod licitum putant Probabiliſtæ, emungere pecunias, ab iis qui ſingulis diebus ſe conueniunt turmatim, negotiorum causâ, poſſet Algeri & Tuneti carceres deplere & exhaurire; ſed non putauit adeo turpe lucrum quacunq; causâ, etiam redemptione Captiuorum, honeſtari poſſe.

Sed probabile eſt, inquis, cogi poſſe à Principibus diuites, ad erogandas quas debent eleemoſynas; vnde tamen turbatum iri agnoſcis rempublicam, ergo ſummus Pontifex peccabit, niſi cogat nobiles ad pauperum ſubſidium; niſi velis excuſari, quod omiſsâ tutiori opinione ſuo officio ſatisfaciat, ſecutus opinionem probabilem & tutam. Sed nihil opus eſt nobis illo effugio; multo æquior eſt, quam ſubiecit excuſatio, perturbatum iri rempublicam, ſi egenorum graui, non extremæ neceſſitati, cogerentur ſubuenire, venditione prædiorum & diminutione redituum. Meminerit vero Caramuel conſtitutam eſſe à nobis regulam, licitum eſſe vſum opinionis probabilis, immo & dubiæ, ſi è duobus quæ imminent malis neceſſarius ſit ad maius depellendum.

Addo ad huius argumenti exhauriendam difficultatem;

nihil nocentius pauperibus effuſâ liberalitate, ſi deſit acre examen & iudicium, ne dum egeſtati conſulitur, pauperum ſocordia, ſuperbia, & luxus foueantur: vt luculento exemplo comprobatum eſt, Lugdunenſis & Pariſienſis Xenodochij inſtitutione. Antequam diuini illius conſilij opus veniſſet in mentem, quibuſdam viris ſummæ prudentiæ & charitatis in pauperes; Chriſtianæ ciuitates Camerinam alebant, id eſt mendicorum colluuiem, quibus patrimonium opulentum erat mendicitas, à maioribus longâ ſerie recepta, vlceribus de induſtriâ aſcitis, & arte inſanabilibus tectâ, qui promiſcua haberent matrimonia, & nullam religionem; hæc mala, & quæ inde facile intelliguntur plura, fouebat eleemoſynarum abundantia quas conueniſſet collocari, vt Romæ fit in dotandis virginibus, & pueris aliquâ arte imbuendis, qua victum ſibi, & ſuæ familiæ compararent.

*Beatum*, dicit Propheta, *qui intelligit ſuper egenum & pauperem*, ſed ad eam beatitudinem comparandam. opus eſt duplici oculo, Fidei vno, qui ſub legitimo & lacero paupere Chriſtum latentem introſpiciat iuxta illud: *Quod vni ex his minimis feciſtis, mihi feciſtis*: prudentiæ altero, qui veram inopiam, ex impotentiâ ad comparandum victum, ſecernat à fictâ, causâ, fugiendi labores, & vitam cum luxu per ſocordiam tranſigendi. Iterum dico niſi fucorum turba, apum mel & fauos abſumeret; niſi validiores corpore, & inertes mendici; otio & ſocordiæ dediti, extorquerent à piis, bona in legitimos pauperes conferenda; ſatis eſſet elemoſynarum, nec quidquam egenis ad ſubſidium, neque captiuis ad libertatem, deeſſet. Ego ſanè non minus in Chriſtianis deſidero prudentiam, quàm in pauperes charitatem.

Google

## PARAGRAPHVS VLTIMVS.

### *Reſpondetur ad 4. eiuſdem reſolutionis obiectiones.*

EADEM reſolurione, & notâ ad illam, quatuor mouet nobis lites Caramuel, quæ non ſunt diu futuræ ſub Indice; vnam de penſo officij ab omnibus Clericis recitandi, ex ſecuriori ſententiâ Caſuiſtarum, de quâ eſſent monendi à Confeſſario: aliam de ieiunij legibus, quas ſi ex ſeueriori ſententiâ, interpretemur, non poſſe negligi citra mortale, explodent nos Germani, & aliæ Nationes Septentrionales vino & comeſſationibus deditæ: tertiam de oſculis & manuum contactu, aut humanitatis, aut vrbanitatis causâ, olim apud antiquos & etiamnum hodie apud Gallos receptis, à quibus licet periculum peccati non abſit, vix poſſis citra ſcandalum, & offenſionem aliorum abſtinere: quartam denique mouet litem à deciſionibus Cardinalium, quas contendit in materiâ probabili pronuntiatas, ex vago opinionum delectu, nullâ magis habitâ ratione officij, quam commodi, & legis quam libertatis.

Hæc habet argumenta & Exempla, ad ſuæ cauſæ defenſionem, quibus id vnum probat, ſe omni præſidio deſtitui. Quid enim debilius his quatuor obiectionibus? Primam repetit ab horariis precibus, quas Clericis indixit recitandas ſingulis diebus, non lex diuina, aut Eccleſiaſtica ſingularis (nulla enim extat quæ id conceptis verbis præcipiat) ſed conſuetudo recepta ab aliquot ſæculis, quæ vim legis obtinet. Ea vero quid præſcribit? quid ex illâ more receptum eſt? Penſum illud horarium perſolui oportere, à tribus generibus Clericorum, qui vel beneficio potiuntur, vel profeſſi religionem, ex eleemoſynis victitant, vel initiati ſunt ſacris Ordinibus, id eſt, Subdiaconatu aliiſque maioribus. Quidquid iſtis adiicitur, eſt ſupra ſtatam conſuetudinem, & omni probabilitate caret. Quod attinet ad leges ieiunij, vereor ne in illis interpretandis multo grauius admiſerit peccatum, eo quòd Paulus in Apoſtolorum principe publica reprehenſione dignum iu-

dicauit; atque vt Petrus ne Iudæis legis antiquæ ſtudioſioribus illique aſſuetis moleſtior eſſet, viſus eſt Paulo aliquid de iuribus Euangelicæ legis remiſiſſe præter officium: Ita Caramuel abſtinentiſſimus, & procul à comeſſarionibus & ebrietate quibus ex Germania Lutherani à puero addictiſſimi ſunt, & vix annumerant peccatis, nimis hæc condonanda vitia, aut excuſanda cenſet, forte vt triginta millibus ex eâ ſecta à ſe ad fidē Catholicam reuocatis indulgeat aut parcat, ne territi ieiuniorum quæ apud Catholicos coluntur, inſueto rigore, redeant ad eam quam eiurarunt hæreſim, quæ nihil odit peius ieiunio. Obſeruatum eſt enim à nonnullis hæreſes ſub quo natæ ſunt, cœlum reſipere & referre. Et cum pingue ſit, & craſſum Septentrionalium regionum, ſiccum magis & ſubtile Orientalium: hinc factum eſt hæreſes a Græcis Orientalibus inuectas, fuiſſe acutiſſimas, de rebus altiſſimis, de Trinitate, Incarnatione; cœlibatum autem, ieiunia, & vitæ auſterioris diſciplinam intactam, aut plus æquo commendatam fuiſſe: qui vero ab Aquilone panduntur errores, ex Cœli diffluuio, conſtat carnē & ſanguinem reſipere, abſtinentiæ, ieiuniis bellum indicere. Inde vox illa Luthero excidit, inter compotationes, ſe nullum ex antiquis peius odiſſe Hieronymo, quod ſemper de caſtitate & de ieiunio loquatur. Timebat forte Caramuel, ſi ieiuniorum diſciplinam interpretaretur ad mentem Hieronymi & antiquæ Eccleſiæ, ne quos Lutheranorum ad triginta millia conuerterat, eâ ſeueritate propelleret in errorem iam abdicatum: ideo accommodanda illi fuit neophytorum infirmitati, & ad duritiam cordis aliorum, quorum reditus ad Eccleſiam inde forſan retardabatur, aliquid de rigore voluit detractum.

Neſcio quid compendij, & commodi ad ſuam cauſam captet, ex antiquo olim apud Chriſtianos, & apud Gallos, ſeruato more, ſalutandi cum oſculo pacis, vel à conuerſatione proci cum ſponsâ. Ad quid enim iſta pertineant non capio, niſi forte velit, ab huiuſmodi conſuetudine non eſſe abſtinendum iis, qui certi ſunt ſe inde peccato conſenſuros. Si neget id ſe velle, aperiat ſuam mentem; & quid inde abſurdi, in nos deducat. Neque enim conuenit agere argumentis ita implicatis, vt vix vlli pateant coniecturæ: certe noſtram fruſtra exercebunt, niſi apertius loquatur.

Non dubito quin ſapientiſſimi & integerrimi Cardinales

Congregationum, ægre ferant, & ſe grauiter læſos conquerantur, quod à ſuis deciſionibus deploratæ cauſæ, pro vago probabilitatum vſu, patrocinium mutuetur Caramuel ſuâ vltimâ obiectione ab abſurdo. Quaſi incorruptiſſimi Iudices, totius Cleri Romani, & Eccleſiaſtici flos & lumen, ſuas deciſiones exigant, ad regulas ſuperiori articulo relatas, Iudiciorum, quorum puderet corruptiſſimos Iudices. Sed diuerſæ ab illis prodeunt, & diſſidentes, inquir, Caramuel. Quid tum? Quaſi non poſſint doctiſſimi & integerrimi Viri, in varias abire ſententias, non quod vel minimum quodcunq; probabile, tutum cenſeant (quod vnum Caramuel contendit) ſed quod quique illorum, ſenſum aliorum venerentur, ſuo quem probabiliorem putant, & magis legi conſentaneum, adhæreant. Hactenus de 3. genere argumentorum à poſteriori, quæ delectum tutæ ſententiæ confirmant, aut impugnant, ad quartum accedo.

## SECTIO QVINTA.

### *Claſſis quarta argumentorum pro tutiori opinione, à Teſtimoniis Scripturæ, Patrum, vtriuſque Iuris & Theologorum.*

MALE dignitati Theologiæ Scholaſticæ conſultum eſſe à probabilitatum artificibus, ſuperiori diſſertatione conqueſtus ſum, & euidentioribus, quam vellem, argumentis confirmaui: Ab eo enim quod immerito improperatum fuit cuidam præſtantiſſimo huius ſæculi Theologō, vtinam omnes ad vnum longiſſimè abeſſent, nec poſſet cum aliqua veri ſpecie de eorum moralibus diſputationibus dici. Scholaſticam farraginem eſſe, nullis Theologicis fundamentis extructām, ſed errabundæ rationis humanæ excurſibus compilatam. Cum enim vbique Theologi, quæ docent, accuratè ſoleant confirmare, teſtimoniis à Scriptura, à Patribus, à Iuris vtriuſque regulis, à Theologis antiquis: hæc oracula muta ſunt apud illos. Et cum pudeat ſe damnari, ſilentio Scripturæ, Patrum, apud quos nec minimo quidem verbo, eorum inſinuatur opinio, niſi forte vt apertis cenſuris profligetur; illorum teſtimonia ad ſe conantur aduocare; ſed nihilo feliciori ſucceſſu quàm vidimus, duas Iuris regulas, vnam Canonici, quæ

in dubiis præcipit tutiorem partem eligere, alteram Iuris Ciuilis, quæ ſtatuit potius eſſe ius poſſidentis, contra Legiſlatorum mentem, ad ſuæ cauſæ patrocinium detortis interpretationibus, ſupra demonſtratum eſt traxiſſe, & aliqua etiam hac ſectione addemus, quâ refellentur præter reſolutionem ſecundam (cuius examen huc diſtulimus) quæcunque ſuperſunt ex Epiſtolâ quarta à paginâ 99. ad finem vſque. Si quid habet virium Apologema Caramuelis, hac maxime parte continetur; ſed demonſtraturi ſumus, aduerſarium hic potiſſimùm Sophiſtam agere.

## Articvlvs Primvs.

### *Nouitas vagæ probabilitatis, male excuſatur à Caramuele, reſponſione ad primam obiectionem.*

Mira eſt ſolertia Caramuelis, cui ſunt nomina mille, mille artes paralogiſandi: nec dubium, quin multos eſſet ad ſuas partes tracturus, niſi ipſemet ſuarum argumentationum vitia aperiret, non diſſimilia niſi fine & euentu iis ſophiſmatibus, quorum ab illo laudatus hic Petrus de Alua mirum ſe artificem probauit, primâ & alterâ ſuorum nodorum editione, aliiſque libellis, in Diuum Thomam ſcriptis. Refert plurimum ad noſtram cauſam, vtriuſque mentem aperire, & breuem inire comparationem. Multis conueniunt, nec paucioribus differunt: gente vterque Hiſpanus natalibus diuerſi, Caramuel ex Hiſpaniâ ortus, in Belgio & Germaniâ atque Italiâ vixit; alter inde oriundus, in Indiis natus, aut certè ibi nomen Franciſcano Ordini dedit: modò totam Europam pererrat, à multis annis, more antiquorum, qui vt ait Hieronymus, toto orbe fugientes litteras proſecuti ſunt aſciti famâ Philoſophorum, quos audire, & coràm videre auebant. At Petrus de Alua totam Europam decurrit, bibliothecas omnes perluſtrandi cauſa, & inquirendi teſtimonia Scriptorum, quibus Conceptionem immaculatam confirmet, & aptet definitioni Pontificiæ ex Cathedrâ. Non diffiteor votum, quo vrgetur fine melius, plus habere pietatis, quàm conſilium Caramuelis. Vtinam inualeſceret in dies de Conceptione immaculatâ opinio, & ſimul ab Eccleſiâ abſcederent inductæ à 30. annis

probabilitates, nullo fræno, nullâ metâ cohibitæ, & meo iudicio periculoſiſſimæ.

Sed quod ad rem noſtram facit, vterque author, ſuam cauſam malis omnino artibus, & apertâ fraude proſequuntur. Id vnum Alua pertinaciſſime conſtitutum, die noctuque animo verſat, Diuum Thomam, eiuſque diſcipulos inteſtabiles facere, idque bono ſicut interpretor animo, nempe vt quam putat ab illis illatam Conceptioni, deleat maculam, & iniuriam vlciſcatur; nihil eſt adeo præpoſterum, ſiniſtrum, flagitioſum, quod eo fine non cenſeat honeſtari. Hinc animus omnia audendi, ideſt, negandi aperta quæque & certa, & nihil non falſum aſſerendi: cumque conſcius ſibi ſit, ſe iſtius generis res ſcribere, & raro fidem haberi mendaciis, quod vno genere fallaciarum diffidit ſe perſuaſurum, diuerſa & contraria congerit imprudens. Nec ſatis attendit euaneſcere, ſuoque authori omnem fidem abrogare, quæ ſibi male conueniant, & inter ſe diſſentiant, qualibet arte, tecta, & fucata teſtimonia.

Contendit multis argumentis, quæ adſcribuntur D. Thomæ operum plurima, ac fere omnia ſuppoſititia eſſe, & vix vllum extare partum eius genuinum: vitilitigat de ſingulis. Credo quamprimùm Scripturum, D. Thomam totâ vitâ mutum fuiſſe bouem, nullum mugitum edidiſſe, qui circunferuntur eius nomine, libros aliorum eſſe Authorum. Et vbi nihil reliqui viſus eſt facere D. Thomæ ex duo de viginti tomis, Thomiſtas aggreditur eius diſcipulos, eodem quo magiſtrum impetu, & contendit, illius opera adulteraſſe & temeraſſe.

Sed plane *mentita eſt iniquitas ſibi*, male conuenit has duas controuerſias, & accuſationes, in magiſtrum & in diſcipulos, ab eodem Authore ſuſceptas vrgeri: vel libri, quos ait corruptos à Dominicanis, ſunt opera genuina D. Thomæ, vel aliena & ſuppoſititia: ſi concedas, eſſe legitimos D. Thomæ partus, reſtitues illi maximam partem librorum, quos eripueras: ſi id te malè habeat, & pertinaciter neges, veras eſſe Angelici Doctoris lucubrationes: ergo per ſummam iniuriam criminaris, Thomiſtas ſui magiſtri ſcripta, & mentem corrupiſſe. Mirum eſt, adeo diuerſa, & contraria, animo meditatum Aluam edidiſſe, vt tam apertâ diſſentione, omnem à ſe fidem abrogarit. Sed vellet pœnas ſibi dare magiſtrum cum diſcipulis, illumque depellere à

gloriâ tot ſcriptorum voluminum, iſtos quaſi plagiarios traducere. Fortè ſic apud ſe reputabat: vix potero receptam à quatuor ſæculis opinionem, de eruditione, librisque D. Thomæ euellere; ſed ſi doctiores à meis accuſationibus abhorreant, imponam ſimplicioribus, quorum maior numerus eſt, quàm emunctæ naris hominum; & ſi male ab omnibus excipiatur, hæc mea virilitigatio, aliâ diſcipulos perſpergam accuſatione: criminabor Magiſtri ſcripta interpolaſſe paſſim, iis maxime locis, quibus de Conceptione fit mentio, ex tertiâ parte Summæ, ex commentariis in Paulum, quamuis hæc eadem opera, contendam alio loco falſo fuiſſe D. Thomæ adſcripta: quemcunque tandem exitum, ſint habituræ eiuſmodi accuſationes, id vnum quod maxime obtendo conſequar, nihil certi ſcripſiſſe D. Thomam de Conceptione: cur ita? quod libri, quibus hæc quæſtio attingitur, ſint falſa D. Thomæ opera, vel à diſcipulis falſata. Sed non aduertit Alua, ſe hâc congerie diffidentium accuſationum, magis obrutum iri, quam aduerſarios: ad quid opus multis & pugnantibus, cùm vna accuſatio, ſi vera ſit, rem conficiat. Tot diuerſa argumento ſunt, ſuæ accuſationi diffidere, aut potius ſe conſcium falſi eſſe, & quamuis nubem teſtium inducat Soli obſcurando, nihil tamen occultum quod non reueletur, & Patres noſtri Belgæ, ſuis eruditis Apologiis, omnes eius technas aperuerunt.

Fuſius ad hæc de Alua & intempeſtiue viderer digreſſus, niſi Caramuel eodem loco, cuius refutationi me accingo, Aluæ aduocaſſet patrocinium, & fraudem imitaretur. Satis ſibi conſcius eſt, nouum omnino inuentum, & periculi plenum eſſe, vagam illam à ſe inductam, & nullis metis coercitam probabilitatem, ad ſalutem ſecuram: omnis enim cognitio, & inquiſitio de diuinis, aut quibuſcumque ad æquitatem & ſalutem ſpectantibus, probabilis eſt ex Caramuele, niſi deſinat, vel in meram dubitationem, ex leuibus coniecturis, vel in notitiam immotam ex rei euidentiâ comparatam. Sed cum neque adeo ſimus obtuſæ mentis, quin graues & difficiles in vtramque controuerſiæ partem, ad diſputandum rationes, nobis occurrant; neque ita etiam perſpicacis ſimus ingenii, vt rerum altiſſimarum apertam aſſequamur cognitionem; inter probabilia nobis conſiſtendum eſt, quandiu in hoc loco, & corpore caliginoſo verſamur; quandoquidem non ſunt

defuturæ rationes grauiores, quam vt meram creent ſuſpicionem, & debiliores quam vt euidentiam pariant. Si ergo probabilitas quæcumque licita ſit, & *virtualis veritas* ex Caramuele cenſenda, ſi quandiu probabilitas manet, ideſt, nec in dubitationem, nec in euidentiam deſinit, eſt idem cum ſecuritate, & immunitate à malo; vnde damnationem timebo aut peccatum, quandoquidem vix vnquam me deficiet, probabilitas dubitatione maior, minor euidentia? id enim genus cognitionis, latius patet orbis ambitu, oceani amplexu; quæcunque diſputamus, vti ſe attollunt ſupra coniecturas, & leues ſuſpiciones, ita longe infra euidentiam iacent: Ergo quæcunque hac media cognitione attingemus, in vtramque partem probabilia, erunt tuta, & immunia à peccato: & vt iam dicemus, perinde ſecurum erit, fidem Chriſtianam repellere, vel amplecti, quia non poſſumus ad illam aſſurgere, ex euidenti iudicio, ſed ad ſummum probabiliter prudenti, neceſſariam nobis eſſe ad ſalutem; aliàs fides non eſſet, ſed ſcientia de fidei myſteriis.

Mira narrat Caramuel num. 162. de probabilitate, quam cum apertâ fere ſcripturæ deprauatione, ait, eſſe *ſignatum illud lumen vultus Dei ſuper nos, lumen clauſum, Eoum, Auroræ inter noctem & diem, inter manifeſtam falſitatem, & manifeſtam veritatem, medium; quod veritatis,* inquit, *lumen, S. Ioanni in Apocalypſi ſuâ videtur oſtenſum, ſub libri 7. ſigillis clauſi ſpecie; quod lumen ſeptimum ſigillum, aut demonſtratio naturalis, aut fides diuina in hâc vitâ, aut in alterâ viſio beatifica recludit.*

Iſta obſcuritatem Apocalypſis reſipiunt, & nihil eius authoritatis, nec ponderis, immo nec ſenſus habent. Vnum velim ab aduerſario reſcire, cur fidei diuinæ det vim parem, euidenti demonſtrationi, aut viſioni beatæ, ad excludendam probabilitatem? id gratis, nullo fundamento ſcribit, & aperte contra ſua principia, vt amoliatur inuidiam religionis & fidei profligatæ, quam contendo funditus euerti, niſi aliquâ metâ, cohibeat illam ſuam probabilitatem, ſecuram ad ſalutem. Quod ita hoc argumento demonſtro. Fides induci nequit in cor humanum, neque perſuaderi vllâ ratione ad ſalutem neceſſaria, niſi conſentias nobiſcum huic veritati, velut ad fidem preambulæ. Vbi primum conſtiterit mihi vel cuilibet myſteriis noſtris

nondum initiato, cum de fide ſuſcipiendâ deliberat, probabili cognitione infra euidentem demonſtrationem, & prudenter iudicem Deum dignatum eſſe alloqui homines, & ea reuelare myſteria, & præcepta, quæ Euangelio continentur, ac proinde, me non ſolum tutò poſſe, ſed etiam debere, ſubiicere meam mentem, aſſenſu indubitato, iis omnibus quæ nomine Dei Scriptura, & Eccleſia credenda præcipiunt.

Velim mihi ad hæc duo reſponderi, an illud quod voco prudentiæ iudicium, de Dei allocutione ad homines, cenſeat Caramuel ad fidem amplectendam, non ſolum neceſſarium, ne temere credamus, ſed etiam ſatis validum, & efficax, vt reus ſit futurus damnationis ob repulſam fidei, quiſquis recuſauerit credere Deo, ſi prudenter, ideſt, cognitione infra euidentem, iudicet, hæc quæ proponuntur credenda, eſſe à Deo Authore. Si hoc vltimum abnuas, abſoluis omnes hæreticos, & Ethnicos ab errore, fidem ad ſalutem neceſſariam negas, facultatem das cuilibet, vt libuerit, illam repellendi. Si nobis hac re aſſentias, ergo cadit tota tua Theologia fundamentalis, corruit vaga illa probabilitas quæcunque ſecura, cum huiuſmodi prudentiæ iudicium, præuium ad fidem, quod agnoſcis efficax, & neceſſarium, non excedat fines probabilitatis, & hoc ſolo vincat, quòd ſit tutior, & ſtet pro lege & ſalute, atque vltimo fine. Neque enim certius poteſt eſſe myſteriis fidei nondum initiato, an Deo ſit auſcultandum, & quæ eius nomine referuntur credenda, quam hæc duo principia, an Deus aliquis exiſtat, qui res humanas curet, & an ſit dignatus homines conuenire, eoſque docere ſuæ diuinitatis arcana, ſuamque legem: horum vero pauci, & ex Caramuele nulli, euidentem habent demonſtrationem, ergo vel nullus ad fidem Chriſtianam adſtringitur, vel infra probabiles cognitiones dantur tutæ, à quibus diſcedere nequeas, & aliis æque aut magis probabilibus aſſentiri, citra peccatum & damnationem. Iudicium vero illud prudentiæ, quod ad fidem manuductionem voco, eſſe infra demonſtrationum euidentiam, præter quod iam argumentis euictum eſt, maxime iſto (quod velim obſeruari) fore paucorum, aut fere nullorum, fidem, cum raro etiam doctis illuceſcant huiuſmodi demonſtrationes, vt aſſentiunt omnes Theologi, qui D. Thomam ſecuti, illud

diſcrimen ſtatuunt inter credenda, & nota per ſe, aut per demonſtrationem,quòd iſtis neceſſatio adhæreamus,& ad aſſenſum cogatur intellectus euidentiæ vi, liberam ver, eſſe credendorum fidem,à quibus cum abſit euidentia, quæ neceſſario ſubiiciat intellectum, opus eſt pio affectu,mentem impellente ad aſſenſum indubitatum.

Dices: ſi præuium illud ad fidem iudicium ſit intra probabilitatis fines, quâ ratione poterit mens aſſurgere in aſſenſum illo, ſeu opinione firmiorem? ergo fidei certitudo nutat, ſi ab illo iudicio,quod prudenter probabile dixi, pendeat, nec aliunde repetatur. Ad illud argumentum, quo tota controuerſia, & fidei ſumma continetur, duo Reſpondeo: primum quidem oppono exemplum,quo in hanc rem alias vſus ſum, iudicium illud eſſe inductionem ad fidem, eâdem fere ratione, qua alteratio generationi præit, & accidentia præcurrunt formæ ſubſtantiali. Certè ſi male inferas,formam ſubſtantialem nihil habere firmius, aut nobilius accidentibus,quod opus illis habeat, vt materiam ſubactam ingrediatur, & cum illâ ineat copulam, magis etiam aberrabis, ſi cum fide paris certitudinis facias iudicium illud prudentiæ, quod non eſt illi loco fundamenti, ſed quaſi medij ad finem, aut apparatus, & manuductionis ad formam. Deinde, certitudo fidei repetenda eſt,à Deo Authore,qui lumen infundit, & dat vires efficaciſſimas ad credendum, & ab affectu pio voluntatis, qui mentem rebus credendis indubitato, & immoto aſſenſu alligat quaſi nodo indiſſolubili; & hæc eſt ſummæ prudentiæ lex, Deo auſcultandum,vbi etiam probabiliter conſtiterit eſſe locutum,quia ex illo obſequio fidei, omnia bona ſperanda, nihil mali inde timendum, ſed ex eiuſdem fidei repulſâ damnationem ſecuturam.

Quid ad iſta dicturus ſit Caramuel,vix coniicere poſſum, nec quâ arte poſſit hoc argumentum effugere: Nam incertus,& inops conſilij, ſicut Petrus de Alua hanc obiectionem conatur eludere iiſdem artibus, quibus monui Petrum de Alua accuſationem in D. Thomam,eiuſque diſcipulos vrgere. Negat imprimis nouam eſſe hanc probabilitatem vagam, ad ſalutem ſecuram, imo ſui Apologematis titulo, vult Cælo & Chao antiquiorem, coæuam mundo; & ſi obiicias nullum in ſcripturâ, aut patribus verbum extare, quo vel minimùm inſinuetur, Reſpondet nihil mi-

rum eſſe, illam tacuiſſe omnes, quod ſcirent certiſſimam, nec minus ab omnibus receptam, quam axioma iſtud, *currentem neceſſario moueri.* Si hæc exceptio vim iuſtæ deffenſionis habeat, quam poteris damnare hæreſim? Cui vnquam defutura ſunt huiuſmodi effugia? Aſſeris, nullâ ratione probas; ſecuritatem cuiuſcunque probabilis opinionis, eiuſdem eſſe cum orbe originis, & perennitatis. Cenſeſne. notiorem & magis receptam obſequio filiorum in parentes, & cultu omnium in Deum vitæ authorem, aliiſque partibus legis naturalis, hominum cordibus inſcriptæ, quas tamen Scriptura ſingulis paginis commendat? Probabilitatem vero quamcunque ſecuram ad vitam recte inſtituendam, ad euitanda peccata, non minus ipsâ lege diuinâ & naturali, neceſſariam; nullo poteſt loco monſtrare ſignificatam, vel minimum tactam, & adumbratam. Sed articulo ſequenti probabimus, non ſolùm ſilentio, ſed etiam verbis, & exemplis Scripturæ, damnatum eſſe.

His reſponſionibus diffiſus Caramuel, & conſcius, non minus commentitiam eſſe illam probabilitatis ſecuræ antiquitatem, quam Petri de Alua accuſationem, de ſuppoſitis D. Thomæ libris, aut adulteratis; aliud tentat effugium: excurrit in nouitatis laudes, contendit noua quotidie cudi & aperiri: & cùm opus fuiſſet, ad excuſandam nouitatem de rebus fidei, inductione longiſſima exemplorum, & nube teſtium; tria tantum exempla profert nupera, Antipodum quos Auguſtinus negauerat, & Conceptionis immaculatæ, quæ Diui Bernardi ſæculo ignota aut improbata, noſtro omnium plauſu excipitur. Addit ex Diuo Anthonino, S. Thomam vti ſolem illuxiſſe ſcholis, & in eas inuexiſſe nouos articulos, nouas determinandi rationes: atque his omnibus putat ſe nouitati inuictum paraſſe præſidium, ſi à primo depellatur, de antiquitate ſecuræ cuiuſcunque probabilitatis. Verùm hæc non tam ſunt præſidia cauſæ, quam mera effugia, nec vllum, quæ affert exemplorum, pertinet ad noſtram controuerſiam.

Agimus de rebus à Deo reuelatis, vel illis neceſſariò annexis, & fide diuinâ credendis, quid verò referunt Antipodes, qui ſenſu, non fide, experimentis, non reuelatione, innoteſcunt? Pertinerent ad noſtram diſputationem

bem, ſi Scriptura eſſet mappa mundi, & Geographiam doceret. Eſto demus ignoratum, aut irriſum ab Auguſtino, qui nobis innotuit, nouum orbem, proptereanē minus verum eſt, quod ſcripſit Voluſianus, quæ neſciret Auguſtinus legi deeſſe? Falſus fuiſſet Voluſianus, ſi Antipodes eſſent pars legis & Euangelij.

Nec magis ad rem facit aliud exemplum, piæ opinionis de immaculata Conceptione. Diſputamus, an noua cudi poſſint, quæ ad ſubſtantiam rerum fidei, & partes vitæ Chriſtianæ, ſint neceſſaria, quæ regulas morum, & fidei, conſtituunt, vel ſint illis neceſſariâ conſecutione connexa, & an illa fuerint antiquis Patribus & Theologis ignorata, vel improbata, & à nuperis inuenta? Hoc nedum negamus, ſed auerſamur, quaſi temerarium & periculoſum; & eo ordine reponimus iſtam nuperam ſecuritatem cuiuſuis probabilitatis. Opinionem vero de Conceptione immaculatâ, ipſemet Caramuel ſemouet à fidei articulis, cum reponat inter probabilia, è quibus noua quotidie emergere, non plus mali eſt, quam locis Scripturæ, illæſo ſenſu ad litteram inter Patres recepto, interpretationibus myſticis & moralibus, quæ nihil fidem & mores lædant, indulgere. Anne huiuſmodi nouitatibus innoxiis annumerabis opiniones libris recentiorum ab vno, ſupra tria millia collectas, quæ pro libertate ſtant contra legem, & vnicò reſpectu probabilitatis, cenſentur dare omnem à peccato immunitatem? Certe non eodem loco recenſenda ſunt hæc noua, cum opinione de Conceptione immaculatâ.

Nec magis opportunum eſt tertium exemplum D. Thomæ ad commendandam, aut purgandam nouitatem, ab omni errore & peccato. Non aduertit quod diſſertatione primâ ſectionis vlt. art. 1. ex Vincentio Lirinenſi obſeruauimus, longe aliud eſſe, noua, & nouè dicere; at D. Thomas à primo abhorruit, alterum, cum immortali gloriâ totius Eccleſiæ, vſurpauit; non adinuenit noua dogmata, ſed noua argumenta; abſtinuit à nouis definitionibus; ſed antiquas nouis rationibus illuſtrauit; non ſcripſit nouos articulos fide credendos, ſed qui fidem facerent articulis ab Eccleſiâ receptis; Diuus Thomas vt alio loco fusè à nobis tractatum eſt, *communis Doctoris* nomen ſortitus eſt, quod receptæ ab omnibus traditioni Patrum adhæſerit, & nouis argumentis vndequaque comportatis confirmaue-

S

rit. Qua re ſingularis & nouus eſt D. Thomas? In confirmanda & illuſtrandâ fidei doctrinâ, aduerſus hæreticos & Ethnicos; in demonſtrandâ exiſtentiâ vnius numinis, & omnium ab ipſo rerum emanatione per creationem; in aſſerendâ ipſa creatione vt eximiâ ſoli Deo; in probanda immenſitate, ſeu præſentiâ generali Dei in omnibus creatis, & ſingulari Perſonarum, per miſſiones, à tribus Dei creaturas perficiendi modis, conſeruatione omnium, vnione ſuppoſiti, & illapſu per gratiam, vt vltimi finis, & obiecti beatifici. Quas nouitates inuexit? Antiqua dogmata ab Auguſtino defenſa, Prædeſtinationem hominum gratuitam, gratiam per ſe efficacem, ſaluâ libertate ad bene agendum neceſſariam, ipſiuſmet gratiæ ſanctificantis eſſentiam vt conſortium diuinæ naturæ, quâ eſt plenitudo eſſendi, viſionis beatæ, omniumque donorum gratiæ celſitudinem, ſupra cuiuſcunque naturæ, ſeu ſubſtantiæ creatæ, aut poſſibilis, vim innatam. Nouo genere argumentorum, quæ antiqui ignorabant, quæ hodie doctiores mirantur, æmuli carpunt, nec alia paris roboris habent, confirmauit, eaque ſupellectile infinitâ Eccleſiam locupletauit: quid in Trinitatem noui inuexit? rationes, quibus generationem verbi diſtinguas à proceſſione Spiritus S. & huius tertiæ perſonæ à Patre, Filioque emanationem, aliàs futuram eâdem cum ſecundâ perſona, niſi originis relatione diſtingueretur. Quid noui attulit D. Thomas? profundius eruit mentem ſanctorum Patrum, ſcripturæ ſenſus rimatus eſt, conſectaria plura nouantiqua, neceſſariâ conſecutione ex fidei articulis deduxit, Philoſophis antiquis quaſi iniuſtis poſſeſſoribus, vt Hebræi Ægyptiis, opes abſtulit, quibus Eccleſiam ditauit, Ariſtotelem Chriſtianum fecit, noua expediuit arma in priſcos hæreticos; & præſagâ mente, contra futuras hæreſes antidota parauit, vt merito libros eius dixeris armamentarium fidei, cornucopiam, aut ſalutis cornu; copioſiſſimam omnium armorum, & remediorum officinam. Cenſeſne nouitates hodiernas, comparandas iis, quas Diuus Thomas induxit, quibus fidem, religionem, Eccleſiam muniuit, ornauit, legem tutatus eſt, eius iura illæſa ſeruauit? Quid vero boni habent nouitates, quarum ſe propugnatorem profitetur Caramuel, ad quas nouum lumen infundendum, & parem cum D. Thomâ gloriam ſuis promittit authoribus? è ter millibus

opinionibus à Diana relatis, nulla eſt pro libertate ſtans vel minimâ aduerſus legem probabilitate, quin in eius gratiam pronuntiet, & ſtatuat legi anteponendam.

Sed temperandum mihi eſt huic diſputationi, nec diuidendi ſunt, ad huius articuli finem, quos exordio coniunximus. Petrum Alua & Caramuelem compello, licet conſilio diuerſi ſint, & vnus actoris, alter deffenſoris partes impleant, tamen ſeu accuſando, ſeu excuſando in idem impingunt: non ſunt conuenientia illorum argumenta. Vult Alua D. Thomæ libros eſſe ſuppoſititios, vult etiam eſſe adulteratos. Repugnantia aſſerit, vtrumque falſum eſſe poteſt; alterum ad minus neceſſario falſum eſt, adulterari nequeunt & falſari, niſi genuina & vera: ſi falſarunt diſcipuli præceptoris libros, ergo erant legitimi partus: ſi vis ſpurios fuiſſe, ergo non adulterarunt: ſed cum falſam conuincat hoc argumentum alteram accuſationis partem, verius eſt vtramque eſſe meram calumniam. Nec meliori fide ſe deffendit Caramuel, quam nos accuſet Alua: ſi antiqua ſit probabilitatum ſecuritas & innocentia, ad quid tot nouitatum laudes? ſi noua ſit, cur fingis coæuam mundo, & cum illo ſemper duraturam, cuiuſque genealogiam inſtituis, minus ferendam aut probandam, iis, quas damnat Apoſtolus ad Timotheum Epiſtola quaſi interminatas & infinitas, quæ potius quæſtiones præbeant, quam ædificationem Dei, quæ eſt in fide per fidem?

### Articvlvs Secvndvs.

### *Primum ex Scripturâ teſtimonium, contra ſecuritatem cuiuſcunque probabilitatis.*

HOc Articulo expendenda ſunt, quæ ex teſtimonio verbi diuini colligi poſſunt argumenta, quibus huiuſmodi ſecuritas probabilitatis impugnari poteſt, & reſpondendum iis, quæ ex eodem loco, prauis interpretationibus trahit Caramuel ex Scripturâ & Traditione, à numero 167. vſque ad num. 213.

## Paragraphvs Primvs.

### *Securitas vagæ probabilitatis repugnat Scripturæ verbis, & exemplis.*

PLvra afferunt Mercorus, Vendrochius loca Scripturæ, Merenda ſupra centum expendit: ſed miror hos omnes omiſiſſe efficaciſſimum omnium, quo puto rem confici, & iam ſupra inſinuatum, ex primo capite Epiſtolæ ad Romanos, quod argumentum paucis hîc, ſub hac formula perſtringo. Cum Paulus Philoſophos iniuſtitiæ & impietatis, & veritatis inique detentæ, reos, & inexcuſabiles pronuntiat, quod cum Dei ex creaturis, noſſe poſſent prouidentiam, ſapientiam, & rerum ab illo per creationem emanationem, ipſum inhonorarint ſuis erroribus & vitiis; vel damnat eos tantum qui harum rerum conſecuti fuerant euidentem per demonſtrationem notitiam, aut cum in promptu eſſet, hanc euidentiam comparare, neglexerunt huic ſtudio incumbere; vel eadem ſententia fertur, in eos, qui ad minus cognitionem Exiſtentiæ Dei, & Prouidentiæ, probabilem adepti ſunt, vel eò poterant aſſurgere: ſi hoc vltimum aſſeras, falſum erit & Hæreticum, quamcumque probabilitatem ſecuram eſſe, & immunem ab omni periculo peccati & damnationis; quandoquidem inexcuſabiles pronuntiantur ij, quibus non deerat huiuſmodi excuſatio. Hoc enim ipſo, quòd probabiliter tantum agnoſcerent vnum numen exiſtere, prouidum, ſapiens, omnium rerum cauſam, hoc ipſo, ex regulis à Caramuele conſtitutis, probabile erat nullum dari huiuſmodi numen; & qui huic opinioni adhærebant, tuti erant ab irâ Dei, & à damnatione Pauli: ſi horreat animus tantam admittere impietatem, & ad alteram partem confugias, damnari eos tantùm, qui ad euidentem ſcientiam prouidentiæ, omnipotentiæ Dei ex creaturis aſſurrexerant, paucos feriet hæc cenſura Pauli, immo nullos ex Caramuele, quandoquidem videtur Nominalibus aſſentiri, qui negant vllâ demonſtratione probari exiſtentiam, & attributa Dei: vel ſi qui antiquorum eò peruenerint, fuerunt omnium infeliciſſimi, quòd in eos ſolos, vt credibile eſt, ex totâ

antiquitate optimos, cadat ira Dei, & damnatio Pauli, à quâ tutatus es Epicurum, Democritum, aliosque numinis exiſtentiæ, aut prouidentiæ, infenſos, qui omnia caſu agi, & atomis componi aſſerebant: vana ergo & caſſa fuit, in illorum caput ſententia Dei, & Apoſtoli, cum inſuperabili probabilitatis caſſide, & præſidio tegerentur.

Hoc vno Scripturæ loco poteram eſſe contentus: indicabo tamen quædam alia ex P. Mercoro, quibus probat repugnare primum verbis, deinde exemplis ex Scripturâ, hanc probabilitatis vagæ ſecuritatem. Quis enim dicat, eum qui ſic comparatus eſt, vt nolit abſtinere ab illo actu, quem probabilius iudicat illicitum, quàm honeſtum, implere præceptum charitatis, quo iubemur *ex tote corde* Deū diligere, & ei obedire; vel illud Eccleſiaſtici 37. *Ante eius opera verbum verax precedere, & ante omnem actum conſilium ſtabile*. quod minus verum, quam falſum, merito ſuſpicari poteſt? Quis dicat, hanc probabilium licentiam, conuenire, cum illa Pauli regulâ ad Theſſal. 5. *Omnia probate, quod bonum eſt, tenete, ab omni ſpecie mali abſtinete vos*: at certum eſt ad minus ſpeciem mali habere, quod probabilius falſum aut turpe, quam honeſtum videatur.

Nec minus Scripturæ exemplis, quam verbis, repugnat hæc probabilium licentia: quæ ſi poſſet à peccato excuſare, primi Parentes, Saül, Roboam, pluresque alij in tuto fuiſſent contrà ſententiam diuinæ iuſtitiæ; quia re verâ non defuerunt his omnibus probabilitates multo veriſimiliores, illis quibus moderni homines lactant ſpe ſecuritatis. Nonne poterat contra iudicium diuinum, prætexere Adam, legem ſibi impoſitam fuiſſe pœnalem; quæ ex ſententia probabili, vel ad nullam culpam niſi ciuilem, vel ad ſummum ad venialem obligat? Quod poterat ex alio capite ſibi perſuadere, nempe ex leuitate materiæ, cui ſecundum nonnullos Doctores, non poteſt addi præceptum graue ſub mortali. Nec dicas peccaſſe mortaliter, quod mortem contempſerit: quia, vt inquit Auguſt. Eua exiſtimauit probabilius, mortem non eſſe ſecuturam; maximè cùm præceptum fuerit impoſitum, antequam Eua crearetur, ac proinde probabiliter opinari poterant, legem illam pœnalem, ad ſe non pertinere: quia cum à lege communi recedat, debet reſtringi ad eos qui nominantur; non vero ad poſteros extendi: ergo non deerant illis probabili-

tates, quarum tamen non Deus rationem habuit, nec ipſi crediderunt ſibi poſſe prodeſſe: ergo iudicium diuinum diuerſiſſimum eſt à nuperis iudiciis Theologorum. Non defuerunt Saüli ſimiles probabilitatum excuſationes; quas refert Mercorus art. 19. illas tamen Deus non admiſit.

## Paragraphus Secundus.

### *Reſponſio ad argumenta Caramuelis pro ſuâ ſententiâ, ex Eua & Adami lapſu.*

Mira eſt Caramuelis dialectica: quæ in illum Mercorus intorſit argumenta, ex Protoparentum peccato, arripit ad ſuæ cauſæ parrocinium: & inde putat, ſe conficere inuictum ſuis probabilitatibus præſidium. Sed non leue eſt præiudicium falſi, quod vltro agnoſcat, quæ ex diuerſis Authoribus, de Euæ & Adami lapſu colligit, nihil ſuæ cauſæ profutura, niſi ponat quaſi certa, duo aut tria principia, apud antiquos Patres, & melioris notæ Theologos, non ſolum dubia & incerta, ſed penè falſi comperta: vnde facile coniicere eſt, quas ſit inde producturus argumentationes aduerſus noſtram ſententiam.

Primum pro confeſſo vult haberi, nihil repugnaſſe iuſtitiæ originali culpam venialem, immo re ipsâ in earum plures, lapſum vtrumque Parentum, refert ab Auguſtino aſſertum libro 3. de Libero Arbitrio cap. 5. & Enchiridij cap. 105. quæ loca iubet conſulere. Sed ad quid? nempe vt Lector intelligat, verius eſſe quam conueniret, quod Apologematis pag. 2. dicit, *Se ſcripſiſſe in itinere, extra penates, nullis auxiliis, cum nec ſua ad manum haberet aduerſaria, quibus aduerſariis reſponderet:* quod facile crediderim, & ſi alia deeſſent argumenta, quibus fidem dictorum faciat, plane abſoluit, opinione Auguſtino aſcriptâ, de peccato veniali admiſſo à Protoparentibus, ſtante innocentiâ, ex locis duobus Auguſtini citatis, quibus ne verbum quiſtem extat de propoſitâ quęſtione; vnde agnoſcas illum aut negligentius, aut nimiâ fiduciâ hanc diſputationem ſuſcepiſſe, cum nihil curet incerta & falſa referre, & ad illorum examen lectorem prouocare, vnde videat ſibi defuiſſe diligentiam, aut bonam fidem. Quid de tota argumenta-

tione ſperes, cuius exordio adeo grauiter lapſus ſit?

Eſto Scotus & nonnulli ex eius diſcipulis antiquis, & recens Macedo olim alterius Scholæ, nunc Scoti vindex, in gratiam ſui Magiſtri, ex Auguſtino contendat, ante lapſum in lethale peccatum ſuperbiæ, multa leuia peccaſſe Euam: ſed contra ſtant ex Antiquis Theologis grauiores, Alenſis, Bonauentura, Durandus, aliique recentiores, Curiel, Bellarminus lib. 3. de amiſſione gratiæ, & Suares 4. de Opere ſex Dierum. Hi omnes duce Diuo Thoma, in Auguſtino verſatiſſimi, ex illo, aliiſque argumentis probant nullum ſtante innocentiâ peccatum veniale obrepſiſſe Adamo & Euæ, nempe quod apertè pugnaret cum felicitate illi ſtatui ab Auguſtino aſſertâ paſſim, maxime lib. 14. de Ciuit. c. 10. Hoc ſolum volo monitum Lectorem, Caramuelem non putare ſe obnoxium legibus, quas nobis præſcribit, ſcilicet contra ſe agendum, non probabilibus, ſed neceſſariis, cum ipſe aſſumat principia, quæ nihil habeant probabilitatis: quale eſt illud de peccatis venialibus primorum parentum. Nam cum ſint duo genera huiuſmodi peccatorum, vnum ex ſubreptione appetitus aut voluntatis, aliud ex leuitate materiæ cum plenâ deliberatione; veniale prioris ſpeciei omnes fatentur repugnare iuſtitiæ originali, quæ ita hominem muniebat, vt nolenti nullus poſſet inordinatus motus ita obrepere, quin liberum illi eſſet legem æternam conſulere. Quare natura inſtituti à Deo hominis, longè aberat, ab iis motibus quos experimur, ſubitis, ex corruptelâ appetitus ſenſitiui natis, qui inde ad voluntatem vſque perueniunt: ab illis verò, ſicut ab appetitu corrupto, immunes ſunt animæ ſeparatæ, Angeli, & Protoparentes. Aliud vero peccatorum genus venialium ex leuitate materiæ, cum plena deliberatione, excluſum volunt Theologi, beneficio Dei ſingulari, ne contra legem conſtitutam, illius tranquillitatem læderet pœna ſenſus ex culpa, multo grauior ægritudinibus corporis, quas ab illo ſtatu cenſent omnes, exulaſſe. Si dicas nos gratis fingere, exemptum illum ſtatum, à venialibus, qui obnoxius eſſet culpis lethalibus. Immo cum longe abeſſet à conſummatâ beatitudine, nec repugnaret deſtrui, ſicut euentu probatum eſt, conuenientius erat, vt in totum peccato mortali tolleretur, quam vt venialibus turbaretur; cum ad illius incolumnitatem magis pertineret im-

munitas à leuibus peccatis, quàm à grauibus corporis ægritudinibus.

Quæcunque igitur profert Caramuel argumenta, ex Euæ & Adami venialibus peccatis ante amiſſam iuſtitiam, non aliud habent virium, quam quod elici poteſt, ex principio minimæ aut nullius probabilitatis. Sed alia adiungit duo, ad conficiendam argumentationem, magis ab omni ſpecie veri & à Scripturæ, ac Patrum documentis aliena, nempe peccato ſuperbiæ, quo Originalis iuſtitia periit, præiuiſſe plura, quæ Euam ex Ruperto, Serpentis tentationi opportunam fecerunt, nempe oculorum, totius corporis, & animi inordinatos motus, dum incontinenter Paradiſum obambulabat, & forte proſpectabat, qualis extra paradiſum mundus haberetur. Sed non poterat ignorare Caramuel, Suarem libro citato cap. 2. ſcripſiſſe ſententiam Ruperti omni carere fundamento, & ſupponere aliqua, quæ falſi ex Scriptura conuincantur, qualia ſunt animantium intra paradiſi fines nulla recepta, cum ad Adamum Scripturæ teſtimonio, ſint deducta, illis nomen imponendi causâ. Deinde omni ſpecie veri caret, quod dicit idem author, Serpentem extra Paradiſum poſitum Euam tentaſſe; cum certum ſit tentatam, non longè à conſpectu arboris, in meditullio Paradiſi poſitæ, per multa milliaria procul à finibus Paradiſi. Nec veriſimile eſt, ea ſparia curſu Euam velociſſimo fuiſſe emenſam, vel tanta intercapedine colloquia cum ſerpente miſcuiſſe. Quos vero corporis & animi, inordinatos motus affingit Euæ Rupertus, nullâ probatione, vix, inquit, Suares præſumi poſſunt, ſine iudicio temerario. Sed multo apertius cum Scripturâ pugnat, quod peccato ſuperbiæ, aliud prius ab Euâ admiſſum velit, cum Eccleſiaſtici 10. & Tobiæ 4. expreſſis verbis initium omnis peccati, & omnis perditionis in ſuperbiam referatur; quod multis argumentis confirmat Bellarminus libro citato cap. 4. & Suares eodem libro. Niſi vim inferret Scripturæ Caramuel, non poterat ſibi viam aperire, ad probabilitatum genealogiam

Sed quid tandē ex iis tribus principiis, verbo Dei non admodum conſentaneis, elicit ad ſuam cauſam? Hoc argumentum, nihilo ſuis fundamentis firmius. Eua, inquit, ante lapſum ex probabili opinione, præceptum abſtinendi à fructu arboris, ex cuius eſu intentabatur mors, interpre-

tata eſt contra mentem Legiſlatoris, ipſum non aſſertiue, ſed comminatorie locutum; & ad illam interpretationem inducta eſt argumento probabili, à diſtinctione duplicis pœnæ, certæ ad puniendum, & comminatoriæ ad terrorem, quæ hoc maxime differunt, quod cum certa pœna, ſit iuxta peccati modum metienda, ſi contingat leui culpæ (qualis erat vnius pomi eſus) grauem pœnam ab æquo iudice impoſitam (qualis eſt mors & multa capitis) comminatoriam eſſe oportere, ad terrorem, non certam ad vltionem, quæ ad minus capitis non debet ſtatui, niſi cauſâ peccati, quod damnum inferat irreparabile, vel habeat horribilem deformitatem. Atqui inquiebat Eua ex Caramuele (qui illi hoc ſuggerit argumentum) eſus vnius pomi contra præceptum diuinum, eſto, ſit grauis inobedientia, nihil tamen habet damni irreparabilis, vel pudendæ turpitudinis; ergo quæ in illum intentatur à Deo æquiſſimo iudice ſententia, aut pœna mortis, comminatoria eſt, non certa. Quid præterea inde infert? Actum, quo verba illa expoſuit Eua, non fuiſſe hæreticum, ac proinde in materiâ fidei (ad quam pertinere putat hanc interpretationem) ſecuram eſſe quamcunque opinionem probabilem.

Probabilitas, aut ſecuritas probabilitatis eſt Caramueli, quod ex Baſilio aurum auaris, id eſt, *Vigilanti deſiderium, inſomnium dormienti.* Semper eius animo & oculis obuerſatur. Ethicam & Logicam neſcire ait, ſi quis neget, fortem eſſe diſcurſum, ex ſe relatum, à pœnâ certâ & comminatoriâ. Ego ſane fidem & religionem me eiuraturum crederem, ſi aſſentirer huic Ethicæ & Logicæ. Putat-ne Caramuel irreparabile damnum cum horribili deformitate conjunctum, habuiſſe culpam vxoris Loth, cum oculos retorſit in ciuitatem, vnde pedem efferebat, igne conflagrantem? vel Dauidis, cum ex vanâ gloriâ populum recenſeri iuſſit, vel Ozæ non diſſimilem titillationem, cum arcam è curru præcipitem ſuſtinuit, ratus caſuram, niſi præſto fuiſſet? Hæc tamen leuia peccata, quæ nec pudendam deformitatem, nec irreparabilia mala habent, non vnius morte, ſed plurium etiam ſtrage & grauioribus morte pœnis, vltus eſt Iudex æquiſſimus: Ergo nedum incerta, ſed etiam periculoſa ſunt hæc probabilitatum principia. Deinde, ſi nimia illi ſit pœna mortis, iudicio Dei conſtitu-

ta, ad vindictam peccati, quod nec cauſa ſit damni irreparabilis, neque horribilem habeat deformitatem, quâ ratione, á crudelitate vindicabit pœnas poſthumas, quibus quodlibet peccatum mortale puniendum eſt, per totam æternitatem? Omnia hæc à Caramuele relata, mihi videntur non admodum aliena eſſe ab hæreſi Origeniſtarum.

Deinde ex Suare eodem loci, rea nullius peccati poteſt cenſeri Eua, antequam reſponderet ſerpenti, neque ex eius reſponſi verbis; nam vt ex ſancto Thoma refert, primus tentationis impetus, & ſenſus, fuit ab illis verbis, quibus ſerpens primum Euæ reſponſum excepit, *nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut Dij,* à quibus venenum hauſit & Dei ſimilitudinem affectauit. Hæc enim eſt perpetua Scripturæ, & Auguſtini mens, initium peccati Euam habuiſſe à ſuperbiâ, ſeu ab immodico affectu diuinæ excellentiæ; quò tamen non ſponte progreſſa eſt, ſed ſerpentis verbo accenſa. At dæmon nullum illi ad ſuperbiam ſtimulum ſubiecit, ante promiſſam Dei ſimilitudinem, ex eſu fructus prohibiti: atque ita exigebat ſolertia dæmonis, & conſilium mulierem decipiendi: vt quibus eam primum compellauit verbis, præcepti quidem odium, & tædium clam iniiceret, & impelleret ad examen, æquumne eſſet an iniquum; non tamen apertè ſuaderet, ex ſuperbiâ eſſe violandum, niſi poſtremis reſponſi verbis, quibus veluti ſcorpius eam momordit, infuditque venenum, falsâ interpretatione præcepti, quâ tuto, negligi, imo infringi poſſe, cum magno emolumento adniſus eſt probare. Ex Euæ verò, ad primam quæſtionem ſerpentis, reſponſione, nullius culpæ, inquit Suares, poteſt argui; & ſi quando D. Chryſoſtomus, aliique Patres illam audaciæ, negligentiæ, &c. accuſent; Tropologicè loquuti ſunt, & magis accommodatè ad mores auditorum componendos, quam ad verborum ſcripturæ tenorem. Purgat vero illam accurate Suares, ab omni ſpecie peccati & mendacij; nec illam magis dubitationis, de pœnâ mortis indicta, guſtantibus ex arbore vetita, cõuincere poteſt Caramuel, ex particula ne *forte moriamur* adiecta, quã ipſam ſcripturam mendacij, cum rebus certiſſimis, admiſcet illud verbum *forte*, contingentis effectus, aut periculi impendentis, ſignificandi cauſa. Ita reſpondet Suares, & addit, potuiſſe Euam merito dubitare de ſenſu

verborum, quibus lex erat concepta, nec ſatis aperte deſignabant, quænam ex eſu fructus, an corporis, an animæ mors ſecutura eſſet. Et qualiſcunque tandem pœna foret, an ſtatim infligenda, an in aliud tempus differenda, & an illa mors corporis eſſet obuentura, vi aliquâ peſtiferâ fructus, an ex Iudicis ſententiâ. Quare cum inquireret ſerpens cauſas præcepti, vnam indicauit, nempe periculum mortis, quod ex illo cibo imminebat. Sed cum incerta eſſet, nec Deus ſuam mentem ad hoc aperuiſſet, an hæc ſola eſſet ratio præcepti, addidit particulam forte, non quaſi dubia, de veritate, & æquitate legis, ſed de ſenſu verborum & ratione præcepti, quam ſe ignorare, hoc verbo præ ſe ferebat: neque huiuſmodi ignorantia illum ſtatum dedecebat, neque vllam hæreſim etiam materialem, vt loquitur Caramuel, reſipiebat dubitatio Euæ, aut opinio in quamcunque partem ſe verteret, vt inde concludat, quod vbique obtrudit, & nunquam probat, quamlibet opinionem in materiâ morum, & fidei, tutam eſſe. Neque enim ad fidem pertinebat hæc quæſtio, vt mox dicam, quia nihil eorum verbo Dei, Euæ reuelatum erat.

Non potuit probabilitatum Genealogiæ, quam inſtituit aduerſarius, vllum veſtigium reperire, niſi quatuor, contra Scripturæ, & Patrum fidem, tanquam comperta poneret, nempe Euam prius venialium multorum, quam vnius lethalis peccati, & antè aliorum vitiorum, quam ſuperbiæ ream, motuſque inordinatos paſſam partis ſenſitiuæ, & ſuperioris ſaluâ adhuc innocentiâ, iuſtitiâ originali, & tum illi in mentem veniſſe, quæ non longe abſunt ab apertâ impietate in Deum. Sed eſto dubitauerit, de ſenſu præcepti, & probabiliter opinata ſit diuerſum aliquid, à mente legiſlatoris (quò tandem poſt tot ambages deducta eſt diſputatio Caramuelis.) Quid vero inde infert? Originem, inquit, vſus probabilitatis tutæ, in materia fidei, mundo coæuam: qua vero arte, id poteſt conficere? Iſto ſyllogiſmo, quod aſſertiue pronunciauit Deus, comminatoriè interpretata eſt Eua: quid inde? iſta, inquis, pertinent ad materiam fidei, in iis tamen, citra hæreſim, Eua opinionem habuit, à mente Dei alienam: ergo in materiâ fidei, tuta & ſecura eſt, quælibet opinio probabilis. Mira prorſus dialectica & argumentatio, quæ plura habet errata quam verba. Toto hoc apologemate ſingulis paginis hanc cou-

cluſionem obtrudit, ſub quâ latet maxima æquiuocatio, *ad ſecuritatem ſalutis, &c.* Nolo opponere vni Caramueli, innumeros ex antiquis Patribus, qui ex illâ dubitatione, de ſenſu præcepti, lapſam docent Euam, in peccatum infidelitatis poſteriorem ſuperbiâ: ego aliam reſponſionem inibo, quæ diſſoluat plura ex ſuperioribus omiſſa aut aliter ſoluta.

Materiam fidei non aliam intelligo, quàm quæ à Deo reuelata ſit, & cuius reuelatio nobis ſit comperta. Si res ſub reuelationem diuinam cadat, quæ tamen me lateat, voco materiam remotam, à quâ diſſenſum, permittam Caramueli, appellare hæreſim materialem; formaliſſima erit, ſi diſſentiam à re quæ ſubeſt reuelationi diuinæ mihi notæ: nulla vero prorſus futura eſt, ſi omnis abſit reuelatio diuina. His ita conſtitutis, quæ nemo niſi Theologiæ & fidei elementorum rudis negare poteſt, illud velim à Caramuele audire, an hæc materia quam vocat fidei, cadat ſub reuelationem diuinam, eaque nobis nota ſit? Si ita velis, nedum falſum, ſed etiam manifeſtè hæreticum eſt, quod paſſim ſcribis, in materiâ fidei (nempe reuelata, certâ & notâ reuelatione) licitum eſſe ſequi opinionem probabilem. Si res non ſit reuelata, cur materiam fidei vocas? cum ad fidem non ſpectet, niſi ratione reuelationis, quæ nulla hic adeſt. Si dicas non deeſſe, ſed me latere, iterum quæro, an ignorem citra vllam culpam, & tum perinde res ad me comparatur, ac ſi omnis abeſſet reuelatio: ſi autem meo vitio ignorem, tum pro negligentiæ modo, hæreſis aut culpæ reus ero à quâ me nulla probabilitas purgabit. Nunc ad rem ſubiectam accedamus, cum vis Euam citra errorem ex vſu probabilitatum legitimo, interpretatam eſſe præceptum diuinum de pœnâ mortis ſiue comminatoriâ, ſiue certò aſſertâ & infligendâ; vel vis Deum mentem ſuam aperuiſſe, & diſtinctè ſenſum aſſertiuum reuelaſſe, aut verbis communibus ad vtrumque ſenſum fuiſſe vſum? ſi primum obtendas, faues omnibus hæreticis, & hæreſim, manifeſtam, id eſt diſſenſum à re tradita reuelatione Dei notâ, opinionem tutam vocas: ſi alterum eligas, immerito vocas materiam fidei, quæ vel nulli ſubiecta eſt reuelationi, vel ſi quæ facta ſit, me citra vllam culpam latet. Hactenus igitur Andabatarum more pugnaſti, nullâ diſtinctione conſtitutâ huius triplicis ordinis rerum, quæ ſub

reuelationem Dei notam quæ ſub nullam, vel quæ medio modo ſub reuelationem aliquam diuinam cadunt, ſed mihi prorſus, nullo meo vitio ignotam, vel quæ tandem quarto gradu, licet non ſint reuelata, reuelatis tamen ſunt neceſſario connexa: & hæc non ad fidem, ſed ad Theologiam demonſtratiuam pertinent; quæ vero probabili tantùm conſecutione, reuelatis connectuntur, opinionem efficiunt humanam, aut ſi velis Theologicam, & hanc tibi permittimus tutam, niſi adiunctum habeat periculum legem diuinam violandi. Velim me doceat Caramuel, in quâ ex iis quatuor, vel quinque claſſibus, reponat interpretationem, quam ſecuta eſt Eua. Non ad primam; aliàs, cum non ſit aſſecuta mentem legiſlatoris, non opinioni probabili, ſed manifeſtæ hæreſi adhæſiſſet: non ſecundo loco, quia nulla ratione ad fidei materiam pertineret hæc interpretatio, nec tertio, quia hoc perinde eſſet ac de ſecundâ claſſe: ergo quarto aut quinto loco de neceſſario, aut probabiliter reuelationi connexis. Et hoc vltimum eſt verius, ſed inde elucet vis inſuperabilis argumenti ex P. Mercoro. Non defuit Euæ & Adamo probabilis opinio, præceptum Dei eſſe pœnale, comminatorium, ac proinde de leui materiâ, non niſi ad leuem & venialem culpam obligare: ſi ergo obtineat regula Caramuelis, abſoluit protoparentes à culpâ lethali, & ab excidio poſterorum. Vides quo tandem deuenerit anxia & ſubtilis inquiſitio Caramuelis, de origine ſecuræ probabilitatis, quam eodem loci extinximus, vnde credebat certo, nempe ab Euæ lapſu naſcituram: nunc de Adamo dicendum.

## Paragraphvs Tertivs.

### *Reſpondetur argumento pro ſecuritate probabilitatis ab Adami culpâ.*

PLvra & grauiora peccat Caramuel, argumentatione à culpâ Adami; quam Euæ. Imprimis in eadem vtrobique impingit, & præpoſtero ordine dat primas, quibus Scriptura & Patres concedunt poſteriores: nullo fundamento, nullâ ratione colluuiem venialium vult inundaſſe ante vllum mortale, & Adamum totum facit vxorium, priuſ-

quam vel minimus ſuperbiæ ventus illum afflauerit. Parum abeſt, quin innocentiæ ſtatum, ad naturæ corruptæ impotentiam,& infirmitatem deiiciat: culpæ cenſet Adamo imputandum, niſi cauerit quidquid nobis morbo geniali confectis, futurum eſt noxium & in ſcandalum, & in proximam vt dici ſolet occaſionem peccandi; quaſi Adamo iuſtitia originali munito, non eſſent hæ occaſiones minus perniciofæ, quàm poſteris, aut fugiendæ. Sed viro doctiſſimo, nec minus in Auguſtino, aliiſque Patribus, quam in Diana, cæteriſque recentioribus verſato, ad minus diſtinguendi erant tres ſtatus, naturæ ſcilicet peccato corruptæ, integræ ex iuſtitia originali, & gloria conſummatæ: neque enim is ſub quo grauamur & ingemiſcimus, miſeriæ ſtatus, minus diſtat ab innocentiá, & integritate Protoparentum, quam hæc, à conſummatá beatitudine.

Huiuſmodi ſtatuum diſcrimina, nec verius aut apertius conſtitui poſſunt, quam variis ad bonum, malumque procliuitatis, ſeu potentiæ gradibus. Primi parentes, ſicut corpore, erant à Deo inſtituti, vt poſſent non mori, ſic etiam animo erant comparati, vt poſſent non peccare; atque ita medij inter beatorum, & noſtram ſortem. Beati ex felicitate conſummata, nec mori poſſunt vnquam, nec peccare: nobis vero quandiu in hoc corpore ægro & ſordido volutamur, collectiuè ab omni peccato abſtinere impoſſibile, perinde ac mori neceſſarium eſt *Nemo enim niſi peccando, ad innocentiam peruenit*, inquit Seneca. Et quaſi iſta fidei & Theologiæ elementa ignoraret Caramuel, ex noſtra infirmitate metitur Protoparentes noſtros; illis præfigit metas & Regulas, atque ad peccatum imputat ſtante innocentia, partis ſenſitiuæ quoſcunque motus: quaſi perinde illis noxii eſſent, proximè eaque neceſſitate, qua Theologi omnes, homini gratia deſtituto, aſſerunt aliquando venialiter & mortaliter peccandum.

Hoc igitur diſcrimine conſtituto inter hominem ſtantem & lapſum, improbabilis omnino eſt quam inſtituit Caramuel, comparatio, & quam inde eruit, regula, vt quæ ſit probabiliter proxima peccandi occaſio, quaſi vtrique ſtatui communis, deffiniat. Sed præter iſtud erratum, in aliud impingit. Non animaduertit, nimium Adami in Euam affectum, ex Auguſtino prodiiſſe ab infecto perſuperbiam animo; & qui præceſſaret amor, fuiſſe puriſſi-

mum; quare metus eſt parologiſmus, quem fuſe proſequitur, diſcurſus, quo metiri vult quantitatem periculi impendentis ex tentatione, & rerum occurſu. In eodem enim ſemper luto hæret; commune putat primo homini nobiſcum periculum, quaſi eadem omnes detineremur infirmitate, quaſi ignoraret hominem ſtantem potuiſſe, nec peccare, nec mori, & nos neutrum poſſe. Ergo ludit potius quam ſerio agat, cum tota illa diſſertatione primum hominem nobiſcum confert: futiles ſunt illæ conſecutiones à noſtris experimentis, ad arguendum peccati venialis aut mortalis primum hominem; quod noxiam ſibi probabiliter & nobis certo, occaſionem non effugerit: Neque enim meliores ſunt, quam ſi puero & viro, ſi ſano & ægro, eadem agenda, fugienda velis perſuadere. Vide quam præpoſteras oporteat Caramuelem inſtituere comparationes, vt probabilitatum genealogiam inquirat.

## Paragraphus Vltimus.

### *Reſpondetur aliis quatuor exemplis.*

Exorſus hanc genealogiam ab Eua & Adamo; non proſequitur felicius, aliis quatuor exemplis, à primo remotis, infinito prope multorum ſæculorum decurſu: nam ad continuandam huius genealogiæ ſeriem, poſt longiſſimum interregnum, nihil illi occurrit commodum, quam quod Geneſis 12. narrat Moyſes contigiſſe Abrahamo Ægyptum ingreſſo, & à pulchritudine Saræ, illi vim, & ſibi mortem timenti, vt periculum auerteret matrimonium occultanti ſub fratris nomine, quod tunc erat commune germano, & patrueli, quo gradu cognationis Saram attingebat, vt nihil opus fuerit, periculo, quod impendebat cauendo, mentiri. Hac innoxia diſſimulatione, omnibus conſultum fuit, ſaluti Abrahæ, pudicitiæ Saræ, & Regis æquitati, quem neſcio cur vocet Melchiſedecum, niſi forte; vt inſigni nomine quo illum donat, vendibiliores faciat probabilitates. Pellectus itaque Saræ ſpecie Ægypti Rex, iuſſit feminam ad Palatium deduci, quamprimum in vxorem habendam, idque ex probabili opinione, quod innupta eſſet, & Abrahamum viæ comitem & fratrem, non

virum haberet. Ergo opinio probabilis eſt ſecura, quandoquidem illam ſecutus Rex nihil peccauit, idque teſtante Deo his verbis: *ego ſciebam, quia corde mundo feciſti hoc.*

Imprimis eo capite quo Hiſtoria narratur, non lego hæc verba Dei ad Pharaonem; neſcio vnde illa huc comportauerit, & Hiſtoriæ aſſuerit, niſi forte animo purgandi & commendandi vſum probabilitatum, ore etiam Dei, & amouendi causâ culpam, cuius poterat incuſari, quod matrimonium cum Sarâ maturandum feſtinuerit, præ nimio in Saram, eiuſque potiundi æſtu. Sed nihil ad rem facit exemplum, neque enim dubium eſt, quin opinionem quoad rem facti probabilem, ſequi licitum ſit. Quis enim neget poſſe me veſci carnibus, quas non certo noui, ſed probabiliter, Idolis non fuiſſe immalatas? Non poterat Pharao ſcire, an Sara eſſet innupta, & ſoror Abrahæ, niſi Abrahæ teſtimonio, qui fratris nomen præferebat, & viri occultabat, non reticentiâ mentali quam merito damnat mendacij Caramuel, ſed nomine communi ad germanum & ad patruelem. Sed quid iſta ad noſtram controuerſiam; Cum agatur de quæſtionibus iuris, non facti, nec quibuſcunque, ſed cum pugnant opiniones hinc pro lege, inde pro libertate, à quibus longè abeſt exemplum Saræ cuius poterat Rex nuptias ambire, quãdiu innuptam credebat & nemo ſibi in vxorem aſſerebat? Neſcias maiori ne incuriâ, aut audacia (ne quid grauius dicam) hunc ex Geneſi locum temerarit? Scriptura, tres diuerſos nominibus, ditione, moribuſque, Pharaonem Ægypti cap. 12. Geneſ. Melchiſedech. Salem cap. 14. Abimelechum Geraræ cap. 21. Reges refert & deſtinguit: hos omnes Caramueli placuit licentiâ plus quam Poeticâ confundere, permiſcere, nouumque Gerionem conflare. Quis non miretur auſum Melchiſedecho religioſiſſimo Principi & Sacerdoti, Pharaonis idololatræ laſciuiam affingere? Quam acerbe vapularet Caramuel, iuſtiſſimaſque pœnas daret ſacrilegæ temeritatis, quâ Scripturam falſauit, ſi alius D. Fagnano Apologiſta, illique aduerſarius contigiſſet? Humanius cum aduerſario egi, quam patiantur quæ huius Hiſtoriæ relatione peccauit. Ineptius eſt tertium exemplum ex 27. Geneſis. quo fertur Iſaac morti proximus & caligantibus oculis, cum eorum qui ſe adibant, nullum poſſet noſſe, niſi voce & tactu, benedictionem paternam iure primo-

primogenito Eſaü impertiendam,contuliſſe Iacobo, quem ex contactu manuum primogenitum putabat, licet probabilius ex auditu (cuius experimentum certius ait eſſe quam tactus) crederet eſſe minorem natu: Ergo, inquit, ex Scripturâ habemus licitum eſſe ſequi opinionem probabilem, relictâ probabiliori. Mira ſane ſubtilitas. Quam graui oportet aduerſarios premi ex Scripturâ argumentorum inopiâ, quæ cogat iſtis vti! Non concedam Caramueli quod aſſumit nullo argumento, tutiorem eſſe auditus, quã contactus ſenſum; & contra Chriſtus nos docet, cum à mortuis rediuiuus diſcipulos alloquio & præſentiâ aſpectabili dignatus, dubitantibus an eſſet phantaſma, tactum iuſſit adhibere, quaſi viſu & auditu certiorem: *Palpate*, inquit, *& videte* &c. Sed id demus in gratiam Bernardi, qui ad fidem commendandam, rebus certo cognoſcendis, auditum tactui anteponit; vult ne ablatam Eſaü primogenito, & impertitam Iacobo benedictionem ad probabilitatum libellam, & ad modicam ac penè nullam auditus ſupra tactum vim expendere; quàm ad altiſſimum diuinæ ſapientiæ conſilium omnes Patres referunt, exemplo ipſius Patriarchæ, qui ſtupore perculſus, vbi de totâ re monitus fuit ab Eſaü, teſtatus eſt, iſta præter ſuam mentem accidiſſe; ſed non eſſe ſuæ poteſtatis retractare quæ geſſerat; quaſi quoddam myſterium eâ re contineretur, quam tamen ſuis regulis probabilitatum vult Caramuel metiri?

Leuius eſt & minus ad rem 4. exemplum ex ſecundi Machabæorum cap. 15. Tantâ, inquit, obſeruantiâ colebant Iudæi Sabbatum, vt mallent occidi, quam eo die feſto armis ſe tutari, quaſi receptâ apud illos ſententiâ, non minus illicitum eſſe eo die conflictum, quam quodlibet opus ſeruile; Nec longe abſunt ab ea opinione Theologi, qui culpæ lethalis, aut ad minus venialis damnant, ſuſceptam die feſto pugnam, citra neceſſitatis & vitæ defenſionis articulum, & eiuſmodi ſententiæ erant, qui Nicanorem Machabæis, & toti genti infenſiſſimum, Iudæi ſequebantur: damnabant, ducis conſilium, qui die Sabbatho aggredi ſtatuerat exercitum Machabæi, ratus inermem, & religionis causâ indefenſum, facile ſe oppreſſurum. Sed eius ſpem fefellit Machabæus, qui contra opinionem antiquam & receptam, nouam inuexit; nempe licitum eſſe bellum, defenſionis & neceſſitatis causâ: Ergo, inquit Caramuel, poſ-

ſumus tutâ conſcientiâ ſequi vnius viri probi ſententiam ſingularem, rationibus grauibus munitam.

Triumphat, vt puto Caramuel, quaſi hoc exemplo rem propoſitam confecerit. Vtinam quas ipſe, quas Diana, aliique nouas quotidie inuehunt opiniones, paris eſſent æquitatis & authoritatis cum illâ, à Machabæo inductâ, iuſtam eſſe quocunque tempore pugnam, neceſſariam ad defenſionem, non ſolum ſui, ſed totius gentis; nec tantum ſalutis ciuium, ſed religionis, cum non modò pro focis, ſed etiam pro aris certandum eſt. Neque qui ſe indefenſos mactari patiebantur Iudæi, diſſentiebant à Machabæo, qui pugnam quam illi detrectabant, ſuadebat ſpe victoriæ, à quâ, ipſi hoſtibus impares exciderant. Quare cum nec vincere, nec mortem effugere poſſent, ſed ad ſummum aliquâ hoſtium cæde & vltione ſe ſolari, malebant ouium manſuetudinem quam militum ferociam ingruentibus hoſtibus obiicere; vt cum nulla ſpes eſſet vincendi, ſaltem Martyrij palmam ſibi compararent, eò certiorem, quò vnâ patientiâ pugnarent, nullâ cupiditate auertendæ, aut vlciſcendæ ſuæ mortis.

Hæc habuit Caramuel, quæ ex veteri Teſtamento afferret, ad ſtabiliendam laxitatem & ſecuritatem probabilitatum, quæ magis noxia ſunt cauſæ, quam proſint. E nouo nihil illi occurrit idoneum continuandæ Genealogiæ, cuius ſeriem texit. Sed ne videatur, ſi omnino taceat, hoc ſilentio agnoſcere, Euangelium ſibi in totum aduerſari: vnum affert exemplum, à contentione Pauli cum Petro, de legalium vſu, licituſne eſſet, an damnandus, poſt inſtitutionem legis Euangelicæ, morte Chriſti ſancitæ, & ab Apoſtolis euulgatæ. *Opiniones probabiles à primitiua Eccleſiâ receptas fuiſſe negant in totum Ianſeniſtæ, & cum illis D. Fagnanus, ſed Theologi vniuerſi affirmant*, & ait Caramuel *ſe probaſſe, in ſuâ Theologiâ regulari, ex Dionyſio diſſerente probabiliter de conuerſione aquæ calicis, mediatâ, aut immediatâ in Chriſti ſanguinem*. Vel de induſtriâ calumnias inſtruit Caramuel D. Fagnano, & controuerſiæ ſtatum diſſimulat, aut ignorat. Neque enim D. Fagnanus, aut Doctorum vllus, negauit à primitiuâ Eccleſiâ opiniones probabiles aliquando receptas: ſed contendit eas ſemper fuiſſe damnatas, quæ pro libertate, pari, aut minori probabilitate ſtabant contra opinionem pro lege. Quid

hactenus ex Scripturâ & Euangelio attulit, quo probet huius ſecundi generis opiniones, ab Eccleſiâ vnquam probatas: quo vno tota diſputatio continetur? Quid vero ad illam refert quæſtio altera, an aqua calicis prius in vinum, an immediate in Chriſti ſanguinem tranſeat verbis conſecrationis, cum pendeat ex ſolâ Philoſophiâ, quâ ratione fiat elementorum & corporum miſtura.

Magis videtur ad noſtram controuerſiam ſpectare diſſceptatio Pauli cum Petro, *tui reſtiti*, inquit Apoſtolus, *in faciem, quia reprehenſibilis erat.* Multa congerit Caramuel ex Cornelio à Lapide de hâc contentione; ſed nemo breuius aut verius Tertulliano attigit cap. 28. de Præſcriptionibus: *Cæterum*, inquit, *ſi reprehenſus eſt Petrus, quod cum conuixiſſet Ethnicis, poſtea ſe à conuictu eorum ſeparabat, reſpectu perſonarum, vtique conuerſationis fuit vitium, non prædicationis.* Hæc de legalium vſu à Chriſti morte poſt Euangelij prædicationem controuerſia, duplici quæſtione continebatur; vna iuris, an Moſaïcæ legis ceremonias mors Chriſti ita abrogaſſet, vt initiatis religione Chriſtianâ, inutilis eſſet & noxius illius ad ſalutem vſus; alterâ facti, ſeu vt ſic loquar, actionis; nempe cum Petrus Paulo conueniret, tollendum eſſe legis iugum, quâ ratione agendum eſſet cum Iudæis, & cum Ethnicis ad Fidem conuerſis; quorum primi volebant, legem retineri, alij aduerſabantur; concordes erant quoad quæſtionem iuris, & fidei vterque Apoſtolus: conueniebant etiam ſummâ charitate, prudentiâ, & æquitate cum Iudæis & Gentilibus agendum eſſe, & vtrorumque euitandum ſcandalum, nec nimium affectui Iudæorum eſſe indulgendum, in quos cum propenſior eſſet Petrus, quam Paſtoralis officij ratio, quam æquitas pateretur, reſtitit illi in faciem Paulus, vt cauſam Gentilium ageret; idque boni conſuluit Petrus, vt egregiè Auguſtinus Ep. 19. *Quod*, inquit, *à Paulo fiebat vtiliter libertate Charitatis, ſancta ac benigna pietate humilitatis accepit Petrus*: quem laudat, & anteponit Paulo, quod ſuo exemplo docuerit, quâ patientia & humilitate, conueniat Maiores excipere liberas Minorum reprehenſiones, ſicubi forte tecti tramitem reliquerint, ſicuti Paulus docuit Minores Maioribus reſiſtere, pro defendendâ Euangelicâ veritate, ſaluâ in illos reuerentiâ, & fraterna charitate: ſed Petrũ Paulo hoc nomine ante fert, quod multo diffi-

cilius ſit & mirabilius, vtiliter ferre arguentem, quam audacter corripere deuiantem,

Hæc paucis de diſceptatione Pauli cum Petro. Quid inde compendij refert pro ſuis probabilitatibus aduerſarius? hinc primum probat opinionem in materiâ fidei probabilem, excuſare à graui errore, quia Petrus ex opinione probabili lapſus in materiâ fidei, excuſatur ab errore formali, & à mortali peccato. Sed falſum eſt diſputationem hanc pertinere ad fidei materiam, cum tota eſſet de agendis, non de credendis; de conuerſatione, non de prædicatione, & magis ex nimio Petri in Iudæos affectu, quam ex præpoſtero aut falſo iudicio prodiret: ſicut nec qui peccat, in errorem materialem labitur, quia meliora videt, probatque, & ſequitur deteriora. Multo magis à vero alienum eſt, quod dicit, aſſertiones vtriuſque Apoſtoli probabiles, & ideo ſimul licitas, nec peccaſſe Petrum conniuendo tantiſper Synagogæ, quia ſequebatur ſuum dictamen probabile, neque Paulum peccaſſe contradicendo Petro, quia pro ſe probabiles rationes habebat. Mira eſt ſane concluſio Caramuelis, dum vult contradicentes ſibi Apoſtolos, beneficio probabilitatum conciliare, ſibi contradicit, omnia ſus deque miſcet, Apoſtolos ſimul abſoluit & damnat. Si nihil peccauit Petrus ſecutus opinionem probabilem, mentitus eſt Paulus, qui reprehenſibilem pronuntiat; & eâ de cauſâ illi reſtitit in faciem: ſi ne vel minimum peccauit Petrus, quâ ratione excuſabis ab impudentiâ, à procacitate Paulum, qui Apoſtolorum Principem, ſuumque rectorem increpauit publice & coram, nihil agentem præter officium? Hoc vnum à te velim, putaſne fuiſſe plus iuris Paulo reprehendendi, ſuum, totiuſque Eccleſiæ Paſtorem, à Gentilium conuerſatione ſe ſubducentem, ex probabili opinione, ne ſcandalo eſſet Iudæis, quam Confeſſario, abſolutionem negandi pœnitentibus, opinionem ſuâ minus probabilem, & tutam ſecutis? atqui Confeſſarium damnas peccati mortalis, ſi abnuat pœnitentem abſoluere. Ergo longe grauius peccauit Paulus reprehenſione Petri probabilem opinionem ſecuti, Confeſſario ob eandem cauſam abſolutionem pœnitenti negante: quare indulgentior es in Chriſtianorum minimum, quam in totius Eccleſiæ Caput. Quid dicam! Caramuel ſe ſuis manibus & argumentis confecit, & iiſdem exemplis probabilitatum

ſecuritatem euertit; quibus putabat ſe confirmaturum. Id vnum quæro; dum Protoparentes à Deo caſtigatos, & Petrum à Paulo reprehenſum, nihil contendit, niſi ex probabilibus egiſſe, an peccaſſe velit ad minus venialiter (vt videtur inſinuare) an inſontes fuiſſe? Si ab omni peccato abſoluat; grauiſſimorum damnat Deum iudicem, & Paulum cenſorem: ſi perperàm egiſſe fateatur, ergo noxius eſt probabilitatis vſus, qui ad minus peccatum veniale adiunctum habuit. Omitto grauia quidem per ſe, ſed ſuperiorum collatione leuiora, quæ peccauit aduerſarius, huius ex Actis Apoſtolorum vel Pauli Epiſtolâ diſceptationis cum Petro relatione. Vbinam legit Petrum confeſſum ſe erraſſe, hac in Iudæos indulgentiâ & humanitate, cum potius ſe apud Apoſtolos purgarit, quaſi imperio Dei, humanius Iudæos habuerit? Hanc ergo Petri confeſſionem commentus eſt Caramuel: & quaſi minus ſit illi Scriptura familiaris quam Diana, contra Scripturæ fidem confundit quod de Petro refert, cum Cornelio Cæſareæ conuerſato, & à Gentilium conſuetudine ſe Antiochiæ ſubducente.

## Articvlvs Tertivs.

### *Expenditur probabilitatum ſecuritas, ſecundo genere teſtimoniorum, ex Antiquis Patribus & Theologis.*

Ieivni ſunt & admodum parci Caramuel, & alij Probabiliſtæ, in hoc genere teſtimoniorum; non habent vel vnum ex Antiquis Patribus, nec ferè Theologis, qui ante S. Antoninum ſcripſerit: adeo ſunt huiuſmodi teſtimoniis deſtituti: quibus tamen expendenda & dirimenda eſſet tanti momenti controuerſia; qua id agitur, quid facto opus ſit, in dubiis morum & fidei; ad quos pertineat leges diuinas, aut humanas interpretari, ſi quando mens Legiſlatoris non ſit omnino euidens; an cuilibet liberum, & tutum ſit, quamlibet interpretationem ſequi; etiamſi minus conſentanea ſit menti, & verbis Legiſlatoris. Incredibilè eſt hanc grauiſſimam quæſtionem, Sanctos Patres & Antiquos Theologos prætermiſiſſe, aut laxaſſe probabilitates, & cuilibet ſecuritatem aſſeruiſſe. Quod primùm con-

vincemus pluribus præiudiciis, quæ minus opportuna ſint aduerſariorum cauillis.

### PARAGRAPHVS PRIMVS.

## IV. *Præiudicia ex Antiquis Patribus, & Scriptoribus, contra probabilitatum ſecuritatem.*

PRIMVM repeto à S. Patrum altiſſimo hâc de re ſilentio, quo euidenrer demonſtratur nouitas, & ſubinde periculum huius doctrinæ: certè ſi ad eam confutandam aliæ deficerent probationes, ſatis eſſet, illius apud Sanctos Patres ne veſtigium quidem apparere; vt ex eo euidens eſt, quod nullus à Caſuiſtis ad eam ſtabiliendam, vel Scripturæ, vel Pattum locus afferatur. Putauit à ſe iſtum nodum diſſolui, aut diſſecari poſſe Stubrochius duobus verbis? *Ita,* inquit, *Caluinus Patribus, præſertim Auguſtino ſuos errores affingit, ita Ianſenius, aliique huius furfuris homines.* Et poſt alia tandem concludit: *Non eſſe dubium, quin Sancti Patres hanc doctrinam ſuppoſuerint, vel ipſo lumine naturæ notam: nempe humanis actionibus, certam & euidentem cognitionem, ſæpe ac ſæpius non prælucere.* Ita eſt, ſed quam ex iis præmiſſis deducit cum Caremuele, concluſio, ignota illis prorſus eſt, & inaudita, cum vbique clament, in dubiis & incertis ſemper tutiorem partem eſſe eligendam. Quare illa Stubrochij reſponſio, SS. Patres ſuppoſuiſſe ſuam ſententiam, ipſo naturæ lumine notam, nec minus euidentem ex Caramuele, quam hoc axioma currentem moueri, quolibet fidei articulo creditu eſt longe difficilior.

Hoc primum præiudicium à ſilentio SS. Patrum excipit, & confirmat alterum. Si SS. Patribus ita comperta erat hæc opinionum probabilium ſecuritas, non eſt credibile adeo fuiſſe cæcos & ſtolidos, vt ab hoc principio per ſe noto vſquam receſſerint; & illi contraria, aut minus conſentanea docuerint. Si ita ſit, cur illis, in morum negotio, cenſent recentiores anteponendos, quamuis fuerint Apoſtolis viciniores? Cur dicunt difficultates, quæ circa mores homine Chriſtiano dignos, emergunt, à nouitiis non à veteribus Scriptoribus hauriendas eſſe? Argumen-

to ſint Caramuel & Diana, in citandis recentioribus diligentiſſimi & copioſiſſimi, parciſſimi in antiquis referendis: & ſi quando eos citet Caramuel, fere ſemper fallit, adeo hoſpes eſt apud Antiquos. Neque hoc præiudicium eleuat, quod habet Stubrochius, ad finem diſputationis, de probabilitate: *In morali Theologiâ non diſputari de certis morum regulis, quæ in libris Patrum habentur, & vt certas Theologi ſupponunt; ſed de ſingularibus quæſtionibus, quarum ſolutio vt plurimum ab aliquo textu, aut Canone, aut diplomate Pontificio petenda eſt: fruſtra autem apud SS. Patres ſolutionem illam inueſtigarem, qui ante huiuſmodi leges ſcripſerunt.* Sed putat Stubrochius ſe reſpondere, ſi non taceat, & argumenti diſſimulet difficultatem; neque enim hîc agimus de minutioribus quæſtionibus: nec ita ſumus moroſi, vt hodiernæ diſciplinæ diplomatibus Pontificiis, de interdicto, & aliis id genus, ſingula verba velimus legi apud S. Patres. Id ægre ferimus, & nobis ſuſpectum eſt, & ſummè periculoſum, conſtitui regulas ex vnâ probabilitate, quæ ad omne genus rerum pertineant, de prudentiæ iudicio, de conſcientiæ dictamine, de legum diuinarum interpretatione: hæc vero omnia à S. Patribus vel prætermiſſa fuiſſe, quaſi nullius momenti, aut ſuppoſita tanquam per ſe nota, aut in quâcunque re dubia & controuerſa, nullâ legis, ſalutis, aut maioris probabilitatis habitâ ratione, permiſiſſe cuique ſequi opinionem minus probabilem, quæ commodo, quæ affectibus, indulgeat; paradoxo quolibet incredibili, longe eſt incredibilius.

His duobus præiudiciis, tertium & quartum multo grauius addo, quod ſi cetera deſint, poſſit rem totam conficere. Certiſſimum eſt, omnes ad vnum Patres & Scriptores antiquos, communi conſenſu aduerſari principio, quod vnum ſuæ ſententiæ fundamentum ponit Caramuel, nempe probabilitati ſecuræ, & tutæ ad ſalutem, & actuum honeſtatem, tandiu locum eſſe, quandiu euidentia, & ex illâ certitudo defuerit: & cum rariſſima, aut potius nulla ſubſit euidentia, aut ſpes illam conſequendi quocunque conatu & ſtudio, libera eſt & ſecura probabilitas; idque ratione ignorantiæ inuincibilis, quâ imbuuntur opiniones quæcunque probabiles oppoſitæ, hoc ipſo, quod certam & euidentem, cui illarum falſitas aut veritas conſtet, notitiam conſequi, vel etiam ſperare non poſſis. Atque omnes ad

vnum antiqui, huic fundamento Theologiæ Caramuelis, capitaliter aduerſantur; Ergo nihil certius, quam quod vrgemus, probabilitates recentiorum, antiquorum principiis, & teſtimoniis euerti. Primam huius argumenti propoſitionem, ſingulis Apologematis ſui paginis, habet Caramuel: ſed antiquos omnes ab illo diſſentire demonſtro teſtimoniis aduerſariorum. Et vt res ſit apertior, ſummam facio totius operis Caramuelis: Datur ignorantia inuincibilis iuris naturalis, idque ex Caramuele conuincitur, quod nequeat tolli huiuſmodi ignorantia, niſi euidentiâ veritatis per ſe notæ, aut demonſtratæ, & ex neutro capite, putat dari eiuſmodi euidentiam plurium & forte nullius rei; Atqui huiuſmodi ignorantia inuincibilis excuſat à quocunque peccato, nec vnquam deeſt opinionibus probabilibus, inter ſe pugnantibus, de veritate & falſitate, infra euidentiam veritatis & falſitatis. Ergo quæcunque opiniones continentur intra fines probabilitatis, tutæ ſunt & ſecuræ. Nulla eſt propoſitio à Caramuele aſſumpta, à quâ ex antiquis maxima Theologorum & Patrum pars, non diſſentiat: primam quidem propoſitionem teſte Vaſqueſio diſp. 121. in primam ſecundæ negant Hugo à ſancto Victore, Alenſis, Albertus, Bonauentura, Richardus, Gerſon, Adrianus, Alphonſus à Caſtro, & alij plures & recentiores, qui nullam admittunt iuris naturalis ignorantiam inuincibilem, maxime de primis ſyndereſeos principiis, qualia ſunt hæc, Deum eſſe colendum, ſubueniendum parentibus, &c. Et iſtis annumerant propoſitionem de quâ eſt controuerſia, in dubiis partem tutiorem eſſe eligendam. Nec dicas iſtos authores erraſſe, & conuinci falſitatis hoc argumento: non eſſe certius hoc principium, practicum, Deum eſſe colendum, quam iſtud ſpeculatiuum Deum exiſtere, quod multis eſt dubium & probabiliter falſum, aut inuincibiliter ignotum. Ad primum reſpondeo, nos hic non diſputare, an vera ſit horum antiquorum ſententia; ſed an diſſentiant à Caramuele, & à probabiliſtis. Deinde negamus eandem eſſe rationem, huius Principij practici, Deus eſt colendus, & iſtius ſpeculatiui, Deus exiſtit: quia interdum de re ſpeculatiue tantum probabili, certum & euidens ſtatuitur iudicium practicum: nihil enim certius & euidentius, quam parentes colendos eſſe; quamuis non habeas euidentem notitiam,

omnis dubitationis expertem, te ab illis procreatum eſſe, quos colere debeas. Quo exemplo fit manifeſtum, aliud eſſe genus certitudinis, & euidentiæ iudicij practici, & ſpeculatiui. Vnde hi primæ claſſis Authores communi conſenſu, negant dari ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, quod Decalogi præceptis, eorumque fundamentis, ac ſynderefeos principiis, continetur: quale eſt iſtud, ferè totius iuris naturalis origo, & regula, ne aliis feceris quod tibi fieri nolis. Imò plures ex antiquis longiùs promouent hanc primam reſponſionem: cum enim conueniant eam ignorantiam dici inuincibilem & inculpatam, quam non ſit noſtræ facultatis depellere; ea cenſenda eſt voluntaria, ac proinde culpabilis, cuius ſanandæ cum media penès te habeas, ea neglexeris adhibere. Huic propoſitioni quæ totius diſputationis cardo eſt, varias apponunt reſtrictiones aut ampliationes Theologi. Atque inde primùm probari putant Guillelmus Pariſienſis & Antiſidiorenſis, nullam dari inuincibilem ignorantiam, cuiuſcumque facti, aut iuris poſitiui: nam vt, inquit Antiſiodorenſis, ſi quis aſſentiatur falſo in materiâ morum & fidei, quoniam ita docetur à ſuis prælatis & magiſtris, non excuſatur à peccato ex ignorantiâ; quia intra ſe habet ſupremum magiſtrum, ſcilicet Deum, à quo poteſt addiſcere veritatem, quam non negabit ad res facti ſeu cuiuſcumque iuris; ſi non ſolum eam inquirat ſuo ſtudio, doctiores conſulat; ſed etiam à Deo continuis precibus efflagitet, & ſe diuinâ reuelatione dignum faciat, perfectâ vitæ emendatione. Addunt hi duo authores, eos qui huiuſmodi diligentiam adhibuerint, cum precum ſtudio, Deum nunquam paſſurum in errorem labi etiam de rebus facti.

Videtur aliis Theologis ſeuerior hæc opinio, eamque reſtrinxerunt ad res iuris diuini poſitiui; quarum fides neceſſaria eſt ad ſalutem: earumque ignorantiam inuincibilem, negant dari inter infideles, multoque minus inter Chriſtianos. Id probant eodem ferè argumento, quo vſi ſunt Guillelmus Pariſienſis & Antiſiodorenſis, nempe imputandam eſſe ignorantiam, iis, qui neglexerint adhibere media, cùm ordinaria, tum extraordinaria; quorum liberum habent vſum: atqui omnibus Chriſtianis & etiam Ethnicis quærenda eſt veritas neceſſaria ad ſalutem, ſtudio, conſultatione doctiorum, aſſiduis ad Deum precibus,

emendatione vitæ: nec veritatis notitiam negaturus eſt Deus iis qui illam proſecuti fuerint huiuſmodi mediis: Ergo ſi negetur Ethnicis, aut Chriſtianis, argumento eſt neglexiſſe media quibus comparari poterat. Durior & nimis auſtera, etiam videtur hæc opinio recentioribus Theologis, & ad iudicium certum, quæ ſit ignorantia inuincibilis, hanc ſtatuunt regulam, quam habet Vaſquez diſputatione 114. eam cenſendam eſſe omninò inuincibilem, cuius nulla notitia, nec ratio dubitandi vniuerſim aut particulariter occurrit: quia non eſt in noſtrâ facultate, de vllâ re deliberare, amplectenda ne ſit, aut reiicienda, de qua nulla in mentem venerit cogitatio; nam prima cuiuſiuſque rei notitia, aliunde quam à nobis, & à naturâ eſſe debet, aut à Deo: Atqui de rebus facti, iuris poſitiui humani, aut diuini, multis nunquam venit in mentem deliberare, an ſint neceſſariæ ad ſalutem, an inquirendę, & à Deo precibus petendæ, an ad illas conſequendas confetat emendatio vitæ: ergo huiuſmodi rerum admittenda videtur ignorantia inuincibilis; ſecus eſt de iure naturali, quod hominum cordibus altè inſculptum eſt, & licet obſcurari poſſit viriis & prauis moribus; nunquam tamen ita deleri, quin perditiſſimos quoſque ſtimulet conſcientia malefactorum, nec patiatur fœditatem & turpitudinem peccati eos latere per totam vitam: & ſi in ea conſeneſcant, ipſis imputandum eſt, quod noluerint audire conſcientiam, ſe ſui officij iuriſque naturalis admonentem. Hic eſt ſenſus primæ ſententiæ, & reſponſionis ad argumentum Caramuelis: ſed Anonymus, Vendrochius & plurius alii recentiores, poſt Ianſenium lib. 2. de ſtatu naturæ lapſæ à capite 2. ad 6. concedunt ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, negant vero excuſare à peccato, tanta aſſeueratione, vt ſuam ſententiam contendant eſſe dogma fidei, propugnatum à Diuo Auguſtino contra errores Pelagianorum, quorum præcipuus & in Synodo Palæſtinâ damnatus, refertur ab eodem Auguſtino de geſtis Pelagianorum capite 18. obliuionem, ignorantiam non ſubiacere peccato, quoniam non ſecundum voluntatem eueniunt, ſed ſecundum neceſſitatem. Ex quo loco ita ſuam ſententiam confirmant: Eo ſenſu ſynodus Palæſtina damnat peccati ignorantiam, quo illam à peccato purgabant Pelagiani: Atqui Pelagiani peccato imputabant ſolam ignorantiam vincibilem, vt ex

Iuliano refert Auguſt. lib 6. cap. 1. *Ecce merito reprehendiſti eos, qui ſuperſederunt ſcienda cognoſcere:* & Pelagius lib. de naturâ & gratiâ cap. 17. *Hominem peruigilare debere, ne ignoret; ideoque eſſe culpandam ignorantiam, quia id homo neſcit negligentiâ, quod adhibitâ diligentiâ ſcire debuiſſet:* Ergo Synodus damnat quod negabant Pelagiani, quod ipſe Pelagius non eſt auſus defendere in Synodo Palæſtina, nempe ignorantiam inuincibilem, non quamcumque, ſed iuris naturalis, ad culpam imputari. Plura congerunt argumenta citati authores, quibus ſatius fuiſſet reſpondiſſe ſemel Stubrochium & Caramuelem, quam ſingulis paginis eos accuſare hæreſis, nulla probatione allatâ, nullâ ſolutione adhibitâ eorum argumentis, quæ facilius putarunt contemni poſſe, quam infringi

Nobis nihil opus eſt ad ea reſpondere, vt noſtram tueamur de vſu probabilitatum ſententiam. Eſto detur ignorantia inuincibilis, etiam iuris naturalis, contra primæ reſponſionis authores; demus ignorantiam inuincibilem, ex peccato primi hominis conſecutam, excuſare, & eſſe inculpatam; negamus quod aſſumit Caramuel, huiuſmodi ignorantiam hoc ipſo includi opinionibus inter ſe pugnantibus, quod rerum de quibus opinamur, euidens comparari aut ſperari cognitio nequeat, veræ ne ſint, an falſæ, ac proinde cum nequeant abſtergi, ab omni falſitatis & malitiæ dubio & formidine, opiniones, quæ ſtant pro libertate, & commodo, nunquam poſſunt ſaluâ conſcientiâ, & tuto, anteponi opinionibus æquè aut magis probabilibus, quæ ſaluti & præcepto fauent. Atque hoc vnum hactenùs probauimus contra Caramuelem; nec nobis timendæ ſunt obiectiones Anonymi, quibus ſatisfaciemus paragrapho ſequenti.

## Paragraphus Secundus.

### *Solutio aliquot argumentorum Anonymi ex tertio nodo contra ſententiam P. Mercori.*

Videtur Anonymus Chriſti verba quaſi iure ſuo ſibi aſſumere: *qui non eſt mecum, contra me eſt:* ægre fert P. Mercorum toto ſuo opere aliunde argumenta repetere, quibus probabilitatum laxitatem impugnat, & ſuam fulcit ſententiam, quam à dogmate de ignorantiâ omnino inuincibili iuris naturalis, ad culpam imputanda. Quæcunque congerit hoc 3. nodo, quem viginti quatuor obiectionibus putat indiſſolubilem factum, eoque implicari P. Mercorum, ad hæc tria capita reuocantur. Multis probat ignorantiam iuris naturalis, quamcumque inuincibilem culpabilem eſſe, deinde hoc principio iugulari cauſam probabilitatum, 3. denique Mercorum labefactare quidquid toto libro ad emendationem moralis diſciplinæ ſtabiliuit, & principiis Theologiæ capitaliter aduerſari, quod huic dogmati de ignorantia inuincibili ad culpam imputandâ, ſuam diſſertationem non aſtruxerit. Primum quod aſſumit Anonymus permittimus, & gratis damus: neque enim noſtri inſtituti eſt, hanc controuerſiam grauiſſimam attingere: ſecundum vltro concedimus, tertium negamus: & ſi tota Aduerſarij diſputatio ad examen vocetur, pauca ſunt quæ hoc poſtremum caput attingant, & ſi quæ ſint, ex aliis ſeligemus. Quamuis modeſtiſſimus ſit P. Mercorus, & totus ad lenitatem humanitatéque naturâ & ſtudio comparatus, adeo tamen interdum aſperè illius dicta excipit Aduerſarius, vt nonnihil commoueri videatur aſſiduâ & immeritâ cenſurâ, & verbis Chriſti dicat: *Cur me cædis?* animaduertendum ſane fuerat Anonymo, non vnâ viâ adiri veritatem, & plurimum ad eius gloriam referre, diuerſis præſidiis muniri. & plures habere vindices, qui diuerſo armorum genere ſe tutentur. Quare boni conſulẽdum erat, ſi quid à ſuo ſenſu diuerſum ſcripſiſſet P. Mercorus, & alium ſibi ad verum, callem muniuiſſet: cùm conſtet eodem ſpectaſſe vtrumque, nec fine differre; ſed mediis, quorum delectus citra diſſenſionem aut offenſionem,

vllam, arbitrio cuiuſque permittatur. Denique obſeruandum illi fuerat, quod P. Mercorus admonuit ſuâ reſponſione ad 24. & vltimam obiectionem, tutius & minori labore ac periculo eos enatare, qui paululum vndis cedant, & fluuio ſinant ſe deorſum ferri, quam qui contra torrentem dirigant brachia, & totis viribus obnitantur: ſic etiam magis ex voto ſæpius ſuccedere pugnam, pro veritate, ſi aliquid indulgeas aut permittas aduerſariis, ſi eorum exemplis, aut notionibus apud ipſos receptis vtare. Nam ſi ad ſingula verba vitilitiges, & omnia quæ ingeruntur ad examen reuoces, nullus erit diſputationum finis, aut fructus. Tria ſuæ cauſæ fundamenta & præſidia ponit Caramuel, primum dari iuris naturalis ignorantiam inuincibilem: & hoc magis ſupponit, quaſi notum & in confeſſo apud omnes, toto ſuo Apologemate, quam probet: ſecundum huiuſmodi ignorantiam immunem eſſe, & excuſare ab omni peccato: illud etiam principium non aliâ ratione probat, quam perpetuâ accuſatione Ianſeniſmi, quaſi ignorantia inuincibilis imputata ad peccatum, damnata ſit cenſurâ primæ propoſitionis Ianſenianæ, quæ tamen agit de hominibus & gratiâ & fide conantibus implere præcepta, à quibus deficiant inopiâ gratiæ: tertium denique fundamentum paulo accuratius confirmat, nempe omnem opinionem probabilem ſeu ſolitariam, ſeu cum aduerſa pugnantem, imbui illo genere ignorantiæ inuincibilis, quæ ab omni peccato purget. Tantæ molis fuit, probabilitatem extruere & firmare ſecuritatem. Sed cùm euerti & ruere omnino oporteat, ſi vel vnum è tribus, quibus nititur, principium nutet, & labefactetur huiuſmodi ſecura probabilitas quæcumque, & ſtatuæ Babylonicæ non diſſimilis, vel vno ictu modici lapidis infringi, & diſſilire poſſit; ſatius ad ſuum inſtitutum putauit vir prudentiſſimus, ſemotis à diſputatione duobus principiis ſuperioribus, poſtremum impetere omni genere argumentorum. Quid enim Caramuelis cauſam iuuat, dari ignorantiam inuincibilem iuris naturalis, quæ nequeat imputari ad peccatũ ſine Ianſeniſmi errore, ſi huiuſmodi ignorantia longiſſimè abſit à probabilibus opinionibus pro libertate contra legem pugnantibus? Quod vnum toto opere vrget & apertiſſimis argumentis demonſtrat P. Mercorus. Cæterum ſi Anonymus eius Theſim de ſequendâ pro-

babiliori & tutâ opinione, cenſeat efficacius demonſtrari; ex illo ſecundo principio, nullam iuris naturalis ignorantiam inculpatam eſſe; liberum eſt illi hoc genere armorum pugnare cum aduerſariis: ſed rogat Mercorus ne ſe deſpiciat, ſi ſuis, ſibique, aptioribus armis vtatur. Nam quæ commoda erant Saüli, Dauid, inutilia fuere: & tamen vili *fundâ & lapide inualuit aduerſus Philiſthæum*. Rogat igitur, ſibi permittat ex communibus principiis apud aduerſarios receptis, rem controuerſam proſequi & definire: forte cum illis vtilius & validius acturus, quam ſi ingereret principia illis ſuſpecta, ac penè comperta erroris. Certe ſi ab his obſeruationibus exorſus fuiſſet P. Mercorus, quibus concluſit diſputationem, viderentur fruſtrà eſſe quæ late proſequitur Anonymus: quandoquidem hæc vna reſponſio à nobis fuſius & & clarius explicata, illum extra omnem teli iactum ponit. Eſto deceptus ſit Caramuel, dum ignorantiam iuris inuincibilem certam ponit & innoxiam, & dum aduerſariis Ianſeniſmi errorem obiicit, Pelagij hæreſim defendat: eſto aſſenſus illi fuerit P. Mercorus, quod tamen conſtanter pernegat, & falſum eſſe conuincit: ſatis eſt illi non ſolum ad innocentiam, ſed etiam ad victoriam aſſerendam, defeciſſe ſicut magos Ægypti tertio ſigno, ſeu tertio aſſerto lapsū fuiſſe. Aduerſ quis enim credat, eum qui probabilius opinatur quod inſtat agendū, illicitum eſſe, nec abſtinet, laborare vt contendit Caramuel ignorantiâ inuincibili iuris naturalis, & hinc illis licere vt libuerit agere: cùm ſola dubitatio longè inferior opinioni probabili, huiuſmodi ignorantiam inuincibilem tollat, & reſoluat in culpabilem? Et hoc demonſtrat P. Mercorus quadruplici genere argumentorum, quæ hactenùs proſecuti ſumus. In his tamen non conquieſcit Anonymus; ſed primùm tertio nodo grauiter carpit P. Mercorum, quòd admittat ſuppoſitionem conſcientiæ erroneæ ex ignorantiâ inuincibili reputantis fornicationem licitam, & ad ſalutem neceſſariam, & ſi ex illo dictamine eligatur (vt poteſt contingere) meritoriam fore: quod dogma, inquit, principiis Theologiæ ac Religionis capitaliter aduerſari, & labefactare quidquid toto libro, ad emendationem moralis diſciplinæ ſtabilitum eſt facili negotio demonſtrari.

Hanc accuſationem grauiſſimam duplici excipit reſponſione P. Mercorus. Primùm dicit ſe hanc hypotheſim admiſiſſe diſputandi causâ, ex aduerſariorum, non ex ſuâ ſententiâ; quia ſi negaſſet quod argumento aſſumebatur, nempe fornicationem ex ignorantiâ inuincibili (quam gratis admittit, non approbat) fieri licitam, inſtauraſſent eiuſdem formæ & vis argumentum, neceſſario ſoluendum, exemplo ignorantiæ inuincibilis iuris poſitiui etiam diuini, quam ipſemet Ianſenius concedit innoxiã eſſe ab omni peccato; vt ſi quis ſibi perſuaderet ex erroneâ conſcientiâ, ſacram Synaxim tempore Paſchali præcepto poſitiuo præſcriptam, eſſe illicitam, ille mereretur, ſi abſtineret. Quare ſatius putauit P. Mercorus hypotheſim admittere, ex mente aduerſariorum contra ſuam, & reſpondere obiectioni, ne videretur difficultatem effugere. Addit 2. ſe eâ ſuppoſitione ſecutum Diuum Thomam 12. quæſt. 19. art. 5. qui eodem exemplo vtitur, illius qui ex errore crederet fugam à fornicatione eſſe malam, ac proinde peccaturum, ſi ab illa abſtineret, rationemque addit; *Non ſolum id quod indifferens eſt, poſſe boni, malique per accidens rationem induere, ſed etiam id quod bonum eſt, poſſe rationem mali, vel quod malum eſt, rationem boni accipere à rationis apprehenſione & iudicio; puta*, inquit Sanctus Doctor, *abſtinere à fornicatione bonum quoddam eſt*; ſi ergo proponatur vt malum à ratione errante, voluntas erit mala, quia vult malum: vnde concludit P. Mercorus, ſe nulla dignum hac re cenſurâ, qui tanti præceptoris veſtigia ſit ſecutus: & ſi Anonymus nequidem S. Thomæ velit parcere, facile ab illius cenſurâ vtrumq; vindicabimus, hoc ad minus Axiomate ab omnib⁹ recepto: poſito vno impoſſibili conſequi duo repugnantia; quare quiſquis ex ignorantiâ inuincibili culpabili, implicaretur errantis conſcientiæ dictamine, quodcumque ageret, non vacaret culpâ. Sed ne ſingula proſequar quæ congerit Anonymus, ad quæ reſpondet P. Mercorus, vnum adnotabo in hâc materiâ ſummè obſeruandum, quo vel hi duo Authores conciliabuntur, vel cadent obiectiones ferè omnes, maximè à primâ tertij nodi vſque ad decimam quartam. Nempe apud omnes ferè Theologos conuenire, ignorantiam iuris naturalis, ab ignorantiâ rerum facti vel cuiuſcumque iuris poſitiui, hoc maximè differre, quod illius generis rara & fortè nulla

detur inuincibilis, aut quæ excuſet à peccato; ſecus vero eſt de ignorantiâ facti & iuris poſitiui, quam inuincibilem eſſe, & à peccato excuſare, multis probat ex Auguſtino, ipſemet Ianſenius cap. 5. Huius verò diſcriminis cauſam inquirit idem Author cap. 6. cui hunc titulum appoſuit; *Indagatur radix arcana illius doctrinæ, cur ſcilicet iuris naturalis nulla detur, quæ excuſet ignorantia inuincibilis, magiſque repugnet opinionibus probabilibus ad ius naturale pertinentibus, quam iis quæ ad res facti & ad ius poſitiuum ſpectant.* Omnes huius diſcriminis originem & cauſam trahunt ex eodem fonte; nempe ex naturâ huiuſmodi ignorantiæ, vel ſcientiæ & cognitionis oppoſitæ. Nam iuris naturalis cognitio naturæ humanæ congenita & inſculpta eſt cordibus noſtris, iuris vero poſitiui & factorum aduentitia eſt, & nihil prohibet in totum tolli ab homine, vel illi negari. Hoc enim ipſo quod homo ſit compos rationis, capax gratiæ, fidei, & Dei vt vltimi finis, à quo habet vt ſit, & à quo beandus eſt, oportuit illi inſertam eſſe cognitionem omnium, qua Deum vt primam ſui cauſam colere, vt vltimum finem conſequi poſſet. Hæc verò omnia continentur Decalogo & lege Dei cordibus noſtris inſcripta: & hoc ſenſu dicitur Rom. 2. *Gentes quæ legem non habent, ſibi legem eſſe, quia oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.* Vnde neceſſario emergunt cogitationes bonæ, conſcientiæ remorſus, quibus diximus nullum hominem carere per totam vitam, & quæ ſufficiant tollendæ ignorantiæ inuincibili iuris naturalis, ne ſaltem excuſet à peccato. Secus eſt de iure poſitiuo, quod cum ſit aduentitium, contingere poteſt, vel nullam illius venire in mentem cogitationem, aut ſuſpicionem, quæ huiuſmodi ignorantiam curet & tollat.

Atque hæc eſt vera, nî fallor, radix huius arcanæ doctrinæ: Vnde refellitur, quam tentat Anonymus, obiectione ſecundâ, antiquorum Theologorum ſententiæ cum ſuâ concordiam: nec vllâ re differre ait à ſententiâ Ianſenij, verum eſſe omnium conſenſum, & diſcordiam verborum potius quam rei. Eadem enim ignorantia iuris naturalis inuincibilis, diligentia præſenti, humanâ & ordinariâ (qualem diximus adhiberi, dum præter proprium ſtudium conſuluntur peritiores) vincibilis eſt; diligentia extraordinaria, & auxilio Dei, quo impellimur ad preces

& vitæ

& vitæ emendationem. Atque eo ſenſu dicit obiectione 9. omnem ignorantiam volitam eſſe, adeoque vincibilem quia omnis peccator vult amare creaturam, quo amore luci diuinæ obſtaculum ponitur, vt fuſius explicat obiectione 2. Vnde concludit omnem ignorantiam vitari poſſe per diuinum auxilium, quo non niſi culpâ noſtrâ caremus, quia illi, lucique diuinæ apponimus impedimenta vitiis noſtris, hoc ſolum nomine quod illam negligamus noſtris precibus efflagitare.

Verum ſi hoc ſenſu dicatur ignorantia inuincibilis, induſtriâ præſenti & ordinaria diligentiâ, imputari ad culpam, quod vincibilis ſit luce diuinâ, precibus & emendatione vitæ, conſequendâ; vanum erit diſcrimen appoſitum, inter ignorantiam iuris naturalis, & poſitiui, maxime diuini, cum vtraque inuincibilis diligentiâ humanâ & naturali, vincibilis ſit auxilio diuino, precibus & ſanctitate vitæ obtinendo; maxime ſi neceſſaria ſit cognitio ad ſalutem, vel ad euitandum peccatum. Deinde; eſto qui ſentiunt ſe concupiſcentiâ vrgeri ad malum, peccent, niſi confugiant ad orationem, cuius præceptum inſtat, auxilij diuini neceſſarij ad vincendam tentationem obtinendi causâ; quâ ratione imputabitur hæc negligentia, vel infidelibus, vel iis qui errant ex ignorantiâ, nec agnoſcunt ſe egere lumine diuino, aut vllâ laborare ignorantiâ? Quare verum diſcrimen inter hæc duo ignorantiæ genera, repetendum eſt à principio ab ipſomet Ianſenio conſtituto; quod iuris naturalis notitia ſit congenita, ac proinde non poſſit radicitus tolli, maneat ſemper in ſemine, poſſit facile inſtaurari, & culpæ noſtræ ſit imputandum, ſi obſcuretur omnino, vel non reſtituatur. Sicut enim aqua calefacta, ſi ab igne ſemoueatur, ſenſim redit ad congenitum frigus; ita etiam mens humana, ſi vitia abiiciat, ab ignorantiâ facile vindicatur, maxime rerum iuris naturalis. Hinc fit ignorantiam huiuſmodi rerum vix præſumi, ſicuti rerum facti, ac proinde vix excuſare à peccato, & hoc probant argumenta Anonymi à tertia obiectione vſque ad vndecimam, quibus ex Caietano primum, deinde ex Eſtio 3. ex Auguſtino 4. ex Ariſtotele, & tandem ex pluribus aliis Sanctis Patribus probat, quæ ex quacunque ignorantiâ fiant contra ius naturale, non carere peccato, quod vult Caietanus eiuſdem eſſe ſpeciei cum peccato

V

quod ex certâ ſcientiâ committitur,& illi aſſentitur Eſtius: Idem probat ex Ariſtotele, libro 5. Ethicorum cap. 3. ex Innocentio III. *de Simonia* cap. *per tuas*, ex Auguſtino diuerſis locis, ex Bernardo Epiſt. ad Hugonem: idem tandem probat obiectione vndecima & duabus ſequentibus ab abſurdo,quod ſcilicet omnium infidelium peccata,contra legem naturalem excuſarentur, ſi iuris naturalis ignorantia ſit inculpabilis.

Ad hæc omnia reſp. P. Mercorus: Primo nullum horum Authorum, ſi Eſtium excipias, imputare peccato, quod fit ex ignorantiâ inuincibili iuris naturalis. Et prudenter addit reſponſione ad octauam obiectionem, quantum diſtat propoſitio vniuerſalis à particulari,tantum differre propoſitionem hæreticam à S. Patribus damnatam, à doctrinâ recentiorum, quos impugnat Anonymus. Eſt quidem hæreſis manifeſta, per nullam ignorantiam peccari, ſed nullus error eſt, ſi defendas per aliquam ignorantiam non peccari: & ſicut aduerſarius hoc poſtremum admittit, de his quæ fiunt ex ignorantiâ facti aut iuris poſitiui,ita recentiores idem concedunt de quacunque ignorantiâ,quæ nec directè, nec indirectè volita ſit, qualem dicit Reſponſione ad ſextum admitti ab Auguſtino libro. 3. de Libero Arbitrio cap. 22. vbi ignorantiam iuris naturalis, ſiue pœnalem, ſiue naturalem, cuiuſcunque perſonæ & conditionis, cuiuſcumque iuris, ſeu proximi, ſeu remoti à primis ſyndereſeos principiis,non damnat in totum,ſed caſum ex illo deduci poſſe contendit, quo errans ex ignorantiâ iuris naturalis, excuſetur à peccato; vt ſi puero duodenni,inquit ad biuium occurrat homo, qui diſtricto gladio inimicum inſequatur,& puerum interroget quâ parte fugerit,quem proſequitur: ſi is putet ſibi licere mentiri,vt hominem ſeruet à periculo mortis,nec tempus habeat conſulendi peritiores, aut deducendi ex principiis moralibus, an mendacium ſit illicitum; exiſtimat Mercorus ex ignorantiâ inuincibili iuris naturalis à culpâ mendacij puerum excuſari.

Cæterum qui referuntur, Authores, demonſtrat idem accuratè nihil iuuare cauſam aduerſarij, quia diſcrimine nullo agunt de peccatis ex ignorantiâ cuiuſcumque iuris, aut facti, vt Hieronymus li. 1. contra Pelagium affert exempla Ionatæ, Ozæ & Leuitarum, qui peccabant ex

ignorantiâ facti, vel alicuius præcepti poſitiui. Idem conſtat de Caietano 1. 2. quæſt 76. art. 4. vbi de peccato ex ignorantia, quod ſpeciem ſumit ex obiecto malo, ad quod conuertitur agit, & affert exemplum Pauli Eccleſiam perſequentis, quem conſtat peccaſſe ex ignorantiâ, contra ius diuinum poſitiuum. Hoc euidentius eſt de Innocentio III. damnante Simoniacum, qui neſciebat, id quod egerat Simoniacum eſſe, non habita ratione ignorantiæ eius, quia erat voluntaria, & vt inquit Gloſſa, poterat conſulere peritiores. Non alio ſenſu loquuntur Ariſtoteles, & Diuus Thomas in illum locum libri Ethicorum, vbi S Doctor notat ex Philoſopho, iuris ignorantiam non efficere inuoluntarium, quod cenſeatur & proficiſci ex negligentia addiſcendi, quæ ſcire nos oporteat. D. Bernardus Epiſtola citata agit de ignorantia iuris poſitiui, ſeu Baptiſmi ex præcepto ſuſcipiendi, & docet ante Apoſtolorum prædicationem, nullius peccati reos fuiſſe, qui ad Baptiſmum non acceſſiſſent; quamuis tum Chriſtus dixiſſet Nicodemo, niſi quis renatus fuerit ex aqua, *&c.* Ad D. Auguſtinum qui videtur apertius fauere aduerſario, reſpondet ad ſextam & ad nonam obiectionem, ſi ignorantia damnetur à Concilio Dioſpolitano, id intelligendum eſſe de ignorantia inuoluntaria pœnali, quæ facta ſit inuincibilis, errantis culpa, qualis eſt perditiſſimorum hominum, quibus ſupercecidit ignis concupiſcentiæ, nec ab vllo genere ſcelerum abſtinent, ex quo fit, vt non videant ſolem iuris naturalis, qualis fuit ignorantia Gentilium voluntaria ſaltem in cauſa, quia liberè prolapſi fuerunt in peccata, quæ in pœnam conſecuta eſt cæcitas mentis: ideo prudenter monet reſponſione ad decimum, vix Auguſtinum admittere iuris naturalis ignorantiam inuincibilem, non quod nulla ſit, ſed quod rariſſima: & ideo cenſura dignos dicit eos, qui huiuſmodi ignorantiam longius quam par ſit extendant, & velint ea excuſari iuniorum molitiem, & actus turpes quorum tamen illos puderet, ſi conſcium haberent virum grauem.

Sed erudita prorſus eſt reſponſio ad decimam tertiam obiectionem, quam ita explico: eorum quæ contra ius naturale admittuntur citra mali cognitionem certam probabilem, aut ad minus dubitationem aliquam, tres gradus diſtinguendi ſunt. Primus eorum quæ fiunt ex ignorantia

omnino inuincibili, vt cum quis ſcit ſe hominem occidere, alienâ vxore vti, loqui præter mentem; ſed putat ſe ſtudioſè operari, vel nulla ei cogitatio in mentem venit ſe perperam agere, aut ignorantia laborare. Secundus gradus eſt eorum quæ fiunt ex ignorantiâ vincibili, ortâ à negligentiâ addiſcendi quæ pertinent ad officium, & ius naturale; huius ordinis actus conueniunt cum ſuperioris actibus, quod is à quo fiunt, ſciat quid agat, ſed neſciat ſe malè agere: hoc tamen differunt quod cum huiuſmodi ignorantia proficiſcatur à negligentiâ voluntariâ, referenda ſit ad genus mali moralis, ac proinde ad aliquam ſpeciem peccati ſit reuocandi, cum ea quæ ſub genus cadunt ad aliquam ſpeciem pertineant. Tertij denique gradus ſunt ij actus, qui ab ebrio aut furioſo proficiſcuntur, qui dum mentitur, dum occidit hominem, &c. non ſolum ignorat, an male agat (quo cum ſuperioribus conuenit) ſed ne quidem ſcit ſe agere (quo ab aliis differt) hoc tamen habent ſingulare huiuſmodi actus, vt ſint voluntarij ad minus in cauſâ, ſi ebrietas & furor eligantur, atque hac ratione conueniant actus poſtremi, cum actibus ſecundi generis, quos veluti in medio poſitos conſtituit P. Mercorus, cum prioribus vno conueniant, differant altero: ſimilis eſt cum poſtremis collatio, conueniunt genere entis moralis, à voluntario in cauſâ differunt, quod illi fiant cum obiecti cognitione quâ iſti careant.

His ita conſtitutis, duplex emergit grauis difficultas, quarum vna pertinet ad morum & vitæ regulas, altera ad Scholæ diſputationes & ſubtilitates. Prima quæſtio eſt quinam horum actuum pertineant ad genus mali & peccati. Etiam reſponſum eſt, actus primi gradus eſſe extra genus mali moralis, quo contineantur actus 2. & 3 gradus. Altera quæſtio ſubtilis magis quam neceſſaria eſt, ad quam ſpeciem peccati reuocetur mendacium, homicidium, adulterium ex ignorantiâ vincibili. P. Mercorus ad hæc duo reſpondet; primum, probabile eſſe, vtriuſque gradus peccata quæ ſunt voluntaria tantum in cauſâ, reuocari ad ſpeciem ebrietatis, aut negligentiæ addiſcendi quæ ſunt neceſſaria; & rationem homicidij eſſe tantum circumſtantiam grauantem; quia non eſt directè volita: quod tamen ex communi ſententia Theologorum neceſſarium eſt, vt actus ſpeciem boni aut mali ſumat ab obiecto: Ideoque

aſſerunt, peccatum illius qui ex ſola libidine mulierem trahit ad fornicationem, ſpeciem eſſe peccati luxuriæ, non ſcandali, quod ſit circumſtantia peccati fornicationis, quia caſus mulieris in peccatum, eſt tantum indirecte volitus. Caietanus tamen 1. 2. quæſt citata, docet huiuſmodi actũ impudicitiæ ex ignorantia vincibili, ſpeciem ſumere ab obiecto, in quod fit conuerſio; quia ſcit ſe alienâ muliere vti. Sed Caietanus vt obſeruat P. Mercorus illi addictiſſimus, ita obſcurè loquitur, vt magis commentatio egeat quam textus D. Thomæ; & cum eadem difficultas recurriſſet 2. 2. quæſt. 53. art. 3. vbi verſat quæſtionem de viro alliciente mulierem ad peccatum ex ſolo motiuo libidinis, an huiuſmodi peccatum pertineat ad ſpeciem ſcandali, aût fornicationis; contra morem, à difficultatis reſolutione abſtinet, his verbis modeſtiſſimis: *In hoc dubio libenter eſſem diſcipulus; quoniam docere, nec me, nec alios noui.* Hinc videat Anonymus (inquit P. Mercorus) quam difficile ſit actum ex ignorantiâ inuincibili contra ius naturale admiſſum, ad determinatam ſpeciem peccati reuocare; quandoquidem Caietanus hæret, nec audet quidquam ſtatuere, de errore & actu ex ignorantiâ vincibili profecto; qui tamen verius poſſit ab obiecto in quod fertur, ſpeciem ſumere, quàm actus, qui exiſtit ab ignorantiâ inuincibili; quæcunque enim tandem ſit, ſeu iuris poſitiui, ſeu naturalis, ſeu actus ſit prohibitus, quia malus; ſeu malus, quia prohibitus: qui actum elicit, ſcit quid agat; nec tamen volunt ſumere ſpeciem ab obiecto, niſi prohibitum ſit, quia malum: ergo male cohæret illorum principiis, quam ſtatuunt, diſtinctio inter actus iure poſitiuo, aut naturali malos. Noſtra explicatio huiuſmodi diſtinctionis apertior & facilior eſt, nec puto à mente Auguſtini alienam; quæ contra ius naturale admittuntur, vix excuſari ignorantiâ, quia illorum turpitudo non poteſt nos latere, cum conſcientia huiuſmodi peccatorum reos continuò ſtimulet, & niſi affectus inordinatiſſimi perſtrepant, huiuſmodi reprehenſiones conſcientiæ audiantur à pertinaciſſimis quibuſque; iuris vero poſitiui notitia obſcurior ſit, & minus firma, & interdum nulla; atque his ſatisfit vltimo argumento Anonymi.

### Paragraphvs Tertivs.

### *Concluditur argumentum à teſtimoniis Patrum, & alia ad idem loca adduntur.*

QVæ ſuperiori Paragrapho proſecuti ſumus, præiudicia, à ſilentio Sanctorum Patrum de hac controuerſiâ, ab aduerſariorum diffidentiâ, qui negent hîc eorum iudicio ſtandum, & aliis quæ ſtatuunt de peccato ignorantiæ contra Pelagianos, quouis loco efficacius conuincunt, apud illos, nullam opinionem probabilem, pro libertate tutam eſſe, ſi contra ſtet pro lege, nedum maior aut par probabilitas, ſed penè vlla dubitatio ſuboriatur, ne falſa ſit huiuſmodi opinio, quæ fauet commodo & voluptati. Et ad illum ſenſum innumera habent SS. Patres de ſtudio veritatis, de metu ac periculo falſi, in iis quæ ad ſalutem & mores pertinent. Ea tamen putat Caramuel ſe facile interpretari, & quæ inde depromimus argumenta, ſoluere ſuâ illâ diſtinctione duplicis veritatis virtualis & formalis; & primo genere veri, omnem opinionem probabilem dici veram, quia ita omnino ſe habet; ac ſi eſſet vera; quo ſenſu Imago non diſtinguitur à Prototypo, procurator eſt ipſa perſona principalis, hoc nomine Proconſul & Prorex eſt Conſul & Rex: ab hac diſtinctione non videntur Sacramentarij omnino alieni; quamuis enim Euchariſtiam non minus à naturali corpore Chriſti, quam terram à cælo remotam eſſe pertinaciſſimè contendant; non dubitarent tamen hoc nobis concedere, Euchariſtiam eſſe corpus Chriſti veritate virtuali, eodem iure ac nomine, quo opiniones quamlibet falſæ probabilitate obductæ ipſa veritas eſſe affirmantur. Quare cum Chriſtus dicitur eſſe, *via, veritas & vita*, cum denuntiat futuros Adoratores *in ſpiritu & veritate*, cum omnes viæ Dei aſſeruntur eſſe ipſa veritas, quam boni eligant, à qua praui recedant, præſto erit & in promptu diſtinctio de veritate virtuali, quæ nulli opinioni probabili quamlibet falſæ deſit.

Sed ea interpretatio, aut cauillatio aliena eſt omnino à mente SS. Patrum, & omiſſis aliis tria loca ex Auguſtino

proferam, & Stubrochij, aliorumque reſponſiones ad illa expendam. Primum habet Epiſt. 134. *Si quis*, inquit, *bonum putauerit eſſe quod malum eſt, hoc putando, vtique peccat: & ea ſunt omnia peccata ignorantiæ, quando quiſque bene fieri putat, quod male fit*; Vnde Gratianus quæſt. 5. *Ignorantia iuris naturalis omnibus adultis damnabilis eſt.* Sed nihil ſibi timet Stubrochius ab illa obiectione; quin potius cenſuram in aduerſarios intorquet; quaſi hæreſim doceant. Sed hanc notam ſemouimus, diſcrimine conſtituto inter ignorantiam iuris poſitiui, & naturalis, quod iſta vix vnquam careat tacita accuſatione conſcientiæ, aut aliqua dubitatione, ne malum ſit, quod admittitur in ius naturale. Si igitur huiuſmodi ignorantia damnabilis fiat minima conſcientiæ vellicatione, quam praua conſuetudo fere extinguit; quid ſtatuiſſet Auguſtinus de his quæ perpetrantur aduerſus ius naturale, conſcientiâ, ex opinione probabiliori reclamante?

Secundus locus ſumitur ex lib. 1. cap. 5. de Baptiſmo contra Donatiſtas, vbi damnat eos qui ex opinione minus probabili contra probabiliorem agunt, in his etiam quæ ſunt iuris poſitiui; *Sacrilegio Schiſmatis* (ait) *vulnerari eos, qui per ignorantiam baptiſantur apud Donatiſtas, arbitrantes penes ipſos eſſe Eccleſiam Chriſti* Idem habet Epiſt. 203. vbi Donatiſtas damnat quod rebaptiſarent, quamuis ignorarent id nefas eſſe, immo probabiliter putarent eſſe licitum: non dubitanter tamen eos peccare aſſerit, cum id facerent, quia facile ſcire poterant ſe errare.

Sed apertiſſimus locus eſt libro 3. contra Academicos cap. 16. vbi Academicorum hanc eſſe ſententiam & mentem docet: *Cum agit quiſque, quod ſibi probabile videtur, non peccat, nec errat.* Hæc ipſiſſima eſt Caramuelis doctrina. Quid vero ad hæc Auguſtinus? Latè probat ſi ſemel recepta ſit, omnia crimina probatum iri, quia nullus eſt reproborum, cui non ſit probabile quod perpetrat crimen, licitum eſſe. Ad hoc reſponderi poteſt, primo ex Stubrochio ad ſextum conſectarium Vvendrochij, aliud eſſe videri probabile, aliud re vera eſſe probabile; & poſſe contingere vt nullum ſit adeo atrox ſcelus; quin ex ignorantia vincibili videri poſſit probabile, non tamen re ipſa ſit. Quæ ſolutio illuſtrari poteſt definitione probabilis opinionis, ex

P. Ferrerio ſuo opuſculo Gallico. idiomate ſcripto de probabilitate opinionum, cuius à paucis diebus copiam habui. Opinionem vero probabilem definit, non quamcumque veriſimilem, quæ vt ſupra diximus, habeat à ſe, vel ab authoritate extrinſecâ, vim impellendi ad ſui aſſenſum, mentem in aliquâ caligine conſtitutam, quæ euidentiâ veri careat; ſed eam quæ validis rationibus fulta, nihil habeat diſſentaneum à Fide, à Scripturâ, à Conciliis, à definitionibus Pontificum, à conſenſu Patrum & Doctorum. Primùm Stubrochij reſponſionem pluries refutauimus, & demonſtratum eſt, probabilitatem nihil aliud eſſe, quam veriſimilitudinem & ſpeciem quandam, cui forte ſubſit ipſa veritas, quamuis incertus ſis, ita rem ſe habere, & maxima probabilitatis vis eſt ex ipsâ ignorantiâ, quod veritas non ſit nobis comperta & conſpicua; ac proinde probabilem eſſe, ſiue vni, ſiue multis, & probabilem videri, nullâ ratione, ſolis verbis diſtingui: & niſi ſolidam demonſtrauerit inter hæc duo differentiam, leuior ſane erit ad grauiſſimum Auguſtini locum reſponſio, repetita à ſubtili, ne futili dicam diſtinctione Quia rerum quæ totam vim habent ex ignorantiâ noſtrâ, & veri ſpecie, apparere & eſſe, idem prorſus ſunt; & hæc eſt ratio, ac natura probabilium.

Solidior videtur altera ex P. Ferrerio argumenti ſolutio; ſed ſi propius inſpiciamus definitionem relatam, videtur ipſius Authoris conſilium euertere. Hoc enim caput eſt totius controuerſiæ, cuius causâ hoc opuſculum edidit, & aliud maius pollicetur, an opinio pro libertate tuta ſit, ſtante aduersâ pro lege, paris aut maioris probabilitatis. Huius enim quæſtionis explicatio, futura eſt baſis totius Theologiæ, & regula vitæ humanæ ac Chriſtianæ. Demus igitur definitionem legitimam eſſe (quam diminutam & mancam eſſe ſtatim probabo) nihil nobis officiet, ſed potius hactenus dicta confirmat, & aduerſatiorum fundamenta conuellit, in hoc vno poſita; opinionem ſtantem pro libertate tutam eſſe, quamuis ſit minus probabilis: Atqui hanc aſſertionem, quæ aduerſariis puppis & prora eſt, omni genere argumentorum, monſtrauimus debilibus fultam eſſe, validiſſimis labefactari rationibus, repugnare principiis actionum moralium, inſtituto officiorum vitæ humanæ & Chriſtianæ, diſſentaneam eſſe à Scriptura, à

Traditione, & à SS Patribus, & ſtatim probaturi ſumus, nihilo melius conuenire cum Canonibus Pontificum, & cum placitis antiquorum Theologorum; ergo definitio inſtituta opinionis probabilis, non cadit in eam quæ propugnatur, quaſi ſumma & cardo opinionum probabilium.

Deinde multa deſiderantur in hâc definitione, neceſſaria ex legibus ad recte definiendum præſcriptis, illud maxime vt definitio conſtet communibus nominibus, & notionibus receptis apud omnes, quibuſcum ex illâ diſputandum eſt: Atqui ex definitione probabilitatis, ineunda eſt diſputatio, non ſolum cum Catholicis, apud quos maxima eſt authoritas Patrum, Pontificum, & nonnulla etiam Theologorum; ſed etiam cum hæreticis, qui illos nullo loco habent. Nec ſolum nobis agendum eſt, cum his qui Chriſtiano nomini adcenſentur, & ſcripturæ ac fidei maieſtatem reuerentur, aut ſaltem communia nobiſcum nomina retinent, apud quos omnes, probabilitatis definitio, à conſenſu, aut ſaltem non diſſentione fidei, & Scripturæ repetita, hoc nomine probari poterit. Sed quid fiet Philoſophis Ethnicis, quibuscum de vltimo fine, de virtutibus & officiis, de vera religione pugnandum eſt; qui tamen fidem, Scripturam, Concilia, & Patres abiiciunt & rident? Cudenda erit ſine dubio alia probabilitatis definitio, quæ latius pateat, quam hæc ex fidei & Conciliorum nominibus confecta; quam neceſſe ſit, prælucere ad ipſiuſmet fidei, & Scripturæ delectum, aut repulſam; ad authoritatem patribus conciliandam, aut abrogandam. Hanc definitionem nos præſtitimus, & ab aduerſariis hactenus fruſtra expectauimus: nec iſta melius aliis, noſtris votis reſpondet; quin eo minus ſatisfacit, quod ſit arctior, & ad ſummum alicui poſſit vſui eſſe inter Catholicos: nam alia conficienda eſt, ſi cum heterodoxis pugnemus. Neque certamen hoc detrectandum eſt cum illis, qui hominem alicuius finis conſequendi gratiâ conditum, legibus ſubiici, ad officia præſtanda, ac ſectandum honeſtum, & & vtili anteponendum, aſtringi non negauerint. Et cum neceſſariis & demonſtrationibus, vbique agere non ſit nobis datum, immo rariſſime & nullibi (ſi Caramueli fides ſit) huiuſmodi argumentorum genera adhiberi poſſint; conſtituenda eſt definitio probabilitatis, quæ non minus

latè pateat, quam diſputatio de finibus bonorum & malorum, de officiis, de religione & fide Chriſtiana: ad quem vſum inutilis eſt iſta definitio; & quam nos hnc vſque propugnauimus de opinionis tutæ, ſeu negatiuè, ſeu poſitiuè, ad quemlibet propoſitum honeſtum finem, ſeu intermedium ſeu vltimum conſequendum, à nobis conſtituta notio eſt efficaciſſima. Nam, vt hoc etiam addam argumentum ſatis graue; licet huiuſmodi definitio videatur fidei vnius rationem habere, ne quid illi diuerſum, aut minus conſonum inuehat opinio, vt ſit probabilis, non meſius conſulit authoritati fidei, quàm animorum immortalitati, nupera aut nouantiqua Carteſij & Gaſſendi Philoſophia, ex Epicuro, Democrito, & Lucretio interpolata, quæ omne genus formarum & generationum ſubſtantialium, à natura iubet exulare, addita frigidiſſima exceptione generationis humanæ, & animæ rationalis, cui videri volunt, vim & locum aſſerere formæ ſubſtantialis, ne in totum pereat, diſſolutione atomorum aut partium materiæ, quibus omnia conſtare volunt. Sed quis non videat hac noua philoſophandi ratione, occludi potius quàm parari & muniri, viam ad animorum immortalitatem, & ſubinde ad Poſthumam felicitatem ac pœnam æternam? neque enim vllam nouimus ſpeciem, quæ nullo genere contineatur. Quid ergo fiet animæ rationali, cui formæ ſubſtantialis, vi generationis in corpus humanum inductæ, & poſt eius diſſolutionem ſuperſtitis, vicei & rationem vindicant, cum huiuſmodi formarum genus, & generationum ſubſtantialium, inter figmenta Ariſtotelis reponant, & Atomos, ac materiam, quibus omnia concreta volunt, aſſerant completa eſſe corpora incorrupta, ac proinde inepta ad conficiendum, quod vocamus ens per ſe, conſtans materia & forma quaſi partibus incompletis?

Quamuis nolim patis eſſe periculi hanc definitionem probabilis opinionis, cum illa Philoſophia nouo antiqua; video tamen hoc cõmune cũ illa habere, quod ordine præpoſtero ſpeciem cõſtituat, tacito aut negato genere. Velim igitur mihi diffiniri opinionem probabilem, quæ latius pateat quam fidei authoritas, ad ipſammet fidẽ confirmandã idonea & neceſſaria. Et ne videar exigere ab aliis, quæ in nobis deſiderantur, & imponere humeris illorum onera grauia, quibus ipſe ſuccumbam, aut quæ nolim digito

mouere, conſulat lector quam ſect. 3. tradidi methodum, diſputandi ex probabilibus, quæ fidei antecedat authoritatem, quâ cum hæreticis, cum Atheis pugnemus, & quâ ipſa fides defendenda eſt, non in argumentum trahenda. Hoc non efficit, quam expendimus definitio, obnoxia contemptui omnium Doctorum, præter forte Catholicos, immo nec Catholici approbabunt.

Dices has obiectiones cauillos eſſe, aut vitiligationes, exceptâ prima; & malâ fide nos huiuſmodi definitionem interpretari; cum obuius ſit illius ſenſus ſatis legitimus. Notionem communem opinionis, quâ humana & naturalis eſt, his verbis exprimi, quod ſit iudicium firmum, grauibus rationibus fultum, cuius falſitas nequeat ratione naturali demonſtrari, nec illius aſſenſus, aut vſus, ab vllo ſapiente improbari; ſpeciatim vero quâ opinio probabilis eſt inter Chriſtianos, deſignatur per conuenientiam ad fidem, ad Patres, aut ſaltem per non diſſentionem ab illis.

Quid in hac diffinitione ſic explicata deſiderari poteſt? omnia ad legitimam diffinitionem neceſſaria: & pluribus vitiis, quam prior interpretatio, hæc ſecunda laborat. recidit enim hæc explicatio in definitionem PP. Fabri & Stubrochij, qui opinionem probabilem definiunt, per aſſenſum prudentem; id eſt, in definitione ponunt, quæcumque ſunt controuerſa & probanda, quæcumque negantur à Theologis, & à Sanctis Patribus. Quare hæc interpretatio iiſdem euertitur argumentis, quibus diſſertat. 1. ſect. 2. pugnauimus contra P. Fabri. Sed non videtur diſtinguere P. Ferrerius opiniones probabiles ſpeculatiuè & practicè, putat opinionem quamcumque re vera probabilem, relabi in tutam quamlibet, ſeu negatiue ſeu poſitiuè tamen duo toto genere differre demonſtratum eſt. Nam probabilitas ex ſe indifferens eſt, ad verum & falſum, ad bonum malumque, & ideo ſimilem diximus hederæ, quæ humi iaceat oportet, & in malum ac falſum feratur, fere perinde ac notitia, & conſcientia dubia, niſi aliquo ſuſtentetur. Illud vero legem eſſe diximus, honeſtum, officium, finem vltimum, cui quandiu fauet probabilis opinio, tuta eſt, caret omni periculo aberrandi à præcepto, à fine, vel à mediis ad finem conſequendum neceſſariis. Si author definitionis ex illâ, probabilis opi-

nionis ad legem, & finem conuenientiâ, ſumat quod illi aſſerit tamquam genus, *firmum iudicium*, illi aſſentimur; ſed nouerit ſe opinionem probabilem, quâ tuta eſt definiuiſſe, non ſecundum totum ambitum, & quâ latè patet probabilitas. Si ex ipsâmet probabilitate, aut in illam reflexione, aſciſcat huiuſmodi ſecuritatem, nullâ attentâ ratione conuenientiæ ad legem, contra hanc interpretationem pugnant quatuor genera argumentorum, quæ hactenus proſecuti ſumus, & omnes Theologi, Philoſophi, & Patres reclamant, ſed præ omnibus D. Bernardus lib. 5. de conſideratione cap. 2. vbi elegantiſſime comparat opinionem intellectui, ſeu ſcientiæ, & fidei: ſcientiæ euidentiam ſeu veritatem conſpicuam, fidei certitudinem & veritatem clauſam vindicat, opinioni relinquit veriſimilitudinem, cum formidine falſi: & P. Ferrerius vult ex ſuo genere, eſſe firmum iudicium, forte quod ex illâ poſſimus agere prudenter: ſed hoc illi commune eſt cum cognitione etiam dubiâ, qua non ſolum licet, ſed etiam neceſſe eſt interdum agere, ex regulâ eligendi è duobus malis minus, & arcendi maius. Ita probabilitati ſecuritatem aſſerimus non innatam, ſed aſcitam à conuenientiâ ad legem, quæ certos nos facit, ſi tum illi adhæreamus, nos in viam ſalutis induci, non ab illâ abduci, nullum ſaluti impedimentum nos apponere, ſed media ad illam conſequendam adhibere. Probet à ſe habere huiuſmodi bona probabilitatem, & tum permittemus definiri per iudicium certum: plura de hac definitione & de illi annexis ſect. ſequenti.

## ARTICVLVS TERTIVS.

### *Expenduntur teſtimonia vtriuſque iuris, pro delectu opinionis tutæ.*

QVÆ ad hunc locum pertinent, fere omnia occupauimus ſect. 3. vbi multa ex P. Mercoro collegimus, de duplici Iuris regulâ, Ciuilis vnâ, poſſidentis conditionem potiorem eſſe, ſi æquo aliàs iure cum aduerſario pugnet. iuris Canonici alterâ, in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam. Probabiliſtæ præcipuum ſuæ cauſæ præſidium

p^nunt in ſuperiori regulâ, quæ licet apud Iuris Ciuilis authores, vel interpretes, valeat tantum in foro iudiciali, cum contenditur de iuſtitiâ commutatiuâ, commodum putarunt extendi ad forum conſcientiæ, & ad quodcunque genus virtutis. Inde enim putant, beneficio huius regulæ, ius poſſeſſionis nobis aſſeri contra legem Dei, ſi præcepta legis vel minimam difficultatem patiantur, nec ſenſus fuerit ſole meridiano clarior. Idem etiam putant, in legum interpretatione obſeruandum, quod in iudiciis capitis ſancitum eſt, ne vnquam damnetur reus, niſi confeſſus, aut conuictus, criminis luce meridianâ clarioris; atque ita omnes à legis iugo & onere eximunt, niſi vis præcepti cuiuſcunque ſit extra omnem dubitationem poſita: idque ex Iuris regulâ quæ fauet poſſidenti. Alteram ex Iure Canonico multis locis repetitam quâ ſentiunt ſuam cauſam iugulari, de tutiore parte in dubiis eligendâ, infinitis deprauant corruptelis, quas omnes collegit Caramuel Apologematis num. 100. Vult Textus illos conſulere, non præcipere; & ſi præcepti vim illis vindices, contendit aduerſari conſuetudinem, quæ conſilia eſſe definit non præcepta; & ſi præcepta eſſe gratis concedat, erunt pontificia, quæ nullos hominum aſtringent, præter Catholicos: & ne hos quidem omnes; eximuntur enim à Iure Canonico multæ orbis Chriſtiani Prouinciæ. Et addit vnum, quo vniuerſa quæ aſſerimus, ait difflari; Prouinciarum nullam his canonibus aſtringi, quos vt Conſilia, non vt præcepta receperint. Si dicas hos Canones non conſulere, nec præcipere, ſed definire aut declarare quid facto opus ſit in rebus dubiis, & ſummos Pontifices, quaſi iuris diuini Interpretes, ſtatuere ex lege naturali, cum ſalutis periculum imminet, partem tutiorem eſſe eligendam, omiſsâ quacunque probabili quæ à lege eximat: ſed cum ius naturale Decalogo contineatur, petit qua parte Decalogi legatur, *Probabilem ſententiam ne ſequuntor*, aut *ex quo Decalogi præcepto legitimâ & neceſſariâ conſecutione inferatur, probabilem pro lege ſententiam ſequendam eſſe, prætermiſſa opinione pro libertate.* Hæc ſumma reſponſionum eſt Caramuelis, aduerſus hoc ineluctabile argumentum, quod armis P. Mercori hactenus munitum, ex D. Fagnano confirmabimus & illuſtrabimus.

## Paragraphus Primus.

### *Duarum Regularum Iuris verus ſenſus, pro delectu opinionis tutæ deffenditur, contra recentiorum interpretationes.*

QVod præfati ſumus ad hoc tertium teſtimoniorum genus ex vtroque iure, & à duabus regulis inde depromptis, argumento eſt, quàm immerito Caramuel, hanc de probabilitate controuerſiam Theologis ac Philoſophis vindicet, & alienam putet à iuris Ciuilis & Canonici Doctoribus: certè cum à legitimo duarum iuris regularum ſenſu pendeat, qui magis trahendus ſit à Summorum Pontificum mente & Canoniſtarum peritia, quam à Theologiæ aut Methaphyſicæ ſubtilitatibus, æquo animo feret Caramuel, ſibi D. Fagnanum vtriuſque iuris conſultiſſimum anteponi.

Ille igitur quæſt. 2. concluſione 2. (cuius hic probationum ſummam & defenſionem damus) ſtatuit apud ſacros Canones, in re morali, cum vertitur ſalutis periculum, ex præcepto ſequendam partem tutiorem, eſſe apud ſacros Canones, veluti quoddam Axioma, quo vno infinitæ dirimantur quæſtiones; quarum aliquot colligit: primam in c. *ad audientiam de homicidio*, vbi agitur de homine vulnerato à ſacerdote, & ſubinde mortuo, cum dubitatione, an ſecuta ſit mors ex vulnere; & alteram in c. *ſignificaſti* eodem titulo, de homine mortuo quidem ex vulnere, ſed ambigitur, an illatum fuerit à ſacerdote. Ad has duas quæſtiones, vna eſt reſponſio Canonum ex noſtra regula, abſtinendum Sacerdoti à miniſterio ſacrorum Ordinum, quia laborat aliqua ſuſpicione aut dubitatione homicidij, & in hoc caſu ceſſare ſit tutius, quam temere celebrare. Quæ reſponſio confirmatur c. *petitio* eodem titulo. Eadem eſt reſolutio in c. *ſi quis* poſitus de pœnitentia diſtinct. 7. vbi Auguſtinus ait, vis ergo à dubio liberari? vis quod incertum eſt euadere? &c. age pœnitentiam dum ſanus es. Et eadem diſtinctione in c. *ſi quis autem*, ergo tene certum, dimitte incertum.

Et ne quis credat hanc regulam de tutiori parte eligenda

obtinere tantum in hac quæſtione de homicidio, in pœnam illius ſæuitiæ, quòd maxime abhorreat à lenitate condignâ miniſtrorum Chriſti, vt interpretantur Suares & Sanches; ſed non attendunt ex eâdem regulâ reſolui quæſtionem cap. *Iuuenis de ſponſalibus*, quo vir qui contraxerat matrimonium cum puellâ nondum ſeptenni de quâ dubitabatur an eſſet viripotens, iubetur ſeparari ab eiuſdem puellæ conſobrinâ, quam duxerat in ſecundam vxorem; & huius canonis ratio, nititur noſtrâ regulâ, in iis quæ dubia ſunt, quod certius eſt, tenere debemus. Inde etiam dirimitur grauis controuerſia in c. *illud* de Clericorum excommunicatione, quo iubetur deponi Epiſcopus, qui in dubio iuris, an ſententia excommunicationis lata à delegato, non præmiſsâ monitione & ante intimationem liget, ſi ab officio non abſtinuerit; & huius pœnæ cauſa inde repetitur, quod in dubio illo iuris, non elegerit partem tutiorem. His canonibus adde alium in Clem. *Exiui*, quâ reſpondetur Fratribus Minoribus conſulentibus ſedem Apoſtolicam, an obſtringantur cum onere mortalis peccati ad ea obſeruanda, quæ regulæ D. Franciſci inſeruntur, verbo imperandi, negatiue aut affirmatiue appoſito; quibus ex eâdem regulâ reſpondet Pontifex in his quæ animæ ſalutem reſpiciunt, ad vitandos graues remorſus conſcientiæ, partem tutiorem eſſe tenendam.

Ex hoc vno canone ſupra præcluſimus omnes recentiorum interpretationes, quibus hæc Pontificum teſtimonia eleuantur. Imprimis apertum eſt hos canones, non conſulere tantum, ſed præcipere: tum quia habent verba imperandi & ligandi, pars ſecurior eſt tenenda, &c. tum etiam quia præſcribunt pœnas, quales ſunt depoſitio Epiſcoporum, à Sacris ſuſpenſio, quibus negligentia præcepti, non conſilij puniri ſolet. Nec dicas Eccleſiam hodiernam diſſentire ab antiquâ: immo vtraque eidem regulæ firmiſſime adhæret, ideo ſacra Congregatio Concilij, dubio Vicarij Viennenſis, an conſtitutus in minoribus Ordinibus de Baptiſmo dubitans, iterum baptiſatus ſub conditione, deberet etiam in ordinibus ſuſceptis miniſtrare, aut ab integro ordinari, reſpondit debere iterum illi Ordines conferri ſicut baptiſmum, & alia Sacramenta dubia excepto matrimonio, pro quo præſumendũ eſt c. *ſi quis acceperit*, 33. quæſt. 1. & c. *quia*, inquit, *ſine omni periculo eſt, ſi ſacramenta illa*

*iterentur, quo non careret matrimonium ſi iudicaretur deeſſe vbi eſt*. Ergo nullâ exceptâ materiâ, in dubio pars tutior eligenda eſt ex præcepto, periculi ſalutis quod impendet, euitandi causâ. Ex iiſdem locis refellitur ratio, qua aduerſarij fulciunt primam reſponſionem, hos canones conſilia eſſe, non præcepta, quod qui poſſidet ius libertatis & famæ, non debeat ex ſolo dubio, quaſi reus his bonis ſpoliari. Nam contra ſanciunt Canones, qui deponi iubent Epiſcopum, quamuis potiretur libertate communicandi cum fidelibus, quod in dubiâ excommunicatione non abſtinuerit à diuinis, nec ſe geſſerit aut reputarit, quaſi excommunicatum. Cap. etiam *ſignificaſti*, ex dubio homicidio interdicitur Sacerdoti à miniſterio altaris, nulla habitâ poſſeſſionis ratione, quæ ſi attendenda eſſet, vix vnquam tutior pars eſſet eligenda: atque ita præceptum hoc, tot canonibus confirmatum, eſſet (vt inquit Baldus) ludibrio expoſitum.

Iiſdem locis valide excluditur ſecunda interpretatio Suaris, regulam de tutiori parte eligenda, locum habere, ſi dubium ſit facti, ſecùs ſi ſit iuris. Sed præter quod nulla huius differentiæ cauſa afferri poteſt, aperte contra illam pugnat c. *illud*, de Clericorum excommunicatione, vbi deponitur Epiſcopus, quod in dubio iuris, non ſit ſecutus partem tutiorem: & hoc euidens eſt reſponſione Clementis ad Franciſcanorum dubium, quod omnino iuris erat. Et hoc argumentum confirmat D. Fagnanus ex Scoto in 4. diſt. 3. quæſt. 2. vbi has tres regulas in dubiis ſtatuit. primam ſi poſſibile ſit, tutiſſimam viam eſſe eligendam: ſecundam, ſi id fieri nequeat, tutiſſimæ proximam: Si ne id quidem liceat, 3. regula eſt, caute ſupplendum, quod impoſſibilitas prohibet.

Inde etiam refellitur 3. huius regulæ interpretatio ex Suare & Sanches, qui reſtringi volunt ad ſolum homicidium, quod præ omnibus aliis ſceleribus, abhorreat à miniſtro ſacrorum. Sed voluntaria omnino eſt huiuſmodi interpretatio, nec reſipit grauitatem & eruditionem horum authorum: quia eſt aperte contra plures canones, qui delectum tutioris partis ſanciunt extra homicidium, vt in matrimonio. C. *iuuenis* de ſponſalibus, in Baptiſmo cap *paruuli*, *&c.* & conſentaneè ad antiquos canones, ſacra Congregatio Concilij, quærentibus an furioſus per interualla, ſubdiaconatu initiatus, adſtringeretur voto caſtitatis

ſtitatis, reſpondit ita eſſe, ſi compos ſui ſuſcepit ſacrum ordinem, ſin minus, non teneri hoc voto; at ſi ambigeretur an tum ſani capitis eſſet, ſeruandum illi Cœlibatum; quia in dubiis pars tutior eſt eligenda. Et ſane ſi hæc regula non haberet locum extra iudicium homicidij, ex hoc ſingulari capite quod præ omnibus aliis peccatis male conueniat cum ordinibus ſacris, fuerat ſine dubio inſinuanda hæc ratio, quam volunt vnicam eſſe decreti & pœnæ homicidij. Sed alia ſunt omnino Canonum verba, ac proinde diuerſa mens Pontificum, qui cauſam delectus partis tutioris, aſſumunt ex periculo ſalutis; quod cùm maius impendeat ex aliis certis criminibus, quàm ex dubio homicidio, ex Canonum interpretibus, vbicunque vrget graue periculum ſalutis, cenſetur caſus à iure expreſſus, de tutiori parte eligenda, ex alia Canoniſtarum certa regula; cùm agitur de ſecuritate animæ, leges etiam pœnales, benignas cenſeri, ac proinde extendendas, non reſtringēdas, & ad ea omnia pertinere, quibus ratio legis ſubſit, id eſt periculum ſalutis cauendum, quod vbique cauſantur Pontifices, qui huiuſmodi conſtitutiones condidêre.

Confirmari & illuſtrari poſſunt, quæ hactenùs diximus, argumento Ioannis à S. Thoma diſp. 12. in 1. 2. art. 4. quo euidenter demonſtrat, delectum tutioris partis non conſuli tantum, ſed præcipi; quia, inquit, Canones aliquid ſingulare ſtatuunt neceſſarium in dubiis ad ſecuritatem ſalutis, & tranquillitatem conſcientiæ deponendæ, ſi dubia, & ſedandæ, ſi anxia ſit, quod tamen non vrgeat in rebus certis; atqui conſilio locus eſt, cum res vtrinque certæ ſunt & tutæ, vt cum Cœlibatus anteponitur Matrimonio, cùm à carnibus abſtinetur, quibus licet diebus veſci; Ergo in dubiis, cum ſalutis periculum inſtat, non ſolum ſuadetur, ſed etiam præcipitur delectus tutioris partis, neceſſarius, vt ſaluti & conſcientiæ conſulatur.

Hinc etiam refelluntur reſponſiones & argumentiones Caramuelis, qui hoc maxime vrget, ſi regula de delectu tutioris partis ſit præceptum, cuius ſit generis? Reſpondeo partim eſſe iuris poſitiui, partim naturalis, nec omnino diſſimile Moſaïcæ legi, quam Theologi diſtinguunt, vt ius naturale continet Decalogum, & vt nouis præceptis, pœnis, ac præmiis, illud ſancit obſeruandum. Sub hoc vltimo reſpectu, habet vim legis poſitiuæ, & ad Iudæos per-

tinebat tantum, ſolis circumciſis imperabat, quâ ratione à Chtiſto ſublata fuit; ſub priori vero reſpectu, æterna eſt, nulli mutationi aut diſpenſationi obnoxia: nullum genus hominum eſt, qui eius effugiant poteſtatem, nequidem ex vlla ignorantia inuincibili, ſi magis Auguſtino quam Caramueli credendum. Quod de lege Moſaïca dictum, idem ſtatuimus ſeruatâ proportione, de Pontificiis canonibus. Eſto vt regulæ de tuta in dubiis parte eligendâ pœnas addunt, abrogari poſſint; ſolos Catholicos, nec forte omnes ligent; multi iure, vel iniuriâ dicant, ad ſe nihil pertinere; tamen vt definiunt aut declarant ius naturale, quod volunt hac regula contineri, de tutiore parte deligendâ, nullus hominum magis ab ea eximitur, quam à præceptis Decalogi; quæ licet vt à Moyſe tradita, & in tabulis lapideis ſcripta, ſolis loquerentur Iudæis, tamen vt inſcripta cordibus hominum, omnes adſtringunt, nulla malitia aut ignorantia deleri poſſunt, nec mortalium vlli licet obtendere ab illis immunitatem. Sed quærit Caramuel, qua parte Decalogi contineatur, *probabilem pro libertate opinionem contra legem ne ſequuntor*. Reſpondeo eâdem haberi, qua hæc ſynctereſeos principia: Ne aliis facias, quod tibi fieri nolis, ne ex conſcientia dubia quidquam agas, cum incertus es, rem lege prohibitam. Non poteſt negare Caramuel, quin hæc poſtrema regula, iure naturali contineatur; & cum vix latum vnguem diſtet à conſcientiâ dubiâ, opinio probabilis pro libertate, reclamante probabiliori pro lege, immerito quærit, quâ parte Decalogi habeatur regula, de tutiore ſectanda. Neque enim ignorat, Decalogum, quid medium eſſe inter ſuprema & communiſſima ſynctereſeos principia, & poſtremas ac infimas inde deductas concluſiones: ac proinde ſicut iſtas non requirit in Decalogo, ita nec ſuperiores partes debet exigere, ſibi expreſſis verbis monſtrati, niſi fortè hoc nomine, quod Deus ſuper omnia diligendus, non habeatur vllo è decem præceptis Decalogi, inde illis Theologis aſſentiatur, qui in totum tollunt præceptum amoris Dei ſuper omnia.

### Paragraphus Secundus.

## *Accuratius explicatur regula de potiori iure poſſidentis.*

Licet quæ hactenus diximus, ſatis apertè interpretentur, & validè defendant legitimum ſenſum harum regularum, & demonſtratum ſit, primam ex iure Canonico ſancire tutioris partis delectum ex præcepto neceſſarium; alteram ex iure Ciuili de potiori iure poſſidentis, nihil officere huic electioni: tamen cum aduerſarij hanc regulam vltra iuſtitiæ genus, & iudiciale forum vagari velint, & ad forum conſcientiæ, omneſque virtutes pertinere, atque in eâ laxitate huius regulæ, præcipuum ſuæ cauſæ præſidium ponant, attingam duo ex D. Fagnano, primum quot & quantas aduerſarij aſtruant opiniones & aſſertiones huic fundamento, deinde quam debile ſit & caducum.

Quod ad primum attinet, adeo late protendunt, hoc poſſeſſionis ius Recentiores, vt nihil ex illo non dirimant, tanquam indubitatum. Inde primum inferunt Sanches & Layman incertum, ſiue dubio iuris, ſiue facti, an ligatus ſit excommunicatione, non debere ſe excommunicatum reputare, nec petere ſe abſolui; quia poſſidet ius communicandi cum fidelibus, quo dubiâ excommunicatione non poteſt priuari. Idem aſſerunt Azor & Salas, ſi dubites an lex ferens pœnam excommunicationis, ſit vſu recepta. Idem iuris dant Suares & Sa abſoluendi à caſibus reſeruatis, ſi dubium ſit eſſe reſeruatos. Inde etiam Præpoſitus negat, confitenda neceſſario eſſe peccata mortalia dubia. Ex eodem iure poſſeſſionis, Vaſquez aſſerit ſubditum detrectare poſſe præceptum Prælati, de cuius legitimâ poteſtate aliquod ſuperſit dubium. Inde Salas eximit ab onere recitandi officij Clericum incertum, an beneficium quod poſſidet, tenue ſit. Ex eodem fundamento Sanches & Layman docent, cum ambigitur an peruentum ſit ad medium noctis, licere, veſci carnibus die Iouis, non Sabatho: cauſam diſcriminis afferunt à ſuâ regulâ, quod dies Iouis ius poſſideat carnes comedendi, quo careat Sabathum.

Has omnes conſecutiones, ex commentitio iure poſ-

ſeſſionis, ridiculas vocat D. Fagnanus, & periculoſiores putat animarum ſaluti, laxitate probabilitatum, quæ ad minus habent aliquem gradum certitudinis, eâ vero omninò caret dubia conſcientia, ex quâ tutò iubent eiuſmodi Theologi operari, contra manifeſtum ſacrorum Canonũ ſenſum: Et iam multis comprobatum eſt, illorum authores & interpretes, nullam haberi velle rationem poſſeſſionis, prætquàm in iudiciis fori, cum ſummo iure agitur. Et ideo præter Canoniſtas, Vaſquez, Sairus, Salas, Azor, & alij Theologi, illud ius poſſeſſionis, nullo modo volunt pertinere ad forum conſcientiæ, aut ad vllam virtutum, præterquam ad iuſtitiam, quæ interdum etiam, nihil curet huiuſmodi ius, quod obtendi poſſet Canone, *ex interdicto vti poſſidetur ſeu retinendæ.* Prætori tuendus ſtatuitur poſſeſſor, ne à litigatore ſua poſſeſſione deiiciatur; neque datur interdictum, niſi priùs probentur ante conteſtatam litem, rem poſſideri ab vno, & ab altero laceſſiri, quæ omnia ad ſolam iuſtitiam pertinent, & aliena ſunt ab aliis virtutibus: quæ hoc differunt à iuſtitiâ, quod nobis attendant, iuſtitia vero alienum ius curet & ſeruet. Cum nullus igitur, ſe ipſum à ſuâ poſſeſſione deiiciat, nec illius causâ ſecum contendat, inepte huius poſſeſſionis ius vltra iuſtitiæ fines quæritur: & diuerſæ ſunt omnino fori iudicialis, & conſcientiæ leges: in hoc enim ſi dubium ſubſit, debet quiſque ſequi partem tutiorem, & ſe reputare reum, quia non obtenditur hîc pœna, ſed emendatio. Hinc canoniſtæ ad caput *ſignificaſti*, & capite *ad audientiam* duas conſtituunt regulas, negatiuam vnam, affirmatiuam alteram. Prima iudici præcipit, ne in dubio quemquam damnet vt irregularem, quia hoc iudicio imponitur pœna culpæ, quæ puniri non debet, niſi ſit euidenter comperta. Secunda iubet, quemlibet in dubio, ſe irregularem reputare, & abſtinere à miniſterio altaris: quia in hoc conſcientiæ & pœnitentiæ foro tutior pars eligenda eſt, periculi ſalutis euitandi causâ. Hinc conſtat, multum aberrare à regulis iuris, hanc Suaris illationem à iudiciali ad priuatam ſententiam. Index inquit, non poteſt iniungere pœnam iure præſcriptam, niſi probatum ſit delictum: Ergo nec reus debet hanc ſubire pœnam quandiu incertus erit ſui peccati. Hoc argumentum occupauimus, differentiâ conſtitutâ, inter iudiciale & pœnitentiæ forum,

quod illud pœnam, iſtud emendationem reſpiciat.

Hoc diſcrimen iudiciorum egregiè illuſtrat D. Fagnanus ex D. Thomâ 2.2. quæſt. 60. art. 4. vbi triplex diſtinguit iudicium, de rebus vnum, de nobis ipſis alterum, poſtremum de cæteris hominum: primò inquirimus, quid de rebus, ſecundò quid de nobis, vltimò denique, quid de aliis ſit ſentiendum. Prius iudicij genus vnum inſpicit, quid veri res habeat, ſeu mala ſit, ſeu bona: Hoc enim perinde nobis eſt, in hoc vnum attenti, vt veritatem aſſequamur, à quâ deficere malum ſit; ſed altero iudicij genere, quo de hominibus cenſemus, ipſorum bonum, malumque, magis quam noſtrum ſpectamus & promouemus: nam plurimum ad illorum gloriam, & dedecus confert, quam de illis habeamus opinionem; & ſi improbos reputemus, temere ex leuibus coniecturis, aut dubiis argumentis, grauem illis iniuriam facimus. Quare inquit S. Doctor, ſi tibi minus perſpecti ſunt mores hominum, fauendum eſt illis, & quâ fieri poteſt, benignius interpretanda ſunt omnia; minus enim periculi & mali eſt, ſi ſæpius decipiamur, dum plures improbos, bonos reputamus, quam ſi vel vnum probum, nullo legitimo argumento malum eſſe pronuntiemus, aut apud nos ſtatuamus: licet enim iudicia hæc falſa ſint, hoc tamen differunt, quod iſtud iniuriam inferat viro bono, quem immeritò, & falſò malum reputas; aliud vero iudicium errorem habet, qui nihil aliis noceat, nec tibi, cum id agas ex charitate, quæ vt ait Apoſtolus non cogitat malum: quid vero damni eſt, ſi in his decipiare, quæ ſcire nihil tua refert, qualia ſunt ſingularia & aliena facta? At illo iudicij genere, quo de nobis agitur, neceſſe eſt mala noſtra in maius augere, & peiora interpretari, & cum Iobo omnia opera noſtra vereri: cauenda ſunt enim pericula quæ imminent, & arcenda mala, quibus laboramus, atque ad id certiora remedia adhibenda.

Hæc omnia ex D. Thoma affert D. Fagnanus, non tamen expreſſa habet, ſed tantum inſinuata reſponſione ad tertium argumentum, vbi more ſuo, ſummâ prudentiâ, & pari ſubtilitate, diſtinguit rei dubiæ in meliorem, aut peiorem partem, interpretationis finem duplicem; vel vt quid rei & veri ſit, definiamus; & hoc iudicij genus niti debet argumentis, quâ fieri poteſt certis: aut vt caueamus mala, & occupemus validioribus remediis; & tum conue-

nit mala augere, & peiora interpretari, vt certiora remedia adhibeamus: nam cum grauiori malo par fuerit remedium, efficacius erit minori curando.

Hæc omnia ex D. Thoma relata, quæ neſcio maiorem ne prudentiam, aut ſubtilitatem reſipiant, mire D. Fagnanus, variis ex iure locis illuſtrat: quibus hæc ſancitur regula, in dubiis, vbi vertitur periculum animæ, iuxta Pœnitentiæ & conſcientiæ forum, præſumendum in partem deteriorem. Ita Gloſſa cap. *iuuenis*, quàm Canoniſtæ vocant notabilem & inſignem: ex qua illud docent, licet in cœteris facienda ſit benignior interpretatio, ne quis ſit in dubio aſtrictus, tamen in his quæ ſpectant ad Deum, tutius eſt nos præſumere ligatos quam ſolutos. Et hoc confirmat ex alio diſcrimine, inter fori & conſcientiæ iudicium; quod illius neutra pars periculo careat. Nam ſi Iudex inſontem damnet, grauem illi infert iniuriam, ſi abſoluat reum, peccat in rempublicam, cui nihil magis noxium, quam ſcelerum impunitas: Ergo cum iudicij nulla pars ſit tuta, id eſt, quæ peccati periculo careat, ſequendæ ſunt regulæ iuris, §. ſequenti explicandæ, quibus in dubiis quid facto ſit opus, ſancitur. At in foro conſcientiæ, cum hinc pro lege & ſalute, inde pro libertate & commodo diſceptatur, & à primo nullum peccati & ſalutis, ab altero grauiſſimum timeatur periculum, reus in dubio reputare ſe debet culpabilem: quandoquidem nullum adit diſcrimen, nec cuiquam infert iniuriam: quare ſi iudicia fori eo eſſent loco, quo conſcientiæ iudicia conſtituimus, vt vna pars eſſet tuta, altera eſſet obnoxia periculo, quis dubitat, quin iudicibus ſemper adhærendum eſſet parti tutiori, prætermiſsâ alterâ, quamlibet probabili? Iis adde, partem tutiorem quæ omne peccati & ſalutis periculum ſemouet, benigniorem eſſe, & magis commodam; quis enim neget, longe vtilius eſſe tutâ quam periculosâ viâ incedere? Quare licet Canones præcipiant, vbi vertitur periculum animæ, in deteriorem partem præſumi, verius tamen, melior & tutior appellanda eſt. Tandem eodẽ loci concludit D. Fagn. ius poſſeſſionis quod obtenditur extra iudicia fori, adeo vanum & commentitium eſſe, vt à foro iudiciali interdum omnino exulet; quamuis enim delictum præſumi non debeat, niſi probetur, & vnuſquiſque reputandus ſit probus, quandiu nullius mali fuerit compertus;

tamen hactenus non eſt auditum apud Iuriſconſultos, obtendi poſſeſſionem, à reo accuſato homicidij, vel furti, vt petat abſolui hoc nomine poſſeſſionis, nulla illius generis crimina admittendi: & ſi iudex ſuo decreto, hoc illi ius poſſeſſionis ſeruaret, non minus ridiculus eſſet quam iniquus. Certe ſi huiuſmodi poſſeſſionis ius inepte prætexitur in foro iudiciali, multo magis alienum eſt à foro conſcientiæ, in quo tutior, non benignior pars eſt eligenda. Late proſequitur abſurda idem, quæ ex illo iure poſſeſſionis exiſtunt, qualia ſunt *hæc* è multis pauca. Cum iudicium quodlibet conſtet actore, iudice, & reo, in hâc cauſâ de iure poſſeſſionis, Deum actorem conſtituunt aduerſarij, & hominem reum; ſed deſideratur iudex: nec vllum ipſi deſignant. Deinde cum iudicium hoc Deum inter & hominem, dicatur *ſummariiſſimum*, quod aliud expectat iudicium, ſi eo priori Deus cadat cauſâ, quo pacto & ſub quo iudice ius ſuum proſequetur, in pleno poſſeſſorio, vel petitorio iudicio?

Cætera quæ ad ſubtilitates fori pertinent prætermitto, vt rem concludam hoc Theologico argumento. Demus ius poſſeſſionis valere extra forum iuſtitiæ, & ad omne genus virtutum extendi; ſed Deo & legi, non humanæ libertati vindicandum eſt; cum eodem momento, quo rationis compos & doli capax eſt homo, ligetur lege diuina, priore, quocunque actu, aut peccato: Ergo ius illud poſſeſſionis diuinæ legi aſſerendum eſt, non humanæ libertati: Si dicas, te dubium eſſe, an lege ſis aſtrictus, an ſolutus, nec ſtante dubio, te fraudandum poſſeſſione libertatis; contra ſtabit Deus, & opponet, ſi tu dubius ſis, ego certus ſum te lege aſtringi: Ergo vana eſt quam tibi arrogas poſſeſſio, & in dubiis tutior pars eſt eligenda. Si iterum inſtes, forte lege non teneor, & Deus ſcit me illa non aſtringi, ideo fruar libertate: ſed contra vrget Deus, forte lex te aſtringit, & Deus ſcit te illa ligatum; atque ita ad minus dubia, & forte nulla eſt, quam prætexis poſſeſſio; cum poſſeſſionem amittat, qui ſuſpicatur ſe poſſe repelli, & ſi agas cum dubia conſcientia, contra votum & legem, prætermiſſa tutiore parte, reum peragis te grauis peccati.

## Paragraphus Tertius.

### *Aliud argumentum à regulis iuris Canonici, quid in dubio faciendum.*

QVAMVIS probatum ſit multis argumentis, capitaliter aduerſari vtrumque ius, maxime Eccleſiaſticum laxitati & ſecuritati probabilitatum; nullum tamen euidentius & apertius eſt, quam quod ſumitur à regulis iuris, & luculenter illuſtrat D. Fagnanus à numero 229. vſque ad num. 233. quod nos paucis, more noſtro, perſtringemus, præmiſſa interpretatione tutæ opinionis: cui ſcilicet nullum malum ſubeſt, vel neceſſaria eſt ad grauius euitandum: vt ſi aquâ dubiâ cum deeſt elementaris, puer moribundus baptiſetur. Sed interdum eo res ſunt ſtatu, vt par vtrinque periculum ingruat; ſicuti cum dubium eſt, cui facienda ſit reſtitutio, ſi duo contendant de re furto ſublata, cuius ſumptibus Eccleſia ſit reparanda, quodnam è duobus matrimoniis ſit validum, an primum, aut ſecundum, quis è concurrentibus ad beneficium eligendus ſit tanquam dignior. His omnibus Caramuel permitteret cuiuſque arbitrio, facere ex probabilibus, quidquid liberet: at non ita iuris conditores & interpretes, qui re dubia ex opinionum pari probabilitate, cum non apparet quæ tutior ſit, præſcribunt plures regulas, quales ſunt hæ, in dubio *Iudicandum vt actus valeat potius, quam pereat. Preferendum quod in regione, in qua res tranſacta eſt, frequentatur. Spectandam primo loco antiquam & probatam conſuetudinem: quia minimè mutanda ſunt, quæ certam ſententiam ſemper habent. Pronuntiandum eſſe pro poſſeſſore, & pro reo potius quam pro actore, niſi in cauſâ fauorabili, Matrimonij dotis, &c. Iudicij vbi diſcordes ſunt opiniones, ſequendam communem, quæ vim habet conſuetudinis.* Si nota fuiſſet his Legiſlatoribus laxitas probabilitatis verſatilis, fruſtra in ſoluendis huiuſmodi dubiis ſe torſiſſent, ac regulas certas ſtatuiſſent, cum vna eſſet in promptu, omnia cuiuſque arbitrio permitti, ex probabili in vtramque partem opinione; cum tamen *Iudex* ex Ambroſio, *nihil ex arbitrio ſuo faciat, ſed iuxta leges & iura pronuntiet*; & ſi res ſit ambi-

gua, cenſent *principem eſſe conſulendum, aut abſtinendum à conſilio & iudicio: ſi autem ſit in æquilibrio & ſis iudex, neutram opinionem ſequaris, vel eſt tranſigendum, vel ſi res ſit diuiſibilis per medium partiri æquitatem habet.* Cum hæ leges conderentur, nondum illuxerat orbi probabilitas arbitraria vtrinque ſecura, quæ omnium legum & conſcientiæ nodos, quaſi quidam gladius habilis & verſatilis, & vtrinque acutus diſcindat. Illi boni, magis quam affecti & perſpicaces viri, ſincerius agendum rati, nihil ſibi permittebant, in his etiam quę relinquuntur arbitrio boni viri, quod frequentiſſimum eſt apud ſacros Canones; arbitrium autem illud non cenſebant liberum ſeu plenum, ſed regulis, & iuri conſonum. Tria ſuſceperat probanda D. Fagnanus; primum non eſſe certum moraliter, qui duas opiniones æqualiter cenſet probabiles: ſecundum dum res ita dubia eſt, tutiorem partem eſſe eligendam: tertium, ſi tutior pars lateat, ſeruandas à iure præſcriptas regulas. Hæc tria confirmat vnus textus in c. *inquiſitioni* de ſen. excom. vbi ſtatuitur quid faciendum coniugi, alicuius impedimenti dirimentis conſcio: Reſpondet Pontifex, ſi compertum ſit illi impedimentum, nec poſſe petere debitum, nec reddere; ſi ex leui coniecturâ ſit dubius, deponendam ſuſpicionem, & vtrumque poſſe: ſi vero opinionibus hinc inde paris fere probabilitatis vrgeatur; tunc ait canon vere dubium eſſe, & partem tutiorem eligendam, id eſt, reddendum debitum, ne in matrimonium forte validum peccet, minime petendum eſſe, ne conſcientiam lædat. His conſentit textus Lucij III. in cap. *Dominus* de ſecundis nuptiis, vbi ita habet: *Si aliquis coniugum, adhuc ſibi dubitandum exiſtimet, ei, qui ſibi nupſit, debitum non deneget poſtulanti, quod à ſe tamen nouerit non eſſe exigendum.* Si probabilitas conſuleremus hâc de re, permitterent matrimonium dirimi, ratum ſeruari, petere aut recuſare debitum, vt viſum eſſet, aut commodum; certe huiuſmodi probabilitatum regulæ, antiquis ignotæ erant, aut reprobæ.

## Paragraphus Quartus.

### *Perſtringitur argumentum Caramuelis, pro laxitate opinionum probabilium, à diſpenſationibus Pontificiis, & ſoluitur generatim.*

Hactenus demonſtratum eſt, vtrique iuri infeſtiſſimum eſſe arbitrarium probabilitatis vſum, nullâ legis & ſalutis habitâ ratione: & in hunc locum diſtulimus examen vndecimæ reſolutionis de diſpenſationibus Pontificiis, quibus ſententiam ſuam muniri; & teſtimonia canonum putant elidi, & infringi diſpenſationum exemplis, quaſi à ſeipſis diſſentiant Pontifices, & alios doceant, & velint tutiorem partem ſequi, ipſi quam libuerit ſequantur. Non potuit Caramuel Pontificibus grauiorem calumniam & iniuriam inferre quam obiectâ illâ diſſentione à ſuis regulis, vt probabilitates quaſcunque ſectarentur, & ad illas exigerent, difficillimam hanc Pontificiæ adminiſtrationis partem, nempe legum ex parte relaxationem, aut ab illis immunitatem.

Multa congerit exempla diſpenſationum, quas non dubitat legitimas eſſe; nec tamen poſſe defendi, niſi vnâ regulâ cuiuſcumque opinionis probabilis ſecuræ, etiamſi contra ſtet pro lege probabilior, qualis eſt diſpenſatio à voto ſolemni, à dignioris ad beneficia & officia Eccleſiaſtica electione, antepoſitis minus dignis, quos paſſim integerrimus Cardinalis Conradus, Diarius adſcriptor Pontificius, ſeu Datarius; litteris Pontificiis admittit, nec repelli poſſunt, niſi dataria occludatur. His tertium addit exemplum reſidentiæ, ſeu præſentiæ & procurationis aſſiduæ paſtorum, ex probabiliori opinione iure diuino conſtitutæ; cuius tamen ſingulis annis, per tres menſes, gratiam facit Concilium Tridentinum, & interdum Pontifex in plures annos prorogat; nec peccant qui hanc immunitatem conferunt, aut qui illâ fruuntur: quia ſecuros facit minus probabilis opinio, quæ aſſiduam præſentiam iure poſitiuo requirit, à quo citra culpam eximat Pontifex ad arbitrium.

Addit quartum exemplum à Matrimonio rato, quod

per ſe indiſſolubile probabilior fert opinio; nec tamen hos Theologos moratus Pontifex, ex minus probabili ſententiâ, certò Matrimonium ratum dirimit. Accedit huic exemplo, quintum à gradibus conſanguinitatis, lege antiquâ, vt probabilior habet opinio, iure naturæ Matrimonium dirimentibus, à quibus tamen quotidie Pontifex eximit, & intra hos gradus cognatis Matrimonij ineundi copiam facit. Tria quæ ſuperſunt exempla, à Sacramento Ordinis ſumuntur; probabilius eſt vni Epiſcopo creando, à tribus imponi manus oportere, & ſi vnus deſit, conſecrationem, non ſolum illicitam, ſed etiam nullam fore; nec meliorem putant plures, ordinationem, vel à Schiſmatico Epiſcopo collatam, vel more Græcorum ſolâ manuum impoſitione, nullo materiæ contactu peractam: quidquid tamen in vtramque partem diſputent Theologi, & tutior ac probabilior videatur, quæ nullas & iterandas fert opinio, has tamen Eccleſia inſtitutiones validas eſſe docet, aut ſi quid vitij inſit, authoritate & diſpenſatione Pontificis emendari.

His octo exemplis & argumentis, putat Caramuel rem confectam, & ſecuritatem aſſertam cuique opinioni probabili, contra legem pro libertate ſtanti. Hîc iterum Caramuel & Anonymus occurrunt, nec minus inter ſe, quam nobis aduerſi pugnant, duoque contraria obtendunt. Caramuel quidem, videtur velle legitimas eſſe quaſcumque à lege immunitates, hoc ſolo nomine, quod prodeant ex quacumque probabilitate, cui indiuiduam facit ſecuritatem; vt inde probet, cuique priuato licere, quod ſibi aſſumunt Pontifices, in omnium grauiſſimâ ſuæ adminiſtrationis parte, nempe dum ſuas & diuinas interpretantur leges, aut ſuo, Deique nomine relaxant; quodcumque probabile ſectentur, prætermiſſo probabiliori, ſe nihil contra officium peccare. At contra Anonymus contendit, interdum periculoſas eſſe huiuſmodi diſpenſationes, & immunitates à lege, ac peſſimam multis afferre ſecuritatem, quolibet periculo magis formidoloſam.

Quid nos ad iſta? in medio poſiti inter liberius vnius iudicium, & alterius deforme obſequium, neutri aſſentimur: ſed animo ſincero, & reuerenti in ſedem Apoſtolicam, qualis decet Theologum ex Dominicanâ Familiâ præ cæteris Ordinibus, beneficiis ingentibus, & pari fide

atque obſequio perpetuo, ſummis Pontificibus addictiſſimâ, duo vniuerſim Caramueli reſpondemus: diſpenſationes Pontificias ſummâ reuerentiâ proſequendas, non tamen omnes habendas loco decretorum ex Cathedrâ: deinde nullas hactenus fuiſſe conceſſas ex regulâ Caramuelis, quæ nec Authores; nec clientes poſſint in tuto ponere, ſed grauiſſimum vtriuſque periculum damnationis crearent, niſi ad ſanctiorem, & tutiorem regulam exigerentur; qualis eſt, eligendi & ferendi minoris mali, causâ grauioris arcendi; quæ dubiis etiam opinionibus ſecuritatem afferat, & indicat neceſſitatem. Atque his duobus reſponſis, exhauſtâ puto difficultatem à diſpenſationibus Pontificiis.

Quod ad primum caput attinet, quis neget plures prodire huius generis, à lege immunitates, quæ Pontificis nomen falſo præferant, & quæ grauiſſimam apud Hæreticos ſedi Romanæ crearent infamiam & inuidiam, niſi indubitatis argumentis compertum eſſet datas nedum inſciis, ſed etiam inuitis ſummis Pontificibus? Recentiſſima eſt memoria infelicis Maſcambruni, ſeu Franciſci à Canonicis Prodatarij: ob egregias ingenij dotes Innocentio decimo, acerrimi ingenij & æquitatis obſeruantiſſimo charus fuit, ſed à gratiâ apud ſummum Pontificem per ſeptennium maximâ, quamprimum etiam ad purpuram promouendus omnino excidit, & iuſtiſſimam indignationem paſſus, falſatis reſcriptis & diſpenſationibus Pontificiis: nec inde aſcitum ſuo Pontificatui dedecus, putauit Innocentius deleri poſſe, niſi ſanguine huius plagiarij. Quis dicat Maſcambrunum primum fuiſſe, aut futurum poſtremum Pontificiarum litterarum temeratorem? Certe ſi plures Theologi Sedis Apoſtolicæ ſtudioſiſſimi, Honorium à Monotheliſmo purgare malunt, reiectâ in Secretarium culpâ, qui Epiſtolam nomine Pontificis ſcriptam, vel ex imperitiâ, vel forte malâ fide, perſperſerat aliquâ ſpecie, aut labe erroris, quam plura Concilia damnare; aut eorum exemplaria falſata credere; nihil à vero, aut à reuerentiâ in Sedem Apoſtolicam quidquam alienum habet, ſi adminiſtrorum fraude, vel clientum dolo, dicamus huiuſmodi litteras immunitatum falſatas, contra mentem Pontificum prodiiſſe, vt non ſit neceſſe quæcumque affert exempla Caramuel, huiuſmodi diſpenſationum, pro legitimis & certis haberi.

Sed quidquid ſit ( neque enim vacat ſingula expendere) aliud addo, quo reſponſum ſit generatim toti Caramuelis reſolutioni. Nullum ex his octo exemplis ſeorſim, nec collectim omnia efficere quod probandum ſuſcepit; quidquid ſit ex probabili opinione pro libertate contra probabiliorem pro lege, ſecurum eſſe & immune à peccato. Neque enim hoc vnquam venit in mentem ſummis Pontificibus; tantum abeſt, vt in regulam ipſi aſſumpſerint, aut in vitæ legem ſuo nobis exemplo præſcribere ſtatuerint: quaſi deeſſent illis regulæ certiores, quas ex iure Canonico retulimus. Et ſi qui Pontificum, illis relictis nouæ huic & nuperæ adhæſiſſent ( quod an factum ſit, an fieri poſſit in medio ponimus, nec aſſerimus, nec negamus) illud nobis compertiſſimum eſt, & in confeſſo apud omnes eſſe ponimus, diſſimili admodum ratione, diuerſiſque regulis adminiſtratam Eccleſiam, & ſubinde à legibus immunitates diſpenſatas. Quis neſciat Gregorium Magnum habuiſſe ſucceſſorem ſibi diſſimillimum, qui res à ſe glorioſiſſime geſtas reſciderit? Et vt ad Pontifices ſæculo noſtro propiores veniamus; quis Alexandrum VI. ſanctitate morum, & iuſtâ ac ſapienti Eccleſiæ adminiſtratione æquet Pio V? Certè qui pares facerent Pontifices, ne quidquam peccaſſe vllus videretur, non tam malos omnes purgare, quā bonos damnare videretur. Et quamuis darem ( quod tamen ægerrime à me obtineret Caramuel) aliquot in ſui regiminis legem, aſſumpſiſſe vagam illam, & verſatilem probabilitatem in vtramque partem, id eſt, perinde in falſum ac in verum, in malum ac in bonum; nihil minus verum eſt, ab huiuſmodi regulis abhorruiſſe Pontifices Sede Apoſtolicâ dignos, quam certum eſt plures Petri Succeſſores, ab eius ſanctitate defeciſſe, ſeruatâ illius fide. Si quod tamen diſcrimen fuerit, vitæ & adminiſtrationis Pontificum, illæſo ac ſeruato Cathedræ Petri iure, nullum apertius eſt, quam quod præ manibus habemus; de legum Pontificiarum aut diuinarum ſeruandarum aut relaxandarum curâ Optimi Principis & Pontificis, id præcipuum ac fere vnicum munus eſt, leges ferre ſanctiſſimas, latas tutari, & ſuos ſubditorumque mores, ad illas componere, nec pati ab vllo violari impune, ne ſe ipſum, vel alios ab illis eximere: & ſi caſus aut neceſſitas ferat, aliquando ſolui, hoc malum compenſari oportere, pari, aut maiori bono; nec legibus

quidquam detractum velle diſpenſatione (quod mali ſine dubio ſemper ſpeciem habet) quam maioris, aut grauioris mali vitandi causâ. Hoc enim lex à præcepto differt; quod causâ boni communis inſtituta, omnes vniuerſim liget, ſibique obnoxios habeat; & ſi quando illius gratia facienda eſt, ſeu à legis præcepto, vel pœnâ quis ſit ſubducendus (quod interdum fieri poſſe, licere, & expedire non negamus) rariſſime tamen, id eſt, nunquam niſi maiori bono promouendo, aut malo arcendo contendimus tentandum: & ſi iſta deſint, qui legem maxime diuinam & humanam etiam ab Apoſtolis receptam ſoluit, aut ab illa ſoluitur, quæcumque obtendatur authoritas, aut probabilitas pro libertate, infra probabilitatem pro lege, grauioribus vinculis & malis implicatur. Nam cum lex iuſta bonum commune ſpectet, neceſſe eſt vt omnes ex illâ æquo iure viuant: & legem euertis, ſi plures eſſe velis, qui ab illâ eximantur, quam quos liget. Eò certe iamdiu deuentum eſſet. ſi Caramulis regula valeret, licitam eſſe à lege ſolutionem ex quacumque causâ & opinione probabili, quamuis contra ſtet opinio probabilior.

Putaſne nihil habiturum quod timeat à iudicio, nedum Dei, ſed etiam hominum, eum qui ſecutus Caramuelis regulam, Eccleſiam adminiſtret, & neglecta inquiſitione, atque electione certâ digniorum; quos vtcumque probabiliter dignos putat, maioribus Eccleſiæ officiis admoueat; cum digniſſimorum contemptu & repulsa? Qui ex eadem regula probabilitatis, nihil curet Prælatos vrgere ad præſentiam ſollicitam & aſſiduam, ac procurationem Paſtoralem per ſe in ſuis Eccleſiis obeundam? Qui adeo diſſimilem ab antiqua Eccleſia, hodiernam inſtituat; vt ſicut prioribus ſæculis, nullus Miniſtrorum duo Sacerdotia obtinebat, ita nullus iſto, ſit vno contentus, quamuis pingui; & multis non potiatur, ac pluribus ſecura conſcientia non inhiet? Nemo eſt qui pontificem adeo probæ adminiſtrationis Eccleſiæ ignarum vel negligentem, adeo diſpenſationum prodigum, vt à lege immunes velit numero aut æquare, aut ſuperare illi obnoxios, exiſtimet tanto muneri parem, nec cenſeat ſibi, & quibus ita indulget, grauiſſimam damnationem aſciſcere. Hæc vniuerſim ad argumentum Caramuelis præfatus, ſingula exempla expendam.

## Paragraphvs Qvintvs.

## *Expenduntur ſeptem Caramuelis Exempla.*

DVo inſunt vitia ſingulis huiuſmodi exemplis, quorum primum ac præcipuum eſt, nullum probare quod contendit Caramuel ex minus probabili opinione conferre ſolitos Pontifices immunitates à lege: multo minus efficiunt aliud, qui illi regulæ adhærerent, fore immunes à culpâ. Quis credat iuris Pontificij conditores, certas aliis regulas præſcribere, ſibi aſſumere alienas & periculoſas? Probatum eſt à D. Fagnano Iuris Canonici conſultiſſimo, cauiſſe ſapientiſſimos & noſtræ ſalutis ſollicitos Patres, ne vnquam conſilij inopes hæreremus in rebus dubiis: vel enim pars tutior apparet; & tum eam præcipiunt eligi: vel ipſa etiam ambigua eſt, & vtrinque pericula ingruunt. Nec tum etiam nos deſerunt, ſed plures & certas regulas ſtatuunt toto corpore iuris ſparſas, quarum aliquot retulimus huius articuli §. 3. Sed de opinione minus probabili pro libertate, contra probabiliorem pro lege à recentioribus Theologis inuectâ, ne verbum quidem excidit vlli Pontificum; qui huiuſmodi Canones ſanciuerunt: nec ipſe Caramuel locum proferre potuit, qui etiam in ſpeciem illi faueret. Quis igitur dicat, ſapientiſſimos Pontifices, relictis propriis regulis certiſſimis, alienas & Leſbias ſectatos fuiſſe? aut ſi id fecerint, quâ ratione probas nihil peccaſſe, quod relictis ſuorum deceſſorum documentis & veſtigiis, noua & inaudita apud illos aucupati ſint? Det vnum, qui iuxta Caramuelis mentem Conſultoribus reſponderit, arbitrio cuiuſque permitti de dubiis & probabilibus, quam libuerit opinionem etiam minus tutam, & probabilem ſequi? à ſæculo non eſt auditum.

Sed factis, inquies, hoc comprobarunt, qualia ſunt ex multis octo quæ refert. Mirũ eſt ſummos Pontifices, juxta recentiorum ſententiam, vt illi contendunt tot & tantæ ſtatuiſſe, & nunquam vel vno verbo, hanc ſuam mentem ſignificaſſe. Iterum dico nullum illorum exemplorum probare, quod aſſumit Caramuel; ſummos Pontifices cen-

ſuiſſe, quamlibet opinionem probabilem, tutam eſſe, & ſi ita egerunt, non peccaſſe. Quis vnquam tale decretum audiuit? aut ſi prodiret à ſummis Pontificibus, excuſaret à graui peccato & ſcandalo? ſi ſuam mentem his verbis explicarent: *Licet probabilius opinemur votum ſolemne, & Matrimonium ratum, iure diuino indiſſolubilia, & ſi quos aſtrinxerint, nullâ authoritate, diuinâ inferiori, poſſe ab huiuſmodi vinculis exolui: nos tamen minus probabilem & communem, vnius aut alterius Doctoris opinionem ſecutos, relictâ tutiori; hæc vincula relaxare, idque non alicuius grauis vtilitatis, aut mali cauendi causâ: ſed quia liberum cuique putamus & tutum non patimur nobis negari hoc commune ius, quam placuerit opinionem ſectandi.* Facile eſt alia ſex exempla, ad ſimilem ſuperiori decretorum formam reuocare. *Communior ſententia, & probabilior opinio, fert iure diuino digniores ad Sacerdotia eſſe eligendos, nec poſſe citrà grauiſſimas cauſas, ſuas oues deſerere Paſtores; cognationum gradus lege Moſaica conſtitutos, confirmari iure naturali: Illicitam eſſe conſecrationem Epiſcopi, niſi à tribus factam: nec meliorem eſſe ordinationem ab Epiſcopo hæretico, vel apud Latinos, more Eccleſiæ Græcæ, præter inſtitutionem Eccleſiæ Romanæ, nullo contactu materiæ peractam. Nos tamen quamlibet opinionem probabilem contra probabiliorem, in qualibet re, ſeu neceſſitate medij, ſeu præcepti ſecuram reputantes, ex antiquiſſima & vniuerſaliſſima doctrina de probabilitate, nullius vtilitatis Eccleſiæ reſpectu, ſed vt probabilitati ſua iura ſeruemus, declaramus nullius peccati reum fore electorem qui probabilem ſententiam ſecutus, vtcumque dignum probabiliter grauiſſimo totius Eccleſiæ muneri præfecerit: nullius peccati ſuſpectum fore, Curatum & Paſtorem qui toto decennio abfuerint à ſuis Eccleſiis tenuiſſima alicuius opinionis probabilitate munitis id ſibi licere, nec vllo iure diuino prohibitum, abeſſe à grege, minus dignum eligere.* Dices nos ludere, magis quam vt decet Theologum ſeriò diſputare; ſed re vera nihil ſuis exemplis efficiet Caramueli, niſi hac formâ proponantur, nullius mali aut periculi cauendi causâ, ſolâ vi probabilitatis tutum eſſe & licitum, dirimere vota ſolemnia; Matrimonia rata, ſummouere, impedimenta Matrimonij, &c. Hoc boni habent vitia & errores, vt illorum ſuos authores pudeat, ſi abſterſo omni fuco, ge-

co, genuina imago ſubiiciatur. Inutile foret, hæc omnia exempla late proſequi, & ad ſingula congerere quæ poſſem, curioſa & ſelecta: ne tamen ieiunum dimittam Lectorem, velim obſeruari ad duas claſſes hæc octo exempla reuocari; vel enim continent res tantum ex præcepto neceſſarias ad ſalutem, cuius generis ſunt tria hæc, ſolutio à voto ſolemni, ab electione dignioris, & à Paſtorum reſidentiâ, reliqua quæ ſuperſunt quinque exempla pertinent ad rem Sacramentariam, duo ad matrimonium, reliqua ad Ordines ſacros, quæ efficaciâ medij conferunt ad ſalutem. Mirum eſt, Caramuelem numquam huius diſtinctionis meminiſſe, niſi vt illius ignorantiam improperaret D. Fagnano, quaſi rerum Theologicarum rudi. Sed poſſet illi verius obiici, quod huiuſmodi diſtinctionis aut ignarus, aut incurioſus, paſſim, hoc maxime loco grauiter impingat. Neque enim poteſt dubitare opiniones probabiles multo minus tutas eſſe, ſi rebus efficaciâ medij, quam ſi ex præcepto neceſſariis, aduerſentur; quod illarum vicem & vim, ſi abſint, nulla probabilitas ſuppleat, aut defectum ignorantia excuſet; ac proinde inexcuſabiles omnino eſſent Pontifices, qui nulla huius diſtinctionis ratione habitâ (quam tamen ſummè neceſſariam omnes volunt) Sacramenta ex probabiliori ſententia nulla, decernerent ex minus probabili, tuta & legitima eſſe.

Sic enim diſputo, vel huiuſmodi decreta Pontificia, quæ relaxant vota, matrimonia, impedimenta, ſoli Omnipotentiæ diuinæ ſeruata, ex tutiori opinione; immutant diuinam inſtitutionem, quæ probabilius cenſetur facere matrimonium ratum indiſſolubile, vel nullum quod initur intra cognationum gradus lege Moſaïcâ præſcriptos; quæ neceſſariam impoſitionem manus à tribus Epiſcopis, vni creando requirit; vel huiuſmodi inſtitutionem diuinam illæſam relinquunt; quid ad hoc noſtrum dilemma reſponſurus ſit Caramuel, prorſus ignoro. Si dicat, decretis Pontificiis immutatam diuinam inſtitutionem, omnia fidei & Theologiæ fundamenta conuellit, & poteſtatem vni Chriſto eximiam, Sacramenta condendi, aut immutandi, hominum ſubiicit arbitrio, ex priuilegio probabilitarum: ſi alteram partem eligat, & velit inſtitutionem Sacramentorum nulli Eccleſiæ poteſtati ſubiici; viderit quo fundamento, non ſolum aſſerat, ſed obiiciat nobis,

ſacramenta matrimonij & ordinationis, ex probabiliori opinione reipsâ nulla certiſſime valida & legitima eſſe, hoc ipſo, quod ita pronuntiarint; & fieri ſtatuant, ex minus probabili opinione Pontifices, qui inſtitutionem diuinam verius aliud ſtatuentem, immutare nec poſſunt, nec vnquam voluere, nec ſibi licere putarunt citra ſacrilegium: Ergò peccarent Pontifices, qui ita eſſe certò pronuntiarent ex minus probabili opinione; & ſi ita ſe geſſerint vt contendit Caramuel, ſuis decretis nullam probabilitati ſecuritatem conciliarunt. Quis enim capiat aut ferat illud Caramuelis Argumentum? inſtitutio diuina omni poteſtate humanâ ſuperior & immutabilis, probabilius aliud ſanciuit, quam quod Pontifex ſuis Canonibus ſtatuit ex minus probabili opinione; Ergo rectum erit & certum, quod canones conſtituunt probabilius, diuerſum ab eo quod habet inſtitutio diuina. Niſi ita arguat Caramuel, his ſuis exemplis à Sacramento Matrimonij & Ordinis, nihil omnino probat; & tamen illum puderet, ſi confeſſiſſet quod inde deducimus. Ad quid igitur affert huiuſmodi exempla, quæ hæreticis & impiis ridendam præberent Eccleſiæ poteſtatem?

Sed contra aſſerunt melioris notæ Theologi, his quinque exemplis, nihil tentatum à Summis Pontificibus, alienum ab inſtitutione diuina, aut illi minus conſentaneum. Nam apertis Scripturæ teſtimoniis, Traditione, aliiſque argumentis demonſtrat Bellarminus, Matrimonium ratum, hoc differre à Matrimonio conſummato; quod iſtud nullâ poteſtate creatâ diſſolui queat, illud vero ſæpius ſolutum ſit, maioris perfectionis cauſâ, & ingreſſus in religionem, vt idem Bellarminus libro 2. de Monachis capite 38. probat exemplis Theclæ, Gorgoniæ, Cæciliæ, Alexis, pluriumque Virorum & Virginum qui poſt celebratas nuptias, confugerunt ad Monaſteria, & vni Chriſto adhæſerunt. His igitur exemplis, non modo probabilius, ſed etiam certum, dicit idem Author à ſummis Pontificibus Matrimonium ratum ſolui poſſe, vitæ perfectioris ſtudio, & authoritate Pontificiâ, ſi ſuppetant cauſæ paris momenti cum ingreſſu Religionis. Adde lege naturali Matrimonium non fuiſſe prius inſolubile, quam dictum fuerit, *Erunt duo in carne vnâ*, idque vinculum ex lege Euangelica confirmatum eſt, ſignificatione, Matrimonio conſummato

ſingulari, aſſumptæ carnis à Verbo nunquam dimittendæ, quę deſit Matrimonio rato. Neque enim ſuâ inſtitutione huius perpetuæ Verbi cum carne vnionis ſignum eſt, ſed ex charitatę cum animabus cognationis; quæ heu nimium! frequenter peccato diſſoluitur. Ex his ergo, ac pluribus aliis quæ Bellarminus collegit argumentis, certum putat, à Summis Pontificibus Matrimonium ratum diſſolui poſſe.

Eodem vitio laborare aiunt quidam, aliud exemplum à gradibus cognationis: & falſum aſſerunt impedimenta huiuſmodi cognationis amouiſſe Pontifices ex minus probabili opinione contra probabiliorem, quod iure diuino & naturali Matrimonia dirimerent. Nam vt egregiè obſeruat Bellarminus libro 1. de Matrimonio capite 27. duo aut tria ſunt rerum genera, quæ iure naturali prohibentur. Primo loco reponuntur, quæ ita ſunt per ſeſe mala, vt nullâ ratione excuſari aut honeſtari poſſint; quale eſt mendacium, adulterium: ſecundi generis mala ſunt per ſe, exceptâ causâ neceſſitatis, vt rapere aliena, furti peccatum eſt; ſed nihil mali habet, cum extrema neceſſitas vrget quâ proptium cuiuſque bonum, commune fit omnium. Huius generis & ordinis putat eſſe Matrimonium à fratre cum ſorore initum, conſenſu omnium gentium damnatum; quod tamen mundi exordio, ad generis humani propagationem neceſſarium, ab Adami filiis celebratum fuit: ſed multiplicatis poſteris, vbi hæc cauſa deſiit, nunquam legimus initum, aut tentatum: quare non eſt credibile, quod etiam dubius refert Caramuel, illud Matrimonij genus probatum fuiſſe à Martino V. ſed forte obduritiam cordis illorum, qui ſe his nuptiis inceſtis temerauerant, toleratum. At de aliis minus arctæ, quam fratrum & ſororum cognationis gradibus, cenſet Bellarminus, ad tertium genus pertinere, eorum quæ, licet nudè ſpectata, mala ſint, vt homicidium & iuramentum, adiungi tamen poſſunt circumſtantiæ & cauſæ legitimæ, quibus honeſtentur. Et ad hanc claſſem reuocantur Matrimonia cognatorum; intra gradus inferiores primo, fratrum & ſororum: nec illegitima eſſe aut iure naturali prohibita, argumento eſſe aiunt, quod ex Scripturâ poſt humani generis propagationem, nulla habeantur intra primum gradum fratris cum ſorore coniugia, frequentia verò legan-

tur intra gradus inferiores; qualc eſt Iacobi qui duas ſorores vxores duxit, Moyſis qui cum amita coniunctus fuit: nec vnquam id tentaſſent viri ſancti, vel Scriptura tanquam nefas notaſſet, ſi iure naturali fuiſſet illicitum: Ergo cum Pontifices huiuſmodi cognationum vincula diſſoluunt, non ſolum probabilius, ſed etiam certò ſibi perſuadent, ſe nihil contra ius naturale ſtatuere.

Quæ affert exempla de Ordinationibus Miniſtrorum Eccleſiæ, eamdem admittunt ſolutionem: Præcipuè illud de Ordinibus ab Epiſcopo Hæretico collatis. Neque enim minus certum eſt, valide ab Hæretico Epiſcopo Ordines conferri, quàm Baptiſmum à Laïco, aut quocumque extra Eccleſiam conſtituto. Et ſi qui de huiuſmodi ordinationibus dubitarunt, & iuſſerunt iterari, id factum eſt vel ex errore, vnde prodiit Anabaptiſmus Cypriani; vel quod apud illos Hæreticos, ſicut hodie apud Lutheranos nulli eſſent legitimi Epiſcopi, qui poſſent conferre duo Sacramenta Chriſmatis & Ordinis, Apoſtolis, vt ex Scripturâ conſtat, & ſubinde Epiſcopis Apoſtolorum ſucceſſoribus eximia. Quod inquirit Caramuel obiectione quartâ, poſſit ne valide creari, & conſecrari Sacerdos, aut Epiſcopus, hoc vno verbo, à ſummo Pontifice prolato, *Eſto Sacerdos, eſto Epiſcopus*; cuius ait eſſe ſententiæ Innocentium III. cap. *Presbyteri*, &c. non capio ad quid iſta ſpectent, & quid inde ad rem ſuam inferat; niſi forte velit, Innocentium ſuſtuliſſe formam Sacramenti, inſtitutione diuinâ ratam, & nouam inuexiſſe; quod nefas eſt dicere, & à mente doctiſſimi & ſanctiſſimi Pontificis prorſus alienum. Sed eius ſenſum inuertit Caramuel: quod enim adiunctâ conditione protulit, fore validam huiuſmodi formam conſecrationis, niſi aliam Chriſtus inſtituiſſet, vult ab illo exertè & abſolutè prolatum. Quare poterat ab illâ obiectione ſuperſedere, omnino ad rem inutili, niſi Innocentij mentem malâ fide diſſimulare maluiſſet.

Intricatior eſt quinta obiectio à forma Ordinationis Epiſcopi, an vt valida ſit conſecratio, neceſſe ſit illi tres Epiſcopos manus imponere. Ita ſentire ex probabiliori opinione ait Bellarminum lib. 4. de Notis Eccleſiæ cap.7. Sed eo loci ſatis apertè negantem ſententiam probabiliorem eſſe inſinuat. Ibi enim Lutheranis nullam eſſe Eccleſiam probat, quod Epiſcopis careant; quibus ſublatis,

minus Eccleſia ſtare poſſit, quam corpus humanum detracto capite. Cur vero Epiſcopis deſtituantur, ait cauſam eſſe, quod nec Lutherus, nec illorum vllus miniſter, conſecratus ſit à tribus Epiſcopis, vel ex diſpenſatione, ab vno, aſtantibus Abbatibus. Et hoc inſinuat Cyprianus de ſimplicitate Prælatorum, vbi eos damnat, qui nemine Epiſcopatum dante, Epiſcopi nomen ſibi aſſumunt: nec Bellarminus igitur, nec Cyprianus, tres Epiſcopos ex Inſtitutione diuina, ad vnius validam conſecrationem requirunt, ſed ex conſuetudine ab Apoſtolis receptâ, Concilio Carthaginenſi confirmatâ. Addo, non potuiſſe ab vllo diſpenſari hâc in re, ſi probabilius conſtaret iure diuino Epiſcopi conſecrationem eâ formâ eſſe faciendam; quia in re Sacramentariâ quæ ſunt neceſſaria ad medij efficaciam, nulla poſſunt excuſari ignorantiâ, aut probabilitate ſuppleri.

Ex argumento Caramuelis, à diſpenſationibus Pontificiis octo exemplis munito, excidit primâ editione aliud cogitanti, aut diſputationis æſtu abrepto, vnum ſatis difficile & intricatum, nunc accuratiùs tractandum, & omnino enodandum, de ritu initiandi ſacerdotes, alioſque altaris miniſtros, apud Græcos, & Latinos diuersè, apud illos ſola manuum impoſitione peragendo, apud nos adiunctâ traditione materiæ, qua peragitur miniſterium.

Hinc contendebat Caramuel, ex probabiliori, & tutiori ſententia, poſitum ritum in traditione & contactu materiæ, prætermitti à Græcis ſola manuum impoſitione contentis, quæ ex minus probabili opinione Romana Eccleſia Græcos, Preſbyteros & Miniſtros validè habet initiatos. Ergo, inquit, Caramuel ex ſenſu totius Eccleſiæ, opinio minus probabilis tuta eſt, etiam in ſacramentis adminiſtrandis, ad quæ tamen ſi vſquam aut vllibi, probabiliora & tutiora ſectanda ſunt, maxime ex noſtra ſententia; quia ritus inſtitutio pertinet ad neceſſariam efficaciam medij, quæ nulla ignorantia, etiam inuincibili, aut probabilitate ſuppleri poteſt. Illud argumentum de ritu Græcorum verſat, vt audio, accuratiſſime Grauina noſter, & pluribus infringit ſolutionibus. Non vacauit hunc Authorem legere, quia nec ad manum habeo. Caramueli duo

repono. Primum in ipſum rurſus retorqueo hoc argumentum, & quæro ſi ritus Græcorum in Miniſtris conſecrandis ſecus habeat, quam fert Chriſti inſtitutio, an valide putat ſola impoſitione manuum, eſſe ordinatos? ſi aſſerat ritum Græcorum, à vera Chriſti inſtitutione diſſentientem, validum eſſe, & efficacem vi ſuæ probabilitatis, ad Eccleſiæ Græcæ miniſtros conſecrandos; ipſe viderit, in quæ ſe abrupta præcipitem det, ſi concedat miniſtros rite initiari, non ex Chriſti inſtitutione, quæ hîc omnino alia eſt, ſed ex mera probabilitate, ſeu vt ipſe dicit, veritate formali, cui nulla obiectiua reſpondeat, ſeu nulla Chriſti inſtitutio, quæ ferat ſola manuum impoſitione, rite initiari Eccleſiæ miniſtros.

Sed ne videar cum Caramuele in eodem luto hæſitare, & iiſdem opprimi difficultatibus; altera me ab illis expediam reſponſione, in hoc poſitâ, non vnam eſſe omnium Sacramentorum inſtitutionem, nec parem materiæ, aut formæ deſignationem: quibuſdam à Chriſto quoad genus tantum, aliis quoad ſpeciem, etiam præſcriptam fuiſſe: Sacramentum Ordinis de quo agimus, ad primam claſſem pertinere Sacramentorum, quibus vage & quaſi genere tenus, conſtituta ſit in materiam manuum impoſitio, cum liberiore materiæ miniſterij contactu, aut traditione: quia primi ritus ſcriptura, Concilia, & Patres meminerunt, & naſcente Eccleſia, cum Euangelium nondum ſcriptum tradi poſſet, ſine libri contactu plures ad diaconatum euecti ſunt.

Ergo, inquies, traditio & contactus materiæ accidentaria eſt conſecrationi miniſtrorum, contra Concilij Florentini definitionem, quæ maxime vrget materiæ traditionem: at ſi illa ſententia obtineat, nullos Eccleſia Græca legitimos Epiſcopos, Sacerdotes habet, aut habuit vnquam; quia omnes ſola impoſitione manuum ordinauit, quæ eſſentialis, vel adæquata non ſit ratio conſecrationis; vel ſi vt hæc abſurda fugias, velis accidentariam eſſe conſecrationi traditionem materiæ, aperte Concilium Florentinum damnas.

Sed facile ab his nodis nos exſoluimus obſeruatione ſuperiori, nempe impoſitionem manuum inſtitutam à Chriſto, quaſi communem, & genericam huius Sacramenti

rationem, & eo loco eſſe quo ad matrimonium reponitur ſignificatio ſenſibilis internæ voluntatis, quocunque ſigno ſeu verbis, ſeu nutu facienda; quæ pro ratione contrahentium variari poteſt, non accidentariò, ſed quaſi materialiter diuerſa, hoc ſenſu, cum ad matrimonium validum, ad abſolutionem Sacramentalem legitimam, neceſſe ſit exprimi conſenſum mutuum coniugum, & voluntatem Sacerdotis peccata remittentis, ſi coniuges ſeſe mutuò tradant, nutibus, aut verbis, hoc perinde eſt, quodcunque ſignum adhibeatur, eſſentiale futurum Sacramento. Eadem ratione, ſi velis abſolutionem ſacramentalem perfici hoc vno verbo abſoluo te, aut ſi velis adiungere ad integrum ſenſum, à peccatis, vel à tuis peccatis, eadem eſt eſſentia, & ratio formalis abſolutionis, materialiter verdici ſolet immutata.

Idem aſſero de ordinatione miniſtrorum, impoſitionem manuum omnino ad Sacramenti eſſentiam requiri, ex ſcriptura, & conciliis, accedere traditionem materiæ, ad miniſterium ordinis collati idoneæ: ſicut ſignificationi conſenſus ad matrimonium, verborum, aut mutuum delectum; ſicut abſolutioni ſacramentali verbum abſoluo te, pleno ſenſu, aut à peccatis, vel tuis peccatis, ſi verbum *abſoluo*, fuerit ſuſpenſo ſenſu prolatum.

Ita impoſitionem manuum ad miniſtrorum conſecrationem, validam efficit ex Chriſti præſcripto, quæcunque, vni eidemque apud omnes ritui impoſitionis manuum, deſignatio addetur traditionis materiæ; & aliquam inducet varietatem conſecrationis miniſtrorum, non minus illæſa inſtitutione Chriſti, quam cùm ad matrimonium, nutus, aut verba adhibentur conſenſui coniugum ſignificando, vel abſolutio Sacerdotis pluribus an paucioribus verbis, ad peccatorum remiſſionem efferendam perficitur.

Et cum ita res ſe habeat, nulla probabilitatum opitulatione, quam intempeſtatiue aduocat Caramuel, ſua conſtabit Græcis ſacerdotibus, & miniſtris conſecratio valida, ſuaque vis definitioni Florentinæ Synodi. Nam Eccleſia Græca initiandis ſuis miniſtris, impoſitionem manuum adhibet, adiuncta etiam alicuius materiæ traditione: Eccleſia verò Romana, vt plenior, cumulatior, ac certior ſit conſecratio, impoſitioni manuum, certam addit mate-

riam : vnde concludo, vtramque Eccleſiam eumdem formaliter, & diuerſum materialiter, ritum vſurpare, nec magis differre illarum ordinationes, quàm matrimonium nutibus, aut verbis initum, quam remiſſionem peccatorum, hoc vno verbo, abſoluo te, vel abſoluo te à peccatis, vel abſoluo te à tuis peccatis collatum; quare licet accidentatium ſit diſcrimen; id tamen quod abhibetur, ad Sacramenti eſſentiam pertinet, quaſi generis ſpecifica quædam deſignatio.

Atque ita nos facile exſoluimus à tricis, quibus nos Caramuel, veluti quibuſdam nodis aheneis, implicitos putabat. Quid enim ſupereſt difficultatis de ordinatione Sacerdotum, quam non reſcindant accommodata luculenta aliorum Sacramentorum exempla?

Quæ ſuperſunt diſcutienda diſpenſationum exempla, pertinent ad res ex præcepto neceſſarias; & ſi quid illis inſit vitij, minus eſt periculum, & in promptu remedium, quam cum abrogantur res efficaciâ medij ad ſalutem neceſſariæ, quæ nullâ authoritate reſarciri poſſunt, ſi aliud ferat inſtitutio diuina. Quare hæc exempla diſpenſationum, minus grauant Summos Pontifices, minuſque Caramuelis cauſam iuuant, quam quæ refutauimus. Peritiores belli duces ſolent primo & vltimo agmine exercitus, in quam partem primus & acrior eſt hoſtium impetus, fortiſſimum militem & veteranos collocare, tyrones media acie reponunt: at contra viſum eſt Caramueli. Exemplis diſpenſationum debiliſſimis reſolutionem claudit, Septimo quidem à reſidentiâ ſeu iugi præſentiâ Paſtorum in ſuis Eccleſiis debita, & Octauo à dignioris delectu, idque iure diuino ex probabiliori opinione: quibus Pontificiis diſpenſationibus ait eſſe detractum, ex minus probabili, tutâ tamen aduersâ ſententiâ. Nam ſi dignus non poſſet promoueri ſaluâ conſcientiâ, cum dignioris repulsâ, intolerabile Datario onus imponeretur, cui etiam Angeli ſuccumberent; quaſi non poſſet alio nomine digniorum repulſa excuſari, quam ex minus probabili ſententiâ, tutum eſſe vtcumque digni delectum. Verum niſi aliud ſuppeteret remedium efficacius, mitigandæ & deliniendæ conſcientiæ, quam quod depromit Caramuel ex Apothecâ probabilitatum, non dubito quin integerrimus Cardinalis Conradus anxiâ religione breui conficeretur; neque enim ignorare

poteſt, quod tota Italia nouit, ſe ex regulâ delectus dignioris ad purpuram promotum. Ferrariæ deliteſcebat, vel potius inde per totam Italiam percrebuerat fama viri doctiſſimi & integerrimi, qui vitæ genus, & inſtitutum, Diui Yuonis Aduocatorum Patroni ſecutus, ita ad viuum mores & ſanctitatem expreſſerat, vt Yuonem, ſin primum, certe ſolum illius inſtituti ſanctum eſſe, paſſus non ſit. Atque hâc non minus boni, quam magni nominis, celebritate permotus, nî fallor, Vrbanus VIII. Conradum ſolâ meritorum commendatione ſibi notum & charum, Romam aduocauit & ad purpuram prouexit.

Ex hâc breui obſeruatione, duo ad rem noſtram colligo, primùm Conradi electione, teſtatum feciſſe Pontificem, ſe in adoptandis Eccleſiæ adminiſtris, certiorem regulam de digniore deligendo ſecutum; nec ad ſecuritatem conſcientiæ vtcumque digni delectum minimè ſibi ſatisfeciſſe: quandoquidem digniorem, Ferrariæ agentem cauſas pauperum, & in ſuo muſæo deliteſcentem adeo anxiè longius quæſiuit, Romamque pertraxit, vt hâc non minus iuſtâ, quam inopinatâ prouectione, ad eminentiſſimam dignitatem, non tam Conradum ornaret, quam ipſammet virtutem commendaret, & reliquis Eccleſiæ Paſtoribus demonſtraret peccaturos grauiter in ſuum officium, & bonum publicum, niſi inquirerent digniores. Et reuera ita eſt; & certum puto Principes, quibus digniorum copia eſt, aut non admodum difficilis inquiſitio, nec curant promouere, contenti ex Caramuelis regulâ diginorum electione, grauiſſimè in bonum publicum, & in Deum peccare; & quamuis alia deſint vitia, hac ſolâ negligentiâ ſibi damnationem aſciſcere. Nam præter quod viri meritiſſimi fraudantur præmio ſuarum virtutum; quis referat, aut capiat mala, quæ ex huiuſmodi præpoſterâ digni electione, cum dignioris contemptu in Remp. & in Eccleſiam deriuantur? Quibus ſuperandis, cùm impares ſint vtcumque digni, digniorum ſine dubio ſapientiâ & conſtantiâ, aut tollerentur omnino, aut leuiora fierent. Sed vt ad Conradum redeamus, nemo dubitat quin ex dignioris regulâ electus, ſi penès ipſum eſſet facultas; omnium Eccleſiæ Miniſtrorum ex eadem lege electiones fieri ſtatueret. Cur ergo dignos tantùm admittit, poſtpoſitis dignioribus? Quaſi hoc ipſe pro officio prohibere debeat, aut ſi maximè

vellet, id conſequi poſſit. Videtur Caramuel fingere, vt ſui argumenti vim augeat, & nos (vt dormientibus aliquando contingit inter ſomniandum) phantaſtico pondere opprimat; vel è toto orbo Chriſtiano Romam confluere, quotquot ambiunt beneſiuia, eoſque Conradum nominatim noſſe, audire ad concurſum diſputantes, & doctioribus magiſque piis Sacerdotia conferre, nullo iu tis Regum, Patronorum, beneficia reſignantium, reſpectu, quos ipſe velit, vel quos digniores cenſeat, habere promouendi facultatem. Si ita res haberet, vt videtur comminiſci Caramuel, feliciſſimè cum Eccleſiâ ageretur, & digniores ſine dubio minus dignis anteponeret, ne grauiſſimorum criminum ſe apud Deum reum perageret. Sed videtur ignorare Caramuel, quid ad illum ſpectet, quid illi iuris ſit in electiones ad beneficia, vnde ipſe nomen habeat, quod ſcilicet diem & annum Pontificatus apponat litteris & reſcriptis: & ideo qui noua officia & nomina ad purioris Latinitatis leges reuocant, datarium volunt eſſe diarium aſcriptorem, qui in re beneficiariâ apponat diem, non Pontificij Chirographi, ſed miſſi reſcripti. Videat igitur Caramuel, an inde poſſit in Cardinalem Conradum deriuare omnem culpam & inuidiam, digniorum repulſæ à muneribus Eccleſiaſticis, vel illi ſecuritatem afferre, quaſi ex opinione minus probabili, ſalua conſcientiâ digni eligantur, prætermiſſis dignioribus.

Quod vrget argumentum, de aſſiduâ procuratione Paſtoralis muneris, iure diuino conſtitutâ, ex probabiliori opinione; cuius tamen ex minus probabili, gratia fiat per plures menſes & annos: Reſpondeo in hac re, ſicut in cæteris, quæ ad mores ſpectant, duo diſtiugui oportere: Primum quid Eccleſiæ regimen habeat, deinde quid certiores regulæ præſcribant, quod more ſit receptum. Si primum attendamus de reſidentiâ, ſeu iugi præſentiâ Paſtorum, & vigilantiâ in gregem, perinde ſtatuunt & pronuntiant Concilia & Pontifices, ac ſi iure diuino eſſet ſancita: ſi in vitam aliquot Paſtorum inquireremus, immanè à decretis Eccleſiaſticis diſtare, proh dolor! deprehenderemus: perinde enim abeſſe à ſuis Eccleſiis tutum, ex minus probabili opinione putant, ac ſi per ſe obita Paſtoralis ſollicitudo, & præſentia, ne quidem humano iure præſcriberetur, & eſſet tantum res conſilij, non præcepta. Neque

enim ita feliciter nobiſcum agitur, vt nihil à legibus & ſtatutis majorum, noſtri mores diſſentiant. Cæterùm quamuis demus, iugem Prælatorum præſentiam iuris eſſe diuini, ex certâ ſententiâ; non tamen ita vrgere volumus, quin ex iuſtis cauſis, vt grauis mali vitandi causâ, & totius Eccleſiæ promouendi boni, liceat Paſtoribus abeſſe à ſuis Eccleſiis, & per alios obire hanc Prouinciam. Sed hîc etiam cauenda eſt Probabiliſtarum licentia, qui nihilo religioſiores, aut minus laxi eſſe ſolent in iure diuino, quam humano, interpretando ac diſſoluendo. Mihi hâc in re placet Bellarmini ſententia & exemplum, qui ad purpuram & ad Archiepiſcopatum Capuanum promotus, cum ad grauiſſima quæque negotia Eccleſiæ, eius conſilio & operâ vti vellet Clemens VIII. non eſt paſſus ſe Romam trahi, niſi abdicato Archiepiſcopatu; neque putauit totâ authoritate Pontificiâ, ingentibus in Eccleſiam & religionem meritis, longiorem à Capuano Archiepiſcopatu abſentiam poſſe excuſari. Quare aut Romam ſibi deſerendam, aut Archiepiſcopatum deponendum eſſe ſtatuit; nec adduci potuit vnquam, vt Romæ dimidiâ anni parte moratus, annuos reditus & titulum Archiepiſcopi ſeruaret. Iutatem illi Caramuelis ignotas fuiſſe aut improbatas, probabilitatis regulas.

## Paragraphvs Vltimvs.

### *Reſponſio ad argumentum & exemplum diſpenſationis à voto ſolemni.*

Vnvm ſupereſt à voto ſolemni immunitatis exemplum, quod primo loco repoſuerat Caramuel, nos in vltimũ diſtulimus; vt paulo accuratius diſcutiatur, in gratiam Angelici Doctoris, cuius hâc in re ſententiam, vix conciliari poſſe putant nonnulli cum ſanctionibus Pontificiis: & mirantur, quod vere ac ſolidè, Iunior commentariis in quartum Magiſtri Sententiarum ſcripſerat, retractaſſe maturiori ætate, & in peius mutatum; quaſi falſum fecerit, quod in prouerbium abiit de *poſterioribus curis melioribus, quæ priores emendent.* Nam 4. Sententiarum diſtinctione 38. communem ſententiam hodie receptam propu-

gnat conſentaneam Pontificum decretis, votum ſcilicet quodcumque perinde ſolemne ac ſimplex, diſſolui poſſe & interdum oportere authoritate Eccleſiaſticâ, & ab illo eximi Monachum ſenſu diuiſo, quamuis compoſito id repugnet. At in ſumma 2. 2. quæſt. 88. art. 11. nullo modo fieri poſſe quacumque authoritate aſſerit, inductus vt expreſſe habet authoritate decretalis Innocentij III. *Cum ad Monaſterium*, vbi ita ſanxit Pontifex, *abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeo annexa eſt regulæ Monachali, vt contra eam nec ſummi Pontifices poſſint licentiam indulgere.* Id ſenſu compoſito interpretatur ſanctus Doctor, eiuſque ſententiæ adhærent ferè omnes: ſed in ſummâ contra mentem Cajetani qui eodem ſenſu locutum eſſe vbique aſſerit, reliqui Thomiſtæ communi conſenſu, prorſus indiſſolubile votum ſolemne à S. Doctore aſſertum defendunt. Ægerrimè ferrem fraudi eſſe Sancto Doctori, quod maturiori ætate docuit: quaſi tum minus quam iunior ſaperet, & quam in Sedis Apoſtolicæ reuerentiam eſt meditatus, emendatio, cenſeatur in eiuſdem Sedis iniuriam verti. Sed vtramque notam & accuſationem facile depellam & delebo.

Cum de qualibet re triplex inſtitui ſoleat quæſtio 1. an repugnet, aut fieri poſſit, deinde an conueniat exiſtere, denique an reipſa ſit; de voto ſolemni quâ ratione diſtinguit illud Sanctus Doctor à voto ſimplici à quocumque emiſſo, aut ſacris Ordinibus annexo, quaſi indiſſolubile & vi innatâ Matrimonium dirimat; has tres quæſtiones vnâ argumentatione ſancti Doctoris texam: monſtrabo 1. nihil repugnare quin per ſe indiſſolubile ſit, tum id conuenientiſſimum eſſe, & Euangelicæ perfectioni conſentaneum: vltimo tandem efficiam probabilius videri in Eccleſiæ decus, ita fuiſſe inſtitutum.

Prima & altera noſtri aſſerti pars, vix negari poteſt, niſi per ſummam proteruiam, nec citra errorem: quamuis enim ſit plenum Dei ius, in omne ens creatum ex vnâ omnipotentiâ; & adoptione gratiæ ac baptiſmo, ſi fieri poteſt, in infinitum creuerit in nos, nouis titulis confirmatum ſit; certum tamen eſt apud Catholicos, aduerſus Lutheranorum dogma, ſupereſſe votis locum, quibus quaſi nouis vinculis noſtra, noſque ipſos Deo deuoueamus: ac proinde, quid vetat, quin vario genere votorum Deo, alli-

genitur, & in ſortem diuinam tranſeamus, diſpari quaſi cognationum gradu? Atque vt ab humanis exemplum ſumamus; quandoquidem voti vis in hoc poſita eſt, vt Deo nos conſecret, & in illius transferat poteſtatem; diſtinguendi ſunt varii huius mancipationis gradus, iis non diſſimiles, quos Iuris conſulti de rerum venditione conſtituunt: Sicut agri fructus ſolent interdum vendi, ſeruato iure dominii & proprietatis in agrum, interdum ager pleno iure in emptorem tranſit; & præter plura, quibus diſtant hæc duo genera conuentionum, hoc maximè differunt, quod ager oppigneratis vni fructibus, vendi poſſit alteri valide, quamuis inique, ſi cedat in noxam emptori fructus; peracta vero ſuperiori venditione, nulla imposterum validè tentari poteſt. Quid repugnat, aut quid mali habet, ſi iiſdem gradibus votum ſolemne à ſimplici diſtet, ſi iſtud oppigneret Deo fructus caſtitatis, illud agrum & corpus, vnde exiſtunt, in illius mancipet poteſtatem & obſequium? Eoque diſcrimine conſtituto, illicita, non inualida ſunt, quæ à reo voti ſimplicis ineuntur matrimonia; nulla vero quæ votum ſolemne ſequuntur, nihilo minus quam venditio poſt rem omnino alienatam. Si ita diſtinguas votum ſolemne à ſimplici, reliqua quaſi data portâ ruunt. Dotem hanc ſingularem habet doctrina D. Thomæ, quæ illi merito Angelicæ nomen comparauit, quod Angelorum more, omnia vno complectatur, omnia in vnum reſoluat, & ex vno trahat. Diſcrimine poſito inter hæc duo genera votorum, reliqua veniunt conſecutione neceſſariâ. Quod ad primam quæſtionem attinet, an poſſibile ſit huiuſmodi diſcrimen votorum, nullum arbitror, adeo rerum Theologicarum rudem, qui hoc in dubium reuocet: nec puto longe abeſſe ab hæreſi Caluiniſtarum, qui omnia vota vno baptiſmo irrita fieri docent, vi & plenitudine, vt dicunt, dominij quod regenerationis ſacramento in nos Deo comparatur.

Hinc ad ſecundam quæſtionem progredior, an conueniat. Negabit fortè aliquis, quaſi hoc conſecrationis, & mancipationis genus obſit, communi omnium Chriſtianorum baptiſmo factæ & Sacerdotali ordinationi: quaſi maior ſit quam addit votum ſolemne. Quod ad primam comparationem ſpectat ex baptiſmo, monui hæreſim Caluiniſtarum reſipere, qui non diſſimili argumentatione, in

noxam baptiſmi trahunt vitam monaſticam; nec magis officiunt conſecrationi ſacerdotali. Quis enim non videat diuerſiſſimam eſſe ab eâ quæ ex voto exiſtit: & cùm toto genere differant, vnius gloriâ nihil alteram inumbrari? Quid vero euidentius harum conſecrationum diſcrimine? Quia omnium conſenſu, Monachatus matrimonio in totum repugnat, ad minus ſenſu vt dicitur compoſito: & nequit ſtare, monachum coniugem, aut rerum proprietatem habere, & ſui eſſe arbitrii; quæ conueniant cum quâcumque ex Baptiſmo, aut Ordinibus conſecratione: Ergo in nullum aliorum graduum dedecus, ſed in maximum Eccleſiæ ornamentum cedit, hæc ex voto ſolemni conſecuta mancipatio ad diuinum cultum, dirimens matrimonium, & iure diuino indiſſolubilis.

Dices forte Iura Eccleſiæ & Pontificum minuere, à quorum tamen conſenſu, & acceptione pendet: vnde videtur eſſe res iuris humani & poſitiui. Sed nego vtrumque aſſumptum: Id quidem concedo, contra Eccleſiæ conſenſum, fieri non poſſe valide huiuſmodi mancipationem: ſed vbi probata & accepta fuerit, non poſſe reuocari. Poteſt Princeps lege prohibere, ne vlla venditio fiat prædiorum, niſi ſolâ fructuum oppigneratione, & ſtatuere vt irrita ſit quæcumque agrorum tentabitur: ſed vbi permiſerit fieri, maximè alienigenis, qui res aliò transferant, nequit factam reuocare. Ita planè cenſet Diuus Thomas, vota ſimplicia edendi, liberam cuilibet ſuppetere facultatem; ſolemnia vero nulla rata eſſe, niſi quæ permiſerit Eccleſia edere vitam Cœnobiticam profeſſos: & vbi in Dei ſortem, ſolemni hâc mancipatione tranſcripti ſunt, nemo rapit illos de manu Dei. Rem ita tranſigi poſſe, & ad perfectionem Chriſtianam, atque Eccleſiæ ornamentum conuenire, ſuperfluum puto pluribus probare, cum rei ipſius nuda explicatio id euincat.

Quod ad tertiam quæſtionem ſpectat, an ita res ſe habeat, fateor hactenùs eâdem euidentiâ, aut neceſſariâ conſecutione, ex ſuperioribus compertum non eſſe; neque id S. Doctorem tentaſſe. Nam longe alia illi mens, & methodus eſt familiaris, quam cui adhærent Theologorum nonnulli; qui rem putant fide credendam, ſi ſemel probauerint nil repugnare, conuenientiſſimam eſſe & ad Dei gloriam plurimum conferre. At D. Thomas de quâcum-

que re probauerit fieri poſſe, & conuenire, vix audet ex probabili etiam opinione aſſerere, reipsâ dari & exiſtere. Nouit nempe profundiſſimæ ſapientiæ vir, quâ maior vix vlli mortalium contigit, ſummam Dei in rebus condendis libertatem, quæ nulli neceſſitati addici, aut conuenientia trahi poteſt, ac proinde aliunde, quam à noſtris coniecturis quærenda eſſe, quæ ad hanc tertiam quæſtionem pertinent. Vnde verò probat voto ſolemni, quale explicuit, diſtincto à ſimplici, reipſa nos ligari quaſi vinculo indiſſolubili? Diuinæ voluntatis interpretes audiendos, in re occultiſſimâ & ignotâ ſibi propoſuit. Retulimus decretalem Innocentij, quâ ſe inductum, ſatis aperte ſcribit S. Doctor in hanc ſententiam, & huius Pontificis decretum defendendi causâ, explicatam voti ſolemnis notionem tradidiſſe & illuſtraſſe.

At longe aliud, inquit Caramuel, ſenſerunt Pontifices, qui D. Thomam præceſſere, & extabant exempla eorum, qui à voto ſolemni multos exemerant, quale eſt Alexandri III. quem ferunt licentiam conceſſiſſe, vxorem ducendi, Nicolao Iuſtiniano Monacho profeſſo: & Cæleſtini III. qui annuit, vt Conſtantia Monialis Regis Siciliæ filia, nuberet Henrico VI. Idem indulſiſſe narrant Clementem II. Caſimiro Monacho Cluniacenſi & Diacono, vt Poloniæ Regnum adiret. Sed præter quod Baronius ad annum 1186 refellit duo priora exempla, & fabulis accenſet: & ad annum 1041. corrigit 3. exemplum, & exemptionem à Monacharu Caſimiro conceſſam, refert ad Benedictum IX. Reſpondeo Decretalem Innocentii fuiſſe D. Thomæ notiorem, maioriſque authoritatis, quam illa exempla incerta, & forte falſa. Deinde, nonne poterat ſibi perſuadere, ita tum de voto ſolemni (quod coniugii ſpecies eſt animæ cum Deo ſponſo) iudicatum, ſicut frequentiſſime ſolet de matrimonio conſummato, quod non ſoluitur quidem (neque enim id fieri poteſt) ſed initio irritum fuiſſe definitur, cum aliquid virij, quo nullum fiat, habuiſſe compertum fuerit. Adde apud D. Thomam plus dicta, & ſcripta Pontificum valuiſſe, quàm vnius factum. Neq; immerito; quis enim neget periculoſius errare, & grauius nocere, qui ſcriptis perpetuo duraturis falſa docent, quam qui facto peccant? A quo genere mali, ſciebat Petrum, etiam poſt delapſum in ſe, & receptum cum maximâ Chariſmatum

copiâ Spiritum ſanctum, non fuiſſe immunem. Hæc omnia nouerat D Thomas, & plura occurrebant, quæ votum eſſe indiſſolubile, quàm quæ ſolui poſſe perſuaderent.

Sed adeo frequentia feruntur eſſe hodierna exempla, exemptionum à voto, vt vix negari poſſe putent multi, quin ſecus agant & ſentiant Pontifices, quam quod docuit S. Thomas. Poſſem reſpondere, pauciora extare huiſmodi exempla, quam diſſolutionis Matrimonij conſummati, quæ tamen certum eſt, non dirimere Pontifices, ſed definire, ob vitium aliquod occultum, nulla fuiſſe pleraque huiuſmodi matrimonia; neque enim minus frequentia ſubſunt vitia voto ſolemni, quod iam diximus Mattimonii genus eſſe, quo anima adhæret Deo. Quid ſi etiam addam, non vnam eſſe ſententiæ D.Thomæ interpretationem? Nam ſi fides ſit Caietano, ſentit votum ſolemne Religionis indiſſolubile eſſe, ſeu, ſtare non poſſe ſenſu compoſito, cum coniugio & dominio rerum, licet nihil prohibeat abdicari inſtitntionem Monachi, & eâ ſublata, dari ius coniugii: ſed demus Caietani interpretationem ſingularem eſſe, & alienam ab aliis Thomiſtis, & forte minus accedere ad mentem D.Thomæ, qui ſatis aperte ſtatuit votum ſolemne, omnis exemptionis impatiens: quid inde infert Caramuel? Pontificem ex minus probabili opinione, diſſoluere votum ſolemne, ex probabiliori prorſus indiſſolubile.

Hoc vno argumento, continetur vis tota vndecimæ reſolutionis: ſed Reſpondeo primo, qui adhæſerunt ſententiæ D.Thomæ probabiliori Pontifices, nunquam crediſſe, ſibi tutum & integrum indulgere huiuſmodi immunitates. Exemplo ſit Pius V. qui doctrina D.Thomæ imbutus, fertur negaſſe huiuſmodi diſpenſationes, cauſatus iuxta doctrinam, cui à puero fuerat innutritus, id ſibi non licere. Sed plures deceſſorum, aut ſucceſſorum, referuntur exemiſſe à voto ſolemni. Eſto; ſed aliunde ſciebat Pius V. in rebus dubiis, & cõtrouerſis, illi adhærendum ſententiæ, quæ cuique foret, non vtcunque probabilis, ſed probabilior aduerſa. Aliis aliud viſum, & ideo aliter factum; quos non damnabat, nec etiam putabat ſibi imitandos; quod diuerſum prudentiæ, & conſcientiæ dictamen ſequeretur. Neque enim in rebus controuerſis ſcholæ, omnibus idem placet,

placet, & probatur; ſed nunquam ratio & prudentia aſſentitur, ad honeſtatem actionum, & ſecuritatem conſcientiæ ac ſalutis, ſatis eſſe duci ex minus probabilibus, nullâ probabiliorum habitâ ratione, quod vnum contendit Caramuel; nec magis hoc diſpenſationum vſu, quam aliis argumentis hactenus probauit. Nos nullam exemptionem à voto ſolemni aſſerimus datam ex nupera Caramuelis regulâ, ſed ex antiquâ & certiſſimâ Iuris, cum dubia res eſt, & nulla pars tuta apparet, quia vndique pericula impendent, eam partem eligendam, vnde minus mali timetur. Cuius regulæ plura exempla dedimus. Aptiſſimum omnium eſt, Baptiſmi cum aquâ dubia (ſi deſit elementaris) puero moribundo impertiti, & ſi periculum euadat puer, iterandi. Atque eo ſtatu fuiſſe dico Pontifices, qui à voto ſolemni exemerunt, non poteſtatis oſtentandæ gratiâ, ſed ob cauſas grauiſſimas, promouendo bono Eccleſiæ, aut malis grauiſſimis arcendis, putarunt licere ſibi, non omnino certum vinculum diſſoluere. Probandi ſunt qui eo animo, his argumentis, muniti Pontifices, exemptionem non negarunt. Sed hoc Caramuelis cauſam nihil iuuat, nec officit opinioni D. Thomæ, qui non magis damnaret hanc ſolutionem à voto ſolemni, quam baptiſmum ex aquâ dubiâ, cum aliunde non ſuppetat remedium malo, quod grauius timeatur, quam dubiæ aquæ vſus ad Baptiſmum. Ita vinculi, non omnino certi, & voti probabilius tantum indiſſolubilis relaxatio, probanda tantum eſt ex regulâ minoris mali eligendi, vt grauius effugiamus.

Plura habet Soto lib. 7. quæſt. 2. de iuſtitiâ art. 5. conſentanea his quæ diximus. Votum ſimplex diſtinguit à ſolemni, ſicut promiſſionem nudam rei, à traditione & abdicatione dominii eiuſdem rei promiſſæ, in alium tranſlatæ. Ex hoc diſcrimine, reliqua deducit, quæ nos proſecuti ſumus; licere cuique vota ſimplicia edere; ſolemnia vero rata non eſſe, niſi accedat Eccleſiæ conſenſus. Huius rei duas probationes affert: prima eſt; rem promitti poſſe, non tradi, niſi ſit qui recipiat. Si dicas, Deum recipere quotquot ſe ipſos dedunt voto ſolemni, ac proinde vanam eſſe diſtinctionem voti ſolemnis & ſimplicis, quod illi reſpondeat, qui ſe dantem recipiat, iſti nullus adſit. Reſpondet Soto (& hæc eſt altera diſcriminis probatio, ſeu confirmatio ſuperioris) votum ſolemne fieri plenâ

ſui mancipatione, cum mutatione ſtatus; quæ res cum ſit grauiſſima, nec fieri queat ſiue maturo iudicio & examine, non eſt committenda voucnti, ſed Eccleſiæ, quæ exploret, an qui ſe tradit, ſit ad huiuſmodi ſtatum idoneus.

Hinc ergo neceſſarius eſt Eccleſiæ conſenſus: hinc etiam fit alia vota, qualia ſunt peregrinationum, ieiunij, non eſſe ſolemnia, quia non habent plenam illam ſui traditionem, & mancipationem cum mutatione ſtatus. Hinc præterea deducit, ſtatum Monachi, vt firmus ſit, exigere præter nudam promiſſionem, vouentis traditionem, quæ peracta retractari nequit, & impedimentum eſt matrimonium dirimens, quia vni ſtatui mancipatus, & vnius voluntati deditus, iure naturali, eſt inhabilis ad ſtatum oppoſitum: ſtatus vero Monachi, eſt cum perfectâ ſui mancipatione in Dei dominium, & obſequium; vnde repugnat matrimonio. Ex eodem capite, infert votum ſolemne differre ſpecie à ſimplici, ſicut traditionem rei à promiſſione; & grauius peccare, qui ſolemne violat, quam qui ſimplex: quia ille repetit, & reſumit quod tradiderat, alter non implet quod promiſit: maius autem & firmius eſt, ex traditione, quam ex merâ promiſſione, ius in rem quæ negatur. Et hæc ſufficiant ad hanc quæſtionem grauiſſimam. Nunc accedamus ad vltimam diſſertationis partem.

---

## SECTIO SEXTA ET VLTIMA.

### *Quartum genus teſtimoniorum à Theologis. Inquiritur mens D. Thomæ, & reſpondetur opuſculo P. Ferrerij.*

HOc ſupereſt vltimum ex quarta claſſe argumentorum, & ex totâ diſputatione, teſtimonium pro delectu opinionis tutioris: Accuratius eſt indaganda mens D. Thomæ, ne videar falsò toti operi titulum præfixiſſe *Moralis à Diuo Thoma conſtitutæ*. Addemus etiam aliqua, occaſione opuſculi P. Ferrerij, qui licet breuius, accuratius tamen & ſolidius videtur hanc controuerſiam tractaſſe;

& qui mihi eius libri copiam faciebat, admonuit, plus virium habere, quam qui hactenus probabilitatum cauſam peregere. Iudicium viri docti confirmauit lectio libelli, cui reſpondendum omnino eſt, ne videantur nutare, quæ multo labore, his diſſertationibus confirmata ſunt. Sed prius ſubmouendæ ſunt quædam vitilitigationes Caramuelis.

## Articvlvs Primvs.

### *Pluribus Caramuelis obiectionibus ſatisfit.*

Cavsam probabilitatum agit Caramuel à numero 202. vſque 215. quibuſdam cauillis, potius quam argumentis. Quid enim ad ſecuritatem aſſerendam opinionibus, de re morali, contra legem pugnantibus, conferre poſſunt, quas multis paginis verſat quæſtiones? An Summus Pontifex poſſit ſibi ſucceſſorem deſignare, & re ipsâ Petrus ſibi S. Clementem ſuffecerit: an Scriptura præter ſenſum litteralem, interdum ſoli Deo notum, plures citra errorem, ac temeritatem admittat probabiles eiuſdem generis ad litteram, vel diuerſos, qui pertineant ad mores, & vitam probe inſtituendam, vel quos vocant Anagogicos, quibus ad diuina rapiamur, & æterna ac celeſtia bona guſtemus? Quid refert ad hanc cauſam inquirere; an gratias Deo agere, & habere conueniat, de beneficiis non omnino certis, ſed probabilibus, qualia interdum D. Auguſtinus, aliique Scriptores Exegetici, ſuis ad Deum orationibus admiſcent? Non poterat ignorare aduerſarius, nos facere copiam omnium probabilitatum, cuiuſcumque ſint generis, iis exceptis, à quibus timetur, ne dum à vero aberramus, legem diuinam lædamus, & peccati atque æternæ damnationis periculum incurramus.

## Paragraphvs Primvs.

### *Reſpondetur pluribus obiectionibus Caramuelis.*

Qvæcvnqve argumenta, & exempla habet, per centum fere paginas & numeros, duobus hiſce verbis delentur, ſaltas extra chorum, quæcunque affers, nihil ad rem; non probas negatum; Paralogiſas perpetuo Sophiſmate, à ſenſu reſtricto ad ampliſſimum: Datur aliqua opinio probabilis & tuta; Ergo omnes opiniones probabiles tutæ ſunt: vel opinionum quæ ad ſpeculationem pertinent, vtraque tuta eſt: Ergo idem ſtatuendum de opinionibus, quæ ad mores, ad vitæ inſtitutionem, & ad ſalutem ſpectant: vel opinionum, quæ vtrinque pro officio pugnant, & neutra pars periculo caret paris momenti, vtraque poteſt eſſe tuta: Ergo idem aſſerendum, cum pugna eſt pro lege, contra libertatem, pari probabilitate, aut ſi velis maiori. Nihil verius horum trium Enthymematum Antecedente, nihil illegitimum magis Conſecutione, nihil magis falſum Conſequente illorum argumentorum: & nullum affert exemplum Caramuel ab his vitiis & fallaciis immune.

Primum quidem exemplum de Pontifice, iure minus probabili, contra probabilius adoptante ſibi ſucceſſorem, vt ſolebant Imperatores, & vt de Petro fertur, Clementem ſibi deſignante; nego ita factum eſſe, nec immerito: quandoquidem Baronium Annalium Eccleſiaſticorum parentem ſequor. Sed Caramueli aliud videtur, & addit, Baronio à ſe diſſentienti, ſolere ſe credere probanti, non dicenti; quaſi Baronius temere ſcribat, aut quæ ſcribit, comminiſcatur, non probet. Baronium hiſtoriæ Eccleſiaſticæ decus, cum hoc vno tantum loco (niſi me fallit memoria) referat, non debuit ipſis etiam hæreticis venerandum ita contemptim nominare. Abſtinendum plane fuerat Caramueli ab illo criterio: maxime quod multis annis in Germania verſatus, non poterat ignorare, omnes illius gentis heterodoxos plus fidei habere Centurijs Magdeburgenſium, quam Baronij Annalibus, qui illi magis inde commendandi erant, quam eleuandi. Sed ad rem.

Aut vult Petrum, alioſque Pontifices, legitimum ius

habuiſſe, ſibi ſucceſſores ſufficiendi, abrogarâ quâcunque aliâ electionis ratione; vel id ſibi ſoli Petrum vindicaſſe, nihil de ſucceſſoribus ſollicitum: vel vltimo nihil imperaſſe, ſed inſinuaſſe tantum, ſucceſſorem confirmatum conſenſu Cleri Romani, penès quem videtur ius eſſe eligendi vrbis Epiſcopum, futurum totius orbis Paſtorem, à morte Petri, qui hæc duo munera, æterno vinculo coniunxit. Si horum trium quibus poteſt aſſentiri Caramuel, primum eligat, falſi manifeſte conuincitur; neque enim illius legis, etiam per ſomnium, vllum in Scripturâ, vel apud Authores Eccleſiaſticos extat veſtigium, neque iuſta & æqua eſſe poteſt. Quâ enim authoritate, illam tuliſſet Petrus? An diuinâ, & eâdem, quâ potuit libros Canonicos ſcribere, & Dei nomine ſic Eccleſiam compellare, non ego, ſed Chriſtus, præcipit vobis, ne alium Paſtorem Eccleſiæ agnoſcatis, quam à me, & à ſucceſſoribus nominandum? Vel ita allocutus eſt, non Chriſtus, ſed ego hoc vobis præcipio, & iubeo hanc perpetuam legem ſeruari. Hâc ſecundi generis authoritate, lata lex, iniqua erat futura, niſi Eccleſiæ conſenſus acceſſiſſet, quia vt dici ſolet, par in parem non habet poteſtatem, nec Petrus, ſemotâ authoritate diuinâ, poterat in poſterum ſucceſſores aſtringere, lege his verbis latâ, *ego ita præcipio, non Chriſtus.* Si autem Chriſti nomine ita ſtatuiſſet, ab origine præuaricata eſſet Eccleſia; quandoquidem grauiſſimam diuina authoritate munitam legem, de Paſtoris electione à ſolo deceſſore nominati, nunquam legitur obſeruaſſe.

Si huius commenti pudeat Caramuelem, & ad alteram partem confugiat, Petrum hoc ſibi vni ius vindicaſſe, & vnâ ex præcepto, electione, ſibi deſignaſſe ſucceſſorem, ineptior eſt priore hæc ſecunda reſponſio: neque enim ignorare poterat Petrus præcepta ſingularia, hoc maxime à lege differre, quod extinguantur morte authoris; Ergo ſublato è viuis Petro, irritum erat præceptum, vnde vult vim habuiſſe Clementis deſignationem à Petro factam. Supereſt ergo tertium, reipſa deſignatum Clementem, quod tamen incertum omnino eſt, & probabilius falſum, ſi velit id factum ſine aſſenſu cleri Romani; Verius ergo ſola in Petrum reuerentia, nullo iure illi, aut ſucceſſoribus comparato, ex quâcunque opinione probabili, ſuo loco ſufficiendi Pontifices, Clementem (ſi à Petro

fuerit nominatus, quod ambiguum eſt) ab Eccleſiâ vnanimi conſenſu fuiſſe acceptum. Hæc dicta ſunt à me fuſius, quàm exigeret aut ferret argumentum. Sed volui hoc primo exemplo ſpecimen dare reliquorum, vt ex vno, de aliis iudicet Lector. Quid enim ineptius ad rem huiuſmodi exemplis probabilium, quæ per totum genus opinionum vagantur; cum de vna tantum ſpecie diſputemus, an licitum ſit & tutum, ex quibuſcumque opinionibus probabilibus vitam inſtituere, reclamante probabiliori opinione pro lege? Hoc vnicum verbum, quæcumque congerit exempla & argumenta euertit; quia ſunt à Theſi omnino aliena. Atque vt ad alia progrediamur, dubito an debiliora, aut ineptiora ſint, quæ vndequaque corrogat ex Auguſtini interpretatione ſex dierum creationis Vniuerſi; quæ adeo diſſentanea videtur Arriagæ, vt non audeat Auguſtino aſſentiri; & ex variis interpretationibus, eiuſdem interdum loci Scripturæ, probabilibus; quæ ſi ad litteram, ad mores, aut ſenſus Anagogicos pertineant, nullius periculi quiſquam ſuſpectas habet; Ergo, inquit, quæcunque opinio probabilis ad mores ſpectans, non minus ſecura eſt, quam quælibet interpretatio Scripturæ. Huic argumento, à variis ſenſibus Scripturæ, adiungit, quod toties repetiit, decretum de cultu rei probabilis, qualis eſt Conceptio immaculata: addit nos gratias agere Deo, de beneficiis probabilibus tantum, & interdum minimæ probabilitatis, qualia recenſet Auguſtinus; & Deum impenſe laudat quod ſe, non auem, non piſcem, ſed hominem paulò minorem Angelis creauerit, cum tamen multi Philoſophi dubitent, an ita ſit, & pares omnino, & eiuſdem ſpeciei velint eſſe homines & Angelos.

Hæc non tam refero vt refellam, quam vt palam Lectori faciam, quam deſtituantur aduerſarij argumentis, cum iſtis vti cogantur. Putatne Caramuel nihilo magis certam & explotatam eſſe oportere vitæ regulam, cum de ſummâ rerum agitur, de ſalute æternâ, de lege diuinâ violandâ, aut implendâ, pugnantibus inter ſe opinionibus, quas neceſſe ſit ad viuum reſecare; quam cum affectibus in Deum indulgemus, & æſtu Charitatis abrepti, facta, infecta, certa, dubia, & inconceſſa, aſſumimus in argumentum laudandæ diuinæ bonitatis, & agendarum Deo gratiarũ? Plane monſtrat aduerſarius, Theologiam fundamentalem,

cui vni ſtudet, ex eius memoriâ deleuiſſe prima etiam rudimenta Theologiæ Myſticæ, quæ ſenſibus Anagogicis nihil cum textu, & litterâ Scripturæ pugnantibus, abripit nos in Deum, & ad ſupernam patriam tota anhelat.

Non videtur admodum diſſentire ab Arriaga, qui totas nationes ait laborare ignorantiâ inuincibili vnius numinis, & totius Religionis: quia licet ex creaturarum conſpectu, identidem in illorum mentē, immigrent cogitationes alicuius naturæ prouidæ, æternæ, quæ hæc omnia condiderit & regat, quæ cultu ſupremo ſit proſequenda; poſſe tamen cenſet citra omnem culpā hanc Dei inquiſitionem nihilominus negligere; quam cauſarum propagationis arborum, quas vident è terrâ naſci & exteſcere. Ita Caramuel probabilitates tanti facit, vt nihil putet differre, & paris ſint vbique periculi, aut emolumenti, neque magis timendæ ſint, cum aduerſantur ſaluti, & legi diuinæ, quam cum vtiles ſunt, & efficaces ad Charitatem in Deum accendendam: nunquam legi cautum eſſe, ne officia à filiis exhibeantur parentibus, quibus ſubſit aliquod dubium, ne legitimi ſint, ne gratiæ habeantur, niſi de beneficiis compertis: ſicut enim minus mali eſt, ſolui officia iis, qui putantur parentes eſſe, nec ſunt, quam negari veris & legitimis: ita præſtat ſuperfluas reddi gratias, quam prætermitti neceſſarias, quia nihil mali impendet ex vno, & altero potes incurrere ingrati animi vitium, quo diuinæ miſericordiæ fons, vt inquit Bernardus, deſiccatur.

Niſi quælibet opinio probabilis ſit tuta, etiam cum legi aduerſatur, putaſne periculū fore, ne pecces, ſi gratias agas Deo, quod te minorem Angelis creauerit, quia probabile eſt, te eſſe in eodem cum Angelis gradu? Mirum eſt, pericula phantaſtica intentat Caramuel, vt doceat vera contemnere. Sed vt terrorem hunc panicum depellam, dico, nihil eſſe periculi ex opinionibus probabilibus, niſi cum deliguntur minus probabiles, contra legem, & tutiorem partem; quæ mala, aut pericula longiſſime abſunt, cum gratias Deo agimus, & vndequaque arripimus etiam ex incertis argumenta charitatis, & grati animi in Deum; neque enim negare licet, eam eſſe beneficiorum Dei in nos magnitudinem, vt quæ nouimus ſint pars minima, præ illis quæ ignoramus, Quid ergo mali eſt, ſi pro ignotis gratias agamus, vel ad illorum notitiam, quibuſcumque

coniecturis aſſurgamus? Hæc ordine paululùm præpoſte-to, de gratiarum actionibus, breuius dicta ſint, vt fuſius refellamus alteram argumentationem, à probabilibus diuerſorum generum interpretationibus. Putatne Caramuel, perinde ſenſus Scripturæ ad litteram varios inter ſe pugnare, aut cum interpretationibus Moralibus & Anagogicis, ac opiniones, quæ negant, & affirmant, licere æquiuocationibus, & reſtrictionibus fucare veritatem, quæ præceptum amandi Deum interdum, aut ad minus ſemel per totam vitam tollunt vel aſtruunt? Si huiuſmodi opiniones æquiparet interpretationibus Scripturæ probabilibus, & velit parem vbique concordiam, aut pugnam, & omnes perinde innoxias, aut periculoſas, conuellit omnia Scripturæ & Theologiæ fundamenta. Si id pudeat fateri, ad quid iſta conſecutio; tutæ ſunt eiuſdem loci Scripturæ interpretationes variæ, quæ ad motes, ad ſenſus Anagogicos, & interdum etiam ad litteram pertinent: ergo idem ſentiendum eſt, de quibuſcumque opinionibus inter ſe de lege, & ſalute pugnantibus? Nego & pernego conſequentiam, niſi huic comparationi aliquem modum adhibeas, cuius generis ſunt, quos ſubiungo.

Sicut Origenes peſſime audit, quod interpretationes Scripturæ Morales & Analogias, velit pro neceſſariis haberi, & litteræ ſenſum debilitet, aut tollat, cauſatus, quem præferunt verba Scripturæ ſenſum, difficillimum eſſe, & ab omni ſpecie veri alienum, ac proinde molliendum eſſe Analogiis: ita non longe abſunt ab Origenis licentiâ, vel potius hæreſi, qui legem diuinam obſcuram, difficilem, arduam vbique clamant, ac proinde benignioribus interpretationibus deliniendam eſſe, & vt iugum illud leue fiat, tutam eſſe quamlibet opinionē contendunt, quamuis probabilius à vero ſenſu legis diſſentientem; quamdiu aliquid ſupererit probabilitatis, quo falſitas & error tegatur. Hoc certiſſime denuntio, minus ſibi permiſiſſe Origenem ludere Analogiis ad Fidei myſteria deiicienda, quā Caramuelem probabilitatibus ad eleuanda, legis diuinæ præcepta.

Addo, me non improbare huiuſmodi comparationem, hoc ſenſu; ſicut Scripturæ interpretationes cuiuſcumque generis admitti, & probari nihil vetat, ſi vtiles ſint ad pietatem, nec ſint à genuinâ & litterali alienæ, neque cum illâ probabilius pugnent: ita pariter, ſecuritate frui quaſcum-

quę opiniones probabiles, quamdiu non fuerit æquè, aut magis probabile, à vero legis ſenſu recedere. Si ita comparationem ineamus opinionum cum interpretationibus Scripturæ, fateor, legitimum eſſe argumentum, quo fundamenta Theologiæ Caramuelis euertuntur: & ſi ipſamet Auguſtini interpretatio de operibus ſex dierum, probabilius diſſentiat à contextu Scripturæ, non defendam quaſi ad litteram, ſed dicam eſſe Anagogicam; & excuſabo ſolâ in S. Doctorem reuerentiâ. Si ita agi ſecum & ipſemet Auguſtinus boni conſuleret, de vnius loci Scripturæ interpretatione, quæ videtur à genuino litteræ ſenſu probabilius abeſſe; quid de Caramuele, quid de recentioribus Theologis dicam, qui ab Auguſtini authoritate, & reuerētiâ remotiſſimi, quod ille ſemel ſibi indultum pro beneficio reputaret, iure ſuo aſſumunt; non licere nobis, citra grauem temeritatis noxam & forte citra mortale peccatum, tutas negare, quas quotidie cudunt opiniones; quamuis fateantur probabilius legi diuinæ repugnare & minus illi eſſe conſentaneas, quam textui Geneſeos interpretationem Auguſtini de opere ſex dierum? ſane ſi vbique Auguſtinus, ſicut eo loci à probabiliore ſenſu Scripturæ ad litteram, receſſiſſet, eodem quo Origenes loco reponeretur, & vix hæreſis notam effugeret. Quid igitur de aduerſariis ſtatuendum, qui maiori licentia, leges diuinas & humanas interpretantur, & pro indubitatis haberi volunt opiniones, quæ probabilius Legiſlatoris mentem corrumpunt? Non dubito quin Caramuelem pœniteat, hoc exemplum interpretationum adhibuiſſe, vnde tantam ſuis probabilitatibus ruinam importauit.

Sed vt comparationem illi perniciosſam, vtilem nobis, claudam obſeruatione ſuperioribus nihilo inferiori; Opiniones probabiles de agendis, æquo iure admitterem, cum interpretationibus Scripturæ, niſi diuerſiſſima eſſet illarum ratio, hoc maximè nomine, quod interpretationum latiſſimus ſit vſus, & ſi quæ minus litteræ conſentiat, poſſit ſine vllâ noxâ veritatis & legis, reuocari ad genera, diuerſa quidem, ſed non aduerſa litteræ & veritati, & ad ſenſus morales, Anagogicos, cum vtilitate maximâ & progreſſu charitatis. Opiniones verò morales quæ in vſum reuocandæ ſunt & rem vt dixi ad viuum ſecant, oportet veras eſſe aut falſas, legi conſentaneas aut aduerſas. Quare,

niſi velis totam legem funditùs euertere, agnoſcas oportet, aliam eſſe opinionum de agendis, aliam interpretationum rationem; quod iſtæ, per diuerſa genera vagentur, illæ vno tantùm genere contineantur, quales ſunt interpretationes ad litteram. Ergo niſi velis fidem, religionem & conſcientiam funditus extinguere, non minus coercenda eſt licentia opinantium, quam interpretantium Scripturam. Quis perinde putet eſſe interpretationes Scripturæ, ſeu probabilius conſentiant textui, ſeu diſſentiant? Sed quam hactenus nemo ferret in interpretandâ Scripturâ, quam nequidem ipſi Hæretici vſurpant, hanc aduerſarij inducunt in vitâ Chriſtianâ inſtituendâ.

Non audet negare Caramuel comparationem à nobis initam, interpretationes inter Scripturæ, & opiniones de agendis: quin vltrò agnoſcit diſcrimen à ſe conſtitutum numero 259. vbi ait: Diuerſas Scripturæ interpretationes, non eſſe aduerſus Patrum ſententias, nec quâ diuerſas militare contra ſe, ſed quatenus aduerſæ ſunt. Ex illâ tamen varietate interpretationum, captat aliquod pro ſuâ causâ præſidium, hoc argumento, quod demonſtratiuum vocat, cum nequidem vero ſimile, ſed merum ſit ſophiſma. Hæ, inquit, ſacræ Paginæ interpretationes ſunt in materia Fidei & morum, & tamen tantummodò ſunt probabiles, quia SS. Patres oppoſitam opinionem tenuerunt: Ergo Patribus licuit, in materia Fidei, & morum, habere probabiles opiniones contrarias: Ergo antiquiſſima eſt illa doctrina, ac proinde errat D. Fagnanus, dum ex ignorantia Antiquitatis, inuentam à iunioribus Theologis confidenter affirmat: Ergo, inquit, nobis tuta conſcientia licet, vti libera probabilium opinionum licentia; quia idem eſt Deus, qui iudicat viuos & mortuos: At Antiquis Patribus, ſub Deo licuit, in materia Fidei, & morum habere diuerſas, & aduerſas ſententias: Ergo idem nobis hodiendùm licet. Tandem poſt congeſtas tot conſecutiones conclamat: concluſum eſt adeo euidenter contra D. Fagnanum, vt quidquid pro illo dicatur cogiteturve, in ipſum perpetuo reſiliat.

Argumentum perperua eſt exerratio: neſcias, an grauius peccet contra veritatem, aut contra leges Dialecticæ. Omnes aſſertiones falſæ ſunt, & conſecutiones quas nectit, numero ſeptem, ſunt inconſequentes. Falſum eſt.

huiuſmodi interpretationes, ſi ad mores, aut Analogiam, aut ad ſenſum Anagogicum, aut etiam litteralem, in re obſcurâ, probabilem pertineant, contineri materiâ Fidei; neque enim magis ad Fidem ſpectant, quàm accidentia ad genus ſubſtantiæ. Sed demus, eſſe in materiâ Fidei, & morum; licet quidem, edere, aut ſequi interpretationes alias à neceſſaria, non tamen contrarias. Exemplo res fiet illuſtrior, licet concors ſit Patrum & totius Eccleſiæ Fides: de Purgatorio, & de ſuffragiis viuorum pro mortuis; interdùm tamen differunt, quoad interpretationem locorum, vnde probatur Purgatorium, ſicut ex illo 1. ad Corinth. 3. De homine pro fundamento Fidei apponente, fœnum & ſtipulam, ſaluando tamen quaſi per ignem: quidam putant neceſſario inferri Purgatorium, quidam probabiliter tantum, alii nihil iuuare cenſent Purgatorii cauſam, & hæc diſſenſio eſt citra vllum Fidei periculum: quia omnes admittunt pœnas animarum Purgatorii, ſuffragia quibus leuentur; diſputant tantum, an ex illo loco inferantur neceſſario, an probabiliter: & hæc ſpectant ad ſpeculationem, non ad vitæ, & fidei inſtitutionem, cuius generis & momenti, ſunt opiniones de quibus diſputamus. Atque hâc diſtinctione caſſæ ſunt & faceſſunt, quas congerit conſecutiones, ab interpretationibus Scripturæ variis & probabilibus, ad electionem opinionum probabilium; neganda enim eſt conſequentia, quod toto genere differant; & ſi admittenda ſit comparatio, nullâ adhibitâ reſtrictione, perit fides Scripturæ, & vitæ humanæ honeſtas, atque innocentia.

Minus ad rem faciunt duo quæ affert exempla ex Diuo Bernardo lib. de Præcepto & Diſpenſatione, vbi relatâ Gregorij & Auguſtini, de ſubiectâ quæſtione ſententiâ, ita concludit: *Ad hæc nihil ad præſens, certius breuiuſque reſpondendum occurrit, niſi quod ita Sancti Patres ſapuerunt: Rectène? Ipſi viderint.* Hæc verba D. Bernardi, probabilitatum cauſam, & ſecuritatem iugulant; quod ita demonſtro: non putauit D. Bernardus, Auguſtinum & Gregorium, ita hebetes, quin aliquâ probabili ratione, in ſuam vterque & communem ſententiam fuerint inducti: quo vno tutiſſimos cenſet Caramuel, ac proinde ab omni peccato, & culpâ abſoluit. Sed non ita D. Bernardus, qui nec damnare audet, nec abſoluere. Quid verò ſtatuet Cara-

muel, de D. Bernardo ſic agente cum Sanctis Patribus, qui Confeſſarium damnat peccati mortalis, ſi pœnitentem ſecutum opinionem probabilem recuſet abſoluere? Quid enim D. Bernardus? Rectène,inquit, ſapuerint, ipſi viderint. Quare immerito concludit Caramuel, ſe & cæteros Doctores, hodie Deo & mundo ſatisfacere,ſi in practicis faciant quæ poſſunt; & in ſpeculatiuis ſcribant,quæ poſt ſtudium & diligentiam debitam,rationabile credant. Excuſatio plane in peccatum vertenda; quâ ratione dicis, te in practicis facere quæ poſſis, dum adhæres opinioni minus probabili, pro voluptate & commodo? quaſi non tibi ſit obuia, quaſi in plateis non clamitet, & te vocet opinio pro lege probabilior, & vna negatiuè ac poſitiuè tuta? Et dum hâc neglectâ,alteri ſcribis eſſe adhærendum, nonne in te cadit illud Euangelij verbum: *Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt?*

Quod ex eodem libro ſubiungit ſextum argumentum,& exemplum nihilo magis ſuperioribus, cauſam probabilitatum iuuat: imò quæ D.Bernardus habet, videntur ſcripta aduersùs Caramuelem; nam eos qui probabilitates captant,carpit verbis Prouerbiorum 18. *Occaſionem quærit qui vult recedere ab amico:* quales non deſunt vnquam probabilitatum cuſoribus & ſtudioſis: neque iis deſtituebantur, ad quos ſcribebat, Carnotenſes, qui electionem reſcindi & abrogari volebant, quaſi irregularem: & licet, inquit D. Bernardus,de eâ coram Deo non dubitetur, coram hominibus tamen, aut vix aut nullatenùs conuincitur; Ergo vtrinque, & pro illâ, & in illam, inuolutam & intortam, vt ait Bernardus, argumenta probabilia ſuppetebant. Quid ex ſuis regulis ad hoc dixiſſet Caramuel? Pronuntiaſſet cum amico Dianâ, litem vtrinque fore iuſtam, & ad arbitrium poſſe iudicem ferre ſententiam, & vni clientum vendere,& ſi res non eſſet indiuidua, partiri inter litigantes, & ab vtriſque pecuniam emungere. At contra D. Bernardus, ratus vtrinque rem dubiam & probabilem, ius tamen potius eſſe electi, quaſi poſſeſſoris, ita pronuntiat: *Quomodo vos irregularem dicitis electionem, quæ caſſari regulariter non valeat, aut reprobari? Equidem legitur, quod probari non poteſt, mihi infectum eſt.* Ex D. Bernardo, non cenſetur res probari, quæ paribus vtrinque argumentis munitur: & ſi res eo loco ſit, ſtandum

iubet, pro parte tutiore, ſeu pro iure poſſidentis, & electi; & qui litem mouet, & electionem irritam eſſe vult, incurrit in reprehenſionem ſapientis; id eſt, *quærit occaſionem, vt ab amico recedat.*

Adeo ignota, aut reproba eſt antiquitati ſecuritas probabilitatum, contra legem, vt hactenùs repertus ſit nullus locus ex Patribus, quo hac de re mentio fiat, quin apertè & exertè damnetur. Argumento ſint duo loca D. Bernardi citata adeo luculenta, vt probabilitatum damnationem non potuerit effugere Caramuel, niſi adhibita diſtinctione *veritatis formalis & virtualis*; atque hanc poſtremam, vult ineſſe opinioni probabili, quantumuis ſit falſa, quia perinde ſe habet, & excuſat, ac ſi vera eſſet. Vtinam parcior fuiſſet in ea diſtinctione adhibenda ne Sacramentarij ea vt ſolent, liberius abuterentur. Sane, dum vrgent Catholici expreſſis ſcripturæ & Patrum locis, quæ præſentiam Corporis Chriſti veram aſtruunt, ſub ſpeciebus Euchariſtiæ, hæc omnia excipiunt & eludunt, putantque ſe reuerâ elidere, infringere, eâdem diſtinctione Caramuelis, mutato vno verbo veritatis in præſentiam, quam volunt duplicem naturalem, & virtualem per fidem, illam longiſſimè ſemouent ab Euchariſtiâ, iſtam propugnant; & fide quaſi ore dicunt ſe Chriſti Corpus excipere præſentiſſimum virtuali præſentiâ, quia perinde vtile eſt, & efficax ad ſalutem, ac ſi reipsâ Corpus Chriſti adeſſet, & ore ſumeretur. Hoc vno differt Caramuel à Sacramentariis, quod ſemel tantùm in Controuerſiâ de Euchariſtiâ, hac diſtinctione ſe muniant, ille paſſim adhibeat; & cum probabilitatem, ſeu virtualem illam veritatem, formali, conſpicuæ, & euidenti opponat; hanc verò nullo loco velit conſiſtere: quid inde conſequitur? Probabilitatem vbique vagari, & regnare: & cum ex Caramuele, quidquid partem vnam probabilem facit, aduerſæ faueat, & probabilem, ac proinde ſecuram conſtituat; cum probabile, & ſecurum indiuidua ſint, aut prorſus eadem, omnia, ſecluſa euidentia, quæ Phœnice rarior eſt, hinc inde probabilia tuta ſunt & honeſta. Male igitur damnat Carnotenſes D. Bernardus, malè ſuſpendit iudicium, quo abſoluendi erant D. Gregorius & D. Auguſtinus; quandoquidem non deerat illis probabilitas, ideſt,

ſecuritas, ideſt, virtualis veritas, ideſt, honeſtas formalis, quamuis forte deeſſet obiectiua, atque ita omnes excuſantur, vno damnato D. Bernardo, qui noluit abſoluere D. Auguſtinum, & D. Gregorium, & prohibuit ne Carnotenſes probabilitate muniti, litem mouerent, & proſequerentur.

Numero 147. præſidium ſuæ ſententiæ de minus probabilis opinionis ſecuritate, ab vtroque iure captat, hoc argumento. Ab initio mundi, leges extitere plures diuinæ, & humanæ, de quibus ſicut hodie, ita & olim diſputabatur. Hinc orta ſententiarum communium, aut minus communium differentia, quæ apud antiquos, & iuniores iuris peritos extat. Quid verò aliud eſt, ſententia probabilior, aut minus probabilis, quam communior, aut minus communis? Ergo omnes iuris periti veteres, qui ſteterunt à minus communi ſententia, D. Fagnanum damnant; & ſtatuunt, ad ſecuritatem conſcientiæ ſufficere minus probabilem. Superſedet à referendis Legiſtarum teſtimoniis, quibus ait, onerandos non eſſe Theologos: ſed ſi aliquando opotteat, pollicetur ſe daturum per annos ſeptingentos multa, & ante mille, etiam aliqua.

Multis peccat hæc argumentatio; & cum Apologemate, ſuſceperit D. Fagnani diſputationem de probabilitate refellendam, mirum eſt nihil reſpondere iis, quæ D. Fagnanus refert latiſſimè ex vtroque iure, ratus ſe rem confeciſſe relato iſto diſcurſu, qui plura habeat vitia, quã verba. Nam cùm legum duo diſtinguat genera: quas vult interpretari iuriſconſultos? Non diuinas, quas vix à limine ſalutant, ſed aut ciuiles, aut Eccleſiaſticas: Ergo ex iuris interpretibus, nihil affert, quod faueat ſententiæ, minus communi, & probabili, atque legibus diuinis aduerſæ. Præterea, vnde habet ſententiam, communem nihil differre à magis probabili? Quod non ſolum gratis, ſed præter omnem veri ſpeciem aſſumit. Nam cum nihil certius ſit ſententia communi, ſi eam velis homonymam eſſe probabili, nulla eſt futura ſententia certa: verius igitur eſt, ſententiam communem à minus communi diſtingui apud vtriuſque iuris conſultos, quaſi certam ab incerta, veram à falſa. Præterea, ex vtriuſq; iuris apertiſſimis teſtimoniis probatum eſt, te dubia tutiorem partem ſectandam eſſe; & ſi lateat, vel nulla ſit, communiorem ſententiam eſſe ſequendam: Ergo ex vtroque iure, minus probabilis, ſeu minus communis opinio exploditur.

Numero 261. conuitiis potius in D. Fagnanum agit, quam argumentis: & poſt innumeras, quibus virum ſapientiſſimum grauat, cenſuras, parùm ſe, aut illo dignas, hoc ſubiungit, quod aliquam ſpeciem argumenti habet. Si per impoſſibile, opinio probabilis ad conſcientiæ ſecuritatem ſufficeret, quam D. Fagnanus impugnat doctrina de probabilitate, non ſolum perniciosa eſſet, ſed valde vtilis toti Eccleſiæ. Atqui, inquit, opinionem probabilem ad ſecuritatem conſcientiæ ſufficere, certum omninò eſt. Hoc vltimum negamus: vnde probas? A reſolutione, inquis 3. & 11; quibus iam abundè ſatisfactum eſt. Vt agnoſcas Caramuelem totum ſcatere repetitionibus, & nos in vitium alienum trahi inuitos. Addit teſtimonium cuiuſdam neſcio Fratris Hieronymi, quem doctiſſimum vocat Diana, nempe vt par illi reponeret, ab eo laudatus, quaſi alter Hercules Chriſtianus monſtrorum domitor. Adiungit grauius quidem exemplum Gerſonis artic. 3. expendendum. His octo obiectionibus ſolutis, quatuor ſuperſunt ex toto Apologemate, quartæ ad Articulum vltimum dilata ſolutione, reliquis tribus ſatisfiet Paragrapho ſequenti.

## Paragraphvs Secvndvs.

## *Reſpondetur tribus obiectionibus ex D. Thoma & tria vitia deteguntur.*

DVas diſputandi Methodos tradunt Philoſophi, Topicam vnam, quæ ex regulis Logicæ à ſecundis intentionibus, aliiſque communibus rei, de qua agitur, & accidentariis notionibus, argumenta depromit: alteram Metaphyſicam, quæ ex primis, ac propriis, cauſis, rei naturam inquirit. Hanc præſcribit Caramuel contra ſe ſcripturis, & nos ſecuti ſumus: priori ipſe adhæret; cuius fortè nobis vſu interdixit, vt ſuam faceret. Ex illa etiam non tam Topicè agit (hoc enim ferendum eſſet & boni conſulendum, ſi probabiliter de probabilibus diſputaret) ſed meris ſophiſmatibus paralogizat. Quo enim alio nomine voces quatuor argumenta, quæ ex Diui Thomæ vita depromit? Ex pia, inquit, hiſtoria, D. Thomæ oranti ad imaginem crucifixi, dictum eſt, ipſa imagine facta vocali, *bene ſcripſiſti*

*de me Thoma*, ideſt Scholaſticè, & Ethicè, de Deo homine, & pretio ſanguinis mundi redemptore? *Sed Scotus*, Durandus, habent opiniones contrarias de his omnibus, de quibus dicitur bene ſcripſiſſe: Ergo cum nequeat veritas conſtare contraria aſſerentibus, oportet iſtos malè, & falſo ſcripſiſſe, ſi bene ſcripſerit Diuus Thomas. Addit aliud ſimilis formæ argumentum, ex elogio Innocentii VI. qui Diuum Thomam ait *ſecutos nunquam à veritatis tramite deuiaſſe & qui impugnarint, de falſitate fuiſſe ſuſpectos:* Atqui Antiquorum, & recentiorum plures impugnant Diuum Thomam; Ergo de veritate ſunt ſuſpecti: maximè cum ex Clemente VIII. dicatur *Ingentem librorum numerum, breuiſſimo tempore, in omni ferè diſciplinarum genere, ſingulari Ordine, ſine vllo prorſus errore conſcripſiſſe*: Ergo vera ſunt quæ docet, & falſa quæ opponunt Scotiſtæ, Nominales & alij.

Mirum eſt ſanè, cum Diuus Thomas de opinionum delectu, in aliquot locis profundiſſimè egerit, Caramuelem prætermiſſo examine huiuſmodi locorum, quos alibi obſcuriores ait eſſe, has vitilitigationes, cuilibet ſerio iudicio, & examini Theologico antepoſuiſſe: Ipſe tamen quaſi huiuſmodi argutiis & cauillis diffidat, ſingulis reſpondere ſe fingit, ex Ioanne à S. Thomâ, ex Morales & Grauinâ: ſic tamen, vt ex ipſa ſolutione, alios nodos nectat, quibus credit nos implicandos.

Videtur inſinuare D. Thomam hoc ſolum nomine à Chriſto, & à ſummis Pontificibus laudatum, quod probabilius de diuinis egerit, quam cæteri Theologorum: hoc etiam vnum ex Diuo Thoma, extraneos tum antiquos, tum recentiores; vult caput impugnaſſe maioris probabilitatis, non cuiuſcunque probabilitatis; quam ſi laceſſiuiſſent, putat fore de falſitate ſuſpectos: vnde tandem concludit, ſi Diuo Thomæ de rebus fidei & morum, vbi deerat definitio Eccleſiæ & demonſtratio, licuit ſequi dictamen probabile, de quo Chriſtus teſtatur, bene ſcripſiſſe, & Clemens ſine vllo prorſus errore ſcripſiſſe: Ergo idem iuris eſt recentioribus, de materia fidei, & morum, probabiliter opinandi quod libuerit.

Nihil mirum, ſi ex mala interpretatione, eorum quæ à Chriſto, & ſummis Pontificibus, in laudem Diui Thomæ dicta ſunt, putet ſe argumenta demonſtratiua aſſumere, &

principiis

principiis falſis attexat conſecutiones omnino illegitimas. Nam vbi primùm à viâ delapſus eſt, velocitas curſus errorem auget, & facit inemendabilem. Omiſſis pluribus hallucinationibus, tribus peccat tota hæc argumentatio, primùm præpoſterè, ne dicam malignè, aut imperitè, interpretatur elogia Diui Thomæ, ſicut Petrus de Alua, quaſi relata fuerint, non minus in aliorum vituperationem, quam in ipſiuſmet Angelici Doctoris gloriam. Si ita ſit, vt nemo laudari queat, niſi cum aliorum conuitio & contumeliâ, malè cum genere humano agetur: & impoſterùm inuidia vitium eſſe deſinet, futura maius ſupplicium ſine culpâ. Ego à ſapientibus audiueram. & ſemper mihi perſuaſi, laudationem, iuſtam & innoxiam eſſe, & ſi quid mali accreſcat (vt ſolent ferro rubigo, & vermes fructibus) à comparationibus naſci, quæ interdùm adiunguntur intempeſtiuè. At Chriſti Elogium nullam habet, nec etiam Clementis: Innocentius aliquam tacitè, & obliquè inſinuat, vt immeritò dicat Caramuel argumenta, quæ inde depromuntur quatuor, eſſe inuidiâ plena.

Sed longe grauius peccat ſecundò, interpretatione, aut potius reſtrictione Elogiorum, quaſi tota D. Thomæ gloria poſita ſit, in iis quæſtionibus, quas cum æmulis Theologis diſputat. Longè plura docent Theologi, & tractant, quam diſputent cum aliis Catholicis: quid vetat, quin iiſdem, quibus conueniunt, alij aliis præſtent? Omnes inquirunt myſteriorum cauſas, ſed abſit verbo inuidia, cæteris D. Thomas longè profundius, has cauſas rimatus eſt. Inſudant etiam diſſoluendis difficultatibus: refellendis hæreticorum argumentis: hac etiam parte eminet D. Thomas. Aduocant omnes Philoſophiam, in fidei ſubſidium, & obſequium; ſed quis ſolertiâ hic æquet D. Thomam, qui Ariſtotelem tantùm Chriſtianum non fecit? Theologi eſt, implere quod in Philoſophis deſiderabat Cicero, ita moratum eſſe, vt diſciplinam ſuam, non oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putent, neque tam diſputare ſubtiliter curent, aut alios doceant, quam ſanctè viuere. At quis ex antiquis aut recentioribus Theologis, hâc parte primas; vltrò non concedat D. Thomæ? Cuius ſcripta ſi vnum D. Bonauenturam hâc dote D. Thomæ parem excipias, adeo acres ad ſanctitatem, & omne genus virtutum ſtimulos admouent, vt Lectorem docendo, ad

omnem ſanctitatem informent. Summa laus Theologi non eſt, immorari, & immori minutioribus quæſtiunculis, neque cum aliis perpetuo litigare; ſed parare promptuaria copioſiſſima, ad locupletandas conciones, cudere arma Vulcania, & extruere armamentaria aduerſus Eccleſiæ hoſtes. Conſulat Caramuel exegeticorum ſcriptorum optimos, non Granatenſem tantùm Dominicanum, ſed Ludouicum à Ponte, Roderigum, &c legat, recentiſſimum concionum opus authore P. le Ieune, titulo Miſſionarius Oratorij, in quo edendo deſudant prælа, & in lectitando omnium piorum feruent animi. Adeat Bellarminum, Grauinam, Perronium, Cœfetæum, alioſque controuerſiarum authores; conueniat cæteros omnes, qui egregiam Eccleſiæ, & fidei operam nauant: vltro agnoſcent omnes, ad quod quiſque illorum, munus obit, plus ſibi ab vno D. Thoma collatum adiumenti, quam à cæteris Theologorũ.

Nec tamen putandum eſt, encomio Chriſti, cæteros ſuâ laude fraudari, aut D. Thomæ gloriam, ſolo probabilium, ad quæ reſtringit Caramuel, genere contineri. Bene ſcripſerunt plures ſubtiliter, argutè & dilucidè; ſed tu præ cæteris, myſteriorum cauſas profundius ſcrutatus es, diſertius & eruditius myſteria explanaſti, validius fidem propugnaſti aduerſus Hæreticos, ſanctiores de virtutibus, ac moribus, leges & regulas inſtituiſti. Certa ſunt hæc elogia, etiam ſi ſemoueantur diſputationes, quas mouent Durandus, Scotus, Aureolus & recentiorum ſubtiliſſimi, quos acres videas in alienis refellendis, minus ſtrenuos, ac ſolertes, ſaltem nonnullos, in rebus fidei, & morum confirmandis. Et ſi hanc etiam partem Theologiæ controuerſam velimus elogiis Chriſti & Pontificum contineri; quid inde infert Caramuel, quam quod vltro concedimus, in diſputationibus quæ ad Theoriam ſpectant, nec reuelata ſunt, aut reuelatis neceſſario connexa, ſed ad ſummum probabiliter, nec ad mores pertinent, ac legem diuinam, nihil eſſe periculi, ex illis quæ libuerit ſequi; etiam ſi (quod tamen velim gratis duntaxat conceſſum) probabiliora prætermittantur. At idem tibi iuris & integrum eſſe, ſtatuere de controuerſiis, quæ ad res ſaluti neceſſarias ex præcepto, aut ex efficaciâ medij, aut ex vtroque capite pertinent, hoc nullo argumento probas, quamuis plura videaris congerere, à Numero 115. vſque ad Numerum 140.

quæcumque enim affers ex Cenſuris à quibuſdam Academiæ Pariſienſis Doctoribus, in Diuum Thomam latis, & reſciſſis ab Epiſcopo Pariſienſi, ne verbum quidem in illis extat de opinionum minus probabilium delectu, aut ſecuritate, quæ ſtent contra probabiliorem pro lege, quod vnicum eſt noſtræ Controuerſiæ caput, & vix attingis, niſi per longas ambages, & conſecutiones nullas. Sed de hoc argumento plura, reſponſionibus ad Petrum de Alua.

Obſeruauimus primum, hoc argumentum tribus vitiis laborare, quorum duo deteximus, nempe laudum Diui Thomæ, & teſtimoniorum Chriſti, ac Pontificum, reſtrictionem nimiam, quam citra conuitium, Latinitatis ſtudioſi, dicerent malignam, ſicut facem obſcuriorem aiunt, malignè lucere. Secundum vitium eſt exerrationis perpetuæ à Theſi probandâ; quam vix attingit, nec infert niſi æquiuocatione ſtatim aperiendâ. Et hoc tertium eſt argumentationis vitium, quod priuſquam Lectoris ſubiiciam oculis, addendum aliquid eſt ſecundæ noſtræ Reſponſioni.

Obſeruo igitur opinionum quæ ad ſpeculationem, vel praxim ſpectant, duo eſſe genera; nam vel ſunt ſpeculatiuæ, aut practicæ reipsâ & modo, vel re practicæ aut ſpeculatiuæ, ſed modum, & ſtatum habent paulo diuerſum. Exemplis res fiet illuſtrior: Primo loco ſpeculatiuæ opiniones re & ſtatu eas conſtituimus, quæ verum inquirunt, nec quidquam iuuant, aut nocent, ad bonam mentem, & ad mores, niſi remotiſſimè, & vt dici ſolet, ex fine operantis, potius quam operis. Huius ordinis prope infinitæ ſunt quæſtiones, & opiniones, ſubtiles magis quam vtiles, à quibus nihil adiumenti ſperare poſſis ad mores, aut affectus in Deum; nec etiam impedimenti ad fidem, niſi forte à iacturâ temporis, ſi omiſſis vtilioribus, nimium huiuſmodi argutiis indulgeamus & implicemur. Ad illud genus reuocari poſſunt plures de Angelis quæſtiones, an ſcilicet, vnius ſpeciei vnum ſit indiuiduum, & plura repugnent, licet ex opinione Diui Thomæ aſſurgere quis poſſit in admirationem diuinæ potentiæ, quæ adeo nobiles creaturas condidit, vt ipſius opificis infinitam perfectionem imitentur, eamque intra vnius ſpeciei metas aſſequantur, quâ Deus gaudet toto genere & ambitu entis. Nec dubium eſt iis, quibus compertæ ſunt Theologorum controuerſiæ,

quin hoc genere opinionum, quæ longiſſimè abſunt à ſtudio virtutis, vni intentæ ſpeculationi veritatis, aptiores ſint, quas tradit D. Thomas, ad ciendos in Deum affectus.

Secundi generis opiniones voco re & ſpecie ſpeculatiuas, modo tamen, & gradu practicas; quia propius abſunt ab vſu, & vix illis adhæremus citra fidei, religionis, & morum vtilitatem, aut noxam grauem. Huius ordinis ſunt, ex Philoſophiâ prope infinitæ: plures alio loco deſignauimus à D Thomâ ſelectas, quòd conuenientiores,& interdum neceſſarias reputaret explicandis fidei myſteriis Trinitatis, Incarnationis, Prouidentiæ, Immortalitatis animorum, Creationis mundi; quales ſunt, diſtinctio quantitatis à materiâ; materiæ pura potentia, diſtinctio exiſtentiæ ab eſſentiâ, potentiarum à naturâ, quibus expeditiſſime S. Doctor explicat, defendit res fidei, Euchariſtiæ difficultates, parat viam ad Trinitatis & Incarnationis fidem Ethnicis & Mahumetanis, quam difficile poſſunt complanare, qui aliud ſentiunt. Decurrenda mihi eſſet tota Theologia, ſi vellem ex illo genere quæſtionum demonſtrare, quot & quanta fidei myſteria illuſtrarit S. Doctor. Quis etiam velit aliorum Philoſophandi rationem æquare D. Thomæ ſapientiæ, qui vnum habent argumenti genus, nihil repugnat dari ſubſtantiam corpoream intellectiuam, aut quæ innato lumine videat Deum, ſaltem nulla ratio repugnantiam demonſtrat: quid vetat ergo dari? quo ſemel conceſſo collabitur totus ordo gratiæ, hoc vno fundamento validè fultus à D. Thoma, Deum clare viſum, vnde totus ordo gratiæ exiſtit, ſuperare captum, & lumen innatum, cuiuſcumque ſubſtantiæ à Deo diſtinctæ.

His Theologis vnum fere ſtudium eſt, aut certè præcipuum eleuare, & quâ poſſunt infringere rationes luculentiſſimas, quibus S. Doctor probat, ac fere demonſtrat, Omnipotentiam Dei, creationem illi eximiam; immenſitatem, aliaque Attributa, quæ nullis tentant probare, immo negant probari poſſe argumentis. Et cum tot paraſangis, ſuperet hos D. Thomas in confirmandâ & defendendâ fide Chriſtianâ, Caramueli inuidioſum erit, magis quam iuſtum & verum, illud D. Thomæ elogium: *Bene ſcripſiſti de me Thoma* præ ceteris Theologis: nec putat illi æquitatem, aut veritatem conſtare, niſi ex ſuâ regulâ,

ſecuras eſſe quaſlibet opiniones, & minus probabiles, æque tutas ac probabiliſſimas. Si omnes æquo iure gaudeant opiniones, quid præ cæteris habebit D. Thomas, quòd probabiliores ſectatus ſit, & adornarit?

Si delectu opinionum; quæ ad Theoriam ſpectant, D. Thomas religionem Chriſtianam præ cæteris Doctoribus adiuuit, quid futurum putas de ſecundo genere opinionum, quæ ad Praxim pertinent, quas certum eſt, ſuperioribus vtiliores eſſe ad vitæ Chriſtianæ inſtitutionem, & ad virtuti ſtudium? Opinionum igitur huius ordinis, primæ ſunt re Practicæ, quæ aliquid habent ſpeculationis, quod remotiores ſint ab vſu, nec poſſint ad illum paſſim reuocari, maximè ſi habeant, vt ſolet, adiunctum aliquod periculum. Quare nullæ huius generis opiniones, ſunt re & modo, ſeu remote & proxime, quaſi actu primo & ſecundo practicæ; niſi longe abſit omne periculum legem violandi.

Præſtat ſine dubio S. Doctor, delectu opinionum huius ſecundæ claſſis, nec vllam tutatur niſi longe abſit omne dubium, aut periculum peccati. Verum quidem eſt, admitti nonnullas vt probabiliores, quoad ſpeculationem, minus tamen probabiles quoad vſum, ratione periculi adiuncti; atque ita multas Quæſtiones de re Sacramentariâ, & de moribus agitant Theologi, quales ſunt ſæpius memoratæ, an validus ſit Baptiſmus hac formâ, *Baptiſo te in nomine Genitoris*, &c. & cum aqua ex vite, & ſale collatus: & licet probabiliſſime validum cenſeant omnes fere Theologi, vix vllus aſſerit citra notam temeritatis, illius vſum eſſe tutum, niſi excuſet maius periculum, quam ſit irriti Sacramenti. Illuſtrari poteſt diſcrimen, opinionis ſpeculatiuæ probabilioris, quoad modum, & vſum minus tutæ & probabilis, exemplo rei in iudicium capitis vocati: licet probabilius ſit admiſiſſe quæ obiiciuntur crimina, quam inſontem eſſe, quod validior ſit, & veriſimilior accuſatio quam defenſio; tamen certum eſt, lite eo ſtatu poſitâ, abſolui debere: quod ex iuris regulâ, nequeat reus ad pœnam lege conſtitutam damnari, niſi fuerit conuictus.

Hac diſtinctione opinionum ad legem pertinentium, elucet veritas teſtimonij Chriſti, præ cæteris D. Thomam de Chriſto bene ſcripſiſſe, ſeu vltimo fine, ſeu Remptiore, ſeu Authore Sacramentorum: quia vbique ſummâ

modeſtiâ, & religione cauit, ne quidquam deligeret ſibi, aut alios doceret, quod eſſet coniunctum, cum aliquo dubio probabili offenſæ diuinæ, & à ratione receſſus. Hinc licet admittat ex communi omnium ſententiâ, actus ſpecie ad bonum & malum indifferentes; cum tamen in procinctu ſumus ad agendum, omnia vult fieri ab homine ex fine honeſto. Nec nimis durum, aut ſeuerum à ſanctiſſimo Theologo dictum interpreteris: quandoquidem Poëta Ethnicus, multis Theologis æquior, illi accinit, damnatâ indifferentiâ actuum ſingularium, hoc aureo verſu,

*Ni ratio iubeat, digitum exere, peccas.*

Malim ſane Diui Thomæ prudentiam, cautelam, & ſi velis, timorem imitari, quam recentiorum (ne quid grauius dicam) impauidum animum, qui hâc diſtinctione excluſâ, opinionum ſpeculatiue probabilium, vſu minus tutarum, nihil volunt probabile, non tutum; & Caramuel, qui hâc vnâ aſſertione, putat abſtergi poſſe omnem inuidiam ab Elogio Diui Thomæ, & neceſſario deduci ex diſceptationibus Scoti, & Durandi, cum S. Doctore, videtur hâc deductione quid magis inconceſſum moliri, quam ſi aquam ex pumice extundat. Certus præterea ſum adeo alienam eſſe à mente D. Thomæ hanc regulam, vt malit ſuam cauſam deſeri, quam hac reſponſione defendi,

Condonet Lector longiorem huius ſecundi vitij inſectationem: excuſabit ſtudium in Præceptorem, nec forte pœnitebit legiſſe hanc breuem Apologiam doctrinæ D. Thomæ, alio loco fuſius proſequendam. Nec minus graue eſt, tertium argumentationis vitium, nempe manifeſta æquiuocatio quam Caſtro Palao obiicit primâ parte diſputatione 1. Sanches, verbis plane aureis quæ refert D. Fagnanus num. 136. nec pigebit legere, *Sanches*, inquit, *facit tranſitum manifeſtâ æquiuocatione, ab obiecto probabili, ad probabile iudicium. Poteſt enim*, inquit, *de obiecto probabili in contrarium mouente, formari iudicium, tale obiectum eſſe vtrâque parte probabile. Sed hoc eſt iudicium euidens de probabilitate honeſtatis, quod eſt inſufficiens ad honeſte agendum; & non eſt iudicium illud probabile de veritate honeſtatis, quod tanquam neceſſarium ad honeſte agendum requiritur ab omnibus. Quod cum haberi non poſſit, niſi de vnâ parte contradictionis, manifeſtum eſt non inueniſſe Sanches, quomodo vtram-*

*quæ poſſit quis operari, & in praxi ſequi.* Profundiſſimus eſt horum verborum ſenſus, quem placet eruere egregia obſeruatione diſtinctionis aſſenſuum opinionum, ſeu concluſionum. Cum enim eò ſpectet tota ars ſyllogiſtica, vt ſi proba ſit cõſequentia, admittatur conſequens vti verum abſolute, & ex bonitate illationis, ac illius aſſenſu ſequatur iudicium, aut indubitatum rei, aut probabile, iuxta vim & conditionem illationis deductæ ex neceſſariis aut probabilibus præmiſſis; inde eruitur diuiſio cõcluſionum in quatuor genera. Primi ſunt concluſiones omnino neceſſariæ, & euidentes quoad conſecutionem & conſequens, ſiue ſecundum illationem & rem illatam, quales ſunt veræ demonſtrationes, quæ intellectum cogunt ad aſſenſum rei veræ, ſublatâ etiam libertate quoad exercitium, vi præmiſſarum. Alterius extremi concluſio (ſi id nomen mereatur) eſt intellectus dubij, hærentis & ſuſpenſi, æquato pondere rationum in vtramque partem, quod inhibet ne in vllam flectatur: atque is ſtatus placuiſſe dicitur Pirrhoni, eiuſque diſcipulis, quos aiunt, ex ſuæ Scholæ regulis, omnem aſſenſum ſponte ſuſpendere ſolitos, quaſi perpetuo dubios. Tertius gradus eſt intellectus probabiliter, id eſt, cum formidine, & aſſeueratione, aut ſecuritate ſemetâ aſſentientis, tum illationi, tum rei illatæ: atque hunc ſtatum aliis Academici prætulerunt, qui nihil certum, nequidem ipſam probabilitatem habebant; ſed omnia in vtramque partem, vt veriſimilia propugnabant. Quartum concluſionum genus, magis ad rem noſtram ſpectat, quarum mens neceſſariò adhæret illationi, quia illi certa & euidens eſt probabilitas, ſed rei illatæ aſſentitur vt veræ probabiliter, id eſt, cum formidine falſi. Addi poteſt quintus gradus ſuperior huic vltimo, mentis neceſſario & euidenter illationem probantis, id eſt, agnoſcentis euidenter, & certo probabilitatem illationis, ſed rei illatæ negantis vllum aſſenſum probabilem, ſiue quod illi repugnet, vt Deo, & Beatis, & iis omnibus quibus conſpicua eſt veritas, aut falſitas rei, vel ex Sapientum regulis, quis abſtineat ab aſſenſu, vt periculum erroris euadat.

Hæc diſtinctio exacta concluſionum, & graduum mentis, maximam ſuperioribus affert lucem: & inde colligere licet prope infinita, quæ ad rem noſtram faciunt. Primum obſeruare eſt, diuerſos gradus laxitatum probabilitatis.

P. Fabri, P. Ferrerius, & Stubrochius, nullam admittunt opinionem probabilem tutam, niſi certo & euidenter ſit probabilis, & illationis neceſſariæ. Tamburinus vero, Caramuel, Sanctius, cenſent ad ſecuritatem ſatis eſſe, illationem eſſe probabiliter probabilem. Hinc etiam habemus ſecundo, clarius & diſtinctius explicata, quæ ex De lugo, D. Fagnano, & P. Mercoro retulimus, diſcrimina inter iudicium, & aſſenſum probabilitatis, ſeu illationis, & iudicium probabile, de re illatâ: manifeſtum enim eſt, illud neceſſarium eſſe, euidens, Deo nihil repugnare; alterum vero de re illatâ, inuoluere defectum, qui omnino repugnet menti, rei conſpicuam habenti veritatem. Hinc etiam elucet aliud diſcrimen ſummè notandum, probabilitatem conuenire poſſe propoſitionibus & opinionibus contrariè, aut contradictoriè pugnantibus, & poſſe nos aſſentiri certo iudicio, illationi omnium vt probabili: ſed de rebus ipſis illatis, ſimul opinari veras eſſe & falſas, omnino contradictorium eſſe.

Hinc tertio colligere eſt, veriſſimum eſſe, quod ex Caſtropalao retulimus; opiniones probabiles, non poſſe ad praxim reuocari, ſeu vſurpari in regulas fidei, & morum, niſi aſſenſum præbeamus, non ſolum illationi, ſed etiam rei illatæ, ſiue vt eruditè loquitur citatus Author, non ſolum habeamus iudicium certum de probabilitate rei, ſed ad minus probabile, de honeſtate, & veritate illius. Nam aliàs Deus, qui habet iudicium de probabilitate, poſſet duci opinionibus probabilibus, quod hactenus inauditum eſt.

Hinc tandem concludimus, Aduerſarios in hac controuerſiâ, perpetuâ æquiuocatione agere; quâ maxime laborat Caramuel hoc argumento. Cum enim diſputandum, ſit de probabilibus, non quoad illationem, aut conſequentiam, ſed quoad conſequens, & rem illatam, cuius aſſenſus, & iudicium quæritur, an poſſit licite, & tuto aſſumi in regulam, quam ſequamur: illi ab vno genere, in aliud abeunt, & prætermiſſo aſſenſu rei illatæ, toti ſunt in aſſenſu illationis prædicando & vrgendo. Vitium illud occultiſſimum, manifeſtum fit, exemplo quod præ manibus habemus. Quid magis à vero alienum, quam quod perſuadere vult Caramuel, quotquot fuere, D. Thomæ Æmulos antiquos & recentiores, vnam in D. Thomâ, vt ipſe loquitur, probabilioritatem impugnaſſe, non probabilitatem.

quaſi tota diſceptatio fuerit de illationis bonitate, non de rei illatæ veritate, ſeu de conſequentiis egerint tantum, nihil morati conſequens? Hæc eſt reſponſio Caramuelis, cuius nulli puto ante ipſum venit in mentem.

## Paragraphvs Vltimvs.

### *Reſpondetur obiectioni ex ſancta Brigitta, & Angelis Beatis.*

Svperiori obiectioni ex ſancto Thomâ, annectit alteram, ex reuelationibus ſanctæ Brigittæ, probatis à Turrecrematâ, & aliis quatuor Cardinalibus, & ſeptem viris Theologiæ, ac iuris conſultiſſimis, qui iuſſu ſummi Pontificis examinando libro præpoſiti, teſtantur reuelationes huius Diuæ authenticas eſſe, veritate plenas, à Dei ſpiritu veraciter traditas, ad vtilitatem legentium, & cum deuotione obſeruandas. Hæc omnia ſolitâ ſubtilitate arripit Caramuel, in defenſionem rerum probabilium cuiuſcunq; ſint generis; quia tanquam certum, & pro confeſſo apud omnes ponit, plures harum reuelationum, ad ſummum probabiles eſſe, qualem ait, de Conceptione immaculatâ, vnde probabilitatem quamcunque, quam ignorantiâ inuincibili imbuit, & quam alibi vocat virtualem veritatem, non putat imparem & indignam omnibus elogiis, quibus commendantur, & ornantur reuelationes D. Brigittæ, vt dici poſſint, quaſcunque ipſe defendit, opiniones, veritate conſpicuæ, ſanctitate plenæ, à Dei ſpiritu veraciter traditæ,

Poſtrema hæc quæ ſcripſi verba, cogitationem ingerunt, cuius totâ diſputatione in mentem non venerat: ex Caramuele probabilitatum arcanum, videri occultius, & incomprehenſum magis, quam Trinitatis, & Incarnationis, quæ fides nos docet, myſteria. Ea iungit, quæ non capiat mens poſſe in vnam rem coire, nempe ignorantiam inuincibilem quæ ſit probabilitatum medulla, ac tota ſecuritas, & veritatem virtualem, quæ nihilo inferior ſit, omnibus elogiis & laudibus, quibus commendatæ ſunt D. Brigittæ reuelationes.

Sed dices multas illis permiſtas eſſe ad ſummum pro-

babiles, in quas ſubinde cadant Turrecrematæ Encomia; Quaſi quæcumque probabilitas illa commereatur. Nonne meminiſſe debuerat, veriſimile, ſeu probabile per ſeſe indifferens eſſe ad verum & falſum, ac ſubinde ad bonum, malumque; ac proinde ex adiunctis eſſe cenſenda, & metienda, quia inde poſſunt ad bonam mentem, ad ſanctitatem, interdum adiumento, interdum impedimento eſſe. Quæ vero habet D. Brigitta, quamuis incerta & probabilia, certiſſimæ tamen ſunt vtilitatis, qualia ſunt quæ de Chriſto patiente refert, de grauitate, ac numero vulnerum; quod ſupra quinquies millenas, exceptæ à carnificibus flagellantibus plagæ: confixum caput, pluſquam ſexagintà acutiſſimis & duriſſimis ſpinis, & alia id genus, quæ non omnino certa, efficaciſſima ſunt ad percellendos animos, & ciendos pietatis affectus. Certum quidem eſt, peccaturum illum qui falſa comminiſcatur, animo conſulendi aliorum ſaluti, quia æternæ veritatis regula eſt, Deum non egere mendaciis noſtris, nec facienda mala vt eueniant bona. Huius impoſturæ rea fuiſſet D. Brigitta, ſi falſa pro veris, aut incerta pro compertis venditaſſet: ſed quid mali eſt, ſi ea ſcripſerit, quæ probabili aſſenſu putabat ſibi à Deo dicta, quæ aliunde legentibus, & audientibus forent vtiliſſima, etiamſi pro omnino compertis minime haberentur? Vtinam quas recentiores euulgant opiniones, pares probabilitate reuelationibus D. Brigittæ, nihilo inferiores eſſent vtilitate, & pietate: niſi hâc parte æquare velit, nego mereri elogia quibus commendantur D. Brigittæ reuelationes. Hoc ſemel dictum velim Caramueli, probabilitatem aquæ ſimilem, quæ vaſis quo continetur, figuram induat, ipſa interminata: ita probabilitates, à rebus quibus adhærent, vitium, aut honeſtatem trahunt, & mutuantur.

Supereſt obiectio penultima ab Angelis cœlitibus: hos ad finem in auxilium aduocaſſe gratulor Caramueli, quod longe abſit ab illius conſilio, quæ parum beneuolos Cœlites experta, aliò ſe conuerterat.

*Flectere ſi nequeam ſuperos, Acheronta mouebo.*

At contra Caramuel Angelorum opem ambit & ſperat. Apud illos, inquit, habent locum opiniones probabiles. Ergo non poſſunt nõ eſſe ſinceræ& innoxiæ, immo ſi velis, Angelicæ & Beatæ: non tamen quæcunque, ſed quæ ſtant

pro lege, & neceſſariæ ſunt ad implendum officium, quales ſunt, quibus Angeli ducuntur: & hoc tantum probat diſceptatio Angeli Perſis præfecti, cum Angelo cuſtode Iudæorum, quam multâ eruditione illuſtrat: ſed cum hæc nihil faciant ad controuerſiam, videtur pictorem illum imitari, qui imagini, quam ægre moliebatur, multum auri ingeſſit, pluresque inſeruit gemmas, vt diuitem faceret, quam non poterat pulchram effingere. Ita Caramuel, argumentum pro ſecuritate cuiuſcunque opinionis probabilis, etiam aduerſus legem ſtantis, ab Angelorum diſſentione repetitum, variis Interpretum teſtimoniis ornat. Sed quid iſta ad noſtram controuerſiam, cùm nullus Cœleſtium ſpirituum pugnet pro libertate contra diuina præcepta, ſed quiſque pro ſuo officio, pro ſalute populi ſibi à Deo crediti, hâc lege, vt cuique potior, & antiquior ſit ſalus gentis cui præfuerit? Vtinam ad id genus pertinerent noſtræ cum Caramuele diſputationes; ſed longiſſimè abſunt: cum Angeli pro officio, & pro ſalute pugnent, ille pro commodo contra honeſtum, pro vtili contra officium, denique pro homine aduerſus Deum; & quod peius eſt, ex minus probabili opinione, contra probabiliorem, tutum velit eſſe, creaturam Deo anteponi. Huic regulæ nulli Angelorum aſſentient, niſi ex eorum numero ſint, qui è cœlo ſe præcipites dederunt; vnde cum ipſis, æternùm depulſa eſt hæc probabilitatum licentia, hoc Michaelis verbo, Quis vt Deus?

Sed aliud forte peccat multo grauius argumentum: diſſimulat Caramuel (neque enim poſſum credere, hoc illi ex ignorantiâ obrepſiſſe) quæ voluntas diuina, ſit in legem hominibus & Angelis conſtituta. Quis enim neſciat, duas diſtingui, vnam Signi quæ præcipiat, vetet aut permittat, alteram Beneplaciti, æternam, occultam, quæ rerum euentus definiat: ad illam, non ad iſtam, neceſſariò Angelorum, & hominum actiones exigendas eſſe; quod regulam oporteat notiſſimam eſſe, voluntatem vero quam vocant, Signi, Deus palam omnibus fecerit, immo inſcripſerit mentibus omnium; voluntatem vero Beneplaciti, nequidem beati videant, qui videntem omnia vident, niſi quos Deus ſingulari aliquâ reuelatione dignatur? Poterant ergo Angeli (neque id eorum dedecebat ſtatum beatificum) neſcire quis euentus, aut fructus exiſteret ex conſortio &

contubernio Iudæorum cum Perſis: an ipſis Iudæis nociturum eſſet, nulla vtilitate Perſarum, quod timebat Angelus illorum cuſtos, an contra profuturum eſſet Perſis, ſine vllo detrimento Iudæorum, quod præfectus Angelus Perſarum ſperabat: ſed incompertâ re vtrique, id vnum certiſſime ſciebant, quod iuſtiſſimæ contentionis vna origo fuit, incumbendum cuique ſaluti gentis ſibi commiſſæ: quòd totâ illâ diſceptatione factum eum ſit, non video quid inde ſubſidij ab Angelis ambiat Caramuel; eſto probabilitates in totum non exulent ab Empireo, ſatis eſt, inde deiectam fuiſſe quam propugnat, ſtantem pro creaturâ aduerſus Deum, pro libertate contra legem, etiam probabilius ligantem, &c.

## Articvlvs Secvndvs.

### *Indagatur mens Diui Thomæ de opinionum delectu.*

Videbor forte hanc de probabilitatum vſu tractationem præpoſtere proſecutus, quod cum promiſerim operis Titulo me D. Thomæ, hâc de re, ſententiam propugnaturum, quid ipſe ſentiret, vix vllo loco indicauerim, & ad finem diſtulerim indagare, cum diſputationis exordium repetendum eſſet ab eâ inquiſitione, vt ſcirent omnes, cuius rei defenſionem ſuſciperem; ne viderer in incertum quaſi aërem verberans pugnare. Sed hac in re, exiſtimaui ſeruandam mihi legem à Iudæis, teſte D. Hieronymo, conſtitutam, vt in libris Scripturæ legendis, primum omnium creationis mundi, vltimum attingerent, neque ad Geneſeos lectionem accedere liceret cuiquam, niſi verſato in aliis libris, neque ante trigeſimum annum. Quamuis vbique S. Doct. vere Thomas ſit, id eſt, abyſſus profunda; nec iis ſolum libris, in quibus ſummam ſibi poſuit, altiſſimè res tractet, ſed nuſquam illum deſerat illa profundiſſima ſapientia, & eruditio, etiam iis libris qui videntur illi excidiſſe, & occaſione aliqua in promptu ſcripti; tamen quæ de hac Quæſtione habet Quodlibeto tertio articulo 15. & maxime Quodlibeto octauo toto artic. 13. adeo mihi viſa ſunt recondita, ſingularia, & profunda,

vt non ſim auſus attingere exordio, aut progreſſu diſputationum: ſed diſtulerim ad finem; & quæcumque præmiſimus, neceſſaria exiſtimem ad illorum interpretationem; nec me laborum pœnitebit, ſi ſenſum ſanctiſſimi Præceptoris detur aſſequi, & aliquam lucem diuinæ eius doctrinæ afferre.

Cum Caramuel velitare potius aduerſus D. Fagnanum ſtatuerit, quam iuſto prælio decertare; nec aliunde curet, quid ſentiat D. Thomas de his rebus, quæ ad mores pertinent; & ab illo paſſim recedat, Dianam cuilibet antiquorum æquet aut fortè anteponat; à D. Thomæ Hiſtoria, non à ſcriptis, & doctrina aſſumpſit, quæ ſoluimus argumenta: ac proinde nulla nobis cum illo concertatio ineunda eſt de mente D. Thomæ: ſed eius loco ſuccedunt duo acerrimi Scriptores, Anonymus, & P. Ferrerius, qui à nobis diſſentiunt, nec inter ſe melius conueniunt, ſed extremis ſententiis adhærent. Anonymus quidem negat, vel vllam dari iuris naturalis ignorantiam inuincibilem, quia illud ius, eſt quaſi ad portam, & in promptu, captu facile, quod perpetuo lucet, & vix extingui, aut detineri poteſt, niſi concupiſcentiæ tyrannide, cui reſiſtendum eſt cuilibet rationis compoti: & ſi huic deſit officio, imputandum eſt illud peccatum: nec ignorantia, quæ inde conſequitur, dici debet inuincibilis: vel ſi demus ita appellari, negat ſecundo excuſare à peccato, quamcumque opinionem falſam, legi naturali repugnantem: & hoc pro certo dogmate fidei habet, quod D. Auguſtinus propugnauit aduerſus Pelagianos. Quare illum male habet, quod P. Mercorus ſuam Baſim his duobus fundamentis, maximè ſecũdo non aſtruxerit: vnde putat nutare & labi: & hoc totis viribus demonſtrandum ſuſcipit, ab obiectione 14. vſque ad 24. & finem ſuæ cenſuræ: quibus omnibus pari ſubtilitate, & eruditione reſpondet P. Mercorus Apologiâ Ticini editâ. Ex vtroque aliqua ſeligemus, ad illuſtrandam mentem D. Thomæ, in gratiam illorum quibus non eſt copia illius reſponſionis: & inde agnoſcet facile eruditus Lector *quo turbine* Anonymus *torqueat haſtam*, & quantus etiam *in Clypeum aſſurgat* P. Mercorus. At P. Ferrerius à mente Anonymi alienus, mouet diuerſum belli genus, & contendit ex S. Thoma, aliiſque antiquis Theologis, tutas eſſe opiniones verè probabiles, quamuis falſas, & legi naturali

aduerſas. Nos inter has duas extremas, mediam cum Sancto Doctore & P. Mercoro ſententiam ſequemur, & pro virili defendemus.

## Paragraphvs Primvs.

### *Diſſertatio grauiſſima Anonymi aduerſus Mercorum de verâ ſententiâ D. Thomæ, & interpretatione Articuli* 13. *ex quodlibeto octauo.*

CVrati Pariſienſes ſuas expoſtulationes aduerſus laxitatem opinionum moralium muniuerunt, tanquam inuicto præſidio S. Doctoris authoritate ex hoc articulo adeo profundo, vt abſoluat fidem dicti Ioannis XXII. Articulos à D Thoma ſcriptos, vera eſſe miracula. Hoc vero loco, adeo diſertè damnat ſecuritatem opinionum pro libertate ſtantium contra legem; vt in aduerſam partem videatur deflectere, & negare vllam opinionem falſam quacumque probabilitate, excuſare poſſe à peccato. Eo enim Articulo quærit, vt præfert titulus, vtrum ille qui plures habet præbendas, peccet, quod communiorem ſeu plurium opinionem deſerat qui id peccati damnant: toto vero Articulo id aſtruit & probat, quidquid agitur contra legem, ſemper eſſe malum, nec excuſari, ex hoc quod ſit ſecundum conſcientiam, id eſt, ſecundum opinionem probabilem, id putet licere. Quare Anonymus tanta fiducia, & ſpe victoriæ aggreditur hanc diſſertationem, de vero ſenſu D. Thomæ, vt nihil dubitet aduerſarium his verbis laceſſere. *Veritatem cum veritate conciliare nullius negotij eſt, errorem cum veritate maximi laboris & operis. Inflectenda enim, & obſcuranda veritas eſt, vt cum mendacio congruat.* Hinc ergo P. Mercorum de veritate, & falſitate ſuæ ſententiæ, iudicium vult ferre, quod ignorantiam vllam inuincibilem admittat, aut ſi detur quæ poſſit excuſare à peccato, falſam quamlibet probabilem opinionem tutam eſſe.

Ad hanc belli denunciationem modeſtè reſpondet P. Mercorus, illo forte ſermone, vt loquitur Paulus, non ſcientia imperitior. *Iam pluries*, inquit, *ab Anonymo*

*percuſſus vna maxillâ, præbui alteram, nunc compellor dicere, cur me cadis?* Obſcuranda eſt veritas, inquit, vt cum mendacio congruat, ſed cum veriſſimum ſit ſe nunquam toto ſuo opere de opinionum praxi reſtringendâ, docuiſſe conſcientiam erroneam, ſeu ignorantiam inuincibilem iuris naturalis; non videt, quomodo congruat hæc veritas cum obiectione Anonymi, & illa ſugillatione, quam non ſit meritus. Vidit P. Mercorus hoc loco S. Thomæ, grauem plagam inferri ſuæ ſententiæ de conſcientia erronea excuſante, quam nullo loco admiſit, nec negauit, ſed in medio reliquit. Hoc tamen non boni conſulit Anonymus, & putat eſſe quandam cauſæ, & doctrinæ D. Thomæ corruptelam.

Conuenimus multis cum illo, quæ ad huius Articuli interpretationem pertinent, primo quidem conſilium D. Thomæ eſſe hoc loco definire, quibus modis peccare poſſit, qui à Doctorum authoritate recedit; quod vt melius explicet, caſum aſſignat ex celebri tunc quæſtione conſtitutum, an ſcilicet liceat habere plures præbendas; in qua, inquit alio loco, reperiuntur Theologi Theologis, & Iuriſtæ Iuriſtis contraria ſentire. Quæſtio igitur & Theſis dirimenda hæc eſt, quibuſnam modis peccare poſſit, qui à Doctorum authoritate recedit.

Huic Controuerſiæ definiendæ, quæ nihil differt à noſtra, quam præ manibus habemus, de qua hactenùs diſputatum eſt, quinque præmittit principia, & quatuor inde deducit concluſiones, vel duas, quarum altera tripartita ſit. Totius diſputationis Cardo eſt de primæ ſenſu. Principiorum quæ præſtruit primum eſt, duobus modis peccari poſſe, *Vno modo,* inquit S. Doctor, *faciendo contra legem, vt cum quis fornicatur, alio modo peccatur faciendo contra conſcientiam, etſi non ſit contra legem, vt ſi conſcientia dictat alicui, quod leuare feſtucam de terrâ ſit peccatum mortale.* Secundum inde nexum principium eſt, *Illud quod agitur contra legem ſemper eſſe malum, nec excuſari per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam.* 3. ſecundo ſimile principium eſt: *Quod eſt contra conſcientiam eſſe malum, quamuis non ſit contra legem.* His tribus ſubiungit quartum & quintum, nempe, duobus modis poſſe peccari contra conſcientiam, ſiue quis habeat certam fidem de contrario eius quod agit, ſiue etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione.

Ex his quinque principiis, deducitur diuiſio peccati in tria genera, quorum primum omnium notiſſimum, eſt peccatum contra legem, & conſcientiam; quod tum videlicet admittitur, cum lex actum v.g. adulterij, & mendacij, expreſſis verbis prohibet, nec prohibitio ignota conſcientiæ: ſed illam peccaturo Dei nomine denunciat. Alterum peccati genus, eſt contra conſcientiam, ſeiunctim à lege. Tertium eſt contra legem ſeorſim à conſcientiâ. Secundum genus peccati certum eſt, & receptum apud omnes, quod incurritur contra conſcientiam: cum videlicet ex errore ſeu vincibili, ſeu inuincibili iudicat legē prohibitum actum per ſe bonum, aut indifferentem, à quo niſi quis abſtineat, ſine dubio peccat duobus modis vt inſinuatum eſt ex D. Thomâ, ſiue quia certam fidem quis habeat de actu illicito, ſiue opinionem cum aliquâ dubitatione. Sed grauiſſima difficultas eſt, de tertio genere peccati, quod contra legem admittitur, nec læſâ, nec repugnante conſcientiâ; quod inde non excuſatur, ſicut nec quod eſt contra conſcientiam deſinit eſſe malum, quamuis non ſit contra legem. His quatuor principiis, & diuiſioni inde deductæ, triplicis generis peccati; quintum addit principium, nempe opinionum inter ſe pugnantium, quales ſunt iſtæ, licere aut non licere plures habere præbendas, alteram eſſe veram, alteram falſam.

His poſitis, Reſponſionem diuidit S. Doctor in duas hypotheſes, quarum prima hæc eſt, ſi vera ſit opinio Doctorum negantium, licere plures habere præbendas, qui multis potitur, & agit contra veram opinionem, peccat contra legem, nec excuſatur à peccato, quamuis non faciat contra conſcientiam: quia non deſinit agere contra legem. In hoc poſita eſt tota difficultas controuerſiæ.

Si verò ponamus falſam eſſe opinionem negantium, licere plures habere præbendas, S. Doctor hanc hypotheſim conſtituit tripartitam: vel enim qui pluribus præbendis potitur, habet conſcientiam de contrario, id eſt, vt interpretatur P. Nicolai ad illum locum, ſibi conſcius eſt, ſubeſſe peccatum poſſeſſioni plurium præbendarum, & tum peccat contra conſcientiam, non contra legem: vel ſecundo contrariæ ſententiæ adhæret; quæ id licere docet: & ſi ex diſſentione Doctorum in aliquam inducatur dubitationem, an id licitum ſit, tum ſine dubio peccat, quia periculo

periculo peccati ſe committit, & monſtrat ſe plus amare beneficium temporale, quàm æternam ſalutem. Si vero ex opinionum diſſentione in nullam dubitationem adducatur, quæ eſt tertia ſecundæ opinionis hypotheſis, ſic non peccat, nec contra conſcientiam, quia nec certitudinem, nec opinionem, nec dubium habet de contrario, ſiue non licere quod agit; non peccat etiam contra legem, quia opinio à quâ recedit, non eſt vera; ac proinde non peccat contra legem.

Hæc eſt vera, & genuina explicatio, atque exactiſſima enodatio celeberrimi illius loci, ex quo, inquit Anonymus, manifeſtè ſequitur, à peccato immunem non eſſe, quiſquis agit contra legem Dei, etſi errore imbutus, contra conſcientiam non agat. Diſertè enim ſanctus Doctor ait, *quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundùm conſcientiam*, id eſt, non excuſatur per conſcientiam erroneam, ſeu ignorantiam inuincibilem.

Sed contrà P. Mercorus contendit hanc interpretationem Articuli, & doctrinæ D. Thomæ falſam eſſe, contra mentem S. Doctoris, & ipſiuſmet Anonymi; nec poſſe defendi, niſi aliqua reſtrictione adhibitâ. Nam omnes ferè Theologi, & ipſe D. Thomas 1. 2. quæſtione 19. art. 6. & qu. 76. art. 2. admittunt conſcientiam erroneam excuſare ab iis quæ ex officio nos ſcire neceſſe non ſit: vt ſi ruſticus ex errore credat in diuinis Spiritum S. eſſe à ſolo Patre, vel ſi res ſit occulti iuris naturalis, & opus ſit longo diſcurſu, vt ex primis ſyndereſeos principiis deducatur, quâ ratione excuſabat P. Mercorus, puerum qui mentiri ſibi licere putaret, ex ignorantiâ inuincibili, ad ſeruandam vitam hominis, quem inſequitur inimicus: neque tùm poteſt per ſe noſſe, nec alios conſulere vacat peritiores, qui id nullâ occaſione licere illum doceant. Cum igitur aſſertio D. Thomæ vniuerſim prolata, vt ambit omne ius naturale, & poſitiuum, falſa ſit ex ipſius Anonymi mente, omninò reſtringenda eſt. Anonymus vult eſſe veram, cum aliquid fit contra ius naturale: Sed illa interpretatio diſſentit à mente D. Thomæ, & à Theſi ſubiectâ de pluribus ſacerdotiis habendis, quæ non minus poſitiui iuris eſt, quàm naturalis; quod ſubinde docet S. Thom. quodlibeto 9. a. 15. poſſe diſpenſatione Pontificis relaxari;

Deinde obſcurius ſuam mentem aperuiſſet S. Doctor, & errandi occaſionem præbuiſſet, illâ aſſertione vniuerſim conſtitutâ, nullâ reſtrictione adhibitâ, nec ex ipsâ ſerie textus inſinuata.

P. Mercorus igitur primam aſſertionem D. Thomæ vniuerſim veram defendit, etiamſi ſecundùm totum ambitum iuris, tum naturalis, tum poſitiui, tum diuini, tum humani interpretemur, iuxta propoſitam theſim articuli titulo ſatis expreſſam, an diſſidentibus opinionibus Doctorum de quâcumque re, ſeu iuris naturalis, ſeu poſitiui, peccet qui opinionem minus tutam ſequitur, ideſt, pro libertate, & vtilitate ſtantem contra legem, & officium. Et cum ſanctus Doctor quæſtioni reſpondet his verbis, *quod agitur contra legem ſemper peccatum eſſe, quamuis non ſit contra conſcientiam*, interpretari oportet, cum ita agitur, pugnantibus Doctorum opinionibus. Atque hâc reſtrictione adhibitâ, aſſertio D. Thomæ vniuerſim vera eſt de quocumque iure: quia eâ hypotheſi diſſentionis Doctorum, vix aut nullo modo qui deliberat, poteſt ignorantiâ inuincibili laborare, cum facile ſit remedium diligentiori & acriori examine contrariæ ſententiæ, cui adhærendum eſt, quandiu maiori, pari, aut paulò minori probabilitate, cum aduerſa pro libertate pugnabit. Adde præter adiunctum periculum quo monetur ne quid temerè agat, inquiſitione diligentiori curabit hanc ignorantiam: qui enim *quærit ſapientiam, intelligit timorem domini, & ſcientiam inuenit.* Conſulto igitur, & prudenter P. Mercorus hanc D. Thomæ aſſertionem ita interpretatur: quod agitur contra legem Dei ſemper eſt peccatum; nec excuſatur ex hoc quod ſit ſecundum conſcientiam, ideſt, ſecundum dictamen probabile & opinatiuum: quamdiu enim diſſident opiniones Doctorum de re, licita ne ſit aut contra legem, nunquam poteſt quis eſſe certò conſcius ſe nihil mali agere: quia ex diſſidio Doctorum ſuboritur aliqua ſuſpicio, & formido erroris.

Sed hanc interpretationem acriter impugnat Anonymus tribus argumentis, quæ demonſtratiua putat. Quid vetat, inquit, quin diſſidentibus Doctoribus poſſit quis operari ex conſcientiâ erroneâ certâ, quando quidem Theſis prima non minus illam admittit, quàm conſcientia vera, quæ ſecundùm D. Thomam, cum eſt conſentanea

legi, poteſt eſſe certa & opinatiua; Ergo etiamſi à lege diſſentiat, poterit eſſe, & certa & probabilis. Negat conſequentiam P. Mercotus quia, inquit, cum conſcientia eſt vera, qui deliberat & operatur, diligenti examine aſſequetur veritatem, & fiet de illâ certior: At qui laborat conſcientiâ erroneâ, ſi diligentiùs inquirat, non certior fiet, niſi de ſuo errore, quo comperiet ſe implicatum. Falſum eſt etiam, quòd Anonymus pro comperto habet in hac quæſtione de Polygamia (vt Genebrardus loquitur) beneficiorum innumeros habere conſcientiam erroneam certam, ac nullo ſcrupulo perturbatam; quandiu enim ſub iudice lis eſt, & hinc & inde grauiſſimæ rationes vrgent, non poteſt animus, à ſe omnem ſuſpicionem erroris abigere.

Eadem reſponſione ſoluit ſecundum argumentum, repetitum ex hoc capite: ſicut D. Thomas ſecundâ hypotheſi, multum intereſſe arbitratus eſt, inter conſcientiam certam, & opinatiuam, alteram ab alterâ accuratè ſecreuit, diſerteque definiuit, peccare, qui agit contra illam opinionem, tametſi falſam, cum conſcientiâ opinatiuâ, ideſt, dubiâ, non peccare, qui cum conſcientiâ certâ. Cum ergo ex ſententiâ P. Mercori, idem diſcrimen ſtatuendum ſit, etiam in priori hypotheſi, peccat enim ex illo, qui contra veram opinionem agit ex conſcientiâ erroneâ opinatiuâ, non peccat, qui agit ex conſcientiâ erroneâ certâ. Debuerat ergo ſanctus Doctor, ſi cum P. Mercoro ſenſiſſet eandem diſtinctionem adhibere primæ hypotheſi, nempe conſcientiam falſam, & erroneam contra ius naturale, quo omnes imbui, & inſtitui oportet, non excuſare, quandiu probabilis eſt, ſed cum certa eſt, & inuincibilis.

Sed hanc obiectionem occupauit P. Mercorus, falſiſſimum enim inquit, eſt; primâ hypotheſi D. Thomam diſtinxiſſe, aut debuiſſe diſtinguere, conſcientiam erroneam, probabilem, à certâ, quia negat dari poſſe conſcientiam erroneam, certam contra ius, non ſolum naturale, ſed etiam poſitiuum, quod ſcite noſtra referat; quandiu diſſentiunt inter ſe Doctores, quorum ad minus diſſidium ingerit dubium, atque ita impedit omnimodam ſecuritatem conſcientiæ erroneæ: ſecùs eſt in ſecundâ hypotheſi, cum conſcientia vera eſt, & legi conſentanea; tum enim diligenti inquiſitione veritatis, aſſurgere poteſt in conſcientiam veram, & certam.

Atque hinc ſoluitur tertium argumentum, quo petit Anonymus aſſignari ſibi à P. Mercoro, iuxta ſuam expoſitionem, qua ratione quis agere poſſit contra legem Dei, & non contra conſcientiam. Reſpondet id tum accidere, cum quis agit contra ius naturale, ex conſcientiâ erroneâ, opinatiuâ, & non certâ id ſibi licere. Operari enim iuxta dictamen conſcientiæ opinatiuæ, non eſt operari contra conſcientiam, ſed potius ex conſcientię dictamine: is namque dicitur operari contra conſcientiam, qui ſecùs agit quā ipſa dictet: conſcientia vero opinatiua ſuadet ſibi licere quod lex prohibet. Hæc vero conſcientia probabilis, diſtincta eſt omnino à dubiâ, quod illa vnī parti aſſentiat, iſta nulli: ex illo ergo dubio fit, ignorantiam contra ius naturale, ſtante diſſidio Doctorum, nunquam excuſare, aut eſſe omnino inuincibilem.

Eodem diſcrimine conſtituto inter opinionem diſſentaneam à lege, & cum illâ conuenientem, refellitur, decima quinta obiectio Anonymi, quâ P. Mercorum ait, in alienum ſenſum detorſiſſe, alium ſimilem ſuperiori locum, ex quodlibeto 5. art. 10. vbi docet ſanctus Doctor diuerſas opiniones Doctorum, abſque periculo poſſe ad libitum ſequi auditores, cum ad ſpeculationem ſpectant, non ad fidem, & ad mores. Ad priorum enim delectum attinet, quod dicit Apoſtolus, *vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet*, in his vero quæ pertinent ad fidem, & ad bonos mores, nullus excuſatur, ſi ſequatur opinionem erroneam, alicuius magiſtri: in talibus enim ignorantia non excuſat. Hunc Diui Thomæ articulum, P. Mercorus eâdem reſtrictione explicat, quâ ſuperiorem, deſumptâ ex loco citato Diui Thomæ 1.2. quam ita interpretor. Differt plurimum ignorantia rerum, quæ ad nos nihil attinent, & earum quæ noſtra eſt ſcire, quibus ſtudendum eſt, & imbuendi ſumus, vt officij partes impleamus, quod profitemur; quale eſt primum omnium, & præcipuum hominis, ad quod neceſſe eſt inſtitui de iure naturali, ſicut Chriſtiano incumbit addiſcere credenda, & agenda ad ſalutem neceſſaria, maxime neceſſitate medij, ſicut, iudici & medico comparanda ſunt, quæ illorum inſtitutum, & finis exigunt.

Veriſſima ergo mens D. Thomæ eſt eorum quæ conditio hominis, & Chriſtiani communis, vel quæ ſingularis Curati, Iudicis, exigit nos ſcire; poſſe dari quidem

conſcientiam falſam, & probabilem, erroneam verò certam, quæ excuſet, admitti nunquam oportere, quandiu de his nota erit diſſenſio Doctorum; ex quâ ſuborietur deceptio, & dubium de ſuo errore, qui curabitur ſi diligentiam non qualemcunque perfunctoriam tantùm, ſed quantumlibet ſufficientem adhibeat (vt habet D. Thomas quolibeti 8. argum. ſed contra, & P. Nicolai. notis ad marginem) Si quæ vero ſint ad fidem, & mores ſpectantia, quæ tamen reſpiciant potius Theologos, aut Parochos, quam Chriſtianos in commune, nihil vetat horum omnium plura ruſticos ignorare, inculpatâ ignorantiâ. Interpretationem hanc detortam immerito vocat Anonymus, quandoquidem illam inſinuat ſanctus Thomas, cum ait non excuſari ab errore, eos qui aliquid falſi, contra fidem, & mores ſentiunt: hanc enim aſſertionem reſtringit apertè ad res dubias, & controuerſas, quæ ſit noſtri officij inquirere, & doceri.

Hinc etiam refellitur decima ſexta obiectio, quia dicit, ex illâ interpretatione, P. Mercorum deduxiſſe regulam periculoſiſſimam imperitis Confeſſariis; nempe cum Author Claſſicus docet ſententiam vt tutam, nullâ factâ mentione oppoſitæ ſententiæ ſtantis pro lege, Confeſſarium poſſe illam ſequi, quia ſe habet vt diſcipulus ad illum authorem claſſicum: & ſubinde excurrit magno zeli, & eloquentiæ impetu, in corruptelam Ethicæ Chriſtianæ, licentiâ & authoritate Caſuiſtis arrogatâ, vitiatæ ac pene extinctæ. Sed P. Mercori regula ſtat ex legitimo ſenſu Diui Thomæ conſtituta, nunquam dari conſcientiam erroneam certam, ſeu ignorantiam inuincibilem, eorum quæ ad fidem, & mores pertinent; & noſtra refert ſcire, ſtante diſſentione Doctorum: quia increbibile eſt, vllum futurum vnquam Doctorem claſſicum, qui ſuas opiniones tantâ fiduciâ & temeritate doceat, vt diſſimulet plures Doctores contra ſe ſentire, pari aut maiori probabilitate: & ſi quis ita ſcriberet aut doceret, non Doctor claſſicus, nec illius ſtandum eſſet iudicio, ſed Theologiæ & morum corruptor habendus eſſet.

Hinc etiam refelluntur obiectiones, 17. 18. & fere reliquæ omnes quæ ſuperſunt; immerito Anonymus accuſat P. Mercorum, quaſi præuaricatum cauſæ quam defendit, quod Caramueli aſſerenti non peccare, qui ſequi-

tur opinionem minus probabilem. quia nullam adhibere cutat attentionem dum orat; quia ſententia quæ docet minus probabilem ſufficere probabilior eſt ſicut illa quæ negat Eccleſiæ præcepto præſcribi poſſe attentionem mentis aut quamcunque actionem internam. Veram ergo, & vnicam reſponſionem cenſet ad argumenta Caramuelis, aliorumque recentiorum, nec probabiliorem ſententiam à peccato excuſare, niſi ſit reipsâ diuinæ & æternæ legi conformis. Immo, inquit P. Mercorus, minus ſatisfeciſſet argumento Caramuelis, ſi excepiſſet, nullam iuris naturalis ignorantiam excuſare: eos enim qui diſputant, neceſſe eſt principiis conuenire: & cum pugnaret aduerſus recentiores Caſuiſtas, qui forte habent pro certo fidei dogmate, ignorantiam inuincibilem, & inculpatam dari iuris naturalis, ſi id negaſſet, riderent aduerſarij, & fere hæreſis accuſarent. Hoc ergo illis permiſit P. Mercorus, non conceſſit, vt ex communibus veluti principiis congrederetur.

Poſſet etiam eadem reſponſione Anonymi argumentum excipi à Caramuele, quâ vult eleuari noſtrum: ſi enim obiicias, nos minime vrgere Caramuelem, qui putat ſibi licere ſequi minus probabilem, quia hoc ipſe probabilius putat, quamuis nobis id minus probabile ſit; ita poteſt reſpondere Anonymo. Tibi tutior pars ſectanda eſt, quia cenſes ignorantiam inuincibilem nunquam excuſare opinionem falſam, & actum ex illâ ſecutum: at ego qui contra cenſeo, poſſum illæſâ conſcientiâ, & tuto, ſequi opinionem minus probabilem. Nec dicas dogma eſſe fidei, nullam dari ignorantiam inculpatam iuris naturalis. Hoc negat Caramuel, & petit ſibi probari, quod multo difficilius conficiet Anonymus, quam nos euincemus, huiuſmodi ignorantiâ inuincibili inculpatâ, omnes opiniones probabiles minime imbui, & excuſari: & euidentior probatio eſt, contra eos qui negant vllam mentis attentionem neceſſariam eſſe ad orationẽ. Apertè enim pugnat contra communem Patrum, & Theologorum ſententiam, ex quâ, vix credibile eſt, ita ſibi fidere Caramuelem, quin aliquo dubio pulſetur, & quam præ ſe fert ſecuritatem conſcientiæ, nihil laceſſat: & quamuis omnem ſummoueret ſcrupulum ex hoc capite, aliunde ſentiet, nempe ex propriâ ſententiâ, quâ ſtatuit attentionem actua-

lem ad verba officij recitanda, eſſe neceſſariam, ac proinde ſi deſit, peccari ad minus venialiter: ergo non caret periculo peccati, nec aliquo ſcrupulo qui conſcientiam vellicet.

Arguit prætereà Anonymus P. Mercorum, quod humanius agat cum Caramuele, & aliis, illoſque laudet, quod nec charitatem, nec veritatem pati putat. *Nam vt eum,* inquit, *qui veneno infecta alimenta venderet, laudari apud imperitos; quaſi proba fidei vix piaculo careret, ſic* inquit, *illi qui virulentis ſententiis Eccleſiam inficiunt, quaſi ſincera doctrina periculoſiſſime commendantur.* Sed ex illâ obiurgatione non poteſt pœnitere P. Mercorum ſuæ modeſtiæ, & lenitatis in omnes: cùm D. Thomam hâc re imitetur, digniſſimus diſcipulus tanto magiſtro, qui hæreticos etiam ſuis ſcriptis, ſummâ humanitate habet. Addit præterea ſe potuiſſe laudare Caramuelem, citra notam cenſuræ, quia dum hæc ſcriberet, vacabat Romæ, ſuorum operum correctioni, & hâc lenitate, & humanitate putabat magis demulcendum, & ad ſaniorem, ac tutiorem ſententiam aduocandum.

Ad iſtius profundiſſimi articuli interpretationem, addendæ ſunt obiectiones duæ; Prima Spinulæ, qui ait S. Doctorem à ſe ipſo diſſentire, dum ſecunda hypotheſi & aſſertione, ait Clericum certo ſibi perſuadere, licitam eſſe vſuram, & poſſeſſionem plurium præbendarum, & aliunde dicit, non eſſe expertem alicuius dubij orti ex Doctorum diſſentione. Sed non aduertit Spinula, aſſenſum ſpeculatiue certum ex principiis intrinſecis, poſſe ab extrinſecâ authoritate Doctorum laceſſiri, & turbari aliquâ dubitatione, quæ niſi amoueatur, peccabit ille, qui aſſenſum huiuſmodi ex ſe certum, ad vſum reuocauerit. Vnde conſtans eſt D. Thomæ mens, eum peccare, qui ad opus adhibet opinionem ſpeculatiue probabiliorem, ſi obſtet aliquod dubium, circa electionem operis quod inſtat agendum.

Stubrochius diſſertatione de probabilitate ſect. 2. hunc articulum à Vendrochio obiectum, conatur eleuare argumento ſed contra, vbi ita habet S. Doctor, *poteſt eſſe quod aliquis adhibet diligentiam, inquirens an habere plures prabendas ſit licitum, nec inuenit aliquid quod ipſum moueat, ad hoc quod ſit illicitum: ergo videtur quod ſine pec-*

*cato plures poſſit prabendas habere.* Ita Stubrochius ſtudet breuitati, vt grauiores difficultates prætermittat omnino, aut ſtrictim attingat. Cur diſſimulat hæc verba apponi argumento ſed contra, quod interdum ſoluit D. Thomas, & omnino metiendum eſt ex corpore Articuli; & iſtud probat tantum tertiam partem ſecundæ hypotheſis, ſeu aſſertionis, ſi opinio negans, licere poſſeſſionem plurium beneficiorum, ſit falſa, & qui contra agit, adhibuerit diligentiam acrem, non perfunctoriam, & quæ veritatem aſſequatur, nec vlla ſuperſit dubitatio ex conflictu Doctorum, tuto huiuſmodi beneficia poſſidebit. Hanc ergo tantum partem, probat argumentum D. Thomæ, ſed contra: ſed quis dicat euertere duas partes eiuſdem ſecundæ aſſertionis, & totam à fundamentis priorem, quâ ſtatuit opinionem falſam, contra quodcunque ius, etiam poſitiuum, quacunque polleat probabilitate, nunquam excuſare ex ignorantiâ eorum, quæ noſtra refert ſcire, quandiu nota erit diſſentio Doctorum? Præpoſtera eſt interpretatio ſancti Doctoris, quæ tot aſſertiones articuli vno argumento, ſed contra, euertit, maxime cum aliis locis citatis, eandem doctrinam confirmet; nam quolibeto 3. nullus inquit, excuſatur, ſi ſequatur opinionem erroneam alicuius magiſtri: In talibus enim ignorantia non excuſat: ſcilicet ſi hæ duæ adſint conditiones, vt nos ſcire oporteat, qualia ſunt quæ exiſtunt iuris naturalis, vt ex rationis regulâ, qua homines viuamus: Secunda conditio eſt, ſi Doctorum, hâc de re ſint diſſidentes ſententiæ: iuxta hanc interpretationem ſolidiſſimam, vix excuſari poſſunt vlli impiorum, Atheorum, & hæreticorum, quia impiis addiſcendum eſt ius naturale, Hæreticis cognoſcenda eſt vera Religio & Eccleſia. Præterea, nullus illorum adeo rudis, & ſtupidus eſt, quin ſciat, ſi à vero iure naturali aberret, vel ab Eccleſiâ à Chriſto inſtitutâ, quin grauiſſimæ ſint de his omnibus diſceptationes; & ſi quam par eſt adhibeat inquiſitionem, omnino illis illuceſcet veritas: ſi vero hoc ſtudium negligant, imputabitur illis ad culpam: ac proinde veriſſima eſt prima aſſertio articuli 13. ex quodlibeto 8. quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec per hoc excuſatur, quod eſt ſecundum conſcientiam: & illud quod modo retulimus ex quodlibeto 3 quod dicunt fuiſſe à quibuſdam ita adulteratum, *in moralibus, quilibet*

*excuſatur, ſequens opinionem erroneam magiſtri.*

Hinc etiam conſtat P. Ferrerium cap. 11. diminutè omninò referre mentem D. Thomæ ex Articulo decimo tertio, quaſi abſolute pronuntiet, nihil peccare contra conſcientiam, qui poſſidet plura beneficia, talis ex probabili, aut ſi velis, ex probabiliori opinione licere, ſiue illa ſit falſa, ſiue vera: hoc enim neceſſe eſt dicat S. Doctor vt faueat Probabiliſtarum doctrinæ. Verum iam pluries diximus, & ipſe contextus clamat; disiunctiue locutum S Doctorem, aut vera eſt opinio negans licere, aut falſa; ſi vera, nulla ignorantia aut probabilitas excuſat, ſtantibus duabus conditionibus à D. Thom. poſitis, agi de re, quam pro ratione officii ſcire debeam, & de illâ diffidere Theologos.

## Paragraphus Secundus.

### *Reſpondetur argumentis P. Ferrerij, de verâ mente D. Thomæ.*

Moleſtum eſſet Lectori, & mihi etiam incommodum, ſi diſputationis curſum eo velociorem, quo fini propior eſt, inhiberem, & longius proſequerer, aut nouam ſuſciperem ad examen opuſculi, à P. Ferrerio de hoc argumento ſcripti, nihilo ſuperioribus futuram longiorem, ſi pro rei dignitate agerem. Sed vt Lectorem, & me ipſum tanto labore leuem, abſtinebo à reſponſione ad ſingula, contentus inſinuare loca diſſertationum, quibus eadem cum aliis Authoribus diſputata ſunt; ea tantum breui attingam, quæ nouam habent difficultatem, qualia ſunt illa, quæ ad ſubiectam Quæſtionem referuntur de verâ ſententiâ D. Thomæ.

Primo opuſculi capite, definitionem opinionis probabilis ſtatuit ex mente ſex Theologorum grauiſſimorum, quorum quatuor ſunt è Societate, Suares, Sanches, Layman & Oruiedo, alij duo extranei, Malderus Epiſcopus Antuerpienſis, & Auerſa Præpoſitus Generalis Clericorum Minorum: ex quorum omnium mente, nihil differre putat probabilem opinionem à certo iudicio, & prudenti, ac proinde probabilem opinionem nihil diſtare à tutâ, &

inde maximum habet ad ſuam cauſam compendium & commodum: vnâ definitione opinionis probabilis,probat paſſim, maxime cap. 5. quidquid fit ex illâ prudens eſſe & honeſtum. Sed hanc definitionem, & quæ inde conſequuntur, late refutauimus diſſertatione primâ: recidit enim in definitionem P. Fabri: & ſi eâ vellet definiri opinionem probabilem tutam, admitterem adæquatam eſſe: ſed cum latius pateat probabilitas quam ſecuritas opinionum; & ad minus hoc ſit maximè controuerſum, immerito & præter omnes Dialecticæ leges, hoc apponitur in definitione opinionis probabilis generatim, quam conſtare neceſſe eſt, receptâ ab omnibus notione. Quænam vero illa ſit, aliàs dictum eſt fuſe, nempe probabile idem eſſe ac veriſimile, quod non ſit expers formidine falſi: in vnam tamen partem, magis inclinet mentem, euidentiæ veritatis expertem, eamque vrgeat argumentis quæ ſolui poſſint, euidenter negatiuè, non poſitiuè, id eſt, quæ reſponſionibus monſtrentur, non conuincere; nec tamen falſi conuincantur. Hoc eſt verum genus probabilis: ſed illius ſecuritas, aliunde petenda eſt,quam à probabilitate, quæ ex ſe indifferens eſt, ad bonum & malum, nec poteſt illi accedere,niſi ex duplici capite: aut cum probabilitas tranſit in euidentiam, aut cum conſentanea eſt legi, præſcribenti res ad ſalutem neceſſarias,neceſſitate medij aut præcepti, quorum primum facit opiniones poſitiuè, alterum negatiuè tutas. Et mirum ſane eſt, cum tanti momenti ſit diſtinctio hæc opinionum tutarum, ex duplici genere rerum ad ſalutem comparandam inſtitutarum, nullo Opuſculi loco inſinuatam, à Scriptore accurato.

Sed ad rem noſtram: contendit D. Thomam fauere huic probabilium opinionum ſecuritati & laxitati, vt paribus aut minoribus viribus pugnant pro libertate contra legem: ad hoc enim vnicum caput reuocanda eſt tota difficultas; nec ipſe dubitat, quin in hoc poſita ſit noſtra controuerſia, & hunc etiam ſibi toto Opuſculo ſcopum conſtituit.

Nam capite primo, poſitâ definitione opinionis probabilis,quam vult conuenire opinionibus etiam minus probabilibus contra legem pugnantibus: cap. 2. probat vſum illarum perpetuum, & neceſſarium in Theologiâ Morali. Idque confirmat exemplo S. Thomæ,quem aſſerit plures

inuexiſſe opiniones nouas, olim minus tutas pro libertate contra legem, & ſecuras ſuâ authoritate atque argumentorum pondere feciſſe: Vnde capite 3. & 4. idem Iuris vindicat omnibus Theologis magni nominis, ſummæ eruditionis, & paris probitaris, quos falli & fallere alios velle, nefas ſit ſuſpicari. Iis quaſi fundamentis poſitis, arcem diſputationis inuadit à capite 5. ad 8. Vniuerſim probat licitos eſſe actus qui fiunt ex opinione probabili, quia apud ipſum, idem eſt ac prudens aſſenſus: nec quicquam periculi eſſe, ne peccemus, dum ductu opinionis probabilis agimus, etiamſi contra ſtet æque probabilis pro lege, quâ actus vt illicitus damnetur. Immo cap. 10. ad finem vſque contendit nihil periculi eſſe, ſi ſequamur opinionem pro commodo, contra probabiliorem pro lege.

Hæc ſumma libri eſt: breuior poteſt confici argumentorum quibus has aſſertiones confirmat; omnia enim nituntur vnâ definitione opinionis probabilis, quam ſtatuit eſſe Iudicium prudens, ergo quidquid ex illâ fit, eſt immune à peccato, ſiue paris, ſiue minoris ſit probabilitatis, quam aduerſa opinio pro lege. Videtur vt ſapiens Architectus fundamentum poſuiſſe, cui totum ædificium aſtruxit. Sed quidquid ſit de hâc definitione, ſeu admittatur quaſi legitima & proba, ſeu reiiciatur tanquam inadæquata, & contra leges Dialecticæ conſtituta; non admodùm difficile eſt, vnâ & alterâ reſponſione, impugnare omnes Opuſculi partes. Eſto bona ſit hæc deſcriptio opinionis probabilis, negamus vllam eius partem competere opinioni, quam propugnat, id eſt, ſtanti pro commodo contra officium: neque enim illi conſtare poteſt firmum iudicium; nec vllis ſolidis rationibus nititur: diſſentanea eſt etiam Scripturæ & fidei, improbata à Patribus, Canonibus Pontificiis. Hâc vnâ reſponſione poſſem eſſe contentus, quam totis duabus controuerſiis proſecutus ſum. Addo alteram, & iterum dico, hanc definitionem complecti tantum ſpeciem opinionis tutæ, quod non à probabilitate habeat, ſed à conuenientia cum lege, vel à collectione plurium argumentorum probabilium, vnde exiſtat firmus, & certus aſſenſus moralis, qualem nunquam afferet opinioni probabili pro libertate, quandiu aduerſabitur opinio pro lege, paris aut maioris probabilitatis.

Sed quod dictum eſt vniuersè, vt partibus oſten-

oſtendatur; accingo me examini ſecundi Capitis, quo continetur quæſtio, quæ ad hunc locum pertinet, de verâ mente D. Thomæ. Orditur ab expoſtulatione de nonnullorum moroſitate, ac contumaciâ & ſuperbiâ, qui in totum, inquit, probabiles opiniones damnant (quod nulli puto vmquam in mentem veniſſe) & contemnunt, atque execrantur, tanquam inuentum nuperum & periculoſum: cum tamen neceſſarium ſit Theologiæ Morali, & omnibus ſæculis receptum. Neque diſſimilis eſt hæc Theologiæ pars, dogmaticæ; vtraque conſtat duplici aſſertionum genere, nempe indubitatis & probabilibus: & has poſtremas addit regnare in Theologiâ Morali, quam ſi velis exigere ad demonſtrationum euidentiam, ſemotis probabilitatibus, non eris æquior, quam ſi à Mathematicis ſubmoueas demonſtrationes, contentus argumentis ex probabilibus.

Denique, quid opus pluribus? cum perpetuus ſit mos omnium Theologorum, nouas cudere opiniones probabiles, etiam pro vtilitate & libertate, & ſemotis atque antiquatis opinionibus tutioribus, nouis ſecuritatem conciliare. Et hoc confirmatur illuſtri teſtimonio S. Anthonini tom. 1. partis primæ, titulo tertio, capite 10. paragraph. 10. vbi habet, contrarias eſſe opiniones inter Doctores ſanctitate & ſcientiâ maximos, in materiâ morali, etiam ad ſalutem neceſſariâ, monſtrari exemplis: quale eſt illud D. Thomæ de dilatione Confeſſionis. Addi poteſt aliud de vnitate actus Contritionis: nam D. Bonauentura, poſt Hugonem à Sancto Victore, cenſet hominem in peccatum mortale lapſum, peccare, ſi datâ copiâ Confeſſarij differat confiteri & conteri, nihilo minus quam furem dilatione reſtitutionis rei ablatæ: nec remitti peccata niſi præuiâ ſingulorum deteſtatione diſtinctâ. Nihil tamen horum argumenta motatus S. Doctor, relicta opinione tutione, confirmat minus tutam, & forte minus probabilem, & eximit ab omni peccato ſeram pœnitentiam, ſeu dilationem Confeſſionis; atque vnico Contritionis actu, docet retractari & deleti omnia peccata; Ergo ipſe S. Doctor nouis opinionibus contra legem, ſecuritatem comparauit. Quidni etiam idem iuris habeant alii Theologi? Quibus capite 3. vindicat authoritatem conciliandi ſuis opinionibus probabilitatem tutiſſimam, etiamſi antiqui &

recentiores Theologi reclament: quia cum ſint acutiſſimi ingenij & maximæ probitatis & pietatis, compererunt antiquos timuiſſe timore, vbi non erat timor: ac proinde fidos, & tutos eſſe Magiſtros, ac duces ſuis Conſultoribus, qui ſe audierint, aut ſequentur.

Sed mirum eſt D. Thomæ authoritate & exemplo, confirmari hanc probabilitatum ſecuritatem, quam ipſe locis à nobis citatis, funditus euertit hâc regulâ conſtitutâ: quidquid contra veram opinionem pro lege fit; nullâ ignorantiâ excuſari, ac proinde nullâ probabilitate, quæ totam quâ valet ad excuſandos contra legem actus, vim repetat ab ignorantiâ quâ imbuitur. Hæc loca ita ſunt aperta & diſerta, contra omnem actum veræ legi aduerſantem, vt vix ab Anonymo extorquere potuerimus, ne damnaſſe videretur, quidquid fit contra legem ex ignorantiâ inuincibili, & conſcientiâ erroneâ certâ.

Non poterat S. Doctor apertius aduerſari huiuſmodi Probabiliſtis, quam alio dogmate conſtituto, nullum humanorum actuum ſingularem, ſeu in indiuiduo, indifferentem eſſe ad bonum & ad malum, ſed debere omnes ex fine honeſto ad regulam rationis exigi, & ſi quicquam horum deſit, vera eſſe peccata. Vnde expreſſis verbis cum D. Auguſtino damnat, quotquot fiunt actus ex præſcripto Epicuri, id eſt, voluptatis cauſa; quia, vt inquit eleganter Seneca, Voluptas mala eſt cum non eſt acceſſio, ſed ducit. Superſedeo ab enumeratione ſingulorum dogmatum, quibus S. Doctor probauit ſe omnino abhorrere ab illa probabilitatum laxitate & ſecuritate, pro vtili & voluptate, contra honeſtum: decurrenda enim mihi eſſet tota Theologia, ſi vellem placita S. Doctoris colligere, quibus ſuam mentem alieniſſimam ab eiuſmodi laxitatibus eſſe comprobauit.

Sed inquies, à ſeipſo diſſentit S. Doctor, aliquando dormitat, & de rigore remittit, recedit ab opinione tutâ pro lege, & inuehit nouas ad minus, de dilatione & vnitate Contritionis. Reſpondeo: Si quas inducunt pro libertate opiniones extranei, iiſdem munirentur præſidiis, & argumentis, quibus duæ relatæ confirmantur à D. Thoma, paterer inter tutas reponi. Sed quam immanè diſtant! Neque enim ſententiæ, quæ negant peccari quacumque dilatione pœnitentiæ, aut ad ſingulorum peccatorum

veniam plures Contritionis actus diſtinctos requiri, probabiles dici debent, ſed neceſſariæ,& ex principiis Scripturæ, ac Theologiæ euidenter veræ: quia traditione demonſtrantur,& quæ obiiciuntur argumenta, ſoluuntur euidenter, non ſolum negatiuè, ſed etiam poſitiuè, ideſt, non tantum rem propoſitam minimè conuincere monſtrantur, ſed etiam falſi conuincuntur. Primo genere reſponſionum refelluntur, quæ fidei myſteria impugnant, obiectiones; & has tantum ſolutiones aduerſarij adhibent noſtris argumentis contra ſecuritatem probabilitatum pro libertate. At D.Thomas, D.Bonauenturæ & Hugonis argumenta euidenti poſitiua ſolutione labefactat, & nedum inefficaciæ, ſed apertè etiam arguit falſitatis.

Præterea ſuam ſententiam ex traditione & ſcriptura, neceſſariis confirmat argumentis. Quid enim euidentius aut neceſſarium magis hoc effato Theologico, quidquid actu efficaci ſuper omnia amamus, aut deteſtamur, illo genere odij & amoris, nos attingere & proſequi, quæ continentur aut afficiuntur, ea vnica ratione quæ nos ad amorem inducit& ad odium? Atqui certum & compertum eſt, nos deteſtari ex vera charitate, & pœnitentia, vnico actu contritionis, vniuerſim quæcumque peccata, quorum rei ſumus, hoc nomine ſeu motiuo omnibus communi, quod offenſæ ſint in Deum ſuper omnia amabilem, in quem proinde iniurias, quotquot admittuntur, iuxta menſuram illius amoris, odio ſuper omnia proſequimur. Quid ergo verius, quid compertius, quam vnicum actum charitatis idoneum eſſe deteſtandis, & delendis infinitis peccatis? Nam ſi verum ſit, qui in vno peccat, & vni legis parti præuaricatur, omnium reum eſſe, multo verius eſt, qui vnum, perfecto odio ex ſummo Dei amore profecto, deteſtatur, qua Dei offenſa eſt, in reliqua omnia eodem impetu ferri, eaque toto corde execrari.

Huic demonſtrationi Theologicæ, accedunt teſtimonia expreſſa ſcripturæ. Quid enim frequentius docet, quam peccata, vbi primum ingemuerimus ex vera contritione, condonari omnia? Cur ita? quia multum diligimus, quia cor contritum & humiliatum Deus non deſpicit: nihil igitur opus multiplici actu, aut diſtincta contritione, de ſingulis peccatis, cum vnicus ad omnia pertineat. Cur igitur inter probabiles, hæc D. Thomæ ſententia accen ſe-

bitur, cùm tot demonſtrationibus muniatur? Nec minus certa eſt altera de dilatione confeſſionis. Is eſt mos perpetuus S. Doctoris in delectu ſententiarum, vnam inſpicere traditionem, poſtpoſita quacumque conuenientia. Quæſitum eſt à Theologis, vtrum Ethnici, & Iudæi nati ſub Imperio Principum Chriſtianorum, ad fidem nihilo minus cogendi eſſent quam hæretici, in quos indubitatum ius habet Eccleſia ex regenerationis ſacramento, quo illi adiuncti ſunt vt membra, & obnoxij eius potentiæ vt filij, aut ſubditi; vel ſaltem infidelium nati inuitis parentibus eſſent baptiſmo initiandi. Plures Theologi conuenientiis & ſpecie pietatis allecti, cenſebant ita fieri poſſe, imò oportere. Quid verò ad hæc D. Thomas? Traditionem conſulit, & morem Eccleſiæ: S. inquit, Syluester maxima valuit nedum gratia, ſed etiam authoritate apud Conſtantinum Cæſarem, nec minus potuit D. Ambroſius apud Theodoſium & Valentinianum, pluresque alij Sanctiſſimi viri nihilo iſtis inferiores, neque ſtudio fidei Chriſtianæ augendæ, neque gratia apud Reges; quibus non ceſſabant ſuggerere, quæ ex æquitate & è re Chriſtiana eſſent; nec tamen vlli illorum venit in mentem, vt perſuaderent Imperatoribus Iudæos & Ethnicos cogerent ad fidem, aut ſaltem eorum filios, ipſis reluctantibus raperent ad Baptiſmum: Ergo neque id nobis tentandum eſt, quia non ſumus meliores Patribus noſtris, nec ſapientia aut zelo fidei pares.

Ad eandem regulam morum Eccleſiæ, & Traditionem, ſuam ſententiam expendit S. Doctor. Non minus neceſſe eſt Cathecumenis in peccatum lapſis, confugere ad Baptiſmum, quam Chriſtiano peccati lethalis conſcio, ſuo vulneri adhibere in remedium Sacramentum pœnitentiæ, & poſt amiſſam baptiſmi gratiam, arripere hanc poſt naufragium tabulam: quodnam enim poteſt inter hæc duo ſacramenta diſcrimen afferri? niſi forte videatur periculoſior baptiſmi procraſtinatio, quàm Confeſſionis: Atqui frequentiſſimũ fuit prioribus Eccleſiæ ſæculis, baptiſmum differre ad adultam & prouectam ætatem, & interdum ad mortem vſque, idque paſſim vſurpatum fuit, etiam à Sanctis, quos tamen per tot annos, baptiſmi gratia deſtitutos, abſtinuiſſe ab omni peccato lethali, vix eſt credibile; nec vſquam legimus huiuſmodi dilationem baptiſm,

ſaltem per aliquot dies, aut per annum fuiſſe damnatam peccati mortalis: immerito igitur, & præter traditionem, ac SS. Patrum mentem, accuſabimus grauis culpæ, quamcunque confeſſionis & pœnitentiæ dilationem; & qui ita ſentiunt, totam damnant Eccleſiam.

Adde, argumenta D. Bonauenturæ ſolui à D. Thoma euidenter quod dicitur poſitiue, id eſt, conuinci nulla eſſe, & falſa aſſumere. Duo enim ſunt præcipua; primum eſt à comparatione peccati, ſeu offenſæ Dei cum furto, quod alio loco refutatum eſt: eſto, verum ſit quod hodie Probabiliſtæ negant, dilatione rei ablatæ furto, nouum peccatum admitti; aut primum augeri, quod res Domino, cui ſublata eſt, vtilis & neceſſaria ſit, ac proinde nouo damno afficiatur ex reſtitutionis prorogatione; immerito inde infertur, ſi cunctemur ſatisfactionem iniuriæ Deo illatæ, nouam inferri, quaſi Deus noſtris bonis perinde indigeat, ac homo ſuis: & ex eiuſmodi procraſtinatione nouum damnum illi accreſcat. Cui ſimilem facimus Deum? Nonne dignius, & altius de diuina maieſtate ſentiemus, ſi cum Propheta canamus: *Dixi Domino meo, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Ergo ex hoc capite, non eſt petendum nouum peccatum.

Neque etiam ex altero, quod differentibus confeſſionem, & contritionem impendeat periculum, ne morte incauti opprimantur, & cum noluerint, cum poſſent reſipiſcere, id nequeant, cum maxime vellent. Hoc argumentum iam ſolutum eſt exemplo dilationis baptiſmi: neque enim maius à procraſtinatione confeſſionis impendet periculum, quam à remiſſo baptiſmo: Et quæcunque nectantur moræ, peccato imputentur. Sed ne aduerſarij vtroque exemplo, ſuam cauſam muniant, quaſi citra peccatum poſſint pericula adiri, nec magis ſit noxia & periculoſa electio opinionis pro libertate, prætermiſſa opinione pro lege, quam confeſſionis, aut baptiſmi ad tempus prorogatio: apertum enim inter iſta diſcrimen aſſigno, quod huic moræ ſacramentorum, ſi quod ſubſit periculi genus, remotum ſit, proximum vero, quod inuehit, & annexum habet electio opinionis minus probabilis pro libertate, prætermiſſa tuta pro lege. Nam ſi deſit cauſa, quæ ad hanc electionem cogat maioris mali euitandi; inexcuſabilis plane eſt apud Deum, & apud homines, qui reiecto remedio,

remedio, præſentiſſimo, periculo ſe obiicit violandi legem diuinam, ductu opinionis, quam probabilius eſt falſam eſſe, & legi aduerſam. Licet ſummæ ſit prudentiæ, pericula quæque peccati & ſalutis longiſſime proſpicere, & auertere; non tamen eodem, aut pari gradu, neceſſaria eſt cautela ſicut nec eodem loco inſtant, aut pari impetu feruntur: propior eſt morti ſenex quam iuuenis, illi dicitur eſſe ad portam, iſti in inſidiis: quia ſenex diu viuere non poteſt, iuuenis cito mori poteſt. Certum tamen eſt, mortem repentinam hominis ſani, periculis remotis accenſeri, quia caſu aduenit, & vix milleſimo, ex vnâ ciuitate intra biennium, id genus mali accidit; ac proinde culpæ ſaltem lethali, & mortali, non eſt imputanda negligentia, ſi quem mors inopinata rapuit. Quæ vero pericula peccati, & ſalutis, impendent ex electione opinionis pro libertate, non ſunt longiùs repetenda, ſed trahuntur & aduocantur ipſiuſmet opinionis vſu, quam certiſſimum eſt, non eſſe tutam, ideſt, non aduerſari legi pro commodo: & hoc probant quæcunque argumenta quatuor claſſibus proſecuti ſumus, & illud maxime ex D. Fagnano exemplum à duobus poculis, quorum ſcis alterum eſſe veneno infectum: quis dicat innoxium ſibi fore vtriuſque hauſtum, vel periculo proximo carere arbitrariam optionem vtriuſque, cauſatus vni tantum venenum infuſum, alterum eſſe ſanum, & ignorantiam, cui duorum inſit, ab vtroque periculum arcere?

Quis illum excuſet, qui iſta apud ſe reputans, poculum alterum hauriat, nullo metu mortis? Sed quis non damnet extremæ dementiæ, ſi opinatus, vni duorum venenum permixtum, certiſſimus vnum ſanum eſſe, & in alterum omnem veneni ſuſpicionem deriuari, illud alteri prætulerit?

Ab hoc exemplo inuictum argumentum ſumo, quod nihil differt, ab eo quod ſibi obiicit P. Ferrerius capite 6. & duobus ſequentibus, niſi quod dilutum & dimidiatum referat, tacito aut diſſimulato diſcrimine periculi proximi & remoti, & rei quam eligimus, per ſe, aut quaſi accidentariò adiuncti. Poteſt autem hâc formâ validius proponi, Quiſquis ſponte ſe obiicit periculo proximo peccati, & ſalutis, per ſe connexo actui, à quo liberum eſt illi ceſſare, in quem trahitur commodi, voluptatis, aut libertatis exer-

cendæ causâ, poſtpoſitâ opinione tutâ, non ſolum negatiue, ſed etiam poſitiue; ille cenſetur imprudentiſſime agere: neque poteſt excuſari, quòd ſubſit probabilitas opinioni quam ſequitur par aut minor probabilitati opinionis pro lege & ſalute ſtantis. Atqui res noſtræ eo ſunt ſtatu, vt proximum inſit per ſe periculum peccati, annexum opinioni quæ fauet libertati contra legem: Ergo imprudentiſſime agit, qui ſententiâ pro lege poſtpoſitâ, alteri adhæreat.

Si dicas, probabilitatem excuſare; quia idem eſt cum iudicio prudenti. Sed præter quod hæc reſponſio, eſt perpetua petitio principij, multis argumentis falſi conuicta, meminiſſe oportet quod ex Ioanne Maiore refertur paginâ 13. propter hominis ignorantiam, introductam eſſe opinionum pluralitatem poſt primi parentis peccatum: vt noſtrum ſcire, ac ignorare comparatum, nihil ſit; ac proinde diſcordiam opinionum probabilium proficiſci à peccato originali; vt mirum ſit, arboris adeo peſtiferæ non ſolum innoxios eſſe fructus, ſed etiam eſſe veluti cornu ſalutis; & ſicut de Rhinocerote dicitur, ſi cornu intingat fonti venenato, aquas purgare, ita ignorantiâ aut probabilitate, quod perinde eſt (cum præcipuum illi ab ignorantiâ ſit præſidium, & à rei ineuidentiâ) quoſcumque actus lege prohibitos, ab omni peccato, & iniquitate mundari, & eſſe præſentiſſimum remedium, quo omne peccati periculum arceatur: cum tamen nihil niſi voluptatis & commodi amor, ad hunc actum cogat, & duo aut tria ſuppetant remedia, nempe ceſſatio ab actu, quem probabilius eſt aduerſum eſſe legi, & electio opinionis pro lege ſtantis. Si quis in biuio aut triuio poſitus, ſciat duas vias tutiſſimas eſſe, & à tertiâ tantùm periculum latronum timeatur; quis excuſet eum, qui ſecuritatem ſibi & aliis polliceatur, hanc poſtremam ſecutis, duabus ſuperioribus prætermiſſis?

Hinc refellitur obiectio inſinuata pagina 50. actum quem probabilius eſt eſſe malum, & legi aduerſari, probabilitate ſententiæ oppoſitæ fieri tantum materialiter & obiectiuè malum, non formaliter. Poſſet forte locum habere hæc diſtinctio, ſi neceſſitas hunc actum materialiter malum extorqueret, non vtilitas, aut voluptas ad illum alliceret. Deinde, ſi non deſinat eſſe malus ex adiunctâ du-

bitatione; quî fieri poteſt, innoxium ex opinione minus probabili, non eſſe lege prohibitum, cum ab huiuſmodi opinione abſtergi non poſſit formido falſi & peccati?

Reſponderi poteſt ex eodem loco, malum eſſe, & vere peccatum imputari, quemcumque actum à dubitante profectum, ne malum ſit quod aggreditur, quia ita comparatus eſt, vt nolit abſtinere ab illâ re, etiam ſi compertum haberet malam eſſe: at longè abeſt ab huiuſmodi affectu, aut diſpoſitione animi, qui ex opinione minus probabili pro libertate operatur. Sed voluntaria protſus eſt hæc interpretatio animi dubitantis, & inde deſumpta differentia, dubium inter & opinionem probabilem. Non affectus dubitantis ideo malus eſt, quod nolit ſe fraudare certo commodo & emolumento, metu incertæ culpæ. Atqui ita etiam comparatus eſt, qui minus probabilem habet opinionem pro libertate contra legem: Ergo nihilo minus peccat, quam qui dubitans, an contra legem peccet, non deſinit operari.

Ex his ergo omnibus apertè concludimus, periculum amare, qui ex opinione minus probabili operatur relictâ tutâ pro lege. Vbi ſumme notandum eſt, opinionem tutiorem ſumi poſſe, comparatiuè ad tutam & licitam, minus tamen à periculis remotam: & hoc ſenſu electio opinionis, & partis tutioris, relictâ minus tutâ tamen licitâ, conſilij eſt, non præcepti: atque ita Cœlibatus Matrimonio anteponitur, quia, vterque ſtatus bonus eſt & tutus, minus tamen obnoxius eſt periculo peccati Cœlibatus, quàm Matrimonium. Si vero pars tutior ſumatur, vt dicitur aduerſatiuè, opponitur rei malæ; & hoc ſenſu præceptum eſt, non conſilium, partem tutiorem eligere. Ad hoc poſtremum genus, reuocamus electionem opinionis pro lege ſtantis, prætermiſsâ opinione æque aut minus probabili, pro libertate pugnante, quam demonſtratum eſt, non carere periculo proximo peccati; Et cum ex D. Antonino dicitur, conſilij eſſe non præcepti, tutiorem partem eligere, interpretandus eſt omnino comparatiuè, non aduerſatiuè locutus: quia eo loci præſcribebat regulas ſcrupuloſis, ac penè ſuperſtitioſis, qui ſe anxia religione, & ſtulto timore torquent. Plura addemus ſequenti Paragrapho & Articulo.

## Paragraphvs Vltimvs.

### *Concluditur nec D. Thomam, nec vllum Theologorum, poſſe minus probabilem pro libertate opinionem tutam facere.*

CVm ab actu ad potentiam conſecutio ſit legitima, concludere licet, Theologorum neminem, nequidem ipſummet Theologorum Principem, poſſe opinionem pro vtilitate, probabilem facere tutam contra legem, quãdiu intra probabilitatis fines continetur, nec euadit in neceſſariam. Id enim nunquam factum à D. Thoma, nec tentatum, niſi in his quæ poſſet argumentis neceſſario confirmare: Ergo nulli hoc vnquam Authorum conceſſum, quod commune ius volunt quidam eſſe cuiuſlibet Doctoris Claſſici. Antecedens probatur: Nullo exemplo probari poteſt hoc vnquam à D. Thoma factum; nam ex omnibus S. Doctoris ſcriptis, Author in Theologicis verſatiſſimus, nulla referre potuit, præter duo, de dilatâ Confeſſione, & de vnitate deteſtationis omnium peccatorum: has vero demonſtrauimus minimè feciſſe ſecuras intra probabilitatis fines, ſed inde extraxiſſe vi argumentorum, & in ordinem ſuperiorem euexiſſe. Nec ſolum id tentauit, ſed expreſſe docuit hoc nulli Theologorum eſſe conceſſum, vt diſſidentibus inter ſe Theologis Doctoribus, poſſit quiſquam certum & tutum facere, contra ius, ſeu naturale, ſeu poſitiuum; quod noſtri officij ſit doceri & ſcire: & quamdiu diſſentient inter ſe Doctores, non excuſabitur à peccato, qui ſecus quàm ſententia vera docet, quidquam aget contra legem.

Confirmatur: non poteſt excuſari à peccato, qui ſententiam falſam ſecutus, contra legem agit, niſi habeat conſcientiam erroneam certam, & ignorantiam inuincibilem: Atqui D. Thomas negat dari huiuſmodi ignorantiam cuiuſcumque iuris etiam poſitiui, quo nos inſtrui & imbui oporteat, & de quo notæ nobis ſint diſſentiones Theologorum. Itaque ſiue exempla, ſiue ſcripta Diui Thomæ conſulamus, nec ſibi, nec vlli Doctorum, illud ius vindicare, nec poſſe vſurpari ab vllo citra culpam, ex

D. Thomæ tum documentis, tum exemplis colligimus.

Nec mirum: neque enim vlli Theologorum conceſſum eſt, quod in iure interpretando, negatum eſt Papiniano Iuriſconſultorum doctiſſimo, cuius tamen opiniones ſingulares, ab Imperatore vocantur dubitationes. Quis ergo pro indubitatis habebit, quidquid Theologus magni nominis ſentiet, etiamſi alij Theologi recentiores, & antiqui reclament: & ſi ſuas ſingulares opiniones ſe conſulentibus aperiant, tacitâ diſſentione aliorum, malâ fide agunt: ſi fateantur ſe ab aliis Theologis diſſentire, non minus imprudenter agent qui illorum ſententiæ adhærebunt; quàm is qui remedium receperit à medico quamlibet erudito propinatum, etiamſi monuerit Hippocrati, Galeno, omnibuſque Græcis, & Arabibus Medicis fuiſſe improbatum.

Atque hinc reſponderi poteſt argumento P. Ferrerij cui abſurdiſſimum & temerarium videtur, negare, quod Theologi ferè omnes, à centum circiter annis docent, tutam eſſe quamlibet opinionem probabilem. Nam alterum horum accidat neceſſe eſt, aut poſſe me ſequi hanc opinionem probabilem, & ex eius ductu agere citra vllam culpam, aut peccare & errare qui hoc tutum & licitum eſſe docent. Iſtud verò poſtremum omnino à ſenſu communi alienum eſt, ſummè iniurium illuſtrioribus Eccleſiæ Doctoribus, qui ita docent. Tandem his rationibus, quas pro demonſtrationibus habet, addit; contrariam ſententiam vniuerſim ab omnibus reiici, & adeo debilibus fundamentis nixam, vt videatur non aliâ de causâ prodiiſſe, quàm vt ſplendorem addat doctrinæ quam ſuſtinet: ſicut inquit, rerum peſſimæ, id ad minus boni habent, vt optima quæque naturæ opera commendent. Hortatur Paulus alios aliorum onera portare. Ego patiar illius conſilio, quæ hactenùs ſcripſi his diſſertationibus, reponi inter monſtra commendandis aliorum virtutibus nata; dum condonetur mihi & liceat ſententiæ quam propugnaui adhærere. Quid mirum, ſi non audeam ſapere vltra Angelicum præceptorem, qui à nullâ re ſibi magis timuit, quam à quæſtionibus moralibus dirimendis, quas longe difficiliores, & ſubinde periculoſiores iis exiſtimauit, quæ ad Theoriam & ſpeculationem pertinent?

Sed dices: probabile non diſtingui à prudenti, iudicio

ac proinde quidquid ex opinione probabili agitur, innoxium eſſe & honeſtum. Vtinam conuinci poſſem hoc argumento; ſed iam monui non tam eſſe argumentum, quàm Theſim, & vbique principium peti: nec perſuadeor duobus Scripturæ locis quibus confirmatur, Eccleſiaſtici 7 *Noli eſſe iuſtus multùm, neque plus ſapias quàm neceſſe ſit, ne obſtupeſcas.* Et illud: *Qui obſeruat ventum, non ſeminat, & qui conſiderat nubes, nunquam metet.* Quid iſta ad Theſim faciant non video, ne vllus hactenùs Interpretum aut Scriptorum inſinuauit ante Malderum. Nam præter quod ex metaphoris Scripturæ non ſolent probari apodicticè dogmata fidei & morum: locus ille damnat anxiam nonnullorum ſollicitudinem, qui metu, aut amore, rerum ad ſalutem inutilium, & interdum noxiarum torquentur. At quis credat Sapientem his verbis improbaſſe eorum cautelam, qui ſibi timent à rebus, quas antiqui omnes ſuſpectas habuerunt, & à quibus abhorruere plurimi ſapientum, cuius generis ſunt opiniones probabiliùs falſæ & aduerſæ legi, quàm conſentaneæ. Nec verius in illos cadit altera reprehenſio, nimiæ & moroſæ iuſtitiæ. Id enim velim ſcire, an iſtam obiurgationem Sapientis commereatur ille, qui ex conſilio, ſuæ ſalutis ſollicitus, Matrimonium per ſe bonum, & honeſtum ac tutum, poſtponit Cœlibatui, quod minoribus periculis pateat. At quis neget, opinionem probabilius falſam, & aduerſam legi, minus tutam eſſe Matrimonio: Longius ergo ab affectatione nimiæ iuſtitiæ aberit, qui probabiliorem & magis tutam pro lege opinionem, minus probabili & turæ pro commodo, quàm qui vitam religioſam coniugio antepoſuerit.

Hanc diſputationem claudam Argumento, cui perindè aduerſariis & nobis, ſit reſpondendum, hoc tamen diſcrimine, quod illis multi ineluctabile putent, nobis vero nullum faceſſat negotium, imo occaſionem ſuppeditet luculentiſſimam, bene merendi de his, qui noſtra dogmata etiam monſtris accenſent, cum ſuâ infamiâ in alienam gloriam natis. Si vnus aut alter Theologorum magni nominis probabilem faciat opinionem, cui tutò & prudenter adhæreamus, ſequitur Thomiſtas omnes, qui reiectâ ſcientiâ mediâ, prædeſtinationem, & ſcientiam diuinam fulciunt gratia efficaci, aut omnipotentiſſima voluntate,

& prædefinitione diuina, pro Caluiniſtis & hæreticis habendos; quia non tantum vnus, aut alter magni nominis Theologus, ſed recentiorum plurimi ita ſentiunt & ſcribunt, quibus citra iniuriam negari non poteſt authoritas ſanciendi opiniones probabiles & tutas: ſi id iuris concedi cuiquam ſingularium, aut ſocietati Doctorum poteſt. Sequitur etiam ex eadem lege probabilitatum, eos qui ex vna ſcientiæ mediæ regulâ, ſemota quacunque gratia efficaci, aut diuinæ omnipotentiæ efficacia, prouidentiam, prædeſtinationem æternam conſtituunt, non abeſſe ab errore Pelagianorum aut Semipelagianorum, quia ſic cenſent omnes fere D. Thomæ, & D. Auguſtini diſcipuli: Atqui iſta præter grauem noxam famæ virorum integerrimæ fidei, ſummæ eruditionis ac ſanctitatis, innumera pariunt mala, quorum fidem facit hoc vnum quod attigimus, aliis prætermiſſis: de quibus fusè ſectione quarta.

Quid ad iſtud argumentum reſponderint, aut reſponſuri ſint aduerſarij ex ſuis principiis, neſcio; id vnum ſcio ex noſtris facillime ſolui. Vel enim argumentum illud extraneis ab vtraque Schola, vel ſuis authoribus euidens eſt quoad illationem, & rem illatam; vel incertum quoad vtramque partem; vel euidenter probabile quoad illationem, probabile tantum quoad rem illatam: prima acceptione ad rem non pertinet, quia ſi euidens ſit quoad vtrumque, exit fines probabilitatis, & euehitur ad ordinem ſuperiorem ſcientiarum. Secundo etiam ſenſu, nihil ad controuerſiam facit, quia eſt ſuſpenſus omnino animus, quoad aſſenſum illationis, & rei illatæ.

Vrget ergo tantum argumentum, ſi tertiâ acceptione interpretemur: atque hoc ſenſu dicimus, vtriuſque partis illationis aſſenſum de probabilitate, certum eſſe & neceſſarium, de re vero illatâ, ſeu de errore Caluiniſtarum Thomiſtis, vel Pelagianorum Patribus Societatis obiecto, nullum eſſe poſſe, & ſi poſſet, nullum adhiberi debere, nec licere. Nam ſi vtrinque paris aut parum inæqualis ſint probabilitatis, ſuſpenſam diſtinent mentem, ſicut duo pondera æqualia ſtateram; & quamuis ad hoc vt ſe in vnam partem flectat, non deſit facultas naturalis, illicitum eſſe aſſenſum aſſerimus. Vel enim omnes vis fide dignos eſſe, vel inteſtabiles aliquot, vel omnes ſuſpectos habes; ſi hoc ſecundum, & tertium eligas, à Controuerſiâ recedis, quæ

tota eſt de opinionibus vtrinque pari aut parum inæquali probabilitate pugnantibus.

Deinde quâ conſcientiâ fidem habebis iis, quos eâ indignos cenſes? Maxime ſi aſſenſus vergat in noxam, & iniuriam illorum, quos putas inſontes: ſi hos omnes fide dignos habeas, dum ſe immunes ab errore, & aduerſarios errori obnoxios pronuntiant, cùm pari fere probabilitate pugnent, quis non videat ſibi futuros impedimento, ne mens in vllam partem inclinet, ſed hæreat anceps & ſuſpenſa? Atque illo Pyroniſmi genere, nullus ſapiente dignior, & conuenientior eſt ſtatus; quia in hac ancipiti diſceptatione, prudentia monet, cohibeas aſſenſum, ne decipiare, aut charitatem lædas. Potes enim ſalua conſcientia omnes abſoluere, nullum, ea illæſa damnare, eadem lege, qua Iudex, reum etiam graui ſuſpicione laborantem, non conuictum, eximere à culpa, & pœna poteſt, non multare.

Hinc agnoſcat prudens Lector quantum interſit aduerſariorum inter & noſtram ſententiam. Illa omnibus noxia eſt, etiam ſuis authoribus, qui videntur ſibi fodiſſe foueam, & laqueos paraſſe, in quos ſe inducant: altera omnibus fauet, etiam aduerſariis. Ne igitur inter monſtra, ſuo malo in alienum bonum nata reponatur, ſed eo forte ſenſu, quòd res optimæ & inſolitæ, monſtri nomine inſigniuntur: neque enim quidquam præſtantius, & minus hodie vſitatum eſt, fructu, quem ex noſtra ſententia decerpimus, vt Charitati ſimillima, atque illi germana, quia veriſſima, nulli noceat, omnibus benefaciat, ne iis quidem exceptis, qui in ſe monſtri infamiam & inuidiam deriuant.

## Articvlvs Vltimvs.

### *Expenditur Theologorum teſtimonium & antiqui recentioribus conferuntur.*

Qvamvis videamur hactenus vnius D. Thomæ mentem inquiſiuiſſe, ſuperiori tamen Sectione cum SS. Patrum ſententiam expendebamus, hic locus penè exhauſtus, & fere nihil prætermiſſum eſt, ad demonſtrandam diſcordiam omnium quot quot fuere Theologorum,

ante primum, quod ſciam Medinam. Quod ex loco argumentoſo, paucis & euidenter eo demonſtratum. Probabilitatum ſecuritas tota nititur ineuidentia rei, & inde conſecuta ignorantia inuincibili, à qua habet probabilitas vim excuſandi, aut purgandi à peccato actum, materialiter & obiectiue malum, ſeu legi repugnantem aut lege prohibitum, ita vt eiuſdem ſit ambitus & latitudinis, ſecuritas cum probabilitate, & vtraque cum ineuidentia, & ignorantia falſitatis rei, ſpeciem veri habentis, & fultæ rationibus non leuibus & futilibus; ſed quæ negotium faceſſant, quales ſuppetunt infinitæ, etiam contra myſteria fidei, multo difficilioris ſolutionis, quam quæ vrgent aduerſarij, pro libertate contra iura legis; atque ita probabilitas ſecura, metienda eſt iuxtà ignorantiam inuincibilem.

Hanc vero antiqui Theologi nullam admittunt, vel certe minimam iuris naturalis, nec D. Thomas cuiuſcunque iuris, quo nos inſtructos, & imbutos eſſe oporteat, maxime ſi diſſidium ſit Theologorum, nec lateat inquirentem illud ius. Contra vero probabiliſtæ in infinitum laxant huiuſmodi ignorantiam cuiuſcunque iuris, vt probabilitati ſecutæ viam latiſſimam aperiant: Ergo antiqui Theologi à recentibus omnino diſcordes ſunt, nequidem excepto S. Anthonino, quem Sanches inter eos reponit; qui in dubiis tutiorem partem eligendam docent; & qui ſecùs ageret, contra propriæ conſcientiæ dictamen peccaturum: Ergo nullum habent ex antiquis, qui ſibi faueat, vt merito è noſtris in Medinam, vt in primum authorem referatur huius inuenti aut gloria, aut inuidia.

Ad catalogum recentiorum, qui longo ordine cap. 10. referuntur pro ſententiâ, quæ probabiles opiniones tutas omnes facit, multa reſpondet Vvendrochius, quæ nobis omnia non probantur: quædam enim licet vera, videntur aſperiùs dicta. P. Mercorus Part. 2. Art. 26. multa habet perinde fortia, ſed modeſtius ſcripta. Reſpondet itaque, qui ſtant contra doctores ex antiquis & recentibus, ſuperare à ſe diſſentientes multis nominibus, maximè numero, authoritate, & concordia. Numero quidem: quia quotquot noſtrum Medinam anteceſſerunt, ſi Armillam excipias nobiſcum conueniunt. Vincunt etiam authoritate, quia licet recentiores antiquis ſint fortè anteponendi, in iure poſitiuo interpretando, quòd ab arbitrio hominum

pendeat; & in dies mutetur; ſi tamen diſceptatio ſit de iure naturali omnino immutabili & æterno, ad quod controuerſia noſtra pertinet; quis neget antiquos Patres & Theologos magis audiendos eſſe quaſi Magiſtros, Modernis multo ſecuriores? Denique ſi concordiâ res modicæ creſcunt, diſcordia magnæ dilabuntur; hinc etiam potior eſt noſtra cauſa: quia vna vox, vnus eſt omnium noſtrum conſenſus: aduerſariorum vero non ſunt conuenientia teſtimonia; vix duo inter ſe conſentiunt. Diſputationis primæ Sect. 1. ad finem, enumerauimus ex P. Mercoro vſque ad quindecim diſſidentes ſententias: & nullus quod ſciam è Societate præter Tamburinum, defendit ſecuritatem probabilitatum, eâ laxitate quâ explicatur illo opuſculo, nullâ reſtictione adhibitâ rerum neceſſitate medij & præcepti, qualem apponit Suares.

Atque id euincitur hoc argumento, præter plura quæ ſuperius latè proſecuti ſumus. Non eſt dubium quin tutior pro lege eſſet ſemper eligenda pars, ſi vera eſſet ſententia Vendrochij, Anonymi, & Comitoli, nullam iuris naturalis ignorantiam excuſare à peccato quidquid fit contra legem: conſequutio hæc euidens eſt, nec minus aperta quam illi adiungo. Eſto ignorantia inuincibilis, ſi qua detur excuſet, cum prætermittitur res ad ſalutem ex præcepto neceſſaria, demus nouum peccatum impedire, & auertere; nullus tamen dixit, huiuſmodi ignorantiam habere vim, & efficaciam mediorum ad ſalutem, quæ ex illa reiicimus. Quare niſi velimus gratis de ſalute periclitari, anteponenda ſunt ſemper, quæ certò, aut probabilius ſunt præſcripta media ſalutis, iis quæ commodi, vtilitatis, & voluptatis causâ geruntur, & omnino certus es, non eſſe media quæ conducant ad ſalutem, ſed probabiliter tantum opinaris, non eſſe illi obnoxia, nec prohibita, nec mala.

Illuſtri exemplo rem paulo altiorem & obſcuriorem, oculis omnium ſubiicio. Henricus IV. ad æternam Galliæ, & totius orbis Chriſtiani felicitatem, hæreſim, quâ fuerat à puero imbutus, eiuraſſe fertur argumento noſtro ſimili conuictus. Conſuluerat omnium Ordinum viros doctiſſimos, Caluiniſtas, Catholicos: & obſeruauerat omnes fere in hoc conueniſſe, Religionem Catholicam certam eſſe, & efficax ad ſalutem conſequendam medium; hoc verè diſ-

ferre, quod Catholici non ſolum certum, ſed vnicum eſſe præſidium contenderent, ac medium, quo ſalus nobis æterna conſtare poſſit; Caluiniſtæ ſecuram eſſe, & efficacem ad ſalutem non dubitant, ſed vnicam negabant eſſe, rati ad minus probabiliter, quam profitebantur Religionem ad id eſſe idoneam

Quid tum acerrimi Iudicij Princeps? Redeundum ſibi ſtatuit ad auitam Religionem; quia certa eſſet ad ſalutem via, licet probabili aliquorum iudicio, fortè non eſſet ſola, quâ ſalutem conſequeremur. Quare conſtituit ex regula Auguſtini certam Religionem omnium conſenſu, eſto probabiliter non ſolam, amplectendam eſſe, relicta incerta; quia ſi abducaris à prima idonea ad ſalutem, & fortè etiam neceſſaria (ſi ita loqui liceat in gratiam Hæreticorum & Aduerſariorum) nulla, ne dicam probabilitas, ſed neque ignorantia inuincibilis, hunc errorem excuſabit, aut efficaciam, & vim medii omnino certi, & probabiliùs vnici, ad ſalutem ſupplebit. Cum eadem, quæ glorioſiſſimum principem ad eiurandam hæreſim impulerunt, argumenta nos cogant ad opinionem pro lege omnino certa ad ſalutem, cum probabilitate, an ſola ſit tuta, quamuis ſola certò ſit efficax; reuera non auſim excuſare eum qui conſilium Regis prudentiſſimum, & exemplum ſequi abnuerit.

Hinc refellitur quod vltimo capite reſpondet idem Auctor, ad exempla de Medico, Iudice, miniſtro Sacramentorum, nempe, his omnibus ſequendam eſſe partem, ad finem quem ſibi proponunt certò efficacem, & tutam ex præcepto Eccleſiæ vel Principum, non ex officio Medici, *&c.* Id eſt peccaturos quidem ſi ſecùs agant, & relicto certo remedio, & tuto, probabile tantum aſſumant, non quia res mala ſit, & ea de cauſa prohibita, ſed mala tantum ſit ex prohibitione.

Contra hanc ſolutionem ſic inſto: Miniſter ſacramentorum (eadem eſt de Medico & de Iudice ratio) ita debet conſulere ſaluti verbi gratia pueri, vt ſi ſciat remedium certum vnum alia plura probabilia, non poſſit relicto certo, vllum, probabilium vſurpare: Et ſi ſecùs agat, peccat grauiſſimè, etiamſi quodcumque præceptum abſit. Immo ipſa Eccleſia peccaret, ſi hoc illi liberum relinqueret: quia ignorantia quæcunque, etiam inuincibilis, aut

probabilitas, non ſupplet effectum medij certi, neque dat illius efficaciam probabili, niſi id habeat ex inſtitutione diuinâ. Ergo peccat contra officium miniſtri, non contra præceptum Eccleſiæ: etſi Eccleſia eius arbitrio reliqueret, vel cederet aliud remedium certum, quod falſum ſupponimus (quandoquidem iſta duo remedia, aut ſacramenta ita diſtinguimus, vt vnum ſit certum aliud probabile) vel ſibi perſuaderet Eccleſia, ſe poſſe probabili remedio dare efficaciam certi, etiam ſi non habeat ab inſtitutione diuinâ, quod eſt planè erroneum. Ergo ſi miniſter relinquat certum ſacramentum, & aſſumat probabile, aget contra officium: nec illa electio erit mala, quia prohibita; ſed prohibetur ab Eccleſia, quia mala, & contra inſtitutionem Chriſti, quæ nullo modo patitur, relicto ſacramento certo, probabile vſurpari.

## Paragraphvs Primvs.

### *Refellitur reſponſio vltima Caramuelis ad quartum argumentum.*

NON eſt paſſus Caramuel vltimam ſui Apologematis partem diſſentire à reliquis: & ſicut toto opere parum ſincere egit, & ſophiſmatis luſit, non argumentis pugnauit, paſſim extra controuerſiam excurrit, conceſſa accuratè probauit, negata vix attigit, inſolita profert, quæ magnam excitant expectationem, ſed ipſa interpretatione euileſcunt: hæc omnia in re litteraria, non morum vitia (abſit enim vt mores carpam hominis integerrimi, & humaniſſimi, cuius vitam iurarem longe doctrina ſaniorem, quod contrà aliis accidit, qui ſecus & peius viuunt, quàm alios doceant) noluit abeſſe à fine operis, ſed in maius auxit, vt fieri ſolet: quod enim Æſopus de lingua acutiſſime dixit, ex homine optimam & peſſimam rerum eſſe, verius in finem cuiuſque rei conuenit.

Hac reſponſione ad quartum argumentum, ideſt totius Apologematis parte vltima, probaudam ſuſcepit rem difficillimam, falſo inculſari iuniores, præ antiquis conſcientias laxaſſe: at ille magna aſſeueratione pronuntiat recentiores conſcientias conſtrinxiſſe, & Ethicam ſeueriorem reddi-

diſſe, & ſubinde aliquam inter illos init comparationem, ita diminutam & mancam, vt hoc vnum tantum euincat; in recentiorum nonnullos verbum Chriſti cadere, *colantes culicem, Camelum glutientes.* Dicam quod mihi à viginti aut vltra annis contigit. Cuiuſdam famoſiſſimi Caſuiſtæ, cuius nomini parco, celebritas & multiplex editio lucubrationum, diu reluctantem impulit, vt aliquid ex illo legerem, ne mihi ſolo nomine, aut vulgi rumore notus eſſet. Primum incidi in Tractatus duos, vnde ni fallor erat initium ingentis voluminis, de immunitatibus vnum, alterum de legibus, qui ſe conſequebantur, vt ex collatione vtriuſque, ſtatuere poſſem de Authore, quid mihi ſentiendum eſſet. Occurrerunt multa legenti ſane miranda, ſed vnum capere non poteram, authorem his duobus Tractatibus, adeo ſui diſſimilem momento euaſiſſe. Tota de legibus diſputatione, ita benignioribus vt loquuntur, opinionibus indulgebat, vt legum omnium crederem excidium iuraſſe. Nam tot, & tanta exigebat in commune, ad vim ligandi legibus aſſerendam, vt vix vnquam hæc omnia conuenire poſſent; quorum tamen ſi minimum deeſſet, actum de lege pronuntiabat, & antiquatis atque abrogatis accenſebat. Sed de immunitatibus ita moroſum, ita rigidum, & auſterum agebat interpretem, vt vix meis oculis crederem, adeo diuerſa potuiſſe excidere vni ſcriptori, vel adeo varias perſonas potuiſſe aſſumere, & ſubinde mutare. Quam fidem merentur, qui ita à ſe ipſis diſſentiunt? Vel quam ſis habiturus, dum minimam imminutionem immunitatum damnant peccati mortalis, & ſecuritatem pollicentur, iis qui leges tantum non conculcant? Sanctum erat illi immunitatis nomen: legum vix vllam validam agnoſcebat, niſi acceptam à ſubditis, niſi longo vſu confirmatam, niſi luce meridiana clariorem, denique quid non requirebat, ne vnquam lex obtineret? Quis neget veriſſimum eſſe de huiuſmodi ſcriptoribus, quod ex Euangelio retulimus? Si huiuſmodi Caſuiſtas rigidiores velit antiquis Caramuel, partim concedam, nempe, cum de immunitatibus, & priuilegiis tractant, & quæ ad proprium commodum ſpectant. At ſi de diuinæ legis iuribus, de interpretatione Decalogi ſcribant, à ſe ipſis diſſentiunt, fucum faciunt, perſonam mutant, vt quidam

putent locum eſſe inclamandi cum Propheta, *tempus faciendi Domine, diſſipauerunt legem tuam.*

Si conſilium Caramuel iniuerat, ſerio & argumentis, non verbis refellendi expoſtulationes D. Fagnani, aduerſus ipſum & recentiores aliquot, decurrenda illi erat tota lex naturalis & diuina, nullo capite aut apice prætermiſſo, accurate expendendæ erant antiquorum & modernorum Theologorum de ſingulis præceptis opiniones, & inter ſe conferendæ, quid de mandatorum maximo, de diligendo Deo, quid de cultu diuino & fuga idololatriæ, quid de iuramento, de ſimonia, quid de charitate in proximum; de elemoſyna, de iure vindictæ, de mendacio, de calumniis, de furto, de reſtitutione, de inculpata vitæ & famæ defenſione ſentirent: vt ex collatione legitimè inſtitutâ conſtaret, iure an iniuriâ accuſaſſet D. Fagnanus recentiores aliquot legem corrupiſſe, licentiis & vitiis laxaſſe habenas. Quid vero Caramuel? Prætermiſſa omnino lege naturali & diuina, minuta quædam proſequitur conſtituta poſitiuo iure, quod ad arbitrium in dies abrogatur, & nunquam in eodem ſtatu permanet: vt timendum ſit, ne in illam comparationem cadat aliud Chriſti verbum, in eos qui *decimant mentham, & rutam & quodlibet olus*, prætermiſſis iudicio & charitate Dei, *cum hac oporteret facere, & illa non omittere.*

Præter hoc vitium, aliud iſti comparationi ſubeſt nihilo priore minus. Vt probe inſtitueretur, educendi erant longo ordine antiqui per ſingulas ætates, & conferendi cum iis, qui à centum, aut ab octoginta annis ſcripſerunt de moribus, vt palam fieret, reus ne eſſet alicuius culpæ & pœnæ, qui cum D. Fagnano exclamaret, ô tempora! ô mores! Sed quid ille? Laudato obiter tantum & ſemel D. Thomâ, non de moribus, ſed de more Diuos referendi in Album Sanctorum, nullum præter Gerſonem citat, qui non ſcripſit noſtro aut ſuperiori ſæculo. Quid enim ad iſta Gordonius, qui nuper deſiit viuere? Quid Cano ſuperſtes vltimi ſæculi anno ſexageſimo? Quid ferus iunior Cano, cenſuram Romanam paſſus, cum ſuo Apologiſta, Michaele Medina? Quid Martinus Cromerus illis ſuppar? Quid Corduba? De Caietano aliis paulo antiquiore, dicam veriſſime, quod de Origene circumfertur: vbi bene & Diuo

Thomæ adhæſit, nemo vnquam melius ac ſanctis: vbi permiſit ſe ſuo ſenſui, interdum lapſus eſt. Sed mirum eſt Caramuelem tacere, quidquid nedum pie, ſed etiam rigide, & tuto ſcripſit Caietanus, & vnum arripere quod illi liberius excidit de legibus humanis. Non incommodum hîc eſſet D. Margaritæ reſponſum ad iudicem, hominis in crucem acti cultum ſibi improperantem. *Vnde ſcis*, inquit, *hanc notam Chriſto iniuſtam? ex tuorum libris*, inquit, iudex, *at qua cæcitas* inquit, Virgo, *cum iidem libri Chriſti diuinitatem & mortem prædicent, fidem abrogare diuinitatem teſtantibus, & habere crucis ignominiam referentibus*. Ita de Caietano: cur vbique ſeuerè de moribus ſancientem reiicis, & ſemel, aut iterum laxiorem colis?

Præter hæc duo non bonæ fidei argumenta, addo tertium, immeritò accuſari D. Fagnanum, quaſi omnes paſſim recentiores traducat, tanquam Ethicæ Chriſtianæ corruptores. Abſit à viro prudentiſſimo adeo ſiniſtrum iudicium, ſcit plures è modernis, quibus ne minima quidem labes inſit, aut laxitas nimia poſſit vſquam obiici, quales etiam è Societate aliqui, & omnes fere vtriuſque Iuriſconſulti. Adde male ſuffragiorum hâc de re numerum iniri; quæſtio enim ad omnes ne dum Theologiæ, aut iurium conſultos pertinet; ſed ad eos etiam qui Chriſtiano nomine cenſentur, & per ſe poſſunt ſapere ac proprio iudicio regi. Sed hi omnes teſtati ſunt ſe alieniſſimos eſſe ab huiuſmodi laxitate probabilitatum. Inter quos eminet è Societate Paulus Comitolus, qui ſuo & aliorum nomine Præfatione ad Lectorem ait, *In deligenda opinione, eam qua tum pondere argumentorum, tum teſtium authoritate, antiquitate, & multitudine euinceret, ſecuti ſumus: hanc enim dumtaxat tutam, ab omnique metu culpa exploratam eſſe putauimus: in D. Thoma veſtigiis ſemper inſtitimus*, &c. Quid tot Epiſcopos referam, qui huiuſmodi probabilitatem ſuis cenſuris confixerunt? Nec dubium eſt, ſi hâc de re Concilium Oecumenicum haberetur, non minus ſanciendis morum regulis certioribus, quam olim Fidei dogmatibus aduerſus Hæreticos confirmandis, quin ſuffragiis Paſtorum damnaretur, aut ad minus intra certas metas, adeo vaga probabilitas cohiberetur.

Sed prætermiſſis, quibus hæc collatio ſcatet, aliis vitiis, quartum & vltimum attingam. Vellem certo ſciſe, an pro-

babilitatem à Caramuele explicatam, ac defenſam probent hi omnes recentiores, quos tacito vbique nomine contendit antiquorum ſeueritatem ſuperaſſe, & laxitatem correxiſſe? Atque vt ſingulos paucis decurram, qui non ſolum plura beneficia illicite cum Corduba docent, ſed etiam contra ipſum inualide recipi, nec poſſe tuto ſeruari: qui contra Angelum & Gerſonem, non ſolum conſuetudinem negligendi officium diuinum, ſed vno etiam die prætermiſſum ſine causâ, damnant peccati mortalis: qui idem penſum horarium imponunt Subdiaconis & Monialibus: qui oua prohibent Quadrageſimæ tempore, quo antiqui carnis vſum indulgebant: qui indictam ieiunij legem, conſuetudine nondum firmatam, olim ſine culpâ, hodie negant lædi poſſe: qui Leandrum carpunt ad collationem indulgentem octo vncias (quam ſuo ſæculo D. Antoninus damnabat peccati mortalis) atque vt paucis omnia complectar, qui contra Bernardum (male à Caramuele explicatum) cenſent leges humanas, non ſolum pœnam, ſed etiam culpam inferre, pro re ſubjectâ leuem, aut grauem (quod acrius expendit Caramuel, quam exigat noſtra diſputatio.)

Iterum quæro, an qui his de rebus paulo rigidius quam antiqui opinantur, adhæreant Caramueli, quamlibet opinionem probabilem de Fide & moribus, ſufficere ad ſalutem, & tutam eſſe aſſerenti, & hanc ſecuritatem conciliari ab vno Authore, cæteris reclamantibus? Si hanc primam omnium opinionem laxiſſimam, quæ ſit omnium laxitatum origo, eiurent, illorum conſilium laudamus; & niſi à ſe ipſis diſſentiant, non dubitamus, quin multo grauius ferant laxiores Theologorum modernorum opiniones, de præcepto Charitatis fere abrogato, & alia ſexcenta his ſimilia acrius inſectentur, quam octo vncias cibi ad collationem die ieiunij permiſſas, quam excuſatum per horam diebus feſtis opus ſeruile, quam vnius oui ſorbilis hauſtum condonatum per Quadrageſimam. Si vero probabilitatum regulam, aut potius licentiam inter diuina huius ſæculi inuenta, & ſumma Eccleſiæ hodiernæ beneficia conceſſa, & antiquæ negata enumerent; niſi velint à ſe ipſis diſſentire, & ab omnibus traduci, tanquam deliri penè & ridiculi, ad minus debent in ſpeciem excuſare, & ſubinde tutas agnoſcere ſententias antiquorum laxiores, quas videbantur damnaſſe

damnaſſe & correxiſſe; quia non deeſt illis quod ad probabilitatem requirunt, nempe ratio aliqua grauis, & Doctorum authoritas,

Quare videtur ad finem huius diſputationis Caramuel remiges imitari, qui terga obuertunt, vultu auerſo, ad ea, quæ velis & remis loca petunt. Quidni dicam eâdem arte nauticâ, præcepta Eccleſiaſtica de ieiunio, de ſacro audiendo, de abſtinendo ab ouis &c. expendi à Caramuele & in ſpeciem defendi, vt euertat; quia ſatis indicat, quas improbat opiniones, non carere probabilitate à ratione & ab authoritate: quare ad aurem dicit: Ego antiquis aſſentior, quia non deſtituuntur ſua probabilitate, quæ ad ſecuritatē ſufficiat Id habet ad minus incommodi, cauſa hæc vt quod de mendatio dicitur, ſuſpectos habeamus Probabiliſtas, etiam dum vera dicunt & putemus ludere, dum ſerio agunt. Mitridatem ferunt ita aſſueuiſſe venenis, aſſumptis ſubinde quæ parauerat remediis, vt cum captiuitatem & Romanorum potentiam fugâ non poſſet, vellet ſaltem morte euadere, venenum fruſtra tentaſſe, quia longâ aſſuetudine innoxium fecerat, & ad optatam mortem inutile. Idem Caramueli aliiſque Probabiliſtis contingit, vbi ſe iſtis laxitatibus permiſerunt, ab huiuſmodi laqueis etiam ſi velint, nequeant ſe expedire, nec fidem inueniant, dum forte illas ex animo damnant,

## PARAGRAPHVS VLTIMVS.

### *Totius Operis concluſio.*

DIFFICILLIMAM & intricatiſſimam controuerſiam tandem abſoluimus, ſolutis & exhauſtis omnibus, quæ fœcundiſſimi ingenij Author prope infinita congeſſit, texendæ ſuæ Genealogiæ probabilitatum, cuius ſeriem ab orbe condito, ad noſtra vſque tempora deduxit, improbo prorſus labore, & exitu non admodum felici. Quid enim aliud expectare poſſis de opere adeo præpoſtero, quo rem à quatuor diebus natam probari oportuit mundo fuiſſe coæuam, eiuſdem cum cœlo originis & perennitatis? Quot & quanta neceſſe fuit comminiſci ad comparandam antiquiſſimæ nobilitatis opinionem, inuento no[...] cuius pri-

mum Authorem ſuperior ætas tulit? Seneca Nomenclatoribus ſui ſæculi parum felicis & tenacis memoriæ, illius loco audaciam dabat, quâ ad arbitrium, nulla ſinceritate & fide, obliti vera nomina, ſufficere nihil dubitabant, quæ primum in buccam veniſſent. Si qui noui homines, & à ſe ipſis nati, aliquo fortunæ ludibrio, ad opulentiam & primas regni ſedes, aucupatâ malis artibus principis gratiâ prouehantur, non deſunt Scriptores, qui à Pharamundo, aut multo altius, ab antiquis Heroibus illorum originem & nobilitatem repetant; quid ſi dixero vix meliori conſilio ſuſceptam, aut maiori fide, vel validioribus argumentis confirmatam hanc probabilitatum genealogiam?

Et hæc præter argumenti dignitatem, & amplitudinem maximam, cauſa fuit prolixioris huius diſſertationis, quâ reſpondendum fuit Authori, qui infinita congeſſit; omnia decurrit, omnia delibauit, pauca ac propemodum nulla ſerio & accurate tractauit. Si hanc methodum imitatus, plurimis delibatis, nihil definiuiſſem; quid ex noſtra concertatione reportares erudite Lector emolumenti?

Atque hinc primum excuſanda prolixitas, & danda venia, quia vix licuit breuius, exacte reſpondere tot & tantis quæ obiiciuntur, & veram ſecuræ probabilitatis, & legitimæ pro ſalute Genealogiam per omnes Mundi ætates deductam, omnium generum argumentis, omnium Scriptorum teſtimoniis confirmatam proſequi, & ad calcem perducere, qualem exhibet noſtra diſputatio.

Poſſet forte videri ſuperfluum vni rei, ac difficultati enucleandæ tamdiu fuiſſe immoratum: quia ſi reliquis quæ ex Theologiâ exuberant quæſtionibus, tantum otij & temporis in ſcribendo, & legendo impendatur, nullus foret librorum finis, aut fructus. Ita eſt: ſi minutioribus, vt plerique factitant, ac ſingularibus, quæ vix quidquam cum aliis commune habent, & maioris ſubtilitatis ſunt quam vtilitatis rebus implicaremur, vno litigandi, nullo ſanctius viuendi ſtudio: at quam mihi dabis ex totius Philoſophiæ ac Theologiæ penu depromptam diſputationem, noſtræ parem difficultate & amplitudine; quæ licet vnius quæſtionis nomen habeat, reliquarum ſit origo & ſumma; ex quâ veluti è regulâ, omnes deriuandæ ſint, & ad illam reuocandæ? Nulla eſt, ad quam non pertineat probabilitatum delectus. Hinc nobis indaganda fuerunt occultiſſima & pri-

ma ſyndereſeos, legum, conſcientiæ & prudentiæ principia: hinc explicanda, & conſtituenda omnia vitæ Chriſtianæ & humanæ officia, quæ vnâ nituntur, tutioris pro lege, & pro fine conſequendo opinionis electione: hinc totius Scripturæ, Traditionis, & Patrum, ac Theologorum, non tam verba nuda, quæ cauillis patent, quam loca argumentoſa, operoſius fuerunt excutienda, vt omne effugium aduerſariis precluderetur.

Præter methodum in his omnibus argumentis per ſuas claſſes ordinandis ſingularem, præter rerum copiam & vbertatem; ex his diſſertationibus, alium colligere licet fructum non pœnitendum; nempe plurium tractationum peritiam, de ignorantia quæ doctiſſimos quoſque exercet, de reſolutione Fidei, de controuerſiis cum Hæreticis, de Caluiniſtarum priuato ſpiritu, & alia id genus non pauca; ne quis expoſtulet ſe tamdiu vnâ quæſtione ſingulari implicatum, neque forte hactenus expeditum.

De primo iam ſatis dictum eſt, vnicam eſſe quæſtionem genere, ſed multiplicem partibus, quam ſi capias & definias, pauciſſimæ te fugient. Et quamuis vnicam eſſe daremus, neque tantæ amplitudinis; ſicut pro lege per totam vitam decertare glorioſiſſimum reputo, ita nullum pœnitere oportet temporis impenſi, lucubrationum Lectioni, quibus defenditur. Vnum ſupereſt inſiuatum, cui reſpondeam, meo & P. Mercori nomine, cui obiectum à multis, non ſtetiſſe promiſſis, nec aſſerta reſpondere titulo operis, ſed in eodem luto cum aduerſariis hærere, parum aut nihil differre ab illorum licentiâ, denique diſtare verbis, ſenſu conuenire. Multos, ſparſi ab æmul s huiuſmodi rumores, ad optimi libri lectione deterruerunt: ſed bona verba. Eius mentem & D. Fagnani ſententiam pro virili explicui & propugnaui: & ne quis de meâ dubitet, aut implexam cauſetur duobus pronuntiatis clariſſime explano & complector, quibus confirmandis inſudauimus.

Primum, pro lege ſtandum certiſſimè, cum præſcribit neceſſaria ad ſalutem; & ad quemcumque finem ex inſtituto, aut officio conſequendum, efficaciâ medij adhibenda, quia nulla probabilitas, quanta quanta ſit, nulla ignorantia inuincibilis, reſarcire poteſt damnũ quod tibi ipſi infers, dum à lege recedis præſcribente media ad finem ex officio proſequendũ neceſſaria Hoc infinitis argumẽtis demõſtratũ eſt.

Aliud pronuntiatum addo, non eâdem aſſeueratione, nec

paris certitudinis gradu, aliis ſequendum, mihi tamen certiſſimũ, pro lege ſtandum, etiam cum præſcribit media ex præcepto neceſſaria ad ſalutem; quæ ſi prætermittantur, abſit vt in me recipiam apud Deum excuſarum iri, eos qui ſequentur opinionem pro libertate cuiuſcunque probabilitatis, quamdiu ſupererit verè probabilis pro lege opinio. Nam quamlibet aduerſariorum argumentis eleuetur, timeo ne apud Deum ita inualeſcat, vt Dei iudicio causâ cadant qui in illam, litem mouerunt.

Sed dices, nos res morales reuocate ad regulas exactiores, cum tamen pingui Mineruâ ſint tractandæ: & hoc ex D. Antonino referebat P. Ferrerius; & ne intactum prætermittam, diſputationem claudam illius argumenti ſolutione. Fateor certiſſima iura legis non eſſe metienda ſubtilitatibus Metaphyſicis, aut demonſtrationibus Mathematicis. Sed mirum eſt in alienum omnino à vero ſenſum hanc regulam detorqueri. Quod enim à ſapientibus ſancitum eſt, ad vim & authoritatem legum tutandam, in illarum perniciem conuerſum eſt. Certiſſimum enim eſt, omnes reſcindi & abrogari, ſi vis ligandi illis conſtare nequeat, niſi comperta ſit, & euidentior luce meridianâ, & ſi ſubſit minima dubitatio, ſtandum pro libertate, quia ius poſſidet immunitatis à lege. Cur negas minus eſſe legis quam libertatis ius, vt ſi minima probabilitas illi faueat, lex causâ cadat? Nulli vero deerit vnquam huiuſmodi probabilitas, niſi ſtolidis, quibus ſatis non ſuppetet ingenij, vt graue de legis ſenſu dubium moueant. Sed ſi per ſe ſapere, aut potius dubitare nequeant, in ſubſidium excutiendo legis iugo, *Magiſtros prurientes auribus* aduocabunt.

Hoc vnum à Caramuele velim mihi, aut potius legi, & Deo concedi, cuius cauſam hactenus pro virili iutatus ſum; ne quæſtionum, quæ ad ſalutem ſpectant, tractandarũ pingui Mineruâ, & ex regulis moraliter certis, & probabilibus rationem libertati vindicet, quaſi Deo & legi ſemper aduerſam. Demus has diſputationes morales, nec ad rerum Mathematicarum euidentiam exigendas, nec ad Metaphyſicæ ſubtilitates euehendas eſſe: ſed iniquium plane fuerit, ac periculoſum, probabilitatem Phyſicam, ac moralem vbique admonere quaſi machinam legibus diuinis labefactandis, & libertatis iuribus muniendis comparatam.

FINIS.

ILLVSTRISSIMO D.

# IOANNI CARAMVEL,

## SATRIANENSIVM ET CAMPANIENSIVM EPISCOPO.

INDVCTVM olim morem, & quaſi legem perpetuam ſcriptoribus conſtitutam, de patrono eligendo, lucubrationum, quas publici Iuris faciunt, mihi ſeruandum præ cæteris tuo exemplo perſuaſiſti, REVERENDISSIME ET ERVDITISSIME PRÆSVL, qui nouo & ſingulari ſcriptionis genere, tuorum Operum poſtremum, & ſuperiorum etiam partes non contemnendas confeciſti Epiſtolis ad amicos, quorum demereri beneuolentiam & patrocinium auebas, vel iudicia explorare. Sed cogitanti mihi, quibus meam diſſertationem inſcriberem, tu primis omnium, cum quo diſputationem ineo, in mentem veniſti, deinde D. Fagnanus, cuius cauſam ago. Quamuis enim inſolens ſit, ac penè abſurdum videatur, vt illum tibi in patronum aſſumas, quem tutandum, vel impugnandum ſuſcepiſti: quorum vni concedas oportet, quod efflagitas beneficium; ab altero, nedum intempeſtiuè, ſed inique etiam exigas, vt ſibi deſit, tui

propugnandi cauſa: hæc tamen, quæ primùm mentem ſubiit cogitatio, non eſt viſa tanti, vt me à propoſito dimoueret, hoc maximè nomine, quod vterque veſtrum eo progreſſus ſit, vt extra comparationem, eſſe videamini: & quod in vos meditor officium, quod debeo obſequium, aut patrocinium expecto, non ſint communibus, cum cæteris hominum prudentiæ regulis metienda.

Equidem illuſtriſſimus Fagnanus, ea apud ſummum Pontificem gratia, & apud omnes authoritate valet, tot & tantis in Eccleſiam meritis præſtat, adeò certa & comperta per quinquaginta annos eruditionis, prudentiæ & integritatis fama, nedum Romæ & in Italia, ſed per totum orbem Chriſtianum celebratur; vt vnus ſibi aliiſque præſidio eſſe poſſit: nemo ſit, qui fidem non habeat, etiam de ſeipſo teſtanti: vel iudicem & arbitrum recuſet, ipſiuſmet cauſæ, quam in illum mouerit. Quidni igitur à tali, tantoque viro, quem honoris, non neceſſariæ defenſionis causâ propugno, non ſperem plus præſidij quam ego, aut vllus mortalium, illi ſeipſo & Deo contento ac tuto, conferre poſſit? Nihil ergo abſurdi, aut abſoni haberet conſilium, ad illius clientelam confugiendi, cuius defenſionem ſuſcipio. Hàc enim facultate, ſicut aliis propemodum infinitis, quibus abundat vir diuinus, ad Dei ſimilitudinem accedit; quod cum omnibus auxilio & præſto ſit, iis maximè faueat & adſit, quos in ſuæ gloriæ vindices dignatur aſſumere. Nec magis altera, de opere tibi, ERVDITISSIME PRÆSVL, dicando in quem ſcriptum videtur, quam prior conſilij pars à vero & ab æquo abhorret. Tanta eſt tua in omnes humanitatis, & æquitatis opinio,

vt nihil dubitem, te beneficij loco repoſiturum, ſi meas aperiam, tuiſque oculis ſubiiciam cogitationes, etiam de iis, quæ minus in te probo; hâc etiam re, te imitatus, qui ſoles Epiſtolis, & libris editis, tuas opiniones & cenſuras, ad Dianam alioſque ſcriptores tranſmittere illæſo amicitiæ iure.

Iis de cauſis nihil dubitaui alterutrius veſtrum nomini hoc opuſculum inſcribere, & vtrumque anteferre, quibuſcumque viris eruditione præſtantibus, quorum poteram illud clientelæ committere. Hæc vna tantum dubitatio diu ſuſpenſum habuit, quem duorum alteri anteponerem. Cum enim nimium tenue & ieiunum ſit, hoc à me exhibendum obſequium, vt in duos partiri queam, & vni in ſolidum eſſet vindicandum; in te ſenſi animum magis propenſum; quod ſi D. Fagnanum compellarem, laudibus & encomiis eſſet onerandus: at ſermo tecum habendus ad diſceptationem propius accedit, & nonnihil etiam reprehenſionis reſipit; & ſi probè vtrumque noui, non dubito quin ſapientiſſimo ſeni moleſtiſſima futura ſint encomia, tibi vero gratiſſima de tuo libro iudicia liberiora; qualia ſoles de viris tibi amiciſſimis proferre. Satius itaque duxi, tibi, quâ par eſt reuerentiâ meos ſenſus aperire, quod ſcio te boni conſulturum, & habiturum acceptiſſimum: quam viri ſapientiſſimi & integerrimi modeſtiam, ſuarum virtutum commendatione fatigare.

Prætereà, nihil in illo occurrit, quod non probem & mirer, in te vero innumera ſunt, quæ animaduerto eximia: ſed nonnulla ſunt etiam, quibus tecum non omninò aſſentior: ſi vnum alteri, Hiſpanum, Italo conferre liceat more Plutarchi, qui

Græcos duces Romanis acerrimo iudicio comparat & æquiſſima lance appendit; dicerem Fagnanum noſtri ſeculi Zenonem, aut Crantorem, te vero Carneadem eſſe, qui diuerſiſſimis dotibus conſecuti ſatis parem magni nominis celebritatem: an vero perinde boni, non auſim dicere; alij iudicent, ex collatione vtriuſque, quam paucis inſtituo.

D. Fagnanus iudicio, Caramuel ingenio valet: Illi ſolida & cana placent, iſte ſubtilibus, & nouis mire delectatur: vnus quaſi bos laſſus firmius figit pedem; & via trita ac certa graditur; alter diuerticula quærit, & qui ſe ſequuntur, ducit per prærupta: Fagnanus totus ad ſeueritatem naturâ, & ſtudio comparatus eſt, Caramuel in ſe ſeuerior, in alios indulgentior, benignioribus opinionibus capitur & gloriatur; ille certis adhæreſcit, & (vt loquitur, ac conſulit Hieronymus) tuta quæque timet: Caramuel dubiis firmitatem addit, & à probabilibus tollit omnem formidinem: vterque quaſi ſcriba doctus proferunt de theſauro ſuo; ille vetera, hic noua: Fagnanus res maturat, Caramuel feſtinat. Ille tutiorem, iſte velociorem curſum intendit, & in incerto putat ſe certa veſtigia figere: vnde nouo paradoxo (cuius ignorantiam Fagnano obiicit) certitudinem actus formalem conſtituit, cui nulla obiectiua reſpondeat; alter vero fatetur ſe iudicij incertum, quandiu videt nutare obiecta.

Pluribus poſſem hanc comparationem proſequi, quam placet hoc articulo concludere. Celebrabitur poſterioribus ſeculis Fagnanus ob ingentia in Eccleſiam merita, cui indefeſſo labore, & adeò fœlici ſucceſſu per tot annos inſeruiuit; vt nihil dubitem

adminiſtrorum Eccleſiæ decanum appellare, qui cum Apoſtolo gloriari poſſit, ſe diutiùs & plus omnibus laboraſſe, & etiã profeciſſe. Te vero, DOCTISSIME CARAMVEL, nolim hac laude fraudare, credo etiam te de Eccleſiâ optimè meritum iis nominibus, quæ citrà iactantiam, & candide refers 2. pag. Epiſt. 1. ad Cardinalem Palauicinum, detecto, vt inquis, & primum à te impugnato errore Ianſenij, triginta Lutheranorum millibus ad Eccleſiæ ouile adductis, aliſque fortè rebus præclarè geſtis, quas modeſtia inhibuit ne euulgares. Sed aliud occurrit meritorum genus, quod apud me tanti eſt, vt enumeratis à te in Eccleſiam beneficiis longè anteponam. Cum illud ingenium, quo te Deus donauit, attendo acre, igneum, impauidum, otij impatiens, obſcuro nomen quod à familiâ habes, quodque propius accedit ad Angli illius famoſi Cromuelli nomem; ſic apud me reputo; plus tibi debere rem publicam Chriſtianam, quod ab ipsâ ſteteris, quod ſapientiæ modum impoſueris, nec niſi ad ſobrietatem tibi ſapere permiſeris: nam ſi Ianſenij partes defendendas ſuſcepiſſes, aut nouum dogma tentaſſes cudere, & ſpargere, quibus ingenij & eloquentiæ viribus, & quâ dialecticâ vales, haud ſcio an regno Chriſti par illaturus eſſes excidium, quod tibi ferè cognomen Cromuel ſuo Regi, ſuæque patriæ importauit.

Feliciter igitur nobiſcum actum eſt, quod Sedis Apoſtolicæ vindex acerrimus, aduerſus hæreticos & nouatores, quod à controuerſiis otij, & ingenij reliquum fuit, totum impenderis probabilitatibus conſectandis & ſtabiliendis, eoque curſum ingenij concitatiſſimum intenderis: vnde ad minus fidei re-

rerum periculum abeſſet. Atque ex hoc probabilitatum ſtudio, videris illud commodum tibi comparaſſe, quod ſimili diſputandi genere ſe conſecutum Cicero gloriatur his verbis. *Nos qui probabilia ſequimur, refellere ſine pertinaciâ & refelli ſine iracundia poſſumus.* Hoc enim Philoſophandi genere, videris in Theologiam induxiſſe Academiam à Carneade inſtitutam, à Cicerone inſtauratam & ornatam: cui nihil certi erat præter rerum & opinionum probabilitatem: atque illius aſſenſu, nec cæterarum ſcholarum opinionibus aduerſaris omninò, neque in totum adhæres. Hoc tibi cum omnibus conuenit, quod quæcumque docent ſcholæ ſingulorum, nec falſi poſſe conuinci, nec vera demonſtrari credas; ſed inter veriſimilia reponi debere; atque ita inter Theologos extruis Academiam ea lege, vt veritas quæratur, nulla ſpe inueniendi, donec dies æternitatis illuxerit: interim eius loco conſtituendam probabilitatem, quam virtualem veritatem definis, quaſi inter verum falſumque media ſit: præterea cum diſſidentibus ſcholis pax ineatur, & religioſe ſeruetur.

Huius legis video te ſatis tenacem fuiſſe, & antè ſcriptum in D. Fagnanum Apologema, nemo quod ſciam, conqueſtus eſt à te acerbius ſe habitum, & diſputationibus ac ſcriptis, vel minimùm læſam æquitatem & charitatem. Tanta enim humanitate agis, vt nihil remittas de contentionis ardore, nihil relinquas ſubtilitatum, quæ ad cauſam faciant: nec tamen vllum verbum tibi excidat aſperius, aut minus vrbanum. Atque hoc humaniſſimo & amœniſſimo ingenio tibi contingit, quod de Sapiente ſcribit Seneca; qui ſibi amicus (ſeu ſui potens &

compos fuerit) hunc ſcito omnibus amicum eſſe: atque illa humanitate effuſiſſima, omnium Ordinũ, omnium ſcholarum homines complecteris, & habes amiciſſimos. Nec factum ſatis eſt tuo animo pacis ſtudioſiſſimo, dum tibi benè cum omnibus conuenit, tentaſti etiam familiarum, & ſcholarum diſſidentium concordiam; ſin euentu tuis votis pari, conatu certè ſummè laudando, quo Filij Dei nomen, & rem, Pacifici officio perfunctus commeruiſti, & omnibus teſtatum feciſti, te ab omni liuore, & odio alienum, & nihil tibi gratius virorum ſapientum amicitia, nihil pace & concordia omnium antiquius eſſe.

Vnde mirari ſubit, quod cum totus ſis natura, & ſtudio ad humanitatem comparatus, & mortalium nullus ſit opum, quam tu virorum ſapientum amicitiæ cupidior, & tuæ Theologiæ fundamentali præfixa Epiſtola, ad amicos magno numero ex omnibus Chriſtiani orbis partibus, ex omnium Ordinum familiis recenſeas; vnus à te prætermiſſus ſit D. Fagnanus, cum quo amicitiam inire potueris, Romæ, & in Italia moratus, nec libuerit: cum tamen totidem, & plures, quam Rex ille Perſarum Zopiros, aut mali punici acinos optes, & is ille vnus ſit mortalium, quem reuerentius haberi oportebat, qui primus in te humanitatem erga ſe deſideret, iis verbis, ne dicam contumeliis laceſſitus, quæ à tibi innata vrbanitate omnino abhorreant, iis argumentis appetitus, quæ nihil reſipiant tuam eruditionem & ſubtilitatem. Quare multi, ideſt probi omnes, à ſtudio partium alieni compertum habent, te ad hoc certamen tua ſponte minimè proceſſiſſe, ſed alieno impulſu, & conſilio: dolent-

que plurimùm, te relicto proprio iudicio in alienam cauſam ac culpam tranſiuiſſe.

Certè cum ad iſtud certamen ingloriuṁ tibi, inuitus compellabare, conueniebat te imitari pertinaciam oleæ, delatum ab arboribus in ſe imperium recuſantis, & eos qui ad ſuum commodum, tuumque damnum, & dedecus te exaſperabant, in virum Pontifici chariſſimum, omnibus admirandum, depellere oportebat verbis Chriſti, procul hinc abite vos qui mihi ſcandalo eſtis. Aut ſi ità durè commeritos, nolles excipere; vtendum erat eiuſdem oleæ verbis ſuauioribus, nec minus ad propulſandum peſſimum conſilium efficacibus, quomodo deſeram mihi ingenitam dulcedinem? Cur mea ideſt aliena opera, meoque damno, vultis res veſtras promouere, veſtras iniurias vlcisci, & illum deiicere quem timetis, ne ſumma, qua apud ſummum Pontificem gratia valet, veſtram minuat, ne ſua apud omnes, ſapientiæ & integritatis fama, veſtram gloriam inumbret, ſuaque authoritate impedimento ſit, ne veſtræ opiniones ita inualeſcant, vt Eccleſiæ Romanæ communi conſenſu receptas vobis gloriari liceat?

Vtinam hoc bellum ſuadentibus ita reſpondiſſes, cuius nullam ex te cauſam idoneam, & iuſtam habebas: quî enim fieri poſſet, niſi extraneis conſiliis aurem præbuiſſes, te adeò tui diſſimilem euaſiſſe, vt qui in omnes hactenus fueris humaniſſimus, qui Dianam, Sanctium, Leſbias humanæ & Chriſtianæ vitæ regulas colueris, & tantum non adoraris, adeo acerbè ſcripſeris in virum, quem merito Romani Cleri, & Italiæ decus immortale, quem antiquæ diſciplinæ vindicem inuictum, quem

æquitatis indeflexam regulam appellaueris? At inquies meis opinionibus capitaliter aduerſatur, probabiliora quæ legi fauent, iubet ſemper eligi, minus aut æque probabilia, quæ pro commodo contra honeſtum ſtant, quæ ego vt tutiſſima conſtituo, pronuntiat periculoſa eſſe & perniciosa: addis quæſtionem aggreſſum eſſe, cui dirimendæ impar ſit, Canoniſta quidem doctiſſimus, ſed Theologiæ ignarus: his duobus vltimum adiicis, incautum magis quam prudentem, Ianſeniſmum inſtaurare, ſpecie vitæ ſeuerioris & tutioris: & impegiſſe in errorem primæ propoſitionis Ianſenianæ damnatum, quia Deus impoſſibilia, aut quod perinde putas, ſummè difficilia præcipit, ſi iubeat nos tutiora ſectari, quæ ſtent pro ſalute & lege contra libertatem & vtilitatem.

Iis tribus capitibus continentur, quæcumque quatuor Epiſtolis, & ad illas notis, & appendicibus fuſiſſime proſequeris, millies repetita accuſatione Ianſeniſmi, & probata numquam vllo veriſimili argumento. Poſſem vna pagina hæc tria capita valide refellere, & ſuſceptam à me defenſionem abſoluere: ſed hac præfatione breui demonſtro, nequidem leuiter D. Fagnanum perſtringi his tribus telis, ſed in te retorqueri, iiſque confodi; & profligari, quam comparaueras tot libris editis, eruditionis, & humanitatis opinionem.

Imprimis putaſne apud ſapientes, & eruditos, iis de cauſis te excuſaturum incredibilem tuam in ſcribendo mutationem, vt ex humaniſſimo in omnes, repente in vnum D. Fagnanum totus exardeſcas, eumque acerbiùs exagites; obliquè petas, & dum à conuitiis iuras te abſtinere, tùm maximè

conuitieris? Virum modeſtiſſimum ac grauiſſimum, aliquo loco ais, *ſuæ ignorantiæ conſcium, quam eruditis nequit occultare, velle ſciolum videri, & apud imperitum vulgus applauſus captare.* Si tuarum opinionum quas vbique gloriaris te demonſtratiue probare (adeo occultâ argumentorum tuorum vi, vt tibi vni ſit comperta) ſtudio, & noſtræ ſententiæ odio, in illum, calamum diſtrinxiſti; cur tandiù tacuiſti? Cur nihil ſimile ſcripſiſti in Paulum Comitolum, Andream Blanchum. Philippum Fabri, Iulium Mercorum, qui ante D. Fagnanum, tuam opinionem impugnarunt, nec eorum argumentis hactenus ſatisfeciſti?

Adde parum conuenire Chriſtiano, pati, ſe humanitate & charitate in auctores, qui diuerſa ſentiant, ab ethnicis ſuperari. Putaſne Stoicorum Paradoxa minus aliena eſſe ab Epicureorum inſomniis, & Academicorum probabilitatibus, quàm à tuis D. Fagnani ſententias, quæ docent ex probabilibus tutiora ſectanda, quæ ſtant pro lege, & honeſto contra vtile? Si ità cenſeres, probares te omnimò in peritum antiquæ Philoſophiæ. At quamlibet abhorreant Stoïca dogmata ab Epicureis, & Academicis, ſcis tanta animorum contentione, Brutum Stoïcum ſeueriſſimum, Caſſio Epicureo, & Ciceroni Academico coniunctum, vt vtrumque belli pro patria, & ſtudiorum ſocium habuerit, cum Caſſio in acie perierit; Ciceronem verò, libro vt ipſe teſtatur, de virtute grauiſſimo, ſub eius nomine edito, prouocauerit ad honeſtiſſimam & amiciſſimam de rebus Philoſophicis diſputationem, & ipſe Cicero præcipuos de Philoſophia libros, quales ſunt Paradoxa, de Finibus bonorum & malorum,

alioſque Bruto inſcripſerit? Sed Deum immortalem! quamuis diuerſiſſimis ſectis addicti, qua humanitate, quibus ſe laudibus, quibus officiis vltro citroque prolatis, proſequuntur! Cur igitur, Doctissime Caramvel, totus ad humanitatem fictus & comparatus, ſcripto in D. Fagnanum libro, adeò ab innatâ tibi virtute deflexiſti? Cur paſſus es te Chriſtianum, & Antiſtitem, à Philoſopho & Ethnico vinci, nec præſulum aulæ Romanæ decanum, eo ad minus loco habuiſti, quamuis diuerſa ſentientem, quo Brutus Stoïcus Caſſium Epicuri diſcipulum, quo Ciceronem Academiæ addictiſſimum?

At inquies, *Fagnanus toto ſuo Opere ſcommatibus, iniuriis, contumeliis, viros ſanctiſſimos & doctiſſimos, mortuos, ſuperſtites, eo liberaliſſime quo iniuſtiſſime compluit?* Non dicam te inuidioſè ſtylum D. Fagnani iis nominibus traducere, à quibus longiſſimè abeſt, vt videantur repoſita potius quã illata conuitia. Sed in primis dico, neminem à D. Fagnano carpi nominatim, aut notari, neque ex illo referſ vllum verbum aſperius, quàm Nouatoris, quod mirè exagitas nomen, quaſi pro Hæreticis vos habeat, quod illo vocabulo apud Catholicos Hæretici notentur. Vana & verbalis planè cenſura, quæ tota ſit in nomine, quam poſſis exercere, in omnium gentium orbis Chriſtiani homines, apud quos receptiſſimum eſt, Regum, & ſummorum Pontificum miniſtros, vocare nomine ex vſu communi, quo prædicantes Hęretici inſigniuntur. Nec aduertis, quod ſicut duabus religio partibus conſtat, doctrinâ fidei, & diſciplinâ ad mores, ita Nouatorum genus duplex diſtingui poſſe: Hæreticorum, qui fidei dogmata in dies murando corrum-

punt, & Theologorum qui antiquam Pontificum, & Eccleſiæ diſciplinam, benignioribus, vt loquuntur, interpretationibus emolliunt & reſoluunt: quod ſe ægerrimè ferre pluries ſummus Pontifex teſtatus eſt, neque id ignorare potuit D. Fagnanus, intimorum ipſius ſenſuum conſcius, cui malo indoluiſſe cum bonis omnibus, & aliquot verba protuliſſe, quibus internum animi dolerem manifeſtaret D. Fagnanus, grande piaculum reputaſti. Ego contra nil diſſimulo, me vix vnquam legiſſe officia Ciceronis, maxime tertium illius librum, quo toto probat honeſtum vtili adeò anteponendum quâcumque comparatione vel minimi honeſti, ad quodcumque maximum vtile, vt ſi vel minimum dubites, aut ſuſpiceris, aliquâ ſpe compendij, & iſtud eligas, non vacet culpâ ipſamet electio & comparatio.

Vix vnquam Ciceronem de his vitæ humanæ officiis differentem, cum noſtris Theologiæ Moralis ſcriptoribus comparo, quin rubore ſuffundar, & penè dolore tabeſcam, ob ſæculi noſtri & Eccleſiæ dedecus ſempiternum. Nam ſi liceat meum ſenſum aperire, videntur mihi Theologi Ethnicè locuti, & Cicero ſcripſiſſe vt Theologus & Chriſtianus. Neſcias an acrius iſte pro honeſto, an illi pro vtili, & libertate pugnent. Certè ſi hâc de causâ aliquos ſuis verbis gemitus immiſceat, & Theologorum mollitiem carpat D Fagnanus; ſin vt illum laudares à te obtinere non poteras, debueras excuſaſſe, eoque iuſtius, quod homini antiquæ diſciplinæ callentiſſimo, in decretis Pontificiis verſatiſſimo, in cauſarum iudiciis integerrimo, compertum eſſet, ſi in dubiis & incertis, & iis omnibus denique

rebus,

rebus, à quibus abeſt euidentia, liberum eſſet & tutum partem eligere, etiam minus probabilem quæ ſtaret contra legem & honeſtum, pro vtili & amico, hâc regulâ Leſbiâ & plumbeâ, omnia antiqua iura corrumpi, noua vitiari, iudicia peruerti, Hæreticis materiam præberi de Eccleſiâ obloquendi. Quid igitur mirum, tot malorum conſpectu indoluiſſe & cohortuiſſe hominem eruditiſſimum, & iuxta piiſſimum?

Inde etiam ſecunda calumnia depellitur: hanc de probabilitatum vſu controuerſiam, totam Theologicam & Metaphyſicam eſſe contendis, nec poſſe à Iuris Canonici Conſulto, pro dignitate tractari. At ego contra cenſeo, ad D. Fagnanum maximè hanc quæſtionem pertinere, quòd à quatuor veluti fontibus repetenda ſit, à SS. Patrum aſſiduâ lectione, ab antiquis Conciliorũ Canonibus, à decretis ſummorum Pontificum, & à quotidianis illorum iudiciis. In his verò omnibus ipſe verſatiſſimus eſt, & omnes Theologos Scriptores ſuperat. Sanè nihil magis intempeſtiuum & periculoſum eſt, quàm ſi ad vnius Theologiæ ſubſellium reuoces, quæ ſunt vſu continuo frequentanda, ſi res ſolidas ad meras ſubtilitates expendas. Quę ad praxim ſpectant, maturo potiùs iudicio ſunt ponderanda, quàm rimanda acuto ingenio: plane in fumum faceſſunt probabilia, huiuſmodi diſtinctionibus, quales adhibētur, & huius generis ea eſt de certitudine formali actus, quæ nullâ obiectiuâ nitatur, cuius ignorantiâ laborare vitio vertis D. Fagnano, quam certè non abnuit, nec ſibi dedecori aut fraudi fore putat. Sęd de his fuſiùs & exactius, diſputatione ſecunda.

Quod ad tertium caput attinet de Ianſeniſmo,

non dicam millies obiectum, & nunquam probatum, omni ſpecie veri carere. Quis enim credat Innocentij X. & Alexandri VII. qui duas in Ianſenium conſtitutiones edidere, Adminiſtrum & conſiliarium, impegiſſe in errores ab illis nuper damnatos, his cenſuris, quarum rationes & momenta, ab ipſiſmet Pontificibus quotidiano, & familiari colloquio hauſerat? Non addam ipſoſmet Pontifices hanc calumniam depuliſſe, damnatione Apologiæ Caſuiſtarum contra Ianſeniſtas, à qua videris Apologema exſcripſiſſe: nam quæ ille in omnium laxiorum opinionum, & morum licentiæ inſectatores, profert conuitia, potiùs quàm argumenta, ex cognatione commentitiâ ſeuerioris doctrinæ cum Ianſenij primâ propoſitione, tu in D. Fagnanum repetis eadem, nullo argumento confirmata. Quare non dubito quin etiam in Apologema cadat quę iam Apologiam notauit, cenſura Pontificia: atque huc literæ iſtius, & ſuperioris hebdomadæ curſore, Româ delatæ, referebant, exemplaria tui libri Lugduno in vrbem deportata, fuiſſe ad portæ ingreſſum auctoritate publicâ intercepta: poſtremæ narrabant, eo quo ſcriptæ erant die, ad Congregationem Indicis cauſam deductam, nec dubito quin primus qui adueniet curſor, cenſuram ſit delaturus, quia in eâdem damnatione es cum Apologia, ob Ianſeniſmum toties inſontibus obiectum. Vix dici poteſt quot quantiſque vitiis laboret hæc accuſatio: tota è triuio ſumpta eſt, nihil eruditionis habet, nihil bonæ fidei, ſubtilitatis aut veriſimilitudinis nihil, tota ad inuidiam & ad imperitorum captum compoſita, ingrata doctis, bonis moleſtiſſima, inhonora ſummis Pontificibus, perniciosa

Eccleſiæ, ſolis Hæreticis acceptiſſima & ipſis Ianſeniſtis decora. Vnde vt tot mala reſarcias, puto æquitatis aliquo reſpectu à teipſo euerſam fuiſſe: ſciebas Ianſenij nomen ſuſpectum & inuiſum, putaſti ſi illud obtruderes, & iure vel iniuriâ aduerſariis affingeres, te illis inuidiam & aliquam etiam hæreſis ſuſpicionem conflaturum: tuam vero ſententiam non ſolùm in tuto futuram, ſed etiam quaſi totius Eccleſiæ ſenſum habendam.

Fortè tibi religioni, ac pudori fuit, adeò apertâ fraude incautos decipere, ideò placuit vulneri quod inflixeras, remedium adhibere, & quam inuſſeras notam abſtergere: neque enim poteras validius hanc tuam cenſuram, aut argumentationem refellere, quàm dum pluribus tuorum ſcriptorum locis, & ipſomet Apologemate doces, nos poſſe legitimè aſtringi ſectandæ probabiliori ſententiæ, tripliciquaſi vinculo, nempe voti, iuramenti, & præcepti. Putaſne illam repugnantiam ſeu Phyſicam, ſeu Moralem rei ineſſe, vt, fiatquæ poſſit iuſte præcipi, voueri, & iuramento confirmari? Atqui ex te poſſum his tribus nominibus me addicere parti probabiliori inquirendæ, & ad praxim reuocandæ: deſine ergo criminari nos, dum cenſemus & docemus impoſſibilia præſcribi, Ianſeniſmi ſuſpectos ac compertos eſſe. Et reuera ſi Pontificiæ conſtitutiones in Ianſenium, & cenſura in primam ex ipſo propoſitionem ſtare nequeant, niſi tu vincas, & nos cadamus cauſâ, præclarè cum Hæreticis & hoſtibus Eccleſiæ, infeliciſſimè cum Catholicis omnibus & ſummis Pontificibus ageretur; quod decreta ab illis prodierint, quibus feriantur pij omnes, qui cum tremore ſalutem operantur, qui tuta quæ-

que timent, qui certiora ſectantur, qui ſtant pro officio, & contra naturæ affectus luctantur, quod iiſdem decretis obnoxij ſint ſanctiſſimi & doctiſſimi ex totâ antiquitate Patres, qui legis & iuris naturalis vel ignorantiam inuincibilem nullam patiuntur, vel excuſare negant poſſe eos, qui legem violant, quod ſemper aliquo dubio tangantur, ſe malè agere. Abſit, vt Pontificiæ cenſuræ in illos cadant, qui ſuæ ſalutis ſolliciti, non ſolùm tutiora quærunt, ſed putant ſe non poſſe damnationis periculum, ſine hac cautelâ vitare.

Fruſtrà ergo pluribus tecum agerem defenſurus, quem videris accuſare Ianſeniſmi D. Fagnanum, & quem reipsâ abſoluis, niſi aliud meditarer & probandum ſuſciperem, te iis accuſationibus eſſe opportunum, quibus alios immeritò grauas. Plura in D. Fagnanum congeris, parum illo & te digna, *eos ais illum cum Ianſeniſtis contemnere, quibus ſatisfacere neſciat: eo immedicabilius nocere quo cautius occultiuſque ſuum venenum affundit: magno apparatu verborum agere, à quo abſit Dialectica, ne impedimento ſit Rhetorica: apud Ariſtotelem quærenda eſſe argumenta, nulla eſſe apud D. Fagnanum*. Addis *audere eum dicere quod vult, quia exiſtimat ſe nihil debere probare.* Non dubito quin longè moleſtiùs ferret ſuam defenſionem, quàm tu ipſe meas reprehenſiones, ſi illius causâ tibi ſimilia reponerem; ſed patietur vir manſuetiſſimus, & tu etiam boni conſules, ſi demonſtrauero tuam ſcriptionem his omnibus vitiis laborare, quæ in illo iniuſte carpis: atque vt à leuioribus incipiam.

Dico, hoc tuum Apologema maxime præferre contemptum, aut ſi velis, imperitiam eiuſdem di-

ſciplinæ, quam vis illum penitus ignorare. Scis Logicam tradere modos ſciendi, eoſque contineri his tribus partibus, legibus diuiſionum, definitionum, & argumentationum; & quæcumque à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet, vt optime monet Tullius, ex logicæ regulis, à definitione (ſaltem quoad quid nominis) proficiſci, vt intelligatur de qua re diſputetur. Ponendus ergo primum eſt controuerſiæ ſtatus, ſeu vt Iuriſtæ loquuntur, legis & quæſtionis examinandæ ſpecies eſt exacte ac diſtincte conſtituenda: deinde diuidenda in partes, tum ſingulæ accurate definiendæ: poſtremo argumentis res propoſita eſt conficienda, & ſubmouendæ difficultates quibus impugnatur. Has omnes dialecticæ partes & leges, in Ariſtotele, D. Thoma, à D. Fagnano obſeruatas admirari licet, in te vero deſideramus prorſus omnes. Primum male omnino conſtituis, & confundis potius, quàm diſtinguas controuerſiæ ſtatum: deinde peius definis, & quod vnum ſupereſt, vbique Paralogiſas, & ſophiſmatibus pugnas.

Quod ad ſtatum quæſtionis pertinet, perperam omninò ponis ex tua mente quidem, ſed præter noſtram. Putaſti nos tibi in totum aduerſari, & ſicut nullo diſcrimine quodlibet probabile approbas, & tutum cenſes, ità fingis nos omne probilitatum genus damnare; & hinc genealogiam inſtituis probabilitatum, quas vis mundo coæuas, & perpetuâ ſeriê omnibus ſæculis duraſſe: quaſi improbato toto genere probabilitatum, videamur à communi generis humani ſenſu abhorrere: ſed mentē noſtram aut ignoras omninò, aut diſſimulas.

Nos duas opinionum probabilium Claſſes diſtin-

guimus aduerſas & pugnantes: quarum vna ſtet pro lege & honeſto, altera pro voluptate ſeu libertate, & commodo. Primi ordinis opiniones, ſecundi laxioribus, à periculo damnationis & peccati remotiores, ſubinde anteponendas cenſemus, contra tuum paradoxum, quo omnes etiam inæqualiter probabiles perinde & ex æquo tutas aſſeris: & quæ fauent voluptati, ac vtilitati contra legem, nihilo magis habere vllum peccati periculum, quã quæ pro lege ſtent probabiliſſimę. Vellem longã illa probabilitatum inductione, quam ab orbe condito ad noſtram ætatem proſequeris, probares, nulli vnquam, magis fraudi aut vitio verſum, quod nullo diſcrimine opiniones pro libertate minus probabiles, probabilioribus pro lege & ſalute antepoſuerit. Sed hoc nullo prorſus exemplo probas: immo quæ affers ex Euâ ac D. Petro, aliiſque, tuam cauſam prorſus iugulant, vt demonſtraturus ſum reſponſionibus ad ſingula.

Neque definis melius partes controuerſię, quam conſtitueris, aut diſtinxeris. Probabilem putas in tutam opinionem relabi, & hoc tantum differre, quod probabilitatum plures ſint gradus, vnus ſit indiuiſibilis ſecuritatis, qui omne arceat periculum peccandi, aut excidendi à ſalute: atque in eo conſtituis opiniones, vel minimæ probabilitatis, etiamſi pro libertate & voluptate ſtent contra legem & honeſtum; dubiam vero opinionem diſtinguis à probabili, quod pro illâ leues, pro iſtâ graues militent rationes: quaſi nequeat mens dubia eſſe & ſuſpenſa, cum grauiſſimis & inſuperabilibus vtrinque vrgetur difficultatibus, vt ab vtriuſque partis aſſenſu abſtineat, nec ſi velit maxime poſſit, alte-

nutri præbere, quamdiu paribus omninò, aut fere vtrinque rationum momentis libratur: quæ ſi argumenta, quibus Trinitatis, Incarnatio, Euchariſtia, Dei libertas, aut noſtræ cum eius præſcientia & concurſu concordia, aliaque fidei myſteria, leuia ſint, quamuis his difficultatibus ingenia humana abſorbeantur, nec illis ſoluendis Angelica ſufficiant: parem & forte maiorem diuinâ, poteſtatem in nos aſſumis; ſi pro tuo iure à nobis exigas, vt dubiæ & probabilis opinionis differentias, & definitiones, quolibet fidei myſterio creditu difficiliores, tanquam certas excipiamus. Sic enim te conuenio: vel graues reputas, quæ myſteria Trinitatis, *&c*, impetunt difficultates, à lumine naturali repetitæ, vel leues, ſeu facile & euidenter ſolubiles exiſtimas: Si primum aſſeras, ergo probabilium opinionum accenſes generi & claſſi, illas quæ myſteria Trinitatis, *&c.* quæ immortalitatem animorum, prouidentiam negant: & cum probabilis opinio tibi ſit eadem ac tuta, nihil peccabit, nec vllum ſalutis periculum incurret, quiſquis eiurabit fidem, & diuinitatem ipſam pernegabit; cùm ad id habeat rationes graues, quas nequeat ſoluere, & quibus plane ſuccumbet, niſi ad fidei anchoram confugiat.

Dices has omnes, quibus vrgemur rationes, leues eſſe, ac proinde opinionem non inducere probabilem, ſed dubiam tantum & periculoſam. Certe non occurrit aliud, quo tutari te poſſis præſidium, neque alium vales aggerem, & obicem opponere licentiæ quodlibet impunè agendi & ſentiendi, aut cohibere omnia vitiorum & errorum genera, ipſummet denique Atheiſmum. Sed quid leuius, quid

futilius excogitari poteſt, tot arcendis malorum, & impietatum generibus, illo diſcrimine à te conſtituto, inter probabilem & dubiam opinionem; vt illa ſit certa & tuta, hæc ſit periculoſa, quod leuibus rationibus fulciatur? Quibus putas te hæc commenta perſuaſurum, vt leues putent rationes eſſe, quibus ipſamet ratio ſuccumbat, quas nequeat mens Angelica euidenter falſi arguere? Cogis nos ſenſum communem eiurare. Quid tibi graue futurum eſt, ſi leues cenſeas rationes dubitandi de myſteriis religionis, quæ omnem rationem humanam longe ſuperant?

Hæc omnia dicta, velim interpreteris, non in te, ſed in tuam ſententiam; quam te, bono animo cōplanandi viam, quâ itur ad cœlum, non dubito docere, & totis viribus propugnare: ſed timeo ne præter tuam mentem, quos vis in cœlum molli, & decliui itinere deducere, des in infernum præcipites; & dum peccatis minuendis, benignioribus opinionibus allaboras, illa in infinitum augeas. Id puto ad minus me demonſtraſſe, noſtram de probabiliori & tutiori opinione in rebus fidei, & morum proſequendam ſententiam, minus Ianſeniſmo fauere & obnoxiam eſſe, quam cuilibet errori peſſimo nequidem Atheiſmo excepto, tuam, ſi nullo diſcrimine tutas ſanciat quaſlibet opiniones probabiles, quæ aliquâ graui ratione fulciantur. Et cum argumenta quæ contra Trinitatem, prouidentiam, immortalitatem animæ tibi fortè leuia videantur, alij vero vrgentia ſentiant, & illis planè ſuccumbant; hos omnes iuxta tua principia oportet ignorantia inuincibili laborare, & excuſari ab omni errore & peccato, nec poſſe iuſtè à Deo damnari, im-

mo ſaluos fieri debere,& cœlo recipi ſi à puero baptizati inter Chriſtianos, inter Idololatras educati, conſeneſcant in omni genere ſcelerum,idque impunè,quod ſibi probabiliter perſuaſerint cum Epicuro & Lucretio,omnia caſu ex atomis facta eſſe,& regi.

Hæc omnia tibi ſubiicio, non quaſi à te tradita & probata; ſed neceſſario ex tuis principiis conſequuta: nec plane video quâ ratione ſtantibus quæ ponis documentis, poſſit hæc difficultas profligari: vt merito à te expectem quid ſis reſponſurus ad hæc duo quæſita. Primo an vera ſit definitio opinionis probabilis, ac proinde tutæ, quod ratione aliquâ graui, ideſt, quæ vrgeat & difficilis ſit ſolutionis, confirmetur: deinde an leuia ſint argumenta quibus impugnantur fidei myſteria, & vitæ moralis principia, ad quæ interdum pro ingenito candore fateris, te non poſſe reſpondere: immo Hæreticus eſſes, ſi ſecus ſcriberes: nam fidei articulus eſt, quæ docet myſteria,ſupra omne naturæ creatæ lumen poſita, non poſſe euidenter probari, ſicut nec ſolo lumine naturæ euidenter ſolui argumenta, quibus impugnantur.

Quare non dubito, quin hâc præfatione,& quaſi primâ in tuam ſententiam velitatione, agnoſcas & fateare,hanc contra te diſputationem, nec gratis & animo litigandi, nec ſolius defenſionis D. Fagnani, ſed religionis causâ ſuſceptam eſſe, quæ omninò periclitatur, ſi ſtent duæ definitiones à te conſtitutæ,de opinione probabili & dubiâ: ex quibus, nihil falſi, aut mali excogitari poteſt, quod deduci nequeat, in patrocinium cuiuſcumque vitij & erroris; quodque timendum eſt, inde breui erupturum, niſi tu validum aliquem aggerem opponas.

quo tot malorum illuuies, Noëmi diluuio longe periculoſior, ſiſtatur & cohibeatur.

Dices fortè hæc quæ obiicimus, ſcandala eſſe puſillorum, id eſt, leuia, ex quibus iuxta definitionem à te poſitam, exiſtere poſſit opinio dubia, non probabilis. Sed contra vrgeo quæ à me in tuam ſententiam prælibata ſunt, & fuſius proſequenda, non adeo leuia eſſe, vt ſint contemnenda: & ſi n tibi, qui inuictâ polles vi ingenij, certè aliis negotium faceſſant, qui experiuntur grauiſſimas de Exiſtentiâ Dei, immortalitate animæ tentationes, ſeu dubitationes; quibus ſuccumberent, niſi præſto eſſet pugnantibus efficaciſſima Dei gratia: nec facile ſibi perſuadebunt leues eſſes eſſe huiuſmodi tentationes, quas ipſi pene inſuparabiles ſentiunt, nec vinci poſſe, ſi deſit omnipotentiſſima Dei virtus.

Vides quo ex tuis principiis deducamur, vt niſi quamprimum reſpondeas ad iſta, grauiſſimus caſus impendeat in omne genus vitiorum & errorum: & quamuis leuia eſſe contendas quæ obiicio nec facere probabilem, ſed dubiam opinionem (hoc etiam ægre perſuaſeris aut probaueris) ſcis etiam puſillorum ſcandala curanda eſſe: & hoc à te, tum meo, tum omnium mei ſimilium, id eſt, puſillorum nomine efflagito. Interim dum à te remedium ad hæc mala, id eſt, reſponſum ad hæc argumenta expectamus; patere, ac boni conſule meum in te ſtudium, & in omnes qui tuis principiis poſſent impelli, ad aliquid ſiniſtre de fide & contra bonos mores ſentiendum, ſi alia pro viribus, aſſumam ex D. Fagnano, aliiſque fundamenta tutiora & remedia parem, quæ iis periculis arcendis videntur mihi efficaciora; ne mala quæ arbitrario probabilium vſu

denuntiaui contineri, & inde quamprimum proruptura, promouiſſe videar, niſi remedium præſentiſſimum quo ſiſti, & cohiberi poſſint adhibuero.

Hæc de totius operis conſilio; quod non dubito à te ipſo probatum iri, dum meliora depromſeris, ſanandis hominibus, qui ex tuis principiis poſſent ſe in omne genus malorum præcipites dare. De partitione & methodo diſputationum, plura dicam ad ſingulas. Vnum tantum moneo, non mearum virium fiduciâ, ſed quadam ipſius controuerſiæ conſequutione neceſſariâ, me tibi addere pugnæ ſocios, & vni cum tribus pugnandum eſſe. Nec ex illâ ſocietate quidquam tuæ cauſæ accedet, aut deperibit noſtræ: alia eſt enim pugnæ litterariæ & bellorum ratio; in iſtis magna fit inclinatio victoriæ, in eos qui plures habent ſocios, & vincunt numero; hic contra ſpero euenturum. Noſtræ diſputationis alea & ſumma, in hoc poſita eſt, vt tuam accuſationem de Ianſeniſmo depellam à noſtra ſententia, de probabiliori & tutiori opinione eligenda, quod tu erroris Ianſenij damnas; quaſi impoſſibilia hominibus præſcribamus; ſed contra te ſtat Anonymus, qui noſtram doctrinam hoc nomine carpit, quod aliis illam principiis ſtabiliamus, quam quæ à Ianſeniſmo repetuntur: neque velimus vnicè inniti huic fundamento, iuris & legis naturalis ignorantiam inuincibilem, non tollere culpæ reatum ab actu quo violatur.

Vides nos à dextris & à ſiniſtris impeti, non ſolum diuerſis, ſed planè pugnantibus inter ſe accuſatoribus: vt ex aduerſatiorum diſſentione, cauſæ noſtræ æquitas ſicut caſtiſſimæ Suſannæ innocentia elucescat & inuictè confirmetur. Tu nos purum

putumque Ianſeniſmum crepare continuo vociferaris: alter conqueritur, nos principia Ianſenij non aduocare noſtræ ſententiæ fulciendæ. Contraria aſſeritis, vtriuſque dictis conſtare veritatem repugnat; vtroſque falli nihil vetat: ſed nos vltrò agnoſcimus & probaturi ſumus diſputatione ſecundâ, argumenta quibus ſententiam noſtram confirmamus, aliunde quam à Ianſenij principiis repeti: & falſum eſſe noſtram ſententiam nutare, quod nolimus cum Ianſenio conuenire. Igitur ex Anonymo præſidium nobis comparabimus diſputatione ſecunda; qua tuam in D. Fagnanum ſcriptionem, & alia tuis libris ſperſa, quæ ad idem argumentum pertinent expendemus, quid veri, quid virium, aut quid periculi habeant. Huic diſſertationi præmittenda eſt, diſputatio cum Theophilo Raynaudo de eodem probabilium opinionum delectu. Quid vero tecum commune habeat hic Author, & quid compendij, ex illo relaturus ſim, ipſe agnoſces, & Lector beneuolus, cum cauſas huius diſſertationis aperuero. Vnum tantùm addam amouendo offendiculo, quod mihi nonnullus obiecit, conqueſtus primas non habere his noſtris diſſertationibus D. Fagnanum, quaſi eius defenſione mihi quidquam poſſit eſſe antiquius. Sed præter cauſas huius ordinis plures, hanc omnibus probatum iri ſpero, quod cum Theophilus in Suaris gratiam duos Pontifices laceſſiuerit, & Caramuel D. Fagnanum aggreſſus ſit, viſum mihi eſt æquiſſimum, ſi primùm ipſoſmet Pontifices, deinde illorum adminiſtrum ſapientiſſimum propugnarem.

# PRÆFATIO
## PRIORIS EDITIONIS.

CVM legis Euangelicæ ratio, & fidei ſumma credendis, & agendis conſtet, ex quibus ſperanda bona exiſtũnt, quæ fides nos docet, quæ charitatis aliarumque virtutum merito conſequimur; id vnum totis viribus humani generis, & nominis Chriſtiani teterrimus hoſtis Dæmon, variis & nouis artibus quotidie tentat, & enititur; vt hunc Eccleſiæ à Deo creditum theſaurum diripiat, & receptæ à Chriſto, atque ad nos vſque deriuatæ doctrinæ ſucceſſionem intercidat, & corrumpat puritatem. Et quamuis ab illius inſidiis, & conatibus, ſe Sponſam ſuam ſeruaturum Chriſtus promiſerit; vult tamen nos ſollicitos eſſe arcendis periculis, quæ eo propiùs, & grauiora impendent; quod nedum extranei â fide hanc doctrinæ corruptelam erroribus, & affectibus peſſimis, & apertè damnatis, ſed etiam domeſtici, opinionibus veriſimilibus moliantur: incerta & nupera velint perpetuæ Traditionis vim habere: ſua reſponſa, vt Oracula diuina venditent: & ſententias, ſin apertè falſas, ad minus incertas, & purè humanas, diuinis dogmatibus eſſe accenſendas contendant.

Non minus fides incerti, & nouitatis impatiens

eſt, quàm falſi neſcia: quia vni Deo auſcultat; à quo nonniſi diuina, & indubitata excipit: quibus proinde ſi aſſenſum certum neges, aut tantum præbeas probabilem, iniuriam facis Deo, & omninò à fide cadis. Illius excidium, aut periculum auertere non admodum difficile eſt; ſi ab hæreticis & apertis hoſtibus impetatur, falſis, & impiis dogmatibus, quæ receptæ omnium conſenſu veritati aduerſantur; quæ improbitati, & vitiis patrocinantur: quia quod important, longè antè denunciant malum, vix ſine horrore audiuntur, neque aliis nocent, quàm quibus perire libet. Sed quis timeat ſibi à veneno, quod ita occultum eſt, vt ipſos etiam lateat qui propinant, & fecere; & putent ſe generi humano remedium ſalutis paraſſe?

Ità ſanè mentem illorum quibuſcum ſum diſputaturus, interpretor. Abſit, vt mihi perſuadeam, vel etiam ſuſpicer, illos ſuæ fraudis conſcios, & Architectos, velle homines in laqueos & inſidias induere: iurare auſim alieniſſimos eſſe ab huiuſmodi conſiliis. Quis enim iſta credat de viris, qui nedum ſpeciem pietatatis habenr, ſed eius etiam veritatis tenaciſſimi videri volunt? Quæcumque ergo deceptio obrepſit, priùs magiſtrorum, quam diſcipulorum animos occupauit: nec niſi decepti, alios deciperent. Quare à meditatâ fraude in totum vindico, bono etiam animo, quæ ſentiunt eos docere, & ſcribere, facile adducor vt credam: an vero ab omni culpâ ſint immunes, quod conuenientia pro neceſſariis, quod probabilia pro certiſſimis & tutiſſimis, velint nos habere, nihil auſim ſtatuere: penes Deum ſit huius rei, apud me periculoſiſſimæ, certum iudicium.

Indè tantum obſeruo, ſententiam, quæ multos ex antiquis, & recentioribus Scholaſticis, aſſertores habet, atque ab eâ multi ſanctorum Patrum videntur propiùs abeſſe, quæ inuincibilem ignorantiam iuris naturalis in peccatum imputat, non immerito illis authoribus diſplicere, & haberi pro compertâ hæreſi: nam ſi apud Deum obtineret, omnino actum eſſet de illorum ſalute, qui dubiis, aut probabilibus, omnimodam certitudinem vindicant, & pollicentur ſecuritatem iis qui ſe duces & magiſtros ſequi voluerint: eoque diuino iudicio, & damnationi oportuniores videntur, quod plures habeant dubitandi rationes: nec poſſit cenſeri ignorantia inuincibilis, cui curandæ & arcendæ, cum illi parti fauet, vnde periculum peccati impendet, dubitationes aliquæ ſubortæ, animum pulſant, & vellicant. Sanè mihi magis certa, quam dubia mens eſt, huiuſmodi defenſiones apud Deum periculoſum exitum habituras. Vnde ita comparatus ſum, vt huius diuini iudicij aleâ, & incerto euentu, nolim, nedùm Dianæ, Caramuelis, aliorumque illius ordinis Scriptorum, partam nominis celebritatem, & eruditionis famam; ſed neque etiam totius orbis imperium redimere vellem. *Quid enim prodeſſet vniuerſum mundum lucrari, ſi tuæ ſalutis detrimentum patiaris?*

Neque ad iſta nobis reponas, hic de moralibus & de agendis diſputari, à quibus cùm longiſſime abſit, neque comparari queat euidentia, & certitudo Metaphyſica, importuni ſit hominis, & moroſi, moralem reiicere, quæ aliquid formidinis admittat. Nam quod ad excuſandum præceps illud iudicium affers, Moralis & Theoricæ diſciplinæ

diſcrimen, id planè culpam grauat, & omnem amouet apud Deum iuſtam defenſionem. In his quæ ad diſciplinas Theoricas, & ad ſpeculatiuam fidei partem attinẽt, quamuis oporteat ſemper cautè & religiose agere, nec liceat vnquam ità ſuis affectibus, & opinionibus quamlibet in ſpeciem piis indulgere, vt ratiocinia, & teſtimonia humana ſufficias verbo Dei, quod eſt vna *ſperandarum rerum ſubſtantia, & argumentum non apparentium*: tamen ſi quando abreptus animus, pio, & ardenti in res diuinas affectu, deductas à principiis reuelatis concluſiones, pro Fidei articulis, aut inde probabiliter illatas, pro neceſſariis, & indubitatis habeat, id vtcumque excuſari poteſt; quod res ad Theoriam pertineant, vbi nullum intercurrit, aut permiſcetur vitæ humanæ, & Chriſtianæ officium, quod inſtet implendum, aut violari queat. At ſi tota ſit de charitatis, & iuſtitiæ partibus contentio, ſi de vnâ ſalute, & de agendis conſulas & ſtatuas, quâ ratione violandi officij periculum euades, ſi minus probabilia ſecteris, ſi propiora falſo, & peccato, & à vero, atque officio remotiora?

Non dubito quin Deus multorum errores excuſaturus ſit: imò (vt ita dicam) forte boni conſulturus, qui ad vitam probe inſtituendam, non fuere impedimento: atque interdum ad bonã mentem aliquid contulerunt: nos etiam, qui probabilium opinionum ad mores ſpectantium vſum, intrà certos tutiorum fines cohibemus, illarum, quæ ad diſputandum magis, quam ad viuendum inſeruiunt, cuiuſque arbitrio aſſenſum permittimus: quia ex illo libero delectu, nullum imminet periculum

culum æquitati,aliiſque vitæ humanæ officiis. Alia eſt ergo opinionum ad mores componendos, alia earum, quæ rerum naturam & cauſas inquirunt, ratio: vt iſtarum arbitrarius poſſit eſſe delectus, citrà noxam ſalutis, & honeſti: ex illis vero ſecteris oportet, quæ ſtent pro ſalute, & officio.

Atque hoc nomine, ferendi vtcumque videntur Sociniani, alias hæreticorum vti poſt emi, ità deterrimi, ex Caluiniſtis orti, ſicut Caluiniſtæ ex Lutheranis; ideſt, ex peſſimis parentibus, filij longe peiores, quos merito vocare poſſis omnium hæreſeon colluuiem. Quamuis enim ingenio laxarint habenas, & omnia fidei myſteria, ad humanæ mentis captum metiantur, & quæcumque creditu difficilia Euangelium nos docet, complanarint: Trinitatem, ſeu tres vnâ diuinitate conſubſtantiales perſonas, tollant cum Arrianis, perſonam in Chriſto, ſicut naturas, cum Neſtorio diuidant, neceſſitatem gratiæ efficacis negent cum Pelagio, vt humanæ libertati conſulant: Euchariſtiam ſignum, Chriſti corpore vacuum, cum Sacramentariis eſſe velint, denique ità fidem rationi ſubiiciant, vt nihil opus ſit, ad illius obſequium, iſti vim vllam inferre: longe tamen arctius voluntatem diuinis præceptis ligant, & addicunt, quam mentem aſſenſui myſteriorum, quem penè arbitrarium eſſe permittunt, citrà vllum ſalutis periculum: dummodò ſis legis diuinæ obſeruantiſſimus.

Peſſimum errorem veriſimili hoc argumento confirmant: Quidquid in nos cognitionis à Patre luminum deriuatur, totum ad vitam ex vſu pietateque nominis Chriſtiani componendam, collatum,

&ordinatum eſt; Ergo licet à vero aberret animus, non tamen excidet à fine, neque à ſalute, ſi ſana ſit voluntas, & bonis moribus imbuta. Veritas rerum & myſteriorum in profundiſſimo naturæ & Scripturæ puteo latet, vnde vix eam haurias, neque vllis mortalium ſe viſendam, ac fruendam præbet, niſi ex parte, niſi in ænigmate, & per ſpeciem; probitas verò omnibus obuia eſt, nulli ſe denegat, neminem dedignatur: hanc ſi aſſequaris, etiamſi cætera deſint, in tuto eris, quia ex moribus & operibus iudicaberis, non ex opinionibus, niſi obſint probitati. Huic ergò vni ſtudendum eſt, nec curandæ opiniones, niſi vt conferunt ad morum ſanctitatem, & innocentiam, & quæ ad illam tutius, & efficacius conducunt, ſemper eligendæ ſunt. Ita hæreticorum peſſimi & periculoſiſſimi, ſed in hoc ſanè non improbandi; quod illis antiquior ſit vitæ innocentia, quam veritatis indagatio, & arctius voluntatem cenſeant præceptis, quam mentem myſteriorum fidei obſequio alligandam.

Æquitatis & humanitatis ratio iubet, in hoſtibus bona, ſi quæ inſint, à vitiis ſecernere, eaque probare, aut etiam imitari, ſi nobis conueniant. Sociniani Lutheri nepotes, & filij Caluini, ſuis progenitoribus longè deteriores, exemplo ſint & argumento, quo deducant contemptus Traditionis, & priuatus ſenſus Scripturæ interpres; quæ duo ſunt communia huius ſæculi hæreticis, ab omnium parente Luthero repetita principia, quæ tandem in religionis excidium deſinunt, & in omnem impietatem dant præcipites. Sed ſi liceat ſepoſitis, & damnatis malis, quæ bona ha-

bent laudare & æmulari: vellem Catholicorum plures, ea quâ Sociniani ſolent, reuerentia, illam Euangelij partem, quæ præcepta continet, proſequerentur: Ne dum ſibi in illis interpretandis permittunt, quam illi vſurpant de fidei myſteriis diſputandi, & ſtatuendi ex proprio ſenſu, inconſultis, & interdùm reclamantibus antiquis Patribus licentiam & authoritatem, eadem præceptis, quæ myſteriis pernicies contingat; atque ita diſquiſitionis vtrorumque liberioris, vnus ſit fructus, nempe, vt cum myſteriorum veritate legis vis & authoritas, & ſubinde tota religio funditùs euertatur.

Nec dicas, quod timeo & denuntio malum commentitium eſſe, & longè abeſſe à mente eorum ſcriptorum, quos videor ſugillare, quaſi arbitrarios legis diuinæ Interpretes, ac veluti peremptores; quia Theologiam Moralem longè accuratius, quam antiqui Patres & Theologi tractarunt, & præcepta diuina diligentiſſimè expenderunt; non vt illis quidquam detrahant virium & authoritatis, ſed vt graui onere oppreſſos homines leuent, & ſolentur, illudque Chriſti verbum impleant: *Iugum enim meum ſuaue eſt*: denique vt peccata minuant, eaque tollant in quæ incurrunt homines, dum falſo (id eſt iuxta eorum mentem) dum probabiliter putant ſe peccare: quod enim Boëtius aliquo conſolationis Philoſophiæ loco, de rebus aduerſis acute dixit, *adeò nihil graue eſt, niſi dum putas*; ad peccata volunt pertinere: & ſi ſemel dubitationem, vel probabilem, aut ſi velis etiam probabiliorem, de peccato impendente opinionem tollas, omnem reatum, omnē peccati periculum certiſſimè auferri.

Sed ſi ea defenſio à bono animo, & ſtudio ad religionem, & animarum ſalutem & tranquillitatem promouendam repetita, legitima ſit, certè non eſt defutura Socinianis: cauſabuntur enim, non ſine aliquâ ſimilitudine veri, ſe ægerrimè ferre Eccleſiæ portionem, comparatam Mahumetanis, Ethnicis, aliiſque ſectis, quæ orbem occupant & partiuntur, eſſe omnium minimam; quam tamen maximam & vnicam eſſe oporteret, cum penès ipſam ſolam ſit legitimus Dei cultus, & certa ad ſalutem via: ſi errores ſemoueantur, & ad verum ſenſum à Chriſto, & ab Apoſtolis reuocetur; eam eſſe vim Moralis Chriſtianæ, vt omnium hominum, quibus denuntiata fuerit, animos rapere poſſit: vnum eſſe impedimentum, quod à profeſſione adeò ſanctâ deterreat, nempè, quæ de Trinitate, de Incarnatione, Euchariſtia incredibilia traduntur, quæ addita poſterioribus ſæculis, Chriſti, & Apoſtolorum prædicationi ac libris ſanctis eſſe blaſphemãt; & ſi amoueantur, breui totum mundum fore Chriſtianum. Certè, quas iſti obtendunt, de myſteriis benignius ad captum rationis humanæ explicandis, cauſæ, non magis à veri ſpecie videntur abhorrere, quam illæ quibus Caſuiſtæ recentiores ſeſe tutantur in præceptis diuinis benignioribus vt vocant, id eſt, laxioribus interpretationibus, explicandis, aut potius eneruandis, ac eleuandis.

Sed quis non miretur, quod ad ſuperiora conſequitur? Cum tot præiudiciis huiuſmodi Doctorum opiniones ex laxiori, & penè arbitrariâ diuinæ legis interpretatione hauſtæ, laborent, vt merito, ſin apertè falſas, ad minus incertas, & pe-

riculoſas dixeris; illas tamen adeo adament & depereant, vt velint pro indubitatis haberi, ac penè inter fidei articulos reponant; ad illas, vt ad certam regulam, Summos Pontifices decreta, & ſanctiones putent exigere: & ſi quis contra reclamet, & audeat verbum hiſcere, hæreſis ſuſpectum, & Ianſeniſmi compertum pronuntient. Ego ſanè non ita ſum meticuloſus, vt iſtas vociferationes morer, vel huiuſmodi vanis, & vagis accuſationibus terrear: non ſum etiam adeò moroſus, & iniquus Cenſor, vt improbem ſtudia recentiorum Theologorum, qui toti ſunt in promouendâ pietate, & nouis inuentis adornandâ: qui continuò luctantur cum difficultatibus, quibus res fidei, & fidelium ſalus implicantur; vt aliquam myſteriis obſcuriſſimis lucem conferant, & oppreſſos hominum animos leuent aut confirment. Quid verò diſplicet ex illo honeſtiſſimo ab huius ſæculi Theologis labore, ad res fidei confirmandas, & legem diuinam illuſtrandam ſuſcepto, cùm ſapientia diuina dicat, *Qui me elucidant, vitam æternam habebunt*?

Illorum conſilia, & conatus maxime laudo: vnus eſt, quem probare nequeo, quo nonnulli illorum flagrare videntur ſuarum cogitationum & opinionum tantus, adeoque exæſtuans amor, vt illis enitantur fidei articulorum authoritatem aſſerere, quamuis nec Eccleſiæ Traditione, nec verbo Dei probent; idque hoc putant ratione ſe aſſecuturos, ſi ſua priuata ſenſa opportune, importune ingerant omnibus, & longe lateque ſcriptis, lectionibus, colloquiis ſpargant: & tum, quaſi victoriam manu prenſantes, hoc argumento triumphant: id apud omnes Catholicos in confeſſo eſt, quod com-

muni fidelium conſenſu receptum fuerit per totam Eccleſiam, & Pontificis ex Cathedrâ definientis decreto confirmatum, fide diuinâ credendum eſſe: Atqui, inquiunt, præſens Eccleſia toto orbe diffuſa, paucis, aut nullis reclamantibus, admittere poteſt aliquid, quod ſuperioribus ſæculis ignotum fuerit, qualis eſt hæc quam paſſim docent omnes, regula: nempe ad honeſtatem actionis humanæ, ad ſecuritatem ſalutis, ſufficere quamcumque opinionem probabilem, ab vno Doctore claſſico inductam, aliis reclamantibus & tacentibus, cui ſi adhæreat fidelis, nequeat illi Confeſſarius citra peccatum mortale abſolutionem negare. Deinde hæc regula in fidei articulum abibit, quamuis nullum in Scripturâ, & Traditione verbum extet, quo contineatur: quamuis omnes antiqui Patres & Theologi reclament; & quiſquis hodie ab illâ auſus fuerit diſcedere, in hæreſim incurret, Ianſeniſta fiet. Hoc vno ſyllogiſmo complexus ſum omnia rationum momenta, quibus recentiores Theologi nouam definitionem vrgent, & ſe aliquando à ſummo Pontifice obtenturos ſperant: immò quidam ſe iam obtinuiſſe gloriantur.

Niſi ad controuerſiam noſtram de probabilitatis vſu ſpectaret, hæc, quæ ſuperiori argumento inſinuata eſt, grauiſſima diſputatio de rerum definibilitate, omninò prætermitterem, nec eam eſt animus pro dignitate rei tractare: paucis tantùm delibabo, quantùm patitur breuitas Præfationis. Imprimis ridiculus eſſem, ſi hoc argumento, quod paſſim ingerunt Caramuel, Stubrochius & alij, cōmouererer, quaſi perterrefactus, aliqua huius generis in ſcholam noſtram definitione, cuius nullum

exſtare contendo exemplum: atque ad hoc certamen magna fiducia, & ſpe victoriæ prouoco aduerſarios. Proferant mihi ex Bellarmino, aliiſque huius ſæculi, aut antiquis controuerſiarum ſcriptoribus, vel vnum locum, vbi contra hæreticos apodictìcè concludatur, ex conſenſu præſentis Eccleſiæ generali, aut decreto recenti Pontificum de re fide credenda, quam ſcriptura & traditio tacuerint, quam præteriti Pontifices ignorarint, vel etiam improbarint. Nunquam legi Bellarminum hoc genere argumentorum vſum fuiſſe: & ſi his armis pugnaremus cum hæreticis, quis non videat nos eſſe vincendos? Vna re ſuperiores ſumus quòd nominemur Catholici & Apoſtolici, & reipſa ſimus; idque cognatione, ſeu (vt ita loquar) cum ſuperioribus omnium ætatum Eccleſiæ filiis, conſanguinitate doctrinæ à Chriſto per Apoſtolos, in omnes Chriſtiani orbis partes continua Paſtorum, ac temporum ſerie ad nos vſque deriuata. Hanc Conciliorum Oecumenicorum, hanc ſummorum Pontificum decreta confirmant, atque iſtud certiſſimè pronuntio, in eam tantum materiam cadere, & caſura eſſe quæcumque hactenùs prodiere ex Cathedra, aut proditura ſunt impoſterum decreta Conciliorum & Pontificia.

Quare illis nunquam aſſentiar, qui nupera inuenta quamlibet pia & probabilia, à duobus aut tribus ſæculis cuſa, ſuperioribus verò ignota & inaudita, contendunt poſſe in fidei dogmata paria antiquis, à Chriſto perpetua traditionis ſerie receptis, etiamnum hodiè ſanciri; hoc enim longè magis à vero alienum cenſeo, quam ſi quis Apoſtolica authoritate inductum Quadrageſimale ieiunium, velit no-

ua ſanctione Eccleſiæ poſſe prouehi ad ordinem legum diuinarum; cum prima ſua inſtitutione, quæ immutari nequit vlla ab Eccleſia additione facta, pertineat ad Apoſtolicas leges, diuinis longe inferiores, & toto genere diuerſas: aut ſi quis cenſeret aquam Benedictam, primo Eccleſiæ ſæculo, inter ſacramentalia repoſitam, Pontificum, aut Apoſtolorum authoritate, poſſe in octauum Sacramentum transferri. Certè nihil fidei dogmata legibus diuinis, & ſacramentis decedunt: & cum eiuſdem ſint originis, inſtitutionis, & authoritatis diuinæ; ſicut Apoſtoli, & ſummi Pontifices habent à Chriſto facultatē interpretandi præcepta diuina, non condendi, adminiſtrandi ſacramenta, non inſtituendi, ita de dogmatibus ſtatuendū, vt non magis noua condant, quã ſacramenta, aut pręcepta diuina, ſed antiqua velut è tenebris eruant, & interpretentur, & aduerſus proteruos ſanciant & defendant.

Nec magis placent quidam Theologi, quibus dum minimè ſatisfaciunt, quæ DD. Auguſt. & Thomas aliique Patres ſcripta reliquerunt aduerſus hæreticos, noua in illos arma expediunt, & adeò diuerſis reſponſionibus & argumentis diſputant, ab iis quibus Eccleſia hactenùs pugnauerat, & credebatur vicisse, vt Albertus Pighius, Claudius Santeſius, Oſorius, aliique plures non diſſimulent (neque vllus negare poſſit, niſi rudis & ignarus controuerſiarum de gratia & libero arbitrio) à Pelagianis & Semipelagianis ſe non recedere, & iſtorum argumenta pro Auguſtini ſolutionibus habere; & pluresaperte præ ſe ferunt, ex cogitatam nuper à ſe pugnandi methodum & ſententiam, ad victoriam ex hæreticis reportandam

prorſus neceſſariam, nec ſalua fide poſſe negari: & ſi reponas olim ignotam, & Auguſtino & Diuo Thomæ, eorumque principiis minimè conuenire: licet in ſpeciem videantur abnuere, tacita tamen conſcientia, id vltrò agnoſcunt. Vnde quidam obmurmurant, quamcumque diuerſam à ſuâ ſententiâ, cuiuſcumque ſit authoris ab Eccleſia ad ſummum tolerari; à ſe verò inuentam inter Catholica dogmata iam ferè repoſitam, vel quamprimùm reponendam. Atque vt priuatus iſte huiuſmodi authorum, communis totius Eccleſiæ ſenſus dici queat, nihil non moliuntur. Sed aduerſus illorum conatus & conſilia hoc vnum oppono; quæ obtendunt nunquam euentura, & quam Auguſtini doctrinam viginti ſummi Pontifices tota qua valebant authoritate ſanciuerunt, à nullo ſucceſſorum euerſum iri, & qui ſecùs ſuadent aut ſperant, male fidei cauſæ conſulere, & peius de perennitate Eccleſiæ ſentire.

Longius quam vellem, aut quam ſtatueram, abduxit, aut detinuit mé ſermo de Eccleſiæ conſenſu, & de definitionibus Pontificiis; ſed ad controuerſiam de vſu probabilitatum neceſſarius. ſubmouendis cenſuris aut cenſurarum minis, quas ingerunt, qui probabilitatibus fauent, quorum plures & maximè, qui omnium vltimus, nuper ſcripſit contra D. Fagnanum Caramuel, has ſubiicit propoſitiones totius Eccleſiæ, vt putat, conſenſu, quaſi fide certas, omnes cuiuſcumque generis & ordinis opiniones, ſeu paris probabilitatis, in materiâ fidei, & morum, certiſſimas eſſe actionum humanarum ad honeſtatem, & ſalutem regulas, æquè tutas: Ideſt, ab omni peccato, & ſpecie

mali perinde remotas: & qui ſecùs ſentiant, hæreſis Ianſenianæ compertos, Sedis Apoſtolicæ ſanctionibus damnatos, aut quam primùm apertis decretis eſſe damnandos. Hæc ſumma eſt libri, cui ſigillatim & per partes ſumus reſponſuri: & cum cenſuras ac definitiones, vel hæreſis notam ſingulis paginis, ac penè lineis minetur & intentet; viſum eſt vna reſponſione, quaſi ſpongiam in totum librum induci poſſe; ſi paucis in anteceſſum, & præfationis loco demonſtrem, ipſis, non nobis decreta Pontificia timenda eſſe, cum cadant potius in opiniones, quæ ſtant pro libertate & voluptate, aut emolumento, contra præceptum, honeſtum, & officium, quàm in noſtras, quæ conſulunt ſaluti: Quandoquidem infinitis propè locis ſuorum decretorum, hanc regulam repetunt ſummi Pontifices, in dubiis & incertis (quod perinde eſt, ac in probabilibus, quidquid reclamet Caramuel) tutiorem ſententiam & partem ſequendam, quæ pro præcepto diuino, ſeu (quod idem eſt) pro ſalute hominum, ſtat contra cupiditatem voluptatemque.

Si vellemus æquo iure, & iiſdem legibus cum aduerſariis pugnare, dum nobis in ſpeciem Ianſeniſmum obiiciunt, poſſemus veriùs validiuſque, quidquid ab Eccleſia naſcente hæreſeon infernus euomuit, imo ipſummet Atheïſmum in illos regerere: quia nullum vitiorum, aut errorum genus eſt, quod defendere, & perſuadere non poſſis, ſi probabilia nullo diſcrimine conſtituto, inter legem & libertatem, inter honeſtum & vtile, ſectari liceat vt libet. Sed ab iis abſtineo fuſiùs proſequendis, ne ipſa præfatione, totam diſputa-

tionem conficiam. Id non poſſum omittere, quod ad hunc locum omnino pertinet: peſſimè probabilitatum cauſæ conſuluiſſe, quiſquis author fuerit D. Caramueli illius propugnandæ causâ, vt calamum diſtringeret in illuſtriſſimum D. Fagnanum. Quid enim aliud eſt in hac diſputatione, quæ baſis ſit Theologiæ moralis, & iuris vtriuſque, harum omnium diſciplinarum virum ſæculo noſtro conſultiſſimum laceſſere, quàm cauſæ, cuius defenſionem ſuſceperat, præuaricari, & regulas, quas videbatur conſtituere, falſi & erroris damnare? Nemo niſi proteruus, aut impius negabit, eorum quæ ad fidem & mores pertinent, certam notitiam repetendam eſſe à Conciliis, & ſummis Pontificibus, qui antiqua decreta condiderunt, & qui noua quotidiè ſanciunt: Cuinam vero vnquam hominum, certius comperta fuit mens Pontificum omnium, qui ius Eccleſiaſticum ſcripſerunt, aut qui ſuperioribus ſæculis & noſtra ætate Eccleſiam rexerunt, quam D. Proſpero Fagnano, quem multi cæcum videntem, & Dydimum noſtri ſæculi appellant? Mihi verò omiſſis aliis elogiis illuſtribus, eius merito imparibus, placet cleri Romani, & orbis Chriſtiani Ianum vocare, quod nihil illum lateat eorum, quæ geſſere & decreuere Pontifices, qui à Petro ad noſtram vſque ætatem, eius ſedem occuparunt; omnia viderit quæ à 50. aut 60. annis peracta ſint, quorum magna pars fuerit, & 5. aut 6. ſummorum Pontificum à ſecretis, à conſiliis, tanta eruditionis, & integritatis apud omnes opinione, vt Fagnani iudicium, nomen, & vim legis habeat,

adeo ardenti in hominem, omnium ordinum affectu & ſtudio, vt niſi orbitas oculorum à 30. annis interceſſiſſet, ſicut nullum meritorum habet, ità nec fuiſſet præmiorum finis: vnus omnium, qui dies Petri prætergreſſus fuiſſet, ſi in eius locum conſcendiſſet, quo illum tempore, eo omnium vota, & propria merita vocabant.

Inter præcipua Pontificatus Alexandri VII. decora & ornamenta, quæ eius ſapientiam, felicitatemque commendant, ac poſterioribus ſæculis futura ſint exemplo, & admirationi, non vltimo loco reponet ſera ætas nepotum, honorificentiſſimum de D. Fagnano iudicium, cuius prudentiæ & curæ, omnes Regularium cauſas, aliaſque grauiores Apoſtolicæ adminiſtrationis partes permiſit: atque tot illuſtribus beneuolentiæ in virum meritiſſimum argumentis, tot collatis vni muneribus, quibus vix plures ſufficiant, non minus ſuæ gloriæ, quam illius dignitati, & totius bono Eccleſiæ conſuluit ſapientiſſimus Pontifex.

Nam huius adminiſtri, & Apoſtolicæ ſollicitudinis ſocij delectu, toti orbi teſtatum voluit, non tam, quid de D. Fagnano, quam quid de virtute ſentiret. Nempè hâc vnâ, ſe cuiuſque merita & præmia, & affectus in ſingulos metiri: nihil ſibi antiquius & optatius fuiſſe, quàm plures habere DD. Fagnanos, quos rebus Eccleſiæ præficeret, quos dignitatibus augeret. Quis ex noſtri Fagnani, licet cæci, licet emeriti, ad negotia quæque grauiſſima gerenda delectu, & flagrantiſſimo in virum affectu, non facilè agnoſcat & videat, in Alexandro omnes eminere ſacrorum Principum vir-

rutes? Hoc certiſſime denuntio, teſtimonia hæc & iudicia de D. Fagnano, longiſſime abeſſe à regulis, quas nobis probandas & ſequendas ſubiiciunt aduerſarij, cum comminatione hæreſeos, ſi reclamemus. Neque enim huius adminiſtri delectu putarunt Alexander, Innocentius, ſe conſcientiæ ſatisfacturos, niſi digniſſimum, aliis non indignis prætuliſſent.

Feliciſſime diuino, vt arbitror, conſilio Caramuel Fagnanum laceſſiuit, vt totius cauſæ caput ad ſupremum Tribunal vocaretur, & quidquid de totâ re eſſet ſentiendum, conſtaret ipſiuſmet ſummi Pontificis de Fagnano iudicio, quod nec auderet ipſemet Caramuel negare exactum ad regulas longe ſeueriores, iis quas propugnat. Quid igitur opus eſt pro D. Fagnano ſcribere Apologiam, cum ipſe communem ſibi nobiſcum cauſam in tuto ponat, non ſolum ſcriptis, & rebus præclare geſtis, ſed etiam iudicio, quod à ſummis Pontificibus promeruit, & quod magis mirere, ab ipſomet Caramuele, vel ſponte obtinuit, vel ab inuito extorſit. Nam ipſomet libro ſcripto in D. Fagnanum, fatetur ſe adminiſtris ſuæ diœceſis Vicariis, opera D. Fagnani in iure dicendo, & regendâ diœceſi præcepiſſe, vt conſulerent, tanquam certiſſimam regulam, & ſequerentur. Quid vltrà egemus teſtibus, cum ipſemet, qui D. Fagnanum accuſat, abſoluat & impenſiſſimè laudet; atque vt Magiſtrum tutiſſimum vbique audiendum eſſe velit: cum tamen, quidquid quatuor voluminibus docet ex ipſomet, quod hæreſis ſuſpectum habet principio, tutiora vbique ſectanda veluti corol-

laria deducat? Certè neſcio, quâ ratione excuſem Caramuelem, aut ſibimet conciliem: niſi dicat ſe peiora diſputando probare, meliora ſequi, ſi ad vſum veniat, vel forſan more Medicorum, qui incerta & minus probabilia remedia præbent conditionis vilioris hominibus, vt illorum periculum faciant, & vim explorent: ſibi & diuitibus certiora ſeruant: ita Caramuel, aliis minus probabilia permittit, ipſe tutiora vſurpat.

# INDEX DISPVTATIONVM.

## DISPVTATIO PRIMA.

*DE vſu probabilium generatim, & in re Sacramentaria, aduerſus Theophili Raynaudi exceptiones, ſeu diſputationem de Epiſtolari confeſſione & abſolutione Moribundi*, pag. 1

SECTIO I.

*Huius diſſertationis occaſio, Argumentum & Partitio*, 2

ART. I. *Tres à Theophilo libri in Dominicanam Familiam*, ibidem

ART. II. *Argumentum diſſertationis de Epiſtolari confeſſione Theophili, & noſtra ad illam reſponſionis ſumma & diuiſio*, 7

SECTIO II.

*An Suaris authoritas, vel cuiuſuis doctoris claſſici de qualibet re opinionem probabilem & ſecuram efficiat, vbi de vſu probabilitatis generatim*, 10

ART. I. *Referuntur tres hac de re ſententiæ & vera eligitur*, 11

§. I. *De rebus ad ſalutem neceſſariis neceſſitate medij, tuta ſententia eſſe nequit, niſi ſtet pro lege, quamuis aduerſa ſit paris aut maioris probabilitatis*, ibid.

§. II. *Idem cenſendum eſt de delectu opinionum probabilium circa res ex ſolo præcepto à lege naturali ad ſalutem neceſſarias*, 15

ART. II. *Confirmatio ſuperioris doctrinæ reſponſione ad Dialogum P. Fabri de hoc argumento*, 15

§. I. *Immerito nobis obiici probabilitates ex noſtra ſententia in totum tolli*, 16

§. II. *Opinio probabilis male definita à Patre Fabri*, 17

§. III. *Vera definitio opinionis probabilis qua ſuperiora confirmantur.* 19
§. IV. *Rejicitur Regula probabilitatum P. Fabri nihilo melior illius definitione,* 21
§ V. *Concluſio & compendium totius Diſſertationis,* 22
ART. III. *Conſectaria ex ſuperioribus,* 23
§. I. *Tria conſectaria explicantur,* ibid.
§. 2. *Colliguntur alia quatuor corollaria,* 25

SECTIO III.

*An Suares probabilem & tutam ſe erit opinionem de Abſolutione ſacramentali per Litteras collata, ante decretum Clementis Octaui,* 30
ART. I. *Ex ſuperioris Sectionis doctrina reſoluitur quæſtio propoſita,* 31
ART. II. *Origo & progreſſus opinionis de licita adminiſtratione Sacramenti Pœnitentiæ inter abſentes cum ſuis fundamentis,* 32
ART. III, *Superior opinio refellitur ratione & Decreto Clementis VIII.* 34
ART. VLT. *Thomiſtarum opera ſuperior opinio damnata à Clemente VIII.* 35

SECTIO IV.

*An interpretatio Decreti Pontificis à Suare tradita legitima ſit, & probabilis,* 37
ART. I. *Aperitur Controuerſiæ ſtatus,* ibid.
§. I. *Suares decretum Pontificium iterum interpretatur,* 38
§. 2. *Duo animaduertenda ad quæſtionis reſolutionem,* 39
§. III. *Explicatur vera mens Conciliorum,* 43
§. VLT. *Variæ Theologorum interpretationes & verior Decreti Pontificij,* 44
ART. II. *Satisfit argumentis Theophili,* 46
§. I. *Soti ſolutio explicatur & defenditur,* ibid.
§ II. *Dicta Theophili in Dominicanos, præſertim in Morelles & Grauinam, & in Clementem VIII. refelluntur.* 50
ART. VLT. *Præpoſterum Theophili iudicium de Catechiſmo, & de Rituali Romano,* 57
§. I. *Choquetij iudicium de Rituali Romano defenditur,* ibid.
§. II. *Amplior Catechiſmi Romani cum Rituali collatio,* 59

SECTIO V.

*Ex Raynaudo tria refelluntur, quibus nimius probabilitatis vſus fouetur,* 62

ART. I.

ART. I. *Nimia Recentiorum laudes quæ in contemptum antiquorum vergunt, refelluntur,* 63
§. I. *Præpoſterum Caramuelis iudicium de Recentioribus,* ibid.
§. 2. *Sequendos SS. Patres Recentioribus poſthabitis,* 67
ART. II. *Suffragium quo Raynaudus omnia Laxitatum genera approbatione operis Tamburini ſua fecit, expenditur,* 71
§. I. *Notantur varia laxitates Tamburini,* ibid.
§. 2. *Refelluntur variis teſtimoniis & argumentis,* 73
§. III. *Corruptus à Tamburino probabilitatis vſus,* 75
§. IV. *Tamburini tenuiſſima probabilitas impugnatur,* 79
ART. III. *An licita ſint æquiuocationes, & reſtrictiones mentales,* 84
§. I. *Summa diſputationis antiquæ & recentis de reſtrictionibus mentalibus.* 85
§. II. *Laxitates recentiorum de reſtrictionibus mentalibus,* 90
§. III. *Tria Tamburini paradoxa ex reſtrictionibus mentalibus,* 91
§. IV. *Cenſura Academiæ Louanienſis in iuramenta cum reſtrictionibus mentalibus.* 97

---

## DISPVTATIO II.

*Apologetica pro D. Fagnano contra Caramuelem, & pro Mercoro contra Anonymum,* 102

SECTIO I.

*Status Controuerſiæ Caramuelis cum D. Fagnano & Anonymi cum P. Mercoro,* 103
ART. I. *Occaſio ſcriptionis Anonymi in noſtram ſententiam traditam à P. Mercoro, & in illam obiectionum ſumma,* 105
§. I. *Cenſura Anonymi, quâ Mercorum grauat,* ibid.
§. II. *Tertius Anonymi nodus diſſoluitur,* 107
ART. II. *Summa diſputationis Caramuelis in D. Fagnanum,* 109
§. I. *Summa Epiſtolæ primæ Caramuelis & Notarum ad illam* 110
§. II. *Suſpicio Ianſeniſmi à D. Fagnano depellitur,* 114
§. III. *Doctores Louanienſes, & Curati Pariſienſes falsò à Ca-*

Gg

ramuele Ianſeniſmi accuſati, 118
ART. III. Animaduerſiones in ſecundam Epiſtolam Caramuelis, 121
ART. IV. Examen tertiæ Epiſtolæ, 130
ART. V. Explicatio ſtatus Controuerſiæ, ſolutio primi nodi ex Anonymo, Reſponſio ad quartam Epiſtolam, 134
§. I. Diſtinguuntur quatuor probabilitatum gradus, & inde eruuntur quatuor Regulæ quibus ſit ſatis Caramueli & Anonymo, 139
ART. VI. Refelluntur Appendices nouem ad Apologema, 150

## SECTIO II.

Examen Epiſtolæ quartæ, 157
ART. I. Reſpondetur generatim ad totam Epiſtolam, 159
§. I. Decurritur tota Epiſtola, & nihil probare demonſtratur, 160
§. II. An quæſtio de probabilitate ad ſolos Theologos pertineat, an poſſit etiam à Canoniſtis attingi, 162
ART. II. Prima claſſis argumentorum pro delectu opinionis à lege ſtantis, ex principiis communibus prudentiæ & conſcientiæ, 167
§. I. Probatur maior ſeu prima propoſitio argumenti, certitudinem requiri ad dictamen conſcientiæ, 168
§. II. Probatur Minor, ſeu ſecunda pars argumenti, hanc certitudinem prudentiæ deeſſe ſequentibus opinionem probabilem pro libertate, 173
§. III. Duplex Reſponſio ad argumentum: 1. rejicitur, 2. explicatur, 175
§. IV. Impugnatur communis reſponſio recentiorum, ex reflexione ſupra probabilitatem, falsò aſciſcens certitudinem conſcientiæ, 176
§. 5. Repugnat aſſenſus opinatiuus vtriuſque partis ſimul, 177
§. 6. Impoſſibilis eſt aſſenſus certus vnius partis, ſi altera ſit maioris aut paris probabilitatis, 179
§. VII Impoſſibilis eſt etiam aſſenſus certus vnius partis, altera paulo minus probabili contra ſtante, 182
ART. III. Demonſtratur illicitum eſſe aſſenſum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege maioris, paris, aut paulo minoris probabilitatis, 184

§. I. *Ex ſuperioribus deducitur illicitum eſſe aſſenſum certum opinionis pro libertate, contra opinionem pro lege maioris aut paris probabilitatis,* ibid.
§. II. *Dictamen conſcientiæ ſingulare, fieri nequit certum & licitum, ſola propoſitione vniuerſali, pro libertate probabili, vel ſola in illam reflexione,* 187
§. III. *Repugnat legi æternæ, & Prouidentiæ diuinæ, arbitrarius probabilitatis vſus,* 189
§. VII. *Arbitrario probabilitatum dilectui pro libertate, repugnant Patres & Theologi, nec quicquam fauet regula in dubiis ſtandum pro iure poſſidentis,* 192

## Sectio III.

*Secunda Claſſis Argumentorum pro delectu tutæ opinionis ex diuerſis vitæ humanæ & Chriſtianæ officiis,* 194
ART. I. *Probatur delectus opinionis tutioris à Religioſorum Inſtituto,* 196
§. I. *Valet hac Regula de vtroque Dubio Iuris & Facti,* 199
§. II. *Valet eadem Regula ex lege Amicitiæ cum Deo,* 200
ART. II. *De Religionis candidato & Chriſtiano, in delectu eorum quæ ad ſalutem credenda ſunt, Dogmatum,* 201
§. II. *Refellitur ſolutio Fabri & Stubrochij,* 202
§. III. *Melior & efficacior methodus cum Hæreticis & Impiis pugnandi, eoſque ad fidem reuocandi,* 207
§. VII *Refellitur reſolutio nona Caramuelis,* 217
ART. III. *Probatur opinionis pro lege delectus ab officio Profeſſorum in Scholis, Conſultorum, Confeſſarij, & Medici,* 212
§. I. *Explicatur fuſius argumentum propoſitum, & triplex gradus aut caput diſtinguitur deligendæ verioris & tutioris opinionis,* ibid.
§. II. *Probatur delectus opinionis pro lege, argumento à Miniſtris Sacramentorum, & à Medicis,* 228
ART. IV. *Probatur delectus opinionis pro lege, ab officio Iudicis, & Principis bellum indicentis,* 231

## Sectio IV.

*Tertia Claſſis argumentorum à poſteriori, ſeu à malis quæ ex*

*probabilitatis regula contra delectum opinionis pro lege, naſcuntur,* 234
ART. I. *Explicatur natura probabilitatis, vnde repetitur generatim vis huius tertij argumenti,* 235
§. I. *Refelluntur tres aduerſariorum reſponſiones,* 237
§. II. *Refellitur, altera Caramuelis reſponſio ad idem argumentum,* 239
ART. II. *Colliguntur aliquot argumenta à poſteriori, pro delectu tutæ opinionis,* 244
§. I. *Summa & vis duodecim argumentorum, ex D. Fagnano,* ibidem
§. II. *Superiorum argumentorum ſumma, quibus alia adduntur eiuſdem generis à poſteriori,* 254
ART. VLT. *Reſponſio ad obiectiones Caramuelis reſolutione decima,* 259
§. VLT. *Reſpondetur ad 4. eiuſdem reſolutionis obiectiones,* 263

## SECTIO V.

*Claſſis quarta argumentorum pro tutiori opinione, à Teſtimoniis Scripturæ, Patrum, vtriuſque Iuris & Theologorum,* 265
ART. *Nouitas vaga probabilitatis, male excuſatur à Caramuele, reſponſione ad primam obiectionem,* 266
ART. II. *Primum ex Scriptura teſtimonium, contra ſecuritatem cuiuſcunque probabilitatis,* 275
§. I. *Securitas vaga probabilitatis repugnat Scripturæ verbis, & exemplis,* 276
§. II. *Reſponſio ad argumenta Caramuelis pro ſua ſententia, ex Eua & Adami lapſu,* 278
§. III. *Reſpondetur argumento pro ſecuritate probabilitatis ab Adami culpa,* 285
§. VLT. *Reſpondetur aliis quatuor exemplis,* 287
ART. III. *Expenditur probabilitatum ſecuritas, ſecundo genere teſtimoniorum, ex Antiquis Patribus & Theologis,* 293
§. I. IV. *Præiudicia ex Antiquis Patribus, & Scriptoribus, contra probabilitatum ſecuritatem,* 294
§. II. *Solutio aliquot argumentorum Anonymi ex tertio nodo contra ſententiam P. Mercori,* 300

Par. III. *Concluditur argumentum à teſtimoniis Patrum, & alia ad idem loca adduntur*, 310
Art. III. *Expenduntur teſtimonia vtriuſque iuris, pro delectu opinionis tuta*, 316
§. I. *Duarum Regularum iuris verus ſenſus, pro delectu opinionis tuta defenditur, contra recentiorum interpretationes*, 318
§. II. *Accuratius explicatur regula de potiori iure poſſidentis*. 323
Par. III. *Aliud argumentum à regulis iuris Canonici, quid in dubio faciendum*, 328
Par. IV. *Perſtringitur argumentum Caramuelis, pro laxitate opinionum probabilium, à diſpenſationibus Pontificiis, & ſoluitur generatim*, 330
Par. V. *Expenduntur ſeptem Caramuelis Exempla*, 335
§. VLT. *Reſponſio ad argumentum & exemplum diſpenſationis à voto ſolemni*, 344

## Sectio VI.

*Quartum genus teſtimoniorum à Theologis. Inquiritur mens D. Thoma, & Reſpondetur opuſculo P. Ferrerij*, 351
Art. I. *Pluribus Caramuelis obiectionibus ſatisfit*, 352
§. I. *Reſpondetur obiectionibus Caramuelis*, 356
§. II. *Reſpondetur tribus obiectionibus ex D. Thoma & tria vitia deteguntur*, 367
§. VLT. *Reſpondetur obiectioni ex ſancta Brigita, & Angelis Beatis*, 377
Art. II. *Indicatur mens Diui Thoma de opinionum delectu*, 380
Par. I. *Diſſertatio grauiſſima Anonymi aduerſus Mercorum de vera ſententia Diui Thoma, & interpretatione Articuli 13. ex quodlibeto octauo*, 382
§. II. *Reſpondetur argumentis P. Ferrerij, de vera mente D. Thoma*, 393
§. VLT. *Concluditur nec D. Thomam, nec vllum Theologorum, poſſe minus probabilem pro libertate opinionem tutam facere* 404
Art. VLT. *Expenditur Theologorum teſtimonium & antiqui recentioribus conferuntur*, 408
Par. I. *Refellitur reſponſio vltima Caramuelis ad quartum argumentum*, 411
Par. vlt. *Totius Operis concluſio*, 416

# PRIVILEGE DV ROY.

IL eſt permis au R. P. VINCENT BARON Profeſſeur en Theologie, de l'Ordre des Freres Preſcheurs, d'imprimer ou faire imprimer par qui bon luy ſemblera, vn Liure qu'il a compoſé, intitulé : *Theologia Moralis aduerſus laxiores Probabiliſtas*, &c. pendant le temps & eſpace de dix ans, durant lequel temps nous faiſons tres-expreſſe deffenſe à tous Libraires, Imprimeurs, ou autres, de vendre & debiter ledit Liure, ſans la permiſſion du PERE, ou ceux qui auront ordre de luy, à la charge qu'il ſera executé ſuiuant ſa forme & teneur, contenu en l'Original. Donné à Paris, le 14. Mars 1658.

Par le Roy, FALLENTIN.

*Regiſtré ſur le Liure de la Communauté, ſuiuant l'Arreſt du Parlement, en datte du 8. Auril 1653.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ledit R. P. BARON a cedé, quitté & tranſporté ledit Priuilege cy-deſſus à SIMEON PIGET, Marchand Libraire de Paris, pour en jouyr en ſon lieu & place, ſuiuant l'Acte paſſé entr'eux, le 19. Aouſt 1664.

## *Grauiora Errata.*

Pag. 6. linea 41. *lege* iniurias, p. 10. l. 25. *l.* cuiuſquam. p. 20. l. 2. *l.* placeat, & l. 20. *l.* ex, p. 66. l. 5. *l.* vel, p. 96. l. 12. *l.* vel, p. 145. l. 24. *l.* certitudinem. p. 149. l. 7. *l.* auferat, p. 155. l. 25. *l.* niſi ſola, p. 193. l. 8. *l.* præſumptio, p. 219. l. 21. genus, p. 224. l. 33. *l.* defendenda, p. 253. l. 21. *l.* licet, p. 238. l. 19. *l.* repetatur, p. 240. l. 9. *l.* ipſi, p. 250. l. 7. *l.* quorum, p. 268. l. 9. *l.* feſtinauerit, p. 304. l. 35. *l.* concordia, p. 329. l. 8. *l.* Aſtuti, p. 341. l. 28. *l.* qua, p. 34: l. 20. *l.* nutuum, p. 354. l. 2. *l.* ſine, p. 372. l. 23. *l.* ſpeculatiuas, p. 373. l. 10. *l.* virtutis, p. 388. l. 2. *l.* intereſt p. 389. l. vlt. *l.* male reſpondeat, p. 390. l. 1. *l.* qui, p. 4. l. 1. *l.* ſanctius.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google